

Ministerul Culturii
Muzeul Carpaților Răsăriteni
Sfântu Gheorghe

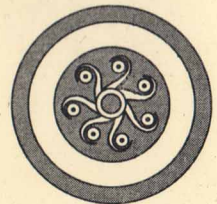
Muzeul Național de Istorie
a Transilvaniei
Cluj-Napoca

Academia Română
Institutul de Arheologie
și Istoria Artei
Cluj-Napoca

REPERTORIUL ARHEOLOGIC

AL JUDEȚULUI COVASNA

Seria Monografiilor Arheologice I.

1998

Muzeul Carpaților Răsăriteni

Institutul de Arheologie și Istoria Artei

Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei

REPERTORIUL ARHEOLOGIC AL JUDEȚULUI COVASNA

Redactor

VALERIU CAVRUC

**Sfântu Gheorghe
1998**

Autori:

Bartók Botond

Mihai Bărbulescu

Valeriu Cavruc

Eugen Chirilă

Ion Horațiu Crișan

Viorica Crișan

Székely Zoltán

Székely Zsolt

Valentin Vasiliev

Iudita Winkler

Au mai colaborat:

Bató Attila

Galina Cavruc

Marius Dănilă

Ruzsa Tamás

ISBN: 973-0-00-735-7

**Repertoriul arheologic al
Județului Covasna
Muzeul Carpaților Răsăriteni
Sf. Gheorghe, 1998
280 p., il., 29 cm
ISBN 973-0-00-735-7
TIPĂRIT ÎN ROMÂNIA
Tipografia COVA-print
Sf. Gheorghe**

Ministerul Culturii
Muzeul Carpaților Răsăriteni
Sfântu Gheorghe

Academia Română
Institutul de Arheologie și Istoria Artelor
Cluj - Napoca

Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei
Cluj - Napoca

Seria Monografiilor Arheologice
I

REPERTORIUL ARHEOLOGIC AL JUDEȚULUI COVASNA

THE ARCHAEOLOGICAL REPERTORY OF THE COVASNA DISTRICT

Edited by

VALERIU CAVRUC

Orice corespondență se va adresa:
MUZEUL CARPAȚILOR RĂSĂRITENI
4000 SFÂNTU GHEORGHE
Str. Libertății Nr. 4
Telefon/Fax: 067-314 139

Please send any mail to the following address:
MUZEUL CARPAȚILOR RĂSĂRITENI
RO - 4000 SFÂNTU GHEORGHE
4 Libertății Street, ROMANIA
Telephone No: 040(67)314139

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
Cadrul geografic	11
Istoricul cercetărilor	20
Tabloul arheologic general al județului Covasna	24
Abrevieri	28
Repertoriul	34
Indice pe epoci și culturi	166
Indicele alfabetic al localităților	169
Lista hărților	173
Hărțile pe epoci și culturi	174
Lista figurilor	187
Lista planșelor	254

TABLE OF CONTENTS

Foreword	9
The Geographical Background	16
The History of the Researches	22
The General Archaeological Table of Covasna District	26
Abbreviations	28
The Repertory	34
The Index on Epochs and Cultures	166
The Index of the Localities in Alphabetical Order	169
The List of Maps	173
The Maps of Epochs and Cultures	174
The List of Figures	189
The List of Plates	255

CUVÂNT ÎNAINTE

Acum aproape douăzeci de ani, un colectiv de cercetători coordonat de regretatul Ioan Horațiu Crișan și compus din Eugen Chirilă, Judita Winkler, Valentin Vasiliev și Mihai Bărbulescu, de la Institutul de Arheologie (astăzi Institutul de Arheologie și Istoria Artei) din Cluj-Napoca, a primit sarcina alcătuirii Repertoriului Arheologic al jud. Covasna. În 1980 manuscrisul Repertoriului, fără hărți și ilustrații, a fost predat direcției Institutului. Din diferite motive lucrarea n-a fost publicată.

În noiembrie 1995, autorul acestor rânduri, proaspăt angajat la Secția din Sfântu Gheorghe a Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei, a primit de la Dr. Gh. Lazarovici, la data respectivă director general al acestei instituții, sarcina de a aduce "la zi" acest manuscris și de a pregăti hărțile și ilustrațiile necesare, urmând ca *Repertoriul* să fie publicat în seria *Biblioteca Musei Napocensis*. Atât conducerea Institutului de Arheologie și Istoria Artei cât și autorii manuscrisului, au fost de acord cu această inițiativă.

Aflându-mă permanent în Sfântu Gheorghe, eu am avut, spre deosebire de autorii manuscrisului inițial, privilegiul de a studia mai de aproape bogatele colecții arheologice păstrate la Muzeul Național Secuiesc, de a verifica unele informații în teren și, nu în ultimul rând, de a mă bucura de strânsa colaborare cu colegii din Sfântu Gheorghe, care cunoșteau arheologia județului mai bine decât mine: Dr. Székely Zoltán, care mai bine de 40 de ani a condus fostul Muzeu Județean din Sfântu Gheorghe (revenit după 1990 la vechea titulatură de Muzeu Național Secuiesc), autor a numeroase șantiere arheologice din zonă, astăzi pensionar; Székely Zsolt - fost muzeograf la instituția menționată, în prezent cercetător principal la Institutul Român de Tracologie, care și în prezent - sub egida Institutului Român de Tracologie - continuă cercetările arheologice pe teritoriul județului; Bartók Botond - șef al Oficiului Județean de Patrimoniul Cultural Național, arheolog care în prezent "girează" patrimoniul arheologic aflat în administrarea Muzeului Național Secuiesc. Așa, "ad hoc", s-a format de fapt un colectiv, căruia mai târziu s-a alăturat și Viorica Crișan, cercetător științific la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei și care de mai mulți ani cercetează civilizația dacică din Estul Transilvaniei. De la bun început din acest colectiv a făcut parte Galina Cavruc, iar în ultimul timp, colegul Bató Attila recent angajat ca specialist în arheologie romană la Muzeul Carpaților Răsăriteni. Subsemnatului i-a revenit atât rolul de unul dintre autori, în colaborare cu ceilalți colegi, cât și cel de coordonator al lucrării.

Colectivul format a căutat să actualizeze Repertoriul în așa fel încât să nu lezeze contribuția autorilor textului inițial. Numai atunci când s-au constatat informații inexacte, sau insuficient de clare, noi ne-am permis să modificăm textul inițial. În cazul unor voci/articole, foarte puține ca număr, de obicei acolo unde în urma cercetărilor din ultimii 20 de ani au apărut aspecte esențiale noi, schimbările au fost semnificative. De fiecare dată când cineva dintre autori a adus elemente noi sau a modificat textul inițial, el și-a adăugat numele la articolele respective lângă cele deja existente. Introducerea scrisă inițial de Ioan Horațiu Crișan, a fost înlocuită de mai multe capitole: *Cuvânt înainte*, *Cadrul geografic*, *Istoricul cercetării*, *Tabloul arheologic general al județului Covasna*. Această parte a lucrării a fost schimbată întrucât, în parte, ea ni s-a părut insuficientă, avea o serie de inexactități și, uneori, în principal în lumina cercetărilor din ultimii 20 de ani, depășită. Bineînțeles, au fost adăugate și multe puncte noi, atât cele descoperite înainte de 1980, dar din diverse motive necunoscute de autorii manuscrisului, cât și, mai ales, cele descoperite în ultimele două decenii. S-a actualizat și bibliografia lucrării.

Cei care cunosc manuscrisul inițial vor constata încă o schimbare: materialul nu mai este organizat după localități în ordinea lor alfabetică ci după comune (cu satele lor componente în ordinea alfabetică) și orașe. În acest fel am căutat să concentrăm descoperirile și în spațiu. Altfel localitățile, care în realitate se află aproape una de alta, ar fi apărut în diverse părți ale Repertoriului. De exemplu: Ghidfalău și Zoltan, Bodoc și Zălan, Covasna și Zăbala etc. Cu atât mai mult cu cât, deseori, descoperirile se află la granițele dintre localități. Pe hărțile orașelor și comunelor numerotate cu cifre romane în funcție de ordinea lor alfabetică, satele lor componente - tot în ordine alfabetică - sunt marcate cu litere latine, iar descoperirile - de câte ori am reușit să le localizăm (Székely Zoltán, Székely Zsolt, Valeriu Cavruc, Bató Attila) - cu cifre arabe. În același timp, la fiecare descoperire am adăugat (în paranteze, cu litere îngroșate) încă o cifră arabă, care se va regăsi și pe hărțile generale.

S-a refăcut și Indicele pe epoci și culturi (Valeriu și Galina Cavruc, Marius Dănilă și Bató Attila). În Indicele localităților am notat toate denumirile existente ale localităților și, ca să ajutăm cititorul, acestea sunt marcate cu cifre arabe și, uneori, după caz, cu litere latine, aceleași întâlnite în text. Au fost pregătite mai multe planșe de ilustrații. Majoritatea desenelor au fost făcute de autorul acestor rânduri și de Galina Cavruc, altele - de Iolanda Vasilescu, Plugor Sándor și Ruzsa Tamás. Fotografiile pieselor au fost făcute de Kovács László, iar fotografiile de teren aparțin arheologilor care au efectuat săpăturile (Valeriu Cavruc, Viorica Crișan, Valeriu Sârbu, Székely Zoltán, Székely Zsolt).

Între timp, Secția din Sfântu Gheorghe a capătat statutul unei instituții distincte - Muzeul Carpaților Răsăriteni. Efortul acestei instituții a fost hotărâtor în apariția Repertoriului. De aceea, numele acestei instituții nou înființate, în calitate de editor, apare alături de numele consacrate ale celor două instituții: Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei și Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca.

Articolele au fost semnate cu inițialele autorilor lor, după cum urmează: Bartók Botond [B.B.], Valeriu Cavruc [V.C.], Eugen Chirilă [E.C.], Ion Horațiu Crișan [I.H.C.], Iudita Winkler [I.W.], Mihai Bărbulescu [M.B.], Viorica Crișan [V.Cr.], Valentin Vasilev [V.V.], Székely Zoltán [Sz.Z.], Székely Zsolt [Sz.Zs.].

Acest Repertoriu, ca instrument de lucru, în mod sigur va fi căutat de toți cei care sunt interesați de arheologia țării noastre, și - sperăm - de organele administrației locale, în vederea protejării patrimoniului arheologic.

În final, doresc să aduc mulțumiri tuturor celor care ne-au acordat sprijinul necesar în pregătirea volumului de față: Bartók Botond de la Oficiul Județean de Patrimoniul Cultural Național din Sfântu Gheorghe, Gheorghe Lazarovici de la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Ioan Lăcătușu de la Centrul Ecleziastic de Documentare, "Mitropolit Nicolae Colan" pe lângă Episcopia Ortodoxă a Covasnei și Harghitei, Petre Străchinaru de la Inspectoratul pentru Cultură al jud. Covasna. Cele mai sincere mulțumiri îi adresez colaboratorului extern al Muzeului Carpaților Răsăriteni ing. Marius Dănilă, al cărui ajutor în tehnoredactarea textului și prelucrarea imaginilor pe calculator, în faza finală de pregătire a Repertoriului, a fost foarte important.

Traducerea în limba engleză a fost asigurată de Mihaela Vulpe.

*Valeriu Cavruc,
octombrie 1998*

FOREWORD

About twenty years ago a team of researchers, coordinated by the late Ioan Horațiu Crișan and consisting of Eugen Chirilă, Judita Winkler, Valentin Vasilev and Mihai Bărbulescu from the Institute of Archaeology (at present the Institute of Archaeology and History of Arts) from Cluj-Napoca, has undertaken the task of elaborating "*The Archaeological Repertory of the Covasna District*". In 1980 the manuscript of the Repertory, with no maps or illustrations included, was handed in to the management of the Institute. For various reasons, the work was not published.

In November 1995, the author of these lines, recently employed at the Sfântu Gheorghe Section of the National Museum of History of Transylvania, was given the task of updating this manuscript and of preparing the necessary maps and illustrations. This *Repertory* was to be published in the *Biblioteca Musei Napocensis* series. The suggestion of updating the manuscript came from Dr. Gh. Lazarovici, who, at that time, was the general manager of the National Museum of the History of Transylvania. Both the management of the Institute of Archaeology and History of Arts and the authors of the manuscript agreed with this initiative.

Being in Sfântu Gheorghe permanently, I had the privilege, unlike the authors of the manuscript, to study thoroughly the rich archaeological collection preserved at the "Sechler National Museum", to verify some information on the sights, and, not in the least, to enjoy the close collaboration with the colleagues from Sfântu Gheorghe, who knew the archaeology of the District better than I did: Dr. Székely Zoltán, who for more than 40 years had been running the former District Museum in Sfântu Gheorghe (which was given back the old denomination of "Sechler National Museum" after 1990), author of numerous archaeological excavations in the area, now retired; Székely Zsolt - formerly employed with the above mentioned institution, now researcher at the Romanian Institute of Thracology and still continuing the archaeological excavations on the territory of the District; Bartók Botond - chief of the District Office of the National Cultural Heritage, the archaeologist who at present "endorses" the archaeological heritage administered by the "Sechler National Museum". Thus, on the spot, a team was formed, later joined by Viorica Crișan, scientific researcher at the National Museum of the History of Transylvania, who for many years has researched the Dacian civilization from Eastern Transylvania. From the very beginning, Galina Cavruc, has been part of this team and lately, colleague Bató Attila, recently employed as a specialist in Roman archaeology at the Museum of the Eastern Carpathians. I was appointed not only as one of the authors, together with the other colleagues, but also as the coordinator of the work.

The team, formed as such, tried to update the *Repertory* so as not to harm the contribution of the authors of the initial text. It was only when some inaccurate or rather unclear data were found that we took the liberty of modifying the initial text. The changes were significant in the case of some voices/articles, very few in number and usually when new essential aspects appeared as a result of the new research. Every time one of us brought new elements or modified the initial text, they added their names to the name of the author of the initial text. The introduction, initially written by Ioan Horațiu Crișan was replaced by more chapters: Foreword, The Geographical Background, The History of the Research, The General Archaeological Table of the Covasna District. This part of the work has been altered since parts of it seemed insufficient, with a series of inadequacies and, sometimes, outdated, mainly due to the research from the last 20 years. Of course, a lot of new sights have been added, those discovered before 1980 but, from various reasons, unknown to the authors of the manuscript, and especially those discovered in the last 20 years. The bibliography of the work has also been updated.

Those who are familiar with the initial manuscript will notice another modification: the material is no longer structured according to the places/localities but according to the communes (with their constitutive villages in alphabetical order) and the towns. Thus, we tried to concentrate the discoveries in space, too. Otherwise the sights, which in fact are very close, would have appeared in various parts of the *Repertory*. For example: Ghidfalău and Zoltan, Bodoc and Zălan, Covasna and Zăbala, etc. Moreover, this order was preferred because the sights are often situated at the borders between village areas. On the maps of the towns and communes marked in alphabetical order with Arabic numbers, their constitutive villages - also in alphabetical order - were marked with Latin letters, and the discoveries - every time we managed to locate them (Székely Zoltán, Székely Zsolt, Bató Attila,

Valeriu Cavruc) - with Arabic numbers. At the same time for every discovery we added (in parantheses and with bold letters) another Arabic number, which can also be found on the general maps. The index on epochs and cultures (Valeriu and Galina Cavruc, Székely Zsolt, Marius Dănilă and Bató Attila) was also remade. In the list of localities we noted all existing denominations and, to help the reader, all the localities are marked by Arabic numbers and, sometimes, with Latin letters, the same as those in the text.

A lot of illustrations have been prepared. The majority of drawings were made by the author of these lines and by Galina Cavruc, the rest by Iolanda Vasilescu, Plugor Sándor and Ruzsa Tamás. The photographs of the pieces were taken by Kovács László and the field photographs by the archaeologists who did the excavations (Valeriu Cavruc, Viorica Crișan, Valeriu Sârbu, Székely Zoltán, Székely Zsolt).

In the meantime, the Sfântu Gheorghe Section gained the status of a separate institution - the Museum of the Eastern Carpathians. The effort of this institution was decisive in the publication of the *Repertory*. That is why, the denomination of the newly founded institution, as editor, appears together with the acknowledged denomination of the Institute of Archaeology and History of Arts from Cluj-Napoca.

The articles were signed with their authors' initials, as follows: Mihai Bărbulescu [M.B.], Bartók Botond [B.B.], Galina Cavruc [G.C.], Valeriu Cavruc [V. C.], Eugen Chirilă [E.C.], Ioan Horațiu Crișan [I.H.C.], Iudita Winkler [I.W.], Viorica Crișan [V.Cr.], Valentin Vasiliev [V.V.], Székely Zoltán [Sz.Z.], Székely Zsolt [Sz.Zs.].

This *Repertory*, as a working tool, will certainly be sought by all those interested in the archaeology of our country, and we hope by the local administration, too, in order to protect the archaeological heritage.

In the end, I would like to thank all those who supported us in the preparation of the present volume: Bartók Botond from the District Office of the National Cultural Heritage in Sfântu Gheorghe, Gheorghe Lazarovici from the National Museum of the History of Transylvania, Ioan Lăcătușu from the Ecclesiastic Documentary Center "Mitropolit Nicolae Colan" at The Orthodox Diocese of Covasna and Harghita, Petre Străchinaru from the Cultural Department of the Covasna District. My gratitude to the external collaborator of the Museum of the Eastern Carpathians, engineer Marius Dănilă, whose help in data and image processing on the computer, in the final phase of the preparation of the *Repertory*, was very important.

The English translation was provided by Mihaela Vulpe.

Valeriu Cavruc,
October 1998

CADRUL GEOGRAFIC¹

Județul Covasna este situat în centrul României, în partea internă a Carpaților de Curbură. Aflat în colțul sud-estic al Transilvaniei, teritoriul județului, prin pasurile Oituz și Buzău, precum și prin multiplele trecători ale Carpaților Răsăriteni, este strâns legat și de spațiul extracarpatic.

Suprafața totală a județului este de cca 3 705 kmp.

Relieful

Teritoriul județului include în limitele sale o unitate geomorfologică complexă, cu pronunțate diferențe de altitudine și masivitate, rezultate din mișcările tectonice. Aici se disting două zone de relief bine individualizate: treapta munților cu altitudine medie cuprinsă între 800 - 1 200 m și treapta depresiunilor și culoarelor tectonice.

Munții

Zona de munte ocupă mai bine de 50% din suprafața județului. Ea are legătură cu câteva vârfuri și masive care au înălțimi mai mari de 1 200 m (vârfurile Nemira Mare – 1 649 m, Lăcăuț – 1 777 m, Manișca Mare – 1 676 m, Munții Baraolt, Bodoc, Nemira, Vrancei, Brețcu, Buzău și Întorsurii). În general munții au vârfuri teșite, netezite și acoperite cu păduri.

Munții Baraolt, situați în partea de vest a județului, se întind pe direcția nord-sud. Vârfurile lor cele mai înalte sunt cuprinse între 700 și 900 m (Vârful Foarfecii – 867 m, Culmea Ascuțită – 934 m, Bodoș – 820 m, Dealul Mare – 732 m). Punctul cel mai înalt se află pe vârful Gherghea, la 1 017 m. Înălțimile sunt netezite și, în cea mai mare parte, acoperite cu păduri.

Munții Harghita aflați la nord de Munții Baraolt, sunt prezenți pe teritoriul județului Covasna mai mult cu partea lor vestică. Înălțimile lor variază între 900 și 1 100 m. Câteva vârfuri însă, pe care se află și urmele unor cratere vulcanice, au înălțimi între 1 100 și 1 558 m (La Vârful Mare – 1 196 m, Tărăboiu – 1 391 m, Muntele Cucului – 1 558 m, Pilișca Mare – 1 373 m).

Munții Bodoc se află în partea nord-centrală a județului, valea Oltului despărțindu-i de Munții Baraolt. Pe teritoriul județului acest masiv muntos se întinde între Tușnad și Angheluș, pe lungime de cca 30 km. Nivelul cel mai dezvoltat este cuprins între 800 și 1 100 m. Câteva vârfuri însă, depășesc ușor aceste înălțimi: Sorocul Lung (1 170 m), Cărpiniș (1 241 m), Sarheghi (1 225 m), Vârful Pădurii (1 213 m), Bodoc (1 193 m).

În partea nord-estică a județului se află sectorul sudic al Munților Nemira. Partea sa vestică, delimitată de apele râurilor Maltîș și Cașin, se caracterizează în general prin înălțimi reduse. Culmea principală, orientată pe direcția nord-sud, cuprinde înălțimi între 800 - 1 200 m, vârfurile mai importante fiind: Polia (1 199 m) și Poiana (1 040 m). Partea estică este formată din masivul muntos propriu-zis al Nemirei. Culmea cea mai înaltă a acestui masiv este orientată pe direcția nord-sud și se află la granița cu județul Bacău. Vârfurile mai importante (Nemira-Tiganca – 1 626 m și Șandru Mare – 1 640 m) sunt legate între ele printr-o șa longitudinală. Din apropierea vârfului Șandru Mare izvorăște și Râul Negru, cunoscut în cursul superior sub denumirea de Valea Neagră.

Munții Vrancei aparțin județului Covasna numai prin nivelul de cea mai mare altitudine, care urmărește câteva vârfuri cu înălțimi de peste 1 500 m: Vârful Lepșii (1 390 m), Mușat (1 503 m), Astagul Mare (1 526 m), Izvoarele Putnei (1 534 m), Anișoia (1 645 m) și Lăcăuț (1 777 m). Partea nord-vestică a acestor munți, cunoscută mai ales sub numele de Munții Brețcului, se menține la altitudini medii de 800 - 1 200 m și este fragmentată de văi transversale (Obrat, Ghelința Mare, Ghelința Mică) ce-și au obârșia în perimetrul masivului Lăcăuț.

Munții Brețcului sunt mărginiți la vest de Depresiunea Târgu Secuiesc, iar la est, de izvoarele Oituzului și ale râului Bâsca Mare. Înălțimile cele mai mari (Bariț – 1 193 m, Piatra Șoimului – 1 377 m, Pilișul Covasnei – 1 369 m, Chiuzul Păpăuți – 1 320 m) se întind de la nord la sud și au vârfurile în general netede, acoperite de păduri.

¹ După: I. Pișota, Elena Mihai, Maria Iovănescu, *Județul Covasna*, București, 1975 și: *Județele patriei – Covasna – monografie*, București, 1980.

Munții Buzăului sunt situați în partea de sud-est al județului, la limita spre județul Buzău. Pe teritoriul județului Covasna se întind numai culmile lor nordice. Cele mai importante masive sunt Penteleu și Podul Calului. Masivul Penteleu prezintă, pe teritoriul județului, câteva culmi cu suprafață netedă și altitudine mai redusă, în general sub 1 200 m. Unele vârfuri ale acestui masiv au înălțimi de peste 1400 m: Dealu Bătrân (1 402 m), Slobodu (1 429 m) și Husăuș (1 479 m). La nord de pâraul Cupanului, afluent al râului Bâsca Mică, se individualizează masivul Manișca Mare (1 676 m), ca o continuare a masivului Penteleu. Masivul Podul Calului pe teritoriul județului este reprezentat numai prin culmile sale nord-vestice. Cele mai înalte vârfuri se înscriu într-o linie în formă de potcoavă delimitată de râurile Bâsca Mare și Buzău: Babic – 1 335 m, Cocoșului – 1 375 m, Bota Mare – 1 288 m și Zâmbu Mare – 1 230 m.

Bazinul Comandău este situat la contactul dintre masivul Penteleu și Munții Brețcului, la o altitudine medie de cca 1 000 m și este înconjurat de culmi muntoase cu pante abrupte (Capul Laur și Capul Caprei). El se întinde pe o suprafață de cca 8 kmp, iar împreună cu văile legate de el (Piliș, Mohos și Rojdaș) constituie o mică depresiune intramontană cu o suprafață de cca 12 kmp.

Munții Întorsurii (sau Clăbucetele Întorsurii) au altitudini mai scăzute 800 - 900 m. Doar câteva culmi depășesc înălțimea de 1 000 m: Vârful Tistaș – 1 167 m, Cașcut – 1 079 m și Chiurușul Mare – 1 012 m.

Depresiunea Întorsura Buzăului este o depresiune intramontană dispusă, în formă de potcoavă, pe o lungime de cca 16 km, de la Vama Buzăului și până la sud de Bobocea. Lățimea sa maximă, în bazinul de la Întorsura Buzăului, este de cca 2 - 2,5 km. La ieșirea din Bobocea și până la Zăbrătău, valea devine foarte îngustă. Apoi, până la confluența cu Crasna, Buzăul crează din nou un mic bazin de cca 3 km lungime și 0,5 km lățime, unde se află localitatea Crasna. De aici, printr-o vale transversală cu caracter de defileu, Buzăul se îndreaptă spre sud.

Depresiunea Brașovului

Treapta depresiunilor și culoarelor cu bazinele sale Baraolt, Sfântu Gheorghe și Târgu Secuiesc se situează între 460 și 600 m și este acoperită de depozitele cuaternare, unde sunt specifice pietrișurile și nisipurile. Aceste depozite sunt intens fragmentate de o rețea hidrografică tributară Oltului și Râului Negru.

Înconjurată de masivele muntoase sus menționate, pe teritoriul județului Covasna se întinde partea de nord a *Depresiunii Brașovului*, o unitate morfologică situată între Carpații Orientali și Carpații Meridionali. Ea prezintă aspectul unei câmpii. În județul Covasna ea se întinde prin cele patru compartimente ale sale: *Depresiunea Baraolt*, *Culoarul Rotbav-Căpeni*, *Depresiunea Sfântu Gheorghe* și *Depresiunea Târgu Secuiesc* sau *Brețcu*.

Depresiunea Baraolt se află în partea de nord-vest a județului, încadrată de Munții Perșani și Baraolt. Este drenată de la nord la sud de pâraiele Baraolt și Cormoș care își au obârșia în partea vestică a Munților Harghita. În zona de confluență a celor două pâraie cu Oltul, Depresiunea Baraolt înregistrează cea mai mare lățime, cca 5 km.

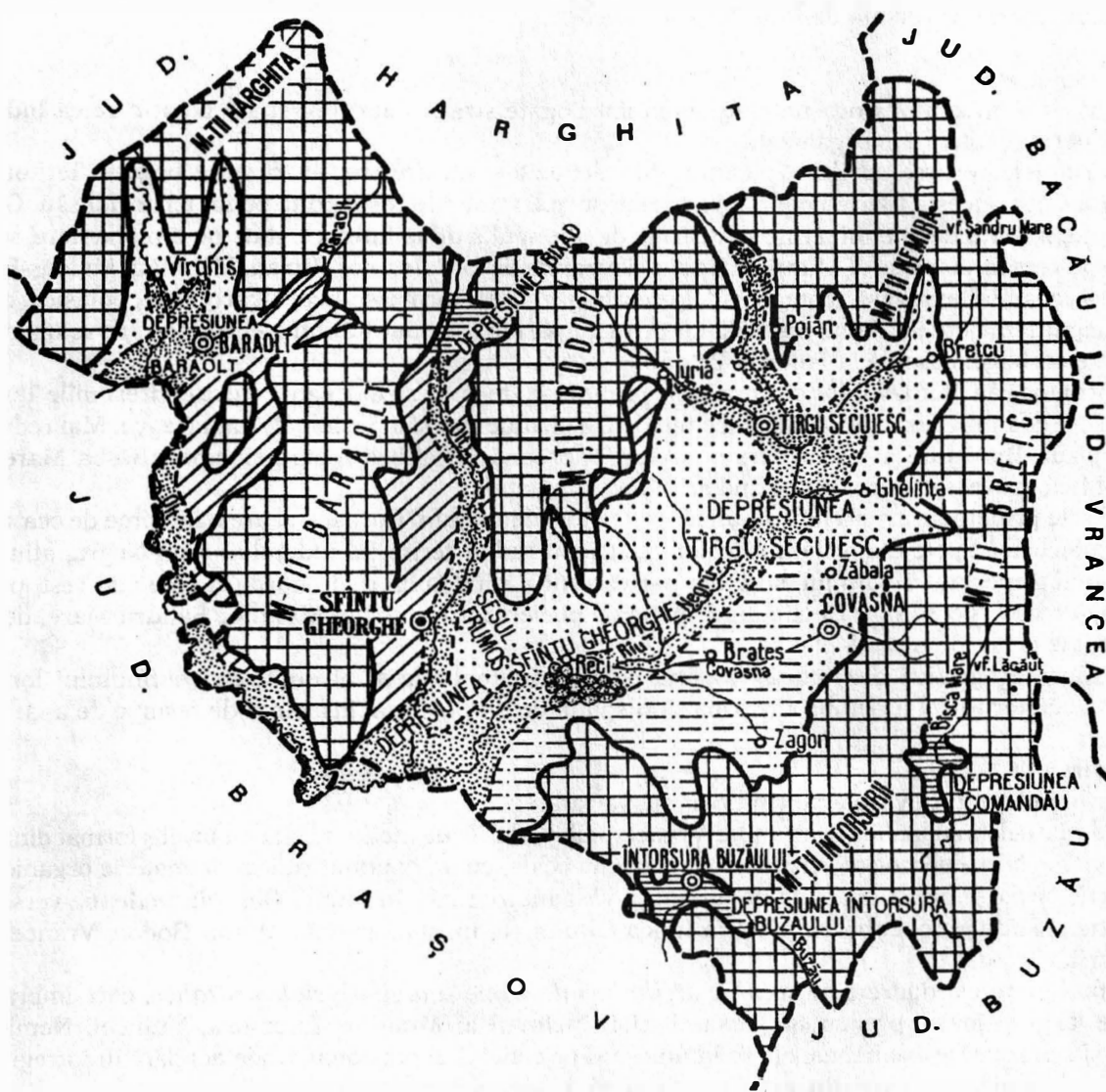
Culoarul Rotbav-Căpeni (sau Culoarul Măieruș) este traversat de Olt de la sud spre nord, pe cca 28 km, aici el prezintă de altfel și cele mai mari meandre - când spre latura Munților Baraolt, când spre cea a Perșinarilor. Lățimea maximă a acestui culoar, care se confundă de fapt cu lunca Oltului, ajunge în unele porțiuni la cca 3 km.

Depresiunea Sfântu Gheorghe ocupă partea central-nordică a Depresiunii Brașovului. Ea se caracterizează prin prezența unui piemont cunoscut sub numele de Câmpu sau Șesu Frumos și o regiune de luncă și mlaștină drenată de apele Oltului, Râului Negru, Târlung ș.a. Acest bazin, delimitat de Munții Bodoc, Baraolt și culmile Târlungului, se întinde pe o lungime de cca 30 km și o lățime de cca 10 - 12 km.

Câmpu sau Șesu Frumos se află la sud-vest de Munții Bodoc, între Olt și Râul Negru. De Munții Bodocului este legat printr-un șir de coline tăiate de afluenții Oltului iar de latura sud-estică a Munților Baraolt printr-un șir de terase înalte.

În nord Bazinul Sfântu Gheorghe se continuă printr-o vale îngustă a Oltului, cu o lățime mai mică de 1 km. La ieșirea din defileul Tușnadului, la o altitudine de cca 600 m, Oltul și-a creat un bazin mai larg care se leagă de un bazin mai mare, pe care se află localitățile Bixad și Micfalău.

Depresiunea Târgu Secuiesc (Depresiunea Brețcu) se află în partea estică a Depresiunii Brașovului, ocupând câmpia mai înaltă, drenată de Râul Negru împreună cu rețeaua sa hidrografică.

1.	2.	3.
4.	5.	6.

5 0 5 10 15 Km

1. munți; 2. piemonturi; 3. terase; 4. șesuri mlăștinoase; 5. lunci inundabile; 6. dune
 1. mountains; 2. piedmonts; 3. terraces; 4. swampy plains; 5. inundation area; 6. dune

Harta 1. Unitățile de relief ale județului COVASNA
 Map 1. The Units of Relief of the COVASNA District

Altitudinile sale scad de la nord-est spre sud-vest, de la 630 m la 530 m. Depresiunea este delimitată din nord-vest și din nord de Munții Bodocului și Munții Nemirei, din sud și sud-est - de Munții Brețcului și Munții Întorsurii iar din sud-vest - de culoarul piemontan de la Reci. În sud-vest Depresiunea Târgu Secuiesc se leagă de Bazinul Sfântu Gheorghe. În cadrul acestor limite, Depresiunea Târgu Secuiesc ocupă o suprafață de cca 600 kmp. Din nord-est spre sud-vest Depresiunea este traversată de Râul Negru.

Resurse de apă

Pe teritoriul județului Covasna s-au acumulat bogate straturi acvifere și s-a creat o rețea hidrografică permanentă, bine organizată.

Importantele resurse acvifere, alcătuite din depozitele aluvionare, au rezerve bogate. Teritoriul județului Covasna este foarte bogat în izvoarele de ape minerale răspândite pe tot teritoriul său. Cele mai multe izvoare de ape minerale se înșiruie de-a lungul a două linii orientate pe direcția nord-sud, prima, pe versantul vestic al Munților Bodoc (izvoarele de la Balvanioș, Bixad, Micfalău, Malnaș-Băi, Bodoc, Arcuș, Băile Șugaș), toate având ape carbogazoase, cloruro-sodice, bicarbonate, potasice, calcice, magneziene etc.; a doua, paralelă cu prima, apare în bazinul Râului Negru, pe care se înșiruie izvoarele carbogazoase de la Poian și Peteni.

Majoritatea râurilor izvorăsc din masivele muntoase, de unde se îndreaptă către depresiunile Târgu Secuiesc și Sfântu Gheorghe, fiind colectate de Olt și afluentul său principal, Râul Negru. Mai redusă este rețeaua Buzăului, al cărui curs superior, împreună cu afluenții săi principali Bâsca Mare și Bâsca Mică, traversează partea de sud și sud-est a județului.

Oltul este principala arteră hidrografică. Pe teritoriul județului Covasna el are o lungime de cca 150 km și colectează apele majorității râurilor ce străbat radiar teritoriul județului. Râul Negru, afluentul cel mai important al Oltului, străbate partea estică a județului de la nord-est spre sud-vest, pe o lungime de cca 106,3 kmp. El își adună apele de pe versantul sudic al Munților Șandru Mare, de la o altitudine de 1 280 m.

Rețeaua hidrografică dezvoltată, bogăția izvoarelor minerale și diversitatea conținutului lor în săruri fac ca teritoriul județului Covasna să dispună de un potențial însemnat de resurse de apă.

Solurile

Solurile județului Covasna cuprind o gamă variată.

Pe culmile cele mai înalte ale Munților Vrancei, sub pădurile de molid, se află un înveliș format din *soluri montane brune podzolice (feriiluviale)*, puternic acide, cu un conținut ridicat de materie organică.

Solurile brune și brune-acide de pădure au o răspândire mare în Munții Baraolt, unde, pe versantul vestic și sud-vestic, coboară până în lunca Oltului, și, insular, apar în Munții Bodoc, Vrancei și Întorsurii.

Cea mai mare extindere o au *solurile argiloiluviale brune și argiloiluviale podzolice*, care îmbracă culmile largi și joase, precum și versanții slab înclinați ai Munților Întorsurii, Vrancei, Nemira, Bodoc și Baraolt. De asemenea, ele se întâlnesc și pe relieful depresionar, unde acoperă în întregime zona piemontană și o parte din terasele Oltului și Râului Negru.

Pe malul drept al Râului Negru, la confluența acestuia cu Oltul, în jurul orașului Târgu Secuiesc, pe culmile joase ale Munților Bodoc și pe o mare parte din Șesul Frumos se dezvoltă, pe suprafețe relativ întinse, soluri *cernozomioid*e, singurele locuri din întreaga Depresiune Brașov unde se întâlnesc astfel de soluri.

Vegetația

Pe suprafața județului Covasna se află întinse păduri de foioase și rășinoase, precum și o bogată vegetație de luncă și șes. Suprafața ocupată de pădure, care astăzi acoperă cca 44% din teritoriu, era în trecut mult mai extinsă.

Munții sunt acoperiți de păduri de molid, fag, gorun. În schimb, șesul depresiunilor este aproape lipsit de vegetație arboricolă, fiind acoperit de terenuri agricole și pajiști stepizate (cu următoarele specii sălbatice: păiuș, cincii degete, coada șoricelului, firuța, lumânare, pelin nemirositor). În zonele cu umiditate ridicată sunt prezente: rogozul, papura, lintița, săgeata apei. În pâlcurile de pădure din zonele depresionare sunt prezente salcia, răchita, arinul negru și mestecănu.

Resursele subsolului

Subsolul județului Covasna este dominat de depozitele sedimentare ale flișului creacic, de formațiunile dure ale reliefului vulcanic și de depozitele cuaternare. *Zăcămintele de lignit* sunt legate de depozitele din Depresiunea Baraolt. Pe valea Cormoșului, se află un *zăcământ de fier*. Urme vechi de halde și zgură se mai văd încă la Covasna, ca urmare a extragerii sideritului, ce se găsește în șisturile negre sub forma unor intercalații subțiri sau concrețiuni sferoidale.

Dintre rocile care prezintă un anumit grad de utilitate menționăm: andezitele, gresiile, argilele și nisipurile.

În zona Carpaților de Curbură o importanță deosebită o prezintă și manifestările postvulcanice: emanații de bioxid de carbon (CO₂) și degajări de gaze sulfuroase și de arsen. Bioxidul de carbon intră în contact cu apa din straturile acvifere și se dizolvă, transformându-se în acid carbonic. Ca urmare, apele capătă putere mult mai mare de dizolvare a sărurilor aflate în formațiunile pe care le străbat. Grupul cel mai mare de izvoare minerale pe teritoriul județului este cel din jurul localității Covasna, unde aceste manifestări sunt legate de orizontul freatic din depozitele de terasă ale pârâului cu același nume sau din aluviunile afluenților acestuia.

Clima

Clima este moderată, cu veri relativ calde și ierni geroase. Temperatura medie anuală variază între 1 grad în zona înaltă din sud-est și 7,6 grade în depresiune. Temperatura medie a celei mai reci luni scade sub -8 grade în zona de munte și 4,7 grade pe șesul depresionar. În anotimpul cald temperaturile medii cresc la 16 grade și respectiv la 18 grade. Temperatura minimă absolută de -35,2 grade a fost înregistrată la Întorsura Buzăului în 1947, iar maxima absolută de 39,3 grade în 1952 la Păpăuți. Se remarcă frecvente inversiuni termice în special în anotimpul rece. Numărul anual de zile cu îngheț ajunge la 139 pe fundul depresiunii.

Cantitatea de precipitații variază între 1 200 mm pe rama muntoasă și 550 - 600 mm în zona depresionară. Vânturile dominante bat din direcția nord-est cu viteze de peste 3m/s. Vântul local Nemira produce viscole, în special iarna.

Valeriu Cavruc

THE GEOGRAPHICAL BACKGROUND¹

The Covasna District is situated in the center of Romania, in the interior of the southern arch of the Oriental Carpathians, in the south-east of Transylvania. At the same time, the district is tightly connected to the extracarpathian area by the Oituz and Buzău passes and also by the numerous gorges of the Eastern Carpathians.

The total surface of the district is of about 3705 sqkm.

The Relief

The district includes in its limits a complex geomorphological unity, with marked differences of altitude and massiveness, resulted from tectonic movements. Here, two extremely individualised areas of relief can be distinguished: the area of the mountains with an average altitude of 800 to 1200 m, and the area of the depressions and tectonic passages.

The Mountains

The mountainous area occupies more than 50% of the surface of the district. It is connected to some peaks and massifs higher than 1200 m (Nemira Mare – 1649 m, Lăcăuț – 1777 m and Manișca Mare – 1676 m Peaks and Baraolt, Bodoc, Nemira, Vrancei, Brețcu, Buzău and Întorsurii Mountains). Generally, the mountains have flattened, smoothed peaks, covered by forests.

The Baraolt Mountains, situated in the western part of the district, stretch along the north-south. Their highest peaks range between 700 and 900 (Vârful Foarfecii – 867 m, Culmea Ascuțită – 934 m, Bodoș - 820 m, Dealul Mare – 732 m). The highest point is on Gherghea Peak, at 1017 m. The peaks are smoothed and, in most cases, covered by forests.

The Harghita Mountains, situated north from the Baraolt Mountains, are present on the territory of the district mostly with their western part. Their height varies between 900 and 1100 m. Nevertheless, a few peaks, which show the traces of some volcanic craters, range between 1100 and 1558 m (La Vârful Mare 1196 m, Tărăboiu 1391m, Muntele Cucului 1558 m, Pilișca Mare 1373 m).

The Bodoc Mountains, situated in the central-northern part of the district, are separated from the Baraolt Mountains by the valley of the Olt river. On the territory of the district this main group of mountains stretches over a surface of about 30 km between Tușnad and Angheluș. The most developed level ranges between 800 and 1100 m. Nevertheless, some peaks slightly overtop these heights: Sorocul Lung (1170 m), Cărpiniș (1241 m), Sarheghi (1225 m), Vârful Pădurii (1213 m) and Bodoc (1193 m).

In the north-eastern part of the district, there is the southern sector of the Nemira Mountains. Its western part, delimited by Maltîș and Cașin rivers, is characterised, in general, by reduced heights. The main summit, north-south oriented, presents heights between 800 and 1200 m. The most important peaks are Polia (1199 m) and Poiana (1040 m). The eastern part is formed by the so-called massif of Nemira. The highest summit of this massif is north-south oriented and is situated at the border with Bacău District. The most important peaks Nemira-Țiganca (1626 m) and Șandru Mare (1640 m) are linked by a longitudinal saddle. Near the Șandru Mare Peak springs Râul Negru, known in its superior course as Valea Neagră.

The Vrancea Mountains belong to the Covasna District only through the level with the highest altitude, which follows some peaks of more than 1500 m: Vârful Lepșii (1390 m), Mușat (1503 m), Astagul Mare (1526 m), Anișoia (1645 m) and Lăcăuț (1777 m). The north-western part of these mountains, known mostly by the name of Brețcului Mountains, ranges between average altitudes of 800 and 1200 m, and is fragmented by transversal valleys (Obrat, Ghelița Mare, Ghelița Mică) which have their sources in the Lăcăuț Massif.

The Brețcului Mountains are limited in the west by the Târgu Secuiesc Depression, and in the east by the springs of Oituz and of the Bâsca Mare rivers. The highest points (Bariț – 1193 m, Piatra

¹ After: I. Pișota, Elena Mihai, Maria Iovănescu, *Județul Covasna*, București, 1975 and: *Județele patriei – Covasna – monografie*, București, 1980.

Șoimului – 1377 m, Pilișul Covasnei – 1369 m, Chiuzul Păpăuți – 1320 m) stretch from north to south and have the peaks smoothed and covered by forests in most of the cases.

The Buzău Mountains are situated in the south-eastern part of the District, at the border with Buzău District. Only the northern summits stretch on the territory of the Covasna District. The most important massifs are Penteleu and Podul Calului. The Penteleu Massif presents, on the territory of the district, some summits with a smooth surface and reduced altitude, generally under 1200 m. Some of the peaks of this massif have heights over 1400 m: Dealu Bătrân (1402 m), Slobodu (1429 m) and Husăuș (1479 m). North of Cupanului streamlet, an affluent of the Bâsca Mică river, the Manișa Massif (1676 m) can be distinguished, as a continuation of the Penteleu Massif. The Podul Calului Massif is represented, on the territory of the district, only by its north-western summits. The highest peaks are joined in a horseshoe-shaped line delimited by Bâsca Mare and Buzău rivers: Babic – 1335 m, Cocoșului – 1375 m, Bota Mare – 1288 m and Zâmbbru Mare – 1230 m.

The Comandău area is situated at the border between the Penteleu Massif and Brețcului Mountains, at an average altitude of about 1000 m and it is surrounded by summits with steep slopes (Capul Laur and Capul Caprei). It stretches on a surface of about 8 sqkm, and, together with the valleys linked to it (Piliș, Mohoș and Rojdaș), constitutes a small depression of about 12 sqkm.

The Întorsurii Mountains (or Clăbucetele Întorsurii) have smaller altitudes: 800-900 m. Only a few summits overtop 1000 m: Vârful Tistaș – 1167 m, Cașcut – 1079 m, Chiurușul Mare – 1012 m. The Întorsura Buzăului depression stretches, in the shape of a horseshoe, on a surface about 16 km long, from Vama Buzăului to the south of Boboceia. Its maximum width in the basin from Întorsura Buzăului, is of about 2.5 km. At the exit from Boboceia and as far as Zăbrătău the valley becomes very narrow. Then, as far as the confluence with Crasna, the Buzău river creates a small basin about 3 km long and 0.5 km wide: here is Crasna village. From here, through a transversal valley with the character of a gorge, the river Buzău heads up south.

The Brașov Depression

The area of depressions and passages with their basins: Baraolt, Sfântu Gheorghe and Târgu Secuiesc, is situated between 460 and 600 m and it is covered with Quaternary deposits, where gravel and sands are specific. These deposits are intensely fragmented by a hydrographic network/drainage tributary to the rivers Olt and Râul Negru.

Surrounded by the above mentioned main groups of mountains, the northern part of the Brașov Depression, a morphological unity situated between the Oriental and Meridional Carpathians, stretches on the territory of Covasna District. It presents the aspect of a plain. In the Covasna District it stretches through its four compartments: the Baraolt Depression, the Rotbav-Căpeni Passage, the Sfântu Gheorghe Depression and the Târgu Secuiesc or Brețcu Depression.

The Baraolt Depression is situated in the north-western part of the District, surrounded by the Perșani and Baraolt Mountains. It is drained from north to south by the Baraolt and Cormoș streamlets, which spring from the western part of the Harghita Mountains. In the confluence zone of the two streamlets with the river Olt, the Baraolt Depression is the widest, about 5 km.

The Rotbav-Căpeni Passage (or Măieruș Passage) is crossed from south to north by the river Olt, on a surface of about 28 km. Here it presents the biggest meanders - some towards the Baraolt Mountains and others towards the Perșani Mountains. The maximum width of this passage, which in fact is identical to the water meadow of the river Olt, reaches 3 km in some areas.

The Sfântu Gheorghe Depression occupies the central-northern part of the Brașov Depression. It is characterised by the presence of a piedmont, known as the Câmpu or Șesu Frumos, and a region of water meadow and swamp drained by the waters of the Olt, Râul Negru, Târlung, etc. and rivers. This basin, delimited by the Bodoc, Baraolt Mountains and the Târlungului Summits, stretches on a surface about 30 km long and 10-12 km wide.

Câmpu or Șesu Frumos is situated south-west from the Bodoc Mountains, between Olt and Râul Negru. It is linked to the Bodoc Mountains by a line of hillocks cut by the affluences of the river Olt. It is also linked to the south-eastern side of the Baraolt Mountains by a line of high terraces.

In the north, the Sfântu Gheorghe Basin continues with a narrow valley of the river Olt, less than 1 km wide. At the exit from the Tușnad narrow strait, at an altitude of about 600 m, the river Olt has created a larger basin connected to a bigger basin, where the Bixad and Micfalău villages are situated.

The Târgu Secuiesc Depression (Brețcu Depression), situated in the eastern part of the Brașov Depression, occupies the highest plain, drained by Râul Negru together with its hydrographic network. Its altitudes decrease from north-east to south-east, from 630 to 530 m. The Depression is delimited from north-east and north by the Bodoc Mountains and Nemira Mountains, from south and south-east by the Brețcului and Întorsurii Mountains, and from south-west by the piedmontan passage from Reci. From south - west the Târgu Secuiesc Depression is connected to the Sfântu Gheorghe Basin. Within these limits, the Târgu Secuiesc Depression occupies a surface of about 600 sqkm. From north-east to south-west it is crossed by Râul Negru river.

The Water Resources

Rich aquiferous layers have accumulated on the territory of the Covasna District and a permanent, well organised hydrographic network has been created.

Important aquiferous resources, made up by alluvial deposits, have rich reserves. The territory of the Covasna District is very rich in mineral water springs, spread all over its territory. The most mineral water springs align along two lines, north-south oriented: the first, on the western slope of the Bodoc Mountains (the springs from Balvanioș, Bixad, Micfalău, Malnaș-Băi, Bodoc, Arcuș, Băile Șugaș), all having carbogaseous, sodic-chlorous, bicarbonate, potassic, calcic, magnesian, etc.; the second, parallel with the first, appears in the basin of Râul Negru, where the carbogaseous springs from Poian and Peteni align.

The majority of the rivers spring from the main groups of mountains, where they head towards the Târgu Secuiesc and Sfântu Gheorghe Depressions, afterwards being collected by Olt and its main affluent, Râul Negru. The Buzău network is more reduced. Its superior course, together with its main affluents Bâsca Mare and Bâsca Mică, cross the southern and south-eastern part of the district.

Olt is the main hydrographic channel. On the territory of the Covasna District it is about 150 km long and it collects the waters from the majority of rivers that radially cross the territory of the district. Râul Negru, the most important affluent of the river Olt, goes through the eastern part of the district from north-east to south-west, for about 106.3 sqkm. It gathers its water from the southern slope of the Șandru Mare Mountains, from an altitude of 1280 m.

The developed hydrographic network, the richness of mineral springs and the diversity of their contents of salts create a very significant potential of water resources for the territory of the Covasna District.

The Soils

The Covasna District has a large variety of soils.

On the highest summits of the Vrancea Mountains, under the spruce fir forests, there is a cover of *mountaneous brown podsollic(feriiluvial) soils*, highly acid, with a high amount of organic matter.

The *brown and acid-brown soils* from the forests are widely spread in the Baraolt Mountains, where, on its western and south-western slope, they descend as far as the water meadow of the river Olt, and, isolated, they appear on the Bodoc, Vrancei and Intorsurii Mountains.

The most spread are the *brown argillaceous-alluvial soils and the podsollic argillaceous-alluvial soils*, which cover the large and low summits, and also the slightly inclined slopes of Întorsurii, Vrancei, Nemira, Bodoc and Baraolt Mountains. They can be also found in depressions where they completely cover the piedmontan area and a part of the terraces of the rivers Olt and Râul Negru.

On the right bank of the Râul Negru river at its point of confluence with the river Olt, around Târgu Secuiesc, on the low summits of the Bodoc Mountains and on a great part of the Șesu Frumos, there are *black earth soils*, which develop on relatively vast surfaces, the only places in the Brașov Depression where these kinds of soil can be found.

The Vegetation

On the territory of the Covasna District there are vast leaf-bearing and resinous forests, and also a rich variety of water meadow and plain vegetation. The surface covered by forest, which today amounts to about 40% of the territory, was much bigger in the past. The mountains are covered by spruce fir, beech and common oak forests. On the other hand, the plain of the depressions lacks almost any arborescent vegetation, being covered by agricultural fields and steppe-like pastures (with

the following wild species: hair grass, five-finger grass, milfoil, *Poa media*, mullein, wormwood with no scent). In areas with a high moisture content the following plants can be found: sedge, mace reed, duckweed, arrow head. In forest clusters from depression areas there can be found: willows, osiers, common alders and birches.

Underground Resources

The underground of the Covasna District is dominated by the sedimentary deposits of the cretacic flysch, by the hard formations of the volcanic relief and by the Quaternary deposits. The brown coal deposits are linked to the deposits from the Baraolt Depression. On the Cormoș Valley there is a deposit of iron. Old traces of waste heaps and slag are still visible at Covasna, as a result of siderite extraction, which is found in the black shales in the form of thin intercalations or spheroidal concretions.

Among the rocks that present a certain degree of utility we mention: andesites, grit stones, clays and sands.

In the area of the southern arch of the Oriental Carpathians the postvolcanic manifestations are of great importance: emanations of carbon dioxide and emissions of sulphurous gases and arsenic. The carbon dioxide comes in contact with the water from the aquiferous layers and it dissolves, turning into carbonic acid. As a result, the waters gain greater power for dissolving the salts from the formations that they go through. The biggest group of mineral springs on the territory of the district is all around the town of Covasna, where these manifestations are connected to the phreatic horizon from the terrace deposits of the streamlet with the same name, or from the alluvial deposits of its affluents.

The Climate

The climate is moderate, with relatively warm summers and frosty winters. The average temperature varies between 1 degree (Celsius) in the high area from south-east, and 7.6 degrees (Celsius) in depressions. The average temperature in the coldest month goes under -8 degrees (Celsius) in the mountain area and 4.7 degrees in the depression and the plain nearby. In the warm season the average temperatures rise up to 16, and respectively, 18 degrees (Celsius). The minimum temperature of -35.2 degrees was registered at Întorsura Buzăului in 1947 and the maximum of 39.3 degrees at Păpăuți in 1952. There are frequent thermic inversions, especially during the cold season. The annual number of frosty days reaches 139 on the bottom of the depression.

The quantity of precipitations varies between 1200 mm on the mountain ridge and 550-600 mm in the depression area. The dominant winds blow from north-east with about 3 m/s. The local wind Nemira produces blizzards, especially in winter.

Valeriu Cavruc

ISTORICUL CERCETĂRILOR

În sud-estul Transilvaniei, primele descoperiri de obiecte arheologice au fost semnalate pe la mijlocul secolului al XIX-lea (Neugebauer 1851; Römer 1868, 39). Primele colecții particulare s-au constituit odată cu apariția unor depozite "tezaure", ca de exemplu depozitele de obiecte de bronz de la Belin și Târgu Secuiesc, depozitul de aur de la Țufalău, depozitul de monede romane republicane de la Ilieni, etc. S-au publicat și primele lucrări științifice specializate, diversificate pe anumite epoci. O mare parte din aceste descoperiri au fost fortuite. În această perioadă, colecționarii au fost interesați mai ales de posedarea obiectelor descoperite, nu de importanța lor patrimonială. Depozitele de unelte și bijuterii din aramă, din bronz și din aur au ajuns în colecția unuia dintre muzeele din această regiune (Roska 1929).

În a doua jumătate a secolului XIX, majoritatea obiectelor arheologice și a depozitelor de obiecte din bronz provin din descoperiri întâmplătoare. Apariții izolate de obiecte de aramă au fost semnalate la Arcuș (László 1911, 175-259; Roska 1929, 270), Măgheruș (Roska 1929, 270), Covasna (Much 1893, 167-169), Pădureni (Beșineu) (Hampel 1886), Albiș, Turia de Jos, Simeria, Bodoc, Cernat, Sf. Gheorghe-Örkő (Roska 1929, 272).

În 1867, Dániel Gábor (Orbán 1868, 221-223) a efectuat primele sondaje arheologice, la complexul tumular din epoca bronzului timpuriu, și a descoperit 6 morminte în cutii din lespezi de piatră în cei 9 tumuli cercetați.

În aceeași perioadă, B. Orbán a elaborat vasta sa operă în 6 volume (Orbán 1868-1873), care cuprinde prezentarea sud-estului Transilvaniei din punct de vedere istoric, arheologic, geografic și etnografic. În anul 1876, C.Gooss întocmește primul repertoriu arheologic al Transilvaniei, în care include și majoritatea descoperirilor cunoscute la vremea respectivă în sud-estul Transilvaniei (Gooss 1876).

Căutătorii de comori au efectuat sondaje și au deranjat așezarea de la Ariușd, precum și castrele romane de la Comolău, Olteni, Boroșneul Mare și Brețcu. Tot în această perioadă au fost demolate zidurile cetăților feudale de la Malnaș și Leț, care erau destul de bine păstrate.

După înființarea Muzeului din Sf. Gheorghe în anul 1879, cercetarea arheologică cunoaște o nouă etapă de dezvoltare. Colecția de bază a fost studiată și prelucrată de primii directori-custozii ai instituției (Nagy 1882, 28-32). În anuarul muzeului au fost publicate noile obiecte cu care s-a îmbogățit colecția. Rezultatele cercetărilor au fost publicate și în diferite reviste de specialitate, locale și centrale (Margitay 1873, Much 1893, Nagy 1886, Téglás 1887, 1891, Solymossy 1895, Roediger 1908, etc.).

Primele cercetări arheologice de amploare au fost executate la Ariușd, de Fr. László, între anii 1907-1913 și în 1925. Activitatea sa a fost apreciată de Vasile Pârvan, Ion Andrieșescu, Al. Tzigara-Samurcaș, H. Schroller, precum și de numeroși cercetători străini.

După primul război mondial a fost începută cercetarea civilizației dacice prin periegeze (Ferenczi 1929, 242-246) și o săpătură de amploare la Brețcu (Panaitescu 1929). Tot în deceniul trei al secolului nostru, M. Roska, H. Schroller și N. Fettich au publicat câte un studiu de specialitate în anuarul semicentenar al Muzeului Național Secuiesc.

Între anii 1940-44, I. Paulovics a efectuat o periegeză pe limesul răsăritean al Daciei romane (Paulovics 1944), iar M. Roska a întocmit repertoriul arheologic al Transilvaniei, în care a inclus și această zonă geografică (Roska 1942). Z. Székely a efectuat cercetări de amploare la castrul roman de la Comolău (Székely 1943).

După 1945, au fost efectuate cercetări sporadice la Biborțeni și Boroșneul Mare, iar în anul 1949, sub egida Academiei Române, au fost executate primele săpături sistematice pe limesul răsăritean al Daciei Romane.

În următoarele decenii, muzeul din Sf. Gheorghe, în frunte cu pasionatul său director Zoltán Székely, în colaborare cu Academia Română a întreprins cercetări de amploare referitoare la mai multe epoci. Din colectivele de cercetare amintim numele unor iluștrii arheologi: I. Nestor, E. Zaharia, C. Daicoviciu, K. Horedt, D. Protase, I. I. Russu, E. Chirilă, I. Molnar și alții. Astfel epoca neolitică a fost cercetată la Leț (Székely 1951) și la Ariușd (Székely-Zaharia 1986, 101-114), eneoliticul a fost cercetat la Reci - cultura Bodrogkeresztúr - (Székely 1964, 121-136), epoca bronzului timpuriu la Zăbala (Székely 1971, 387-400), prima vârstă a fierului la Reci și Cernat (Székely 1966), Latene-ul dacic în așezări și cetăți, la Covasna și Cașin (Székely 1972, 201-271, 1979-80, 23-34). Au fost săpate sistematic lagărele militare romane de la Olteni (Székely 1975, 343-351). Epoca postromană a fost cercetată în mai multe puncte ale județului. A fost

stabilită prezența goților și a gepizilor la Sf. Gheorghe și la Poian. În acest ultim punct a fost constatată și stabilirea slavilor răsăriteni (anții), și urmele dominației bulgare la Cernat și Poian (Székely 1971, 51-57).

Primele așezări ale ungarilor - sec. X-XI - au fost cercetate la Sfântu Gheorghe, Ghidfalău - Bedeháza, iar primele necropole - sec. XII-XIII - la Zăbala (Székely 1973) și la Peteni (Székely 1990, 87-110). Urme ale așezării pecenegilor și ale secuilor au fost descoperite la Ojdula, Cernat și Turia. Sistemul defensiv aparținând regatului maghiar din sec. al XII-lea, a fost cercetat la cetatea Herecz de la Malnaș.

În anii '90 ai secolului nostru, specialiștii din județ – Z. Székely, Zs. Székely, B. Bartók și V. Cavruc – în colaborare cu diferite instituții centrale – Institutul Român de Tracologie, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei – au efectuat cercetări arheologice sistematice la complexul tumular din epoca bronzului timpuriu de la Brăduț (Zs. Székely 1995, 1997), Chilieni, Vârghiș, Zoltan (Cavruc, 1997 a, b). László Attila în ultimii ani a efectuat cercetări arheologice la Malnaș-Băi (eneolitic) și în cartierul Simeria din municipiul Sfântu Gheorghe (cultura Gava). Gh. Lazarovici și M. Meșter au reluat săpăturile în așezările neolitice de la Olteni și Leț. Rezultatele cercetărilor arheologice, cu privire la perioada timpurie și începutul celei mijlocii a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei, au fost publicate recent într-un volum de sinteză (Zs. Székely, 1997).

Zsolt Székely

NOTE

- Cavruc 1997a** Valeriu Cavruc, The Final Stage of the Early Bronze Age in South-Eastern Transylvania (in the light of the new excavations at Zoltan), Thraco-Dacica, XVIII, 1-2, 1997, p. 97-134.
- Cavruc 1997b** V. Cavruc, G.Cavruc, Așezarea din epoca bronzului timpuriu de la Zoltan, Angustia 2, 1997, Sf.Gheorghe, p. 157-172.
- Ferenczi 1929** Al.Ferenczi, Raport asupra unei excursii arheologice în județul Trei-Scaune, Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, Secția pentru Transilvania 1926-1928, Cluj, 1929, p. 242-246.
- Gooss 1876** C. Gooss, Chronik der archäologischen Funde Siebenbürgens, AVSL, XIII, 1876, p. 203-338.
- Hampel 1886** J. Hampel, A bronzkor emlékei Magyarhonban, Budapest, I-III, 1886-96.
- László-1911** F. László, Háromszékmegye praemykenaei jellegű telepei, Dolg., Cluj, 1911, p. 175-259.
- Margitay 1873** G. Margitay, Borszéki leletek, AÉ, VII, 1873.
- Much 1893** M. Much, Die Kupferzeit in Europa., Jena, 1893.
- Nagy 1886** G. Nagy, Az aldobolyi kádról, AÉ, VI, Budapest, 1886.
- Neugebauer 1851** J.F. Neugebauer, Dacien aus den Überresten des Klassischen Altertums mit besonderer Rücksicht auf Siebenbürgen, Kronstadt, 1851.
- Orbán 1868-73** B. Orbán, A Székelyföld leírása, I-IV, Buda, 1868-73.
- Panaitescu 1929** Em. Panaitescu, Le Limes Dacique, nouvelles fouilles et nouveaux résultats, Buletin de la Section Historique, XV, Bucarest, 1929.
- Paulovics 1944** I. Paulovics, Dácia keleti határvonala és az úgynevezett "dák" ezüst kincsek kérdése, Cluj, 1944.
- Röediger 1908** L. Röediger, Sácvonulatokról Háromszék és Brassó megyében, AÉ, 28, 1908.
- Rómer 1868** F. Rómer, Bőjteji sirhalmok, AÉ, I, 1898.
- Roska 1929** M.Roska, A Székelyföld őskora, în Emlékkönyv SZ.N.M., Sf. Gheorghe, 1929.
- Roska 1942** M.Roska, Erdély régészeti repertórium, I, őskor, 1942.
- Solymossy 1895** E. Solymossy, Az oklándi Kúnhalmokról Udvarhely vármegyében, AÉ, 5, 1895.
- Székely 1943** Z. Székely, A komollói erődített római tábor, Cluj, 1943.
- Székely 1951** Z. Székely, Sápăturile de la Leț-Varheghiu (Trei-Scaune), Materiale și cercetări de istorie veche a României, București, 1951.
- Székely 1964** Z. Székely, Descoperiri din neoliticul târziu în așezarea de la Reci, SCIV, 14, 1964, 1, p. 121-136.
- Székely 1966** Z. Székely, Așezări din prima vârstă a fierului în sud-estul Transilvaniei, Brașov, 1966.
- Székely 1971a** Z. Székely, Slaves anciens dans le sud-est de la Transylvanie, Balcano-Slavica, 1, 1971, p. 55-57.
- Székely 1971b** Z. Székely, Contribuții la cunoașterea epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei, SCIV, 22, 1971, 3, p. 307-400.
- Székely 1972** Z. Székely, Cetatea dacică de la Covasna, SCIV, 23, 1972, p. 201-241.
- Székely 1973** Z. Székely, Korai középkori temetők Délkelet Erdélyben, Korunk Évkönyve, 1973, Cluj, p. 219-228.
- Székely 1975** Z. Székely, Noi descoperiri din epoca romană din sud-estul Transilvaniei, SCIV, 26, 1975, 3, p. 343-351.
- Székely 1978-79** Z. Székely, Castrul roman de la Olteni, Aluta, 1978-1980, p. 55-75.
- Székely 1979-80** Z. Székely, Cetatea dacică din Valea Cașinului, StudComBrașov, 1979-1980, p. 23-24.
- Székely, Zaharia 1986** Z. Székely, E.Zaharia, Raport asupra săpăturilor noi de la Ariușd (jud. Covasna), 1968-1985, Aluta, 17-18, 1985-1986, p. 101-114.
- Székely 1990** Z. Székely, Necropola medievală de la Peteni (com. Zăbala), SCIV, 1, 41, 1990, p. 87-110.
- Zs. Székely 1995** Zs. Székely, Șantierul arheologic Brăduț, județul Covasna - zona tumulilor, Cercetări Arheologice în aria nord-tracă, I, București, 1995, p. 106-114.
- Zs. Székely 1997a** Zs. Székely, Necropola tumulară de la Brăduț, județul Covasna. Rezultatele săpăturilor din anii 1995-1996, Cercetări Arheologice în aria nord-tracă, II, București, p. 41-54.
- Zs. Székely 1997b** Zs. Székely, Perioada timpurie și începutul celei mijlocii a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei, Bibliotheca Thracologica, XXI, 1997, București.
- Téglás 1887** C. Téglás, Prachlsztorikus vasolvasztás Bessenyón (Háromszék m.), AÉ, VII, 1887, p. 153-157.

THE HISTORY OF THE RESEARCH

In south-eastern Transylvania, the first discoveries of archaeological objects date from the middle of the 19th century (Neugebauer 1851, Rómer 1868, 39). Following the appearance of some "treasure" hoards - for example the bronze hoards in Belin and Târgu Secuiesc, or the gold deposit in Țufalău, the deposit of Roman republican coins from Ilienii, etc., the first private collections were constituted. There were also published the first specialised scientific works which treated certain epochs separately. These discoveries were, in general, fortuitous. In this period the collectors had been more interested in possessing the discovered objects than in their patrimonial importance. The hoards of tools and jewels of brass, bronze and gold ended up in the collection of a museum from this area (Roska 1929).

In the second half of the 19th century, the majority of the archaeological objects and hoards of bronze came from casual discoveries. Isolated brass objects were found at Arcuș (László 1911, 175-259; Roska 1929, 270), Măgheruș (Roska 1929, 270), Covasna (Much 1893, 167-169), Pădureni (Beșineu) (Hampel 1886), Albiș, Turia de Jos, Simeria, Bodoc, Cernat, Sf. Gheorghe-Örkő (Roska 1929, 272).

In 1867, Dániel Gábor made the first archaeological tests at the tumular complex from EBA and discovered 6 graves with tombstones in the 9 tumuluses researched.

In the same period, B. Orbán wrote his work in 6 volumes (Orbán 1868-1873), which presents south-eastern Transylvania from a historical, archaeological, geographical and ethnographical point of view. Considering the period when it was elaborated, the 1860s, this work can be regarded as scientific. In 1876, G. Gooss drew up the first archaeological repertory of Transylvania, which included the majority of the discoveries known in that period in south-eastern Transylvania (Gooss 1876).

The treasure hunters made some tests and upset the settlement at Ariușd, and the Roman camps from Comolău, Olteni, Boroșneul Mare and Brețcu. In the same period, the very well preserved walls of the feudal fortresses from Malnaș and Leț were destroyed.

After the foundation of the museum in Sf. Gheorghe, in 1875, the archaeological research started to develop. The basic collection was studied and processed by the first manager-custodians of the institution (Nagy 1882, 28-32). The new objects, which improved the collection, were published in the annuary of the museum. The results of the research were also published in various, local or central, specialized magazines (Margitay 1873, Much 1893, Nagy 1886, Téglás 1887, Solymossy 1895, Roediger 1908, etc.).

The first vast archaeological research was done by Fr. László, at Ariușd, between 1907-13 and 1925. His activity was appreciated by Vasile Pârvan, Ion Andrieșescu, Al. Tzigara-Samurcaș, H. Schroeller and by many foreign researchers.

After the first World War, they started to examine the remaining material culture of the Dacians, through perigheses (Ferenczi 1929, 242-246) and through an ample digging at Brețcu (Panaitescu 1929). Also, in the third decade of the 20th century, M. Roska, H. Schroeller and N. Fettich each published a specialised study in the semicentenary annuary of the Sechler National Museum.

Between 1940-44, I. Paulovics made a perighesis on the eastern limes of the Roman Dacia (Paulovics 1944) and M. Roska elaborated The Archaeological Repertory of Transylvania, which also included this geographical area (Roska 1942). Z. Székely made some vast research of the Roman camp in Comolău (Székely 1943).

After 1945, there were made sporadic investigations at Biborțeni and Boroșneul Mare, and in 1949, under the care of the Romanian Academy, the first systematic diggings in the eastern limes of the Roman Dacian were made.

In the following decades, the museum in Sf. Gheorghe, headed by its passionate manager, Zoltán Székely, and in collaboration with the Romanian Academy, undertook vaster research in all the archaeological domains. Remarkable researchers were part of the teams: I. Nestor, E. Zaharia. C. Daicoviciu, K. Horcđt, D. Protase, I.I. Russu, E. Chirilă. I. Molnar and others. Thus, the Neolithic was researched at Leț (Székely 1951) at Ariușd (Székely-Zaharia 1986, 101-114), the Aeneolithic at Reci - the Bodrogkresztúr culture - (Székely 1964, 121-136), the EBA at Zăbala (Székely 1964, 1971, 387-400), the first Iron Age at Reci and Cernat (Székely 1966), the Dacian Latene in settlements and

fortresses at Covasna and Caşin (Székely 1972, 201-271, 1979-70, 23-34). The Roman military camps from Olteni (Székely 1978-79, 55-75) and Boroşneul Mare (Székely 1975, 343-351) were systematically excavated. The Postroman epoch was examined in more parts of the district. The presence of the Gothians and Gepids was attested at Sfântu Gheorghe and Poian, there were also found remnants of easter Slavic establishments at Poian and traces of Bulgarian domination at Cernat and Poian (Székely 1971, 51-57).

The first Hungarian settlements - 10th and 11th centuries - were investigated at Sfântu Gheorghe, Ghidfalău-Bedeháza and the first necropolises - 12th and 13th centuries - at Zăbala (Székely 1973) and at Peteni (Székely 1990, 87-110). Traces of Pecheneg and Sechler settlements were discovered at Ojdula, Cernat and Turia. The defensive system of the Hungarian kingdom from the 12th century was examined at the Herecz fortress in Malnaş.

During the 1990s, specialists from the district - Z. Székely, Zs. Székely, B. Bartók and V. Cavruc, in collaboration with various central institutes - The Roman Institute of Thracology and The National Museum of Transylvania - performed systematic archaeological research at the tumular complex from the EBA in Brăduţ (Zs. Székely 1995, 1997), at Chilieni, Vârghiş, Ghidfalău-Zoltan (Cavruc 1997, 157-175). László Attila conducted last years archaeological excavations at Malnaş-Băi (Aeneolithic) and at Simeria Sfântu Gheorghe (Gava culture). Gh. Lazarovici and M. Meşter continued researches at two neolithic sights, Olteni and Leţ. The results of the archaeological research, regarding the EBA and the beginning of the MBA in the south-eastern Transylvania, have been recently published in a volume of synthesis (Zs. Székely 1997).

Székely Zsolt

TABLOUL ARHEOLOGIC GENERAL AL JUDEȚULUI COVASNA

Teritoriul județului Covasna a fost locuit din cele mai vechi timpuri. Aflată în colțul sud-estic al Transilvaniei, în dreptul pasurilor Carpaților Răsăriteni (Valea Buzăului și Pasul Oituz) și a multiplelor trecători, această zonă în toate epocile a fost puternic legată de Moldova și Muntenia și permanent a fost marcată de interferențe și confluențe cultural-istorice și etno-demografice.

Teritoriul județului Covasna a început să fie locuit încă din paleolitic, după cum o dovedesc de exemplu: săpăturile și cercetările făcute la Lădăuți, Sita Buzăului, Brăduț sau Valea Brădetului și altele. La Sita Buzăului a fost descoperită o stațiune în aer liber datând din perioada aurignaciană mijlocie, a cărei cercetare a început încă din 1911. Săpăturile făcute în 1956 - 1961 au dus la descoperirea unei așezări paleolitice cu două nivele de locuire: unul din aurignacianul mijlociu și tar-denoasianul și apoi un al doilea, aparținând neoliticului timpuriu. Tot aici au fost identificate urme de locuire paleolitică de la sfârșitul lui Würm II și Würm III și s-au descoperit ateliere sezoniere de prelucrare a silixului cu unelte de tip gravettian.

Locuirea teritoriului județului Covasna în epoca neolitică începe cu purtătorii culturii Starčevo - Criș. S-a vorbit chiar de un nivel Pre - Starčevo - Criș sesizat în stațiunile paleolitice de la Sita Buzăului. Cercetătorii remarcă densitatea ridicată a descoperirilor Starčevo-Criș pe teritoriul județului. Cea mai mare densitate a descoperirilor acestei culturi este atestată în Depresiunea Târgu Secuiesc, situație care, după unii cercetători, ar avea ca o posibilă explicație legătura cu locuirile de pe versantul estic al Carpaților Răsăriteni. Pe teritoriul județului este cercetată una dintre cele mai importante așezări ai acestui complex cultural - Leț - "Várhegy".

După cultura Starčevo - Criș o largă răspândire va cunoaște în această parte a Transilvaniei, cultura Boian, a cărei arie principală de răspândire se situează în zona extracarpatică a țării noastre. În legătură cu această cultură menționăm săpăturile arheologice în așezările de la Turia, Chilieni ș.a. Din aceeași perioadă datează un număr redus de descoperiri aparținând culturii ceramicii liniare. Apoi pe teritoriul județului Covasna se dezvoltă cultura Precucuteni, care, după toate probabilitățile, se naște în aria Carpaților Răsăriteni, zona de confluență a culturilor Boian și a ceramicii liniare.

În eneolitic, răspândire deosebită pe teritoriul județului va cunoaște complexul cultural Ariușd - Cucuteni - Tripolie, la a cărui cunoaștere au adus contribuții esențiale cercetările efectuate la Ariușd (așezarea care a dat unul dintre numele acestei civilizații), Malnaș-Băi, Leț și în multe alte localități. Au fost descoperite și cercetate prin săpături sistematice numeroase așezări, unele dintre ele fortificate, aparținând acestei civilizații. În eneoliticul târziu orizontul cultural Ariușd - Cucuteni a fost urmat de cultura Bodrogkeresztúr, faza Tiszapolgár cunoscută din descoperirile de la Cernat și Biborțeni.

În perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului pe teritoriul județului Covasna a fost răspândită cultura Coțofeni, cercetată deocamdată insuficient pe teritoriul județului.

Începutului epocii bronzului timpuriu sunt atribuite descoperirile de la Zăbala, considerate ca aparținând culturii cu același nume. Precizăm că, deocamdată ceea ce este considerat a fi cultura Zăbala se rezumă la descoperirile dintr-o singură așezare, care nu oferă date concludente privind încadrarea sa cronologică. Urmează apoi cultura Schneckenberg atribuită celei de a doua etape a epocii bronzului timpuriu pe teritoriul județului Covasna. Acestei culturi sunt atribuite descoperirile de la Sfântu Gheorghe - Órkő, Brăduț ș.a. Sfârșitul perioadei timpurii a epocii bronzului este atestat de un orizont cu ceramica ornată cu "Besenstrich" și cu ornamentul "textil", de tip Iernut, descoperită și cercetată recent la Zoltan.

Grupul (după alții, cultura) Ciomortan, înrudit cu cultura Costișa din vestul Moldovei, este considerat cea mai timpurie manifestare a epocii bronzului mijlociu din Sud-Estul Transilvaniei. Singura descoperire certă specifică acestui grup este cea de la Ciomortan (Șoimeni, com. Păuleni, jud. Harghita). Amintim că în așezarea eponimă materialele atribuite acestui grup provin dintr-un strat de cultură în care materialele din diferite epoci au fost amestecate, fără să fi existat posibilitatea delimitării lor stratigrafice certe. Prin urmare grupul a fost evidențiat strict tipologic. În ceea ce privește teritoriul jud. Covasna, precizăm că cele câteva descoperiri atribuite acestui grup nu sunt deocamdată suficient de concludente.

Tot începutului epocii bronzului mijlociu a fost recent atribuit orizontul surprins la Zoltan, care direct suprapunea un complex de tip Iernut și era suprapus de un strat Noua. Ceramica din această depunere are analogii în culturile Costișa, Monteoru, Wietenberg și Tei.

Bronzului Mijlociu "clasic" aparține cultura Wietenberg, care domina toată Transilvania. Pe teritoriul județului Covasna această cultură este reprezentată prin cetăți, așezări deschise, complexe rituale (Turia), necropole (Turia) și, probabil, prin depozitele din Bronzul Mijlociu (Pădureni, Țufalău etc).

Pe parcursul bronzului mijlociu în Sud - Estul Transilvaniei au fost prezente și elemente specifice culturilor extracarpatiche: Monteoru, Costișa și Tei.

Perioada târzie a epocii bronzului pe teritoriul județului Covasna este reprezentată de cultura Noua, care, parțial, este contemporană cu ultimile manifestări ale culturii Wietenberg și nemijlocit precede începutul Hallstatt-ului. Cele mai importante descoperiri privind această cultură s-au făcut la Zoltan (așezare) și Brăduț (complex ritual).

Cercetările efectuate în județul Covasna au adus contribuții importante la elucidarea perioadei de început a primei epoci a fierului. Recent, în raza municipiului Sfântu Gheorghe a fost descoperită o așezare aparținând culturii Gava. Etapa următoare a Hallstattului este cunoscută mai bine. Astfel, la Reci s-au făcut săpături într-o așezare ce datează din Hallstatt B, dezvelindu-se locuințe și morminte de incinerare cu bogate inventare funerare. Au fost descoperite și cuptoare pentru redus minereu de fier și ateliere de prelucrare a fierului.

Numeroasele descoperiri și săpături sistematice au dovedit o intensă locuire de către daci pe cuprinsul întregului județ. Au fost cercetate așezări deschise ori cetăți întărite cu valuri de pământ sau ziduri lucrate din pietre nefasonate prinse cu pământ. Numeroasele și bogatele vestigii scoase la lumină dovedesc prosperitatea și înaltul grad de dezvoltare al civilizației dacice. Au fost cercetate numeroase așezări deschise și cetăți fortificate. Una dintre cele mai importante cetăți dacice este cercetată la "Cetatea Zânelor", lângă orașul Covasna. Despre viață economică intensă desfășurată de dacii din această zonă ne stau mărturie numeroasele tezaure monetare ori monedele izolate descoperite în atâtea și atâtea localități ale județului Covasna. Aceleași descoperiri ne arată că dacii din colțul de sud-est al Transilvaniei întrețineau legături comerciale cu orașe grecești situate la mari distanțe, precum și cu lumea romană.

Aceleiași civilizații îi aparțin și numeroasele tezaure ce conțineau podoabe de argint, unele aurite, care stau mărturie cu privire la o puternică stratificare socială și, în același timp, la un înalt nivel tehnic și artistic. Dintre acestea se cuvine menționat tezaurul de la Surcea ce datează de la sfârșitul sec. al II-lea î. Hr. și aparține unui atelier de orfevrar local, fapt dovedit de existența uneltelor și a unei bare de argint ce servea ca materie primă. Aceleași cercetări au dovedit continuitatea de viațuire și după ocupația romană, uneori în cadrul aceleași așezări, cum este de exemplu la Cernat.

În perioada romană (102 - cca 270) pe cuprinsul întregului județ Covasna a pulsat o intensă viață, fapt dovedit de numeroasele descoperiri făcute pe teritoriul județului, printre care se înscriu castrele de la Brețcu (Angustia ?), Boroșneu Mare, Comolău și Olteni, ce intrau în sistemul defensiv al Daciei Romane. Continuitatea de viațuire a autohtonilor daci în perioada ocupației romane este atestată chiar și în perimetrele castrelor și a așezărilor civile ce au luat naștere în jurul acestora. Astfel, de exemplu la Brețcu și la Olteni a fost găsită ceramică de autentică factură dacică în asociere cu produse romane.

Pentru perioada postromană pe teritoriul județului este atestată cultura Sântana de Mureș - Cerneahov (sec. IV). La sfârșitul sec. IV teritoriul județului Covasna, făcea probabil parte dintr-o formațiune politico-militară a vizigoților cunoscută în izvoarele scrise sub denumire de Caucaland. Tezaurul de la Crasna, descoperit în 1887, conținea cca 20 kg de bare (lingouri) de aur purtând ștampile în limba latină aplicate la Sirmium. Se presupune că barele de la Crasna au fost oferite de împăratul Theodosius I goșilor, în cadrul relațiilor stabilite prin tratatul din 382, care prevedea administrarea acestora ca *foederati* pe teritoriul Imperiului Roman.

Pentru sec. V - VI pe teritoriul județului Covasna sunt atestate urme ale gepizilor. Perioada următoare, sec. VI - XII, a fost marcată de pătrunderi în mediu autohton a unor grupuri de populații migratoare (slavi, avari, maghiari, pecenegi ș.a.). În sec. XII/XIII această zonă a fost colonizată de secui, care, pe parcursul îndelungatei conviețuiri cu populația autohtonă, au creat o cultură proprie și originală.

THE GENERAL ARCHAEOLOGICAL TABLE OF THE COVASNA DISTRICT

The territory of the Covasna District has been inhabited from the ancient times. Situated in the south-eastern corner of Transylvania, near the passes of the Oriental Carpathians (Valea Buzăului and Oituz Pass) and the numerous gorges, this area has been strongly connected to Moldavia and Wallachia by cultural, historical and ethno-demographical interferences and confluences all through the ages.

The territory of the Covasna District started to be inhabited ever since the Paleolithic. As proof, there are the excavations and research made at Lădăuți, Sita Buzăului, Brăduț or Valea Brădetului and others. At Sita Buzăului, there has been discovered an outdoor station dating from the middle Aurignacian period, whose investigation started as far back as 1911. The excavations made in 1956-1961 led to the discovery of a Paleolithic settlement with two levels of inhabitation: one from the middle Aurignacian and Tardenoisian and then, a second one, belonging to the Early Neolithic. Here have also been identified traces of Paleolithic inhabitation from the end of Würm II and Würm III, and have been discovered seasonal workshops for processing silex with Gravettian type tools.

The inhabitation of the territory of the Covasna District in the Neolithic period started with the bearers of the Starčevo-Criș culture. It was said that there had been even a Pre-Starčevo-Criș level distinguished in the Palaeolithic sights from Sita Buzăului. The researchers notice the high density of the discoveries belonging to this culture. The highest density is attested in the Târgu Secuiesc Depression. This situation has, in some researchers' opinion, as a possible explanation the links with the places situated on the western slope of the Oriental Carpathians. On the territory of the district it is investigated and is in the process of investigation one of the most important settlements of this cultural complex - Leț - "Várhegy".

After the Starčevo-Criș culture a large spreading area will have, in this part of Transylvania, the Boian culture, whose main spreading area is situated in the extracarpatic area of our country. From the same period few discoveries of the Bandkeramik culture are attested. Then, on the territory of the Covasna District, the Precucuteni culture develops, which, in all probability, appears in the Oriental Carpathians, in the confluence area of the Boian culture and the "Band Linear Ceramic" culture.

There are a lot of Ariușd - Cucuteni - Tripolie type sights spread on the territory of the district and the research of these sights brought essential contributions to the research at Ariușd and, in the last years at Malnaș-Băi, Olteni and in many other places. Numerous sights, some of them fortified, have been discovered and investigated through systematic excavations.

In the Late Aeneolithic, the Ariușd-Cucuteni cultural horizon was followed by the Bodrogkeresztúr culture, the Tiszapolgár phase, known from the discoveries at Cernat. In the period of transition from the Aeneolithic to the Bronze Age, the Coțofeni culture was spread on the territory of the Covasna District.

The discoveries at Zăbala, considered as pertaining to the same culture, are attributed to the beginning of the Early Bronze Age. We mention that, for now, what is considered to be the Zăbala culture is reduced to the discoveries from a single settlement, which do not offer conclusive data regarding its chronological dating. The Schenckenberg culture follows, attributed to the second phase of the Early Bronze Age on the territory of the Covasna District. The end of the Early Bronze Age is attested by a horizon with the "Besenstrich" ornamented ceramics and with the "textile" Iernut type ornament, discovered and researched at Zoltan in 1996-1998.

The Ciomortan group (culture, in some interpretations) is considered as representing the earliest manifestation of the Middle Bronze Age in the South-East Transylvania. At present, the only certain discovery, specific to this group, is that from Ciomortan (Șoimeni, Păuleni commune, Harghita District). We mention that in the eponimic settlement, the materials attributed to this group come from a cultural layer where the materials from different epochs have been mixed, without any existing possibility of their certain stratigraphic delimitation. Consequently, the group has been emphasised strictly from the typological point of view. As far as the territory of the Covasna District is concerned, we mention that those few discoveries, attributed to this group are not conclusive enough. For the present stage of research, at least, we should avoid the use of the term cultural group and, moreover, of the Ciomortan archaeological culture, especially in connection with the territory of the Covasna District.

The horizon found at Zoltan, which directly overlapped a Iernut type complex and was in its turn overlapped by a Noua layer, has been recently attributed to the beginning of the Middle Bronze Age, too. This deposit does not represent, in all probability, a closed complex. The pottery from this deposit, has analogies in the Costișa, Monteoru, Tei and Wietenberg cultures.

The Middle Bronze Age belongs to the Wietenberg culture, which dominated the entire Transylvanian territory. On the territory of the Covasna District this culture is represented by fortified sights, settlements, ritual complexes (Turia), and, probably, by the hoards from the Middle Bronze Age (Pădureni, Țufalău, etc.). During this period, in the south-east of Transylvania specific elements of the extracarpatic cultures: Monteoru, Costișa and Tei were also present.

The Late Bronze Age on the territory of the Covasna District is represented by the Noua culture, which is partially contemporary to the last manifestations of the Wietenberg culture and directly precedes the beginning of the Hallstatt. The most important discoveries regarding this culture were made at Zoltan (a settlement) and at Brădut (a ritual complex).

The research made in the Covasna District brought important contributions to the clearing up of the initial period of the first Iron Age. Recently, just near Sfântu Gheorghe a settlement belonging to the Gáva culture has been discovered. The next stage of the Hallstatt is better known. Thus, at Reci diggings were done in a settlement that dates from Hallstatt B, uncovering dwellings and cremation graves with rich funerary inventories. There have also been discovered ovens for reducing iron ore and workshops for processing iron.

The numerous discoveries and systematic excavations proved an intense Dacians inhabitation all over the district. There have been investigated settlements or fortresses with earth walls or walls of unchiselled stone combined with earth. The numerous and rich vestiges brought into light prove the prosperity and higher level of development of the Dacian civilization. There have been examined a great number of settlements and fortresses. One of the most important Dacian fortresses is examined at "Valea Zânelor", near the town of Covasna. For the intense economic life of the Dacians in the area testify the extremely numerous coin hoards or isolated coins discovered in so many places all over the district. The same discoveries show that the Dacians from the south-eastern Transylvania had commercial ties with Greek cities very far away or with the Roman world.

One cannot overlook the numerous coin hoards, which contained silver jewelry ornaments, some made of gold, which testify to the strong social stratification and at the same time to the high artistic and technical level. Among these we should mention the Surcea hoard, which dates from the end of the 2nd century B.C. and belongs to a local "orfeverie" workshop. This fact was attested by the existence of tools and one silver bar, which served as raw materials. The same research proved the continuity of living after the Roman occupation, sometimes in the same settlement, as at Cernat.

In the Roman Period (102- app. 270) on the entire territory of the Covasna District there was an intense living activity, fact proved by the numerous discoveries made on the territory of the district, among them the Roman camps at Brețcu, Boroșneu Mare, Comolău and Olteni, which were part of the defensive system of the Roman Dacia. The continuity of living of the aboriginal Dacians is attested even in the perimetres of the Roman camps and the civilian settlements which appeared around. For example, at Brețcu and Olteni, authentic Dacian type pottery associated with Roman products was found.

For the Postroman period on the territory of the district there was attested the Sântana de Mureș-Cerneahov culture (4th century). At the end of the 4th century, the territory of the Covasna District was probably part of a politico-military formation of the Vizigothians, known in the written sources as *Caucaland*. The Crasna hoard, discovered in 1887, contained about 20 kilos of gold ingots having stamps in Latin applied at Sirmium. It is supposed that the ingots from Crasna had been offered to the Gothians by Emperor Theodosius I, in the time of the relations established by the treaty in 382, which stipulated the administration of the Gothians as *foederati* on the territory of the Roman Empire.

For the 5th and the 6th century on the territory of the Covasna District there were attested traces of the Gepids. The next period, 6th-12th centuries, was marked by penetrations in the autohtonous area of some groups of migrators (Slavs, Avars, Hungarians, Petchenegs, etc.). In the 12th / 13th century this area was colonised by the Sechlers, who, during the long cohabitation with the native population, have created their own original culture.

ABREVIERI – ABBREVIATIONS

Abrevieri bibliografice

- AB** – Analele Banatului. Timișoara, I – IV (1928 – 1931).
- N. Aberg, Chronologie** – N. Aberg, Bronzezeitliche und früheisenzeitliche Chronologie, Stockholm, I – V, 1931 – 1935.
- Acta MSC – MNS** – Acta. Muzeul Secuiesc al Ciucului – Muzeul Național Secuiesc, Miercurea Ciuc, 1996.
- AISC** – Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, secție pentru Transilvania. Cluj, I – IV (1926 – 1938).
- ActaArch** – Acta Archaeologica, Budapest, I (1951) și urm.
- ActaMN** – Acta Musei Napocensis, Cluj (Cluj-Napoca), I (1964) și urm.
- ActMuz Mediaș** – Din activitatea științifică a Muzeului raional Mediaș. Mediaș I – III (1953 – 1956).
- AÉ** – Archaeológiai Értesítő. Budapest, I (1869) și urm.
- AEM** – Archaeologisch-epigraphische Mitteilungen aus Oesterreich-Ungarn. Wien, I–X (1877–1896).
- AFM** – K. Herepei – B. Cserni, Alsófehérvármegye monográfiája, II/1 (Alsófehérvármegye történelme, Aiud, 1901).
- AIGR** – Anuarul Institutului Geologic al României. București, 1907 – 1943.
- AISC** – Anuarul Institutului de studii clasice. Cluj (Sibiu), I – V (1928 – 1948).
- AK** – Archaeológiai Közlemények, a hazai műemlékek ismeretének előmozdítására. Budapest, I – XXII (1859 – 1899).
- Almanah** – Almanah 1879 – 1954. Muzeul Regional Sf. Gheorghe. Tîrgu Mureș, 1955.
- Aluta** – Aluta. Studii și comunicări. Muzeul Sf. Gheorghe.
- I. Andrieșescu, Contribuție** – I. Andrieșescu. Contribuție la Dacia înainte de cucerirea romană, Iași, 1912.
- Angustia** – Angustia, vol I, Sfântu Gheorghe, 1996.
- L'Anthropologie** – L'Antropologie, Paris.
- AO** – Arhivele Olteniei. Craiova, I – XXII (1922 – 1943).
- AÖG** – Archiv für Kunde der Österreichischen Geschichtsquellen. Wien, I – L (1848 – 1869).
- Apulum** – Apulum. Buletinul Muzeului regional Alba Iulia, I (1942) și urm.
- ARBSH** – Académie Roumaine. Bulletin de la Section historique. București, 1912 – 1947.
- ArchHung** – Archaeologia Hungarica. A Magyar Nemzeti Múzeum régészeti osztályának kiadványai. Budapest, I – XXXI (1926 – 1951).
- ArhMold** – Arheologia Moldovei. București, I (1961) și urm.
- ARMSI** – Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice. București.
- ARMSS** – Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii științifice. București.
- M. Asztalos, Erdély** – M. Asztalos, Történeti Erdély, Budapest, 1936.
- ATÉ** – Az alsófehérmegyei történelmi, régészeti és természettudományi évkönyve. Cluj, Aiud, Alba Iulia (I, 1888 – XVIII, 1916).
- ATG** – Arta și tehnica grafică.
- A TörtErd** – A Történelmi Erdély
- AVSL** – Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Sibiu, 1843 – 1915.
- Balcania** – Balcania. București, I – VIII (1938 – 1945).
- Barlangk** – Barlangkutatás. Budapest. I – XVI (1913 – 1938).
- BdG** – Boabe de grâu. București.
- J. Benkő, Transilvania** – J. Benkő, Transsilvania sive magnus Transsilvaniae principatus. Viena, 1778.
- D. Berclu, Contribuții** – D. Berciu, Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări. București, 1961.
- BKL** – Bányászati és kohászati lapok. Budapest, 1871 – 1944.
- BSNR** – Buletinul Societății Numismatice Române. București., I – XLI, (1904 – 1947).
- BSSC** – Buletinul Societății de Științe din Cluj. (1921 – 1948).
- Callani, Urme** – A. Caliani, Urmele domniei romane în Ardeal, Blaj, 1915.
- CARSAM** – Cercetări arheologice în reg. Stalin și Aut. Mag., Mediaș, 1953.
- G. V. Childe, Danube** – G. V. Childe, The Danube in Prehistory, Oxford, 1929.
- G. V. Childe, Dawn** – G. V. Childe, The Dawn of European Civilisation, London, 1925.
- CsíkFüz** – Csíkmegeyi Füzetek.
- E. Chirilă – G. Mihăescu** – E. Chirilă – G. Mihăescu, Tezaurul monetar de la Căprioru, Tîrgoviște, 1969.
- V. Christescu, Ist.mil** – V. Christescu, Istoria militară a Daciei Romane, București, 1937.
- V. Christescu, Viața ec** – V. Christescu, Viața economică a Daciei romane, Pitești, 1929.
- Civiltă** – Civiltă romana în Romania, Roma, 1970.
- E. Comșa, Bolan** – E. Comșa, Istoria comunităților culturii Boian, București, 1974.
- Fl. Costea, CultMat** – Fl. Costea, Cultura materială a dacilor din bazinul Oltului transilvan în perioada La Tène și în timpul stăpânirii romane (Teză de doctorat, ms, 1979).
- Cristia** – Crisia. Oradea.
- I. H. Crișan, Ceramica** – I. H. Crișan, Ceramica daco-gețică. Cu specială privire la Transilvania, București, 1969.
- Cr.NA** – Cronica numismatică și arheologică. București, I – IX (1920 – 1945).
- Cumidava** – Cumidava. Culegere de studii și cercetări. Muzeul județean Brașov. I (1967) și urm.
- Dacia** – Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I – XII (1924 – 1948). N(ouvelle) S(erie): Revue d'archéologie et d'histoire ancienne București, I (1957) și urm.
- DaicMem** – In memoriam Constantini Daicoviciu. Cluj, 1974.
- C. Daicoviciu, TranAnt** – C. Daicoviciu, La Transylvanie dans l'antiquité, Bucharest, 1945.

- Danubius** – Danubius. Muzeul județean Galați.
- Dolg** – Dolgozatok – Travaux. Cluj, I – X (1910 – 1919).
- Dolgsz** – Dolgozatok. A. m. kir Ferenc József Tudományegyetem Archaeológiai Intézetéből. Szeged, I – XDX (1925 – 1943).
- DoaMNA** – Dosarul Muzeului Național de Antichități.
- DosTocilescu** – Dosarul Tocilescu.
- ED** – Ephemeris Dacoromana. Roma, I – X (1923 – 1945).
- EMKEkalauz** – EMKE úti kalauz. Budapest 1899.
- Emlékkönyv** – Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára. Sfântu Gheorghe, 1929.
- Emlékkönyv Szt. I.** – Emlékkönyv Szent István Király, Budapest, 1938.
- M. Endes, Csk** – M. Endes, Csk, Gyergyó és Kászsónszékek története, Budapest, 1938.
- ErdMúz** – Erdélyi Múzeum. Cluj, 1839 – 1945.
- ErdMúzEvk** – Erdélyi Múzeum Egyesület Évkönyve, Cluj, 1874 – 1914.
- ESA** – Eurasia Septentrionalis Antiqua. Helsinki, I – XII (1927 – 1938).
- ETTK** – Értekezések a történeti tudományok köréből, Budapest, 1867 – 1915.
- Al. Ferenczi, Kászsónszék** – Al. Ferenczi, Az egykori Kászsónszék régészete, Cluj, 1938.
- Florescu, Rep.** – A. C. Florescu, Repertoriul culturii Noua – Coslogeni din România. Așezări și necropole, în: Cultura și Civilizație la Dunărea de Jos, IX, Călărași 1991.
- FöldrKözl** – Földrajzi Közlemények. Budapest, I–XX (1873 – 1942).
- FöldtKözl** – Földtani Közöny, Budapest, II–XL (1872 – 1910).
- Forschungen** – Forschungen zur Volks- und Landeskunde. Sibiu, I (1958) și urm.
- H. Frankfort, Studles** – H. Frankfort, Studies in Early Pottery of the ar Fast, London, 1927.
- W. Ginters, Das Schwert** – W. Ginters, Das Schwert der Skythen und Sarmaten (in Vorgeschichtliche Forschungen, Ed. II, Heft 1). Berlin, 1928.
- I. Glodariu, RCD** – I. Glodariu, Relațiile comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană, Cluj, 1974.
- C. Gooss, Cronik** – C. Gooss, Chronik der Archäologischen Funde Siebenbürgens (în AVSL, XIII, 1876, p. 203 – 338; extras p.3 – 138).
- J. Hampel, Bronzkor** – J. Hampel, A bronzkor emlékei Magyarhonban, Budapest, I – III, 1886 – 1896.
- Háromszék Eml** – Háromszék Emlékkönyv, Sfântu Gheorghe, 1899.
- F. Holste, Ebingen** – F. Holste, Bronze von Ebingen, Leipzig, 1939.
- Hon és K** – Hon és Külföld, Cluj, 1844 – 1847.
- K. Horedt, Contribuții** – K. Horedt, Contribuții la istoria Transilvaniei în sec. IV – XIII, București, 1958.
- HTRTÉ** – A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyvei. I–XXII (1880–1913).
- IDR** – Inscriptiile Daciei romane, București, I (1975) și urm.
- Ilda** – Iliri și daci, Cluj–București, 1972.
- IstRom** – Istoria României, București, I, 1960.
- E. Jakab, KolozsTört** – E. Jakab, Kolozsvár története, Buda, I, 1870.
- E. Jakab – L. Szádeczky, Udvarhelyvármegye** – E. Jakab – L. Szádeczky, Udvarhelyvármegye története a legrégebb idóktól 1848 – 49-ig, Budapest, 1901.
- JCC** – Jahrbuch der k.k. Central–Comission, Wien, 1856 – 1861; 1903–1916.
- JNG** – Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte. München, I (1950) și urm.
- JSKV** – Jahrbuch des Siebenbürgische Karpathenvereins. Sibiu, I–XXX (1881 – 1922).
- JSzNM** – Jelentés a Székely Nemzeti Múzeum állapotáról, Sfântu Gheorghe, 1913 – 1914.
- J. Jung, Fasten** – J. Jung, Fasten der Provinz Dacien, Innsbruck, 1894.
- Karpathen** – Die Karpathen, Brașov, 1907 – 1914.
- P. Király, Apulum** – P. Király, Apulum, Cluj, 1892.
- P. Király, Dacia** – P. Király, Dacia Provincia Augusti, I – II, Becicherecul Mare, 1893 – 1894.
- Klio** – Klio. Beiträge zur alten Geschichte. Leipzig, I – XXXVI (1901 – 1943).
- Könyöki** – Nagy, Középkori várak – J. Könyöki – G. Nagy, A középkori várak különös tekintettel Magyarországra, Budapest, 1905.
- KorrblVSL** – Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde, Sibiu. I – LIII (1878 – 1930).
- L. Kóvári, Erdép** – L. Kóvári, Erdély építészeti emlékei, Cluj, 1866.
- L. Kóvári, ErdRég** – L. Kóvári, Erdély régiségei, Pesta, 1852, ed. II, Cluj, 1892.
- Közl** – Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem és Régiségtárából. Cluj, I – IV (1941 – 1944).
- KözlDebr** – Közlemények a debreceni Tisza István Tudományegyetem Érem- és Régiségtárából, Debrecen, 1939 – 1940.
- I. Kutzlán, Kőrósk** – I. Kutzlán, A Kőróskultúra (Dissertationes Pannonicae, ser. II, nr. 23), Budapest, 1944.
- Gy. László, Művészet** – Gy. László, A honfoglaló magyarok művészete Erdélyben, Cluj, 1943.
- M. Macrea, VDR** – M. Macrea, Viața în Dacia romană, București, 1969.
- MAGW** – Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien, 1912 – 1941.
- MaMU** – Magyarország Múemlékei, Budapest, 1906.
- Mannus** – Mannus. Zeitschrift für deutsche Vorgeschichte. Leipzig, XXIII – XXXIV (1931 – 1942).
- Marburger Studien** – Marburger Studien, herausgegeben von Ernst Sprockhoff, 1938.
- S. Marinescu–Bilcu** – S. Marinescu–Bilcu, Cultura Precucuteni, Marisia.
- A. Marsigli, Danubius** – A. Marsigli, Danubius Pannonico – Mysicus I – VI, Amsterdam – Haga, 1726.
- I. Marțian, Rep.** – I. Marțian, Repertoriul arheologic pentru Ardeal, Bistrița, 1920.
- I. Marțian, Urme** – I. Marțian, Urme din războaiele Romanilor cu Dacia. Studiu arheologic, Cluj, 1921.
- Materiale** – Materiale și cercetări arheologice, București, I (1953) și urm.
- Materiale–Oradea, 1979** – Materiale și cercetări arheologice. A XIII–a sesiune anuală de rapoarte. Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, 1979.

- MCC** – Mitteilungen der k.k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale, Wien, I (1856) și urm.
- G. Miksa, Tört.eml.** – G. Miksa, Magyar történelmi emlékek külföldön, Cluj, 1868.
- MIÖG** – Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung.
- MKE** – Múzeumi és könyvtári értesítő. Budapest, I – X (1907 – 1916).
- MN** – Muzeul Național. Muzeul de Istorie al R.S.R., București, I (1973) și urm.
- S. Morintz, Contribuții** – S. Morintz, Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii, I, București, 1978.
- MOTVM** – A magyar orvosok és természetvizsgálók munkái, Budapest.
- MPK** – Mitteilungen der prähistorischen Kommission, Wien.
- Natura** – Natura. București, I – XXVIII (1905 – 1948).
- J. F. Neugebauer, Dacien** – J. F. Neugebauer, Dacien aus den Ueberresten des klassischen Altertums, Brașov, 1851.
- I. Nestor, Stand** – I. Nestor, Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien, in BRGK – 1932, Frankfurt am Main, 1933.
- NK** – Numismatikai Közlöny. Budapest, 1902 – 1943.
- NZ** – Nummismatische Zeitschrift. Berlin, 1870 – 1936.
- ÖBLK** – Österreichische Blätter für Literatur und Kunst, Wien, 1846 – 1847.
- OmG** – Omagiu lui C. Giurescu, București, 1944.
- OmD** – Omagiu lui Constantin Daicoviciu cu prilejul împlinirii a 60 de ani, București, 1960.
- B. Orbán, Székelyföld** – B. Orbán, A Székelyföld leírása, I – VI, Buda, 1869 – 1873.
- T. Ortway, TemesvTört** – T. Ortway, Temesvármegye és Temesváros története. I. Őskor, Bratislava, 1896; II, Régibb középkor, Budapest, 1914.
- OTTE** – Orvos természettudomány Értesítő, 1879 – 1948.
- Em. Panaitescu, Castra Daciae** – Em. Panaitescu, Castra Daciae, in Atti del 2-e Congresso Nazionale di Studi Romani, Roma, 1931.
- Em. Panaitescu, Trans. Banat** – Em. Panaitescu, Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul, București, 1929.
- T. Passek, Periodizația** – T. Passek, Periodizația tripol'skih poselenii, Moscova, 1949.
- C. Patsch, Beiträge** – C. Patsch, Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa, I – VI, in: Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften in Wien, 1925 – 1937.
- E. Patte, Souvenirs** – E. Patte, Souvenirs de voyage en Roumanie, Paris, 1934.
- I. Paulovics, Dacia** – I. Paulovics, Dacia keleti határvonala és az úgynevezett "dák" ezüst kincsek kérdése, Cluj, 1944.
- V. Pârvan, Getica** – V. Pârvan, Getica. O protoistorie a Daciei, București, 1926.
- M. Petrescu-Dîmbovița, Depozite** – M. Petrescu-Dîmbovița, Depozite de bronzuri din România, București, 1977.
- D. Popescu, Bronzzeit** – D. Popescu, Die frühe und mittlere Bronzezeit in Siebenbürgen, București, 1944.
- E. Popescu, Inscriptii** – E. Popescu, Inscriptiile grecești și latine din secolele IV – XIII descoperite în România, București, 1976.
- B. Pósta, Útmutató** – B. Pósta, Útmutató az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárához, Cluj, 1903.
- C. Preda, MGD** – C. Preda, Monedele geto-dacilor, București, 1973.
- ProblMuz** – Probleme de muzeografie, Cluj, 1960, 1964.
- Programm Schässburg** – Programm des evangelischen Gymnasium in Schässburg, 1873 – 1874.
- D. Protase, Continuitatea** – D. Protase, Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii, București, 1966.
- D. Protase, Riturile** – D. Protase, Riturile funerare la daci și daco-romani, București, 1971.
- A. Prox, Schneckenberg** – A. Prox, Die Schneckenbergkultur, Brașov, 1941.
- F. Pulszky, MagyArch** – F. Pulszky, Magyarország archaeológiája I-III, Budapest, 1897.
- PZ** – Prähistorische Zeitschrift. Berlin, I-XXXIII.
- RA** – Revue Archéologique, Paris, 1844 – 1941.
- RArhivelor** – Revista Arhivelor. București.
- Revhist. comp** – Revue d'histoire comparé. Budapest.
- RevMuz** – Revista Muzeelor. București, I (1964) și urm.
- RN** – Revue Numismatique. Paris, 1836 – 1948.
- M. Roska, Kézikönyv** – M. Roska, Az ősrégészet kézikönyve, I – II, Cluj, 1926 – 1927.
- M. Roska, Rep.** – M. Roska, Erdély régészeti repertórium I, Cluj, 1942.
- M. Rostovtzeff, Skythien** – M. Rostovtzeff, Skythien und der Bosphorus, I, Berlin, 1936.
- RPAN** – Revista de preistorie și antichități naționale. București, I – IV (1937 – 1940).
- RR** – Römer in Rumänien. Ausstellung des Römisch – Germanischen Museums Köln und des Historischen Museums Cluj, Köln, 1969.
- RSVA** – Revista științifică V. Adamachi. București. I – XXXII (1910 – 1946).
- RT** – Revue de Transilvanie. Cluj – Sibiu, 1934 – 1944.
- SA** – Sovetskaia Arheologhija, Moskva.
- Sargetia** – Sargetia, Muzeul județean Deva, I (1937) și urm.
- Sb.AK. Wien** – Sitzungsberichte der kaiserliche Akademie der Wissenschaft Philos.-Hist. Klasse, Wien, 1848 – 1849.
- Sbornik Kazarov** – Sbornik Kazarov, Sofia, 1950.
- D. Scheint, Szekler** – D. Scheint, Das Land und Volk der Szekler in Siebenbürgen, Pesta, 1833.
- H. Schroll, StuKz** – H. Schroll, Der Stein- und Kupferzeit in Siebenbürgen, Berlin, 1933.
- C. Schuchhardt, Alteuropa** – C. Schuchhardt, Alteuropa. Kulturen, Rassen, Völker, Berlin – Leipzig, 1935.
- SCIV (SCIVA)** – Studii și cercetări de istorie veche, București, I (1950) și urm. (din 1974 Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
- SCN** – Studii și cercetări de numismatică, București, I (1957) și urm.
- SCȘCluj** – Studii și cercetări științifice, Cluj, 1951–1955.
- Sieb. Vjrschr** – Siebenbürgische Vierteljahrschrift, Sibiu, 1931–1941.
- E. Sprockhoff, Handels-geschich** – E. Sprockhoff, Handels-geschichte der Bronzezeit, Berlin, 1930.
- StComSibiu** – Muzeul Brukenthal. Studii și comunicări. Arheologie – Istorie. Sibiu, 12 (1965) și urm.

Századok – Századok. Budapest, I (1869) și urm.

Z. Székely, Adatok – Z. Székely, Adatok a dákok késő vaskori műveltségéhez, Miercurea Ciuc, 1954.

Z. Székely, Jegyzetek – Z. Székely, Jegyzetek Dácia történetéhez, Sfântu Gheorghe, 1946.

Z. Székely, Komolló – A Komollói erődített római tábor, Cluj, 1943.

Z. Székely, Săpăturile – Săpăturile de la Leț – Varhegiu (Trei Scaune), în: Materiale și cercetări de istorie veche a României, București, 1951.

Z. Székely, Sepsiszentgyörgy – Sepsiszentgyörgy története a középkor végéig, Sfântu Gheorghe, 1948.

Zs. Székely, Bronz – Zs. Székely, Perioada timpurie și începutul celei mijlocii a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei, București, 1997.

Székelység – Székelység. Odorhei, I – XIV (1931 – 1944).

I. Szilágyi, Téglabélyegek – I. Szilágyi, A dáciai erődrendszer helyőrségei és katonai téglabélyegek. Dissertationes Pannonicae, II, 21, Budapest, 1946.

SzNMÉ – A Székely Nemzeti Múzeum Értesítője. Sfântu Gheorghe, I – III (1890 – 1902).

J. Teutsch, Burzenland – J. Teutsch, Das sächsische Burzenland einst und jetzt, Brașov, 1925.

Tezaure – Tezaure monetare din județul Satu Mare. Muzeul de istorie Satu Mare, 1968.

TIR – Tabula Imperii Romani. L 34, Budapest, 1968; L 35, Bucharest, 1969.

G. Tocilescu, Dacia – G. Tocilescu, Dacia înainte de Romani, București, 1880.

Transilvania – Transilvania, organul Astei. Sibiu, 1940–1946.

TRÉT – Történeti és Régészeti Értesítő, a Délmagyarországi Történeti és Régészeti Múzeum társulata. Timișoara, I–X (1875–1884); serie nouă I–XXXIII (1885–1917).

D. Tudor, Orașe – D. Tudor, Orașe, sate și târguri în Dacia romană, București, 1968.

Unio – Unio. Cluj, 1867.

V. Vasiliev – V. Vasiliev, Sciții agatârși pe teritoriul României, Cluj Napoca, 1980.

J. Vass, Erdély – J. Vass, Erdély a rómaiak alatt, Cluj, 1863.

V. Vătășianu, IAF – V. Vătășianu, Istoria artei feudale în țările române, București, 1959.

M. Vitos, Csíkmező – M. Vitos, Csíkmezői füzetek, Miercurea Ciuc, 1894.

VTT – Veszprémi Történelmi Tár, 1990.

W. Wagner, Die Dislokation – Die Dislokation der römischen Auxiliarformationen, Berlin, 1938.

ZfE – Zeitschrift für Ethnologie, I (1869) și urm.

ZfN – Zeitschrift für Numismatik. Berlin, I – XLII (1874 – 1932).

Alte abrevieri

A = complexul cultural Ariușd – Cucuteni – Tripolie

B = epoca bronzului

Bg = cultura Bodrogkeresztúr

BM = perioada mijlocie a epocii bronzului

Bo = cultura Boian

BT = perioada timpurie a epocii bronzului

BTz = perioada târzie a epocii bronzului

Cl = elemente celtice

Cm = cultura Ciomortan

Col. = colecția

Cț = cultura Coțofeni

D = epoca dacică

E = eneolitic

EM = evul mediu

F1 = prima epocă a fierului

F2 = a doua epocă a fierului

G = cultura Gava

I = grupul Iernut

Id. = idem

Il. = ilustrația

M = cultura Monteoru

MCR = Muzeul Carpaților Răsăriteni, Sf. Gheorghe

MIR = Muzeul Național de Istorie al României, București

MNA = fostele colecții ale Muzeului Național de Antichități, București

MNIT = Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj – Napoca

MNS = Muzeul Național Secuiesc, Sf. Gheorghe

MT = evul mediu timpuriu

Mz. = Muzeu

N = neolitic

Na = cultura Noua

Nm = cultura ceramicii lineare (note muzicale)

P = paleolitic

Pc = cultura Precucuteni

Pr = preistorie

R = epoca romană

S = cultura Starcevo–Criș

Sb = cultura Schneckenberg

Sc = elemente scitice

Sec. = secol(e)

S–M = cultura Sântana de Mureș–Cerneahov

T = perioada de tranziție spre epoca bronzului

W = cultura Wietenberg

Z = cultura Zăbala

Harta 2. Județul COVASNA în spațiul statului român
 Map 2. Site of COVASNA District on the territory of Romania

Harta 3. Împărțirea administrativă a județului COVASNA
Map 3. Administrative Partitioning of the COVASNA District

I. AITA MARE, comună

I a. AITA MARE

Sat aparținător de comuna Aita Mare

I b. AITA MEDIE

(Aita de Mijloc, Aita Mijlocie, Kőzépajta), comuna Aita Mare

1. (1) Cț

De la locul "Vârful curat" se cunoaște un topor de piatră aparținând culturii *Cotofeni* (MNS).

2. (2) B, D

Pe teritoriul satului, într-un loc neprecizat, se află resturile unei așezări din *epoca bronzului* și *daci-că*. Pe acel loc s-au găsit fragmente de vase lucrate cu mâna și la roată, din *sec. I î.e.n. - I e. n.*, greutate de lut ars, fusaiole, o unealtă fragmentară din corn de cerb, boabe de grâu, (MNS, I, 75/904, 2289 - 2297).

3. (3) ?

Între "Pârâul Cetății" și "Păstrăvăria" pe vârful "Dealului Cetății" există urmele unui val de pământ dintr-o epocă *nedeterminată*.

1. JSzNM, 1904, 8; JSzNM, 1910 - 1911, 67; M. Roska, Kőzl, 1, 1941, 65, 153; id., Rep., 142, nr. 296; Zs. Székely, Bronz, 73.
2. JSzNM, 1904, 9; JSzNM, 1910 - 1911, 67; M. Roska, Rep., 142, nr. 296; id., Kőzl, 4, 1944, 1-2, nr. 63; I. H. Crișan, Ceramica, 251, nr. 5.
3. B.Orbán, Székelyföld, 3, 17; L. Kóvári, Erdép, 48; E. A. Bieltz, JSKV, 18, 1898, 92.

[I.H.C.]

II. BARAOLT, oraș

II a. BARAOLT

(Barót)

1. (4) E, BT

În preajma acestei localități s-au descoperit fragmente ceramice indicând o așezare din *eneolitic* și *epoca bronzului timpuriu*. Tot aici s-a găsit un buzdugan de piatră și alte obiecte din *epoca bronzului timpuriu* (MNS). S-a afirmat greșit că aici s-ar fi găsit un vârf de săgeată din bronz.

2. (5) F1

La "Pârâul hotarului" s-au găsit vase din *prima epocă a fierului* (MNS, I, 361).

3. (6) W

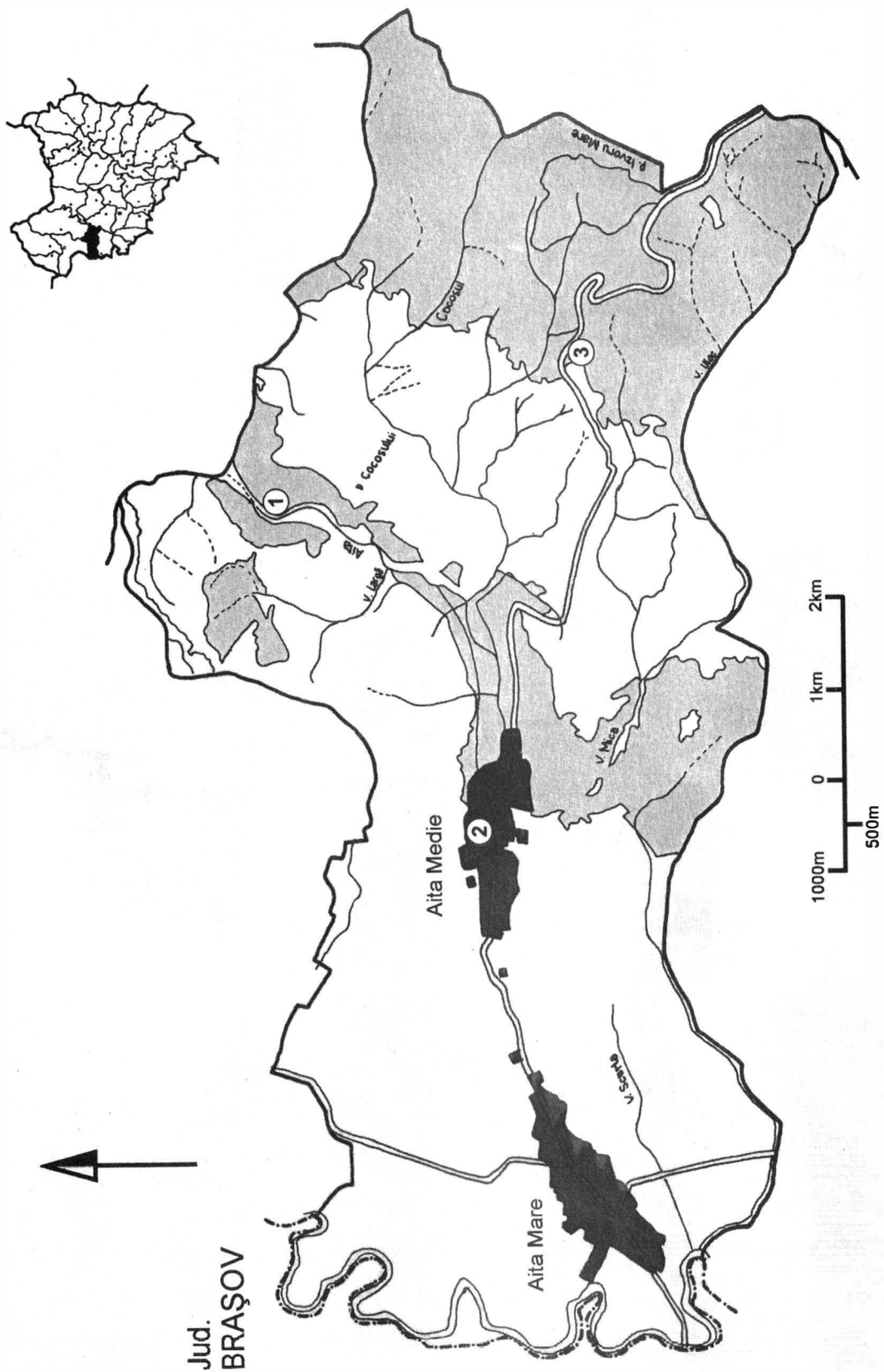
În albia pârâului Baraolt, la confluența cu pârâul "Dongó" se află o așezare aparținând culturii *Wietenberg* (MNS).

4. (7) W, Na, F1, D, MT

Pe malul stâng al pârâului Baraolt, la locul numit "Pădurea Mare", se află o stațiune locuită în mai multe perioade: *epoca bronzului* (culturile *Wietenberg*, *Noua*), în perioada *hallstattiană*, în *epoca daci-că* și în *epoca premedievală*. Stațiunea se află la doi kilometri de cetatea dacică de la Biborțeni. Din perioada dacică au fost cercetate 11 gropi și un bordei cu un bogat material ceramic. (MNS). Datarea pentru așezarea dacică este *sec. III / II î.e.n. - I î.e.n. / I e.n.*

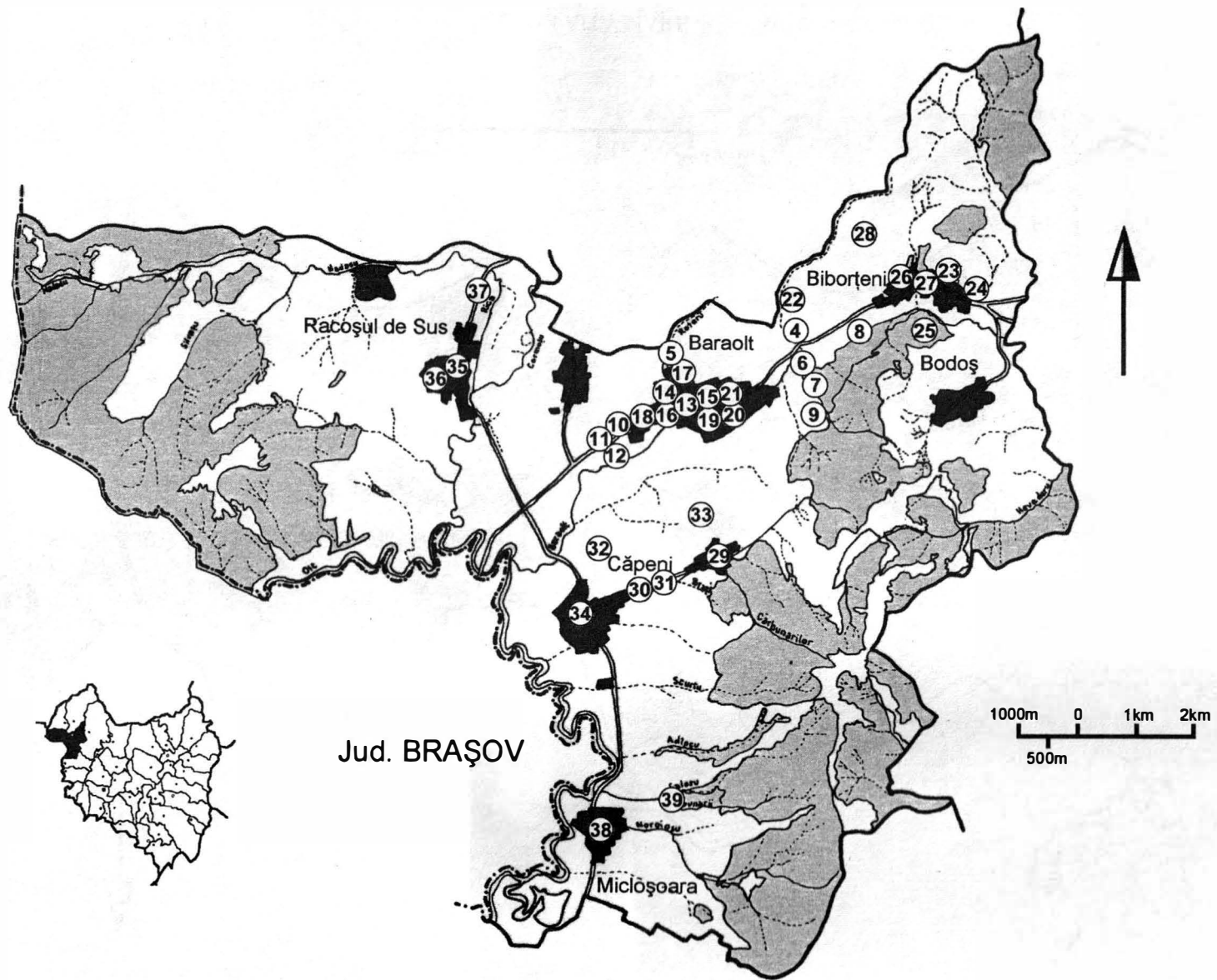
5. (8) W, F1, D

Lângă pârâul Baraolt, pe malul stâng, la cca. 2 km de cetatea de la Biborțeni, într-o carieră de nisip, ce a epuizat aproape în întregime o movilă, în anul 1947, întâmplător, s-au găsit vestigii

Comuna AITA MARE

Jud.
BRAȘOV

din epoca *bronzului* (cultura *Wietenberg*), *prima epocă a fierului și dacică* (MNS, 11596, 11601, 11622-24, 11626). Caracterul descoperirilor din epoca *dacică* este neprecizat. Ele ar putea să provină fie dintr-o așezare ori din morminte de înhumatie și de incineratie.

6. (9) BTz, D, X

Tot pe malul stâng al pârâului Baraolt, pe un bot de deal transformat în carieră de nisip, în anul 1960, Z. Székely a săpat o porțiune de 230 mp. descoperind 13 gropi datând din epoca *bronzului târziu*. Au mai fost descoperite vestigiile din epoca *dacică* și din *sec. X* (MNS).

7. a) (10) F1

De pe terasa "Vecer" provine o urnă datând din *prima vârstă a fierului*;

b) (11) Pr, R

Tot pe terasa "Vecer", care se întinde între Baraolt și Tălișoara, la NE de încrucișarea drumului Augustin - Baraolt cu cel dintre Chepeț - Racoșul de Sus, mai la NE de locul indicat de I. Paulovics ("capul Vecerului"), se presupune existența unui castru *roman*, localizat în mod greșit de mai mulți autori la Tălișoara, pe baza descoperirilor constând din resturi de ziduri de piatră și cărămidă, cărămizi rotunde de pavaj, pietre cioplite, vase romane, fragmente de amforă și "*terra sigillata*" (MNS, 17199, 17201, 18089), precum și monede. Probabil de aici provin mai multe obiecte mărunte de bronz: un inel, o gură de vas cu mâner, o farfurie, precum și o gemă gravată (MNIT, 2561 - 2562, 2759, 9256 - 9259, 9262, 10080). Verificarea pe teren cu o săpătură (1949) care a scos numai fragmente ceramice *preistorice* n-a putut să dea rezultate pozitive, deoarece ea s-a făcut la locul arătat greșit de Paulovics. Ar putea fi vorba de o "*villa rustica*".

8. (12) R, XIX

La SE de platoul presupusului castru, se văd urmele unui presupus *drum roman*, numit "Calea Cetății" și "Poarta Cetății". După relatările locuitorilor tot aici ar fi existat un sat până în *sec. XIX*.

9. Pe teritoriul orașului se semnalează fără precizarea locului:

a) (13) N

"mărgel" *neolitice* de lut ars;

b) (14) B

fragment dintr-un topor de bronz (MNS, 5174);

c) (15) B?

inele, verigi de aur, din *epoca bronzului* (datare nesigură);

d) (16) F1-Sc

vârf de săgeată scitic de bronz din *prima epocă a fierului* (MNS);

e) (17) F2

o imitație locală după *monedele republicane romane*;

f) (18) R

14 denari de la *Elagabalus*, descoperiți prin 1911;

g) (19) D

două monede *dacice* de tipul Cladova-Saschiz;

h) (20) D

una sau mai multe monede *dacice* de tipul Aninoasa-Dobrești;

i) (21) R

un *stilus* (MNS, 5169).

1. G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 69; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 42 - 43; M. Roska, ESA, 11, 1937, 196; id., Rep., 75, nr. 26; Zs. Székely, Bronz, 74.
2. V. Pârvan, Getica, 388, 421, 683, 689, 762, 768 (il), 267, pl. 22, nr. 2; M. Roska, Emlékkönyv, 304.
3. Informație Z. Székely; T. Soroceanu, ActaMN, 10, 1973, 498.
4. D. Popescu, Dacia, 4, 1960, 579, nr. 27; Z. Székely, Materiale, 9, 1973, 305 (il); id., Muzeul Național de Istorie VI, București, 1982, 68.
5. Z. Székely, Almanah, 17 - 18 (il); I. H. Crișan, Ceramica, 253, nr. 16 (il).
6. D. Popescu, SCIV, 12, 1, 1961, 137, nr. 39; id., Dacia, 5, 1961, 571, nr. 42; Z. Székely, Materiale, 8, 1962, 329 - 330 (il).
7. a) J. Teutsch, Burzenland, 14;
b) I. Müller, MCC, 4, 1859, 4, nr. 4; id., Unio, 1867, nr. 46; B. Orbán, Székelyföld, 1, 220; C. Gooss, Chronik, 97; I. Marțian, Rep., 478; V. Christescu, Viața ec., 103, nr. 7; id., Ist.mil., 109; A. Ferenczi, Székelység, 9, 1939, 66 - 68, 70 - 71; I. Paulovics, Dácia, 60 - 62; J. Szilágyi, Téglabélyegek, 17 - 18; E. Chirilă și colab., SCIV, 1, 1950, 118; Z. Székely, Materiale, 8, 1962, 330; TIR L 35, 25; D. Tudor, Orașe, 277 - 278; Zs. Székely, St. Com SM 1981.
8. B. Orbán, Székelyföld, 1, 220; G. Gooss, Chronik, 97; V. Christescu, Viața ec., 103, nr.7; id., Ist.mil., 109; I. Paulovics, Dácia, 62; E. Chirilă și colab., SCIV, 1, 1950, 118.
9. a - b) M. Roska, Rep., 34, nr. 34;
c) D. Popescu, Materiale, 2, 1956, 228;
d) G. Nagy, SzNME, 1, 1890, 51; AÉ, 34, 1914, 158; M. Roska, ESA, 11, 1937, 168; id., Rep., 34, nr. 33, 186, 12 (il); D. Popescu, Transilvania, 74, 1943, 209; id., SCIV, 9, 1958, 12; V. Vasiliev, Sciții, 142;
e) B. Mitrea, Z. Székely, Materiale, 2, 1956, 678; C. Preda, MGD, 271, nr.1; I. Glodariu, RCD, 298/375;
f) I. Winkler, SCN, 2, 1958, 405, nr. 7;
g) C. Preda, MGD, 271, nr.1; V. Crișan, ActaMN, 32, I, 1995, 370, nr.1;
h) C. Preda, MGD, 285; V. Crișan, ActaMN, 32, I, 1995, 370, nr.1;
i) Informație Bató Attila.

[I.H.C., Sz.Z., Sz.Zs., V.Cr.]

II b. BIBORȚENI

(Bibarcfalva), aparține orașului Baraolt

1. (22) P?

Lânga pâraul "Dongó" s-au descoperit trei lame de silex și o unealtă de piatră, care după M. Roska aparține *musterianului*, dar care de fapt se datoresc acțiunii naturii.

2. Pentru tumulii din epoca bronzului între Biborțeni și Brăduț - vezi Brăduț.

3. (23) B?

Pe teritoriul satului s-au descoperit obiecte de bronz, probabil din *epoca bronzului*.

4. (24) F2-C1

Se menționează că pe un deal din imediata apropiere a satului s-au descoperit obiecte de factură *celtică* din *a doua epocă a fierului*. Alte precizări lipsesc.

5. (25) D

Între pâraiele "Baraolt" și "Valea Cetății", spre sud de sat, se află o fortificație de formă ovală, de 275 m lungime și 130 m lățime cu axul lung pe direcția E - V, înconjurată de un val înalt de pământ și fără șanț, numită "Cetatea lui Tiburț". Interiorul valului conține un zid de piatră din blocuri neprelucrate unite cu pământ, fără mortar lat de 1,2 m. Din această întăritură provin fragmente de vase lucrate cu mâna. A fost descoperit și un mormânt *dacic* de incinerare. Sondajele au fost executate în trecut de către B. Orbán, iar în 1946 de către Z. Székely. După părerea lui Z. Székely, fortificația se înscrie printre cele dacice de la începutul epocii *La Tène*, dar din studiul fragmentelor ceramice aflate la MNS, fortificația se poate încadra în *sec. II î.e.n. - I e.n.*

6. (26) R

Fără loc precizat se semnalează din *epoca romană* monede și obiecte de teracotă: două vase și o cană cu două torți, o statuță în formă de pasăre și un fragment de același fel (MNIT, 1, 8002 - 4, 8031, 8038).

7. (27) XIII

Biserica reformată din localitate e o clădire romanică, probabil din *a doua jumătatea a sec. XIII*.

8. (28) ?

Într-un punct necunoscut din localitate sunt menționate cuptoare de redus minereul de fier.

9. (28/a) Nm, Bg

La 300 m est de platoul "Dealului Rotund", pe malul unui mic pârâu, pe un platou amenajat, de formă ovală, s-a descoperit o așezare de scurtă durată al culturii *ceramicii lineare*, cu fragmente ceramice decorate cu note muzicale, topor în formă de calapod, toporașe cultice și fusaiole plate. La capătul sudic al platoului s-a descoperit o groapă de cult cu trei vase - două întregibile, două cuțite de silex, un topor-ciocan de piatră și un topor cu brațele în cruce de cupru aparținând *eneoliticului târziu, cultura Bodrogresztúr*.

1. Informație Z. Székely.

3. E. Jakab - L. Szádeczky, Udvarhelymegye, 144, 146.

4. Kovács, MOTVM, 17, 1874, 79 - 80; Zs. Székely, Bronz, 74.

5. J. Benkő, Transsilvania, 1, 548 - 549; J. F. Neugebauer, Dacien 279; M. J. Ackner, JCC, 1856, 32; A. Ipolyi, AÉ, 2, 1861, 250; B. Orbán, Székelyföld, 1, 215; C. Gooss, Chronik, 267; I. Marțian, Rep., 61; M. Roska, Rep., 40, nr. 105; Z. Székely, Almanah, 14 - 16 (il); id., Aluta, VIII-IX, 1976 - 77, 63; I. H. Crișan, Ceramica, 254, nr. 27; Fl. Costea, Cultura mat., 4.

6. J. F. Neugebauer, Dacien, 279; M. J. Ackner, JCC, 1856, 32; C. Gooss, Chronik, 67; TIR, L 35, 27.

7. Huszke, AÉ, 5, 1885, 215.

8. I. Bányai, Bogățiile naturale ale Țării Secuiești, 1938, 11; Z. Székely, Aluta, XI-XII, 1981, 32.

9. Zs. Székely, Cronică cercetărilor arheologice, Călărași, 1998, 9-10.

[I.H.C., Sz.Zs.]

II c. BODOȘ

Sat aparținător de orașul Baraolt

II d. CĂPENI

(Chepeț, Köpec), aparține orașului Baraolt

1. (29) B, R, S-M

Lângă mina de cărbuni se află o așezare din *epoca bronzului*. Aici s-au descoperit produse ceramice, fragmente dintr-o căldare de bronz și o râșniță de piatră. Nu se dau amănunte asupra încadrării culturale a descoperirilor (MNS); tot aici s-au găsit fragmente de ceramică *romană* (MNS, 4036; Mz. Sibiu, 11536); material ceramic aparținând culturii *Sântana de Mureș - Cerneahov*.

2. (30) B (BTz ?)

Cu ocazia construirii liniei ferate industriale dintre sat și mina de cărbuni, s-a descoperit o seceră de bronz datând din *epoca bronzului*. Ca provenind din localitate se semnalează și alte seceri de bronz.

3. (31) D

Cu prilejul aceleiași lucrări s-a descoperit o urnă și o ceașcă de lut cenușiu, cu toartă răsucită, ambele datând din *epoca dacică*.

4. (32) F2

De pe teritoriul satului, dar fără indicarea locului, se semnalează fragmente ceramice din *a doua epocă a fierului* și mărgelile din aceeași vreme:

5. (33) XI

În anul 1972 în hotarul comunei pe movila denumită "Kőcsukk" a fost descoperit un mormânt în care defunctul a fost îngropat cu resturi de cal. Din inventarul mormântului a ajuns în colecția MNS o potcoavă de cal (MNS, nr. inv. 7676). Tot pe acest loc înaintea primului război a fost găsit încă un mormânt de călăreț îngropat cu cal. Mormintele se încadrează în *sec. XI*.

6. (34) XVII-XVIII

În strada bisericii în 1963 a fost descoperit un *depozit de monede de argint*, care constă din 33 de monede poloneze, 5 maghiare, 5 din Riga, 4 din Prusia. Toate din *sec. XVII - XVIII*.

1. JSzNM, 1908 - 9, 47; I. Marțian, Rep., 150; M. Roska, Rep., 139, nr. 273; I. Pop - G. Bakó, Cumidava, 1, 1967, 106; Z. Székely, Aluta, 1, 1969, 16, nr. 7; Bericht über den V. Internationalen Congress für Vorund.
2. G. Gooss, Chronik, 331; I. Marțian, Rep., 150; M. Roska, Rep., 139, nr. 273; I. H. Crișan, Ceramica, 258, nr. 68.
3. V. Pârvan, Getica, 576, 582, 712; M. Roska, Rep., 139, nr. 273; id., Közl, 4, 1944, 62 - 63, nr. 63.
4. Z. Székely, Aluta, 1971, 143.
5. Z. Székely, SCN, V, 1971, 393 - 396.

[E.C., Sz.Z.]

II e. RACOȘU DE SUS

(*Racăș, Felsőrákos*), aparține orașului Baraolt.

1. De pe teritoriul satului, fără precizări topografice, se semnalează:

a) (35) Cț

un topor de piatră cu tăișul arcuit în formă de migdală, aparținând *culturii Coțofeni* (MNS, 68/886);

b) (36) BTz

o măciucă de bronz cu patru spini mari, datând din *perioada târzie a epocii bronzului* (MNS, 5175).

2. (37) XII, XII-XV

În pădurea Rika, cu ocazia efectuării unor săpături de salvare la "Cetatea Rika", a fost dezvelită o construcție din piatră având dimensiunile 16x10 m. Zidurile groase de 2,4 m au fost realizate din blocuri de piatră brută nefasonată legate cu var nestins. În interiorul și exteriorul construcției pe nivelul de călcare au fost descoperite trei vârfuri de săgeți, trei fragmente de cuțite, fragmentele unei căldări de lut și a mai multe vase-borcan, toate aparținând *sec. XII-lea*. La sud de această construcție a fost secționat un drum medieval datat cu fragmente ceramice din *sec. XII-XV*.

1. a) G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 70; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 42, 43; M. Roska, Közl, 1, 1941, 58; id., Rep., 89, nr. 64; Zs. Székely, Bronz, 80;
- b) JSzNM, 1913 (1914), 15; M. Roska, Emlékkönyv, 283; id., Rep., 89, nr. 64; K. Horedt, MAGW, 19, 1940, 289.
2. Cercetare efectuată de Bordi Zs. Loránd.

[I.H.C., B.B., Sz.Zs.]

II f. MICLOȘOARA

(*Micula, Miklósvár*), aparține orașului Baraolt

1. (38) Pr

Pe malul stâng al pârâului care curge prin sat, la locul "Székalja", unde tradiția așează vechiul sat, se află urmele unei așezări *preistorice*. Alte precizuni lipsesc.

2. (39) XIII

Spre N-E de sat, între "Valea cetății" (Várpatak) și "Apa vântului" (Szélviz), se află, pe un vârf de deal, cetatea "Tortogó", din care se mai văd numai câteva urme de șanțuri. S-ar putea ca aici să fi stat acel "*castrum Sancti Nicolai*", amintit documentar în 1211.

- 1-2. B. Orbán, Székelyföld, 3, 11; M. Roska, Rep., 183, nr. 237.

[I.W.]

III. BARCANI, comună suburbană a orașului Întorsura Buzăului**III a. BARCANI**

(*Bărcan, Zágombárkány*), com. suburb. a orașului Întorsura Buzăului

1. (40) N

Pe teritoriul fostei localități Costanda, cu ocazia unui sondaj din 1960 și 1962 s-a descoperit un nivel de locuire *neolitic* timpuriu cu microlite geometrice și un loc de prelucrare a acestora.

1. D. Popescu, SCIV, 12, 1961, 135; id., Dacia, 1961, 568, nr.12; id., SCIV, 13, 1962, 203.

[I.H.C.]

III b. LĂDĂUȚI

sat component al comunei Barcani

1. (41) P

La cca. 10 km de Cremenea - Sita Buzăului, între Costanda și Lădăuți, s-a descoperit un mare atelier *paleolitic*, aparținând culturii *tardenosiene*, de prelucrare a obiectelor mărunte. În săpăturile arheologice din 1960 - 1961 s-au adunat foarte multe piese, în majoritate atipice.

1. C. S. Nicolăescu-Ploșor, Materiale, 6, 1959, 54; Al. Păunescu, SCIV, 15, 1964, 329; 17, 1966, 319, 324 - 327 (il.); B. Jungbert, ActaMN, 16, 1979, 404 - 405.

[M.B.]

III c. SĂRĂMAȘ

sat component al comunei Barcani

III d. VALEA MARE

(*Nagypatak*), aparține comunei suburbane Barcani a orașului Întorsura Buzăului

1. (42) Pr

În apropierea satului se semnalează numeroase resturi din perioada *preistorică*; precizările lipsesc.

2. Pe teritoriul satului se menționează:

a) (43) A

o așezare aparținând complexului cultural *Ariușd - Cucuteni - Tripolie*;

b) (44) R

o statueta de bronz, reprezentându-l pe *Osiris* din *epoca romană* (MNS).

1. B. Orbán, Székelyföld, 3, 1869, 111-112; A. Ferenczi, ACMIT, 1926 - 28, Cluj, 1929, 244; Z. Székely, Muzeul Județean Brașov, 1979 - 80, 23 - 29; id., Aluta, XII - XIII, 1980 - 81, 22 - 23.

2. a-b) Z. Székely, Apulum, 9, 1971, 136 - 137 (il.).

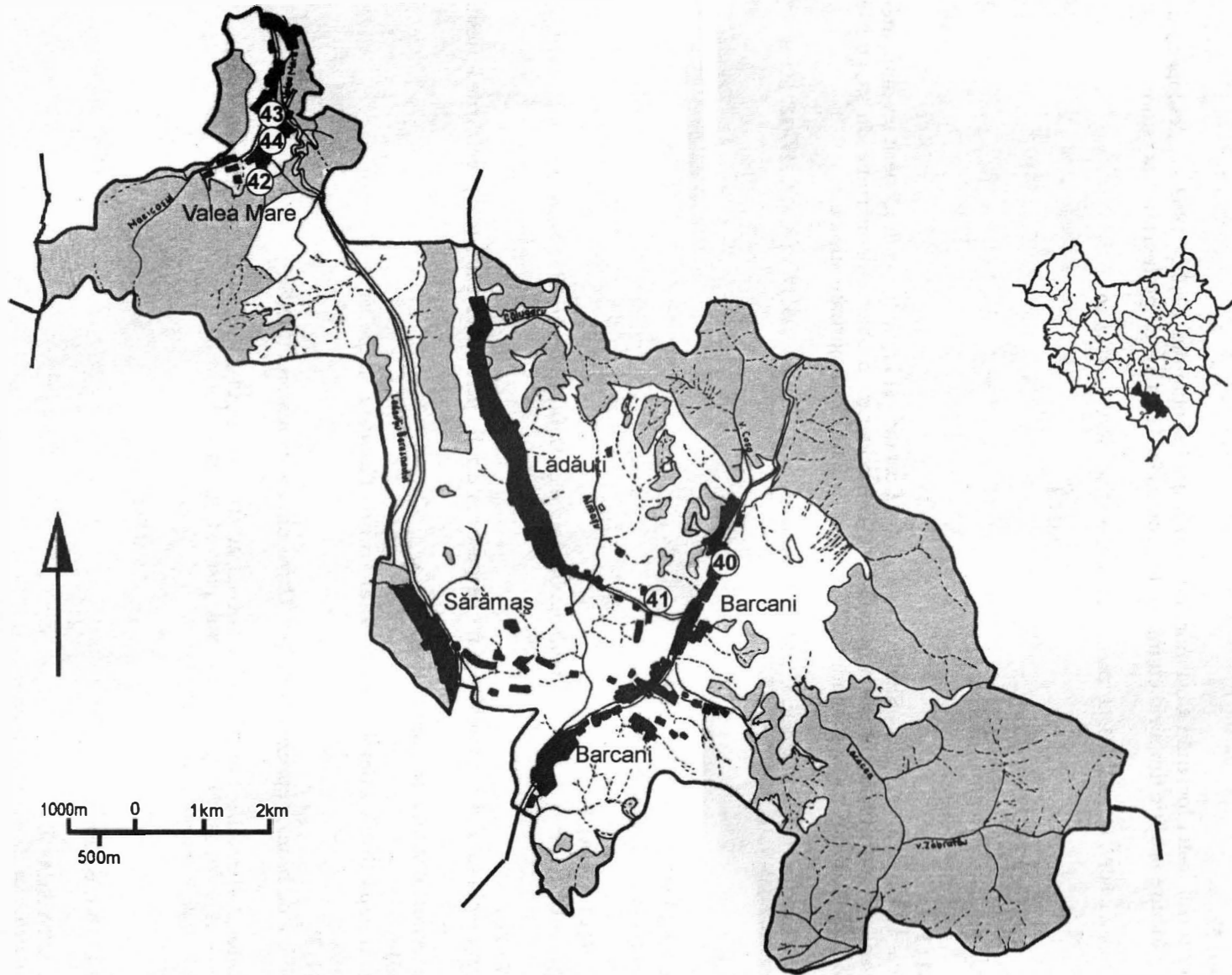
[I.W.]

IV. BĂȚANI, comună**IV a. AITA SEACĂ**

Sat aparținător de comuna Bățani

IV b. BĂȚANII MARI

Sat aparținător de comuna Bățani

42

Comuna suburbană **BARCANI**

<https://biblioteca-digitala.ro>

IV c. BĂȚANII MICI*Sat aparținător de comuna Bățani***IV d. HERCULIAN***(Magyarhermány), comuna Bățani***1. (45) Cț**

La locul numit "Barnahágó", s-a descoperit prin 1913 un topor de piatră, aparținând culturii *Coțofeni*.

2. (46) D

La 2 km vest de localitate, pe partea stângă a pârâului Tölgyes, în 1980, în urma alunecărilor de teren, au apărut resturile mai multor cuptoare de redus minereul de fier. În pământul alunecat erau împrăștiate bucăți de zgură de fier și siderit, pietre arse, mangal de bocșă și țevi de lut cu depuneri de zgură. Acestea din urmă (folosite fie la suflat, fie la scurgerea minereului topit), aveau lungimea de circa 10 cm, grosimea de 4 cm, orificiu de 3 cm și grosimea peretelui de 0,8 cm. Două cuptoare, rămase în situ, aveau dimensiunile unul de 1,60x1,60 m iar altul de 0,60x0,60 m. În zonă nu s-au descoperit fragmente ceramice, doar o râșniță dacică. Pe baza acestora și prin analogie cu descoperirile de la Doboșeni autorul încadrează situl în *sec. III-II î.e.n.* Dacă ținem cont și de abundența minereului de fier și de avântul pe care l-a luat meșteșugul în perioada celor două secole dinaintea cuceririi romane, credem că o parte din cuptoare au funcționat și în *sec. I î.e.n.-I e.n.*

1. AÉ, 34, 1914, 158; M. Roska, Kőzl, 1, 1941, 67; id., Rep., 151, nr. 37; Zs. Székely, Bronz, 78.

2. M. Roska, Rep., 151, nr. 37; Informații Z. Székely.

[M. B., V. Cr., Sz. Z., Sz. Zs.]

IV f. OZUNCA BĂI*Sat aparținător de comuna Bățani***V. BELIN, comună****V a. BELIN***(Belini, Bölön) comuna Belin***1. (47) F1**

În pădurea "Umbra luncii", în 1885, a fost descoperit un *depozit* de piese de bronz, într-un vas, constând din trei psalii, două fragmente de celt, trei topoare cu aripioare, opt fragmente de seceri, un disc-faleră de bronz cu toartă, șapte plăci de bronz, două fragmente de cuțit de bronz, 17 fragmente de brățări - verigi de bronz și fragmentele unui vas de bronz. Tot din acest depozit se crede că provine o secure de bronz amintită separat. Depozitul datează din *Hallstatt B 1*. Înainte de 1944 obiectele se aflau la MNS.

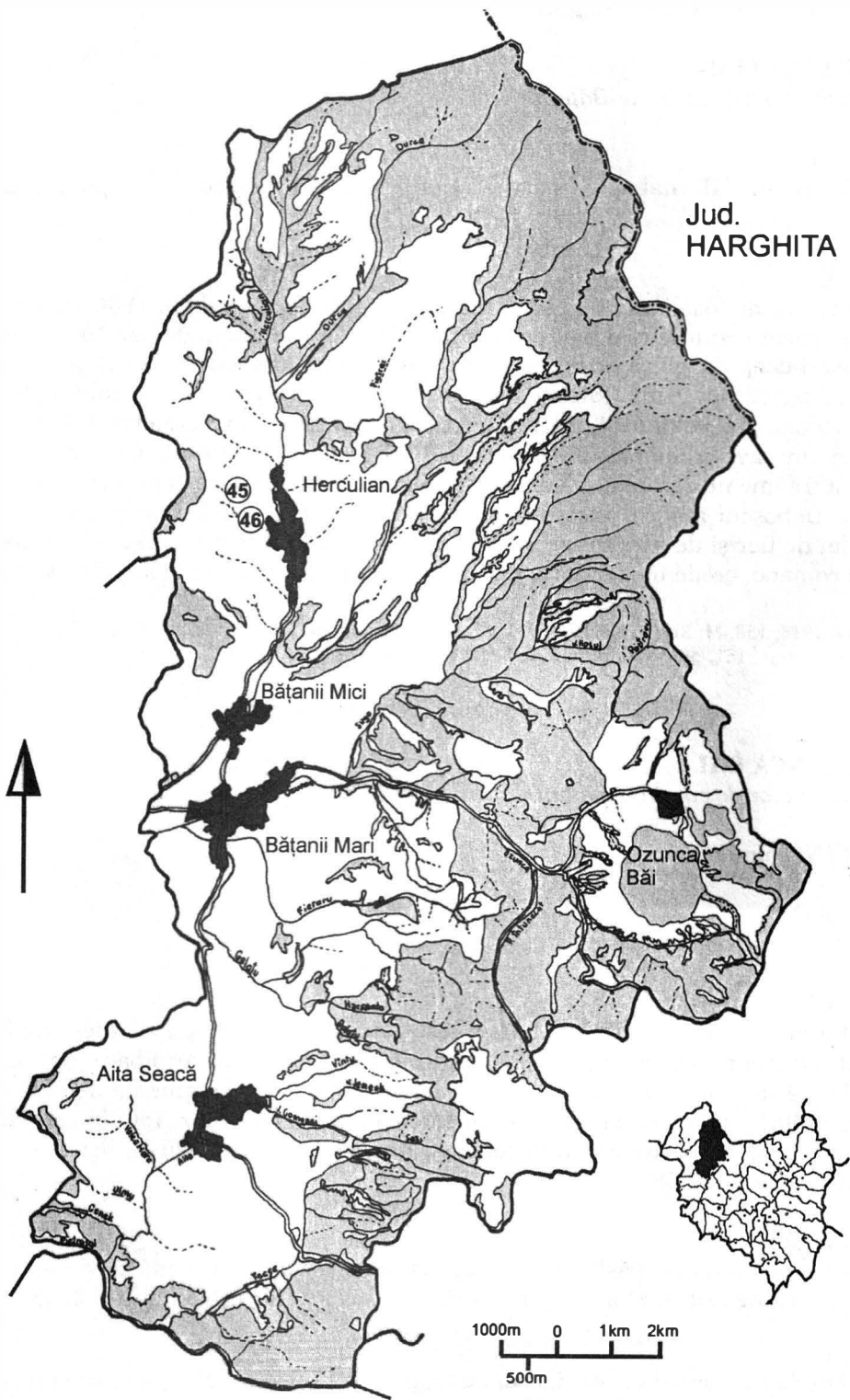
2. (48) XI-XIII

În hotarul comunei s-a găsit un mormânt cu un schelet, cu o spadă cu două tăișuri cu mâner, cu garda în formă de cruce. Mormântul aparține *sec. XI - XIII*. (MNS. nr. inv. 233).

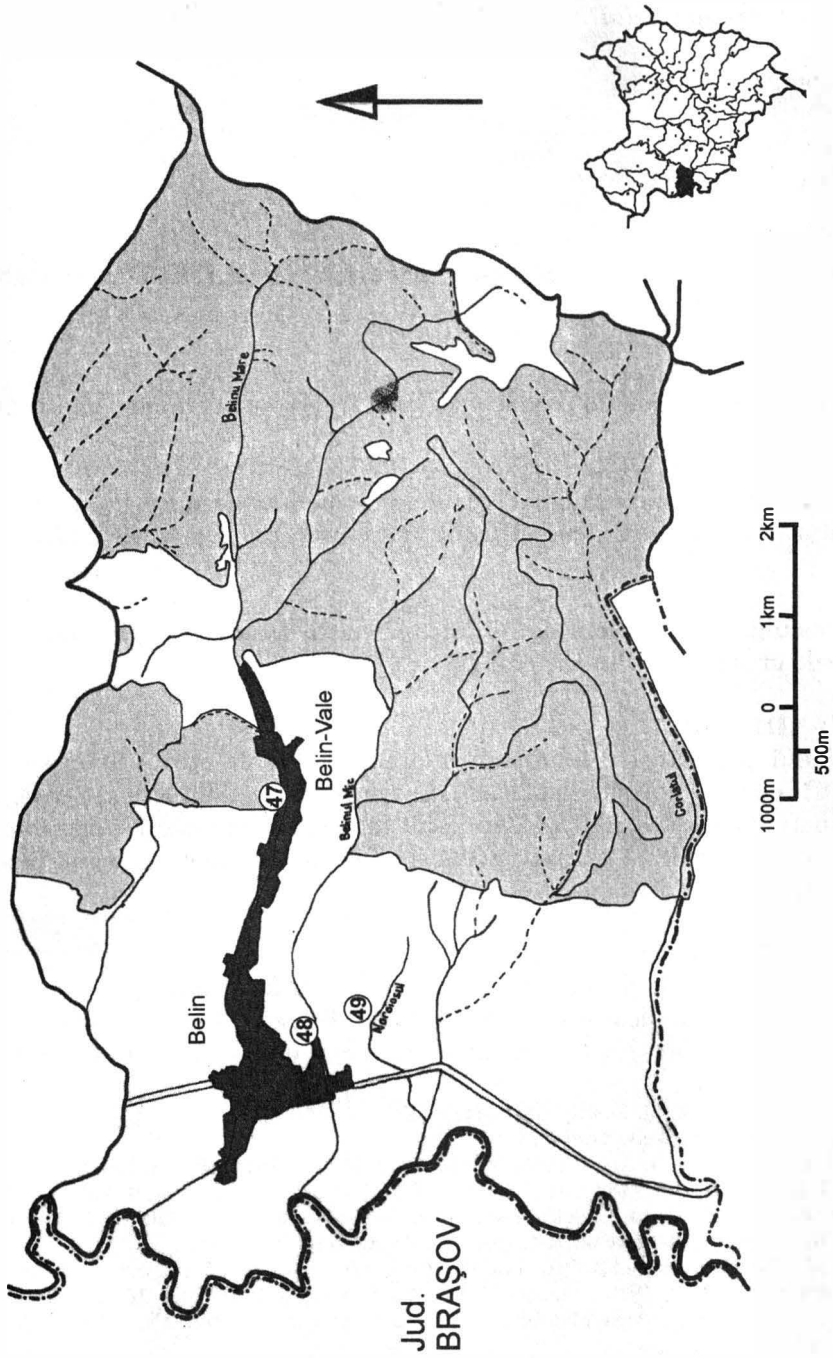
3. (49) Pr

Pe un bot de deal situat la sud de localitate, numit "Cetatea Ciorii", au fost adunate mai multe fragmente ceramice *preistorice* din epoci neprecizate.

1. G. Téglás, OTTF, XII, 1887, 69; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 49; Háromszék Emlékkönyv, 254; I. Marțian, Rep., 54; M. Roska, Emlékkönyv, 278, 288 (il); id., Mannus, 24, 1932, 542, 546; id., ESA, 12, 1938, 155; id., Rep., 48, nr. 194 (il); I. Nestor, Stand, 134 (il); J. Harmatta, AÉ, 1946 - 48, 127; M. Rusu, Dacia, 7, 1963, 208; id., Sargetia, 4, 1966, 35, nr. 11; M. Petrescu-Dîmbovița, Depozite, 126, 323 - 324 (il).

Comuna BĂȚANI

Comuna BELIN

2. Z. Székely, SCIVA, 27, 1976, 267 - 268.
3. Cercetarea de suprafață efectuată de Bordi Zs. Loránd.

[V.V., Sz.Z., B.B]

V b. BELIN -VALE

Sat aparținător de comuna Belin.

VI. BODOC, comună

VI a. BODOC

(Sepsibodok, Bodok), comuna Bodoc

1. (50) A

Pe locul "Pădurea mestecenilor" s-au constatat resturile unei așezări aparținând culturii *Ariușd*, neexplorată (MNS, 7171 - 76).

2. (51) A

Pe locul vechiului cimitir romano-catolic s-au găsit fragmente ceramice de tip *Ariușd* (MNS).

3. (52) A, Cț

Din puncte neprecizate de pe teritoriul localității se menționează fragmente ceramice aparținând complexului cultural *Ariușd - Cucuteni - Tripolie* și culturii *Coțofeni* (MNS, 7120 - 39).

4. (53) E

În munții Bodocului, în apropiere de "Cetatea Comorii", s-a descoperit întâmplător o secure de de aramă, cu tășurile crucișe, *eneolitică* (MNS).

5. (54) F1, XII-XIII

În dreapta satului, pe stânga Oltului, sub muntele Bodoc, la cota 1195m se află un platou triunghiular, numit "Cetatea Comorii" sau "Vârful Comorii", apărut din N-V și S-V de o incintă triplă de pământ, cu un spațiu interior de 240 x 170m. S-au găsit urme de arsură și ceramică din *prima epocă a fierului*. Săpături K. Horedt, 1950. Aici se află și o fortificație din *evul mediu*, unde s-a găsit o sabie datând din *sec. XII - XIII*.

6. (55) F1

Așezarea din *prima epocă a fierului* se află la 20m vest de drumul național Sfântu Gheorghe - Miercurea Ciuc, în dreptul indicatorului "Bodoc 1 km, Brașov 44 km", pe traseul conductei de gaz-metan Micfalău - Sfântu Gheorghe. Suprafața așezării este de aproximativ 100 x 150m.

1. H. Schroller, Emlékkönyv, 334; M. Roska, Rep., 246, nr. 48.

2-3. Informații Z. Székely; Zs. Székely, Bronz, 75.

4. G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, 181; id., AÉ, 8, 1888, 117; 12, 1892, 407; 33, 1913, 306; id., SzNMÉ, 2, 1891, 13; id., Századok, 27, 1893, 596; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 46; Könyöki - Nagy, Középkori várak, 224; S. Rákoczy, BKL, 43, 1, 1910, 596, urm; I. Marțian, Rep., 74; M. Roska, Emlékkönyv, 271; id., Rep., 245, nr. 48; id., Közl, 2, 1942, 50, nr. 151; D. Popescu, Bronzezeit, 29 (il); D. Berciu, RArhivelor, 5, 1, 1942, 28; Zs. Székely, Bronz, 75.

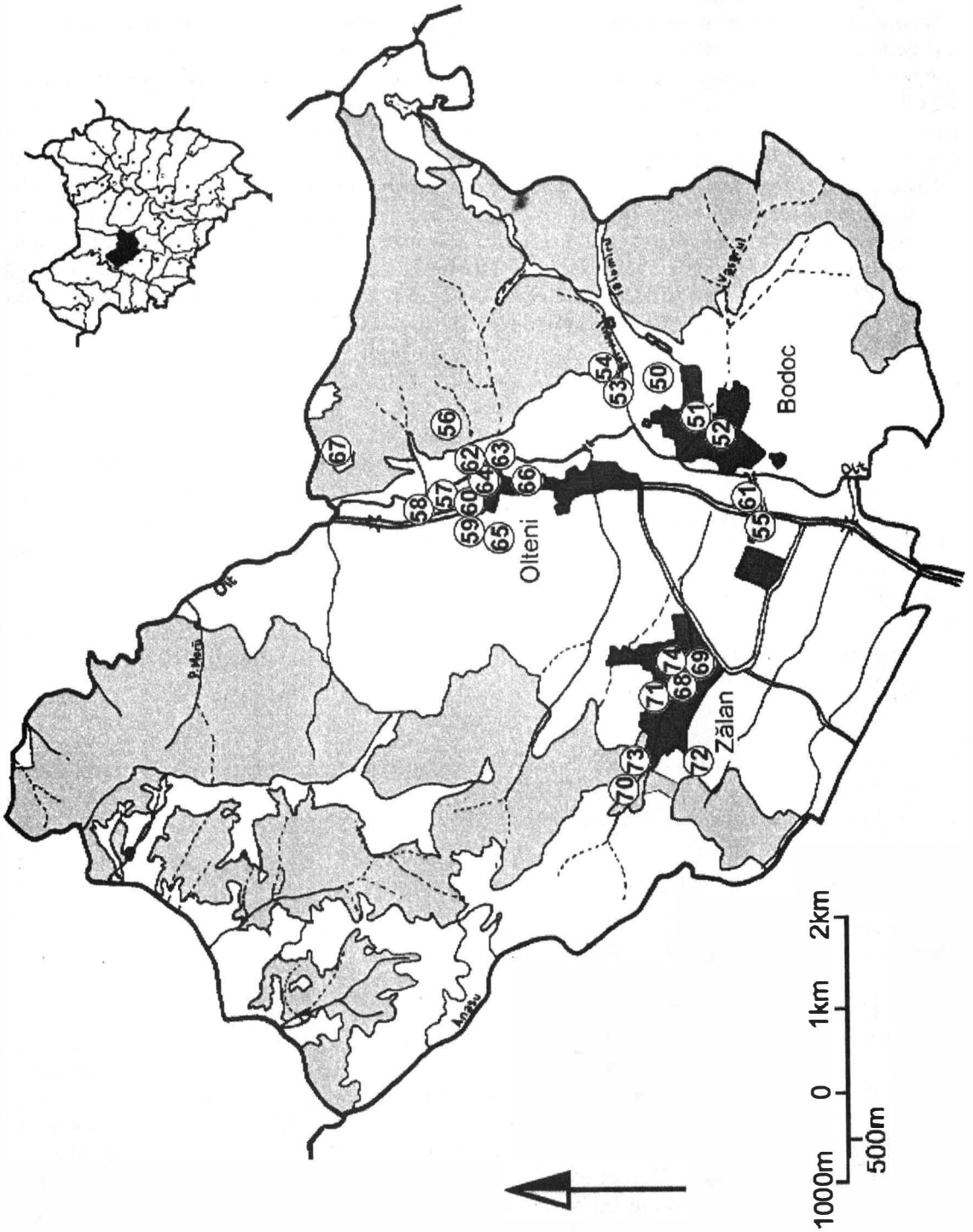
5. EMKE Kalauz, 276; Könyöki - Nagy, Középkori várak, 284; L. Kóváry, Erdép., 54; B. Orbán, Székelyföld, 3, 55; I. Marțian, Rep., 74; Al. Ferenczi, ACMIT, 1, 1926 - 28, 245; M. Macrea, SCIV, 2, 1, 1951, 302 - 303 (il); K. Horedt, ProblMuz, 1961, 180, nr.1; K. Horedt, I. Berciu, Al. Popa, Materiale, 8, 1962, 355; Șt. Ferenczi, ActaMN, 1, 1964, 67; Z. Székely, Aluta, 8 - 9, 1976 - 1977, 60 - 61 (il).

6. Descoperită în 1996 de V. Cavruc.

[V.V., V.C., Sz.Z., Sz.Zs.]

VI b. OLTENI

(Oltemir, Oltsem), comuna Bodoc

Comuna BODOC

1. (56) A, D, R

În fața satului, pe malul stâng al Oltului, la poalele Munților Bodoc, pe o ridicătură numită "Cetatea Fetei", cota 597 m, se află o așezare de tip *Ariușd - Cucuteni - Tripolie*, mărginită din vest de albia Oltului, la sud de "Pârâul lui Suta", iar la est de o vale adâncă. Numai spre nord se leagă de muntele vecin printr-o șa îngustă și ușor adâncită. Sondajele executate de F. László (1910) și J. Teutsch. Stratul de cultură, gros de peste 2,5m, prezintă un nivel de vălătuci deși, între două straturi conținând cenușă și diferite resturi aparținând culturii cu ceramică pictată, bicromă și tricromă de tip *Cucuteni - Ariușd*. S-au găsit numeroase vase și fragmente de vase, caracteristice acestei culturi, linguri de lut pictate, figurine de lut antropomorfe și zoomorfe, topoare plate de piatră, râșnițe primitive de piatră, topoare și împungători făcute din coarne de cerb. În stratul de humus de la suprafața stațiunii s-au constatat fragmente ceramice și obiecte din fier din *a doua epocă a fierului*. Prin urmare, peste o așezare *neolitică* s-a suprapus o așezare *dacică*. Un sondaj executat de Z. Székely, în partea de est a promontoriului, a dus la descoperirea unui zid de piatră legat cu pământ, multe fragmente ceramice dacice, printre care o cană cu toartă lucrată cu mâna și cu ornamente rotunde aplicate pe pereții vasului. Vasul ar proveni dintr-un mormânt de incinerare. De asemenea s-au găsit obiecte răzlețe din *epoca romană*, fragmente ceramice și un fragment de *terra sigillata*. Materialul la MNS (nr.inv. 1457-1458, 2808-15, 5466-82, 10553-63, 11461, 11487) și Mz. Brașov.

2. (57) A

În apropiere de marginea de nord a satului, pe locul numit "În dosul cetății", lângă castelul Mikó, între șoseaua națională și albia Oltului, pe o mică umplutură de teren ovală, înaltă de 2m, se află resturile unei așezări de tip *Ariușd*. Așezarea era apărată spre est de apa Oltului, iar în celelalte părți printr-un șanț artificial care o înconjură. În 1908, F. László a executat aici săpături întinse și sistematice. Partea superioară a stratului arheologic a fost răvășită prin lucrările agricole. În partea de jos, rămasă intactă, s-a constatat un strat cu urme de locuințe (vălătuci arși, vetre, etc.) și un strat de cenușă și alte urme de cultură: ceramică protocucuteniană, monocromă și pictată în bicromie și tricromie, lame de silex și obsidiană, pintadere de lut, figurine antropomorfe și zoomorfe, linguri pictate de lut, securi de piatră și numeroase topoare și împungători făcute din coarne de cerb (MNS). În anul 1995 săpăturile au fost reluate de Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei (Gh. Lazarovici, M. Meșter, V. Cavruc).

3. (58) A

La marginea de nord a satului, la cca 2 km nord de stațiunea precedentă, tot pe malul drept al Oltului, pe locul lui Gy. Szánthó, pe o măgură de 60 m lățime, izolată din trei părți și unită cu terasa Oltului printr-o șa curmată de un șanț artificial s-au constatat resturile unei așezări de tip *Ariușd*. Recunoaștere F. László (MNS).

4. (59) F2

Lângă locul numit "Drumul cu gropi" s-au constatat resturile unei așezări cu fragmente ceramice din *a doua epocă a fierului* (MNS).

5. (60) D, R, III-IV, EM, XVIII-XX

În capătul nordic al satului, pe o terasă situată pe malul drept al Oltului, se află un *castru roman*, distrus în bună parte de construcții din *sec. XVIII* și mai ales de castelul Mikó (construit în 1827) și de anexele acestuia ridicate până la începutul *sec. XX*. Primele sondaje au fost executate în 1947 și 1949, cercetările continuând în 1968 - 1970 (Z. Székely). Castrul, cu ziduri de piatră (142 x 92,5m) este orientat cu latura scurtă de est spre Olt și are formă trapezoidală. Zidul de incintă, lat de 1 - 1,20 m, se sprijină pe un val de pământ. Berma este lată de 1m, iar șanțul săpat în formă de ic, este lat de cca. 7m și adânc de 2m. Se presupune că la colțurile rotunjite ale castrului nu existau turnuri. S-a cercetat o poartă, pe latura de sud, flancată de două bastioane rectangulare. În anii 1987 - 1988, săpăturile executate de MNS au scos la iveală pe latura estică un singur turn dreptunghiular cu dimensiunile: 3,5 x 3,5m, iar pe latura sudică a turnului s-a construit în *epoca medievală* un alt turn cu dimensiunile: 3,75 x 2,80m. Pe latura vestică a fost dezvelită o poartă cu două turnuri dreptunghiulare. Au fost găsite două *monede* de bronz ale împăratului *Traian*, dintre care una a avut luci-

ul tiparului și se pare că nu a fost în circulație. În castru s-au descoperit fragmente de cărămizi (inclusiv *tegulae mammatae*), țigle, ceramică dacică (oale-borcan și cești) lucrată cu mâna, ceramică romană (de uz comun, ceramică decorată prin ștampilare și un fragment de terra sigillata), două opaițe, un fragment de râșniță, cuie și piroane, inele de fier de la canaturile porții, un vârf de lance, o fibulă de bronz și un disc de bronz cu o inscripție incizată (*T MAXIM CANDIDVS*), precum și patru monede de la *Domitian, Traian, Elagabal și Severus Alexander*. Din descoperirile mai vechi se menționează câte o monedă de la Titus și de la *Antoninus Pius*, un tipar de opaiț, capul unei splendide statui de marmură, înfățișând un berbec și capul unei statuete din andezit reprezentând, poate, o divinitate feminină indiană. Unitatea care a staționat în castru a fost, probabil, *III BE (Cohors IIII Brittonum equitata, IIII Bessorum, IIII Betavorum sau chiar II Besorum?)* (MNS, 11281-93, 11857-9, 13362, 15347, 15728, 15874-5, 16043-7, 16377-9, 16382, 16384-90, 16392-7, 17133-4, 17248, 17684, 18323, 18326, 18347-51, 18354-62, 18364-5, 18367, 18369-72, 18380-1, 18383, 18387-92, 18396-9). Din epoca de după părăsirea castrului datează un mormânt de incinerare, descoperit lângă zid (în interiorul castrului), cu fibulă de fier și urnă lucrată la roată, cu ornament lustruit. A fost atribuit sec. III - IV. În toate rapoartele și studiile publicate, autorul amintește existența ceramicii dacice alături de cea romană, (cești și borcane, lucrate cu mâna și fructiere, de culoare cenușie, lucrate cu roata), fapt care confirmă continuitatea elementelor autohtone și conviețuirea lor cu cele romane (situație similară în mai toate caestrele și așezările civile romane). Statistic, după ultimile studii publicate, ceramica dacică este mai numeroasă și mai variată decât cea romană. Problema care se ridică este cea referitoare la existența sau nu a locuirii dacice (în acest loc sau în apropiere) anterioare locuirii romane. O parte din materialele descoperite sunt consemnate ca provenind din locuințele dacice, având forme și caracteristici specifice sec. I î.e.n.-I e.n. Există de asemenea un "strat de jos" în care "materialul ceramic descoperit prezintă o ardere secundară și este făcută din pastă grosolană".

6. (61) R

În nisipăria de la gara Bodoc, a fost descoperită o cană romană, din pastă fină, cu o toartă.

7. (62) D

Mai jos de terasa castrului, lângă moara castelului, s-a descoperit o monedă de la *Iulia Domna* (MNS, 9641).

8. (63) R

În apropierea castrului s-a găsit un mormânt de înhumare, cu sarcofagul construit din cărămizi (unele cu ștampila *C IIII BE*), având ca inventar două inele de argint, din care unul cu gemă, și o monedă de bronz de la *Faustina I*. (MNS, 15636-15643).

9. (64) IV

Din castru sau din afara lui provine o monedă de bronz de la *Constantius II*.

10. (65) R

Urme romane și anume o țiglă, fragmente de vase și un antefix de lut, au fost descoperite pe malul stâng al pârâului Gyerő. (MNS, 704 -1461, 2033-4).

11. (66) MT

În hotarul satului s-au găsit fragmente ceramice considerate ca datând, în parte, din epoca medievală timpurie (MNS).

12. (67) D?, MT

Pe malul stâng al Oltului, între Olteni și Malnaș, pe "Vârful cetății" la nord de sat, cota 706m, se află ruinele unei cetăți medievale "Herecz" sau "Mikó". Este o cetate medievală timpurie de tip mare și se pare că a fost construită pe locul unei mai vechi așezări dacice. Nu s-au efectuat săpături.

1-3. J. Teutsch, *Burzenland*, 3; id. *Karpathen*, 3, 83; M. Roska, *Kézikönyv*, 2, 147 - 8, 199, 230, 273, 403 (il); id., *Emlékkönyv*, 267 - 8, 762 (il); id., *AÉ*, 46, 1936, 79; id., *Rep.*, 212, nr. 38; id., *Közl.*, 3, 1943, 73 (il); 4, 1944, 66 - 67; JSzNM, 1908 -

- 1909, 42 - 4; F. László, *Dolg*, 2, 1911, 177, 259 (il); id., *AÉ*, 32, 1912, 57 - 66 (il); id., *Dacia*, 1, 1924, 3 - 4, 9, 27; *JSzNM*, 1914, 15; V. Pârvan, *Getica*, 582 - 3, 586, 590 - 1(il); H. Frankfort, *Studies*, 2, pl. I, 3; V. G. Childe, *Danube*, 103; H. Schroller, *Emlékkönyv*, 334; id., *StuKz*, 55, 58, 78; I. Nestor, *Stand*, 38; I. Szilágyi, *Téglabélyegek*, 18; Z. Székely, *Almanah*, 16, 30 - 31 (il); S. Morintz, *SCIV*, 13, 1962, 277; E. Comşa, *Dacia*, NS, 6, 1962, 79, 85; S. Marinescu - Bâlcu, *SCIV*, 19, 1968, 414.
4. Informații Z. Székely.
5. I. Benkő, *Transsilvania*, 1, 548; G. Scheint, *Szekler*, 117; J. F. Neugebauer, *Dacien*, 279; M. J. Ackner, *JCC*, 1, 1856, 32; A. Ipolyi, *AK*, 2, 1861, 25; J. Vass, *Erdély*, 118; L. Kővári, *Erdép.*, 54; B. Orbán, *Székelyföld*, 3, 58; C. Gooss, *Chronik*, 97; *MaMU*, 2, 363; I. Marțian, *Rep.*, 480; V. Christescu, *Ist.mil.*, 121; C. Daicoviciu, *Dacia*, 7 - 8, 1937 - 40, 320 - 1; id., *SCIV*, 1/1, 1950, 118; I. Ferenczi, *Székelység*, 9, 1939, 71 - 2; I. Paulovics, *Dácia*, 62 - 6; Z. Székely, *Jegyzetek*, 29; id., *Almanah*, 28 - 31 (il); id., *SCN*, 3, 1960, 558, nr. 10; *IstRom*, 1, 351, 377; Z. Székely, *Materiale*, 8, 1962, 331 - 338 (il); N. Gostar, *ArhMold*, 4, 1966, 178 - 179 (il); D. Protase, *Continuitatea*, 94; D. Tudor, *Orașe*, 278; *TIR*, L 35, 55; D. Popescu, *SCIV*, 20, 1969, 486 - 487; id., *SCIV*, 21, 1970, 508; H. Daicoviciu, *RR*, 247 G 95 (*Civiltá*, 239 G 58); Z. Székely, *Cumidava*, 4, 1970, 51 - 52; B. Mitrea, *SCIV*, 22, 1971, 131; id., *Dacia*, 15, 1971, 379; Z. Székely, *Apulum*, 9, 1971, 137 (il); id., *Materiale*, 10, 1973, 221; *IDR*, 1, 20; Z. Székely, *Aluta*, 10 - 11, 1978 - 79, 55 - 75 (il); id., *ArhMold.*, XVI, 1993, 279 - 282; id., *Com. Arch. Hung.*, 1993, 47 - 55; Z. Székely, *Angustia I*, 1996, 90; *Acta - 1995*, MSC - MNS, 1996, 122; Z. Székely, *RevMuz*, nr. 1, 1991, 25 - 28; id., *Cumidava*, XV - XIX, 1990 - 94, 18 - 20; N. Șoancă, *Marisia*, XV - XXII, 1985 - 1992, 52.
6. Z. Székely, *Aluta*, 10 - 11, 1978 - 79, 65.
7. Z. Székely, *Almanah*, 29.
8. Z. Székely, *Materiale*, 8, 1962, 331 (il); id., *ArhMold*, 5, 1967, 139 - 141 (il).
9. Z. Székely, *Almanah*, 29; K. Horedt, *Contribuții*, 34; *IstRom*, 1, 621; Z. Székely, *Jegyzetek*, 29; D. Protase, *Continuitatea*, 167; Z. Székely, *Aluta*, 1, 1969, 11, nr. 8; C. Preda, *SCIVA*, 26, 1975, 474.
10. *JSzNM*, 1908 - 9, 47; I. Paulovics, *Dácia*, 65.
11. M. Roska, *Rep.*, 212, nr. 38.
12. B. Orbán, *Székelyföld*, 3, 56, (il); I. Marțian, *Urme*, 50; id., *Rep.*, 480; M. Macrea și colab., *SCIV*, 2, 1951, 303.

[M.B., Sz.Z., Sz.Zs., V.Cr.]

VI c. ZĂLAN

(Zalán) comuna Bodoc

1. (68) S, B, F1

Pe malul drept al Oltului, pe o terasă înaltă și la aproximativ 500 m de pârâul Zălan, în fața bisericii se află o așezare aparținând culturilor *Starčevo - Criș* și *Boian A*. De asemenea, s-au găsit și fragmente ceramice din *prima epocă a fierului*. Cercetat printr-o secțiune de 50 m, de Székely Zoltán în 1953. Materialul se află la MNS.

2. (69) S

Cu ocazia săpării unui șanț pe malul drept al pârâului Zălan, la o distanță de 500 m de pârâu, în fața bisericii satului au apărut urme de vetre cu ceramică de tip *Starčevo - Criș*. Întinderea așezării în direcția NS este cca. 50 m. Au apărut fragmente de vase cilindrice, cu picior în formă de cruce, fragmente ornamentate cu motivul "în spic" și o greutate de plasă de pescuit. Această așezare se leagă probabil de cea de sub nr. 1 (68).

3. (70) EM

Deasupra satului se ridică un promontoriu numit "Csutakostető" care e legat la nord de alt promontoriu, numit la rândul său "Pincevár", pe care se află o fortificație de pământ amintită de B. Orbán. La "Csutakostető" se află o întăritură ca și la "Pincevár". S-a găsit un zid de piatră. Nu s-a găsit nici un obiect arheologic. Se crede că această fortificație de pământ, ce a dispărut între timp, a fost făcută în *evul mediu*.

4. (71) R

Într-un punct neprecizat de pe teritoriul satului s-au găsit două monede romane (până la 1945 se păstra la MNS, 7891-2).

5. (72) ?

La "Sásosvölgy" s-a găsit o zăbală de fier și fragmente de vase dintr-o epocă neprecizată (MNS).

6. (73) XIII-XIV

În hotarul satului s-a găsit un mormânt cu spadă și monede, ce datează din *sec. XIII - XIV* (MNS).

7. (74) XVI

Biserica reformată, după o inscripție pusă în anii 1821 - 1825 (când s-a construit actuala biserică), pare că include în ea și urme de ziduri, pereții de nord și vest, ridicați în *a. 1519*.

1. Z. Székely, ActMuz Mediaș, 2, 1953; E. Comșa, SCIV, 8, 1957, 44; 16, 4, 1965, 634; id., Dacia, 1, 1957, 62, 72; id., Boian, 35; M. Ciută, Apulum, XXXI, 1997, 13.
2. N. Vlăsa, ActaMN, 3, 1966, 17 (il.).
3. Z. Székely, Almanah, 42.
- 4 -6. Informație Z. Székely.
7. V. Vătășianu, IAF 1, 124.

[I.W., Sz.Z., Sz.Zs., V.C.]

VII. BOROȘNEUL MARE, comună**VII a. BOROȘNEUL MARE**

(*Nagyborosnyó*), comuna Boroșneul Mare

1. A

De pe teritoriul satului se semnalează fragmente ceramice neolitice de tip *Cucuteni - Ariușd*, provenind de pe "Dealul Cetății", de lângă Leț (v. acolo).

2. (75) R

Așezare din *epoca romană*, pe drumul de legătură dintre castrele de la Râșnov și Brețcu. Majoritatea materialului, în bună parte inedit, se află în MNS (4050-83, 5593-6, 5599-5603, 8179, 11294, 11299, 11508, 13142, 16656-7, 16682). În sat s-au descoperit, prin săpături (a. 1911, 1943, 1947, 1949), construcții de ziduri de piatră cu mortar, fragmente de *terra sigillata*, țigle, cărămizi, o râșniță, bucăți de sticlă, un denar republican roman, o monedă de bronz de la Traian, monede de aur imperiale. Vezi punctul 4, (castrul roman).

3. (76) R

În cimitirul ortodox, la marginea de vest a satului, s-a găsit (a. 1887) un *opaiț roman* de lut bine ars și fragmente din alte două exemplare, un craniu și oase (vezi punctul 4). (MNS, 11309).

4. (77) D, R

În partea nord-vestică a comunei, pe un teren ridicat în 1974, săpăturile lui Z. Székely au dus la descoperirea unui *castru roman* de formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite de 90 x 70m. S-au descoperit obiecte de metal, ceramică, cărămizi ștamplate și o inscripție în *tabula ansata*, închinată lui Hadrian de către *Ala I Latobitorum*, în timp ce guvernatorul Daciei Superior între 127-132 era *Egnatius*. Ștampilele menționează unitățile: *Ala I Claudia Gallorum Capitaniana, Coh. I Bracaraugustanorum, Ala Palmyrenorum și Coh. III Gallorum*. În zona castrului au fost descoperite materiale dacice din *sec. I î.e.n. - I e.n.* și *epoca romană*, un denar roman republican (anul 58 î.e.n.) și două monede de aur, de la Nero și Titus (MNS, 10350-1, 11295-8, 11300-8, 11310-5, 13136-41, 13143-8, 15787, 16658, 16661-9, 16671-3, 16677, 16680-1, 16685-92, 16711, 17129-34, 17417, 17613).

5. În puncte neprecizate de pe teritoriul comunei se semnalează:

a) (78) W

descoperiri din *epoca bronzului* (cultura *Wietenberg*);

b) (79) F1

fragmente de urne bitronconice din *prima epocă a fierului*;

c) (80) F1-Sc

un vârf de săgeată de bronz de tip *scitic* (nu două exemplare, cum se crezuse un timp), datând tot din *prima epocă a fierului* (a fost în MNS până în anul 1944).

d) (81) F2

o monedă de aur de la *Alexandru cel Mare*.

6. (82) D

Lângă biserica reformată s-au găsit fragmente ceramice lucrate cu mâna și roata din *epoca dacică* aparținând unei așezări dacice din *sec. I î.e.n.-I e.n.* (MNS, 11.330-11.343).

7. Pentru cetatea amintită greșit la nord de sat pe "Culmea Cetății" - vezi Valea Mare.

8. Pentru "Cetatea Prâsnelului" (Fergettyúvár) - vezi Aninoasa.

1. M. Roska, *AE*, 49, 1936, 78; E. Comșa, *Dacia*, NS, 6, 1962, 79, 85.

2. G. Nagy, *SzNMÉ*, 1, 1890, 58; *JSzNM*, 1910 - 1912, 64 - 5, 69; 1914 (1915), 15; Z. Székely, *ErdMúz*, 1944, 485 - 6; id., *Jegyzetek*, 28; id., *Almanah*, 24 - 28; id., *SCIV*, 1963, 14, 1, 165; I. Paulovics, *Dácia*, 73; J. Szilágyi, *Téglabélyegek*, 19; C. Daicoviciu, *SCIV*, 1, 1950, 117; *TIR*, L 35, 28; D. Tudor, *Orașe*, 279; M. Macrea, *VDR*.

3. G. Téglás, *AE*, 8, 1888, 283 - 4; *ArhÉrt.*, 11, 1900, 74; id., *ÉTTK*, 19, 1904, 7.

4. Z. Székely, *SCIV*, 16, 1, 1963, 164 - 165; id., *SCIVA*, 26, 3, 1975-1977, 343 - 347 (il); id., *Actes du II-e Congres Internațional de Thracologie*, 1980, 359 - 360; id., *Aluta*, XVI, 1984, 29; N. Gostar, *ArhMold*, 4, 1966, 181, nr. 58; K. Horedt, *Siebenbürgen in spätrömischer Zeit*, 1982, 29, 30; I. I. Russu, *SCIV*, 23, 1, 1972, 66; M. S. Spiedel, *DaicMem*, 375 - 379; Z. Székely, *Acta MSC - MNS*, 1996, 120; id., *Angustia*, I, 1996, 90; Z. Székely, *Almanah*, 26, 28.

5. a) K. Horedt, *Dacia*, NS, 1960, 110, nr. 32;

b) M. Roska, *Rep.*, 185, nr. 12;

c) G. Téglás, *OTTÉ*, 13, 1888, 69; G. Nagy, *SzNMÉ*, 1, 1890, 51; M. Rostovtzeff, *Skythien*, 507; M. Roska, *ESA*, 11, 1937, 168; id., *Rep.*, 185, nr. 12; D. Popescu, *Transilvania*, 74, 1942, 209; V. Vasiliev, *Sciții*, 143;

d) Z. Székely, *Almanah*, 28.

6. Z. Székely, *Almanah*, 28; I.H.Crișan, *Ceramica*, 255, nr. 36.

7. E. A. Bieltz, *JSKV*, 18, 1898, 89.

[I.H.C., V.Cr., Sz.Z., Sz.Zs]

VII b. BOROȘNEUL MIC

(*Kisborosnyó*), comuna Boroșneul Mare

1. (83) A, Cț, Sb, D, EM

În apropiere de sat, în valea Pârâului Mic, pe o mică înălțime întărită cu șanțuri, numită "Cetatea Bursucului" sau "Măgura Rotundă", se află o așezare cu resturi din epoci diferite. Cercetări sumare F. László ș.a. S-au descoperit aici fragmente ceramice pictate aparținând culturii *Ariușd - Cucuteni*, un fragment de topor de piatră cu muchia arcuită, atribuit culturii *Coțofeni*, fragmente ceramice din *epoca bronzului timpuriu* aparținând culturii *Schneckenberg*, fragmente de vase de tehnică superioară dacice, din a doua epocă a fierului (*sec. I î.e.n.-I e.n.*) (MNS, 11.316). Pe acest loc sunt menționate și urme ale unei fortificații cu zid de piatră din epoca medievală.

2. (84) F2

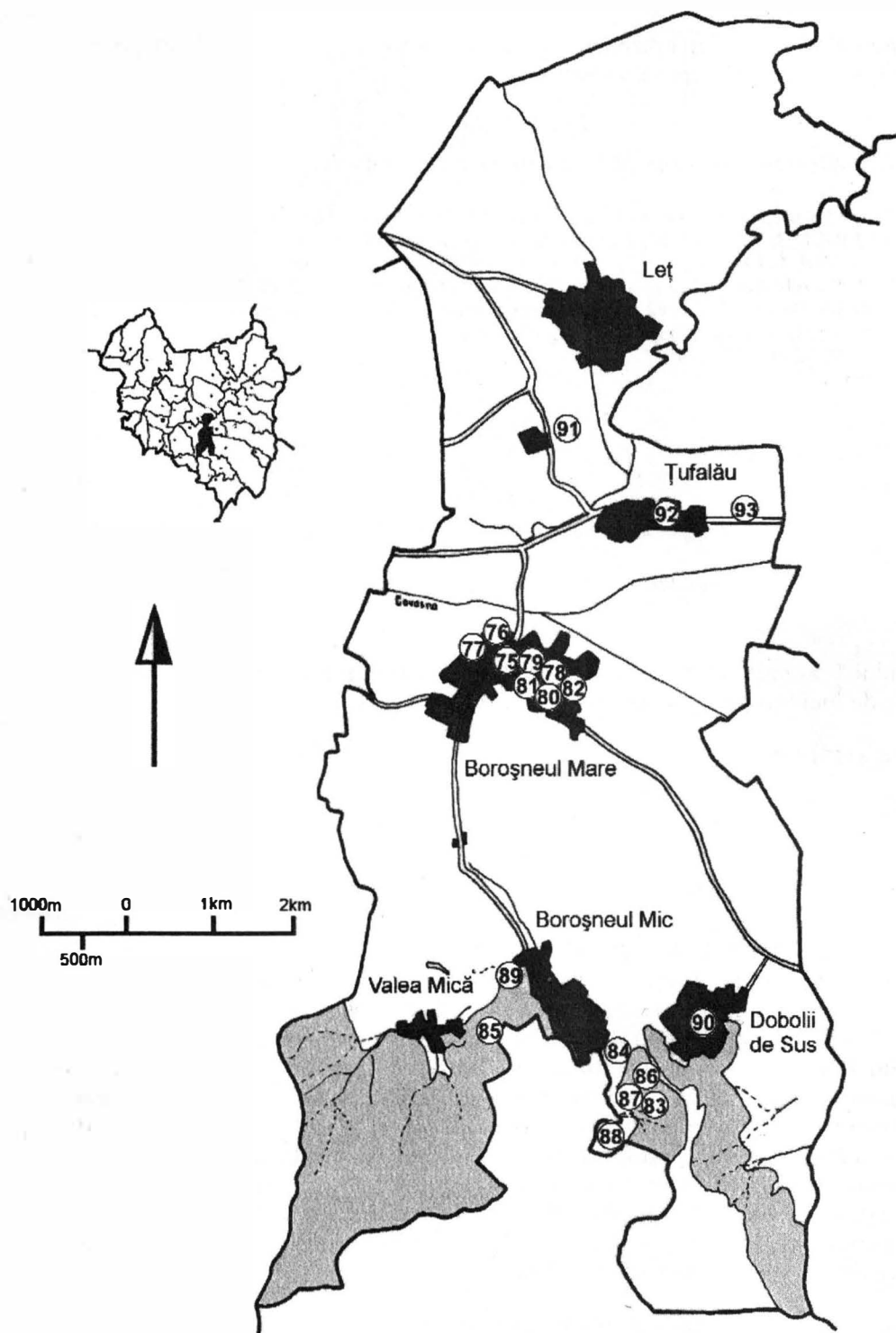
Pe locul numit "Brod", din apropierea satului, s-au găsit fragmente ceramice din epoca *La Tène* (MNS).

3. (85) F1?

Pe înălțimea "Vârful Cetății" din preajma satului, se află un val de pământ cu șanț și terase datând probabil din *prima epocă a fierului*. Necercetat.

4. (86) ?

În jurul satului se găsesc și alte înălțimi cu numele de "Cetate", fără a se fi semnalat la suprafața lor elemente cu caracter arheologic.

Comuna BOROȘNEUL MARE

5. (87) EM

Cetatea "Bodza" din apropierea satului datează din epoca *medievală*.

6. (88) ?

Pe culmea muntelui "Ladoc" în apropierea staţiunii "Pârâul Mare" (Nagypatak), pe "Vârful Cetăţii", se află urmele unei fortificaţii; epoca *nedeterminată*.

7. (89) D

Pe un deal neprecizat s-au descoperit fragmente ceramice *dacice* din epoca *La Tène* (MNS, 11316).

1. G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 68; JSzNM, 1907, 19; 1908-1909, 44; F. László, Dolg, 2, 1911, 182, 232; id., Dacia, 1, 1924, 17; S. Opreanu, LIGUC, 3, 1926 - 27, 85; H. Schroller, Emlékkönyv, 334; id., StuKZ, 77; A. Prox, Schneckenbergkultur, 10 - 11; M. Roska, KözL, 1, 1941, 61, nr. 131; 3, 1953, 67, nr. 24; 4, 1944, 60, nr. 52; id., Rep., 125, nr.138; D. Popescu, Bronzezeit, 39; Z. Székely, Almanah, 13 - 14, 16 (il); id., Aluta, 8 - 9, 1976 - 1977, 62 (il); E. Comşa, Dacia, NS, 6, 1962, 79, 85 (il); Gh. Bichir, Dacia, NS, 6, 1962, 90; I.H.Crişan, Ceramica, 255, nr. 37 a; Zs. Székely, Bronz, 75.
2. Informaţii Z. Székely; I. H. Crişan, Ceramica, 255, nr. 37 b.
3. Al. Ferenczi, ACMIT, 1, 1926 - 27, 245.
4. EMKEkalauz, 288.
5. B. Orbán, Székelyföld, 3, 164.
6. Háromszék Emlékkönyv, 253.
7. I.H.Crişan, Ceramica, 255, nr. 37.

[Sz.Zs., V.V.]

VII c. DOBOLII DE SUS

(Feldoboly), comuna Boroşneul Mare

1. (90) ?

În vatra satului s-au găsit vase cu cenuşă, fragmente ceramice şi un ac de fibulă indicând, eventual, un cimitir de incinerare, dintr-o *epocă neprecizată*.

1. Dos. Tocilescu, 5137 f 358.

[I.W.]

VII d. LEŢ

(Leţfalău, Lécfalva), comuna Boroşneul Mare

1. (91) S, Bo, A, Sb, M, F1, D, R, XIV, XVII-XVIII

Pe partea dreaptă a Râului Negru, la 500m nord de acesta, aproape de sat, pe un bot de terasă foarte înalt (547,2 m), care domină Depresiunea Târgu Secuiesc, în punctul numit "Dealul cetăţii" sau "Várhegy" ("Varheghiu", "Székelybánja") se află un sit locuit de la *neolitic* până la *sec XIV, XVII-XVIII*. În sondajele din 1949 şi 1955 s-au identificat mai multe nivele de locuire: trei faze *Starčevo - Criş* (după Gh. Lazarovici, fazele Leţ I-III = Starčevo - Criş IIIB-IVB), *Boian* şi *Ariuşd - Cucuteni B* şi fragmente ceramice din *epoca bronzului* (*Monteoru* şi *Schneckenberg*), *Hallstatt* şi *perioada romană* (MNS, 12552, 12574-6, 12580-4). Cele trei faze *Starčevo - Criş* sunt foarte bogate în ceramică; s-au găsit şi două figurine atribuite culturii *Starčevo - Criş*, un idol în formă de "ghioagă", trei topoare "vălătuci"; două morminte de copii, atribuite culturii *Boian* sau *Ariuşd - Cucuteni* şi un topor cu braţele în cruce (MNS). În secţiunea executată de Gh. Lazarovici în 1997 în apropierea platoului au apărut şi fragmente ceramice *dacice* şi o mărgică din pastă de sticlă.

1. T. Ortway, Temesv Tört. 1, 272; Al. Ferenczi, ACMIT, 1, 1926 - 1928, 245; Z. Székely, Săpăturile de la Leţ - Várhegy (Trei Scaune) (il.); id., SCIV, 18, 2, 1967, 330; id., RevMuz, 7, 1, 1970, 42; id., Apulum, 9, 1971, 129 - 130 (il.); id., Aluta, 8 - 9, 1976 - 1977, 26; Z. Székely, Răscoala secuilor din 1595 - 1596, Bucureşti, 1978, 142 - 145; R. Vulpe, SCIV, 7, 1 - 2, 1956, 71, 73; E. Comşa, Dacia, 1, 1957, 62, 72; id., MN, 2, 1975, 212 (il); id., OmD, 85 - 86, 88, 97; id., Aluta, 2, 1, 1960, 39; id., SCIV, 16, 4, 1965, 629, 634; id., Boian, 24, 35; I. Nestor, Materiale, 3, 1957, 59 - 62 (il); 4, 1960, 103; I. Berciu, IstRom, 1, 39; id., Contribuţii, 29; F. Zaharia, Dacia, 6, 1962, 5 - 46; id., SCIV, 15, 1, 1964, 5 - 44, (il); id., Dacia, NS, XI, 1967, 5 - 38; V. Teodorescu, SCIV, 14, 2, 1963, 262; N. Vlăsa, ActaMN, 3, 1966, 15, 17, 18, 20 - 23 (il); id., Materiale, 8, 1978, 29;

M. Nica, Dacia, 21, 1977, 36, 39; Gh. Lazarovici, Angustia I, 1996, 29 - 30, 35; Zs. Székely, Bronz, 78; M. Ciută, Apulum, XXXI, 1997. 11.

[I.W., Sz.Z., V.C., V.Cr.]

VII e. ȚUFALĂU

(Cófalva), com. Boroșneul Mare

1. (92) A

Pe teritoriul satului se semnalează, fără precizări topografice, o așezare *eneolitică* în care s-a găsit ceramică "pictată cu negru" și ceramică asemănătoare cu aceea din stratul superior de la *Ariuşd*.

2. (93) BT?, BM?, F1

Pe drumul dintre Țufalău și Brateș, s-a găsit în 1840, într-un vas, un important *tezaur de aur*, care însă s-a risipit în cea mai mare parte, încât informațiile asupra conținutului său nu concordă: nouă securi (după alte izvoare, patru) cu gaură transversală, de tip oriental, câteva discuri convexe cu ornamente "*au repousse*", inele de lanț torques, brățară cu capete spirale, în glob de aur, o placă groasă de aur, zăbală de aur, mărgelile de aur și aur brut. Greutatea întregului tezaur ar fi fost de trei kg. Depozitul aparține mai degrabă începutului *primei epoci a fierului*, decât *sfârșitului epocii bronzului*, deși unii specialiști îl datează în *perioada mijlocie a epocii bronzului* (Mz. Viena, Mz. Budapesta).

1. M. Roska, Közl, 1943, 64, nr. 8; id., Rep., 52, nr. 10.

2. A. Kurz, Pester Tagblatt, 1841, nr. 5; J. G. Seidl, OBLK, nr. 19, 1846, 148; J. Arneht, SB. AK. Wien, 6, 1851, 280 - 81; AK, 2, 1861, 236; 5, 1865, 32 - 35; C. Gooss, AVSL, 13, 1876, 218, 473 - 4, 490, 494, 531 - 532 (il.); 14, 1877, 65; G. Tocilescu, Dacia, 803, 818, 820, 822; J. Jung, MIÖG, Ergänzungbd, 4, 1882, 19; Olshausen, ZfE., 18, 1886, Verhandl, 471; F. Pulszky, MagyArch, 1, 200 - 201; G. Téglás, AÉ, 12, 1892, 409; 25, 1905, 94; 33, 1913, 312; R. Virchow, ZfE, 30, 1898, Verhendl, 516; B. Orbán, Székelyföld, 3, 156; I. Marțian, Rep., 40, nr. 709; G. Nagy, AÉ, 33, 1913, pl. VI; C. Moisil, CrNA, 3, 1922, 34; V. Pârvan, Getica, passim, în special 386 și 765 (il.); V.G. Childe, Danube, 388; M. Roska, SzNMEmlékk, 286 - 287 (il.); id., Rep., 52, nr. 10; Ec. Vulpe, ED, 4, 1930, 205 - 208; I. Nestor, Stand, 108, 120, 131; D. Popescu, Bronzezeit, 130, 132; A. Mozsolics, AÉ, 1946 - 48, 63, 68, 74; id., Antiquitas Hungarica, 3, 1949, 14 - 19; id., Prohistorica I, Basel, 1950; D. Berciu, SCIV, 1, 1950, 2, 79; D. și V. Popescu, SCIV, 6, 3 - 4, 1955, 870; id., Materiale, 2, 1956, 203, 211, 234 - 235 (il.); id., SCIV, 12, 2, 1961, 384; 13, 2, 1962, 399, 404; 17, 1, 1966, 160; 19, 2, 1968, 317; M. Rusu, SCIV, 10, 2, 1959, 279, 283; I. Nestor, IstRom, 1, 1960, 122.

[I.W.]

VII f. VALEA MICĂ

Sat aparținător de comuna Boroșneul Mare.

VIII. BRĂDUȚ, comună

VIII a. BRĂDUȚ

(Bardócz), comuna Brăduț

1. (94) P?

În albia pârâului "Cormoș" s-au găsit cinci lame de opal presupuse *musteriene*, dar nesigure (MNS).

2. (95) P?

Din albia văii "Agris", în anul 1935, au fost adunate: patru obiecte din opal în formă de "topor", un obiect de lance, 17 lame de silex și un vârf de lance, atribuite *paleoliticului*, determinarea nesigură (MNS, 8382-8415).

3. (96) Bo, Ct, Sb, Na

La 4 km est de Brăduț și 3,5 km nord de Biborțeni, pe platoul "Dealului Rotund" și pe "Dealul cu Cioturi" se află un complex tumular, format din 18 tumuli din *bronz timpuriu*, cultura *Schneckenberg B*. În mantaua acestor tumuli, în unele, a fost descoperit un strat negru cu material ceramic

aparținând culturii *Boian*, *faza Giulești*, în altele, fragmente ceramice aparținând culturii *Coșofeni I final*. Pe partea nordică a Dealului Rotund se află un complex ritual din *bronzul târziu*, *cultura Noua I*. Materialul descoperit se păstrează la MCR din Sf. Gheorghe.

4. (97) B?

La locul numit "Văgăuna Hoților" s-au găsit fragmente de vase probabil din *epoca bronzului* (MNS, 10153 - 59, 10164 - 190).

5. Pentru depozitul de bronz găsit în anul 1858 și amintit adeseori sub Brăduț - vezi Tălișoara.

6. (98) Cț, ?

În loc nedeterminat s-au descoperit: un cuțit de iaspis galben, așchii de cuarț și opal, un obiect ascuțit de tuf trachitic, fragmente ceramice semi-arse, fragmente de oase umane, o secure de piatră aproape ovală, cu muchia arcuită. Securea aparține culturii *Coșofeni*. Oasele umane și fragmentele ceramice se află în MNIT, restul în MNS.

1-2, 4. M. Roska, Rep., 33, nr. 30; B. Jungbert, Acta MN, 15, 1978, 7; Informație Z. Székely;

3. Unio, 1867, nr. 36 și 46; B. Orbán, Székelyföld, 1, 221-3; G. Westen, AVSL, 9, 1870, 18 - 27; C. Gooss, Chronik, 112, 158; id., AVSL, 13, 1876, 500, 532; id., AÉ, 2, 1882, 29; G. Tocilescu, Dacia, 908; C. Gooss, AÉ, 34, 1914, 387; H. Schroller, StuKz, 24, pl. XXI/1-8, 75; M. Roska, KözlDebr, 1939, nr. 2, 4-5; id., 1940, nr.1, 5; id., Rep., 33, nr. 39; id., Emlékkönyv, 1929, 20-21; E. Comșa, Dacia, 1, 1957, 72; A. D. Alexandrescu, SCIV, 14, 1963, 149; E. Comșa, SCIV, 16, 1965, 634; Informații Zs. Székely; Zs. Székely, Cercetări Arheologice în aria Nord - Tracă, I, 106 - 114; II, 41-53; id., Angustia, 2, 1997, 147-156; id., Bronz, 76;

6. A. Koch, ErdMúzÉvk, 5, 1876, 134; G. Nagy, AÉ, 2, 1882, 29; B. Pósta, Útmútató, 13; M. Roska, Közl, 1941, 51; id., Rep., 33, nr. 30.

[M.C., V.C., Sz.Zs.]

VIII b. DOBOȘENI

(*Székelyszáldobos, Száldobos*), comuna Brăduț

1. (99) A, F2

La "Coada Dealului" s-a descoperit o așezare de tip *Ariușd - Cucuteni* și morminte ariușdene. Pe partea stângă a drumului comunal se ridică un bot de deal transformat în 1955 în carieră de nisip. Cercetările arheologice din anul 1956 au dus la descoperirea a două cuptoare de redus minereul de fier. Acestea erau situate pe panta vestică a dealului, la 0,27 m sub humus, pe un strat de pietriș și nisip. Locul a fost terasat iar cuptoarele au fost săpate în peretele drept al dealului. Ele aveau o formă circulară, baza era de circa 0,80-0,90 m, înălțimea de aproximativ 0,60-1 m, iar grosimea pereților de 0,05-0,06 m. Lângă cuptoare au fost descoperite ușile groase de circa 4 cm. În cuptoare s-a găsit zgură de fier, iar în apropiere, fragmente ceramice lucrate cu mâna, printre care și o fructieră. Pe baza materialului ceramic, autorul încadrează cuptoarele în *sec. III-II î.e.n* (MNS, nr.inv.17.570).

2. (100) D

Lângă pâraul "Vala", la marginea muntelui "Garatfarka" s-a descoperit o urnă de lut bitronconică dacică din *sec. III - II î.e.n.* (MNIT, II, 5440) și fragmente ceramice dacice *La Têne*.

3. În locuri neprecizate de pe teritoriul satului s-au descoperit:

a) (101) N

un topor *neolitic* de piatră cu perforarea incompletă (MNS, până în 1944);

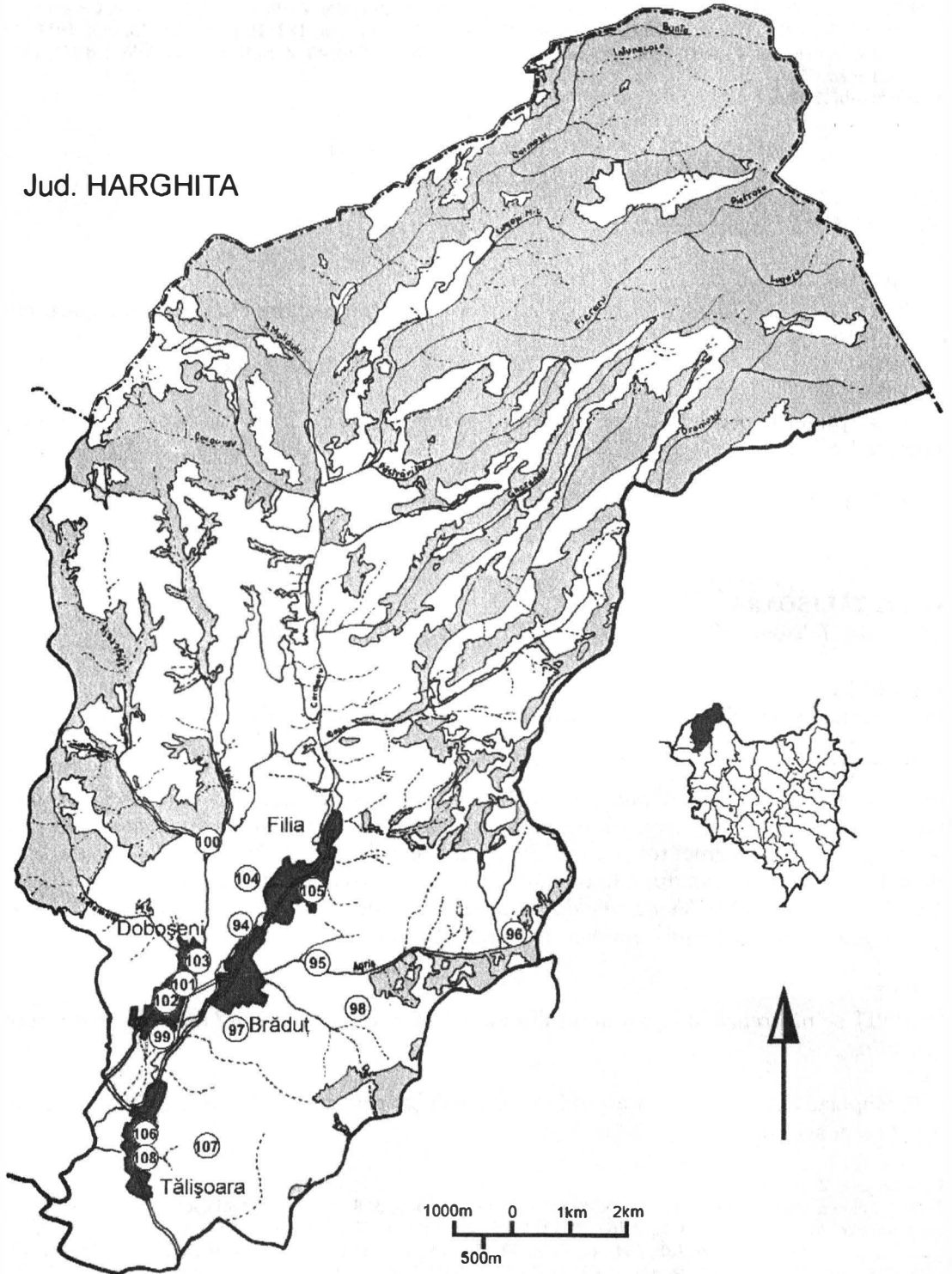
b) (102) T, B

fragmente ceramice din *perioada de trecere spre epoca bronzului* și din *epoca bronzului* (MNIT, II, 5449 - 5466).

4. (103) XII-XIII

În hotarul satului se află o rotundă, capelă de stil romanic din *sec. XII - XIII*.

Jud. HARGHITA

Comuna BRĂDUȚ

1. D. Popescu, SCIV, 8, 1957, 355; Z. Székely, Materiale, 3, 1957, 150 - 152; id., Materiale, 5, 1959, 231, 233; id., Aluta, XII - XIII, 1980 - 81, 31 - 36; I. H. Crișan, Ceramica, 262, nr. 114; D. Popescu, SCIV, 13, 1962, 205; id., Dacia, NS, 6, 1962, 518; G. Ferenczi - St. Ferenczi, ActaMN, 1, 1964, 39 - 65; Z. Székely, Materiale, 9, 1970, 310; L. Mărghitan, Sargetia, 11- 12, 1974 - 75, 354;
2. AÉ, 34, 1914, 158; B. Pósta, ErdMúzÉvk, 1911, 46; M. Roska, SzNMEmlk, 304; id., Rep., 270; Z. Székely, Materiale, 3, 1957, 152; id., Materiale, 5, 1959, 233; G. Ferenczi - St. Ferenczi, ActaMN, 1, 1964, 40; I. H. Crișan, Ceramica, 262, nr. 114;
3. a - b) AÉ, 34, 1914, 158; Informație Z. Székely; M. Roska, Rep., 270, nr. 183; B. Pósta ErdMúzÉvk, 1911, 46; M. Roska, Emlékkönyv, 304 (il); G. Ferenczi - St. Ferenczi, ActaMN, 1, 1964, 40; Z. Székely, Materiale, 3, 1957, 152; Zs. Székely, Bronz, 77;
4. Informația Z. Székely.

[E.C., Sz.Z., V.Cr., Sz.Zs.]

VIII c. FILIA*(Filea, Erdőfüle), com. Brăduț***1. (104) Cț**

La "Groapa lui Gal" (Gálgödre) s-a găsit un topor de piatră, cu muchia dreaptă, aparținând culturii *Cotofeni* (MIC).

2. (105) ?

Dintr-un punct neprecizat de pe teritoriul satului provine o fibulă de bronz (Mz. Budapest). Alte amănunte lipsesc.

1-2. M. Roska, Közl, 1, 1941, 57; id., Rep., 75, nr. 19; Zs. Székely, Bronz, 78.

[I.W.]

VIII d. TĂLIȘOARA*(Tălișoara, Telișoara, Oloștelec, Olasztelek, Olosztelek), comuna Brăduț***1. (106) E?**

De pe teritoriul satului s-au strâns fragmente ceramice, probabil *eneolitice* (MNS).

2. (107) F1

În 1858 s-a descoperit în pădurea de lângă sat un mare depozit de bronz, format din două căldărușe cu toarte cruciforme, dintre care una goală, iar în cealaltă s-au găsit șase topoare (dintre care două celturi), fragmentul unei săbii, două inele de bronz, 25 inele de aur de la un lanț de podoabă, turte de bronz și, după Kenner, două seceri. Obiectele datează din *Hallstatt B1*. În MNIT se află un inel de aur, în Mz. Viena cele două căldărușe și inelele de aur. Depozitul este adeseori amintit ca provenind de pe teritoriul comunei învecinate Brăduț.

3. (108) R

În MNIT se păstrează, ca provenind din această localitate, o *gemmă* de iaspis roșu, reprezentând pe *Bacchus*.

4. Presupunul *castru roman*, amintit în mod greșit la acest sat, se află în realitate în hotarul comunei Baraolt (vezi acolo).

1. Informație Z. Székely;

2. M. J. Ackner, MCC, 5, 1860, 88 - 90; E. Kenner, AÖG, 24, 1860, 388 - 91(il.); G. Tocilescu, Dacia, 797, 815, 822, 826 (il.); P. Reinecke, AÉ, 19, 1899, 324; E. Vulpc, FD, 3, 1925, 80; V. Pârvan, Getica, 308, 412; G. V. Childe, Danube, 376; M. Roska, Emlékkönyv, 280 - 281, 286, 288, 291; id., Rep., 33 - 34, nr. 30; F. Spröckhoff, Handlungsgesch., 117, 120, 123; I. Nestor, PZ, 26, 1935, 49; 27, 1936, 265; N. Aberg, Chronologie, V, 93; F. Holste, Ebingen, 12; B. Mitrea, Dacia, 7 - 8, 1937 - 40, 155; D. Popescu, Materiale, 2, 1956, 228; id., SCIV, 13, 1962, 410; M. Rusu, Dacia, NS, 7, 1963, 208; M. Petrescu-Dâmbovița, Depozite, 127, pl. 302/1, 17;

3. L. Teșosu-David, OmD, 525 - 532; A. Bodor, Dacia, NS, 7, 1963, 218.

[E.C., V.C.]

IX. BRATEȘ, comună**IX a. BRATEȘ***(Barátos), comuna Brateș***1. (109) F1, D**

La locul "Bende" s-au găsit greutateți de plasă (fusaiole), bucăți de chirpic, un topor de piatră și fragmente de vase lucrate cu mâna, iar câteva la roată, aparținând *primei perioade a fierului* și epocii *dacice*, *sec. I î.e.n.-I e.n.* (MNS, nr. inv. 4265 - 4277).

2. (110) F2, R

La locul "Trestişul rotund" s-au găsit fragmente ceramice aparținând perioadei *La Têne* și din *epoca romană*. (MNS, 10829-30, 10859,13129-30).

3. (111) D, R

În locul numit "Grădina lui Horváth", lângă Valea Covasnei, s-a descoperit o așezare *dacică* din faza clasică, *sec I. î.e.n.-I e.n.*; tot acolo se află substrucțiunile unor clădiri dintr-o așezare din *epoca romană*; s-a găsit ceramică și obiecte diferite. (MNS, 10829-30, 10859, 13129-30).

4. (112) D, CI

Din puncte topografice neprecizate provin: ceramică ornamentată cu degetul, un picior de vas și o urnă de factură *celtică*, un *denar* de argint republican (MNS, 9049-62, 10079-10087; denarul a dispărut în 1944) și o cană cenușie *dacică*.

1. Informații Z. Székely; I. H. Crișan, *Ceramica*, 255, nr. 40 a;

2. V. Pârvan, *Getica*, 579, 712, 791; M. Roska, *Rep.*, 32, nr. 24; *id.*, *Közl*, 4, 1944, 54, nr. 9;

3. Z. Székely, *Jegyzetek*, 28; C. Daicoviciu, *SCIV*, 1, 1950, 118; I. H. Crișan, *Ceramica*, 255, nr. 40 b; *TIR L* 35, 28;

4. Informații Z. Székely; I.H.Crișan, *Ceramica*, 255, nr. 40 c; I. Glodariu, *RCD*, 278, nr. 41.

[M.B.]

IX b. PACHIA*Sat aparținător de comuna Brateș.***IX c. TELECHIA***(Telek, Orbaitelek), comuna Brateș***1. (113) Cț?, D**

De pe teritoriul satului se semnalează, fără precizarea locului, vase ceramice aparținând probabil culturii *Coșofeni* și fragmente ceramice *dacice*, din *La Têne* (MNS).

2. (114) Na

În hotarul satului a fost găsit un vas cu două torți supraînălțate cu butoni, aparținând culturii *Noua* (Mz. București).

1-2. G. Téglás, *OTTÉ*, 13, 1888, 68; Informație Z. Székely; G. Nagy, *SzNMÉ*, 1, 1890, 53 - 54; M. Roska, *Rep.*, 280, nr. 23; I. H. Crișan, *Ceramica*, 277, nr. 306.

[E.C., Sz.Z.]

X. BREȚCU, comună**X a. BREȚCU***(Bereck), comuna Brețcu*

1. (115) Cț

În albia pârâului Brețcu s-a găsit un topor de piatră atribuit culturii *Coțofeni*.

2. (116) ?

În pasul Oituz de pe teritoriul satului s-a descoperit un vârf de lance de bronz.

3. (117) R

În *epoca romană: castru și așezare civilă*. La NE de sat, în fața pasului Oituz, pe partea dreaptă a văii Brețcului la locul "Cetatea doamnei Venetur" sau numai "Cetatea", pe o mică terasă de la poalele dealului "Stejar", urmele castrului roman sunt ușor de recunoscut pe teren, prin valul de pământ foarte proeminent care închide un patruleter. Săpăturile cu scopul de a strânge material au fost făcute în 1877, în interiorul castrului, dar săpături sistematice au fost întreprinse numai în 1925 - 26 de Em. Panaitescu și în 1950 de un colectiv condus de M. Macrea. Inițial, castrul de pământ cu palisadă, construit după anul 102 sau, mai probabil, după 106; reclădit apoi în piatră, cu suprafața 178 x 141 mp. (cca 2,5 ha). Valul de pământ a fost cuprins, în a doua fază, între două ziduri de piatră paralele, existente pe toate cele patru laturi. Valul are înălțimea actuală de 1,60 - 3,20 m. Zidul exterior era gros de 1 - 1,20 m; acum se păstrează pe o înălțime de 1,20 - 2 m. Acest zid străpunge valul castrului de pământ, fixându-se în solul viu. Zidul interior este gros de 0,80 - 1 m; el a fost construit ulterior. Intervalul dintre cele două ziduri de incintă, de 4 - 6 m, constituit din valul castrului de pământ, funcționa ca drum de rond. În apropierea porților principale, spațiul dintre cele două ziduri se lățește până la 7 m, formând platforme de luptă. Porțile pe cele patru laturi erau flancate de turnuri patruletere. La colțuri erau turnuri rotunde cu diametru de 5 m. În fața zidului de incintă se afla mai întâi berma și apoi un șanț în ic, lat de vreo 5 m și adânc de cca. 2 m. Aceste elemente lipseau pe latura de S, pe care se afla *porta praetoria*, din cauză că în antichitate se pare că valea Brețcului curgea chiar prin fața castrului. În interior, din *principia* nu au mai rămas decât slabe urme, zidurile fiind scoase în cursul timpului, cu mici excepții, până la temelii. În 1877, prin fața principiei a fost constatat un drum pavat (via principalis).

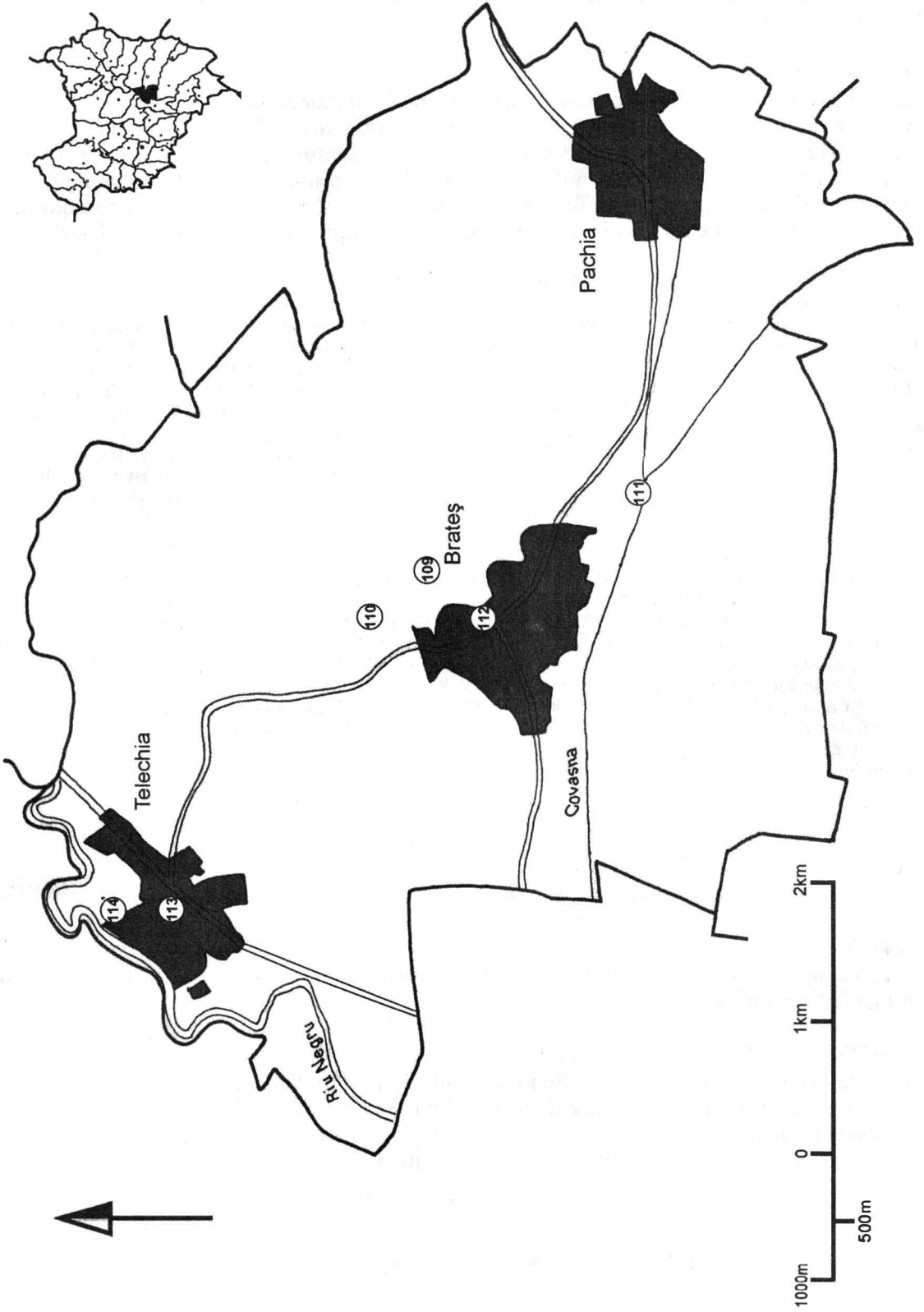
La 100 m de castru se află ruinele termelor castrului, rămase descoperite în urma săpăturilor din 1926. Mai spre vest, pe terasa largă numită "Cetatea Lupului", pe o întindere de 2 - 3 ha, fragmente de cărămizi, țigle și ceramică (constatate la suprafață) indică locul așezării civile (*vicus canabae*). În 1547 a fost găsită o diplomă militară din bronz din 14 iunie anul 92 e.n., aparținând unui soldat din flota romană de pe Dunăre (*Classis Flavia Moesica*). Ștampilele de pe cărămizi aflate în castru și la terme aparțin unităților militare *COH(ors) HIS(panorum)* și *COH(ors) I BRAC(aragustanorum)*, nu și altor trupe ca *LEG(io) IIII* sau *COH(ORS) IIII HIS(panorum)*, cum au afirmat unii cercetători. Descoperirile întâmplătoare și mai ales săpăturile au scos la iveală un bogat material arheologic mărunt, în cea mai mare parte în MNIT, mai puțin la MNS. Cărămizi și ștampile și în colecțiile fostului lic. ev. Sighișoara și lic. Caransebeș. Interesantă este ceramica, din care o parte este de autentică factură *dacică* modelată cu mâna (ceașcă tipică și oale caracteristice), sau lucrate la roată. Din castru se recunosc următoarele monede: imitație *dacică* de argint după o drahmă a lui *Alexandru Macedon*, un *denar* republican, câte un *denar* imperial de la *Vespasian* și *Traian*. Numele antic al așezării și al castrului era probabil *Angustia*. (MNS, 2178-9, 3259, 3883-5, 4187, 4526-31, 6446-7, 13618-20).

4. (118) XVII?

În fața castrului, la E de sat, pe dreapta drumului care duce spre pasul Oituz, se află dealul numit "Cetatea Fetei", care înspre SE e apărat de un val de pământ, cu un mic șanț. Fortificația, socotită ca datând din perioada *preistorică*, din *epoca romană* sau *medievală*, nu pare să fie mai veche de *sec. XVII*.

5. (119) Sb?, M, B

Din locuri neprecizate de pe teritoriul satului provin următoarele: vârfuri de lance de bronz, un celt de bronz, un topor de piatră având forma ciocanelor de aramă. Toate descoperirile aparțin *epocii bronzului*. Prezența culturii *Schneckenberg* pe teritoriul acestui sat nu este certă (în MNIT se află un vârf de lance și celtul, iar restul materialului în MNS). În apropierea localității se semnalează și urmele unei așezări de tip *Monteoru*.

Comuna BRATEȘ

6. (120) D

La intrarea în pasul Oituzului la construcția și repararea drumului național malul drept al dealului a fost tăiat și din mal au fost scoase 4 vase *dacice* făcute cu mâna, decorate cu brâul alveolat. Vasele sunt în colecția MNS.(127)

7. (121) R, EM

La ieșire din pasul Oituzului pe partea stângă a drumului național, la confluența pârâului Oituz cu un pârâiaș denumit Tulgheș a fost un turn de pază *roman* (*burgus*) de formă patrulateră cu suprafața 7 x 7 mp. măsurat din afară, interiorul 3 x 5 mp., grosimea zidului 2 m. În interiorul turnului au fost găsite cărămizi cu ștampila unităților militare *Cohors I Hispanorum și Cohors I Bracaraugustanorum*. Cărămizile se află în colecția MNS. Tot pe partea exterioară a pasului Oituz pe promotoriul unui munte sunt ruinele unei cetăți *medievale*, cunoscută sub denumire de "Cetatea lui Rákóczi".

1. M. Roska, *Közl*, 1, 1941, 51; Informație Z. Székely; Zs. Székely, *Bronz*, 76;
2. M. Roska, *Emlékkönyv*, 285;
3. A. Marsigli, *Danubius*, 59; G. Scheint, *Szekler*, 116; M. J. Ackner, *JCC*, 1856, 33; J. Vass, *Erdély*, 118; L. Kóváry, *Erdép*, 49; B. Orbán, *Székelyföld*, 3, 125; C. Gooss, *Programm Schässburg*, 1873/74, 50; 1877/78, 81; id., *Chronik*, 66; id., *AVSL* 13, 1876, 226; id., *AÉM*, 1, 1877, 33, 113; B. Milleker, *TRÉT*, 3, 1877, 195; G. Nagy, *SzNMÉ*, 1, 1890, 58; G. Téglás, *MTRTE*, 6, 1889 - 1890, 110; 13, 1896, 417; 19, 1902, 149; id., *ÉTTK*, 19, 1904, 7; id., *Klio*, 11, 1911, 499; P. Király, *Dacia*, 1, 399, 426; 2, 15, 30, 129; id., *Apulum*, 223, 239; J. Jung, *MIÖG*, *Ergbd*, 4, 1892, 4, nr. 7, 5, n. 3, 10; id., *Fasten*, 139; E. A. Bieltz, *JKSV*, 18, 1898, 86; *EMKEkalauz*, 281; *MaMu*, 2, 358; A. Caliani, *Urme*, 32; A. Buday, *Dolg*, 7, 1916, 13 - 16; I. Marțian, *Rep.*, 102; id., *Urme*, 46; Em. Panătescu, *ARBSH*, 15, 1929, 76 - 77; id., *Trans. Banat*, 18; id., *Castra Daciae*, 2 - 3; C. Daicovicu, *ACMIT*, 2, 1929, 315; id., *AISC*, 3, 1936 - 40, 231; id., *RT*, 6, 1940, 33; V. Christescu, *Ist.mil.* 35, 48, 60 - 61, 109, 131, 183, 188; id., *Viaja ec.*, 101, 103, 106; W. Wagner, *Dislokation*, 97 - 100, 150, 155; M. Macrea, *AISC*, 4, 1941 - 43, 250; S. Kazarov, 66; I. Paulovics, *Dacia*, 75 - 81; R. Vulpe, *Omagiu Giurescu*, 551 - 559; I. Szilágyi, *Téglabélyegek*, 18 - 19; M. Macrea, *SCIV*, 2, 1951, 287 - 96; I. E. Damian, *SCIV*, 6, 1955, 304; M. Macrea, *SCIV*, 8, 1957, 220; id., *Dacia*, *NS*, 1, 1957, 206; *IstRom*, 1, 1960, 349 - 351, 377, 381, 391; C. Daicovicu - D. Protase, *ActaMN*, 1, 1964, 178; D. Protase, *Continuitatea*, 19 - 20, 93; id., *Angustia I*, 1996, 85 - 87; I. Winkler, *ActaMN*, 3, 1966, 82, n. 55; D. Tudor, *Orașe*, 279-280; *TIR*, L 35, 23; M. Macrea, *VDR*, 225, 232, 260; I. H. Crișan, *Ceramica*, 256, nr. 45; D. Alicu, *ActaMN*, 10, 1973, 111(il); *IDR*, 1, 153 - 154; N. Gudea, *SCIV*, 26, 1975, 382; D. Protase, *Sargetia*, 13, 1977, 194 - 195 (il); Z. Székely, *Acta MSC - MNS*, 1996, 116; id., *Angustia I*, 1996, 90; C. C. Petolescu, *SCIVA*, 46, 1995, 3-4, 241, note: 314-325; 259, note: 600-615;
4. B. Orbán, *Székelyföld*, 3, 125; L. Kóváry, *Erdép*, 49; V. Hankó, *Székelyföld*, 180; E. A. Bieltz, *SKV*, 18, 1898, 86; *HáromszékEml*, 256, 258; I. Marțian, *Rep.*, 102; M. Roska, *Rep.*, 37, nr. 78; M. Macrea, *SCIV*, 2/1 1951, 298;
5. C. Gooss, *Chronik*, 13; G. Téglás, *OTTÉ*, 12, 1887, 182; M. Roska, *Emlékkönyv*, 288; A. Prox, *Schneckenberg*, 10 - 11; D. Popescu, *Bronzezeit*, 39; M. Roska, *Rep.*, 37, nr. 78; I. Nestor, *IstRom*, 1, 1960, 103; I. H. Crișan, *ActaMN*, 2, 1965, 50;
6. *Informații Z. Székely*;
7. I. Paulovics, *Dácia*, 76, 80 - 81.

[M.B., Sz.Z.]

X b. OITUZ

(*Pasul Oituz, Ojtozi szoros, Ojtozpass*), comuna Brețcu

1. (122) D

Pe malul stâng al pârâului Oituz, la nord de sat, s-a descoperit întâmplător, în 1961, un bordei *dacic* în care s-a aflat ceramică.

2. (123) BTz, R, EM

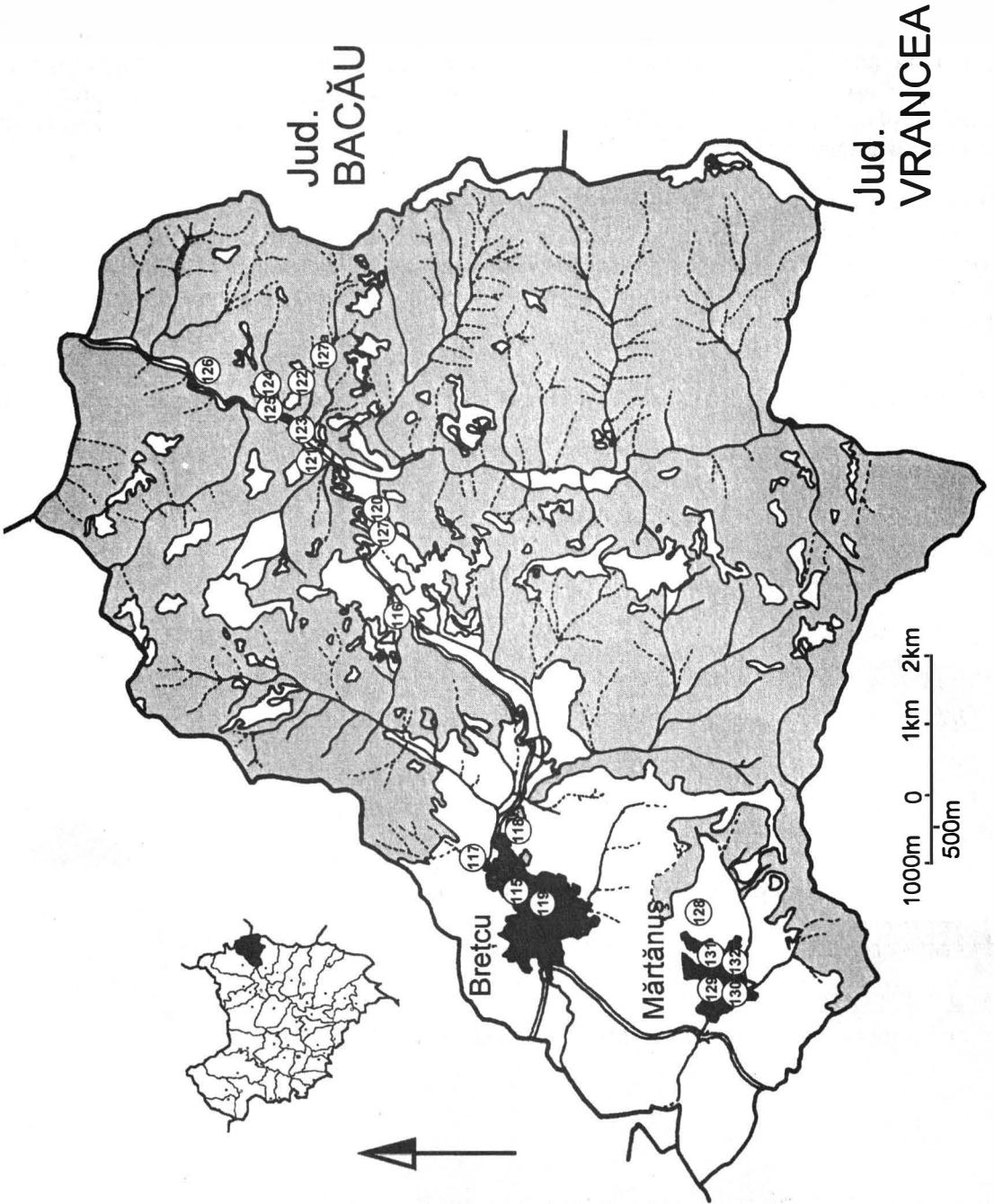
În 1847, cu prilejul construirii drumului prin pasul Oituz, s-au descoperit:

- a) un celt de bronz și un vârful de lance de bronz, din *epoca bronzului târziu*;
- a) o monedă *romană*;

c) două fragmente dintr-un coif de fier, un topor, pintoni și unelte de fier, probabil din *perioada medievală*.

3. (124) R

În albia văii Oituz, la poalele "cetății lui Rákóczi", s-au găsit cărămizi *romane* de paviment (MNS, 8082, 17996-8).

Comuna BREȚCU

4. (125) R

Prin acest pas trecea drumul *roman* care făcea legătura între Dacia și Moesia Inferior.

5. (126) EM

În trecătoare se află ruinele unei cetăți *medievale*, numită "Rákóczi".

6. (127) D

În 1961, la lărgirea șoselei, pe partea dreaptă a acesteia, au fost descoperite patru vase *dacice* lucrate cu mâna, aflate într-o groapă sau locuință. Cercetarea ulterioară a terenului nu a confirmat existența vreunei așezări în zonă. Vasele sunt de tip borcan, de culoare brună și ornamentate cu butoni și brâie alveolare dispuse în diferite poziții, din *sec. I î.e.n. - I e.n.* (materialele se află la MNS, fără număr de inventar).(120)

7. (127/a) Sc

La cca. 600m NE de localitate într-o vale laterală cu ocazia construirii unui drum forestier a fost descoperit un depozit de mărgele din pastă de sticlă decorate cu ochi de păun de factură *scitică* din *sec. V î. d. Chr.* Din piesele acestui depozit (cca. 93 buc.), care au fost împrăștiate între localnici, o parte a fost recuperată și se află la MNS.

1. D. Popescu, SCIV, 13, 1, 1962, 208; id., Dacia, 6, 1962, 522, nr. 60; Z. Székely, Materiale, IX, 1970, 310;
2. a) J. F. Neugebauer, Dacien, 281; C. Gooss, Chronik, 38; J. Hampel, Bronzkor, 2, 93; G. Tocilescu, 801; M. Roska, Rep., 207, nr. 3;
- b - c) J. F. Neugebauer, Dacien, 281; C. Gooss, Chronik, 135; TIR, L 35, 55;
3. Z. Székely, Jegyzetek, 29;
4. C. Gooss, Programm Schässburg, 1873 - 1874, 47; K. Schuchhardt, AEM, 9, 1885, 202 - 205; V. Christescu, Viața ec., 98, 101, 106; id., Ist.mil., 20, 108; D. Tudor, Orașe, 283;
5. B. Orbán, Székelyföld, 3, 127 (il.);
6. I.H.Crișan, Ceramica, 269, nr. 209; Zs. Székely, Cumidava, XX, 1996, 66-69, fig. 2-3;
7. Informație Zs. Székely.

[I.W., V.Cr., Sz.Zs]

X c. MĂRTĂNUȘ

(Mărtiniș, Kézdimártonos), comuna Brețcu

1. (128) Pr

Pe locul "Coasta Mesteacănelui" s-au găsit două dălți de piatră și fragmente ceramice *preistorice*. Alte precizări lipsesc (MNS, 48/896).

2. Din puncte neprecizate de pe teritoriul satului provin:

a) (129) N

lame de iaspis *neolitice*;

b) (130) B

pumnal de bronz din *epoca bronzului* (MNS, 1624 a);

c) (131) Na

urme ale culturii *Noua*;

d) (132) XII

vas lucrat la roată, din *sec. XII* (MNS, 64 - 901 C 5).

3. În literatura de specialitate mai veche se menționează cronat, ca provenind de pe teritoriul acestui sat săgeți *scitice*.

1. M. Roska, Rep., 122, nr. 197;
2. a) M. Roska, Rep., 122, nr. 107;

- b) M. Roska, Emlékkönyv, 280 (il); id., Rep., 122, nr. 107;
 c) T. Soroceanu, ActaMN, 10, 1973, 499;
 d) K. Horedt, SCIV 2/2, 1951, 199;
 3. M. Roska, ESA, 11, 1937, 196; V. Vasilev, Sciții, 153.

[M.B.]

XI. CATALINA, comună**XI a. CATALINA***(Catalina, Szentkatolna), comuna Catalina***1. (133) A**Pe teritoriul satului se găsesc urmele unei așezări aparținând culturii *Ariușd - Cucuteni*.

2. Din puncte neprecizate de pe teritoriul satului provin:

a) (134) Nun topor *neolitic* de piatră vulcanică (MNS, nr. inv. 1518);**b) (135) M**două vase din *epoca bronzului* (cultura *Monteoru*, MNS, 227, A, 227) aparținând unei eventuale așezări;**c) (136) F2**un tezaur de *tetradrahme* trasiene și *denari* republicani, găsit într-un vas de lut, în anul 1881, amplasat însă greșit în această localitate.**3. (137) D**Pe locul "Eleșteu" la sud de sat s-au găsit două vase și o ceașcă aparținând culturii *dacice, sec. I î.e.n. - I e.n.* (MNS, 10.091).**4. (138) ?**Pe teritoriul satului se semnalează urme nesigure de valuri din epocă *neprecizată*.

1. M. Roska, Rep., 266., nr. 144;

2. a) G. Nagy, AÉ, 2, 1882, 29; id., SzNMÉ, 1, 1890, 44, 53; G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 68; M. Roska, Rep., 266, nr. 144; D. Berciu, R.Arhivelor, 5/1, 1942, 38;

b) Informație, M. Petrescu-Dimbovița;

c) M. Roska, Emlékkönyv, 293 (il); G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 68; I. Marțian, Rep., 136; O. Gohl, NK, 21 - 22, 1922 - 1923, 9; B. Mitrea, ED, 10, 1945, 67, 110; id., BSNR, 42 - 66, 1948 - 1972, 79; I. Winkler, JNG, 17, 1967, 144, nr. 30; E. Chirilă, G. Mihăescu, Căprioru, 32;

3. Z. Székely, Almanah, 16, 19, (il); I. H. Crișan, Ceramica, 257, nr. 52.

[I.W., V.Cr]

XI b. IMENI*(Imecsfalva) com. Catalina***1. (139) S**Pe teritoriul cimitirului reformat al satului, aflat pe o terasă înaltă, pe malul stâng al Râului Negru, la sud de sat, în 1902, cu ocazia săpării unui mormânt, s-a descoperit un material ceramic bogat, aparținând culturii *Starčevo - Criș*, încadrat de M. Ciută în *faza IVA*. Materialul a fost donat MNS de fondatoarea acestuia Cserey János, în 1902 (MNS, 808, 809, 813/1902).

2. Din locuri neprecizate se menționează:

a) (140) Namateriale aparținând culturii *Noua*;

b) (141) F1

un depozit de bronzuri datând din *Hallstatt A*;

c) (142) B?, F1?

Cercei de aur datând din *epoca bronzului* sau începutul *epocii fierului*;

d) (143) R

mărgele atribuite *epocii romane* (MNS).

1. Z. Székely, CARSAM, 16; N. Vlassa, ActaMN, 3, 1966, 15; Gh. Lazarovici, Angustia I, 1996, 30; M. Ciută, Apulum, XXXI, 1997, 11;
2. a) T. Soroceanu, ActaMN, 10, 1973, 499; M. Rusu, OmD, 489;
- b) D. Popescu, Materiale, 2, 1956, 236;
- c) G. Nagy, SzMNÉ, 1, 1890, 58.

[V.V., Sz.Z., V.C.]

XI c. HĂTUICA

(*Hătuica, Hatolyka*), comuna Catalina

1. (144) ?

În hotarul satului se află o movilă numită "Movila lui Pavel". Nu este sigur caracterul ei artificial.

2. Din puncte neprecizate provin:

a) (145) Na

vase aparținând culturii *Noua* (MNS);

b) (146) D?, R?

un cuțit de fier cu mâner de os, din *epoca dacică* sau *romană* (MNS).

1. M. Roska, Rep., 104, nr. 15;
2. a) Informații Z. Székely;
- b) G.Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 58.

[M.B.]

XI d. MĂRTINENI

(*Martinfalău, Kézdimártonfalva, Mártonfalva*), comuna Catalina

1. (147) N

Pe locul numit "Ceghei" (Csegej) s-a găsit un fragment dintr-un topor *neolitic* de piatră (MNS, 182).

2. (148) B

La intravilanul lui Emeric Mikola s-a găsit o ceașcă din *epoca bronzului* (MNS, 4190).

3. (149) IV-V

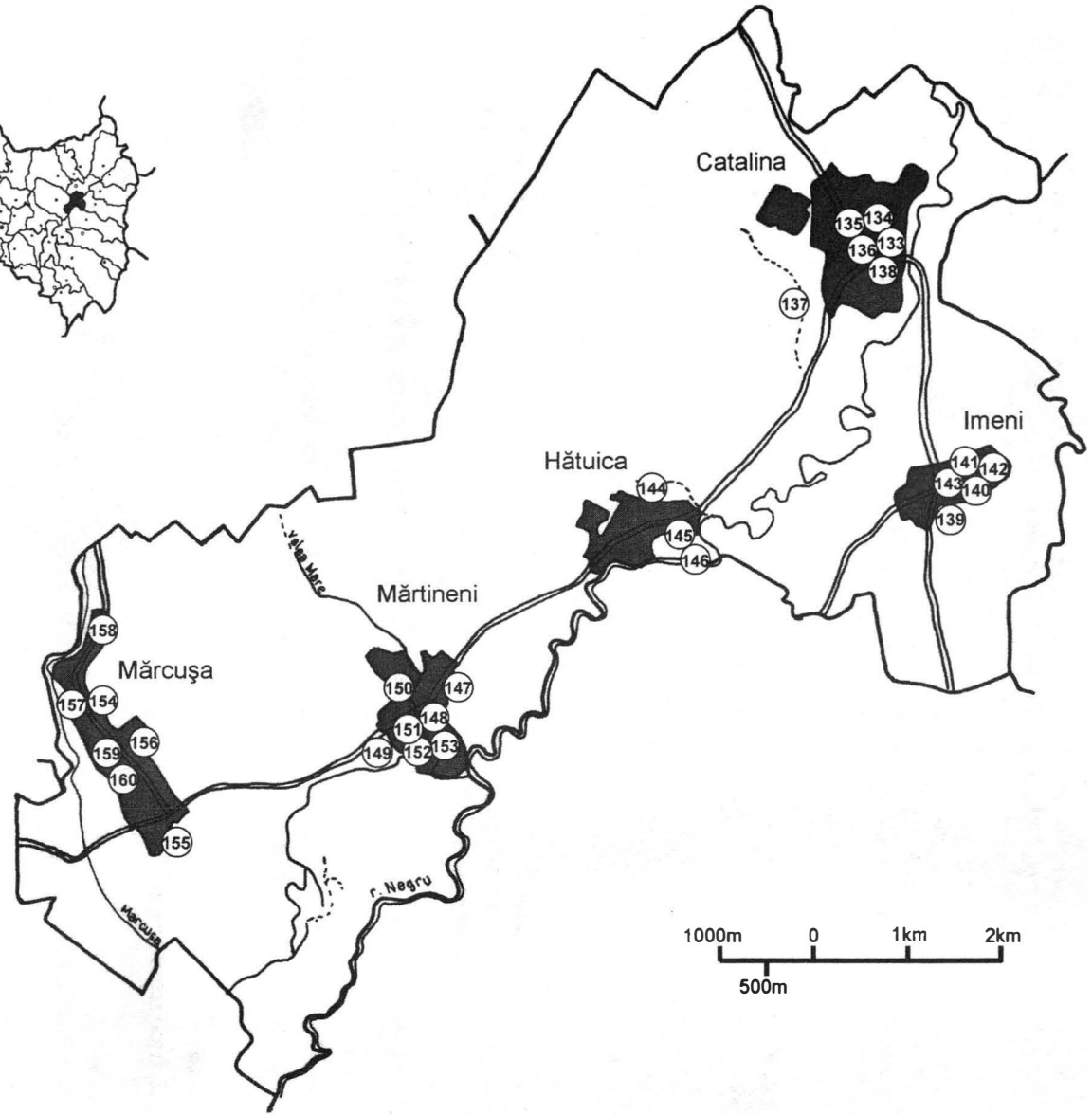
Pe locul numit "Hotarul din față" (Előlab) s-au descoperit mai multe chiupuri cenușii de tehnică superioară, cu ornamente în formă de linii drepte și ondulate, considerate din *epoca dacică* sau *romană* (MNS, 1815, 1843, 1885); vasele se datează, de fapt, în *sec. IV - V*.

4. (150) ?

Pe terenul lui St. Horvath, în interiorul unei movile, s-au găsit urmele unei locuințe-bordei dintr-o *epocă neprecizată*.

5. a) (151) D

dintr-un loc neprecizat de pe teritoriul satului provine un picior de vas cenușiu, dacic, de tehnică superioară, datând din *a doua epocă a fierului* (MNS).

b) (152) D

În MNS se află o ceașcă *dacică* cu toartă (MNS, 6030). Materialele indică existența unei așezări *dacice*.

6. (153) D

În depozitul MNS se află un picior de fructieră, lucrată cu roata, de culoare cenușie și o ceașcă *dacică* (MNS, 10/885 și 6030) din *sec. I î.e.n. - I e.n.*

1. Informație Z. Székely;

2. M. Roska, Rep., 122, nr. 106;

3. G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 68 - 69; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 54, 57; I. Marțian, Rep., 426; B. Richthofen, AÉ, 45, 1931, 257 - 268, 348 - 357 (il); M. Roska, Rep., 122, nr. 106; E. A. Simonovici, SA, 26, 1956, 263, n. 4 (il); I. Pop, G. Bakó, Cumidava, 1, 1967, 108; H. Daicoviciu, R., 290; id., Civiltă, 272 - 273; Z. Székely, Sepsiszentgyörgy története a középkor végéig, Sf. Gheorghe, 1948, 38 - 39;

4. F. László, SzNMÉ, 3, 1902, 16;

5. a) M. Roska, Rep., 122, nr. 106;

b) Z. Székely, Almanah, 23 (il.);

6. M. Roska, Rep., 122, nr. 106; Z. Székely, Almanah, 23; I. H. Crișan, Ceramica, 266, nr. 177/b.

[V.V., V.Cr., Sz.Z.]

XI e. MĂRCUȘA

(*Kézdimárkosfalva, Márkosfalva*), comuna Catalina

1. (154) N?

Pe teritoriul satului s-au găsit, așezate în cerc, mai multe greutateți conice de lut ars, datând probabil din *neolitic* (MNS).

2. (155) A, Sb

În apropierea satului, fără indicare topografică, se semnalează o așezare cu ceramică pictată, aparținând culturii *Cucuteni - Ariușd*. Tot aici s-a descoperit și ceramică aparținând culturii *Schneckenberg*.

3. (156) F1

Într-o grădină din sat s-au găsit fragmentele unei urne din *prima epocă a fierului* (MNS, 70521).

4. (157) MT

La locul numit "Râpa mică" s-a găsit o zăbală de fier, despre care se presupune că ar data din *evul mediu timpuriu* (MNS, 7221).

5. Din diferite puncte de pe teritoriul satului, provin:

a) (158) ?

două topoare de piatră cu muchia arcuită;

b) (159) ?

un topor de trahit, cu muchia dreaptă (MNS, 22/892, 245/901, 270/901).

c) (160) R

un *tezaur* compus din 175 *monede romane*, republicane și imperiale de argint (Mz. Budapesta: 53 piese; patru piese în MNS, până în 1944).

1. Informație Z. Székely;

2. H. Schroller, Emlékkönyv, 334; id., StuKz., 78; A. Prox, Schneckenberg, 10 - 11; M. Roska, Közl, 1, 1941, 60; id., Rep., 122, nr. 108; D. Popescu, Bronzzeit, 39; Gh. Bichir, Dacia, NS, 6, 1962, 90;

3 - 4. Háromszék Emlékkönyv, 264; M. Roska, Rep., 122, nr. 108; Zs. Székely, Bronz, 79;

5. a - b) F. László, SzNMÉ, 3, 1902, 18; M. Roska, Közl, 1, 1941, 60; id., Rep., 122, nr. 108;

c) AÉ, 13, 1893, 181; M. Roska, Rep., 122, nr. 108.

[I.I.C.]

XII. CERNAT, comună**XII a. ALBIȘ***(Albiș, Kézdiabis), comuna Cernat***1. (161) E**

La locul numit "Lokos" s-a descoperit un topor de aramă cu tășurile încrucișate, din *eneolitic* (până în 1944 era în MNS).

2. (162) R?

În albia pârâului Albiș s-a găsit un *denar roman republican* de argint și un *denar imperial* de bronz (MNS).

3. Pe teritoriul satului, într-un punct neprecizat, s-a descoperit:**a) (163) A**

o lingură de lut, aparținând culturii *Ariușd -Cucuteni* (MNS);

b) (164) D

o ceașcă *dacică* (Mz. Aiud, 4689);

c) (165) IX-X ?

un vârf de lance de fier, atribuit în mod îndoielnic, *sfârșitului mileniului I e.n.* și *maghiarilor vechi*.

4. (166) F1?, XIII-XIV, XV-XVI

În interiorul Bisericii Reformate (biserică romanică, construită în *sec. XIII-XIV*, reconstruită în *sec. XV-XVI* în stil gotic, înconjurată de un zid de piatră construit la *sfârșitul sec. XVI*) s-a descoperit o cadă de botez din andezit de Racoș, în formă octogonală, decorată cu motivul "dinților de lup", cu partea superioară spartă. Suportul cadei de botez este tot din andezit. A fost descoperită fundația sacristiei bisericii romane suprapusă de fundația sacristiei din faza gotică. Tot de pe dealul bisericii au fost adunate fragmente ceramice dintr-o epocă *nedeterminată* (probabil *Hallstatt?*).

5. (167) W

În grădina familiei Csiszér, situată în partea de nord a localității, în timpul săpării unei fundații a fost descoperită o așezare din *epoca bronzului*. Fragmentele ceramice descoperite aparțin unor cești decorate cu caneluri, străchini cu profil în formă de S alungit și gura în formă de pâlnie, vase borcan, urne. Materialul ceramic descoperit aparține epocii bronzului, cultura *Wietenberg, faza 2*.

1. G. Téglás, AÉ, 33, 1913, 306; M. Roska, Közl, 2, 1942, 25; id., Rep., 12, nr. 14; D. Popescu, Bronzezeit, 29, (il.); D. Berciu, RArhivelor, 5, 1, 1942, 25; Zs. Székely, Bronz, 73;
2. I. Glodariu, RCD, 276, nr. 4;
3. a) G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 52; M. Roska, Rep., 12, nr. 14;
b) I. H. Crișan, SCȘ, Cluj, 6, 3 - 4, 1955, 138; id., Ceramica, 251, nr. 3;
c) M. Asztalos, Erdély, 156;
4. Cercetată de Bartók Botond, Bordi Zs. Loránd;
5. Cercetată de Bartók Botond, Bordi Zs. Loránd.

[I.H.C., B.B.]

CERNATUL DE JOS*(Alsócsernáton) - vezi Cernat***CERNATUL DE SUS***(Cernat, Csernáton, Felsőcsernáton) - vezi Cernat***XII b. CERNAT**

(Csernáton), format din contopirea localităților Cernatul de Jos (Alsócsernáton) și Cernatul de Sus (Cernáton, Felsőcsernáton), comuna Cernat

1. (168) A, Cț, F1, D, CI?, MT

Pe înălțimea unde se află biserica reformată "Dîmbu bisericii" de pe teritoriul fostei localități Cernatul de Jos, a fost constatată o stațiune cu un strat conținând ceramică pictată de caracter *Ariuşd - Cucuteni*, cu un nivel cu ceramică decorată cu sfoară, de caracter *Coşofeni*, și cu strat de cultură *dacică* din a doua epocă a fierului. Săpături F. László, 1910. (MNS și MNIT). Ceramica "romană provincială", menționată de unii autori ca provenind de aici, este probabil ceramică *dlacică* de tehnică superioară din ultimul strat. Probabil din această stațiune provine și o secure de fier (MNS), menționată de M. Roska drept "celtică"; tot aici s-a găsit un vas castaniu-roșcat, lucrat la roată (MNS, 3050, 3963), o ceașcă (MNS, 2760) și un fragment de ceramică din *faza târzie a culturii slave*. Săpăturile făcute aici de Z. Székely au atestat o fază *Cucuteni B*. Peste așezarea *Cucuteni* s-a suprapus una *hallstattiană* și una *dacică* din epoca *La Tène*. În studiul din 1982 autorul vorbește de o locuință din *sec. IV- III a. Ch.* și de mai multe locuințe din *sec. I a. Ch.-I p. Ch.* Așezarea are, deci, două faze de locuire dacică.

2. (169) N, B

Pe dealul "Vârful cu mesteceni" de pe teritoriul Cernatului de Jos, s-au găsit două topoare *neolitice* de piatră, o secure de bronz și fragmente ceramice din *epoca bronzului* (MNS și Aiud).

3. (170) ?

Pe locul "Vârful cetății vechi" s-au găsit fragmente ceramice despre care nu se dau precizii.

4. (171) A

Pe locul numit "satul lui Barta" au fost culese fragmente ceramice aparținând culturii *Ariuşd - Cucuteni*.

5. (172) F?

Pe locul "Sub vii" s-au descoperit cioburi de vase aparținând probabil *epocii fierului* (MNS).

6. (173) F2

În grădina locuitorului Béla Ferencz s-au găsit întâmplător *denari* romani republicani, de argint, împreună cu o *drahmă* de argint din *Dyrrhachium, sec. II-I î.e.n.* (MNS 10879-83).

7. (174) EM?

O cană și fragmentul unui vas cu ornament lustruit, găsit în loc neprecizat, din cuprinsul Cernatului de Jos, ar putea să aparțină *epocii medievale*.

8. (175) F2

Tot la Cernatul de jos, în 1945, a fost descoperit un *tezaur* de monede republicane și *drahme* din *Dyrrhachium* datând din *sec. II - I î.e.n.*

9. (176) S

Pe locul numit "Dealul de aur", ce a aparținut Cernatului de Jos, printr-un sondaj din 1961 s-a identificat o așezare *neolitică* aparținând culturii *Starčevo - Criș*. Tot aici s-au descoperit trei morminte aparținând aceleași culturi, în mare parte distruse de muncitori. Câteva fragmente ceramice se află la MNS și la Muzeul din Cernat. După M. Ciută, datează din *faza IVA-IVB*.

10. (177) A, IV

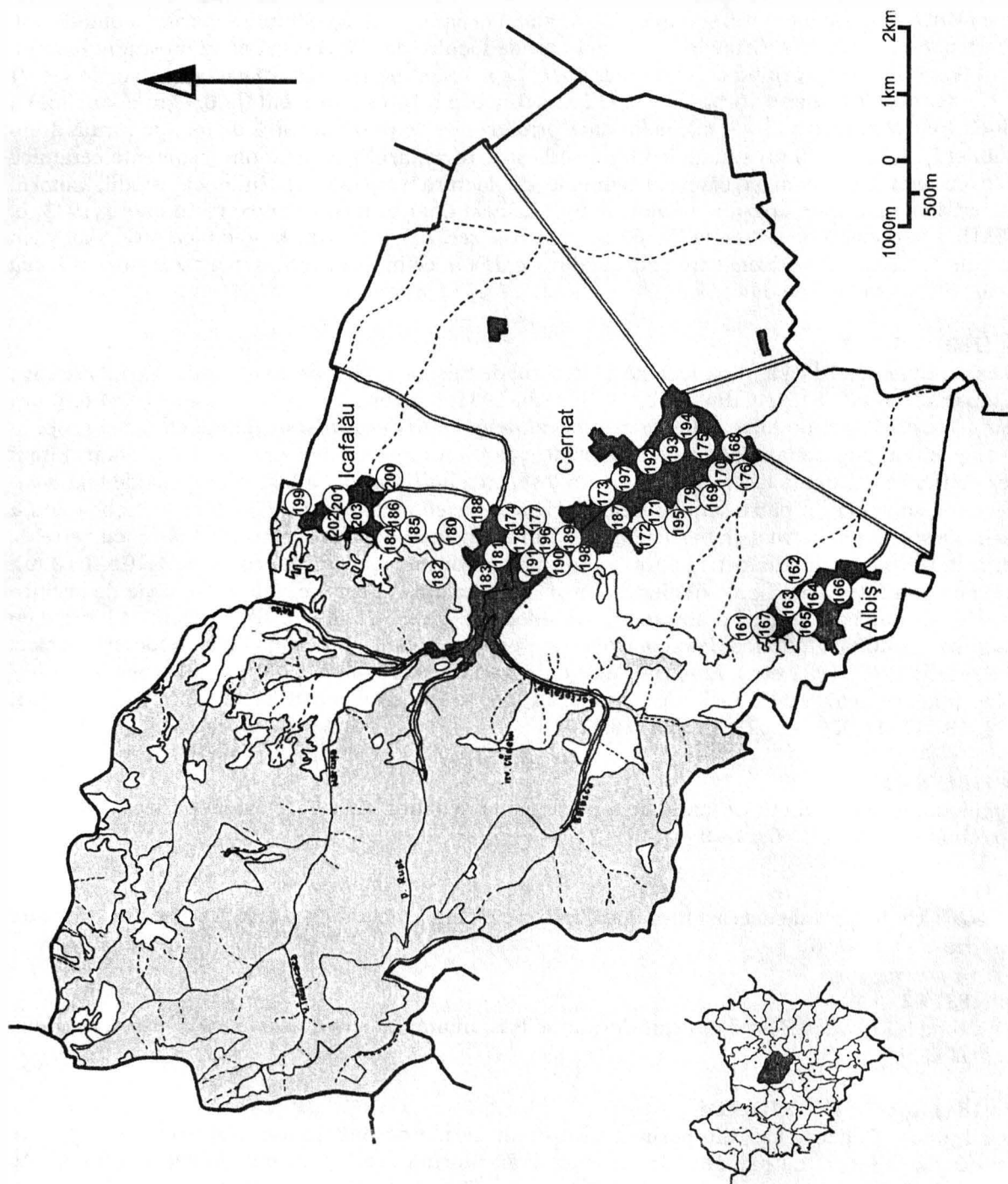
La nord de fostul Cernat de Sus, în grădina fostului CAP (grădina lui Mirkács) a fost cercetată o așezare *Ariuşd - Cucuteni* cu două faze de locuire. În cadrul așezării s-a descoperit un mormânt de înhumație din *sec. IV e.n.*

11. (178) A

Tot la capătul de nord, între două pâraie în 1961 a fost identificată o altă așezare de tip *Ariuşd - Cucuteni*.

12. (179) A, M, Na, D, R, V-VI

La vest de comună, pe locul numit "Pământul lui Róbert", situat pe panta unui deal a fost cercetată

Comuna CERNAT

prin săpături sistematice conduse de Z. Székely o așezare antică din mai multe perioade. Prima aparține purtătorilor culturii *neolitice Ariușd - Cucuteni*, urmată de straturile culturilor *Monteoru și Noua*. În epoca *dacică* s-a dezvoltat aici o importantă așezare cu două nivele de locuire. Din prima fază s-a descoperit (la 1,55 m adâncime) o locuință pătrată (3 x 3 m), cu urme de pari la colțuri și vatră de foc în interior. Inventarul constă din fragmente ceramice lucrate cu mâna și roata, vase de import (Mirmeki), fragmentare, și o mărgică de sticlă ornamentată cu ochiuri colorate în galben, alb și albastru. *Sec. II î.e.n.(?)*. Cronologia primei faze de locuire dacică variază de la un studiu la altul, autorul descoperirilor vorbind când de *sec. IV-III î.e.n.*, când de *sec. III-II î.e.n.* sau doar de *sec. II î.e.n.* Credem (V.Cr.) că este vorba de *sec. II î.e.n.* Din faza a II-a s-a dezvelit (la 0,97 m adâncime) o locuință dreptunghiulară (3 x 4 m), delimitată prin gropile de pari, cu vatră de foc, de formă dreptunghiulară, (1,70 x 0,70 m) situată în colțul sud-estic. Inventarul a constat din fragmente ceramice lucrate cu mâna și roata și câteva fragmente de factură romană (?). În unele studii, autorul descoperirilor amintește apariția vaselor de tip Mirmeki doar în faza I pentru ca în altele (1973, p. 527-531) să vorbească de existența lor și în faza a II-a, *sec. I î.e.n. - I e.n.* În al doilea nivel s-au găsit fragmente de ceramică *romană* care datează din *sec. II e.n.* ce indică continuarea așezării și în *epoca romană*. Ultima locuire se datează în *sec. V - VI e.n.*

13. (180) A, F1, D

La extremitatea nordică a fostei localități Cernatul de Sus, pe un bot de deal numit "Vârful ascuțit", prin săpăturile lui Z. Székely din 1962, 1963, 1980-1981, s-a constatat o locuire *eneolitică* (cultura *Ariușd - Cucuteni*), apoi o fortificație cu șanț și val de pământ din *Hallstatt B* cu locuințe și gropi în care s-a găsit un bogat material arheologic printre care un topor ce făcea parte din inventarul unui atelier de fierărie, o fibulă de tip *Peschiera* etc. Așezarea *hallstattiană* a fost suprapusă de una *dacică* din care s-au dezvelit patru semibordeie. Așezarea *dacică* începe în *La Têne II* și se încheie în *La Têne III*. Descoperiri: patru semibordeie (la 0,25 m adâncime) de formă pătrată (4x4m), cu vetre de foc în colț, (formă ovală, diametrul aprox. 1 m); un cuptor menajer (formă rotundă, 1,20 x 1,10 m); lângă vetre "au fost găsite fibule de fier cu resort spiralic, unelte de fier și două monede de argint - imitații locale după drahmele lui Alexandru Macedon" (Z. Székely, 1969; p. 101); ceramică lucrată cu mâna și roata. Autorul publică date controversate privind încadrarea cronologică a locuirii dacice. (vezi Székely, 1969, 1982 etc.). Materialele se datează în *sec. III - II a. Ch.* (puține) și *sec. I a. Ch. - I p. Ch.* (majoritatea). MNS. (cele descoperite în 1980-1981 sunt din S 22, C1-2, nr. inv. 17.983, 17.994, 18.017, 18.020, 18.023, 18.025- 18.029).

14. (181) S - M

În mijlocul fostei localități Cernatul de Sus, pe panta dealului "Cruce" a fost identificată o așezare de tip *Sântana de Mureș - Cerneahov*.

15. (182) A

La cca. 4 km la nord de aceeași fostă localitate, pe dealul "Hărăstuș", a fost descoperită o așezare de tip *Ariușd - Cucuteni*.

16. (183) F2

În grădina lui Kovács Béla din fostul Cernat de Sus, întâmplător, s-a găsit o *tetradrahmă thasiană* din *sec. II î.e.n.*

17. (184) N, BTz, D?, XIII-XIV

Pe înălțimea "Cetatea Ika", din perimetrul fostului Cernat de Sus, se află resturile unei cetăți cu ziduri de piatră legată cu pământ, fără mortar, având formă ovală și turnuri la capetele lungi. Al. Ferenczi o consideră ipotetic ca fiind *dacică*; ea datează însă, după cum o dovedește sondajul făcut de Z. Székely, din *sec. XIII - XIV*. Zidul are 1,80 m lățime. De pe această înălțime provine un ciocan *neolitic* de bazalt cu muchia arcuită (Mz. Budapesta). Tot aici s-a găsit un celt de bronz, de la *sfârșitul epocii bronzului* (MNS).

18. (185) E?, BT?

La poalele înălțimii de la punctul precedent, în albia pârâului Ika, s-a descoperit, întâmplător, un ciocan de piatră lustruită, perforat, îngroșat în dreptul găurii sub forma unui manșon în relief. Datează de la *eneolitic* sau de la începutul *epocii bronzului* (MNS).

19. (186) E, EM

La poalele munților de la Vest de satul Cernatul de Sus se află "Cetatea ciuntită" sau "Turnul ciuntit" cu ruinele unei construcții *medievale* de piatră. Pe înălțimea pe care se află această cetate s-a descoperit, întâmplător, în 1880, o secure *eneolitică* de cupru cu două tăișuri dispuse cruciș, lungă de 0,23 m (MNS, până în anul 1944).

20. (187) D

Pe "Câmpul lui Béla", în anul 1975 a fost descoperită o așezare *dacică* din *sec. I î.e.n.-I e.n.*

21. (188) XIII

Pe locul numit "Grădina sfântă" au fost descoperite ruinele unei bisericii romanice din *sec. XIII*.

22. (189) XI-XII

În perimetrul fostei localități Cernatul de Jos, pe malul drept al pârâului Cernat s-a descoperit o așezare din *sec. XI - XII*. S-a dezvelit de către Z. Székely un semibordei cu pietrar, în colțul de N-E.

23. (190) S, B, D, S-M

În centrul actualei comune, în grădina lui Biró László printr-un sondaj de verificare făcut de Z. Székely, s-a descoperit o așezare aparținând culturii *Starčevo - Criș*, suprapusă de așezări din *epoca bronzului, La Tène dacic și Sântana de Mureș*.

24. (191) F2, VIII-X, XI-XII, XIII-XIV

Tot în centrul comunei, în grădinile fostelor conace Domokos și în curtea actualului muzeu de etnografie, săpăturile conduse de Z. Székely au dus la descoperirea unor bordeie din *sec. VIII - X*, într-unul din ele, în 1950, s-au găsit *monede bizantine* de la Iustin II, Ioan Tzimiskes și Constantin IX și a unor locuințe de suprafață din *sec. XI - XII și XIII - XIV*. Tot în aceste locuri apare ca descoperită și o oală cu două torți, lucrată cu roata, de culoare cenușie, din *sec. I î.e.n.-I e.n.* (MNS, nr. inv. 18.352).

25. Din puncte neprecizate se menționează:**a) (192) Bo**

un mic complex arheologic aparținând culturii *Boian*;

b) (193) F2

un *tezaur* monetar conținut de un vas *dacic* descoperit în anul 1941 din care pentru MNS s-au recuperat 7 *denari* republicani romani și unul de la *Domițian* (MNS, nr. inv. 16.026-16.033). Se pare că ar fi fost descoperit cca. 1 kg de monede;

c) (194) IV

o *siliquă* de la *Constantius al II - lea*.

26. (195) II-IV

În anul 1962 pe locul numit "Hotar mic - Kicsi határ" a fost descoperit un *depozit* de monede de bronz mici imperiale romane din *sec. II - IV*. Muzeul local a recuperat 5 bucăți: 1 monedă - *Gallienus* (254 - 268), 3 monede *Constantius II - (323 - 361)*; 1 monedă - *Constantius Gallus* (351 - 354).

27. (196) W

În centrul comunei Cernat, pe malul drept al pârâului Cernat, pe o terasă ridicată, peste care trece drumul principal al comunei, în grădina conacului Domokos, cu ocazia construirii unor blocuri de

locuințe, în șanțurile săpate pentru fundație, au ieșit la iveală fragmente ceramice aparținând fazei târzii a culturii *Wietenberg*. Un interes deosebit îl reprezintă o vatră - altar.

28. (197) F2

În centrul comunei, pe teritoriul fostului Cernatul de Jos, în primăvara anului 1998, cu ocazia săpării unei pivnițe la un imobil din apropierea Bisericii Reformate, au fost descoperite urme de locuire. Pe baza mărturiei lucrătorilor, au fost distruse cel puțin două vetre de foc. Materialul ceramic constând din fragmente de vase borcan decorate cu brăuri alveolate și butoane, și fragmente de fructiere aparținând epocii clasice *La Tène* a fost transportat la Muzeul de Etnografie de la Cernat.

29. (198) D

În grădina lui Biró László, un sondaj efectuat de Z. Székely a dus la descoperirea unei așezări locuite în mai multe epoci, printre care și cea *dacică*.

1. JSzNM, 1908 - 9, 46; 1910 - 11, 1912, 66; F. László, *Dolg*, 2, 1911, 182, 232; id., *Dacia*, 1, 1924, 12, 18; V. Pârvan, *Getica*, 582 - 583; H. Schroller, *Emlékkönyv*, 334 (il); id., *StuKZ.*, 77; I. Nestor, *Stand*, 39; M. Roska, *Emlékkönyv*, 272; id., *AÉ*, 49, 1936, 75; id., *Közl*, 3, 1943, 62 - 3, n. 1 (il); 4, 1944, 53, nr. 3; id., *Rep.*, 17, nr. 39; Z. Székely, *Jegyzetek*, 27-28; Gh. Lazarovici, *Angustia I*, 1996, 35; Z. Székely, *Almanah*, 20; id., *SCIV*, 18, 2, 1967, 330; *Zs. Székely, Bronz*, 76.; I. H. Crișan, *Ceramica*, 257, nr. 65/a; Z. Székely, *MuzNaț*, VI, 1982, 69; F. Costea, *Cumidava, XV-XIX, 1990-1994*, 42;
2. M. Roska, *Közl*, 1, 1941, 46; id., *Rep.*, 17, nr. 39; Z. Székely, *ErdMúz*, 51, 1946, 76 - 8 (il); K. Horedt, *SCIV*, 2, 1951, 195, (il); 3-5. Informație Z. Székely;
6. Z. Székely, *Jegyzetek*, 16 - 7; B. Mitrea, *SCIV*, 12, 1, 1961, 145; id., *Dacia, NS*, 5, 1961, 585, nr. 5; Z. Székely, *SCN*, 1968, 455;
7. V. Pârvan, *Getica*, 583 (il); M. Roska, *Közl*, 4, 1944, 53, nr. 3;
8. B. Mitrea, Z. Székely, *Materiale*, 2, 1956, 678; I. Glodariu, *RCD*, 280, nr. 69; I. Winkler, *JNG*, 17, 1967, 134; B. Mitrea, *Aluta*, 6 - 7, 1974 - 1975, 29;
9. D. Popescu, *SCIV*, 13, 1, 1962, 205; Z. Székely, *Materiale*, 9, 1970, 307 (il.); M. Ciută, *Apulum, XXXI*, 1997, 11;
10. D. Popescu, *SCIV*, 13, 1, 1962, 205; E. Comșa, *Dacia, NS*, 6, 1962, 79, 85; Z. Székely, *Aluta*, 1, 1969, 69; id., *Atti del VI Congresso Internazionale... II, Roma*, 1965; I. Pop, G. Bakó, *Aluta*, 8 - 9, 1976 - 1977, 52.;
11. D. Popescu, *SCIV*, 13, 1, 1962, 205; id., *Dacia, NS*, 6, 1962, 518, nr. 30;
12. D. Popescu, *SCIV*, 14, 2, 1963, 457; id., *RevMuz.*, 1, 2, 1964, 190; id., *SCIV*, 15, 4, 1964, 555; D. Protase, *Problema con tinuității*, 29 - 30; D. Tudor, *Orașe*, 279; *TIR*, L 35, 32; I. H. Crișan, *Ceramica*, 257, nr. 65; Z. Székely, *Cumidava*, 3, 1969, 101 - 102; id., *Materiale*, 9, 1970, 309 (il); id., *SCIV*, 24, 3, 1973, 527 - 528; id., *Slavia Antiqua*, 18, 1970, 126; id., *Balceno Slavica*, 1, 1971, 56 - 57; id., *Thraco - Dacica*, 1976, 233 - 235; id., *SCIVA*, 43, 1992, 279 - 285; id., *Erdély Története*, I, 1986, 179; T. Soroceanu, *ActaMN*, 9, 1973, 499; Z. Székely, *Aluta*, 8 - 9, 1976 - 1977, 26;
13. Al. Ferenczi, *ACMIT*, 1, 1926 - 1928, 244; D. Popescu, *SCIV*, 13, 1, 1962, 205; 15, 4, 1964, 555; id., *RevMuz*, 1, 2, 1964, 190; Șt. Ferenczi, *ActaMN*, 1, 1964, 67; Z. Székely, *SCIV*, 19, 2, 1967, 330; id., *Dacia, NS*, 10, 1966, 209 - 219; id., *Așezări*, 17 - 28 (il); id., *Cumidava*, 13, 1969, 101 - 102; id., *Materiale*, 9, 1970, p307; id., *Aluta*, 8 - 9, 1976 - 1977, 53 (il); id., *dacia, NS*, 20, 1976, 276, nr. 35; id., *SCN*, 6, 1974, 175; B. Mitrea, *Aluta*, 6 - 7, 1974 - 1975, 29; id., *Actes du VII - e Congres Internațional*, 1966, 737; A. László, *SCIVA*, 26, 1, 1975, 20 (il); id., *ActaArch*, 29, 1977, 1 - 2, 54 - 55 (il); C. Preda, *MGD*, 332, nr. 8; I. Glodariu, *Arhitectura*, 87; Z. Székely, *MuzNaț*, VI, 1982, 68-70;
14. Z. Székely, *Cumidava*, III, 1969, 101-102; id., *Materiale*, 9, 1970, 309 (il); id., *SCIV*, 24, 3, 1973, 527-528; Id., *Aluta*, 8-9, 1976-1977, 26; id., *MuzNaț*, VI, 1982, 68-69; I. Pop, G. Bakó, *Cumidava*, 1, 1967, 106; F. Costea, *Cumidava, XV-XIX, 1990-1994*, 42;
15. Z. Székely, *Materiale*, 9, 1970, 307 (il.);
16. B. Mitrea, *SCIV*, 12, 1, 1961, 146; id., *Dacia, NS*, 5, 1961, 585, nr. 5; Z. Székely, *SCN*, 4, 1968, 455; E. Chirilă, G. Mihăescu, *Căprioru*, 32; I. Glodariu, *RCD*, 262; B. Mitrea, *Aluta*, 6-7, 1974 - 1975, 29;
17. B. Orbán, *Székelyföld*, 3, 94 - 6; Könyöki - Nagy, *Középkori várak*, 260 (il.); *JSzNM*, 1914-1915, 15; Al. Ferenczi, *ACMIT*, 1, 1926 - 28, 244; M. Roska, *Rep.*, 88, nr. 40; Z. Székely, *Aluta*, 8 - 9, 1976 - 1977, 62 (il.);
18. M. Roska, *Rep.*, 88, nr. 40; Informație Z. Székely;
19. G. Scheint, *Szekler*, 119; G. Nagy, *AÉ*, 1, 1881, 30; id., *SzNMÉ*, 1, 1890, 46; G. Téglás, *AÉ*, 8, 1888, 117 (il.); 12, 1892, 407; 33, 1913, 306; id., *SzNMÉ*, 1, 1891, 13; id., *Századok*, 27, 1893, 596; Könyöki - Nagy, *Középkori várak*, 244; S. Rákóczi, *BKL*, 43, 1, 1910, 596; I. Marțian, *Rep.*, 146; M. Roska, *Emlékkönyv*, 271 (il.); id., *Közl*, 2, 1942, 36, nr. 58; id., *Rep.*, 88, nr. 40; D. Popescu, *Bronzezeit*, 29 (il.);
20. Z. Székely, *Dacia, NS*, 20, 1976, 276, nr. 32;
21. D. Popescu, *SCIV*, 13, 1, 1962, 205, nr. 30; id., *Dacia, NS*, 6, 1962, 518, nr. 30; Z. Székely, *Aluta*, 6 - 7, 1974 - 75, 60;
22. D. Popescu, *SCIV*, 14, 2, 1963, 457;
23. Informație Z. Székely; Gh. Lazarovici, *Angustia I*, 1996, 30;
24. Z. Székely, *Crisia*, 1974, 89 - 95; id., *Aluta*, 6 - 7, 1974 - 75, 59; Z. Székely, *Dacia, NS*, 19, 1975, 316; 20, 1976, 276, nr. 32; id., *VIT*, 1990, 4 - 5; id., *Marisia, XI - XXII*, 1985 - 1992, 132 - 133; id., *SCIVA*, 43, 1992, 286 - 295;
25. a) E. Comșa, *SCIV*, 16, 4, 1965, 634;
b) B. Mitrea, *SCIV*, 20, 1, 1969, 166; 21, 2, 1970, 337; id., *Dacia, NS*, 14, 1970, 472 - 473; C. Preda, *MGD*, 434, nr. 13;
c) B. Mitrea, *SCIV*, 23, 1, 1972, 143; id., *SCIV*, 30, 1979, 74; id., *Dacia*, 16, 1972, 369; C. Preda, *SCIVA*, 26, 4, 1975, 462; Z. Székely, *Acta MSC - MNS*, 1996, 121;
26. Z. Székely, *Acta MSC - MNS*, 1996, 121;

27. Zs. Székely, Symposia Thracologica, 6, 1988, 46;
 28. Informație Haszmann Pál;
 29. Informație Z. Székely.

[I.H.C., Sz.Z., Sz.Zs., V.C., V.Cr., B.B]

XII c. ICAFALĂU

(Ikafalva), comuna Cernat

1. (199) D

Pe movila "Izvor" s-a descoperit prin cercetări de suprafață o așezare *dacică*. Materialul ceramic recoltat se păstrează în MNS.

2. (200) R

Înspre satul Cernatul de Jos s-a descoperit în 1889 o *monedă* mare de bronz de la Traian.

3. (201) MT

În sat, la biserica în stare de ruină se mai păstrează nava *romanică*.

4. Pe teritoriul satului, fără alte precizări, s-au descoperit:

a) (202) F1

vase și fragmente ceramice *hallstattiene*;

b) (203) R

farfurie de lut din *epoca romană* (MNS).

1. Informații Z. Székely;
2. G. Téglás, ErdMúz, 19, 1902, 150;
3. V. Vătășianu, IAF, 86; Z. Székely, VTT, 1990, 1, 9, 13;
4. a) V. Pârvan, Getica, 288 (il.); M. Roska, Emlékkönyv, 304; id., Rep., 110, nr. 3;
 b) F. László, SzNMÉ, 3, 1902, 18.

[M.B., Sz.Z.]

XIII. CHICHIȘ, comună

XIII a. CHICHIȘ

(Kökös), comuna Chichiș

1. (204) B?

Pe locul numit "Între Anini" s-a găsit ceramică, probabil din *epoca bronzului* (MNIT, 7150 - 53, 7747 - 62).

2. (205) R, ?

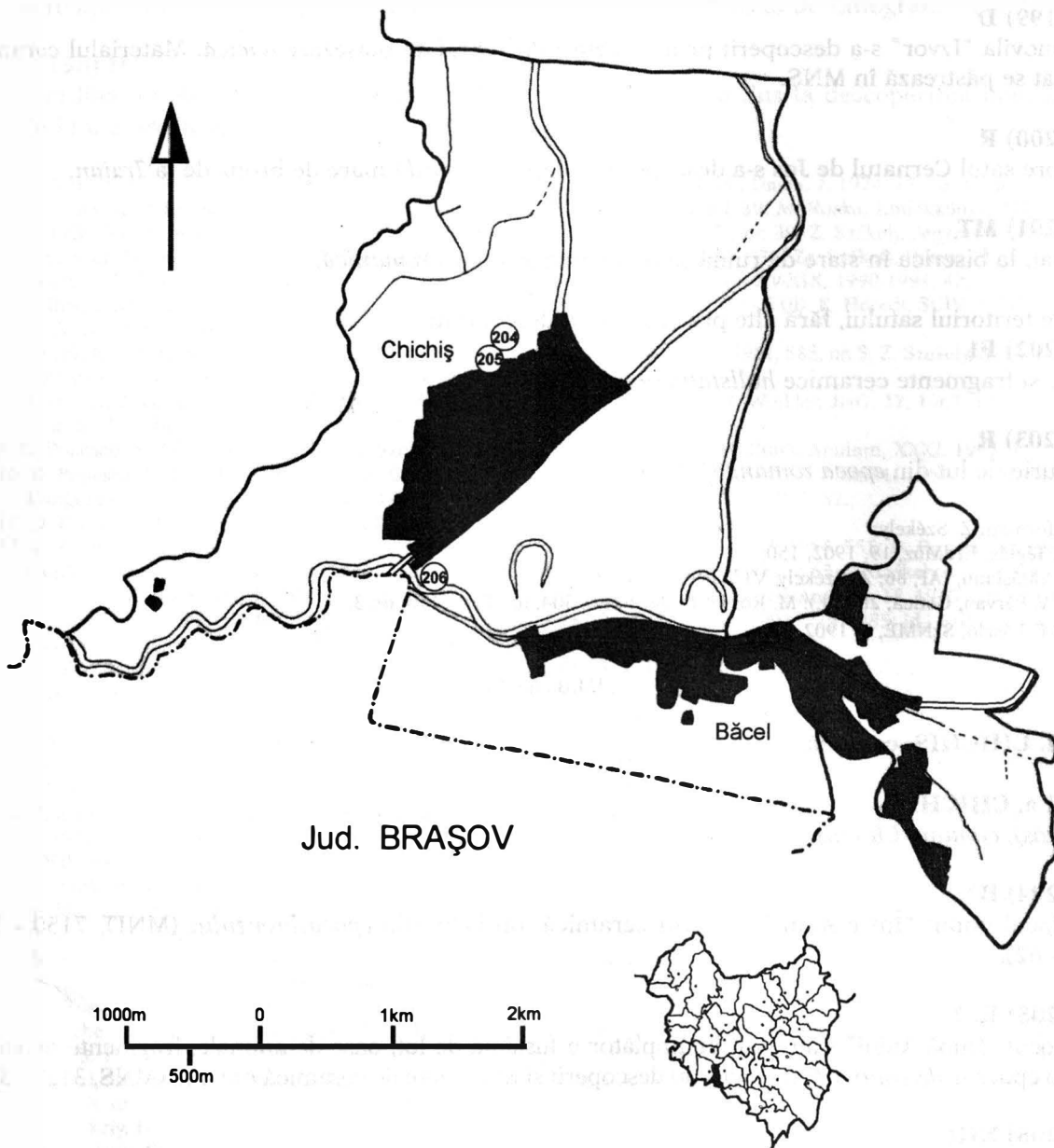
Pe locul "După Anini" s-au găsit întâmplător o fusaiolă de lut, oase de animale, fragmente de vase, dintr-o epocă *nedeterminată*; tot aici s-au descoperit și fragmente de ceramică *romană* (MNS, 3127 - 32).

3. (206) XIII

Cu ocazia construirii podului peste Olt, pe malul drept al râului la adâncime de 4 metri a fost găsit un schelet așezat pe spate, lângă corp se aflau o spadă și o monedă (*sec. XIII*).

1. M. Roska, Rep., 138, nr. 268;
2. Informație Z. Székely;
3. Z. Székely, Almanah, 1955, 42.

[E.C., Sz.Z.]

Jud. BRAȘOV

Comuna CHICHIȘ

XIII b. BĂCEL

Sat aparținător de comuna Chichis.

XIV. COMANDĂU, comună suburbană a orașului Covasna**XIV a. COMANDĂU**

Sat aparținător de comuna suburbană Comandău.

XV. COVASNA, oraș**XV a. CHIURUȘ**

Sat aparținător de orașul Covasna.

XV b. COVASNA

(Kovászna)

1. (207) N

În pădurea din jurul izvorului "Árpád", într-un alt izvor, a fost descoperit întâmplător un topor *neolitic* de piatră, cu gaura începută și neterminată (MNS).

2. (208) ?

În curtea locuitorului Samuil Vajna s-au descoperit două topoare de cupru de câte 0,12 m lungime, cu gaură transversală, decorate pe părțile laterale cu spirale (Mz. Aiud).

3. (209) B, F1, D, R, XII-XIV, XVI

La est de oras, spre Voinești, între "Pârâul Cetății" și "Pârâul Miska", pe "Dealul Zânelor", la cota 936m, se află "Cetatea Zânelor", izolată din trei părți. În vârful său este un platou de 30 x 30 mp., iar pe pante, de jur împrejur, coboară în trepte trei (patru?) terase asemănătoare aceluia de la cetățile dacice din Munții Orăștiei. Lungimea maximă a cetății, inclusiv terasele, este de cca. 90 m. Săpături efectuate de Al. Ferenczi (1942 - 1943), C. Daicoviciu (1949), V. Sârbu și V. Crișan, (1998). Din cele publicate de Zoltán Székely rezultă următoarele:

Platoul, de formă ovală (30 x 18 m, axul lung pe direcția est-vest), este înconjurat de un zid din lespezi de piatră, cu fața exterioară prelucrată, legate cu pământ, lat de 3 m.

Terasa I, are lățimea de 16 m și este fortificată în partea superioară cu val și zid având fiecare lățimea de 4 m, distanța între ele de 1 m și diferența de nivel de 1,50 m. Pe partea inferioară este construit un zid din lespezi de piatră, lat de 3 m.

Terasa a II-a are lățimea de 30 m și este fortificată în partea inferioară cu un zid lat de 8,80 m. Terasa a III-a este lată de 16 m și este fortificată pe margine cu un val de pietre neprelucrate, legate cu pământ, lat de 5 m. Colțurile teraselor nu au fost prevăzute cu bastioane. Stratul de cultură ajunge până la 1,50 m. Cetatea a fost distrusă printr-un incendiu puternic ceea ce a făcut ca, pe alocuri, stratul de arsură să fie de 0,75 m. Pietrele zidurilor de incintă au fost arse la roșu, iar cele de calcar s-au transformat în var inducându-i în eroare pe primii cercetători.

Materiale și complexe descoperite:

1). Platou. În secțiunea și în cele două casete deschise au fost descoperite fragmente ceramice lucrate cu mâna și roata, un cuțit de fier și un mormânt de inhumație, orientat nord-sud, acoperit cu lespezi de piatră, fără inventar.

2). Terasa nr. 1. Aici au fost descoperite fragmente ceramice și o seceră de fier.

3). Terasa nr. 2. De aici provin, pe lângă fragmentele de ceramică, un vârf de lance și 7 monede romane (*Q. Titus, 88-87 a. Ch; L. Rubrius Dossenus, 87-86 a. Ch; Man. Fonteius, 85-84 a. Ch; Man. Cordius Rufus, 46 a. Ch; Sex. Pompeius Magnus, 42-38 a. Ch; M. Antonius, 32-31 a. Ch.; Vespasian, 70 p. Ch.*).

4). Terasa nr. 3. Nu sunt tratate descoperirile.

Ceramica. Aceasta este compusă din cele două categorii. Din prima, cea lucrată cu mâna, autorul amintește ca tipuri descoperite borcane, cești și fructiere. Ornamentele se compun din brăie alveo-

lare și crestate, butoni simpli sau cu alveole, linii simple sau în val etc. Ceramica lucrată cu roata cuprinde următoarele tipuri: fructiere, borcane (?), căni, cești cu o toartă, vase de provizii, toate de culoare cenușie. Tot aici se remarcă și câteva fragmente de vase de culoare cărămizie, unele, (un fragment de cantaros și un fragment de strachină), pictate cu motive geometrice.

Unelte: fusaiole de lut, o seceră și un cuțit de fier.

Arme: un vârf de săgeată de fier, de formă alungită și un vârf de lance, cu secțiunea dreptunghiulară, ambele cu tub de înmănușare.

Din descoperirile lui Al. Ferenczi se menționează o statueta de bronz de factură romană și două fibule, una de argint și alta de bronz, care s-au pierdut. Materialele se află în bună parte în MNS, nr. inv. 16.063-16.042, 16.465-16.473, 17.745.

Cercetările arheologice din anul 1998 aduc unele completări observațiilor anterioare:

Cetatea are patru terase și un platou. Platoul este de formă relativ ovală, cu axul lung pe direcția est-vest (de circa 29 x 25 m) și o suprafață de 700 mp. Marginile platoului au fost fortificate cu un val de piatră (posibil zid), legată cu lut, lat de circa 3 m și înalt de 1 m, pe care s-a înălțat o palisadă.

Diferența de nivel dintre platou și Terasa I este de circa 7,5 m. O mare parte din această pantă este ocupată de un zid de susținere a platoului. Construcția din pantă este de piatră și are o lățime de peste 4 m. În partea inferioară construcția are aspectul unui zid (pietrele sunt așezate cu partea îndreptată spre exterior) înalt de 0,30 - 0,40 m. La baza zidului au fost depistate 5 - 6 bârne groase, dispuse orizontal, susținute, probabil, din loc în loc de pari verticali. Pe pantă pietrele au fost așezate în trepte dând aspectul unui contrafort. Toată structura este legată cu pământ galben. Această construcție a fost ridicată după fortificarea platoului care, a alunecat la un moment dat și a necesitat consolidarea.

Terasa I are o lățime de circa 15 m și a fost mărginită de un zid cu o lungime de aproximativ 200 m (suprafața este de circa 3000 mp).

Partea exterioară a zidului, din zona cercetată, se păstrează pe o înălțime de 1,40 - 1,50 m, apareiajul fiind format din 10 - 12 asize. Grosimea zidului este de circa 2,20 m. În zona de curbură a terasei, zidul este semioval, schimbarea direcției făcându-se lin, nu în unghi. Întrucât structura rocii permitea obținerea unor laturi plate, nu este vorba de fasonarea pietrei, ci doar de selectarea unor pietre și așezarea lor în paramenți, dând aspectul de zid fasonat. Emplectonul este format din pietre, diverse ca formă și mărime, legate cu lut galben. Nu s-a sesizat folosirea lemnului în structura zidului. Pentru construirea zidului terenul a fost aplatizat prin terasare. Apoi s-a așezat un rând de pietre ce formau talpa (aceasta iese în afara apareiajului) pe care s-au ridicat paramenții. Până la marginea pantei, pe escarpă, s-a așezat un strat de pietre pentru consolidarea stabilității zidului.

Din cele ce s-au putut observa, în acest stadiu al cercetării, fortificația terasei a fost refăcută, ea suferind o demantelare anterioară părăsirii definitive. Peste zid (cu paramenții păstrați de 1,40 - 1,50 m) a fost ridicat un val de piatră și lut.

Terasa a II-a este cea mai mare, cu o lățime de peste 15 m, perimetrul fortificației depășind 250 m, deci are o suprafață de peste 3700 mp.

Terasa a III-a este mai scurtă și este dispusă doar pe laturile de vest și nord. Lungimea fortificației este de circa 150 m, iar lățimea terasei este în medie de 10 m, prin urmare suprafața acesteia este de circa 1500 mp.

Terasa a IV-a(?). Spre baza muntelui, pe direcția sud-vestică se află, probabil, o altă terasă care nu a fost fortificată.

Pe baza stratigrafiei și a materialelor descoperite se poate spune că zona a fost locuită sporadic și în *epoca bronzului*. În *prima vârstă a fierului* locuirea a fost mai intensă și foarte probabil ca o parte din amenajări să se fi făcut atunci. Locuirea *dacică*, desfășurată pe parcursul celor două secole (*sec. I a. Ch. - I p. Ch.*) a fost consistentă. Lucrările de amenajare au fost masive ele incluzând obținerea unor terase cu o suprafață de peste 10.000 mp și o fortificație de peste 700 m. Nu s-au descoperit materiale posteroare cuceririi romane.

Mai înainte se găsiseră aici un inel de argint, un vârf de săgeată *medievală*, de fier, din *sec. XII - XIV* și câteva monede din *sec. XVI*. Pe una din terasele cetății s-au găsit cărămizi triunghiulare aduse acolo într-o epocă târzie de la ruinele unei construcții romane care se află spre SV de cetate. În valea "Pârâului Miska", la cca. 400 m depărtare, au fost săpate în vara anului 1942 urmele unui mic edificiu din *epoca romană*.

4. (210) IV

Pe teritoriul dintre Covasna și Zagon, s-au găsit trei *monede* ale lui *Constantin II*, una de argint și două de bronz.

5. (211) ?

Pe culmea Măgurii "Vârful Leului Sărat", se semnalează, fără precizări, urmele unei fortificații vechi. Epoca *nedeterminată*.

6. Din puncte neprecizate de pe teritoriul orașului provin:

a) (212) Bo

fragmente ceramice *neolitice* aparținând culturii *Boian*, *faza Giulești*;

b) (213) B

două fragmente dintr-o spadă de bronz din *epoca bronzului* (MNS);

c) (214) BTz

urnă de la sfârșitul *epocii bronzului* (MNS);

d) (215) D

cană de lut, cu gura largă, de tehnică superioară, de caracter *dacic*, aparținând epocii *La Têne* (MNS);

e) (216) D

o ceașcă *dacică* (MIC);

f) (217) F1?

ulcior, fragmente de vase, fusaiole, datând probabil din *Hallstatt*.

g) (218) F2, R

dintr-un *tezaur* de monede romane de argint descoperit în 1968, la MNS au ajuns șase denari republicani din *sec. I î.e.n.*, un denar roman de la *Vespasian* și o piesă de la *Hadrian*;

h) (219) F2

un vârf de săgeată, tipul III de săgeți din *La Têne*-ul târziu;

i) (220) F2

tetradrahme din *Thasos* (MNS);

j) (221) EM

follis bizantin anonim (Wroth 32);

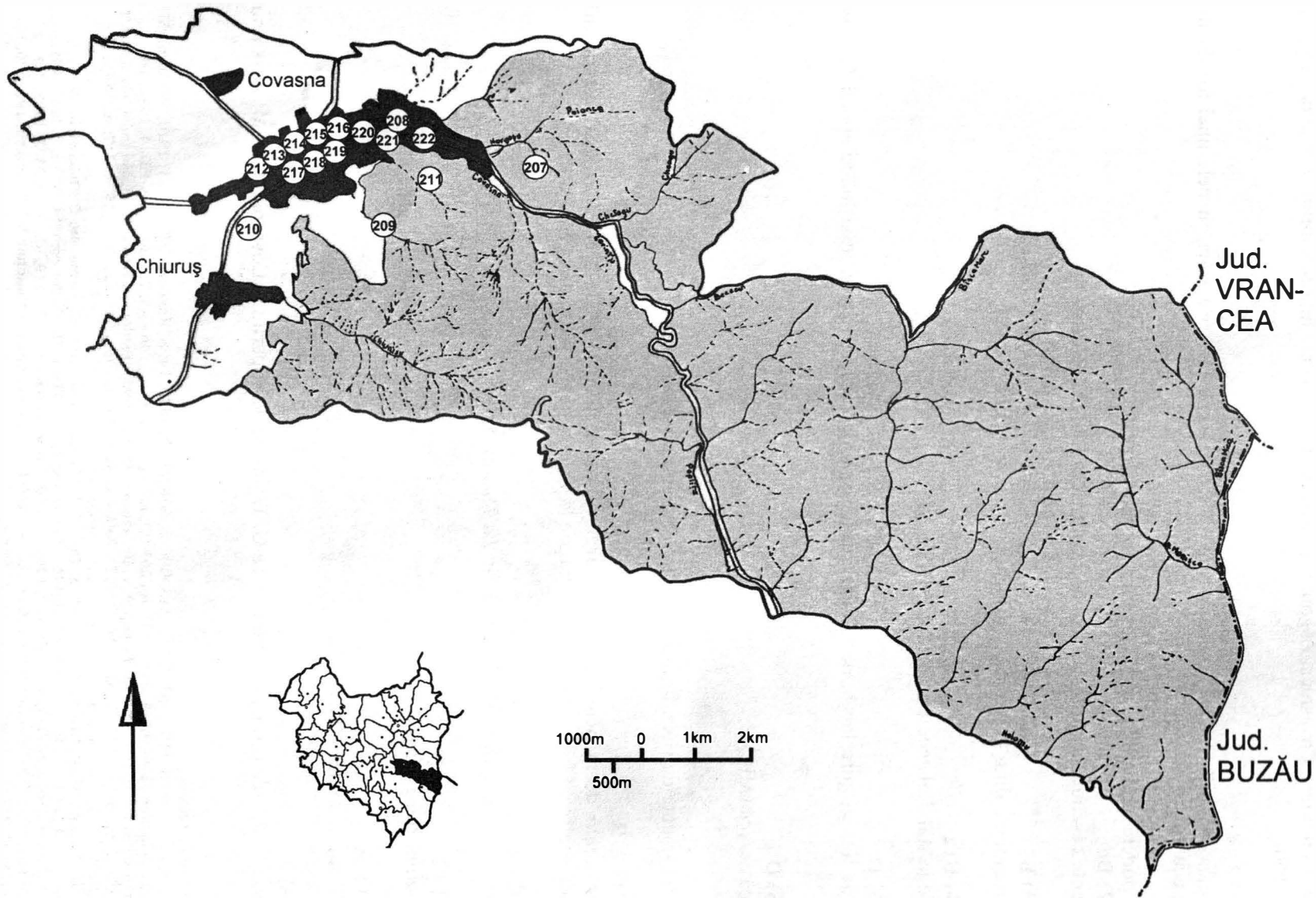
k) (222) ?

cele două "dălți" de bronz, menționate de G. Téglás ca descoperite la Covasna, după M. Roska nu ar proveni de aici.

1. Informație Z. Székely;

2. G. Téglás, *AÉ*, 8, 1888, 118 (il); 33, 1913, 313, (il); id., *SzNMÉ*, 2, 1891, 14; S. Rákóczy, *BKL*, 43, 1, 1910, 596 urm.; M. Roska, *Emlékkönyv*, 270 (il); id., *Rep.*, 137, nr. 261 (il); id., *Apulum*, 3, 1, 1946 - 48, 73; *Ec.Vulpe*, ED, 4, 1930, 191; D. Berciu, *RArhivelor*, 5, 1942, 37, 73; D. Popescu, *Bronzezeit*, 35 (il), 109; I. Paulovics, *Dacia*, 73; I. Ferenczi, *Kovácsna*, 1 - 15; C. Daicoviciu, *SCIV*, 1, 1, 1950, 119 - 120; D. Popescu, *SCIV*, 17, 3, 1966, 566; id., *SCIV*, 19, 2, 317; *Al. Vulpe și E. Tudor*, *SCIV*, 21, 3, 1970, 422, nota 13; *Zs. Székely*, *Bronz*, 77;

3. L. Kővári, *Frdép.*, 48; B. Orbán, *Székelyföld*, 3, 154 - 5; I. Marțian, *Rep.*, 200; id., *Urme*, 49; C. Daicoviciu, *Sbornik Kazarov*, 76; id., *SCIV*, 1, 1, 1950, 119 - 120, 146; id., *IstRom*, 1, 275; *TIR L* 35; D. Popescu, *SCIV*, 20, 3, 1969, 481; id., *Dacia*, 13, 1969, 516; Z. Székely, *Cumidava*, 3, 1969, 103; id., *Thraco - Dacia*, 1976, 239; id., *SCIV*, 23, 2, 1972, 201 - 213; id., *Materialc*, 10, 1973, 220 - 221 (il); id., *Aluta*, 8 - 9, 1976-1977, 53; id., *Muzeul Național*, VI, București, 1982, 70; I. Glodariu, *RCD*, 281; Informație I. Ferenczi și Z. Székely.

80

4. G. Téglás, ErdMúz., 19, 1902, 151; D. Protase, Probleme, 163; I. Pop și G. Bakó, Cumidava, 1, 1967, 106; Z. Székely, Aluta, 1, 1969, 12, nr. 6; C. Preda, SCIVA, 26, 4, 1975, 464;
5. Háromszék Eml., 253;
6. a) M. Schroller, StuKZ, 78; M. Roska, KözlDebr, 1940, 1, 8; id., Rep., 137, nr. 261; E. Comșa, Dacia, 1, 1957, 72; id., SCIV, 16, 4, 1965, 634; id., Boian, 35;
- b) G. Nagy, AÉ, 2, 1882, 32; id., SzNMÉ, 1, 1890, 51; I. Marțian, Rep., 200; M. Roska, Emlékkönyv, 281 (il); id.; Rep., 137, nr. 261; A. D. Alexandrescu, Dacia, 10, 1966, 134, 135, 176 - 177, nr. 91;
- c) V. Pârvan, Getica, 421; M. Roska, Rep., 137, nr. 261;
- d) V. Pârvan, Getica, 579; M. Roska, Rep., 37, nr. 261; id., Közl, 4, 1944, 62, nr. 60;
- e) I. H. Crișan, SCS, Cluj, 6, 3 - 4, 1955, 141, nr.27;
- f) G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 53;
- g) B. Mitrea, SCIV, 21, 2, 1970, 338; id., Dacia, 14, 1970, 473 - 474;
- h) E. Moscalu, Dacia, 21, 1977, 332 - 333 (il);
- i) SCIV, 23, 1, 1972, 136; Dacia, 16, 1972, 362; I. Bogdan Cătănciu, SCN, 6, 1975, 184, nota 19;
- j) M. Ionescu, BSNR, 57 - 59, 1973 - 1975, 330, nr.15; Dacia, 20, 1976, 291, nr.102;
- k) G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 69; M. Roska, Rep., 137, nr. 261.

[I.W., Sz.Z., V.Cr.]

XVI. DOBÂRLĂU, comună

XVI a. DOBÂRLĂU

Sat aparținător de comuna Dobârlău.

XVI b. MĂRCUȘ

Sat aparținător de comuna Dobârlău.

XVI c. VALEA DOBÂRLĂULUI

Sat aparținător de comuna Dobârlău.

XVI d. VALEA MĂRCUȘULUI

Sat aparținător de comuna Dobârlău.

XVII. GHELINȚA, comună

XVII a. GHELINȚA

(Gelencze), comuna Ghelița

1. (223) ?

Între pâraiele "Ghelița Mică" și "Ghelița Mare", pe culmea unui vârf stâncos "Vârful cetății celei mari", la vreo 8 km de sat, se află urmele unui șanț și val de pământ; epoca *nedeterminată*. Pe "Vârful cetății celei mici" nu se văd urme de fortificație.

2. (224) XIII?

Sub biserica romano-catolică, gotică, s-au semnalat substrucții *romanice* (*sec.XIII?*). Nava actuala biserici aparține celei romanice, care în epoca gotică a primit un altar poligonal.

3. De pe teritoriul satului, fără indicarea locurilor, se semnalează:

a) (225) ?

un celt de bronz;

b) (226) B

două verigi de lut, aparținând *epocii bronzului* (MNS, 330/ 901);

c) (227) F2

un *tezaur* de obiecte de argint cuprinzând o brățară în spirală, trei fibule rupte, un lanț împletit rupt, din *doua epocă a fierului* (*sec. I î.e.n. - I e.n.*) și *monede republicane romane* (în Mz. Budapesta, la 1894);

d) (228) D

un *tezaur* de 200 *tetradrahme de Thasos* și, probabil, *monede din Dyrhachium sau Apollonia*, găsit într-un vas de lut, la arat, în anul 1875 (o monedă de Thasos în Mz. Sighișoara, restul în MNS), provine dintr-o așezare *dacică*;

e) (229) R

monede romane din sec II - III e.n., unele cu legenda *Provincia Dacia*.

1. B. Orbán, Székelyföld, 3, 135;

2. J. Sebestyén, V. Keopecz, Sieb.Vjrschr., 57, 1934, 199; V. Vătășianu, IstArt, 81;

3. a) F. László, SzNMÉ, 1, 1890, 32; 3, 1902, 18;

b) F. László, SzNMÉ, 1, 1890, 32; 3, 1902, 18;

c) J. Hampel, AÉ, 15, 1895, 276; V. Pârvan, Getica, 559; D. Popescu, Dacia, 7 - 8, 1937-1940, 199; M. Roska, Rep., 96, nr. 21; C. Preda, SCIV, 8, 1957, 116; Z. Székely, SCIV, 16, 1, 1965, 59 - 64; I. Winkler, JNG, 17, 1967, 146; Fl. Medeleț, MemCD, 234 - 236, (il.);

d) C. Gooss, Chronik, 22; id., AVSL, 14, 1877, 69; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 42, 73; G. Tocilescu, Dacia, 854; C. Moisil, BSN, 18, 1923, 91; V. Pârvan, Getica, 559; C. Patsch, Beiträge, 5, 2, 145; O. Gohl, NK, 21 - 22, 1922 - 1923, 7; M. Lupu, Forschungen, 3, 1960, 123/8 (il.); E. Chirilă, G. Mihăescu, Căprioru, 33; Z. Székely, Almanah, 16; B. Mitrea, Aluta, 6 - 7, 1974 - 1975, 29; K. Biró Sey - Gy. Goldman, AÉ, 105, 1978, 230/47; I. Glodariu, RCD, 262; C. Preda, MGD, 439, nr. 28;

e) D. Protase, SCN, 2, 1958, 491; I. Winkler, SCN, 5, 1971, 154.

[I.H.C., Sz.Z.]

XVII b. HARALE

(*Haraly*), comuna Ghelița

1. (230) Cț

Dintr-un loc neprecizat de pe teritoriul satului provine un topor de piatră, lung de 16,5 cm, aparținând culturii *Coțofeni*, (MNS, nr. inv. 16/896).

1. M. Roska, Közl, 1, 1941, 59; id., Rep., 104, nr. 5; Zs. Székely, Bronz, 78.

[V.V.]

XVIII. GHIDFALĂU, comună

XVIII a. ANGHELUȘ

(*Angyalos*), com. Ghidfalău.

1. (231) S

La locul numit "Pârâul fântânii" se află o așezare de tip *Starčevo - Criș* care se întinde până la valul "Bobâlna".

2. (232) S

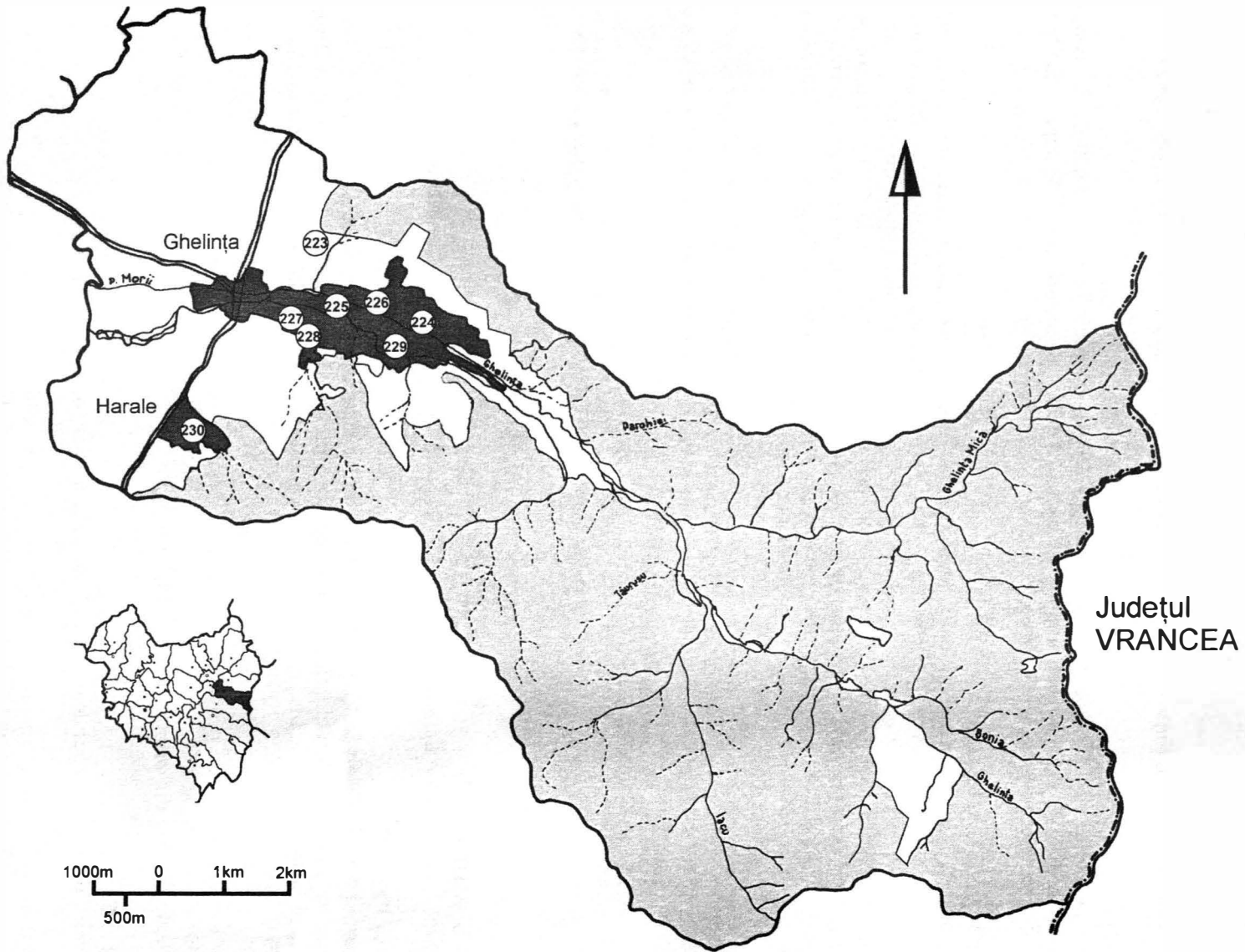
Într-un punct situat pe o terasa înaltă, între râul Olt și Râul Negru, reprezentând punctul terminus sudic al Munților Bădoc, numit de localnici "Kútpatata" sau "Rózsakert", în 1936, cu ocazia săpării unei pivnițe pe intravilanul lui C. Bojthe, la care se adaugă și descoperirea din 1946 a lui Forró Zoltán, au fost descoperite fragmente ceramice ale unui picior de vas caracteristic culturii *Starčevo - Criș* și un toporaș (MNS, 10813). După Marius Ciută, ar fi același punct ca și cel sub nr. 231.

3. (233) A, D

Pe locul numit "Grădina Secării" este o așezare aparținând culturii *Ariușd - Cucuteni* și culturii *geto-dace* din a doua epocă a fierului (*sec. I î.e.n. - I e.n.*). De aici provin fragmente ceramice lucrate cu mâna și cu roata.

4. (234) A, D

Pe locul "Valea" se află o altă așezare cu *aceleași culturi*. Din cele două așezări provin fragmente

de vase, lingură, daltă în formă de calapod, oase de animale și probabil tot de acolo este și un vâscior bitronconic (MNS, 8213 - 8224, MNIT, 2274).

5. (235) Cț

Pe locul "Telek" dinspre satul Beșeneu se află o așezare aparținând culturii *Coțofeni*. Aici s-au descoperit fragmente ceramice caracteristice și unelte de silex retușate (MNS).

6. (236) ?

De pe teritoriul satului, dintr-un punct neprecizat, provine un topor de aramă (MNS, 7952).

7. (237) R

În hotarul satului, un val de pământ numit "Șanțul Bobâlnei", unde s-au găsit o statuie de bronz și urne funerare dintr-o necropolă *romană*. În sat pare a fi existat o stațiune romană; cuptor de olar, o monedă de bronz imperială. (MNS 10866)

8. (238) D, VIII, XII-XIII

La capătul de nord al satului în locul "Mestecănișul Bisericii" s-a descoperit și s-a cercetat prin săpături sistematice conduse de Z. Székely o așezare *dacică* suprapusă de una din *sec. VIII* și una din *sec. XII - XIII*. Au fost descoperite două locuințe semiadâncite, de formă circulară, cu vatră "pietrar", construite din pari. În acestea au fost descoperite, pe lângă ceramică, o fibulă de fier cu resort spiralic, o figurină antropomorfă și un tipar de bijutier. Acesta din urmă este din piatră, de formă rectangulară (4,5x3,1x2,2 cm) și a servit la turnarea pandantivelor în formă de amforă. Așezarea este datată în *sec. III-II î.e.n.* Materialele se păstrează în MNS.

1 - 2. Z. Székely, Cercetări, 16, n. 29; N. Vlassa, ActaMN, 3, 1966, 13; M. Ciută, Apulum, XXXIV, 1997, 10;

3. M. Roska, AÉ, 49, 1936, 75; id., Rep., 23, nr. 89; I. H. Crișan, Ceramica, 251, nr. 7;

5. G. Téglás, OTTÉ 12, 1887, 183; I. Marțian, Rep., 18; I. Andrieșescu, Contribuție, 35; M. Roska, Közl, 1, 941, 48; id., Rep., 23, nr. 89; Zs. Székely, Bronz, 73;

6. M. Roska, Rep., 23, nr. 89; Informație Z. Székely;

7. B. Orbán, Székelyföld, 3, 183; Z. Székely, Jegyzetek, 26; TIR L 35, 23;

8. Z. Székely, Aluta, 1971, 144; id., Aluta, 6 - 7, 1974 - 1975, 59; id., VTT, 1990, I, 5 - 6; id., Thraco-Dacica, 1976, 234; id., SCIVA, 3, 43, 1992, 295 - 300; id., Muzeul Național de Istorie, VI, București, 1982, 68; N. Șoancă, Marisia, XV - XXII, 1985 - 1992, 52.

[I.H.C., Sz.Z., V.C, V.Cr.]

XVIII b. GHIDFALĂU

(Gidófalva), comuna Ghidfalău

1. (239) F2, IV

La "Șanțul Adânc" (Mélyárok), probabil identic cu locul familiei Vajna, s-a găsit o lance de fier și fragmente ceramice; se apreciază existența, pe acest punct, a unei așezări din *sec. IV e. n.* Unele materiale ar putea să dateze însă și din *a doua epocă a fierului*. Un sondaj a fost executat în 1808 de F. László (MNS, nr. inv. 2025-2031).

2. Din locuri neprecizate provin:

a) (240) F1

fragmente de vase din *prima epocă a fierului* (MNS);

b) (241) F2

trei *denari* de argint, republicani, unul fiind de la *Caesar* (până în 1944 în MNS).

3. (242) S, W, D, XII

La cca 4 km SV de comuna Ghidfalău, pe locul "Bedeháza", situat pe malul stâng al Oltului, la 60 m în amonte de podul de calea ferată și la cca 2,5 km nord de gara CFR Sf. Gheorghe, pe o terasă înaltă de cca 20-25 m, se află o așezare identificată încă din 1912 de F. László, cu ocazia exploatării

unei cariere de pietriș, dar cercetată în mod sistematic în 1949 și 1950 de un colectiv al Academiei Române condus de K. Horedt. A fost descoperită o așezare *neolitică* aparținând culturii *Starčevo - Criș*. S-a găsit și un mormânt aparținând acestei culturi. Materialele *Starčevo - Criș*, după M. Ciută, datează din *faza IIIB*. Au mai fost descoperite materiale din *epoca bronzului* (cultura *Wietenberg*). Din *epoca dacică* au fost dezvelite:

a). peste 47 de gropi, (38 în timpul săpăturilor din 1912 - 1914 și 9, poate chiar mai multe, în 1949 - 1950). În ultimele 9 gropi (de formă circulară, cu diametrul între 1 - 1,70 m și adâncimea între 1 - 1,65 m) situația se prezintă astfel: două nu conțineau material arheologic; în alte două au fost descoperite doar blocuri și plăci de piatră; în patru erau fragmente de vase, oase și cenușă; iar una era mormânt. În această ultimă groapă, de formă circulară, au fost dezvelite trei schelete de copii (între 1 - 3 ani) și un fragment de picior de la al patrulea. Lângă acestea s-au mai găsit un buton sferic de fier, un vas lucrat cu mâna și ornamentat cu brâu crestat și mai multe fragmente ceramice. Într-una din gropi, de formă circulară s-a descoperit ceramică lucrată cu mâna, un fragment de fructieră pictată, lucrată cu roata, un fragment de strecurătoare, o fusaiolă și oase de animale. Gropile au apărut uneori lângă bordeie dar, în general, în porțiuni de teren destinate doar lor. M. Macrea și M. Rusu presupun aici existența unei necropole asemănătoare cu cea de la Măgura Moigradului.

b). două depozite de vase; unul a fost format din cinci vase întregi, din care un ulcior, de culoare roșie, de factură sau imitație romană, era lucrat cu roata, iar celelalte erau lucrate cu mâna; al doilea conținea doar vase dacice lucrate cu mâna, borcane și o ceașcă. K. Horedt le-a datat în *sec. I p. Ch.* iar I. H. Crișan la *sfârșitul sec. II - începutul sec. I a. Ch.*

c). mai multe bordeie a.căror contururi nu au fost foarte clare, probabil rectangulare; în una din ele s-a descoperit un *denar* roman republican din *anul 104 a. Ch.*

I. H. Crișan datează așezarea dacică în fazele II - III. Săpăturile nu au fost reluate, multe probleme, inclusiv cea legată de cronologie, rămânând neelucidate.

Stațiunea se încheie printr-un complex, începând aproximativ în *sec. XII* și evoluând spre forme medievale propriu-zise (MNIT, inv. IN 4059, 4454, MNS, inv. 4292 - 4443, 4994 - 5076).

4. Pentru așezarea *Noua*, (localizată aici, în Aluta, 8 - 9, 1976 - 1977, p. 26) vezi Zoltan, 5 (253).

1. JSzNM, 1908 - 9, 1910, 47; I. Pop, G. Bakó, Cumidava, 1, 1967, 107; Z. Székely, Aluta, 1, 1969, 19;

2. a) V. Pârvan, *Getica*, 421; M. Roska, *Emlékkönyv*, 304;

b) B. Mitrea, *SCIV*, 20, 1969, 168; I. Glodariu, *RCD*, 283, nr. 136;

3. JSzNM, 2, 1912, 8; C. Daicoviciu, *SCIV*, 1, 1950, 128 - 130 (il); *SCIV*, 2, 1951, 299 - 300; K. Horedt, *SCIV*, 2, 1951, 203 - 204 (il); id., *Materiale*, 2, 1956, 7 - 16, 19 - 21 (il); C. Daicoviciu, *IstRom*, 1, 1960, 275; M. Macrea, M. Rusu, *Dacia*, NS, 4, 1960, 224; D. Berciu, *IstRom*, 1, 1960, 39; Oct. Florea, *OmD*, 210; O. Necrasov, *OmD*, 417; M. Macrea, M. Rusu, I. Mitrofan, *Materiale*, 8, 1962, 491; D. Protase, *Dacia*, NS, 6, 1962, 178 - 179; id., *Riturile*, 44 - 45, 72 - 74; I. H. Crișan, *SCȘCluj*, 6, 3 - 4, 1955, 138, nr. 6; id., *ActaMN*, 1, 1964, 90 (il); id., *ActaMN*, 2, 1965, 47; id., *Dacia*, NS, 10, 1966, 334; id., *Ceramica*, 273, nr. 263; M. Christescu, *Forschungen*, 6, 1963, 133; N. Vlăsa, *SCIV*, 16, 3, 1965, 512; id., *ActaMN*, 3, 1966, 13 (il), 19, 20 - 21; id., *Marisia*, 9, 1978, 29; E. Moscalu, *SCIV*, 19, 4, 1968, 637; Z. Székely, *Aluta*, 1, 1969, 20, nr. 12; E. Comșa, *Aluta*, 2, 1970, 35; id., *OmD*, 85; id., *Boian*, 35; Gh. Cantacuzino, *MN*, 2, 1975, 229; T. Soroceanu, *ActaMN*, 9, 1973, 499; Z. Székely, *Sepsiszentgyörgy története*, 1984, 32 - 33; M. Ciută, *XXXI*, 1997, 12;

4. Z. Székely, *Aluta*, 8 - 9, 1976 - 1977, 26 și informație verbală pentru rectificarea și localizarea la Zoltan.

[VV., VC., Sz.Z.]

XVIII c. FOTOȘ

(*Fotosmartonos, Martonos*), com. Ghidfalău

1. (243) N

În grădina unui locuitor s-au descoperit două topoare de piatră, perforate, datând probabil din *epoca neolitică*.

2. (244) N

În șanțul pârâului comunei s-a găsit un ciocan *neolitic* de piatră, perforat.

3. (245) F2

Pe locul lui C. Barda s-au găsit fragmente de vase ornamentate cu incizii, cu butoni, apoi fragmente neornamentate și un fragment de vas lucrat la roată, datând din *a doua epocă a fierului*.

4. (246) ?

La "Locul Spart" s-a descoperit un fragment de topor de piatră.

5. (247) D

Întâmplător, în 1952, în grădina din fața casei lui Médel Sámuel s-a descoperit o cană *dacică* cenușie, lucrată cu roata ce conținea 280 *denari romani* de argint ce se eșalonează între 172 - 151 î.e.n. și 14 - 37 e.n., ultimele fiind patru monede din timpul lui Tiberius (cana și 271 de monede se află în MNS, nr. inv. 14.633-14904).

6. (248) Cț, B, R

În locuri neprecizate s-au descoperit topoare de piatră, ceramică lucrată cu mâna și chirpici ars, aparținând culturii *Coțofeni*, un pumnal de bronz, lung de 0,14 m din *epoca bronzului* și un *sestert* de la *Traian*, toate obiectele în MNS, nr. inv. 1885/100, 172 - 3, 2828, 3828 - 36, 4724 - 5).

1. Informație Z. Székely;

2. G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1891, 42;

3. Informație Z. Székely;

4. Informație Z. Székely;

5. B. Mitrea, Z. Székely, Materiale, 2, 1956, 645 - 677, 681 - 683; Z. Székely, SCIV, 16, 1, 1965, 64; id., Thraco-Dacica, 1976, 232, 236; I. Winkler, JNG, 17, 1967, 135, nr. 146; C. Deculescu, SCIV, 17, 3, 1966, 586; M. Chițescu, SCIV, 19, 4, 1968, 661; I. Winkler, SCIV, 22, 1, 1971, 98; id., SCN, 5, 1971, 350; id., Tezaure, 20, nr. 25; B. Mitrea, Aluta, 6 - 7, 1974 - 1975, 30; M. Chițescu, SCN, 6, 1975, 59; I. Glodariu, RCD, 283, nr. 127;

6. G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 2, 10, 68; M. Roska, Közl, 1, 1941, 58; id., Rep., 94, nr. 108; B. Mitrea, SCIV, 21, 1970, 342; id., Dacia, NS, 14, 1970, 477; Zs. Székely, Bronz, 78.

[I.H.C., Sz.Z.]

XVIII d. ZOLTAN

(Zoltani, Étfalvazoltán), com. Ghidfalău

1. (249) A, Cț, BT

Pe "Dealul Bisericii" (Templomdomb), în spatele bisericii reformate, est și sud de ea, se află o așezare cu două șanțuri de apărare. La suprafața terenului s-a găsit ceramică pictată, de tip *Ariușd - Cucuteni*, și incizată, de tip *Coțofeni* (MNS). În imediată vecinătate dinspre est se află o așezarea din *bronz timpuriu* (?).

2. (250) A

Fragmente de ceramică pictată de tip *Ariușd - Cucuteni* s-au găsit și în locul numit "Mestecăniș" (Nyir), lângă "Drumul cu gropi" (Gödrösút) (MNS).

3. (251) N?

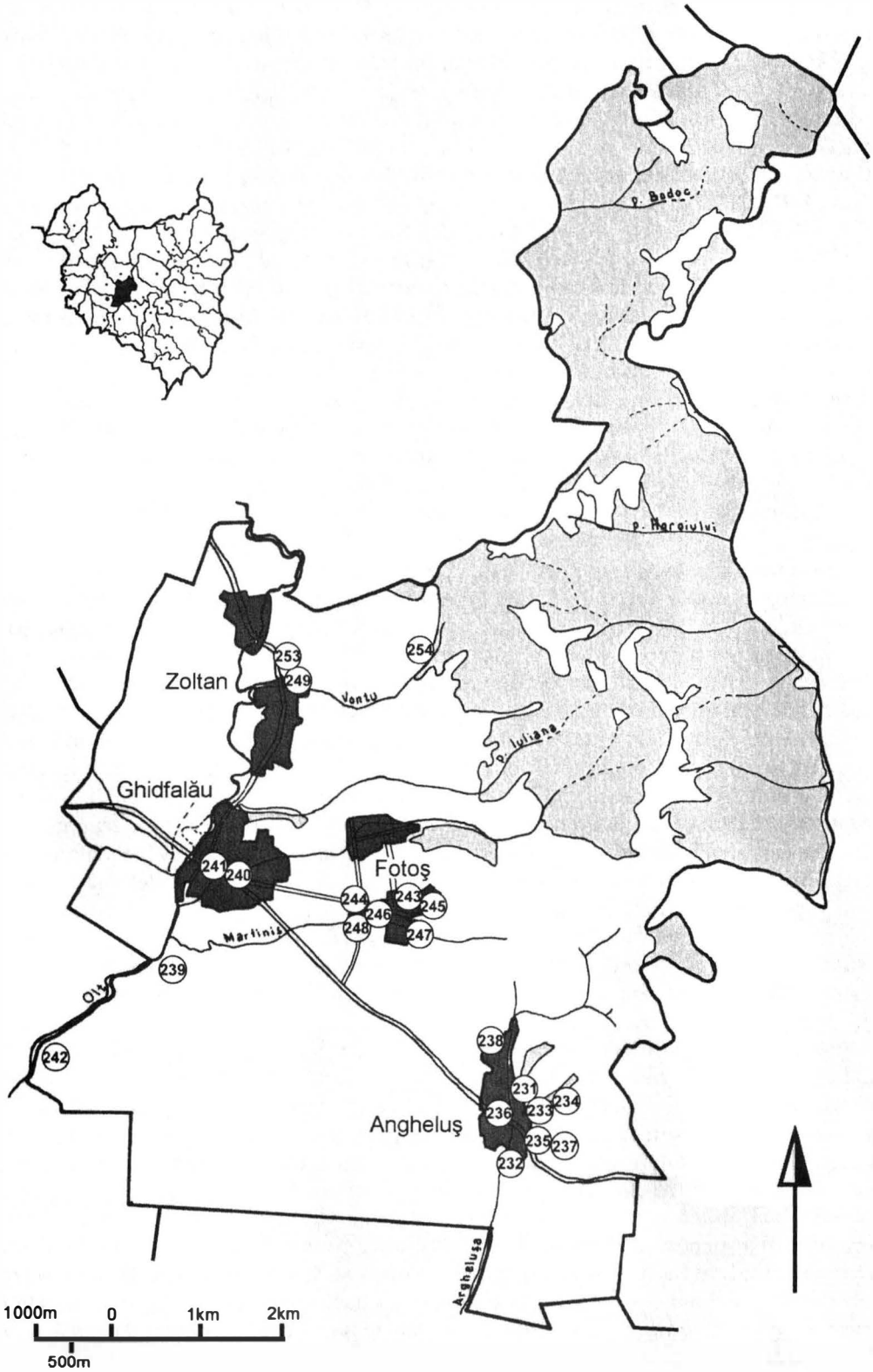
În această localitate, pe proprietatea A. Benkő, se află o movilă, pe care s-au găsit fragmente ceramice decorată cu impresiuni cu degetul, probabil din *epoca neolitică* (MNS).

4. (252) Cț, F1

Pe locul numit "Urcuș" (Oldalramenő) se găsesc resturile unei așezări: bucăți de chirpici, fragmente ceramice cu incizii și excizii aparținând culturii *Coțofeni* și unelte de silex. În 1911 F. László a făcut aici, pe proprietatea lui Imrech Albert, săpături. Tot din acest loc provine și o ceașcă din *prima epocă a fierului* (MNS).

5. (253) A, T, BT, I, M, W, Cș, Na, XVIII-XIX

La cca. 500 m est de Olt, la marginea de nord a satului Zoltan, peste drum de Școala Primară, pe

Comuna GHIDFALĂU

un bot de deal, (cota 21,5m), la cca.150 m nord de punctul 1, se află o așezare datând din mai multe perioade: *Eneolitic (Ariușd - Cucuteni)*, *Perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului*, *Bronz timpuriu (Grupul Iernut)*, *Bronzul Mijlociu (elemente Monteoru, Costișa, Wietenberg)*, *Bronz Târziu (Noua)*, *urne răzlețe din sec. XVIII-XIX*. Așezarea se întinde pe o suprafață de aproximativ 600 x 300 m. În anii 1971 - 1972, la marginea sa de sud, exploatată drept nisipărie, pe suprafață de cca.150 mp., MNS (Székely Z.) a efectuat săpături arheologice. Cu acest prilej, a fost descoperit un material bogat aparținând culturii *Noua*, printre care un splendid vas cu două torți supraînălțate cu butoni, negru lustruit, ornamentat cu caneluri orizontale și oblice; piese de bronz, lut și os. În 1996-1998, MNIT - MCR (V. Cavruc și G. Cavruc) a reluat cercetările din această așezare. Săpăturile s-au efectuat în trei secțiuni (S.A., S.B., S.C.). S.B. (cca. 800 mp.) s-a săpat în continuarea secțiunilor săpate în perioada 1971 - 1972, S.A. (55 mp.) la 68 - 85 m est de S.B., S.C (32 mp.) la 20 - 28 m vest de S.B.

În S.A., în stratul de cultură, a fost găsită ceramică din *epoca bronzului timpuriu* și din cultura *Noua*. S-au mai găsit aici: o vatră din prundiș, acoperită cu un strat de lut (din bronz timpuriu); o groapă mică, cu bucăți de rășnițe și fragmente de un vas ceramic din pastă nisipoasă în asociere cu fragmente ceramice ornamentate cu "*Besenstrich*". S-a mai găsit aici și o groapă în formă de clopot, cu umplutura cenușoasă, conținând ceramica culturii *Noua*.

În S.B., în stratul de cultură, s-au găsit fragmente ceramice și numeroase piese de lut, os și bronz, aparținând: culturii *Ariușd - Cucuteni* (aparținând probabil așezării din punctul 1), de tranziție, *epocii bronzului timpuriu*, culturii *Wietenberg*, *Monteoru* și culturii *Noua*, fragmente ceramice din *sec. XVIII-XIX*. Descoperirile culturii *Ariușd - Cucuteni* - în porțiunea cercetată - au fost sporadice: s-au găsit doar câteva cioburi răzlețe. Din perioada de tranziție datează ceramica lucrată din pastă amestecată cu scoică pisată.

Stratul de cultură din *bronz timpuriu* este reprezentat de un număr considerabil de fragmente ceramice. Din această epocă face parte și un complex: o groapă de dimensiuni neobișnuit de mari (în partea cercetată 26 x 9 m), de formă ovală, cu pereții în pantă, adâncă de 2 m. Atât alături de groapă, cât și în umplutura acesteia, se aflau multe pietre neprelucrate. Probabil, alături de groapă, din partea sa de est, a existat un zid sau o construcție de piatră, care după ce s-a prăbușit, a căzut în groapă și pe suprafață. Din umplutura complexului provine un material arheologic bogat: fragmente ceramice, fragmente de oase de animale, câteva piese de lut ("rotițe", figurine zoomorfe, "toporașe" miniaturale, "mosor") și os (o dălțiță și străpungător). Ceramica grosieră este lucrată din pastă amestecată cu cioburi pisate și nisip. O bună parte din ceramica acestei categorii este ornamentată. Câteva fragmente ceramice au ornament "textil", cea mai mare parte dintre fragmente sunt ornamentate cu "*Besenstrich*", deseori în asociere cu brâuri simple, crestate, alveolate sau perforate incomplet și - mai rar - cu "boabe de linte". Ornamentarea cu brâuri în relief și cu "boabe de linte" se întâlnește și pe ceramica fără "*Besenstrich*".

Ceramica semifină și fină este mai puțin numeroasă. Ea este lucrată din pastă amestecată cu cioburi pisate mărunț și nisip, este acoperită cu slip, bine netezită, uneori lustruită. Din această categorie fac parte: un fragment de picior de fructieră și câteva fragmente de torți tubulare și cele de tip "melc" ș.a.

Ulterior abandonării acestui complex, în bronz mijlociu, în groapă (rămasă la acea dată umplută doar parțial), în partea centrală a cavității s-a format un strat conținând - alături de ceramica de uz comun ornamentată uneori cu "*besenstrich*" sau cu brâuri în relief - un număr considerabil de fragmente ceramice din categoria fină. Această ceramică este de obicei de culoare neagră, mai rar gălbuie, lustruită, deseori ornamentată cu motive incizate, uneori și încrustate cu alb: linii drepte, paralele, verticale, cu puncte între ele, "spic", triunghiuri, romburi. Câteva fragmente ceramice sunt ornamentate cu caneluri oblice sau verticale pe corp și orizontale pe gât; între caneluri uneori se află șiruri de împunsături succesive executate fie cu un obiect ascuțit, fie cu unghia. Ceramica din această depunere are cele mai multe analogii în culturile *Costișa* și *Monteoru*. Din același context provine și o ceașcă cu tortițe-urechiușe, ornamentată cu caneluri late oblice asemănătoare cu cele întâlnite în cultura *Wietenberg*. Mai remarcăm și torți în forma de șa, lățite la mijloc. Această depunere este suprapusă de stratul culturii *Noua*.

Vestigiile culturii *Wietenberg* din stratul de cultură sunt puține la număr și provin numai din stratul de cultură și stratigrafic nu au putut fi delimitate de materialele *Noua*. În stadiul actual al cercetărilor, estimăm că materiale *Wietenberg* descoperite la Zoltan se încadrează în faza sa târzie.

Cultura *Noua* de la așezarea Zoltan, în S.B. este reprezentată printr-un “cenușar” cercetat pe suprafața de cca. 400 mp., precum și de peste treizeci de gropi „menajere”. Într-una dintre ele a fost găsit scheletul unui copil. În afara complexelor menționate vestigiile acestei culturi sunt rare. “Cenușarul” se prezintă sub forma unui strat abundent în cenușă în amestec cu material arheologic și osteologic bogat. În cea mai mare parte “cenușarul” repetă conturul complexului din *bronz timpuriu* pe care-l suprapune. Grosimea lui maximă (în malul de sud al pantei) este de cca 3,5 m. Se observă cel puțin 12 depuneri succesive, deseori despărțite de arsuri sau de lentile subțiri de lut, mai mult sau mai puțin arse. La baza stratului “cenușarului” au fost descoperite mai multe “platforme” de lut ars. “Cenușarul” abundă în material arheologic puternic fragmentat, în mare parte cu urme de ardere secundară. Menționăm prezența unui număr redus de oase umane, toate de copii. Într-o porțiune “cenușarul” a fost suprapus de o aglomerare formată din bucăți de lut ars, ce provin probabil de la un cuptor cu boltă, fragmente ceramice *Noua*, oase de animale, aglomerare delimitată din NV de un rând de pietre mari neprelucrate.

Uneori în contexte sigure *Noua* s-au găsit “capete ceramice de bețe” considerate a fi element specific culturii *Wietenberg* precum și un număr redus de fragmente ceramice de factură certă *Wietenberg*.

În stratul de cultură au mai fost descoperite un număr redus de fragmente ceramice medievale.

În S.C. stratul de cultură a fost extrem de sărac, aici descoperindu-se o mică groapă a culturii *Noua*, cu umplutură cenușoasă.

6. (254) BT

Așezare din faza finală (?) a *epocii bronzului timpuriu*. Se află la cca. 1,5 km est - nord-est de sat, respectiv E de punctul 5, la marginea pădurii, în locul din care izvorăște pârâul Vontu, amenajat pentru adăparea animalelor. Teren neprelucrat.

1. F. László, *Dolg*, 2, 1911, 179, 230; M. Roska, *Emlékkönyv*, 267, 304; H. Schroller, *StuKz.*, 78; M. Roska, *Erdély*, 89; id., *Közl*, 3, 1943, 66, nr. 14; E. Comșa, *Dacia*, NS, 6, 1962, 79, 85, 822 - 835 (il.); *Zs. Székely*, *Bronz*, 83;
2. M. Roska, *Emlékkönyv*, 304;
3. Informație *Z. Székely*;
4. F. László, *Dolg*, 2, 1911, 179, 230; M. Roska, *Emlékkönyv*, 304 (il); id., *Közl*, 1, 1941, 57; *Zs. Székely*, *Bronz*, 84;
5. *Z. Székely*, *Aluta*, 8 - 9, 1976-1977, 26; V. Căvruc, G. Căvruc, *Angustia*, II, 157-172; V. Căvruc, *Thraco-Dacica*, 1997, XVIII, 1-2, 97-133; *Zs. Székely*, *Bronz*, 84;
6. Descoperit de V. Căvruc în 1997.

[V.V., V.C.]

XIX. HĂGHIG, comună

XIX a. HĂGHIG

(*Hidvég*), comuna Hăghig

1. (255) P

La locul numit “Fața (Coasta) umbrită” s-au găsit răzuitoare și așchii din silex din *paleolitic (aurigian mijlociu)*; au fost în MNS.

2. (256) BTz ?

În locul numit “Gatyafenék” s-au descoperit materiale din *epoca bronzului târziu (?)*: fragmente ceramice și un celt din bronz cu defect de turnare (au fost în MNS.).

3. (257) F1, R

Din locul “Șapte pante” provin fragmente de urnă din perioada *hallstattană* și cărămizi din *epoca romană* (au fost în MNS).

4. (258) ?

În locul “Ruptura malului” s-a găsit o râșniță din piatră. *Epoca neprecizată*. (MNS, 1913).

5. P ?

Dintr-un punct neprecizat provine un os de mamut (a fost în MNS), care ar putea fi corelat cu descoperirile de la punctul 1.

1 - S. AÉ, 34, 1914, 158; M. Roska, Rep., 107, nr. 39; B. Jungbert, ActaMN, 16, 1979, 399 - 400; Informație Z. Székely.

[M.B.]

XIX b. IARĂȘ

Sat aparținător de comuna Hăghig.

XX. ILIENI, comună

XX a. ILIENI

(Illyefalva), comuna Ilieni

1. (259) S

În punctul numit "Orașul Rotund" situat de la vest de comună, pe o terasă înaltă, întâmplător s-a descoperit o așezare de tip *Starčevo - Criș*. Stratul de cultură gros de cca 0,4 m. Sondaj Székely Zoltán în 1965. Materialul ceramic bogat se află la MNS.

2. (260) A, Cț, R

La vest de sat, pe malul stâng al apei Ilieni, pe "Dealul Izvorului", sub "Vârful tăiat", în anul 1910, F. László a săpat o așezare aparținând culturilor *Ariușd - Cucuteni* și *Cotofeni*. S-au găsit fragmente de vase pictate și incizate, o daltă trapezoidală și una în formă de calapod. Tot în acel loc se semnalează urme de ziduri de piatră și fragmente de țigle și vase *romane*.

3. (261) N, F2, R, IV

În pădurea Ilieni s-a găsit o daltă de piatră în formă de calapod din *epoca neolitică*. În valea pârâului Agriș, la poalele Dealului Mare, s-au găsit lame de silex și fragmente ceramice *neolitice*; tot în această vale în 1877 s-a descoperit un *tezaur* de 200 - 300 monede republicane romane de argint, între care și o imitație barbară. Au fost determinați 107 denari, ultimii fiind de la *Q. Caepio Brutus*, din a. 54 - 42 î.e.n. (MNS, până în 1944); pe aceeași vale, în alt loc, s-a găsit o monedă de billon de la împăratul *Didius Iulianus*, din a. 193 d.Ch.; în pădure s-a găsit o *siliqua* de argint de la *Constantinus II*.

4. (262) F2

Pe malul Oltului, la vest de sat, spre Dobolii de Jos și Ariușd, în punctul "Dealul mare" s-au găsit o urnă cu patru butoni, o ceașcă cu butoni și fragmente ceramice din *a doua epocă a fierului* (MNS, nr. inv. 43-93).

5. (263) F1 ?, D

Într-un loc neprecizat s-a găsit un tipar de bronz pentru ornamentarea vaselor (?), probabil din *prima epocă a fierului* (MNS); tot fără precizarea topografică se menționează o așezare *dacică* din *sec. III - II î. e. n.*

6. (264) D

În hotarul comunei s-a găsit o monedă *dacică*, imitație locală.

7. (265) D

La săpăturile din 1963 de la punctul numit "Kerekesvas" ("Roata de Fier"), s-au găsit fragmente ceramice de factură *dacică* din *sec. I î.e.n.-I e.n.* (MNS, nr. inv. 17.615).

1. D. Popescu, RevMuz, 1, 1964, 190; id., SCIV, 15, 1964, 553; Z. Székely, Materiale, 9, 1970, 310 (il.); M. Ciută, Apulum, XXXI, 1997, 11.
2. G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, 182; JSzNM, 1910, 45; 1912, 62; F. László, Dolg, 2, 1911, 180, 230; id., Dolg, 4, 1914, 281; H. Schroller, Emlékkönyv, 334; M. Roska, Közl, 1, 1941, 60; 3, 1943, 67, nr. 19; id; Rep., 111, nr. 9; B. Orbán, Székelyföld, 3, 35; E. A. Bieltz, JSKV, 18, 1898, 90; TIR, L 35, 46; Zs. Székely, Bronz, 78.
3. G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, 182; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 44; I. Andrieșescu, Contribuție, 30; M. Roska, AÉ, 49, 1936, 81; id., Rep., 111, nr. 9.
4. JSzNM, 1910 - 11, 62; L. Révay, SzNMÉ, 2, 1891, 2 - 8; B. Mitrea, ED, 10, 1945, 108; M. Roska, Rep., 111, nr. 9; Informație Z. Székely; B. Mitrea - Z. Székely, Materiale, 2, 1956, 678, 681; J. Winkler, SCN, 1, 1957, 110; Z. Székely, SCIV, 16, 1965, 64; J. Winkler, JNG, 17, 1967, 125; Z. Székely, Aluta, 1, 1969, 11 - 12; B. Mitrea, SCN, 5, 1971, 81 - 90; G. Poenaru-Bordea, C. Știrbu, SCN, 5, 1971, 280; I. Glodariu, RCD, 298; C. Preda, SCIVA, 26, 1975, 470; Z. Székely, SCN, 6, 1975, 218; K. Horedt, Contribuții, 53; I. Pop, G. Bakó, Cumidava, 1, 1967, 108.
5. G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, 182; M. Roska, Rep., 111, nr. 9; I. H. Crișan, Ceramica, 265, nr. 158.
6. V. Pârvan, Getica, 338 (il.); Fl. Costea, CultMat, 5.

[E.C., Sz.Z., C.V., V.Cr.]

XX b. DOBOLII DE JOS

(Aldoboly), comuna Ilieni

1. (266) BTz

Deasupra satului, pe înălțimea "Baci" (Bas, Bashalom, Basvár), s-au găsit vârfuri de lănci, buzugane și securi de lemn, toate din bronz, datând de la sfârșitul epocii bronzului.

2. (267) F1-Sc

În albia Oltului, în preajma satului, a fost descoperită întâmplător și izolat, în anul 1880, o sabie lungă de fier, de tip *akinakes*, din *prima epocă a fierului*, de caracter *scitic* (MNIR). Prin formă, dimensiuni și ornamente, acest obiect constituie un unicum, a cărui origine și datare au fost mult dezbătute. Prezintă o lungime neobișnuită pentru săbiile scitice: 1,135 m. Mânerul lung de 0,08 m e prevăzut la extremitatea exterioară cu antene ornate cu ciocuri de vulturi, iar garda e modelată în forma unor lei simetrici, așezați cu fața în sus și executați în stil animalier caracteristic scitilor. Lama, cu tășurile paralele, prezintă pe mijloc nervuri longitudinale. Considerată de Childe drept un element de import direct din Orient, din *prima jumătate a mileniului I î.e.n.*, spada a fost interpretată de Pârvan ca o lucrare traco-carpatică de pe la anul 500 î.e.n. în care se întâlnesc elemente locale hallstattiene cu influențele scito-orientale. W. Ginters, de acord cu M. Rostovtzeff, o atribuie culturii sarmate din *secolele III - I î.e.n.* Prin analogiile ei și prin execuție ea rămâne caracteristică culturii scitice și se datează în *sec. VI - V î.e.n.*

3. (268) F1?

La S-E de sat, pe malul Oltului, pe câmpul numit "Mândra" (Büszke), s-au descoperit morminte plane de incinerare, conținând oase, urne cu cenușă, cioburi de vase, "dălți" și cuțite de fier, pietre găurite, cărbuni, datând probabil din *prima epocă a fierului*.

4. Din puncte neprecizate provin:

a) (269) E

fragmente ceramice și mărgelile de piatră de la sfârșitul *neoliticului* (MNIT);

b) (270) F?

partea inferioară a unui castron de lut datând probabil din *epoca fierului* (MNS);

c) (271) F2

rondele de lut perforate datând din *a doua epocă a fierului* (MNIT);

d) (272) F2

o *tetradrahmă thasiană* de argint și un *denar republican* roman de argint al familiei *Antonia* (MNS până în 1944).

1. C. Gooss, Chronik, 9; Gr. Tocilescu, Dacia, 801 - 2; I. Marțian, Rep., 233; M. Roska, Rep., 15, nr. 18.
2. G. Nagy, AÉ, 6, 1886, 234 - 5, 237; id., SzNMÉ, 1, 1890, 36; J. Hampel, AÉ, 13, 1893, 388 - 9 (il); P. Reinecke, ZfE, 28, 1896, 14, 17; G. Téglás, AÉ, 33, 1913, 324; V. Pârvan, Getica, 359, 388 (il); W. Ginters, Das Schwert, 30, 42 - 5, 84 (il); N. Fetic, PZ, 19, 1928, 144 - 152 (il); id., Emlékkönyv, 351 - 365 (il); id., ArchHung, 3, 1928, 45, 48; M. Roska, Emlékkönyv, 302; id., ESA, 11, 1937, 167 - 8 (il); id, Rep., 15, nr.18 (il); V. G. Childe, Danube, 389 - 390; I. Nestor, Stand, 145; M. Rostovtzeff, Skythien, 502; D. Berciu, SCIV, 10, 1959, 30; id., SCIV, 11, 1960, 267; I. H. Crișan, OmD, 119; id., Dacia, NS, 9, 1965, 138; id., SCIV, 16, 1965, 794; D. Popescu, SCIV, 9, 1, 1958, 26; V. Vasiliev, ActaMN, 16, 1979, 23; id., Sciții, 59 urm.
3. F. Römer, AK, 6, 1866, 116; B. Orbán, Székelyföld, 3, 36, (il); C.Gooss, Chronik, 9; id., AVSL, 14, 1877, 175; Gr. Tocilescu, Dacia, 880; I. Marțian, Rep., 233; M. Roska, Emlékkönyv, 305; id., Rep., 15, nr.18.
4. a) B. Pósta, Útmutató, 17; MNIT (inv. 1794-1801, 2264-2271);
b) G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 52;
c) MNIT (1795, 1797);
d) Informație Z. Székely; E.Chirilă, G. Mihăiescu, Căprioru, 32; M. Chițescu, SCIV, 19, 4, 1968, 661; I. Glodariu, RCD, 263, 282, nr. 17; B. Mitrea, Aluta, 6 - 7, 1974 - 1975, 29.

[V.V., Sz.Z.]

XX c. SÎNCRAIU

(Sepsiszentkirály), comuna Ilieni

1. (273) N?

Pe locul numit "Culmea Lagului", situat între șosea și drumul ce duce spre sat, s-a găsit un nucleu de obsidiană, probabil din epoca neolitică (MNS, 6023).

2. (274) D

S-a găsit un *denar roman*, emis în a. 89 - 88 î. e. n. (Sydenham, 684), care ar putea să provină dintr-o așezare dacică (cea semnalată de Z. Székely).

1. EMKE, 10, 1916, 136; M. Roska, AÉ, 47, 1934, 155; id., Rep., 248, nr. 54.

2. B. Mitrea, SCIV, 23, 1, 1972, 141; id., Dacia, 16, 1972, 367; 20, 1976, 289, nr. 58; Z. Székely, Cumidava, 7, 1973, 8.

[I.W.]

XXI. ÎNTORSURA BUZĂULUI, oraș

XXI a. BRĂDET

Sat aparținător de orașul Întorsura Buzăului.

XXI b. ÎNTORSURA BUZĂULUI

(Buzăul Ardelean, Magyarbodza)

1. (275) N

Pe locul fraților Rusu s-au descoperit, în 1909, unelte *neolitice* de piatră (MNS).

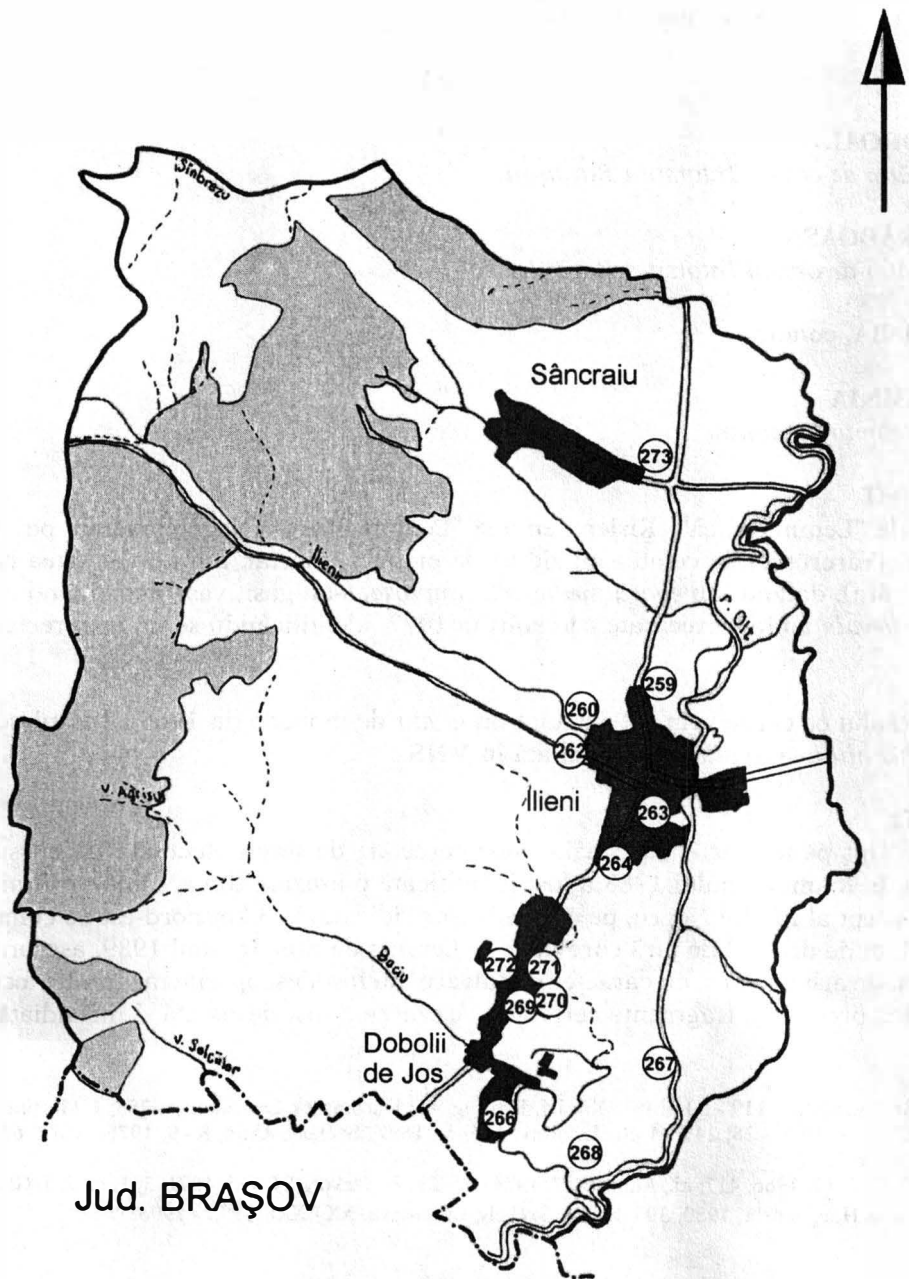
2. (276) N?, BT?

În apa Buzăului s-a găsit un topor de piatră lustruită, cu gaură de înmănușare, datând din *neolitic* sau din *începutul epocii bronzului*.

3. (277) ?

Pe teritoriul orasului se semnalează "gropi dispuse simetric" și un val de pământ. Acesta din urmă, lung de cca. 1200 m și înalt până la 4 m, situat de-a curmezișul văii Buzăului, se numește "Șanțul Popilor". Șanțul său se află spre sud. Nu s-au făcut cercetări. Epoca *nedeterminată*.

4. Pentru descoperirile *paleolitice* menționate uneori sub numele acestei localități - vezi Sita Buzăului și Crăciunești.

Jud. BRAȘOV

Comuna ILIENI

1. J. Teutsch, FöldtKözl, 42, 1912, 759 - 62.
2. JSzNM, 1910-11(1912), 69; Informație Z. Székely.
3. I. Marțian, Rep., 117; M. Roska, Rep., 42, nr. 136 și 149, nr. 17.

[M.B.]

XXI c. FLOROAIA

Sat aparținător de orașul Întorsura Buzăului.

XXI d. SCRĂDOASA

Sat aparținător de orașul Întorsura Buzăului.

XXII. LEMNIA, comună

XXII a. LEMNIA

(Lemhény), comuna Lemnia

1. (278) D, MT

Între pâraiele "Lemnia Mică" (Kislemhény) și "Lemnia Mare" (Nagylemhény), pe vârful dealului "Lazul cetății" (Várerösse), la cetatea cu ziduri de piatră și mortar, numită "Cetatea lui Ciomortan" (Csomortány vára), datând din *epoca medievală timpurie*, s-au găsit vase aparținând culturii *dacice*. În cetatea *medievală* au fost executate cercetări în 1977, identificându-se un turn rectangular.

2. (279)

În albia pârâului ce curge prin sat s-a aflat un *tezaur* de monede (în 1965). Trei piese aparțin emisiunilor *Dyrrhachium* și *Apollonia*, una aflată în MNS.

3. (280) BTz

În punctul "Opt pământuri", cu ocazia unor cercetări de teren efectuate pe cursul superior al Râului Negru, în toamna anului 1988 a fost identificată o așezare din *epoca bronzului târziu*. Ea se află pe malul drept al Râului Negru, pe o terasă ușor ridicată, la 3 km nord-est de comună, la 100 m de râu și la 50 m de drumul de țară care duce la Lemnia de Sus. În anul 1989, așezarea a fost cercetată prin sondaje arheologice, cu caracter de salvare. Au fost descoperite mai multe locuințe cu vetre și mult chirpici, precum și fragmente ceramice. Așezarea a fost devastată și incendiată. Ea aparține culturii *Noua*.

1. B. Orbán, Székelyföld, 3, 119 - 20 (il.); L. Kóvári, ErdRég, 48; Háromszék Emlékkönyv, 253; I. Marțian, Urme, 47; Al. Ferenczi, ACMIT, 1, 1926 - 28, 245; M. Roska, Rep., 146, nr. 18; Z. Székely, Aluta, 8 - 9, 1976 - 1977, 62; id., Dacia, NS 22, 1978, 356, nr. 75.
2. B. Mitrea, SCIV, 2, 17, 1966, 417; id., Aluta, 6 - 7, 1974 - 75, 29; Z. Székely, SCN, 5, 1971, 361, nr. 2; I. Glodariu, RCD, 271.
3. Z. Székely, Acta Hargitensia, 1980, 39 - 45; Zs. Székely, Cumidava, XX - XXI, 1995 - 1996.

[V.V, Sz.Zs.]

XXII b. MERENI

Sat aparținător de comuna Lemnia.

XXII c. CIOMORTAN

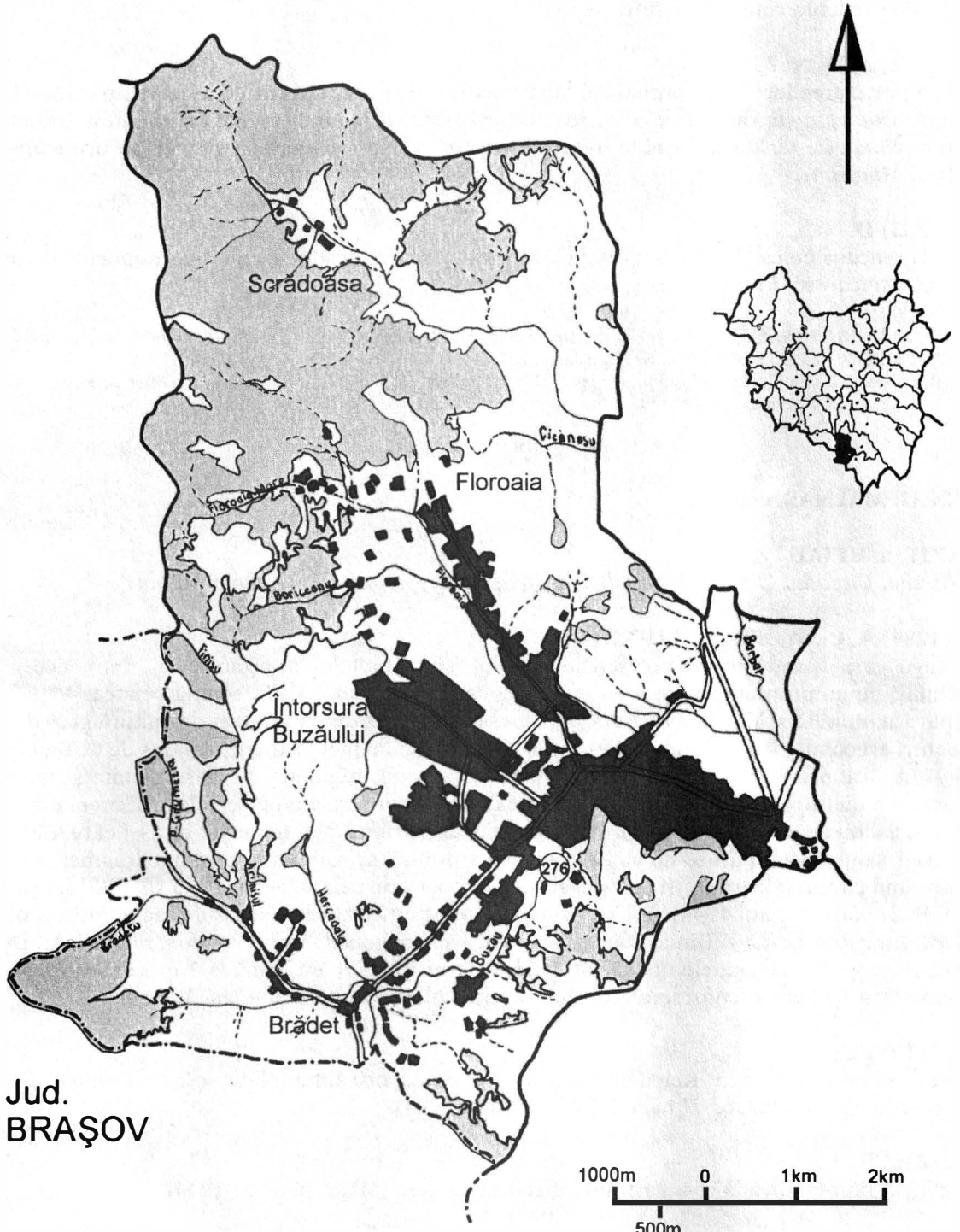
vezi Lutoasa, comuna Lemnia

XXII d. LUTOASA

(Ciomortan, Csomortán), comuna Lemnia

1. (281) W

Pe vârful conic al "Dealului cetății" (Várhegye), situat între două pâraie, se află "Cetatea lui Ciuchian" (Csuklyánvára), de formă ovală, înconjurată cu zid de piatră fără mortar. Cercetările din

Jud.
BRAȘOV

Orașul ÎNTORSURA BUZĂULUI

1950 ale unui colectiv al Academiei României au constatat că incinta măsoară 80 x 64 m, fiind orientată pe direcția nord - sud. Zidul care formează incinta e lat la bază de 4 m. Pe latura de nord incinta are în față un șanț lat de 3 m și adânc de 1,5 m; după care urmează un val semicircular de pământ, înalt de 1 m și lat de 4 m. La baza incintei de piatră s-au găsit fragmente ceramice aparținând culturii *Wietenberg*. Săpăturile au fost reluate de MNS în anul 1979 cercetările confirmând apartenența cetății la cultura *Wietenberg*.

2. (282) A, W, Na?

Fără precizarea locului (eventual cel din punctul 1 ?) se menționează o așezare aparținând culturii *Ariușd - Cucuteni* suprapusă de așezarea culturii *Wietenberg* cu elemente ce amintesc (eventual!) de cultura *Noua*. Pe teritoriul localității, fără precizări, I. Nestor menționează greșit urme aparținând culturii *Monteoru*.

3. (283) D

Al. Ferenczi a cules, de pe o suprafață arată, situată la sud-est de localitate, fragmente ceramice de factură *dacică*, *sec. I î.e.n. - I e.n.*

1. B. Orbán, Székelyföld, 3, 120; G. Tocilescu, Dacia, 895; Al. Ferenczi, ACMIT, 1, 1926 - 28, 244; M. Macrea și colab., SCIV, 2, 1951; SCIV, 2, 1952, 296 - 8; Z. Székely, Aluta, XII - XIII, 1981, 21 - 22.
2. D. Popescu, Dacia, 1, NS, 1957, 338, nr. 16; I. Nestor, IstRom, 1, 1960, 103; Z. Székely, RevMuz, 3, 1970, 1, 42.
3. I. H. Crișan, Ceramica, 266, nr. 170.

[V.V., Sz.Z., V.Cr.]

XXIII. MALNAȘ, comună

XXIII a. BIXAD

(*Bicsad, Bicsadul Oltului, Bicszád, Sepsibikszád, Sepsibükszád*), comuna Malnaș

1. (284) A, Ct, W, BTz, D, XII-XIII

Lângă gara Bixad, pe malul drept al Oltului, sub muntele "Murgăul Mic", între Olt și pâraul Rachitaș, pe un promontoriu al unei terase, la cariera de piatră CFR, se află cetatea "Vápa" ("Șea") (Vápavára, numită și Várvópója), unde s-a descoperit o așezare cu un strat de cultură gros de 1,40 m. Săpături executate de F. László, în 1910, și colectivul Academiei Române, condus de C. Daicoviciu, în 1949. În stratul de cultură s-au găsit numeroase vase și fragmente de vase pictate și monocrome aparținând culturii *Ariușd*, precum și figurine antropomorfe și zoomorfe, silexuri, un nucleu de obsidiană și așchii de obsidiană (MNS). Promontoriul așezării e izolat de restul terasei căreia îi aparține, prin trei șanțuri de apărare adânci. Deasupra stratului *Ariușd* s-au constatat fragmente ceramice aparținând culturii *Coțofeni, Wietenberg* și s-a descoperit un celt de bronz de la *sfârșitul epocii bronzului* (MNS, până în anul 1944). Tot aici s-a descoperit o necropolă *dacică* de incinerare și o așezare *dacică* din epoca *La Tène*. Din așezarea *dacică* provine o *monedă* imperială romană (MNA). Deasupra așezării antice se văd ruinele unei cetăți *medievale* cu ziduri înalte până la 3 m, construită din piatră cu mortar. A fost greșit considerată ca *dacică*. Ea datează probabil din *sec. XII - XIII*.

2. (285) F2

În grădina locuitorului Kelemen Vargyasi s-a descoperit întâmplător o *tetradrahmă* de argint a *Macedoniei Prima*, din *sec. II î.e.n.* (MNS, până în 1944).

3. (286) F2

Pe locul numit "Livadă" s-a găsit un *aureus* de la *Nero* (MNS, până în 1944).

4. (287) XIV-XV

În apropiere, pe o altă înălțime, sunt semnalate ruinele cetății "Piatra Șoimului", din *sec. XIV - XV*.

5. Pentru descoperirile "*paleolitice*" amintite sub numele de Bixad, vezi Bicsad, jud. Baia Marc.

1. G. Scheint, Szekler, 119; L. Kóvári, Erdép, 54 - 55; M. Vitos, CsíkmFüz, 160; Háromszék Eml, 255; Könyöki - Nagy, Középkori várak, 260 (il); JSzNM, 1908 - 1909 (1910), 45; F. László, Dolg, 2, 1911, 177, 227; EMKE kalauz, 277; S. Opreanu, LIGUC, 3, 1926 - 1927, 84 - 5; Al. Ferenczi, ACMIT, 1, 1926 - 28, 244, 246; H. Schroller, Emlékkönyv, 334; id., StuKz, 77; M. Roska, AÉ, 47, 1934, 155; id., Közl, 3, 1943, 74 - 8, nr. 50; id., ErdMúz, 1944, 38; C. Daicoviciu, Dacia, 7 - 8, 1937 - 40, 320; Dos MNA, 454 - 1947; E. Chirilă și colab., SCIV, 1, 1950, 116; Z. Székely, Săpături, 75 - 93 (il); id., SCIV, 6, 1955, 825; id., Almanah, 11 - 13, 52; K. Horedt, Dacia, NS, 4, 1960, 110; M. Macrea - M. Rusu, Dacia, NS, 4, 1960, 225; I. H. Crișan, Ceramica, 254; D. Protase, Riturile, 17; Z. Székely, Aluta, 8 - 9, 1976 - 77, 53, 61; Zs. Székely, Bronz, 75.
2. Z. Székely, Sepsisztgy, 46, nr. 123; E. Chirilă, G. Mihăescu, Căprioru, 29; I. Glodariu, RCD, 259; B. Mitea, Aluta, 6 - 7, 1974 - 75, 30.
3. Informație Z. Székely; I. Glodariu, RCD, 277.
4. G. Scheint, Szekler, 119; L. Kóvári, ErdRég, 54 - 55.
5. M. Roska, ACMIT, 1, 1926 - 28, 190 - 1; id., Rep., 42, nr. 123; Z. Székely, Muzeul Național de Istorie, VI. București, 1982, 68.

[E.C., Sz.Z.]

XXIII b. MALNAȘ*(Málnás), comuna Malnaș***1. (288) A**

Pe locul "Colțul Mesteacănului", între Olt și șosea, spre "Șesime", se află o așezare aparținând culturii *Ariușd - Cucuteni* (fragmente de vase și lame de silex în MNS, 7177 - 7185).

2. (289) A

La "Pasul Stejarului" s-au aflat fragmente ceramice aparținând tot culturii *Ariușd - Cucuteni* (MNS).

3. (290)

La "Tăietură" s-au găsit câteva fragmente ceramice (aparținând culturii *Ariușd - Cucuteni*) și câteva bucăți de silex (MNS, 8931 - 9038).

4. (291) XI-XIII

Pe vârful "Cetatea" există o fortificație din *sec. XI - XIII*.

1. M. Roska, Rep., 170, nr. 137; E. Comșa, Dacia, NS, 6, 1962, 79, 85.

2-3. Informație Z. Székely.

4. Z. Székely, Aluta, 8 - 9, 1976 - 77, 59 - 60.

[E.C., Sz.Z.]

XXIII c. MALNAȘ-BĂI*(Málnásfürdő), comuna Malnaș***1. (292) A, Cț, Sb, W**

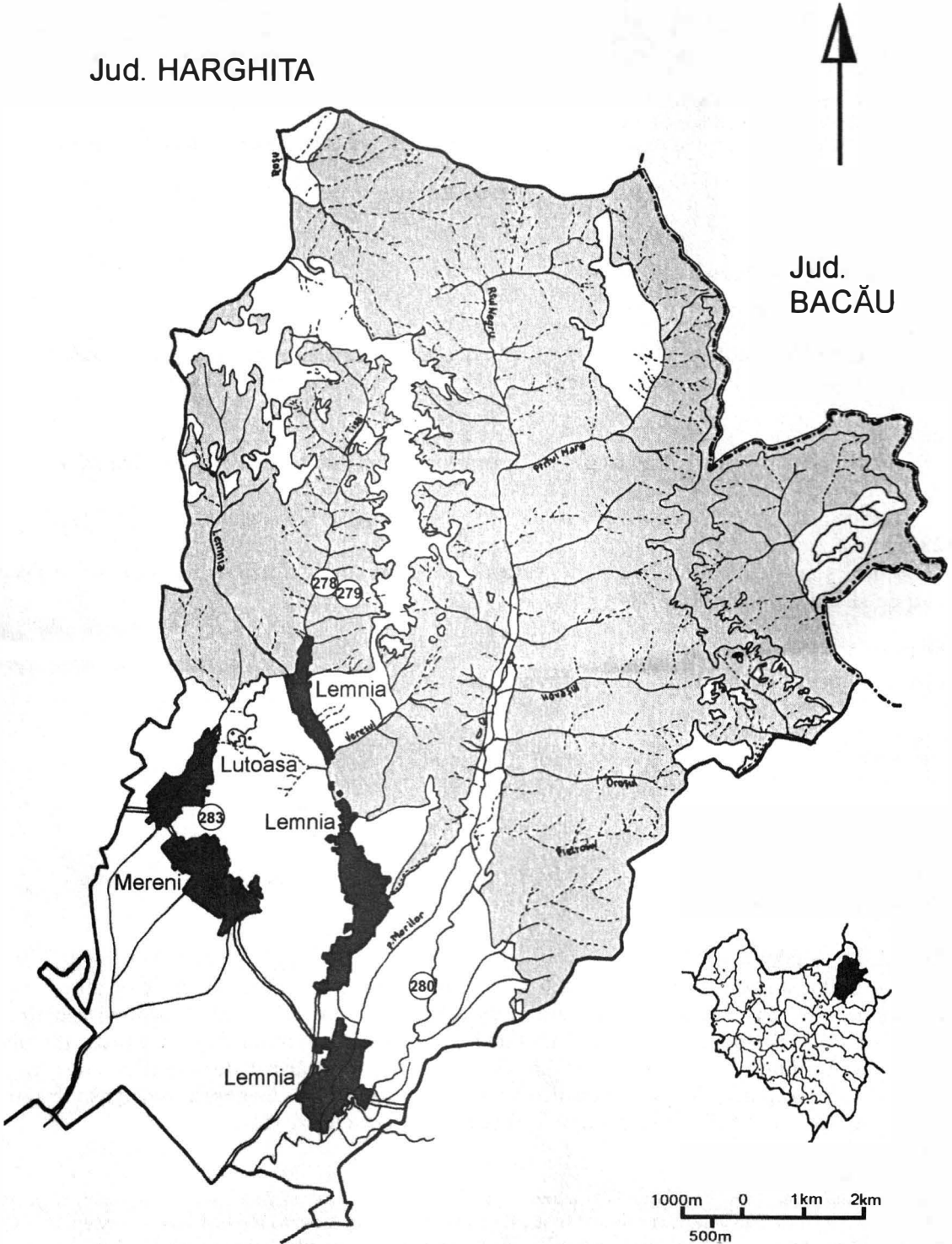
Deasupra băilor, între râul Olt și pâraul Șomoș, pe un platou numit "Lunca", se află o așezare întărită cu șanț dublu, cercetată de F. László în anul 1909. Stratul principal al așezării aparține culturii *Ariușd - Cucuteni*. S-a găsit: ceramică pictată caracteristică, un topor de piatră lustruită, un vârf de săgeată de obsidiană, un nucleu, o așchie de obsidiană, trei vârfuri de săgeți de silex, figurine antropomorfe și zoomorfe, linguri ceramice pictate. În stratul de deasupra s-au găsit fragmente ceramice aparținând culturilor *Coțofeni, Schneckenberg* și *Wietenberg* (MNS).

2. (293) A, Cț, W

La "Platoul nisipos" s-a descoperit o așezare *Cucuteni - Ariușd*, suprapusă de așezări *Coțofeni* și *Wietenberg*. În 1976 și 1989 săpăturile au fost efectuate de Attila László de la Universitatea "A.I.Cuza" Iași. Autorul precizează că Stațiunea se află pe un promontoriu al Munților Baraoltului (numit de localnici "Füvenyestető = culme nisipoasă cu prundiș"), se înalță cu 20-25 m deasupra confluenței pâraului Șomoș cu Oltul și face parte din terasa inferioară a acestuia. Sunt surprinse patru niveluri de locuire, marcate de locuințe și/sau alte construcții. Toate aceste niveluri sunt încadrate în faza

Jud. HARGHITA

Jud. BACĂU

Comuna LEMNIA

Cucuteni A (cu precădere A2/A3). Sistemul de apărare al așezării, care apără accesul spre promontoriu și care este alcătuit din șanț și val adiacent, completat, probabil, de un contraval și o palisadă.

Mai multe mostre (cărbune de lemn și oase) au fost trimise spre analiză la Heidelberg, în vederea obținerii unor date carbon. În prezent există următoarele date:

Hd - 15082 (oase): 5416 + 24 BP = 4576 - 4465 CAL. BC;

Hd - 14118 (cărbune): 5665 + 40 BP = 3715 bc = 4576 - 4465 CAL. BC.

Hd - 14109 (cărbune): 5480 + 100 BP = 3570 bc = 4457 - 4240 CAL. BC.

Datele obținute se referă la nivelul II.

În ceea ce privește urme de locuire *Coțofeni* și *Wietenberg*, se apreciază că ele nu constituie niveluri de locuire distincte.

3. (294) N, B, D

În cariera de bazalt și andezit "Carpitus I" (fost proprietar inginer Ignat), în crăpăturile de clivaj ale rocii, s-au găsit numeroase obiecte, printre care un topor de piatră, un topor de bronz cu gaură transversală, un vârf de lance de fier și mai multe fragmente ceramice din *neolitic*, din *epoca bronzului* și *dacice* din a doua perioadă a fierului (MNA și MNS).

4. (295) N?, B, Sb

În cariera "Podeiu" s-au găsit un topor de piatră lustruit, perforat, datând probabil din *neolitic* și ceramică din *epoca bronzului*, printre care și un ciob ornat cu șnur aparținând culturii *Schneckenberg* (MNS).

5. (296) B?, D

În cariera "Podeiu de Jos" s-au găsit fragmente de vase cu două torți, poate din *epoca bronzului* și fragmente de vase dacice cu proeminențe (MNS).

6. (297) BTz

Într-o carieră neprecizată din această localitate s-a descoperit un *depozit* de bronzuri conținând: șase seceri cu cârlig, un vârf de lance, un cuțit, un fragment de daltă, o brățară întregă și șase fragmente dintr-altele, mai multe fragmente dintr-un vas de bronz (MNS). *Epoca bronzului târziu*.

7. Tot din cariere neprecizate din localitate provin:

a) (298) BTz

o seceră de bronz din *epoca bronzului târziu*;

b) (299) BTz

un celt de bronz din *epoca bronzului târziu* (MNS, până în 1944).

1. JSzNM, 1908 - 9, 1910, 45-6; 1913-1914, 14; F. László, *Dolg*, 2, 1911, 177, 226 - 7; id. *Dacia*, 1, 1924, 9; J. Teutsch, *Burzenland*, 3; *AÉ*, 34, 1914, 158; M. Roska, *AO*, 3, 1924, 132, (il.); id., *PZ*, 15, 1925, 86 (il.); id., *AÉ*, 47, 1934, 153; id., *Közl Debr*, nr. 2, 1939, 6; id., *Közl*, 1, 1941, 70; 3, 1943, 70, nr. 35; id., *Rep.*, 170, nr. 137; H. Schroller, *Emlékkönyv*, 333; id., *StuKZ*, 64, 77; K. Horedt, *Dacia*, NS, 4, 1960, 112; *Zs. Székely, Bronz*, 79.

2. A. Stoica, *Dacia*, NS, 21, 1977, 365, nr. 74; A. László, *Z. Székely, Dacia*, NS, 22, 1978, 356 urm.; A. László, *Materiale, Tulcea*, 1980, 124-6; id., *ArhMold.*, XII, 1988, 23-31; id., *Third Symposium on Upper Paleolithic, Mesolithic and Neolithic Population of Europe and the Mediterranean Basin*, Budapest, 1990, *Summarios*, 17; id., *Actes du XII Congres International des Sciences Prehistoriques et Protohistoriques*, 2, Bratislava, 1993, 352-4; id., *The Fourth Millenium B.C. Proceeding of the International Symposium Nessebur*, 28-30 August 1992, Sofia, 1993, 62-76; id., *ArhMold.*, XVI, 1993, 33-50; id., *Nature et Culture. Relation entre la Biologie et l'Histoire au cours de l'evolution ancienne de l'Homme*, Liege, decembre, 1993

3. Informație Vl. Zirra (MNA, Dos. 1947, 366 și inv. 203); I. H. Crișan, *Ceramica*, 266, nr. 172.

4. Informații Z. Székely.

5. Informații Z. Székely.

6. M. Roska, *Emlékkönyv*, 280 - 281, 285, 291 (il.); id., *ESA*, 12, 1938, 156; id., *Rep.*, 170, nr. 137; I. Nestor, *Stand*, 133; M. Rusu, *Dacia*, NS, 7, 1963, 206.

7. a) Informație Z. Székely;

b) *Háromszék Emlékkönyv*, 255.

XXIII d. MICFALĂU

(*Micouifalău, Mikoújfalu*), comuna Malnaș

1. (300) Sb

De pe teritoriul satului se semnalează ceramică decorată cu împunsături succesive, aparținând culturii *Schneckenberg*.

1. M. Roska, Rep., 327; Z. Székely, SCIV, 19, 3, 1968, 424; Zs. Székely, Bronz, 79.

[I.H.C., Sz.Z., Sz.Zs.]

XXIII e. VALEA ZĂLANULUI

Sat aparținător de comuna Malnaș.

XXIV. MOACȘA, comună

XXIV a. DALNIC

(*Dálnok*), comuna Moacșa.

1. (301) A, B, D

În apropiere de sat, la confluența pâraielor Dalnic și Kanta, pe înălțimea "Tanorok", se află o stațiune *neolitică* de tip *Ariușd - Cucuteni*. S-au găsit fragmente ceramice, unelte de silex, o greutate de plasă. La suprafață s-au cules și cioburi din *epoca bronzului*, precum și un vas *dacic* de tehnică superioară, *La Têne* (MNS).

2. (302) N?, B

Pe înălțimea Kanta s-au descoperit un ciocan de piatră, poate *neolitic*, și două securi de bronz din *epoca bronzului* (MNS).

3. (303) E, F2

În grădina locuitorului Bartha, în albia pârâului Magyaró, s-au găsit un topor - ciocan *eneolitic* de aramă și un obiect de bronz cu aparență de opaiț, datând din *La Têne* (inițial în MNS, azi dispărute).

4. (304) B

Pe locul numit "Poiana Apei" s-au găsit fragmente ceramice din *epoca bronzului* (MNS).

5. (305) D, S-M

Pe locul "Valea Mică" s-au descoperit fragmente ceramice de caracter *dacic* *La Têne*, lucrate la roată; de asemenea, o greutate de lut, un ac de os, o râșniță de piatră, precum și material de tip *Sântana de Mureș-Cerneahov* (MNS).

6. (306) F2, R

Pe Dealul Frumos s-au descoperit monede din *sec. I î.e.n. și din sec. III e.n.*: o *drahmă* de argint din *Dyrrhachium*, câteva *tetradrahme de Thasos* și o monedă de bronz de la *Gordian*, emisă la *Tarsus* (MNS, până în anul 1944).

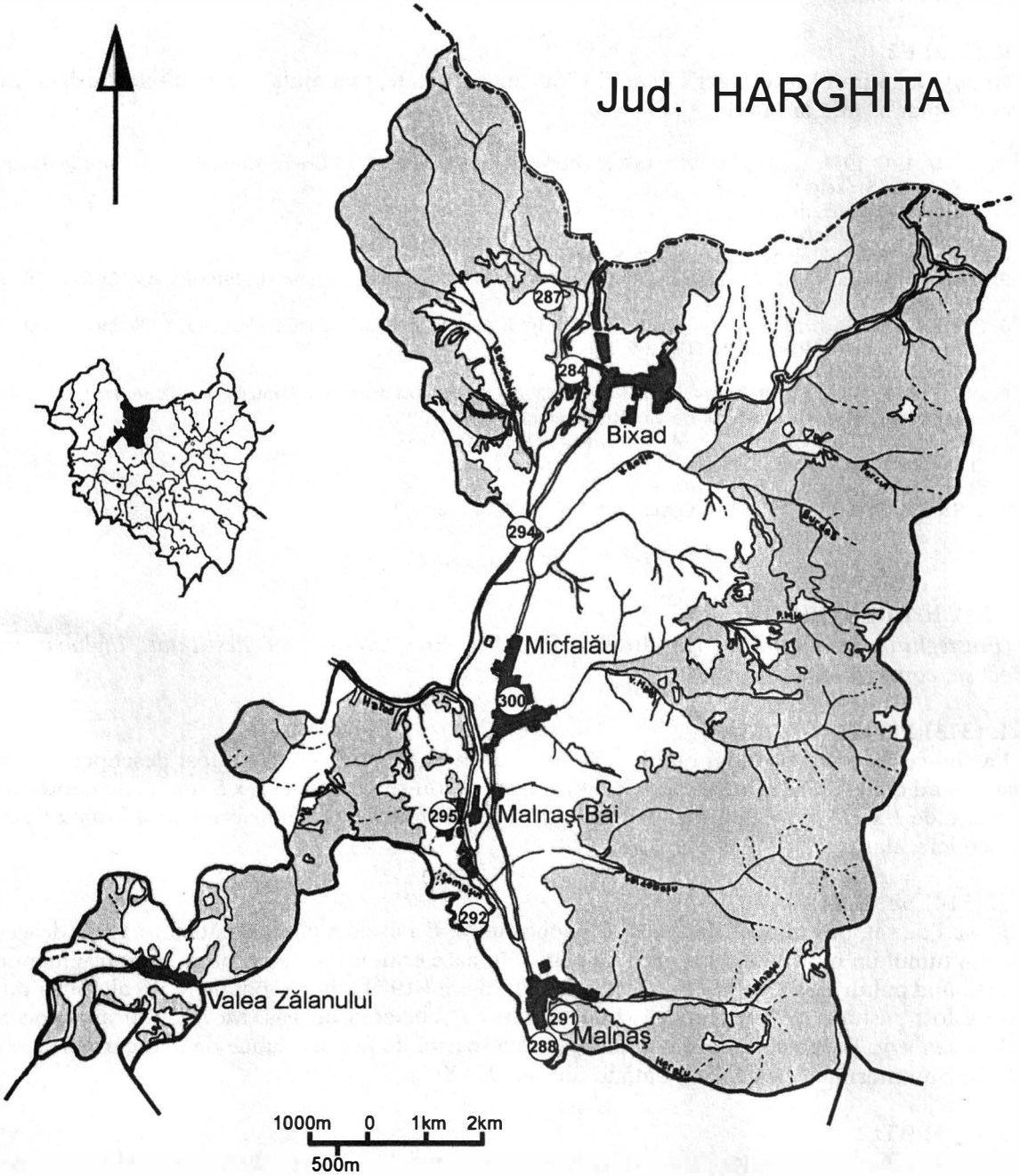
7. (307) F2?

În punctul "Livadă", pe locul lui Andrei Lazăr, s-a găsit o fusaioală de lut probabil din *La Têne* (MNS).

8. Din puncte neprecizate de pe teritoriul localității provin:

a) (308) Cț

o secure lungă de 0,16 m și un buzdugan, ambele de andezit, atribuite culturii *Coțofeni* (MNS);

Comuna MALNAȘ

b) (309) B

două ace de bronz datând probabil din *epoca bronzului*;

c) (310) F1-Sc

un vas de lut din *prima epocă a fierului*, de tip "scitic" (MNS);

d) (311) R

un opaiț *roman*.

9. (312) F2

În punctul numit "Veresmart", în anul 1960, au fost găsite, mai multe *tetradrahme thasiene*, din care un exemplar se află la MNS.

1. JSzNM, 1913-1914, 13; AÉ, 34, 1914, 157; M. Roska, Rep., 65, nr. 10; I. H. Crișan, Ceramica, 261, nr. 105; Informație Z. Székely; Zs. Székely, Bronz, 77.
2. M. Roska, Rep., 65, nr. 10.
3. Informație Z. Székely.
4. M. Roska, Rep., 65, nr. 10; Informație Z. Székely.
5. V. Pârvan, Getica, 580, 582; M. Roska, Közl, 4, 1944, 56, nr. 22; id., Rep., 65, nr. 10; Informație Z. Székely; id., Aluta, 1, 1969, 16.
6. G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 73; Informație Z. Székely; E. Chirilă, G. Mihăescu, Căprioru, 32; I. Glodariu, RCD, 263; B. Mitrea, Aluta, 6-7, 1974-75, 29; TIR L 35, 37.
7. Informație Z. Székely.
8. a) G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, 184; id., AÉ, 8, 1888, 420-21 (il); I. Andrieșescu, Contribuție, 30, 36; I. Marțian, Rep., 221; M. Roska, Rep., 65, nr. 10; D. Berciu, RARhivelor, 5/1, 1942, 39;
b) G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 69; M. Roska, Rep., 65, nr. 10;
c) M. Roska, Emlékkönyv, 304;
d) Fl. Costea, Sargetia, 11 - 12, 1974 - 75, 277.
9. Z. Székely, SCN, V, 1971, 361; V. Crișan, ActaMN, 32, I, 373, nr. 3/2.

[E.C.,V.Cr., Sz.Z.]

XXIV b. ERESTEGHIN

(*Eresteghiu, Eresteveni, Horia, Eresztevény, Réty-Eresztevény*), sat desființat, înglobat la satul Moacșa, comuna Moacșa.

1. (313) Pc, EM

La sud-vest de sat, pe locul numit "Fântâna cu linte", în anul 1961, au fost descoperite materiale aparținând culturii *Precucuteni, faza Zănești*, cercetându-se un bordei 7 x 5 mp. și un cuptor săpat în pământ, de 1 x 1,2 mp. (înălțime: 0,5 m). S-au mai găsit urmele unei biserici de stil *roman*ic cu absida semicirculară.

2. (314) Sb, X-XI

La sud de sat, pe culmea "Zadogoș" (Zádogos tető), F. László a făcut săpături în 1912, descoperind într-un tumul un mormânt cu lespezi de piatră, în care erau urme de cărbune și un fragment de vas, aparținând culturii *Schneckenberg* (MNS, 3917). În anul 1979 a fost săpat de MNS al doilea tumul, în care a fost găsită o cutie de piatră (Kistengrab) cu schelet și un vas. Mormântul aparține culturii *Schneckenberg*. Tot pe acest teren au fost găsite o scăriță de fier și o lance de fier, care provin probabil dintr-un mormânt de călăreț, datând din *sec. X - XI*.

3. (315) BTz

La locul "Pivnița Uriașilor" (Óriáspince) s-a găsit un celt de bronz de la sfârșitul *epocii bronzului* (MNS, 7840), locul descoperit este o movilă cu circumferință de 200 de pași, dintr-o epocă *neprecizată*.

4. (316) F1?

Pe pământul proprietarului G. Benke s-a găsit un fragment de pumnal de fier, probabil din *prima epocă a fierului*.

5. (317) D

La capătul nordic al satului, pe terasa dreaptă a pârâului Beșeneu, pe botul de deal numit "Valea de dinainte", a fost descoperită, în anul 1961, o așezare *dacică*, unde mai înainte a fost găsită o cupă cu picior tot *dacică* (MNS, nr. inv.17.238).

6. (318) F2

Din împrejurimile satului provine o *tetradrahmă thasiană* încrustată într-o cupă, care aparține bisericii reformate din localitate.

1. D. Popescu, SCIV, 13, 1, 1962, 203, nr. 14; 14, 2, 1963, 452 - 453, nr. 17; E. Comșa, SCIV, 16, 4, 1965, 634, 641; id., Boian, 35; Z. Székely, Cumidava, 1, 1967, 75 - 84 (il.); id., Materiale, 9, 1970, 309, (il.); S. Marinescu - Bîlcu, Cultura Precucuteni, 158 - 159; Gh. Lazarovici, Angustia I, 1996, 33 - 34.
2. JSzNM, 1908 - 1909, 47 - 48, 1910 - 11, 63; G. Nagy, AÉ, 39, 1913, 272; M. Roska, Kézikönyv, 2, 349; G. Bakó, SCIV, 12, 1, 1961, 114; A. D. Alexandrescu, SCIV 14, 1, 1963, 149; Z. Székely, Kekedy, Aluta, 10-11, 1978 - 79, 41 - 45 (il.); Gy. László, Művészet, 1943, 82, pl. XV, 3 - 4; L. Georgescu, Aluta, X - XI, 1978 - 79, 101.
3. B. Orbán, Székelyföld, 3, 176; E. A. Bielz, JSKV, 18, 1898, 88; Informație Z. Székely.
4. JSzNM, 1910 - 11, 63, 66.
5. D. Popescu, SCIV, 13, 1, 1962, 203; Z. Székely, Materiale, 9, 1970, 309; JSzNM, 1910, 48; M. Roska, Közl, 4, 1944, 57, 29.
6. Z. Székely, SCN, 3, 1960, 557, nr. 8.

[I.W., Sz.Z.,V.Cr]

XXIV b. MOACȘA

(*Macșa, Maksa*), comuna Moacșa

1. (319) A, XI-XII

Cu ocazia unui sondaj, în 1961, în locul denumit "Maksahát", s-a identificat o așezare de tip *Cucuteni - Ariușd* și vestigii din *sec. XI - XII*.

2. (320) Pc, A

La N-V de sat, pe malul drept al pârâului ce curge prin sat, a fost descoperită și sondată o așezare *Precucuteni, Cucuteni - Ariușd*, cu două nivele. S-au aflat: ceramică, obiecte de uz casnic și o locuință dreptunghiulară.

3. (321) ?, D

Pe locul "Hotarul Moacșa" (Maksadülő) s-a găsit un vârf de săgeată; nu se precizează nici epoca, nici materialul din care a fost confecționat (până la 1944, în MNS). În urma săpăturilor executate de muzeul din Sf. Gheorghe în anul 1961 a fost descoperită o așezare *dacică*.

4. (322) F2

La "Drumul cerei" (Csereút) s-a găsit o *monedă* republicană *romană* de argint, a familiei *Rubria* (până în 1944, la MNS).

5. (323) B?, F?, R

La 2 km nord-est de sat, în hotarul "Vereșmart" (Veresmart) dintre pâraiele Ciobot și Năsaș, aproape de confluența lor, se găsesc urmele unei așezări rurale din *epoca romană*. S-au descoperit întâmplător substrucții de clădiri de piatră, multe fragmente de țigle, din care una șampilată, fragmente de ceramică romană provincială. Ipoteza despre existența unui castru roman nu e justificată, nefiind verificată de descoperiri. Un mic sondaj efectuat, pe un teren arabil, în 1949, nu a dat decât bucăți de chirpici și fragmente din *epoca bronzului* sau a *fierului*.

6. (324) ?

Pe un deal lângă valea Beșineului se află resturile a două circumvalații de pământ, una de 80 m în circumferință, iar cealaltă la vest de prima, cu circumferința de 50 m. Valurile lor au o înălțime de 8 m. Epoca este *neprecizată*.

7. Pe teritoriul satului, în locuri neprecizate topografic, s-au descoperit:

a) (325) N

un topor *neolitic* de piatră șlefuită (MNS);

b) (326) ?

trei greutăți din lut ars, dintr-o epocă *neprecizată* (MNS).

8. (327) Na

În 1996 pe teritoriul cimitirului reformat cu ocazia săpării unei gropi, a fost descoperită o ceașcă cu două torți supraînălțate aparținând culturii *Noua*. Se păstrează în MNS.

9. (328) A, D

La capătul vestic al comunei, la cca. 500 m nord de drumul care duce la Pădureni, pe un platou amenajat, care poartă denumirea de "Mégely" a fost descoperită o așezare *neolitică*. Platoul are o întindere de 60 m în direcția N - S și cca. 150 m în direcția E - V. După configurația terenului această așezare a fost întărită cu șanț și val. Pe baza materialului ceramic și litic recoltat la suprafața terenului, așezarea poate fi atribuită unei faze timpurii a culturii *Ariușd-Cucuteni*, suprapuse de o locuire *dacică*.

10. (329) F2

În locul numit "Hotarul Moacșei" sau "Elővölgy", s-au efectuat săpături de salvare de către Z. Székely, rezultatele nefiind publicate. În depozitul Muzeului din Sf.Gheorghe (MNS) figurează mai multe materiale din acest loc: fragmente ceramice lucrate cu mâna și roata, (se remarcă un cantharos) și fusaiole, toate din *sec. I î.e.n.-I e.n.* (MNS, nr. inv. 17.212 - 17.214, 17.220 - 17.223).

1. D. Popescu, *Dacia*, 6, 1962, 518; id., *SCIV*, 13, 1, 1962, 205.

2. Z. Székely, *Materiale*, 9, 1970, 309 - 310 (il.); Gh. Lazarovici, *Angustia*, I, 1996, 35.

3. Informație Z. Székely.

4. I. Glodariu, *RCD*, 286, nr. 180.

5. B. Orbán, *Székelyföld*, 3, 181 - 2; C. Gooss, *Chronik*, 91; id., *AEM*, 1, 1877, 34; I. Marțian, *Rep.*, 446; M. Roska, *Rep.*, 156, nr. 71; Z. Székely, *Komolló*, 30 - 1; id., *Jegyzetek*, 27; I. Paulovics, *Dácia*, 72; *TIR*, L 35, 51; D. Tudor, *Orașe*, 279.

6. I. Marțian, *Urme*, 50.

7. a) Informație Z. Székely; id., *RevMuz*, 7, 1, 1970, 42;

b) F. László, *SzNMÉ*, 3, 1902, 18; M. Roska, *Rep.*, 156, nr. 71; Z. Székely, *RevMuz*, 7, 1, 1970, 42.

8. Informația Bartók B.

9. Descoperit de Székely Zsolt, inedit. Materialul se află la MCR.

10. Informație Z. Székely.

[I.W., Sz.Z., Sz.Zs., V.C., V.Cr.]

XXIV c. BEȘENĂU

azi Pădureni, comuna Moacșa. Vezi descoperirile de la satul Pădureni.

XXIV c. PĂDURENI

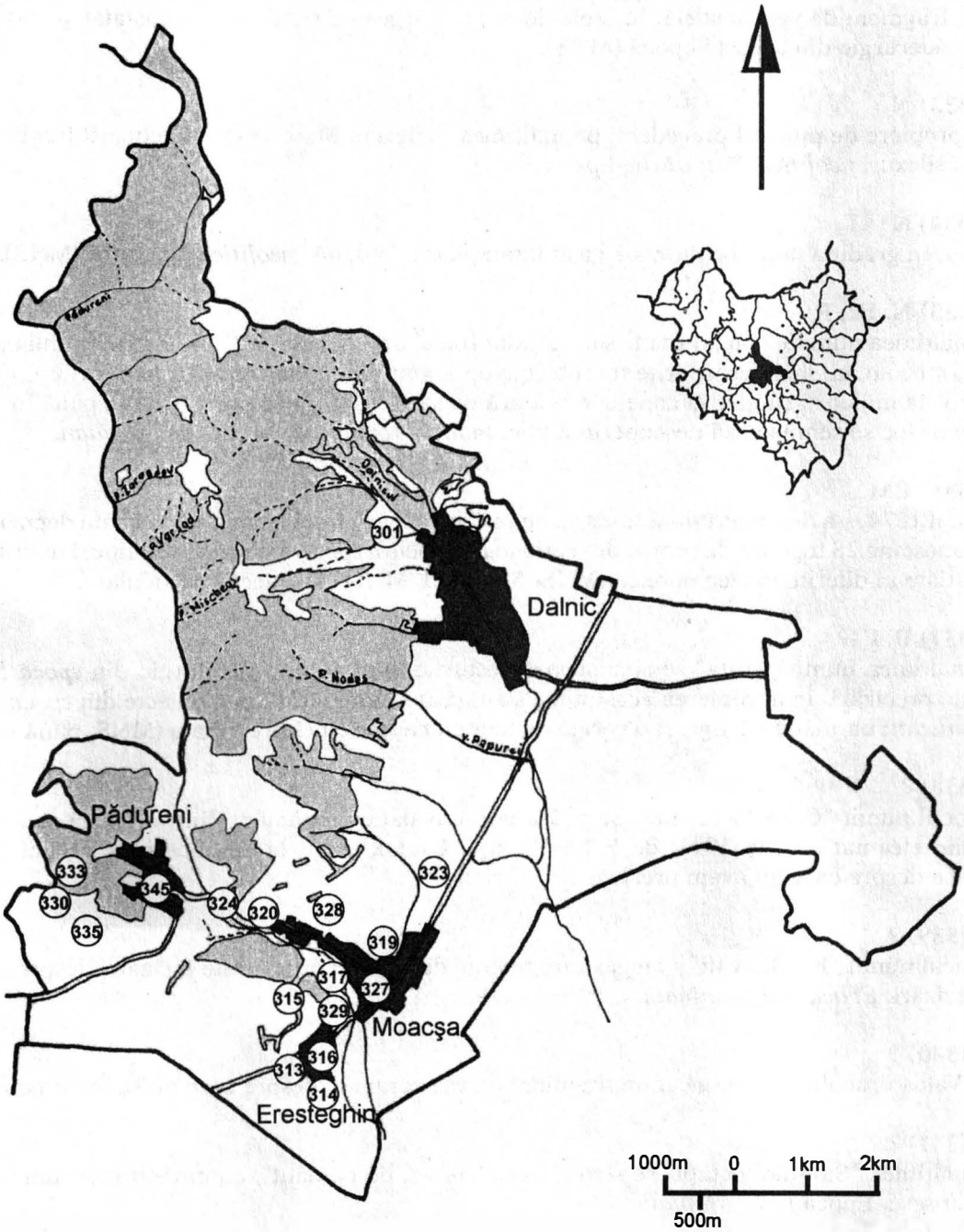
(Beșineu, Beșenău, Sepsibesenyő, Bessenyo), comuna Moacșa

1. (330) A, D

Pe locul numit "Bobâlna" s-a descoperit o așezare aparținând culturii *Cucuteni - Ariușd*. Cercetări F. László și V. Csutak, (1910 - 1911). S-au găsit fragmente ceramice, printre care un ciob negru cu pictură, o ceașcă, un fragment de vas cu picior, fusaiole, topoare de piatră, obiecte fragmentare de silex, o râșniță (MNS). Tot aici se află o așezare *dacică*.

2. (331) N

În apropiere de "Bobâlna", în locul "Spre Teleacul Mic", s-a descoperit un *depozit* conținând peste 20 de securi *neolitice* de piatră (MNS).

Comuna MOACȘA

3. (332) N, D

La vest de sat, spre Angheluș, pe înălțimea "Teleacul Mic" s-a descoperit o așezare *neolitică*. Cercetări F. László în 1910. S-au găsit fragmente ceramice, așchii de obsidiană, fragmente de securi de piatră, râșnițe, lame de silex, o greutate de lut, un vârf de săgeată de os, un "pumnal" din corn de cerb. De asemenea, s-au găsit elemente din perioada *La Tène* (*dacică*): ceramică de tehnică superioară, fragment de vas de sticlă, fusaiole de lut, o mărgea de sticlă. S-au constatat și resturile unui atelier siderurgic din această epocă (MNS).

4. (333) N

În apropiere de punctul precedent, pe înălțimea "Teleacul Mare", s-au descoperit fragmente ceramice și silexuri *neolitice*. Precizările lipsesc.

5. (334) N

În sat, în grădina unui locuitor, s-a găsit întâmplător "o daltă" *neolitică* de piatră (MNS).

6. (335) N, F2, R

Pe înălțimea numită "Vârful Înalt" sau "Dealul Înalt" ori "Locul Înalt", s-au găsit așchii *neolitice* de silex. Tot acolo, au fost descoperite trei obiecte de argint din *a doua epocă a fierului*: un inel semilunar, gros la mijloc și subțire la capete, o brățară de sârmă și un inel spiral (MNS, până în 1944). De pe același loc se semnalează descoperirea unei *monede romane* de bronz, de la *Traian*.

7. (336) BM

În anul 1874, s-a descoperit întâmplător, cu prilejul săpării unei temelii de casă, un depozit din care sunt cunoscute 28 topoare de bronz, din *perioada mijlocie a epocii bronzului*, de tipuri diferite. Au fost împrăștiate în diferite muzee publice (MNS, Mz. Aiud, MNIT) și colecții particulare.

8. (337) B, F1?

Pe înălțimea numită "Fața" se semnalează resturile unui atelier metalurgic din *epoca bronzului*, fără alte precizări. În apropierea acestui loc s-au găsit întâmplător două obiecte din *epoca bronzului* sau *Hallstatt*: un inel de 4,4 gr. și o verigă de lanț cu capetele neîmpreunate (MNS, până în 1944).

9. (338) ?

Pe locul numit "Gura Merezului" se află o circumvalație de pământ dintr-o epocă *nedeterminată*. Sondajul efectuat aici, în 1911, de F. László și V. Csutak a dus la descoperirea a cinci fragmente ceramice despre care nu avem precizări.

10. (339) ?

Pe locul numit "Fundul văii" s-au găsit fragmente de vase cu ornamente incizate, despre care nu se fac precizări. *Epoca nedeterminată*.

11. (340) ?

La "Valea dracului" a fost găsit un fragment de vas ceramic, despre care nu se fac precizări.

12. (341) ?

Pe înălțimea "Șanțului cetății" se semnalează "un val de pământ", conținând morminte. Alte precizări lipsesc. *Epoca nedeterminată*.

13. (342) S-M

Pe locul "Pârâul Bobâlnii" s-au găsit fragmente ceramice de tehnică superioară aparținând culturii Sântana de Mureș - Cerneahov.

14. (343) Pr

La "Dealul Cetății", se semnalează urme *preistorice*, fără precizări.

15. (344) R

Din hotarul satului provine o monedă a împărătesei *Faustina* și una de bronz care n-a putut fi determinată. Pe dealul "Vârful lui Cente" s-a presupus existența unei construcții militare din *epoca romană*.

16. (345) S-M

Lângă biserică s-a găsit o cataramă de bronz, aparținând culturii *Sântana de Mureș - Cerneahov* (MNS).

1. Din puncte neprecizate de pe teritoriul satului provin:

a) (346) N?

două vârfuri de săgeți de silex, așchii de obsidiană și fragmente ceramice, probabil *neolitice*, descoperite în 1891 (MNS);

b) (347) N

așchii de obsidiană, *neolitice*;

c) (348) N

unelte de piatră *neolitice* întregi și fragmente (MNS, MNIT, Mz. Debrețin, Ungaria), precum și un fragment de topor de piatră, *neolitic*, în formă de calapod, atribuit *culturilor Tisa sau Turdaș* (MNIT);

d) (349) N

două dălți de tuf vulcanic, *neolitice* (MNS);

e) (350) Cț

o strachină de lut cu ornamente înțepate, caracteristice culturii *Coțofeni* (MNS);

f) (351) W

ceramică prezentând caracterele culturii *Wietenberg*;

g) (352) ?

o "ghioagă de cupru" (MNS);

h) (353) ?

o secure de bronz, considerată uneori greșit ca provenind de la Turia;

i) (354) BTz

un celt de bronz, de la *sfârșitul epocii bronzului* (MNIT);

j) (355) D

o lance de fier de tip "celtic", din *La Tène* (MNS), precum și mărgelile colorate de sticlă și fragmente ceramice *dacice* din aceeași epocă;

k) (356) ?

cioburi, o mărgea neagră din pastă de sticlă, câteva fusaiole și un disc de lut, despre care nu se fac precizări cronologice;

l) (357) Pr

obiecte *preistorice* semnalate în Mz. Debrețin (Ungaria), despre care nu se fac precizări;

m) (358) S-M

cimitir de incinerare de tip *Sântana de Mureș - Cerneahov*. Din inventarul mormintelor au fost recuperate o lance de fier cu tub și o strachină de lut făcută la roată;

n) (359) S

fragmente ceramice achiziționate în 1901 de MNIT (I.720 și I.724) de tip *Starčevo-Criș*.

1. M. Roska, Rep., 245, nr. 47; Informație Z. Székely; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 12; I. H. Crișan, Ceramica, 254.
2. Háromszék Emlékkönyv, 254 - 55.
3. G. Téglás, AÉ, 7, 1887, 153 - 57; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 49, 52; M. Roska, AÉ, 47, 1934, 155; id., Rep., 244, nr. 47; Informație Z. Székely.
4. G. Téglás, AÉ, 7, 1887, 153 - 57; I. Marțian, Rep., 50; I. Nestor, Stand, 154.
5. G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 49.
6. G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, 183; id., ErdMúz, 4, 1887, 138; id., BKL, 44/1, 1911, 553; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 52; 2, 1891, 49, 52; Háromszék Emlékkönyv, 254 - 55; I. Marțian, Rep., 59; B. Mitrea, Dacia, 7 - 8, 1937 - 40, 147 - 55 (il.); M. Roska, Rep., 244, nr. 47; I. Glodariu, RCD, 288; TIR L 35, 57.
7. G. Nagy, AÉ, 2, 1882, 29 - 30; id., SzNMÉ, 1891, 49; G. Téglás, SzNMÉ, 1, 1891, 14; id., AÉ, 33, 1913, 313 (il); I. Marțian, Rep., 59; M. Roska, Emlékkönyv, 270, 301; id., Közl, 2, 1942, 26; id., Rep., 244 - 5, nr. 47; id., Apulum, 3/1, 1946 - 48, 72; I. Nestor Stand, 77, 131; D. Berciu, Apulum, 1, 1939 - 42, 55 (il); id., RArhivelor, 5/1, 1942, 28; D. Popescu, Bronzezeit, 30, 35 (il); Informație Z. Székely; M. Petrescu-Dîmbovița, Depozite, 41, pl. 5 (3 - 17); Zs. Székely, Bronz, 80.
8. G. Téglás, ErdMúz, 4, 1887, 134; id., Századok, 23, 1889, 389; id., FöldrKözl, 20, 1892, 73; id., AÉ, 12, 1892, 409; id., BKL, 44/1, 1911, 553; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 52; B. Mitrea, Dacia, 7 - 8, 1937 - 40, 147 - 55 (il); Informație Z. Székely; D. Popescu, Materiale, 2, 1956, 228; M. Rusu, Acta MN, 9, 1972, 47.
- 9-11. Informație Z. Székely.
12. B. Orbán, Székelyföld, 3, 184; I. Marțian, Rep., 59; M. Roska, Rep., 245, nr. 47.
13. G. Nagy, SzNMÉ, 2, 1891, 52.
14. Könyöki - Nagy, Középkori várak, 284 - 85; TIR, L 35, 57.
15. G. Téglás, ErdMúz, 19, 1902, 150; P. Király, Dacia, 1, 423.
16. G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 54, 55, 57; Z. Székely, Aluta, I, 1969, 15.
17. a) Informație Z. Székely; N. Vlassa, Acta MN, 3, 1966, 13, 20 - 21;
- b) G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, 183; I. Andrieșescu, Contribuție, 55;
- c) G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 44; I. Marțian, Rep., 59; M. Roska, AÉ, 49, 1936, 79; id., Rep., 245, nr. 47;
- d) G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 69;
- e) H. Schroller, StuKz, 32 (il); M. Roska, Közl, 1, 1941, 93 (il);
- f) H. Schroller, StuKz, 77; K. Horedt, Dacia, NS, 4, 1960, 110;
- g) M. Roska, Emlékkönyv, 27 (il);
- h) G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 69; id., AÉ, 25, 1905, 94; F. Pulszky, MagyArch, 1, 56, nr. 4; M. Roska, Közl, 2, 1942, 26; id., Rep., 21, nr. 79;
- i) M. Roska, ESA, 12, 1938, 158;
- j) V. Pârvan, Getica, 297, n. 1; M. Roska, Emlékkönyv, 314 (il); id., A TörtErd, 118; id., Közl, 4, 1944, 68, nr. 113; id., Rep., 245, nr. 47; I. Nestor, Stand, 154; M. Endes, Csik, 15; I. H. Crișan, Ceramica, 254;
- k) G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 52, 54;
- l) L. Zoltai, AÉ, 35, 1915, 124;
- m) I. Pop - G. Bakó, Cumidava, 1, 1967, 109; Z. Székely, Aluta, I, 1969, 69.
- n) N. Vlassa, 1966, 13, fig. 3/12, 14; M. Ciută, Apulum, XXXI, 1997, 10.

[E.C., Sz.Z., V.C.]

XXV. OJDULA, comună

XXV a. HILIB

(Hilib), comuna Ojdula

1. (360) F2

În curtea lui Gál Francisc (nr. 158), aflată în centrul localității, pe malul drept al unui pârâiaș ce se varsă în Râul Negru, s-a descoperit în 1979 un *tezaur* monetar compus din 76 *drahme* din *Dyrrhachium* și trei imitații, 21 *tetradrahme* din *Thasos* și un *denar roman republican* (89-87 î.e.n.). Monedele au fost depuse într-o cană (cu o toartă ?) de dimensiuni mici, cu buza evezată, corpul bombat și fundul inelar, de culoare cenușie, lucrată cu roata. Ca formă și dimensiune se aseamănă cu cele descoperite la Alungeni și Fotoș. Tezaurul se încadrează în *prima jumătate a sec. I î.e.n.* (MNS, nr. inv. 17.817-17.897 - monedele și 17.898 vasul)

2. (361) N?

Dintr-un loc neprecizat de pe teritoriul satului provine un fragment de topor din *amfibolit*, datând probabil din *neolitic* (MNS).

1. Z. Székely, Cercet. Num., 3, 1980, 3 - 10; V. Crișan, ActaMN, 32, 1, 1995, 374, nr. 6.
2. G. Nagy, AÉ, 2, 1882, 29; id., SzNMÉ, 1, 1890, 44; M. Roska, Rep., 107, nr. 40.

[M.B., Sz.Z., V.Cr]

XXV b. OJDULA*(Oșdula, Ozsdula), comuna Ojdula*

1. Din puncte neprecizate de pe teritoriul satului se semnalează:

a) **(362) Cț**un topor de piatră, cu muchie dreaptă, aparținând culturii *Coțofeni*;b) **(363) B**un topor de cupru cu un singur tăiș, având gaură de înmănușare și datând de la *începutul epocii bronzului*;c) **(364) ?**un *tezaur* monetar, conținând mai multe monede *grecești*, fără altă precizare;d) **(365) XIII-XV**în vatra comunei o așezare din *sec. XIII -XV*, cu bordeie și ceramică, identificate cu ocazia unor lucrări gospodărești.1. a - b) G. Nagy, AÉ, 2, 1882, 29; I. Nestor, Stand, 79, nr. 312; M. Roska, Közl, 1, 1941, 75; id., Rep., 215, nr. 69; D. Popescu, *Bronzezeit*, 35; Zs. Székely, *Bronz*, 79.

c) AÉ, 6, 1872, 319; OTTÉ, 4, 1879, 153; O. Gohl, NK, 21 - 22, 1922 - 23, 11; I. Marțian, Rep., 488;

d) Informație Z. Székely; Z. Székely, *Materiale*, V, 1983, 503; Acta MSC - MNS, 1959, 122.

[E.C. ,Sz.Z.]

XXVI. OZUN, comună**XXVI a. BICFALĂU***(Bikfalva) comuna Ozun.*1. **(366) A?**Pe locul "Valea dosului" s-a găsit o mărgea de piatră cu vine albe și albastre dintr-o epocă *nedeterminată*. Aparține poate culturii *Ariușd - Cucuteni* (MNS, 2826).2. **(367) D?, R?**Într-un loc neprecizat de pe teritoriul satului s-a găsit un fier de plug și un cuțit de plug din epoca *dacică* sau *romană* (Mz. Cluj, inv. 1526 - 1527).3. **(368) EM**Între pâraiele "Cetății melcilor" și "Csuklyánpatak" se află o circumvalație cu zid de piatră din *epoca medievală*.

1. Informație Z. Székely.

2. M. Roska, Rep., 41, nr. 122; I. Glodariu, ActaMN, 4, 1967, 471 - 472.

3. B. Orbán, Székelyföld, 3, 205; I. Marțian, Rep., 63; M. Roska, Rep., 41 - 42, nr. 122.

[E.C.]

XXVI b. LISNĂU*(Lisneu, Liznău, Lisznyó), comuna Ozun*1. **(369) A, ?**Pe "Dealul Jenejek" se află o așezare *neolitică* cu ceramică de caracter *Ariușd*. În afară de ceramică s-au mai aflat idoli antropomorfi de lut ars, un ac de os, lame de silex, un fragment de daltă în formă de calapod și un prâsnel de lut ars. Săpături F. László în 1911 (MNS, 2965 - 3989). Deasupra așezării se văd valuri și șanțuri dintr-o epocă mai recentă, *nedeterminată*.

2. (370) A

Pe "câmpia lui Barabas" s-au aflat trei fragmente dintr-un vas de tip *Ariușd* (MNS).

3. (371) N

Lângă pâraul Lisnău s-a găsit o daltă *neolitică* de piatră trapezoidală, cu gâtul gros (MNS).

4. (372) Cț

Pe "Dealul Melcilor" se află o așezare aparținând culturii *Coșofeni*, un fragment de vas care are ornamente imprimate cu șnur.

5. (373) Sb

Pe înălțimea "Coasta lui Ciulac" se află o așezare atribuită culturii *Schneckenberg* (MNS).

6. (374) Cț

Pe înălțimea "Dealul lui Ciulac" se află o așezare cu fragmente ceramice și silexuri aparținând culturii *Coșofeni* (MNS).

7. (375) EM

Între "Pârăul Borzoș" și "Șanțul cetății" se înalță dealul "Várbérce", pe care se află "cetatea Turcului", datând din *epoca medievală* și având ziduri de piatră cu mortar.

8. (376) ?

Lângă pâraul "Heveder" se află o circumvalație de pământ numită "cetatea lui Barabas". Epoca *nedeterminată*.

9. (377) ?

În apropiere de această localitate se află extremitatea de sud-vest a valului de pământ din epocă *nedeterminată* numit "Homárka", care vine dinspre Măgheruș și Bită. Cercetat în 1949. Pentru alte amănunte asupra acestui val, cf. Măgheruș.

10. Din puncte neprecizate de pe teritoriul satului, provin:

a) **(378) N**

o piatră de râșniță *neolitică* (MNS, 674);

b) **(379) N**

un topor *neolitic* de trahit, perforat (MNS, 1879/90);

c) **(380) N**

diverse unelte *neolitice*, de piatră, neprecizate;

d) **(381) ?**

un vârf de lance de fier, despre care lipsesc precizările (MNS);

e) **(382) F2**

trei *denari republicani romani* de argint (MNS până în 1944);

f) **(383) S-M**

urme din cultura *Sântana de Mureș - Cerneahov*.

11. (384) F2

În depozitul MNS există o fructieră cu picior înalt, lucrată cu roata, de culoare cenușie (nr. inv. 18.051 din 1983) și o oală cu gura largă, lucrată cu mâna, ornamentată cu butoni și benzi alveolare dispuse în diagonală (nr. inv. 18.052, din 1983), ambele din *sec. I f.e.n.*

1. F. László, Dolg, 2, 1911, 182, 232; id., Dacia, 1, 1924, 9; JSzNM, 1912, 62; H. Schroller, Emlékkönyv, 334; id., StuKZ, 78; M. Roska, Rep., 147, nr. 31; id., Közl, 3, 1943, 69, nr. 29; E. Comşa, Dacia, NS, 6, 1962, 71, 35.
2. Informație Z. Székely.
3. M. Roska, Rep., 147, nr. 31.
4. M. Roska, Közl, Debr, 1939, 6; id., Rep., 147, nr. 31; Zs. Székely, Bronz, 78.
5. H. Schroller, StuKZ, 78; A. Prox, Schneckenberg, 10 - 11; M. Roska, Rep., 147, nr. 31; D. Popescu, Bronzeit, 39; Gh. Bichir, Dacia, NS, 6, 1962, 90; Zs. Székely, Bronz, 78.
6. F. László, Dolg, 2, 1911, 182; M. Roska, Rep., 147, nr. 31; id., Közl, 3, 1943, 69, nr. 29; B. Orbán, Székelyföld, 3, 204; Könyöki-Nagy, Középkori várak, 284; I. Marțian, Rep., 395; Z. Székely, Jegyzetek, 26; Zs. Székely, Bronz, 79.
7. B. Orbán, Székelyföld, 3, 204 - 5; M. Roska, Rep., 147, nr. 31.
8. C. Daicoviciu, SCIV, 1/1, 1950, 118.
10. a) Informație Z. Székely;
b) G. Nagy, AÉ, 2, 1882, 29; id., SzNMÉ, 1, 1890, 42 - 3; G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 67, 2; M. Roska, Rep., 147, 31;
c) G. Nagy, SzMNÉ, 1, 1890, 44;
d) JSzNM, 1910 - 11, 68;
e) I. Glodariu, RCD, 285, nr. 164;
f) I. Pop, G. Bakó,
11. Informație inedită de la Viorica Crișan.

[I.H.C., Sz.Zs.]

XXVI c. LISNĂU VALE

Sat aparținător de comuna Ozun

XXVI d. LUNCA OZUNULUI

Sat aparținător de comuna Ozun

XXVI e. SÎNTIONLUNCA

(Sîntion Lunca, Laborfalău-Sîntion, Laborfalva, Szentivánlaborfalva, Sepsiszentivány), comuna Ozun

1. a) (385) N

Pe malul "Pârâului Negru" s-au găsit fragmente ceramice pictate, un topor în formă de calapod, două ciocane de piatră și un amulet în forma unui ciocan găurit, din *epoca neolitică*;

b) (386) Cm

Tot pe malul "Pârâului Negru", într-o carieră de nisip, în 1966, au fost descoperite fragmente ceramice, aparținând culturii *Ciomortan*.

2. (387) F1

În curtea unui locuitor se află urmele unei așezări din *prima epocă a fierului*, din care provin fragmente ceramice și o râșniță de piatră.

3. Din locuri neprecizate de pe teritoriul satului provin:

a) (388) N

o daltă de tuf, *neolitică*;

b) (389) N?

o greutate și o fusaiolă de lut, probabil *neolitic* (MNS);

c) (390) ?

un topor de cupru, cu tășurile în cruce (a fost în colecția ing. Pataky - Cluj, de unde a ajuns la Mz. Debrețin);

d) (391) BTz

patru celturi dintre care două de tip transilvănean și un vas ceramic roșu, toate datând din *epoca bronzului târziu*.

1. (392) EM

În grădina conacului Apor se află ruinele unei biserici în stil *romanic*.

1. a) G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 42; M. Roska, Rep., 247, nr. 53; id., Közl, 3, 1943, 75, nr. 52;
b) Z. Székely, SCIV, 19, 3, 1968, 424 - 425; Zs. Székely, Bronz, 82.
2. G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 44.
3. a - b) G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 69; M. Roska, Rep., 247, nr. 53; Zs. Székely, Bronz, 82.
c) G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, 182; AÉ, 13, 1888, 117; I. Marțian, Rep., 384; L. Zoltai, AÉ, 25, 1915, 124; M. Roska, Rep., 247, nr. 53; id., Közl, 2, 1942, 50; D. Popescu, Bronzezeit, 29 și nr. 4 (il.);
d) M. Roska, Rep., 247, nr. 53; M. Rusu, Sargetia, 4, 1966, 37, nr. 122.
4. Z. Székely, VTT, 1990, I, 10.

[I.H.C; Sz.Z.]

XXVI f. MĂGHERUȘ

(*Măieruș, Magyarós, Sepsimagyarós*), comuna Ozun

1. (393) N

Lângă pârâul Dancs, pe locul numit "Losonczi", s-au constatat fragmente ceramice *neolitice* (MNS)

2. (394) N

La nord de sat pe locul "Poalele dealului Ivanka" (Ivánkaalja), la 50 m depărtare de valul de pământ "Homárka" (cf. mai jos nr. 11), s-a găsit un topor *neolitic* de piatră (MNS).

3. (395) N

În aceeași direcție, la "Mesteceni" (Rétyinyír), s-au găsit așchii de iaspis, *neolitice* (cf. Recî).

4. (396) E

Pe dealul "Csuklyán" s-au găsit fragmente ceramice *eneolitice*.

5. Pentru dalta de cupru găsită la "Coasta Mesteacănului" (Nyíroidal) și menționată adesea în legătură cu Măgheruș - cf. Recî.

6. (397) F2?

Pe locul numit "Uscat" (Százraz) s-a descoperit un cuțit de fier, aparținând probabil *La Tène*-ului. (MNS).

7. (398) R

La locul numit "Turnul roșu" (Verestorony) s-au descoperit numeroase cărămizi și fragmente ceramice *romane*.

8. (399) R

Săpăturile lui V. Csutak (1909) au scos la iveală două apeducte *romane* care coborau de pe dealul Măgheruș (Magyarostető), unul pe drumul de pe panta dealului, celălalt la fântâna "Matéskút". Pe dealul Măgheruș s-au găsit și două *monede* de aur (denari imperiali romani) de la *Nero* și *Domitian*. (MNS nr. inv. 11115, până în 1944).

9. (400) EM?

În apropierea satului se află cetatea "Aluniș" (Magyarós) sau "Cetatea de cărămizi" (Téglásvár).

10. (401) EM?

În valea pârâului Lisnău (Lisznyó) se află urme de fortificații "Cetatea Meszke" (Meszkevár). Amândouă construcții datează probabil din *epoca medievală*.

11. (402) ?

La nord de sat, trece un val de pământ numit "Homárka", înalt de cca. 1 m și larg de cca. 3 - 4 m, care ține pe o lungime de cca 11 km, de la Râul Negru, în dreptul satului Bita, mergând în direcția

sud-vest între Reci și Măgheruș, până la Lisnău, unde se pierde. Nu are șanț vizibil. Cercetat în 1949 de colectivul arheologic al Academiei Române, care a practicat trei secțiuni de-a curmezișul său. Este construit din pământ galben și humus și conține pământ ars și cărbuni. Nu s-a găsit nici un obiect de datare. Nu se știe nici din ce vreme este, nici la ce a folosit. Nu poate fi roman, precum s-a presupus.

12. Din puncte neprecizate de pe teritoriul acestei localități provin:

a) **(403) N**

un topor *neolitic* de piatră în formă de calapod, lung de 0,142 m (MIC);

b) **(404) N**

o secure plată *neolitică*, de piatră, de formă triunghiulară (MNS);

c) **(405) F2**

un *tezaur* cu peste 100 de *monede romane republicane*;

d) **(406) F2**

un *denar* de la *Nero* și altul de la *Domițian* (poate fi o confuzie cu piesele de aur semnalate la punctul 8).

1. JSzNM, 1910 - 1911, (1912), 67; Z. Székely, *Jegyzetek*, 26.

2. M. Roska, *Rep.*, 246, nr. 51; Informație Z. Székely.

3. G. Téglás, *AÉ*, 8, 1888, 117; id., *SzNMÉ*, 2, 1891, 13.

4. M. Roska, *Közl Debr*, 1939, nr. 2, 7; id., *Rep.*, 246, nr. 51.

5. JSzNM, 1910 - 1911, (1912), 67.

6. B. Orbán, *Székelyföld*, 3, 196; C. Gooss, *Chronik*, 91; C. Daicoviciu, *Dacia*, 7 - 8, 1937 - 1940, 320; I. Paulovics, *Dácia*, 70 - 71.

7. G. Nagy, *SzNMÉ*, 1, 1890, 58; V. Csutak, *JSzNM*, 1908 - 9, 52, 59; Z. Székely, *Jegyzetek*, 26; *TIR*, L 35, 50; H. Daicoviciu, *RR*, 146, E 43 - 44 (Civiltá, 161 E 50 - 51); I. Glodariu, *RCD*, 285, nr. 170.

8 - 10. *Háromszék Emlékkönyv*, 253.

11. C. Daicoviciu, *SCIV*, I, 1, 1950, 118.

12. a - b) M. Roska, *AÉ*, 49, 1936, 79; id., *Rep.*, 246, nr. 51;

c) B. Mitrea, *Z. Székely, Materiale*, 2, 1959, 678; I. Glodariu, *RCD*, 285, nr. 170;

d) id., *RCD*, 285, nr. 170 b.

[I.W., Sz.Z.]

XXVI g. OZUN

(Uzon), comuna Ozun

1. **(407) D, IV**

Cu ocazia unor cercetări de teren efectuate pe malul drept al Râului Negru, în vara anului 1976, în punctul numit "La Bălți", în alunecările recente de teren se profilau gropi și locuințe adâncite. Dintre acestea, ca și din prundișul albiei pârâului, a fost adunată o cantitate apreciabilă de fragmente ceramice. Cele mai vechi aparțin ultimelor două secole ale *Daciei preromane* și constau, în special, din borcane lucrate cu mâna, decorate cu butoni cilindrici și brăuri în relief; nu lipsesc fragmentele de fructiere și vase pentru provizii, lucrate la roată. Cealaltă epocă, reprezentată tot prin ceramică (buze de *Krausengefasse*, pereți de vase lucrate la roată și decorate cu incizii circulare, simple sau în bandă și vălurite), este datată cu *sec. al IV-lea*.

2. **(408) D**

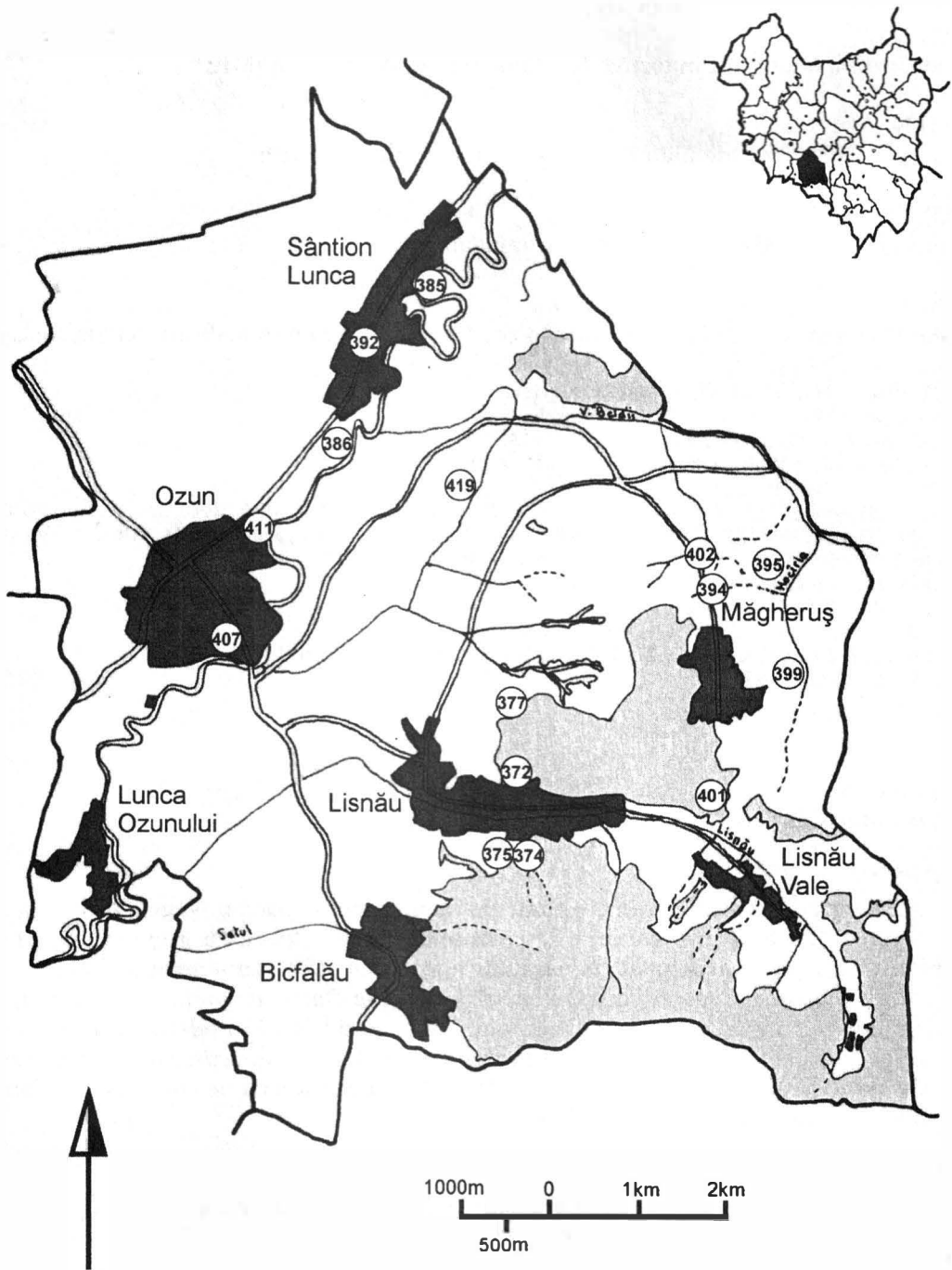
În strada Márk din localitate s-au descoperit vase *La Têne dacice*, dintre care unul cu patru torți (MNS).

3. **(409) F2**

În apropiere de sat, pe malul drept al Râului Negru, s-au descoperit oseminte umane și un vas *La Têne* lucrat manual, imițând o amforă grecească (MNS).

4. **(410) D**

În capătul dinspre nord-est al satului, la o adâncime de 2 m, s-au găsit întâmplător două cești *dacice La Têne* (MNS nr. inv. 10.771).

Comuna OZUN

5. (411) F2

Pe locul săteanului I. Szabó s-a descoperit o *monedă* de bronz de la *Traian*, anterioară cuceririi Daciei (MNS).

6. Din puncte neprecizate de pe teritoriul satului provin:

a) (412) A

ceramică pictată de tip *Cucuteni - Ariușd*;

b) (413) N

un ciocan *neolitic* de piatră găurit (MNS);

c) (414) N?

o greutate de lut conică, probabil *neolitică* (MNS);

d) (415) Cț

ceramică ornamentată cu dungi, aparținând culturii *Coțofeni* (MNS);

e) (416) F1

o urnă ceramică *Hallstattiană* (MNS);

f) (417) D

o cupă ceramică cu picior, de tehnică superioară, *dacică* din *La Têne* (MNS);

g) (418) ?

vase de lut miniaturale de epocă *nedeterminată*.

7. (419) Na

Din comuna Ozun spre Măgheruș, pe malul stâng al Râului Negru, duce un drum de câmp. Pe terasa râului denumită "Spatele Tulgheșului" (Tölgyhát), a fost descoperită o așezare aparținând culturii *Noua*. Tot pe acest loc au fost găsite morminte de incinerare în urnă și șapte morminte de înhumare. Ceramica din morminte aparține culturii *Noua*, deseori imitând cea de tip *Wietenberg* (câni înalte cu cioc ș. a.).

8. (420) D

Pe terenul lui M. Karácsony, în cadrul unor săpături de salvare efectuate de B. Bartók, (pe partea dreaptă a Râului Negru, pe o terasă înaltă situată pe latura sud-estică a cimitirului, sectorul reformat), s-a descoperit urma unei așezări *dacice* din *sec. I î.e.n.-I e.n.* În stratul de cultură de 1 m au fost descoperite fragmente ceramice lucrate cu mâna și roata din epoca *dacică*. Materialele se află la MNS.

1. Z. Székely, Almanah, 16, nr. 42; I. H. Crișan, Ceramica, 270, nr. 219; Fl. Costea, Cultura materială, 4.

2 - 3. Informație Z. Székely.

4 - 5. Z. Székely, Jegyzetek, 26; I. Glodariu, RCD, 288, nr. 210.

6. a) M. Roska, Rep., 295, nr. 31;

b) G. Nagy, AÉ, 2, 1882, 29;

c) M. Roska, Rep., 295, nr. 31;

d) M. Roska, Közl, 1, 1941, 82; id., Rep., 295, nr. 31; Zs. Székely, Bronz, 80.

e) V. Pârvan, Getica, 425 (il);

f) M. Roska, Rep., 295, nr. 31; id., Közl, 4, 1944, 72, nr. 137; I. H. Crișan, Ceramica, 270, nr. 219;

g) I. Marțian, Rep., 492.

7. Zs. Székely, Acta MSC-MNS, 1996, 101-107;

8. Informație B. Bartók.

[E.C., Sz.Zs., V.C., V.Cr]

XXVII. POIAN, comună**XXVII a. BELANI**

Sat aparținător de comuna Poian.

XXVII b. CĂRPINENI

Sat aparținător de comuna Poian.

XXVII c. ESTELNIC

Sat aparținător de comuna Poian.

XXVII d. POIAN

(Poiana, Kézdipolyán, Polyán, Kézdíszentkereszt), comuna Poian

1. (421) Pr

Pe locul numit "Bolygó" s-au descoperit fragmente de vase din perioada *preistorică*; lipsesc preciziunile pentru datare.

2. (422) Cm?, W, Na, D, VI, IX-X

În punctul numit "Panta de piatră", cu ocazia săpăturilor efectuate de Z. Székely între 1963 și 1967, s-a descoperit o așezare locuită în mai multe perioade. Aici a fost descoperit un mormânt de înhumare aparținând, după părerea lui Székely Zoltán preluată de E. Zaharia și de Székely, culturii *Ciomortan*. De remarcat totuși că vasul descoperit în acest mormânt nu are analogii convingătoare în ceea ce este considerat a fi cultura *Ciomortan* (V.C.). S-a mai descoperit elemente ale culturii *Wietenberg*. Urmează apoi un nivel de locuire *Noua*. Așezarea *Noua* a fost suprapusă, întâi de o așezare *dacică* de la începutul epocii *La Tène* și apoi, de două așezări din *evul mediu timpuriu*: prima - din *sec. VI*, iar cealaltă din *sec. IX - X*. Din epoca *dacică* a fost dezvelită o locuință semiadâncită de formă rectangulară (4 x 3,5 m). Inventar: în colțul nord-estic era o vatră de foc de formă rectangulară (1 x 0,60 m), din lut bătătorit, fragmente ceramice lucrate cu mâna și roata, o figurină antropomorfă, (înălțimea = 6 cm, lățimea = 3,6 cm) și o fibulă de bronz cu resort spiralic. În stratul de cultură a fost descoperit un fragment de cupă (imitație după cele deliene), de culoare cenușie, ornamentată cu solzișori, lucrată cu roata. Așezarea a fost datată inițial în *sec. I a. Ch.* iar mai apoi și în *sec. I p. Ch.* Materialele din depozit, studiate de noi, se încadrează unele și în *sec. II a. Ch.* MNS. (nr. inv. 16061, 16068, 16070 - 71, 16124, 16148, 16155, 16157, 16159, 16162-64, 16181-82, 16191, 16198, 16558, 16613, 16687).

3. Din alte locuri neprecizate de pe teritoriul satului provin:

a) (423) A

fragmente ceramice aparținând culturii *Ariușd - Cucuteni* (MNS);

b) (424) BT

o secure de cupru cu o gaură de înmănușare și un singur tăiș, având manșonul prelungit la ceafă, datând din *perioada timpurie a epocii bronzului* (MNIT);

c) (425) B

cești mici, unelte din corn de cerb, o daltă și o seceră de bronz, toate din *epoca bronzului* (MNIT);

d) (426) D

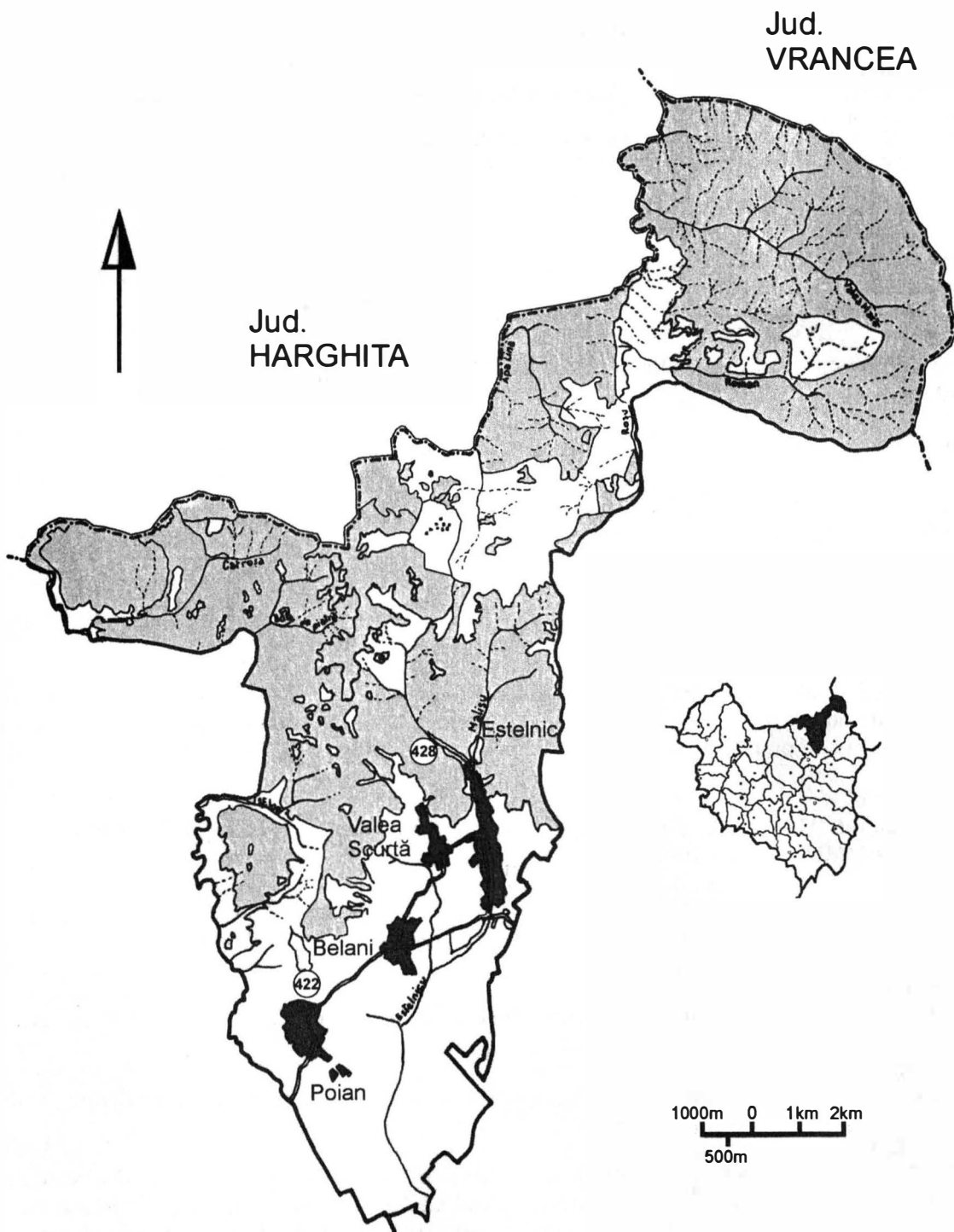
câteva vase cenușii din *a doua epocă a fierului* (cultura *dacică*, MNIT, 2426 - 7, altele în MNS, 75/91) - alte precizări lipsesc;

e) (427) R

un târnăcop de fier și alte obiecte din *epoca romană* (MNS), precum și un *sestert* de pe timpul împăratului *Traian* (MNIT).

1. B. Orbán, Székelyföld, 3, 114.

2. D. Popescu, SCIV, 15, 4, 1964, 556; 18, 3, 1967, 533; 19, 4, 1968, 690; RevMuz, 1, 2, 1964, 191; Z. Székely, SCIV, 19, 3, 1968, 425 - 426 (il.); 21, 2, 1970, 206; 24, 3, 1973, 528 - 529; id., Cumidava, 3, 1969, 102; id., RevMuz, 7, 6, 1970, 42; id., Materiale, 9, 1970, 312; 10, 1973, 221 (il.); id., Dacia, NS, 15, 1971, 353; id., Slavia Antiqua, 17, 125 - 136; id., Aluta, 6 - 7, 1974 - 1975, 35; 8 - 9, 1976 - 1977, 26; id., SCIVA, 3, 43, 1992, 246 - 279; id., Marisia, XV - XXII, 1985 - 1992, 132 - 133; id., Conference Internaționale 1971 a Szeged, 127; id., Balcano Slavica, I, 1971, 55 - 57; T. Soroceanu, ActaMN, 10,

Comuna POIAN

1973, 499; I. Fodor, Mitteilungen des Bulgarischen Forschungsinstitutes in Österreich, Nr. 2 / VI/1984, 50; id., Honismeret, 1983/5, 21; Erdély Története, I, 1986, 179; L. Georgescu, Aluta, X - XI, 100 - 101; N. Șoancă, Marisia, XV - XX, 1985 - 1992, 52; Zs. Székely, Symposia Thracologica, nr. 7, 1989, 246; E. Zaharia, Aluta I, 1969, 118; Zs. Székely, Bronz, 58, 80.

3. a) M. Roska, Rep., 122, nr. 113;

b) G. Téglás, AÉ, 33, 1913, 313; D. Popescu, Bronzezeit, 35; Al. Vulpe, E. Tudor, SCIV, 21, 3, 1970, 422;

c) C. Gooss, Chronik, 46;

d) G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, 184; M. Roska, Közl, 4, 1944, 60, nr. 47; I. H. Crișan, Ceramica, 300 (il.);

e) C. Gooss, Chronik, 46; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1980, 37 - 38; C. Daicoviciu, Dacia, 7 - 8, 1937 - 40, 320; TIR, L 35, 59.

[I.H.C., Sz.Z., V.C., V.Cr.]

XXVII e. VALEA SCURTĂ

Sat aparținător de comuna Poian

1. (428) W

Cetate, cultura *Wietenberg*. Se află la cca. 1 km nord de localitate, pe vârful "Pólya" la înălțime de cca. 850 m.

1. Informație Székely Zsolt.

[Sz.Zs.]

XXVIII. RECI, comună

XXVIII a. ANINOASA

(*Agherpatac, Egerpatak*), com. Reci

1. (429) A, Cț

Pe locul numit "Sălașul românilor", între "Valea Saciovei" și pâraul "Kurta", pe un dâmb se află o așezare aparținând culturilor *Ariușd - Cucuteni* și *Coșofeni*. S-au găsit fragmente de vase, în parte pictate, chirpic, lame de piatră, un cap de pasăre, oase de animale (MNS, 2136 - 2139, 2830 - 2831).

2. (430) N?, B?

Pe locul numit "Veresmart" s-au descoperit fragmente de vase și o fusaiolă din *neolitic* sau din *epoca bronzului* (MNS, 7000 - 7007).

3. (431) N

Pe locul numit "Kutsara" s-a găsit o greutate de plasă de pescuit, *neolitică* (MNS, 67).

4. (432) BTz

De pe locul numit "După mesteacăn" provine un celt de bronz de la *sfârșitul epocii bronzului*.

5. (433) B

De pe teritoriul satului, fără alte precizări topografice, se menționează *celturi de bronz de tip transilvan*.

6. (434) EM?

Între "Pârâul Boroșneului" și pâraul "Kurta", spre SE de sat, se ridică dealul numit "Cetatea Prâsnelului", pe al cărui vârf, având circumferința de cca 40 m, s-a presupus că ar fi existat un turn de pază din *epoca medievală*, amintit adeseori și la Boroșneul Mare. De fapt fortificația ține de localitatea Saciova. Vezi acolo.

1. JSzNM, 1908 - 1909, 44, 58; F. László, Dolg, 2, 1911, 182, 132; id. Dacia, 1, 1924, 12;

H. Schrollner, Fmlekkönyv, SzNM, 334; M. Roska, AÉ, 49, 1936, 76; id., Közl, I, 1941, 57; 3, 1943, 6, 12; id., Rep., 72, nr. 8; Zs. Székely, Bronz, 73.

2-4. M. Roska, Rep., 72, nr. 8 (il); id., JSzNM, 1904, 8-12; JSzNM, 1910 - 1911, 66; id., AÉ, 50, 1937, 142 (il).

5. M. Rusu, Sargetia, 4, 1966, 35, nr. 4.

6. B. Orbán, Székelyföld, 3, 166; I. Marțian, Rep., 89; id., Urme, 49; F. Chirilă și colab. SCIV, 1, 1950, 118.

[E.C.]

XXVIII b. BITA

Sat aparținător de comuna Reci

XXVIII c. COMOLĂU

(Comălău, Comălău, Komolló), înglobat azi la Reci

1. (435) N

Pe malul drept al Râului Negru s-au găsit un topor *neolitic* de piatră, o figurină de lut în formă de cap de oaie și un nucleu de obsidiană (MNS).

2. (436) E, BT, D, R, III-IV

La capătul de NV al satului, pe malul drept al Pârâului Negru, între drumul spre Angheluș și șoseaua spre Brașov, la locul "Cetate", pe un platou apărat din două părți de râpe, se află o fortificație de formă patrulateră de 160 x 140 de pași, înconjurată pe trei laturi de un șanț adânc. Numai spre vest se leagă de șesul care se întinde până departe. Pe acest loc s-au găsit topoare de diorit și andezit, un vas de la *eneolitic* și fragmente ceramice de la *începutul epocii bronzului* (Mz. Aiud). Tot aici încă de acum aproape 100 de ani au fost semnalate urme de ziduri, numeroase fragmente de cărămizi și ceramică și s-au găsit adeseori monede *romane*. Începând cu B. Orbán, această fortificație a fost socotită ca fiind un *castru roman*. Cercetările și descoperirile ulterioare păreau să confirme această presupunere. Primele săpături au fost făcute în anii 1909 - 10 de MNS și au avut ca rezultat descoperirea unui bogat material roman, compus din numeroase cărămizi și țigle romane, fragmente ceramice, câteva fibule (două de bronz cu butoni în MNIT), un vârf de săgeată, două pietre cu inscripție (?), dispărute între timp, o cărămidă cu inscripție zgâriată *SEC (undinu?)*, greșit interpretată ca ștampilă militară. Săpături mai ample a întreprins în 1942 Z. Székely. În urma săpăturilor a fost descoperit castrul roman cu ziduri de piatră, de forma unui patrulater neregulat. S-a găsit un material arheologic roman: vârfuri de lance și de săgeată, fibule de bronz, o secure, un umbo de scut și două brăzdare de fier, apoi bucăți de sticlă, opaițe, o cărămidă cu ștampile *COHH (ispanorum)*, cunoscută de la Brețcu, monede de la Vespasian până la Filip Arabul și o mare cantitate de ceramică. (MNS nr. inv. 9805-10.075, 10.594, 11.235-44, 11.792, 13.149-59, 13.820-14.142). Noi săpături de verificare au fost executate în 1949 de un colectiv al Academiei Române condus de C. Daicoviciu. A fost pusă în evidență și existența unei așezări (cetate?) *sec. I î.e.n. - I e.n.* Pe lângă produsele romane au fost găsite și fragmente de vase de factura *dacică* din *sec. III - IV e.n.*

3. (437) B, D, R

În partea de vest a satului, pe o întindere vastă din preajma școlii elementare, s-au constatat urmele unei așezări cu mai multe nivele de locuire: *epoca bronzului, a doua epocă a fierului (dacică)* și din *epoca romană*. Săpături: F. László - V. Csutak și Z. Székely. S-au găsit: ceramică *dacică* de tehnică superioară și de tehnică primitivă, o spadă de fier, fibule, bucăți de chirpici, precum și cioburi din *epoca bronzului* (MNS și Mz. Aiud).

4. (438) N, D

Pe locul numit "Dombolyka", săpăturile lui V. Csutak din anul 1909 au dat la iveală fragmente ceramice din *a doua epocă a fierului (dacică)*, precum și câteva cioburi *neolitice* (MNS).

5. (439) D

La marginea ridicăturii de teren care se prelungește în curtea și grădina locuitorului St. Dombora, s-au descoperit resturile unei așezări *dacice* din *a doua epocă a fierului*: ceramică *dacică* lucrată cu mâna și cu roata, fusaiole, un vârf de lance din fier, un fier de plug. Tot aici a fost descoperit un mormânt de incinerare, acoperit cu piatră, a cărui conținut consta în cenușă, oase umane calcinate și fragmente ceramice dacice. Între 1920 - 1930 aici s-a găsit un *denar* roman de la *Augustus*. Săpăturile au fost efectuate de Z. Székely, 1947 (MNS).

6. (440) D

În apropiere de punctul precedent, pe locul săteanului I. Szilágyi s-au găsit două vase *dacice* din a doua epocă a fierului (MNS).

7. (441) ?, D

O altă așezare *dacică* a fost identificată prin săpăturile de verificare ale lui Z. Székely. Ea este situată în apropierea albiei Râului Negru, lângă "Râpa Mare". Are la bază o mai veche așezare, neprecizată din punct de vedere cronologic. S-a găsit ceramică lucrată la roată și cu mâna, un vârf de lance de fier, oase carbonizate și cenușă (probabil de la un mormânt de incinerare).

8. (442) ?

Pentru valul de pământ "Homárka", de dată nedeterminată, care trece pe la E, între Bită și Lisnău - cf. Măgheruș.

9. Din puncte neprecizate de pe teritoriul satului provin:

a) (443) Bo, A, Cț, W

fragmente ceramice aparținând culturilor *neolitice Boian și Ariușd - Cucuteni*, culturii *Coțofeni* și culturii *Wietenberg* (MNS);

b) (444) Pr, N

diverse obiecte preistorice, cu deosebire *neolitice*: patine de os, o mărgea de lut, greutate de lut, așchii de opal (MNS);

c) (445) D

fragmente de vase cenușii de tehnică superioară din a doua epocă a fierului, de caracter *dacic*, provenind, desigur, dintr-unul din punctele de mai sus (MNS). Unul din aceste fragmente, reprodus de V. Pârvan (Getica, fig. 451), este decorat cu linii și zone lustruite, iar nu cu pictură după cum afirmă M. Roska.

1. Informație Z. Székely.

2. L. Kóvári, Erdrég., 47; id., Erdép, 53; B. Orbán, Székelyföld, 3, 195 - 6; C. Gooss, Chronik, 88; AÉM, 1, 1877, 34; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 38; J. Jung, Fasten, 140; JSzNM, 1908-9, 50-2; 1910- 11, 61 - 2; I. Marțian, Rep., 192; V. Chi stescu, Ist. mil., 121, 131; C. Daicoviciu, AISC, 3, 1936 - 40, 231 (RT, 6, 1940, 33); id., Dacia, 7 - 8, 1937 - 1940, 320; M. Roska, Rep., 136, nr. 235; Z. Székely, A komollói erődített római tábor, Cluj, 1943; id., SCN, 2, 1958, 472; id., Aluta, 1, 1969, 17 - 19; Id., Cumidava, IV, 1970, 50; id., Muzeul Național de Istorie, VI, București, 1982, 70; I. Paulovics, Dácia, 69-70; I. Szilágyi, Téglabélyegek, 19; E. Chirilă și colab., SCIV, 1/1, 1950, 117 - 8; M. Macrea, Dacia, 1, 1957, 205; Z. Székely, Acta MSC - MNS, 1996, 119; id., Angustia I, 1996, 90; I. H. Crișan, SCIV, 11, 1960, 293; D. Protase, Continuitatea, 32, 94, 116; I. Pop, G. Bakó, Cumidava, 1, 1967, 106; TIR, E114 (id., Civiltă, 175, E 151); K. Horedt, Siebenbürgen in spätrömischer Zeit, 1982, 28, 30; N. Gudea, Das Verteidigungssystem des Römischen Dacien, Saalburg - Jahrbuch XXI, 1974, 46; C. C. Petolescu, SCIVA, 46, 3-4, 1995, 260; Zs. Székely, Bronz, 76.

3. JSzNM, 1910 - 11, (1912), 64, 68; M. Roska, Rep., 136, nr. 235.

4. JSzNM, 1910 - 11 (1912), 64, 68; Informație Z. Székely.

5. Z. Székely, Almanah, 16; id., SCN, 2, 1958, 473, nr.1; I. Glodariu, RCD, 280.

6. Z. Székely, Komolló, 8.

7. Z. Székely, Almanah, 16; id., Aluta, 1, 1969, 18 - 19 (il.).

8. C. Daicoviciu, La Trans., 105; id., SCIV, 1/1, 1950, 117 - 8.

9. a) H. Schroller, StuKZ., 78; M. Roska, KözlDebr., 1940, nr.1, 8; id., Közl, 1, 1941, 63; 3, 1943, 68, nr. 27; id., Rep., 136, nr. 235; K. Horedt, Dacia, 4, 1960, 111, nr. 42; E. Comșa, Dacia, 1, 1957, 72; id., SCIV, 16, 1965, 634;

b) M. Roska, Rep., 136, nr. 235;

c) V. Pârvan, Getica, 582, 712, 792 (il.); M. Roska, Közl, 4, 1944, 61, nr. 58;

d) I. H. Crișan, Dacia, 3, 1959, 360; id., ActaMN, 3, 1979, 305;

e) I. H. Crișan, ActaMN, 3, 1979, 313.

[I.W., Sz.Z.]

XXVIII c. RECI

(Reti, Réty, Rat), comuna Reci

1. (446) A, F2,

Pe locul numit "Câmpul Turcilor" se află o așezare explorată de F. László în 1910. S-a găsit material aparținând culturii *Ariușd - Cucuteni*: ceramică, în parte pictată, linguri de lut pictate, pintadere, silexuri, securi de piatră, figurine zoomorfe, coarne de cerb. La suprafață au apărut și cioburi din *a doua epocă a fierului*, precum și un *denar roman republican* de argint (MNS).

2. (447) A, Cț, R

Pe o terasă de sub dealuri "Doboica", s-a constatat o așezare aparținând culturii *Ariușd - Cucuteni*. În stratul de cultură *Ariușd - Cucuteni* a fost găsit un ciocan de cupru. În stratul superior s-au găsit și elementele culturii *Coțofeni*. Tot aici s-au găsit și fragmente de vase și alte obiecte *romane* de factură provincială (MNS).

3. (448) A, D

În "Grădina Bisericii" s-au găsit fragmente ceramice pictate și nepictate și figurine antropomorfe și zoomorfe aparținând culturii *Ariușd - Cucuteni* precum și cioburi din *a doua epocă a fierului (dacică)* (MNS).

4. (449) A

Lângă șoseaua dinspre Sf. Gheorghe pe ogorul săteanului Ludovic Márton, s-au descoperit resturi *neolitice* din cultura *Ariușd - Cucuteni* (MNS).

5. (450) N?

Pe locul "Mesteceni", la sud de sat, s-au găsit așchii de obsidiană, probabil *neolitice*, menționate uneori la Măgheruș (cf. acest nume) (Mz. Debrețin, Ungaria).

6. (451) E

Pe locul numit "Coasta Mesteacănului", s-au găsit în 1884 o "daltă" de aramă din epoca *eneolitică*, menționată adesea și sub numele localității Măgheruș din apropiere (cf. acest nume) (MNS).

7. (452) B

În "Cartierul Kanat" s-au găsit șase fragmente de spirale de bronz și cioburi din *epoca bronzului* (MNS).

8. (453) B?

Pe ogorul lui Ion Varga s-a găsit un vas cu două torți aparținând, poate, *epocii bronzului* (MNS).

9. (454) D

În grădina locuitorului Pavel Kovács s-a găsit o piatră de râșniță și diferite cioburi din *a doua epocă a fierului (dacică)* (MNS).

10. (455) N, Bo, A, Bg, Cț, Na, W, F1, D, R, IV(S-M), IX-X

La sud de comună, pe locul numit "Telek", situat pe malul drept al Râului Negru, Z. Székely a făcut săpături în anii 1957 - 1959. Cu această ocazie s-a constatat existența unei bogate așezări *neolitice*. Au fost descoperite trei locuințe și două morminte aparținând culturii *Tisa*, apoi materiale aparținând culturilor *Boian (faza Giulești)*, *Cucuteni - Ariușd*, *Bodrogkeresztúr*, *Coțofeni* și *Noua*. Culturii *Bodrogkeresztúr* îi aparțin trei morminte de înhumăție cu scheletele chircite. Au fost găsite și vestigii din *epoca bronzului* (cultura *Wietenberg*). Cea mai importantă descoperire aparține *primei epoci a fierului (Hallstatt B)*. Au fost descoperite locuințe și morminte de incinerație cu inventare bogate. Ceramica cea mai caracteristică este lustruită, neagră sau brună, cu caneluri dispuse în ghirlandă, iar ca formă vasul mare cu gât cilindric având partea superioară în formă de cupolă iar partea inferioară tronconică și fundul îngust. A fost descoperit apoi un nivel de locuire *dacică* din epoca *La Tène*, căruia îi aparține și o monedă *dacică* de tip *Virtejul - București*, descoperită întâmplător pe acest loc. S-au mai descoperit apoi materiale *romane* printre care și cărămizi cu ștampila *Ala I Gallorum*. Urmează o locuire din *sec. IV e. n.* reprezentând varianta autohtonă a culturii *Sântana de Mureș* -

Cerneahov. Lângă o vatră a fost descoperită o monedă a lui *Constantius II*, emisă în a. 354. S-a formulat și ipoteza că ar fi vorba de daco-carpi, stabiliți aici după plecarea romanilor. Tot din *sec. IV* datează un mormânt de înhumăție fără inventar. Printre formele ceramice figurează și ceașca *dacică*. Au mai fost identificate aici o locuire și morminte din *sec. IX - X*.

11. (456) R?

Cercetările arheologice din 1949 au infirmat ipoteza precum că aici ar exista un turn de pază *roman* sub turnul bisericii de pe dealul "Doboica".

12. (457) R

Pe dealul "Culmea carierei de piatră" s-au găsit fragmente de țigle *romane*.

13. (458) X-XI

Pe malul Râului Negru, în fața morii, s-a găsit o așezare din *sec. X - XI* și un mormânt de înhumăție distrus.

14. (459) ?

La sud de sat și de pădurea "Mesteceni", în partea de hotar "Dealul Stejarului" trece valul de pământ numit "Homárka" sau "Honárka", continuând prin Măgheruș spre Buzău sub numele de "Csószárka", dintr-o epocă *nedeterminată*. V. Csutak, săpând în acest val, la sud de Reci, a găsit o bucată de pământ ars. Pentru traseul total al valului, cf. Măgheruș.

15. (460) X-XI

Pe malul drept al Râului Negru s-a identificat o așezare din *sec. X - XI*.

16. (461) XII-XIII

Biserica reformată inițial a fost o biserică romanică din care se păstrează absida datând din *sec. XII - XIII* peste o necropolă din *sec. XII*.

17. Din puncte neprecizate de pe teritoriul satului provin:

a) **(462) N**

mai multe fragmente de silex, vârfuri de săgeți din silex, *neolitice* (MNS);

b) **(463) Cț, W**

fragmente ceramice aparținând culturilor *Coțofeni* și *Wietenberg*;

c) **(464) B ?**

o brățară de bronz, poate din *epoca bronzului*;

d) **(465) F1(Sc?)**

fragmente de vase "*scitice*" din *prima epocă a fierului* (MNS);

e) **(466) F2, R**

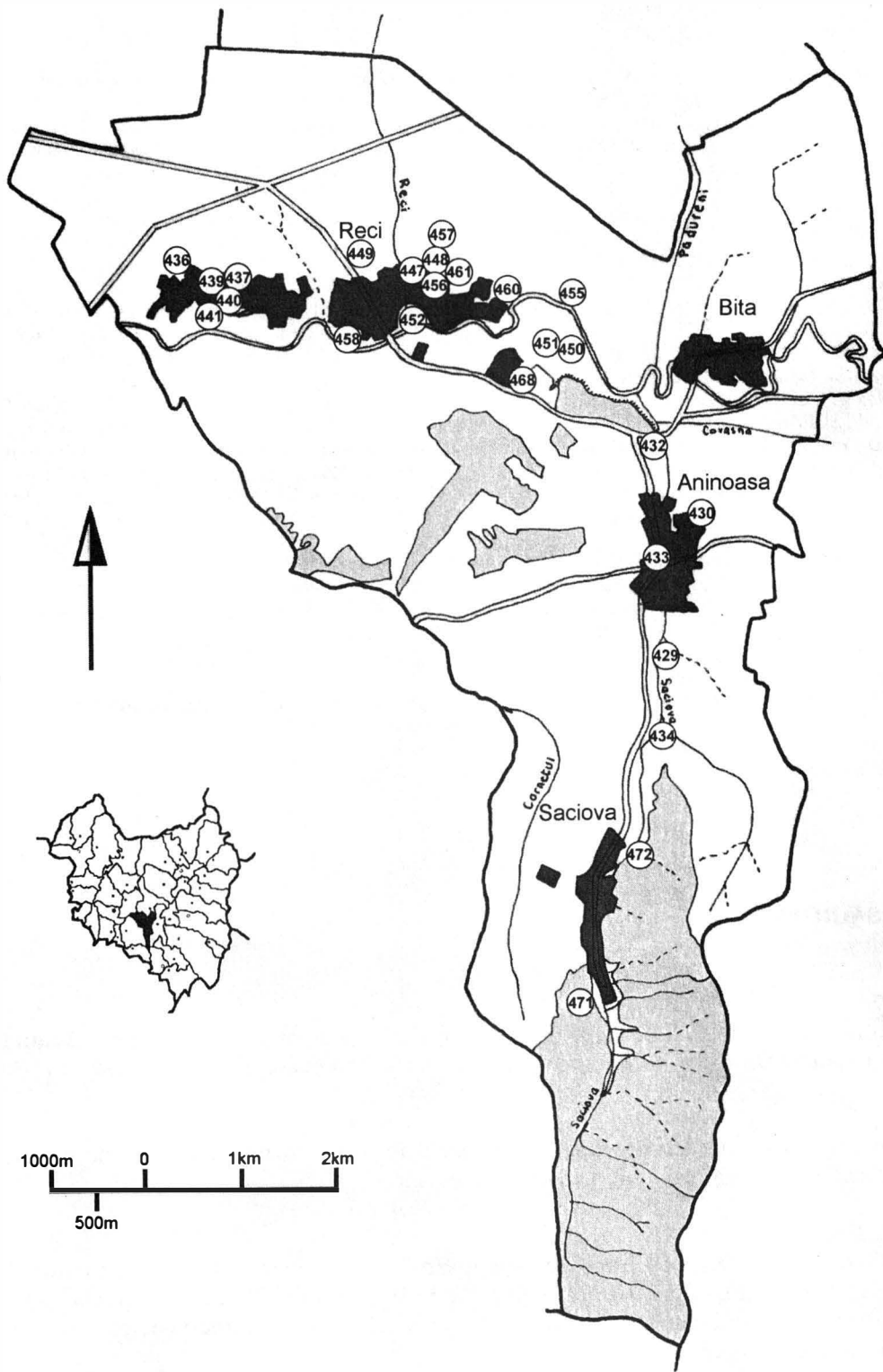
monede romane imperiale de bronz și un denar de argint al lui *Caesar* (MNS);

f) **(467) IV**

un *denar* de argint de la *Constantius* (MNS).

18. (468) D

Pe terenul numit "Mestecăniș", s-a descoperit o ceașcă de tip *dacic*, aflată la MNS fără număr de inventar.

Comuna RECI

1. F. László, AÉ, 34, 1914, 158; id., Dacia, 1, 1924, 9; M. Roska, Rep., 236, nr. 30; Informație Z. Székely.
2. JSzNM, 1908 - 1909, 45, 58; F. László, Dolg, 2, 1911, 182 - 183, 233; H. Schroller, SzNMÉ, 334; id., StuKz., 78; M. Roska, SzNMÉ, 293 (il.); id., Közl, 1, 1941, 77; 3, 1943, 74, nr. 48; id., Rep., 236, nr. 30; C. Daicoviciu, Dacia, 7 - 8, 1937 - 40, 320; Z. Székely, Jegyzetek, 27; Zs. Székely, Bronz, 80.
3. Z. Székely, Jegyzetek, 27.
4. Informație Z. Székely.
5. G. Téglás, AÉ, 8, 1888, 117; id., SzNMÉ, 2, 1891, 13; L. Zoltai, AÉ, 35, 1915, 124; I. Andrieșescu, Contribuție, 35; M. Roska, AÉ, 47, 1934, 154; id., Rep., 236, nr. 30.
6. G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, 183; id., AÉ, 8, 1888, 117 (il.); id., SzNMÉ, 2, 1891, 13; I. Marțian, Rep., 551; S. Rákóczi, BKL, 43, 1, 1910, 596 urm; D. Berciu, AO, 20, 1941, 275 - 6; id., RARhivelor, 5, 1, 1942, 47, 56; M. Roska, Emlékkönyv, 270 (il.); id., Rep., 237, nr. 30 și 246, nr. 51 (il.); D. Popescu, Bronzezeit, 37; Zs. Székely, Bronz, 81.
7. Informație Z. Székely.
8. H. Schroller, StuKz., 67; V. Pârvan, Getica, 425 (il.); M. Roska, Rep., 237, nr. 30; Informație Z. Székely.
9. Informație Z. Székely.
10. Z. Székely, Jegyzetek, 27; id., Materiale, 6, 1959, 196 - 199; id., SCIV, 3, 1960, 557, nr. 9; id., Materiale, 7, 1961, 179 - 181 (il.); id., Materiale, 8, 1962, 325 - 328 (il.); id., SCIV, 14, 1, 1963, 165; id., SCIV, 15, 1, 1964, 121 - 126; id., SCIV, 18, 2, 1967, 329 - 331; id., SCIV, 19, 3, 1968, 423 - 424 (il.); id., Aluta, 1, 1969, 12 (il.); id., RevMuz, 7, 1, 1970, 42; id., Așezări, 5 - 16 (il.); id., SCN, 6, 1975, 175, nr. 3 (il.); id., Aluta, 8 - 9, 1976 - 1977, 53; id., Aluta, 10 - 11, 1978 - 1979, 19 - 39; D. Popescu, SCIV, 9, 1, 1958, 143, nr. 22; id., SCIV, 10, 1, 1951, 147, nr. 21; id., SCIV, 11, 1, 1960, 187, nr. 51; id., Dacia, NS, 2, 1958, 481 - 482, nr. 22; III, 1959, 589, nr. 21; IV, 1960, 582, nr. 54; K. Horedt, Contribuții, 34; I. Nestor, IstRom, 1, 1960, 693; M. Macrea, IstRom, 1, 1960, 621; D. Berciu, IstRom, 1, 1960, 52; id., Contribuții, 79; G. Bakó, SCIV, 12, 1, 1961, 116; id., SCIV, 19, 1, 1968, 74; E. Comșa, Dacia, NS, 6, 1962, 79, 85; id., Boian, 35; N. Lupu, Forschungen, 7, 2, 1964, 143; D. Popescu, SCIV, 16, 1, 137, nr. 49; E. Zaharia, S. Morintz, SCIV, 16, 3, 1965, 453 - 457; D. Protase, Continuitatea, 125 - 126; TIR, L 35, 61; I. Glodariu, RCD, 290, nr. 240; I. Pop, G. Bakó, Cumidava, 1, 1967, 109 - 110; A. Crișmaru, SCIV, 22, 3, 1971, 481; S. Morintz, Aluta, 2, 1, 1970, 94; B. Mitrea, Aluta, 6 - 7, 1974 - 1975, 29; C. Preda, SCIVA, 26, 4, 1975, 477; B. Mitrea, SCIVA, 30, 1979, 74; id., Aluta, 6 - 7, 1974 - 1975, 29; C. Preda, SCIVA, 26, 4, 1975, 477; Zs. Székely, Bronz, 81.
11. I. Paulovics, Dacia, 71; C. Daicoviciu, SCIV, 1, 1950, 118.
- 12 - 13. Z. Székely, Jegyzetek, 27; id., Materiale, 6, 1951, 198 - 199 (il).
14. E. Jakab, KolozsTört, 1, 176; V. Hankó, Székelyföld, 198; Háromszék Emlékkönyv, 263 - 5; A. Buday, Emlékkönyv 368 - 70; M. Roska, Rep., 237, nr. 30; I. Paulovics, Dacia, 66; Z. Székely, Jegyzetek, 24 - 25.
15. Z. Székely, Aluta, 8 - 9, 1976 - 1977, 69.
16. V. Vătășianu, IAF, 1, 81; Z. Székely, VTT, 1990, I, 8 - 9.
17. a) G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, 182; I. Marțian, Rep., 551; M. Roska, Rep., 236, nr. 30; Informație Z. Székely;
b) H. Schroller, StuKz., 78; M. Roska, Közl, 1, 1941, 77; Zs. Székely, Bronz, 81.
c - d) M. Roska, SzNMEmlékk, 285, 304; id., Rep., 237, nr. 30;
e) Z. Székely, Jegyzetek, 27;
f) Informație Z. Székely.
18. Informație de la V. Crișan

[I.H.C.,Sz.Z.,V.Cr.]

XXVIII d. SACIOVA*(Saciva, Szacsva), comuna Reci***1. (469) C?**

La locul numit "Șes" s-au găsit produse de piatră, un nucleu de obsidiană, lung de 15 cm, un topor în formă de calapod și un topor cu muchea arcuită aparținând probabil culturii *Cotofeni*. (MNS)

2. (470) B?

Fără precizarea locului de descoperire, se cunoaște de pe teritoriul satului un ac de aur rupt în două bucăți (MNS). Datează probabil din *epoca bronzului*.

3. (471) D?, EM?

Pe un vârf de deal situat între pâraiele "Izvorul pietros" și "Valea cetății" se află o incintă de piatră, fără mortar, de formă ovală, 40 x 34 m, zidul gros de 1,60 m, numită "Cetatea Saciovei". Al. Ferenczi o socotea *dacică*, însă mai curând ea este *medievală*. Deseori fortificația a fost menționată la Aninoasa, dar ca ține de localitatea Saciova.

4. (472) A

În hotarul satului se află o așezare aparținând culturii *Ariuşd - Cucuteni*.

1. G. Nagy, AÉ, 2, 1882, 29; id., SzNMÉ, 1, 1890, 43 - 4; E. Orosz, AÉ, 31, 1911, 276; M. Roska, AÉ, 47, 1934, 195; 49, 1936, 79; id., Közl, 50, 1949, 78; Zs. Székely, Bronz, p. 81.
2. G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, 185; G. Nagy SzNMÉ, 1, 1890, 52; D. Popescu, Materiale, 2, 1956, 236.
3. B. Orbán, Székelyföld, 3, 174; Al. Ferenczi, ACMIT, 1, 1926 - 8, 244; C. Daicoviciu, SCIV, 1, 1950, 118; Z. Székely, Aluta, 8 - 9, 1976 - 1977, 61 - 62.

[I.H.C., Sz.Z.]

XXIX. SFÂNTU GHEORGHE, municipiu, reședință de județ**XXIX a. COȘENI***(Szotyor), aparținând municipiului Sf. Gheorghe***1. (473) B, VIII**

La capătul sudic al comunei, lângă drum, se află o așezare din *epoca bronzului*, suprapusă de una din *sec. VIII*. În sondajul executat de Z. Székely, s-a dezvelit un bordei cu vatră pietrar, lângă care s-au găsit fragmente de vase ornamentate cu linii în val (MNS).

2. (474) W, S-M

Tot în capătul sudic al satului, cu ocazia construirii șoselei au fost descoperite mai multe locuințe și un cuptor de ars vase aparținând culturii *Wietenberg*. S-a identificat și o așezare cu material de tip *Sântana de Mureș - Cerneahov*.

3. (475) F1

Din albia Oltului provin două vase din *prima epocă a fierului*, cu slip negru și cu proeminențe (în fosta col. V. Pataky).

4. (476) VII

Fără alte precizări se menționează o așezare din *sec. VII e.n.*

1. Z. Székely, SCIVA, 3, 43, 1992, 300.

2. id., Materiale, 7, 1961, 181 - 182 (il.); I. Pop, G. Bakó, Cumidava, 1, 1967, 106.

3. G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, 182, 150; M. Roska, Rep., 278, nr. 253.

4. Z. Székely, Aluta, 6 - 7, 1974 - 1975, 35.

[I.W., Sz.Z.]

XXIX b. CHILIENI*(Chilieni, Kilyén), azi aparține municipiului Sf. Gheorghe***1. (477) F2**

Pe malul stâng al Oltului, cu prilejul săpăturilor executate în 1891, s-au găsit o urnă de lut și o ceașcă plină cu cenușă, resturi de vetre, printre care au apărut zece urne funerare cu cenușă, oase de om și un cuțit de fier, ce datează din *sec. I î. e.n. - I e.n.* (MNS).

2. (478) F2

În alte puncte neprecizate s-au găsit două râșnițe (una în același muzeu, nr. inv. 4710) și două fusaiole din *a doua epocă a fierului*.

3. (479) ?

B. Orbán amintește și doi tumuli dintr-o epocă *neprecizată*.

4. (480) R

După B. Orbán, un drum *roman* ar trece pe deasupra satelor Chilieni și Coșeni, prin "Câmpia frumoasă", numit de popor "Drumul sașilor" care ar fi putut să lege castrele Rîșnov și Brețcu sau Olteni.

5. (481) W, S-M, XIII

La capătul sudic al satului - suburbia municipiului Sf. Gheorghe, pe malul stâng al Oltului, între râu și drumul asfaltat care duce la Brașov, este o așezare din *epoca bronzului*, cultura *Wietenberg*, suprapusă de o altă așezare de *Cerneahov - Sântana de Mureș*, cu locuință dreptunghiulară, cu urme de pari, cu cuptor de redus minereu de fier, datată de o monedă de argint a împăratului *Constantius II* în *sec. IV*. Așezării *medievale* din *sec. XIII* îi aparține o locuință dreptunghiulară cu urme de pari, cu vatra rotundă cu suprafața lutuită. Din locuință provin unelte de fier, pinten, zăbală, căldări de lut.

6. (482) XII-XIII

La margine estică a satului pe o movilă este construită biserica unitariană care suprapune o biserică de stil romanic din *sec. XII - XIII*, aceasta din urmă ulterior transformată în una de stil ogival. Biserica romanică suprapune un cimitir din *sec. XII*.

7. (483) F2?

Pe malul stâng al Oltului au fost descoperite în 1881 zece urne funerare ce aveau depuse în ele cenușă, oase umane calcinate și cuțite de fier (*sec. I î.e.n. - I e.n.?*).

1. V. Pârvan, *Getica*, 579, 712, 719; M. Roska, *Közl*, 4, 1944, 50; 60, I. H. Crișan, *Ceramica*, 258, nr. 69.
2. G. Nagy, *SzNMÉ*, 1, 1890, 53; *AÉ*, 34, 1914, 158.
3. B. Orbán, *Székelyföld*, 3, 37; M. Roska, *Rep.*, 123, nr. 117.
4. B. Orbán, *Székelyföld*, 3, 195; C. Gooss, *Chronik*, 287; V. Christescu, *Viața ec.*, 103; id., *Ist.mil*, 109.
5. Z. Székely, *VTT*, 1990, 1, 4; id., *Marisia*, XV - XXII, 1985 - 1992, 133; id., *Acta* - 31, I, 1994, 299 - 302; B. Bartók, *Acta, MSC - MNS*, 1996, 133 - 144.
6. Z. Székely, *Materiale, A XVI-a sesiune anuală de rapoarte Vaslui*, 1982, București, 1986, 214 - 224.
7. V. Pârvan, *Getica*, 578; M. Roska, *Közl*, 4, 1944, 60, nr. 50; I. H. Crișan, *Ceramica*, 258, nr. 69.

[Sz.Z., V.Cr.]

XXIX c. BEDEHÁZA

înglobat la municipiul Sf. Gheorghe. Vezi Sf. Gheorghe

XXIX c. SFÂNTU GHEORGHE

(Sepșisîngeorgiu, Sepsiszentgyörgy)

1. "Bedeháza", punct trecut în toată bibliografie ca fiind de pe teritoriul municipiului Sfântu Gheorghe, de fapt se află pe teritoriul comunei Ghidfalău, cf. Ghidfalău.

2. (484) B, MT

Spre sud de oraș, la cărămidăria lui D. Pap, s-au constatat fragmente de vase din *epoca bronzului* și din *evul mediu timpuriu*.

3. (485) B, D, S-M, X-XI

La est de oraș, pe terasă în apropierea gării CFR, pe locul numit "Dealul fragilor", se află o așezare de mai lungă durată cu gropi de locuințe. Săpături de G. Nagy, în 1883, F. László în 1920, un colectiv al Academiei României în 1950, Z. Székely, 1955 - 1956. Pe baza săpăturilor și a descoperirilor întâmplătoare s-a putut stabili existența așezărilor din *epoca bronzului* și a purtătorilor culturii *Cerneahov - Sântana de Mureș*. S-a găsit și o *siliqua* de la *Constantius II*. Au fost descoperite și două morminte, unul de incinerare și altul de înhumare, aparținând daco-romanilor. (MNS, inv. 1883/131 a-i, 133; 1891 - 480 - 490, 65, 72, 6568 - 647). Considerate la vremea respectivă ca aparținând secolului IV e.n., o mare parte a materialelor arheologice descoperite sunt din *epoca dacică* (*sec. I î.e.n. - I e.n.*). Tot pe "Dealul fragilor", pe intravilanul lui Csutak, în malul vestic al carierei de piatră, de-a lungul șoselei naționale, s-a găsit în 1943 un mormânt de călăreț, care s-a distrus în cursul lucrărilor, cu un inventar compus din: oase de cal, o sabie dreaptă de fier cu gardă de bronz, un vârf de lance de fier și mai multe fragmente de fier, probabil dintr-un cuțit (MNS, inv. 8175 - 8177). Datează din *sec. X - XI*.

4. (486) D

La locul "Poarta Debren" au fost găsite patru *tetradrahme*, imitații *dacice* după monedele lui *Alexandru Macedon* și două după ale lui *Filip al II-lea*. Tot în apropiere, în "Pădurea Ciobi" (Csobierdő) s-au găsit două *tetradrahme*, imitații după cele ale lui *Filip al II-lea*.

5. (487) F2

În cimitirul vechii biserici reformate s-a descoperit, în 1859, un *tezaur* compus din vreo 50 de monede de argint republicane și imperiale până la *Vespasian* (31 piese, în Mz. Sibiu).

6. (488) F2

Pe terenul fabricii de textile a fost găsită o *monedă* republicană romană a familiei *Fonteia* (MNS nr. inv. 10.772).

7. (489) D, R, MT

În cartierul Simeria, pe malul pârâului cu același nume s-au găsit fragmente de vase din *epoca romană*, din cea *medievală timpurie* și un *denar* republican al familiei *Caecilia*. Tot aici, la capătul sudic al orașului, întâmplător, la 25 iulie 1963, s-au găsit 59 de *monede romane* de argint, ce se datează între 172/151 î. e. n. și 81 î.e.n. conținute într-un vas lucrat la roată. Sondajul de verificare a stabilit că *tezaurul* făcea parte din inventarul unei locuințe *dacice*. Cu această ocazie s-au mai găsit încă două monede, totalizând în total 61 buc.

8. (490) F2, R

În "Câmpul Frumos" s-au găsit mai multe *drahme din Dyrrhachium*, un *denar* al lui *Antoninus Pius*, un *denar* al lui *Didius Iulianus* și o *monedă* de bronz a lui *Severus Alexander*. Tot materialul roman descoperit în afară de monedele de sub 4, în MNS.

9. (491) R

În oraș pe malul stâng al pârâului Debren, în teritoriul limitat de străzile Roosevelt, Malinovski și Piață a existat o mică așezare *romană*. Săpăturile lui Z. Székely din 1946 au scos la iveală construcții romane cu ziduri de piatră și mortar, fragmente de cărămidă și țiglă, ceramică *romană*, o *monedă* a lui *Hadrian* și morminte de incinerare (MNS nr. inv. 10.754-67).

10. (492) Sb, M?

La nord-vest de oraș se găsește un promontoriu numit "Piatra de Veghe" (Őrkő). Aici a fost descoperită o așezare aparținând culturii *Schneckenberg*, în care s-au făcut sondaje de către Z. Székely în 1962. Așezarea are 3 nivele. S-au descoperit pe lângă ceramică și obiecte de piatră, o daltă de aramă, unelte de os, precum și un mormânt de înhumare în poziție chirchită. Printre materiale *Schneckenberg* s-au găsit 9 fragmente ceramice atribuite în mod îndoielnic culturii *Monteoru* (fazele IC4 și IC3).

11. (493) Pc, A

La vest de oraș, pe malul stâng al pârâului Debren, pe promontoriul numit "Cetatea Cocostârcului" s-a descoperit o așezare înconjurată cu șanț de apărare, aparținând culturii *Ariușd - Cucuteni*, cu elemente *precucuteniene* și *cucuteniene*. Cu ocazia săpăturilor lui Z. Székely din 1950, s-au dezvelit locuințe și gropi.

12. (494) Sb, W, F1, Sc

Pe același promontoriu, în punctul numit "Avasalja", Z. Székely a făcut sondaje într-o așezare din *epoca bronzului* aparținând culturii *Wietenberg*. Au mai fost descoperite materiale aparținând culturii *Schneckenberg* și *hallstattiene timpurii*. În același loc, întâmplător, în 1901, s-a descoperit un mormânt de înhumare cu caracter *scitic*.

13. (495) Sc?

Cu ocazia unor lucrări edilitare făcute pe strada Umbrei, în vara anului 1958, s-a descoperit un mormânt de înhumare din inventarul căreia făceau parte: mărgele, brățări, o fibulă, inel, o placă de

bronz redând un cerb etc. Mormântul datează din *sec. VI - V î. e.n.* și este atribuit populației *scitice*. Unii cercetători sunt însă de părere că ar aparține unui localnic.

14. (496) Sc

Pe teritoriul vechiului gimnaziu s-a descoperit o ceașcă de lut cu toarta supraînălțată de caracter *scitic*.

15. (497) Pc

Pe strada Váradi au fost descoperite trei morminte, dintre care unul cu scheletul în poziție chirchită. Mormintele au fost descoperite fără inventar și aparțin culturii *Precucuieni*.

16. (498) D

Pe strada Ady Endre s-a descoperit întâmplător în 1947 un mormânt *dacic* de incinerare cu urnă, ce datează din sfârșitul epocii *La Tène*.

17. (499) R, IV

Pe malul pârâului Kökönyes s-a descoperit ceramică din *sec. IV e.n.* și un *denar* roman de argint de la *Marcus Aurelius*. În apropiere s-a descoperit și un pandantiv de bronz din aceeași perioadă.

18. (500) X

La marginea sudică a turnului pe care se găsește biserica fortificată reformată s-au descoperit gropi circulare cu ceramică, ce datează din *sec. X*.

19. (501) IX-X

În "Grădina lui Kula" a fost identificată o așezare din *sec. IX - X*.

20. (502) A, W

La Gémvára - Avasalja s-a descoperit o figurină de marmură aparținând culturii *Ariușd - Cucuteni*, reprezentând un cap de om. În același loc au fost descoperite două așezări aparținând culturilor *Ariușd - Cucuteni* și respectiv *Wietenberg*.

21. (503) Cț, Sb

Pe malul drept al Oltului, teren de inundație în anul 1981, vis-a-vis cu moara Veres s-a găsit o platformă dreptunghiulară, făcută din lemn și acoperită cu lespede de piatră, în care au fost aflate fragmente de vase și câteva oase umane (după ceramică, aparțin culturilor *Coțofeni* și *Schnekenberg*). Pe baza materialului ceramic descoperit, se crede că este vorba de o construcție cu caracter cultic din *epoca bronzului timpuriu*.

22. (504) G

Așezarea *hallstattiană* de tip *Gava* se află la capătul de sud-vest al cartierului Simeria, pe partea dreaptă a drumului spre Ilieni. A fost descoperită de prof. Botos Ferenc, în anul 1987.

23. (505) XI-XIII

În raza municipiului, fără a se cunoaște locul exact, a fost găsită o spadă cu două tășuri, având mânerul cu garda în formă de cruce. Probabil, provine dintr-un mormânt din *sec. XI - XIII*.

24. (506) ?

Un tumul din epocă *nedeterminată* se află la 500 m nord de la ieșirea din municipiul spre Miercurea Ciuc, în dreapta Oltului, în imediata apropiere de conducta de gaz metan Micfalău - Sfântu Gheorghe, pe terenul cetățeanului Karácsony Endre. Înălțimea tumulului este de cca. 0,5 m, diametrul - cca. 30 m. La suprafața tumulului s-au observat fragmente de oase umane.

25. (507) F1

Așezarea din *prima epocă a fierului* se află la cca. 500 m nord de municipiu și la cca. 100 m sud de pârâul Arcuș. Așezarea este traversată de drumul național Sfântu Gheorghe - Miercurea Ciuc.

Suprafața așezării este de cca. 400 x 600 mp. La suprafața terenului s-au găsit bucăți de chirpici și fragmente de vase ceramice, ornamentate uneori cu caneluri orizontale, alteleori "în ghirlandă". Probabil, datează din *Hallstatt B*. Materialele se păstrează la Muzeul Carpatilor Răsăriteni, Sf. Gheorghe.

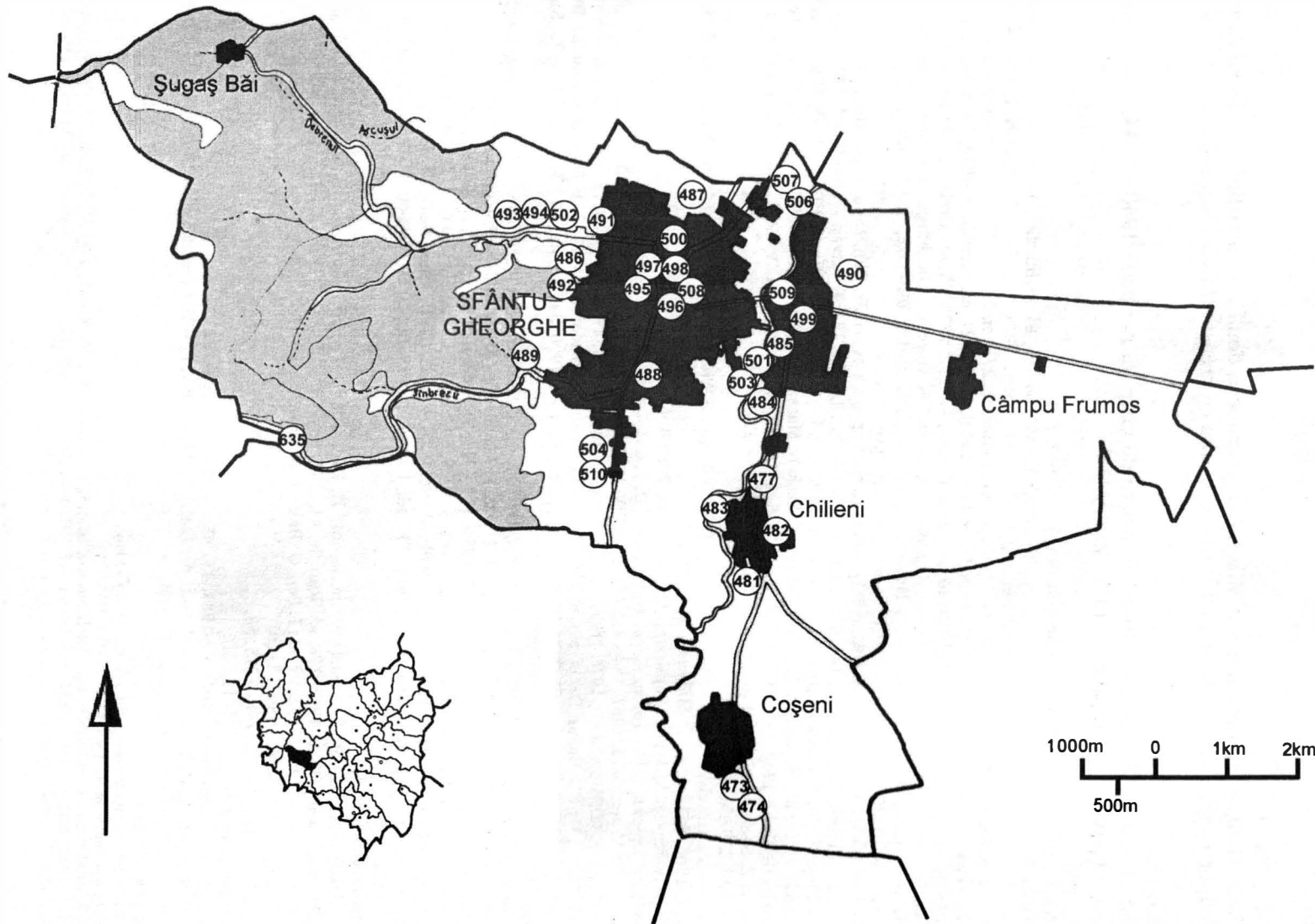
26. (508) Na

Prin anul 1880, în grădina liceului Mikes s-au descoperit două vase aparținând culturii *Noua* cu câte două torți supraînălțate, la una cu butoane, la alta cu creastă (MNS 280/1880).

27. (509) Na

La vest de stația CFR, pe locul fostelor cariere de nisip, în perioada 1940 - 1944, s-au semnalat întâmplător resturi de locuire de factură *Noua* (MNS).

2. K. Horedt, SCIV, 2, 1951, 204; Z. Székely, SCIVA, 3, 43, 1992, 300.
3. G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, 182; G. Nagy, Értésítő SzNM, 1, 1891, 54 - 55; Bl. Richthofen, AÉ, 31, 1931, 259; Z. Székely, Adatok, 1 - 4 (il); id., Jegyzetek, 11, 4; id., Sepsisztgy, 37, 51, 61 - 63; id., SCN, 1, 1957, 472; id., SCN, 2, 1958, 473; id., Materiale, 5, 1959, 240 - 242 (il); id., Aluta, 1966, 334; id., Ceramica, 273, nr. 263; M. Christescu, Forschungen, 6, 1963, 133; N. Vlăsa, SCIV, 16, 3, 1965, 512; id., ActaMN, 3, 1966, 13 (il), 19, 20 - 21; id., Marisia, 9, 1978, 29; E. Moscalu, SCIV, 19, 4, 1968, 637; Z. Székely, Aluta, 1, 1969, 20, nr. 12; E. Comșa, Aluta, 2, 1970, 35; id., OmD, 85; id., Boian, 35; Gh. Cantacuzino, MN, 2, 1975, 229; T. Soroceanu, ActaMN, 9, 1973, 499; K. Horedt, Siebenbürgen in spätrömischer Zeit, 1982, 73 - 82; A. Kiss, Avt. ArchAÉ, Acad. Scient. Hung. 39, 1987, 206 - 207; Erdély Története, I, 1986, 120, 205.
4. C. Preda, MGD, 209, nr. 31, 213 - 214; Z. Székely, Sepsizentgyörgy, 1948, 45.
5. F. Kenner, AÖG, 29, 1863, 330; S. Fekete, Régi római és görög pénzek és érmék, Cluj, 1868, 1; Gy. Miksa, Tört. eml, 52; C. Gooss, Chronik, 24; id., AVSL, 14, 1877, 74; G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, 181; T. Ortway, TemesvTört, I, 342; Háromszéki Emlékkönyv, 8, 74; S. Rákóczi, BKL, 39, 1906, 470; I. Marțian, Rep., 37, 654; B. Mitrea, ED, 10, 1945, 108; Z. Székely, Jegyzetek, 9 - 10; id., Sepsisztgy, 50 - 1; B. Mitrea, Z. Székely, Materiale, 2, 1956, 678; B. Mitrea, SCIV, 17, 3, 1966, 589; I. Winkler, JNG, 17, 1967, 135, 153, nr. 140; id., SCN, 5, 1971, 300; M. Chițescu, SCIV, 19, 4, 1968, 663; id., SCN, 6, 1975, 57, nr. 7; Z. Székely, SCN, 4, 1968, 372; I. Glodariu, RCD, nr. 277.
6. Informații Z. Székely.
7. Informații Z. Székely; C. Daicoviciu, Dacia, 7 - 8, 1937 - 40, 320; I. Winkler, JNG, 17, 1967, 135, 153, nr. 141; Z. Székely, SCN, 4, 1968, 363 - 372; id., Materiale, 9, 1970, 311 (il).
8. Z. Székely, Jegyzetek, 11; id., Sepsisztgy, 51; Informație Z. Székely.
9. Z. Székely, Jegyzetek, 11 - 16; id., Sepsisztgy, 51 - 60; D. Tudor, Orașe, 278 - 279.
10. Z. Székely, Materiale, 3, 1957, 154 - 158 (il); id., SCIV, 18, 2, 1967, 329; id., SCIV, 21, 2, 1970, 203 - 205; id., SCIV, 22, 2, 1971, 388; id., Aluta, 8 - 9, 1976 - 1977, 25; Zs. Székely, Aluta, 10 - 11, 1978 - 1979, 39; id., Stud. Com. Sf. Gheorghe, 1973, 129 - 131; Gh. Bichir, Dacia, NS, 6, 1962, 89 - 90; Al. Vulpe, E. Tudor, SCIV, 21, 3, 1970, 420; I. Paul, M. Blăjan, Forschungen, 18, 2, 1975, 38; E. Zaharia, Thraco - Dacica, XI, 1 - 2, 1990, 34 - 35, fig. 1/1 - 5; fig. 2/2, 3, 9; Zs. Székely, Bronz, 81.
11. Z. Székely, Almanah, 53; id., Materiale, 5, 1959, 709 - 717 (il); S. Morintz, SCIV, 13, 2, 1962, 277; E. Comșa, Dacia, NS, 6, 1962, 79, 85; P. Roman, Dacia, N. S., 15, 1971, 102; S. Marinescu - Bîlcu, Cultura Precucuteni, 167.
12. Z. Székely, Almanah, p. 53; id., Materiale, 5, 1959, 709 - 711; V. Vasiliev, Sciții, 15 (il); Zs. Székely, Bronz, 82.
13. D. Popescu, SCIV, 10, 1, 1959, 147; id., Dacia, NS, 3, 1959, 590, nr. 25; Z. Székely, SCIV, 11, 2, 1960, 373 - 389; id., AÉ, 1960, nr. 1, 42 - 46; id., Materiale, 7, 1961, 179 (il); id., SCIV, 16, 1, 1965, 57; I. Nestor, SCIV, 11, 1, 1960, 12; I. H. Crișan, SCIV, 16, 4, 1965, 793; id., Dacia, NS, 9, 1965, 138; id., Daic. Mem., 19, nr. 43; D. Popescu, SCIV, 18, 2, 1967, 336; V. Vasiliev, Sciții, 15.
14. V. Vasiliev, Sciții, 15.
15. E. Comșa, OmD, 88 - 89; Z. Székely, Memoria Ant., II, 1970, 20.
16. D. Protase, Dacia, NS, 6, 1962, 178; id., Riturile, 44.
17. Z. Székely, SCN, 3, 1960, 558, nr. 11; I. Pop, G. Bakó, Cumidava, 1, 1967, 110.
18. Z. Székely, Materiale, 6, 1959, 139 (il).
19. Z. Székely, Aluta, 6 - 7, 1974 - 1975, 58.
20. Z. Székely, Apulum, 9, 1971, 132 (il).
21. Zs. Székely, Kekedy, Aluta, XIV - XV, 1983, 43 - 45; Zs. Székely, Bronz, 82.
22. Zs. Székely, AMN, 31, 1, 1994, 173 - 177; id., Acta MSC-MNS, 1, 1997, 173-78; Cercetări efectuate în vara 1998 de László Attila, Univ. "Alexandru Ioan Cuza" din Iași;
23. Informații Székely Zoltán.
24. A fost descoperit în anul 1996, de către V. Căvruț.
25. A fost descoperită în anul 1996 de V. Căvruț.
26. M. Roska, A Székelyföld, 29, fig. 72; I. Nestor, Stand, 117, nota 481; M. Roska, Rep., I, 247, nr. 52, fig. 9; K. Horedt, Materiale, I, 1953, 807, nr. 29; E. Zaharia, Dacia, NS VII, 1963, 173, fig. 4/9, 12; A. C. Florescu, Rep., 118, fig. 184/2,6.
27. Cercetări Z. Székely, 1944, inedit; A. C. Florescu, Rep., 118.

130

Municipiul SFÂNTU GHEORGHE

www.cpsc.ro
<http://biblioteca-digitala.ro>

XXX. SÂNZIENI, comună**XXX a. CAȘINU MIC***(Kiskászón), comuna Sânzieni***1. (511) D**

Pe vârful "Cece" din valea Cașinului se află o așezare *dacică* întinsă pe două terase. Se menționează că cetatea ar fi înconjurată de ziduri de piatră groase de 1,80 m. Datare: *sec. I î.e.n. - sec. I e.n.*(528)

2. (512) A, Sb

În valea Cașinului, pe partea stângă a drumului care duce la Valea Seacă, pe o terasă ridicată, cunoscută sub denumirea de "Polyvár" a fost cercetată o așezare aparținând culturii Ariușd, peste care s-a suprapus o așezare *Schneckenberg*.

3. (513) D

În locul numit "Perkő", între biserică și casa clopotarului, pe partea vestică a dealului, s-au descoperit fragmente ceramice *dacice*, *sec. I î.e.n.-I e.n.* (MNS, 11.746-11.787).(522)

1. Z. Székely, Aluta, 8 - 9, 1976 - 1977, 53 (il).

2. Zs. Székely, Aluta, XIV-XV, 1983, 61; Zs. Székely, Bronz, 76.

3. Z. Székely, Almanah, 8-9, (il.); I. H. Crișan, Ceramica, 256, nr. 50.

[V.V., Sz.Z., Sz.Zs.]

XXX b. PETRICENI*(Kézdikővár, Kővár), com. Sânzieni***1. (514) A**

La "Baia de Nisip", a fost descoperită o locuință platformă cu material *Ariușd - Cucuteni*.

2. (515) B?

Pe locul "Grădina Mare" s-au găsit șase creuzete, folosite la topirea bronzului, și o lingură de lut. Probabil *epoca bronzului* (MNS, 2751).

3. (516) Bo, Cț, Sb

Pe teritoriul satului, într-un loc neprecizat, s-a găsit ceramică aparținând culturilor *Boian, Coțofeni* și *Schneckenberg* (MNS), precum și un mormânt tumular.

4. (517) XII-XIII

La sud de sat pe locul "Loc de sat - Faluhely", între pâraiele "Ceklas" și "Faluhely pataka" a fost dezvelită o biserică de stil *romanic*, iar în jurul bisericii au fost găsite morminte cu schelete fără coșciug. Biserica și mormintele datează din *sec. XII-XIII*.

1. Z. Székely, Aluta, 8 - 9, 1976 - 77, 11 - 13.

2. JSzNM, 1910 - 11, 1912, 68; M. Roska, Rep., 122, nr. 105.

3. H. Schroller, StuKz, 78; A. Prox, Schneckenberg, 10 - 11; M. Roska, Közl, 1, 1941, 60; id., Rep., 122, nr. 105; D. Popescu, Bronzezeit, 36; G. Bichir, Dacia, NS, 6, 1962, 90; Informație Z. Székely; Zs. Székely, Bronz, 80.

4. Z. Székely, VTT, 1990, I, 7 - 8.

[E.C.,Sz.Z.]

XXX c. SÂNZIENI*(Sântelec, Kézdizsentlélek, Szentlélek), comuna Sânzieni*

1. (518) Pt, A, Sb, Na, D

La "Piatra de Tocilă" la nord de sat, pe terasa pârâului Petriceni, s-au descoperit urme de așezare, *Petrești, Ariușd - Cucuteni, Schneckenberg* și o ceașcă cu două torți cu buton, provenind probabil din inventarul unui mormânt *Noua*. Așezare dacică *La Têne*.

2. (519) Sb

La Polyvár de Jos, în dreapta drumului spre Petriceni și a pârâului Cașin, a fost descoperit un mormânt plan în cistă cu un schelet chirchit care avea lângă cap două vase *askos* de tip *Zimnicea (Schneckenberg)*.

3. (520) Cț, W, R

Pe locul numit "Terasa de Jos" se află o așezare cu ceramică ornamentată cu "boabe de linte", aparținând culturii *Coțofeni* și fragmente ceramice aparținând culturii *Wietenberg*; tot aici s-au identificat prin sondaje, în 1914, urmele unei mici așezări romane, atestate prin fragmente de cărămidă, râșniță, urme de vetre, mei carbonizat, un chiup mare (MNS).

4. (521) W, B

Pe "Locul Domnesc", situat pe stânga liniei ferate care duce spre Tirgu Secuiesc, se află o așezare aparținând culturii *Wietenberg*. S-au găsit bucăți de chirpici, fragmente ceramice ornamentate cu cercuri incizate și o râșniță de piatră. În același loc se menționează un mormânt cu schelet și o spirală de aur din *epoca bronzului*, cu corpul în formă de barcă, găsite probabil în mormânt. Săpături F. László în 1913.

5. (522) Sb, D, MT, XVI-XVII

Comuna este situată la poalele muntelui "Perkó". În urma săpăturilor întreprinse în a. 1974 de MNS s-constatat că prima dată pe platoul muntelui s-au așezat purtătorii culturii *Schneckenberg*, care au întărit așezarea din nord, unde panta este mai lentă, cu șanț și val. Acestei culturi îi aparțin 4 topoare de aramă cu gaura de înmănușare găsite în 1942 și încă două topoare, un topor plat și un târnăcop cu brațele în cruce găsite în 1965. În cursul săpăturii au mai fost găsite fragmente de vase *dacice și medievale timpurii*. Rotunda, care se află pe platou în forma actuală a fost construită în anul 1686, probabil pe o altă capelă, ce arată stratul gros de moloz în șanțul tras în interiorul rotundeii. Pe partea vestică a platoului se află o bisericuță construită în *sec. XVI - XVII* cu absida poligonală. (513)

6. (523) D

Pe vârful izolat numit "Odoaica", cota 920 m, la o depărtare de cca. 12 km de sat, la nord de confluența "Văii cetății" cu "Pârâul Cașin", se află un platou cu dimensiunile 300 x 150 m, amenajat de mâna omului. Pe alte înălțimi din apropiere, mai ales spre cetatea de pe "Coama Cetății", se găsesc mai multe terase mai mici, artificiale. Cu ocazia unei recunoașteri pe teren în 1936, Al. Ferenczi nu a găsit fragmente ceramice. Epocă *dacică*.

7. (524) B, F2, ?

Pe "Valea cetății", la nord de sat, la o depărtare de cca. 17 km, pe culmea unei stânci izolate numită "Coama Cetății", între "Pârâul Coșului Caprei", se află o incintă construită din pietre mari legate probabil numai cu pământ. În interiorul ei, s-au găsit câteva fragmente ceramice din *epoca bronzului și La Têne*. La poalele stâncii s-ar fi găsit fragmente ceramice grosiere dintr-o epocă *neprecizată*. Nu s-au mai făcut cercetări.

8. Din localitate, fără precizarea locului, se semnalează:

a) (525) A

fragmente ceramice *neolitice*, aparținând culturii *Ariușd - Cucuteni*;

b) (526) D

fragmente ceramice din *La Têne (dacice)*: cupe cu picior și vase - suporturi;

c) (527) S-M

material *Sântana de Mureș - Cerneahov*.

1. A. Stoica, Dacia, NS, 20, 1976, 282; Z. Székely, SCIVA, 28, 1977, 125 - 127; id., Aluta, 8 - 9, 1976 - 77, 11 - 13; Gh. Lazarovici, Angustia, I, 1996; A. C. Florescu, Rep., 120, nr. 406; Zs. Székely, Bronz, 82.
2. Zs. Székely - Kekedy, Aluta, 10 - 11, 1978 - 79, 39 - 41; Zs. Székely, Bronz, 82.
3. H. Schroller, StuKz, 78; M. Roska, Közl, 1, 1941, 60; 3, 1943, 60, nr. 48; JSzNM, 1915, 14; C. Daicoviciu, Dacia, 7 - 8, 1937 - 1940, 320; TIR L 35, 67; Zs. Székely, Bronz, 82.
4. AÉ, 34, 1914, 158; Informație Z. Székely; D. Popescu, Materiale, 2, 1956, 200 - 202 (il.).
5. B. Orbán, Székelyföld, 3, 111, (il.); Z. Székely, SCIV, 21, 1970, 202; id., Aluta, XIV - XV, 1982 - 83, 49 - 52; Zs. Székely, Bronz, 83.
6. A. Ferenczi, ACMIT, 1, 1926 - 28, 245; Informație I. Ferenczi; A. Stoica, Dacia, NS, 20, 1976, 282.
7. B. Orbán, Székelyföld, 3, 112; A. Ferenczi, ACMIT, 1, 1926, 28, 244; id., Kászonszék; Informație A. Ferenczi.
8. a) F. László, Dacia, 1, 1924, 18, nr. 1;
- b) V. Pârvan, Getica, 582;
- c) I. Pop - G. Bakó, Cumidava, 1, 1967, 110.

[E.C., Sz.Z., Sz.Zs., V.C.]

XXX d. VALEA SEACĂ

(Sarazpotok, Sarazpatac, Szárazpatak, Kezdiszárazpatak), comuna Sânzieni

1. (528) W, D

În apropierea satului Valea Seacă în valea unui pârâiaș denumit "Pârâul cetății", care se varsă în Pârâul Cașin, se ridică promontoriul "Muchia cetății" (Váréle), stâncos, legat spre nord cu o șa de restul înălțimilor, se află cetatea *dacică*. Laturile de est, sud și vest sunt abrupte. Locuirea este dispusă pe platou (de formă aproximativ ovală, axa lungă pe direcția nord-sud, 45 x 25 m) și pe două terase (15 x 15 m). Atât platoul cât și terasele sunt înconjurate cu ziduri, construite din lespezi de piatră legate cu pământ, având o grosimea între 1,30 m pe partea estică, 1,80 m în cea vestică și 2 m spre sud. Stratul de cultură este de aproximativ 1 m. Pe alocuri, sub formă de lentile cu grosimea de 0,10-0,40 m, s-a profilat și un strat de cultură din *epoca bronzului*, cultura *Wietenberg*. Materialul descoperit constă în exclusivitate din ceramică lucrată cu mâna și roata. Din prima categorie fac parte borcane cu buza dreaptă sau evazată, ornamentate cu brâu alveolar sau crestă, cu linii incizate în bande paralele sau în val, butoni de formă rotundă etc. Se remarcă un fragment de fructieră, de culoare neagră lucioasă și un altul dintr-un vas - urnă, cu buton alungit. Din a doua categorie sunt amintite fructierele de diferite dimensiuni, cu piciorul scurt și borduri în relief, străchini, cupe, ulcioare și căni cu o toartă, chiupuri, toate fiind de culoare cenușie. Ornamentele sunt puține și constau din linii în val, lustruite, amplasate de obicei pe buza fructierelor. Alături de vasele *dacice* au fost descoperite și trei fragmente de factură *romană*. Autorul crede că cetatea a fost construită în vremea lui Burebista și a funcționat până la cucerirea romană. Nu este exclus, având în vedere vasele mai timpurii, ca fortificația să-și fi început existența încă din *sec. II a. Ch.* MNS. nr. inv. 17582 - 17584, 17729.(511)

2. (529) W, D

Pe malul drept al pârâului se află o terasă largă ("Terasa Pârâului Cetății"), din care se ridică promontoriul stâncos numit "Muchia Cetății". Pe această terasă a fost dispusă așezarea civilă *dacică*. Stratul de cultură (de culoare neagră) este gros de 0,40 - 1 m. Sub acesta se află un strat brun, gros de 0,40 m, ce aparține *epocii bronzului*, cultura *Wietenberg*. În secțiunea cercetată, în nivelul dacic, a fost descoperit un bordei cu fundul ars la roșu și o cantitate însemnată de ceramică lucrată cu mâna și roata. Din prima categorie se pot enumera: căni cu o toartă, borcane, cupe, fructiere, cești, strecurători etc. Unele din ele, în special fructierele și cupele, sunt lustruite și au culoarea neagră sau cărămizie. Ornamentele sunt cele obișnuite: brâu alveolar sau crestă, butoni plași sau în unele cazuri alungiți, motivul brăduțului, linii în val etc. Ceramica lucrată cu roata este cantitativ slab prezentată și se compune din fructiere, căni, străchini etc., în totalitate de culoare cenușie. Așezarea este contemporană cu cetatea și se încadrează tot între a *doua parte sau sfârșitul secolului al II-lea a. Ch și secolul I p. Ch.*

3. Pe teritoriul satului se menționează:

a) (530) A

o așezare aparținând culturii *Ariușd - Cucuteni*.

b) (531) R

statuetă de bronz reprezentându-l pe Osiris din *epoca romană* (MNS).

1. B. Orbán, Székelyföld, 3, 1869, 111-112; A. Ferenczi, ACMIT, 1926 - 28, Cluj, 1929, 244; Z. Székely, Muzeul Județean Brașov, 1979 - 80, 23 - 29; id., Aluta, 8-9, 1976-1977, 53; id., Aluta, XII - XIII, 1980 - 81, 22 - 23; id., Cumidava, XII, 1979-1980, 24-25; I. Glodariu, Arhitectura, 1983, 84, 112, 114, 128, 154; F. Costea, Marisia, XV-XXII, 1992, 50, 60.
2. Z. Székely, Cumidava, XII, 1979-1980, 23-24.
3. Z. Székely, Apulum, 9, 1971, 136 - 137 (il.).

[Sz.Z; I.H.C.,V.Cr.]

XXXI. SITA BUZĂULUI, comună suburbană a orașului Întorsura Buzăului

XXXI a. CRASNA

(Kraszna), aparține com. suburb. Sita Buzăului, a orașului Întorsura Buzăului

1. (532) IV

În pasul Buzău, dar nu la Țufalău, ci la o distanță de cca. 30 de km de această comună, s-au găsit în 1887, într-o groapă de pietriș cca. 20 de bare de aur. Locul de descoperire se află pe linia de comunicație ducând de la Pietroasa și Chiojdu în interiorul Transilvaniei. Barele, confecționate la Sirmium, poartă inscripții în care se certifică puritatea aurului și ștampile cu imaginea a trei împărați, datând din a *doua jumătate a sec. IV* (367 - 383). Ele reprezintă, probabil, subsidii plătite vizigoților din partea Imperiului roman. Se păstrează în diferite muzee și colecții particulare, vezi CIL, III, 8080.

1. H. Finály - G. Téglás, ErdMúz, 4, 1887, 337 - 57; A. Resch, AÉ, 7, 1887, 329 - 95 (il); F. Kenner - A. Domaszewski, AEM, 12, 1888, 1 - 24, 66 - 73; F. Kenner, NZ, 20, 1888, 19 - 46; Th. Mommsen, ZJN, 16, 1888, 351 - 58; E. Babelon, RN, 1889, 143; 1895, 285; R. Cagnat, RA, 13, 1889, 279; R. Fröhlich - J. Hampel, AÉ, 8, 1888, 39 - 50; J. Hampel, AÉ, 8, 1888, 77 - 79, 184; 14, 1894, 24; H. Willers, NZ, 30, 1898, 212; R. Virchow, ZfE, E. 30, 1898, Verhandl., 515; R. Forrer, Resllexicon, 1907, 164; L. Lang, Emlékkönyv, 1, 103; E. Condurachi, Balcania, 7, 1944, 33; K. Horedt, Contribuții, 31; B. Mitrea, SCIV, 12, 1961, 150; B. Mitrea, Dacia, 5, 1961, 589, nr. 34; C. Iliescu, RevMuz, 2, 1, 1965, 9; K. Birone - Sey, NK, 66 - 67, 1967 - 1968, 110; I. Pop și G. Bakó, Cumidava, 1, 1967, 107; D. Tudor, Orașe, 279; TIR L 35, 35; M. Macrea, VDR, 480; H. Daicoviciu, RR, 173, E 202 (Civiltá, 190, E 253); Z. Székely, Aluta, 1, 1969, 12, nr. 15; E. Popescu, Inscriptii, 377 - 380.

[I.W.]

XXXI b. MERIȘOR

Sat aparținător de comuna suburbană Sita Buzăului.

XXXI c. CHICHIRĂU

cătun, vezi Sita Buzăului

Pentru descoperirile de acolo - vezi Sita Buzăului, jud. Covasna.

XXXI d. CRĂCIUNEȘTI

(Kreacsunesd), cătun al comunei Sita Buzăului.

Pentru descoperirile de acolo - vezi Sita Buzăului, jud. Covasna.

XXXI e. CREMENEA

sat înglobat la Sita Buzăului, com. Suburb. a orașului Întorsura Buzăului.

Pentru descoperirile de acolo - vezi Sita Buzăului, jud. Covasna.

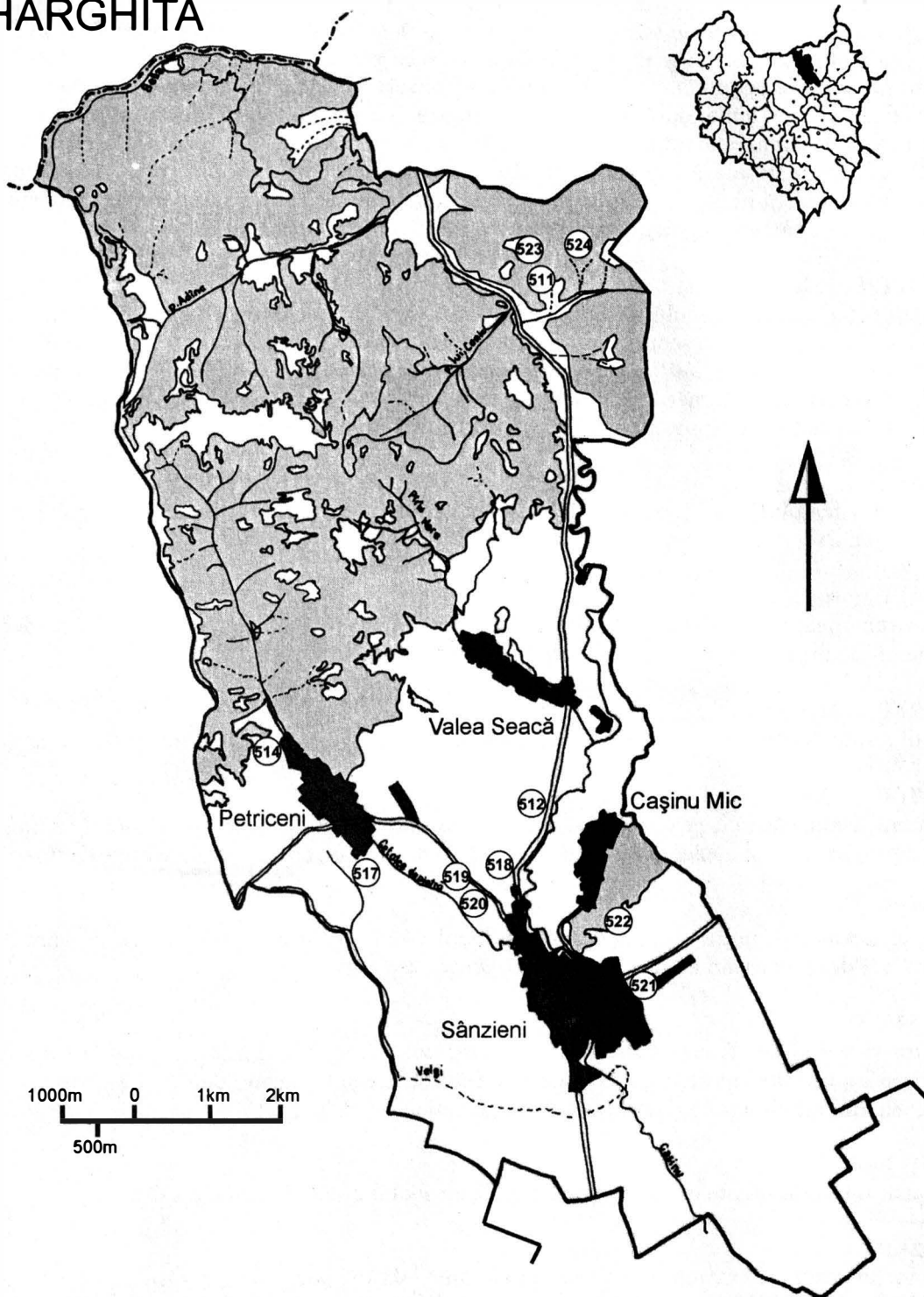
XXXI f. SITA BUZĂULUI

(Sita, Sztahodza), com. Suburb. a orașului Întorsura Buzăului

1. (533) P

La sud de sat, pe malul drept al văii Cremenii, pe penultima terasă a râulețului din această vale, se află o stațiune *paleolitică* în aer liber, datând din perioada *aurignaciană mijlocie*, descoperită în 1911

Jud.
HARGHITA

Comuna SÂNZIENI

de J. Teutsch și de J. Graff. În 1912, a făcut sondaje aici F. László. În 1924, 1926 și 1928, M. Roska a efectuat săpături pe aceeași terasă, în grădina lui Dinu Buzea. În literatura științifică, aceste descoperiri sunt, în general, trecute la Buzăul Ardelean (Magyarbodza), comuna vecină. Resturile se întind pe o lungime de cca. 500 m, pe terasa platoului situat la 730 m deasupra nivelului mării și dominând cu 15 m pârâul. Stratul arheologic are o grosime de 0,30 - 0,50 m și se află la adâncime de 1,60 m fiind cuprins într-un strat de argilă gros de 0,60 m. S-au găsit peste 20.000 de bucăți de silex, în cea mai mare parte așchii și fragmente, între care s-au putut distinge și vreo 100 de unelte terminate sau lucrate pe jumătate. Printre unelte se observă răzătoare catenate, răzătoare pe vârf de lamă, sfredele, dălțițe, lame; apoi nuclee și percutoare. Nu s-a descoperit decât un singur os de animal, un molar de equus caballus, resturi de cărbuni și două vetre din plăci de gresie; uneltele și armele de os lipsesc. În afară de câteva obiecte ce prezintă caractere mousteriene, marea majoritate a descoperirilor indică un stadiu târziu al *aurignacianului mijlociu*, cu oarecare tendințe spre *aurignacianul superior*; câteva fragmente par a denota o influență *solutreană*.

2. (534) P, S?, Sb

Pe terasa inferioară a Buzăului se află locul numit "Malul Dinu Buzea"; prin săpăturile executate între anii 1956 - 1961, s-a descoperit o așezare *paleolitică* cu două nivele: *aurignacianul mijlociu și tardenoasianul (Kostenkian final)*; un nivel de locuire din perioada *neoliticului timpuriu* (cu microlite geometrice) și ceramică asemănătoare aceleia de la Ceahlău - Dîrțu, probabil *Starčevo - Criș*, în acest nivel (III) s-au găsit urme sporadice de locuire a culturii *Schneckenberg*.

3. (535) S?

Pe teritoriul fostului sat Cremenea, azi înglobat în Sita Buzăului, s-a găsit ceramică zisă *Pre - Starčevo - Criș*. Precizări lipsesc.

4. (536) P

Tot la Cremenea, în locul numit "Poienița", cu ocazia executării unui sondaj au fost identificate urmele unei locuiri *paleolitice* de la *sfârșitul lui Würm II și Würm III*.

5. (537) P

În locul numit "Gâlma" se află un nivel de locuire din *aurignacianul superior de tip răsăritean*.

6. (538) P

În cătunul "Gâlma Mare", pe terasa de la confluența pârâului "Chichirău" cu pârâul "Mărului", a fost identificat prin sondaj, un atelier sezonier de prelucrare a silexului, cu câteva piese finite de tip *gravettian*.

7. (539) P

Tot pe teritoriul cătunului "Gâlma Mare", în locul numit "Poarta Cremenii", pe pământul Mariei Dragomir, s-a descoperit un atelier *gravettian (paleoliticul superior)*.

8. a) (540) P

La 2 km spre sud de "Poarta Cremenii", pe "Drumul Roatelor", "La Roate" sau "În Roate", prin cercetări de suprafață s-au descoperit materiale microlitice și lame late de tip "*La Gravette*", lucrate din silex vinețiu, care indică existența unui mare atelier *paleolitic*;

b) (541) S?

S-au găsit mici fragmente ceramice, aparținând probabil culturii *Starčevo - Criș*.

9. (542) P

Pe teritoriul cătunului Crăciunești și pe terasa diluvială din jurul său se găsesc peste tot așchii și unelte de silex, *paleolitice*, cu deosebire răzuitoare din *aurignacianul mijlociu*. Cercetări M. Roska, 1924.

10. (543) P

În apropiere de cătunul Chichirău pe "Valea Chichireului" sau "Chichirău", pe un colț de terasă numit "Otacu", la 7 m deasupra pârâului Chichereu - Chichirău, s-a constatat o stațiune *paleolitică*, cercetată mai întâi de J. Teutsch, apoi complet explorată de M. Roska în 1926. Resturile *paleolitice*, constând din unelte de silex aparținând *aurignacianului mijlociu* și din fragmente de cărbuni, au apărut într-un strat de argilă gros de 0,75 m. (MIC; Mz. Brașov), aici a găsit J. Teutsch un frumos vârf de lance *solutrean*, de silex.

11. (544) P

În diferite alte puncte de pe "Valea Chichereului" și pe pârâul Chichereu s-au găsit, în mod izolat, vârfuri de lănci din *solutreanul inferior și mijlociu* (Mz. Brașov).

12. (545) P

Pe "Dealul Negru" se găsesc bulgări de silex în stare brută, naturală, aici fiind, poate, locul de unde în *paleolitic* se procura materia primă pentru uneltele litice.

13. (546) XI-XIII

Pe locul denumit "Kiscsemernek" a fost descoperită o spadă cu două tășuri și cu gardă crucifor-mă, provenită probabil dintr-un mormânt (MNS, nr. inv. 234). Mormântul datează din *sec. XI - XIII*.

1. J. Teutsch, *Barlangk*, 2, 1914, 51 - 64, 91 - 99; id., *BdG*, 4, 1933, 144; M. Roska, *Dacia*, 1, 1924, 305 - 308, (il.); id., *BSSC*, 2, 4, 1925, 184, 188 (il.); 3, 4, 1926, 296; id., *ACMIT*, 1, 1926 - 28, 190; id., *AIGR*, 14, 1929, 95 - 96, 118 - 119 (il.); id., *Rep.*, 275, nr. 236; H. Breuil, *BSSC*, 2, 4, 1925, 197 - 208 (il.); id., *L'Anthropologie*, 37, 1927, 166; id., *Revhistcomp.*, 22, 1944, 129 - 31; G. Childe, *Danube*, 12, 16; E. Patte, *Souvenirs*, 1934, 384 (il.); J. Hildebrand, *Mannus*, 36, 1934, 203; N. Moroșan, *AB*, 5/3, 1933, 235; id., *RSVA*, 21, 1935, 199; id., *Natura*, 29, 1935, 272; id., *AIGR*, 19, 1938, 131; C. S. Nicolăescu - Ploșor, *Dacia*, 5 - 6, 1935 - 36, 66 - 67; id., *Dacia*, 1, 1957, 50; 2, 1958, 384, 387; Fl. Mogoșan, *SCIV*, 11, 1, 1960, 125; Al. Păunescu, *SCIV*, 15, 4, 1964, 329; 17, 2, 1966, 319; 17, 3, 1966, 468.
2. C. S. Nicolăescu - Ploșor, *Dacia*, 1, 1957, 50; id., *Materiale*, 6, 1959, 51 - 53 (il.); D. Popescu, *Dacia*, 2, 1958, 480, nr. 5; 5, 1961, 567, nr. 3; id., *SCIV*, 9, 1, 1958, 142; 9, 2, 1958, 271, nr. 2; 12, 1, 1961, 133, nr. 3; 13, 1, 1962, 201; H. Dumitrescu, *SCIV*, 9, 2, 1958, 396; Gh. Bichir, *Dacia*, 6, 1962, 90; Al. Păunescu, *SCIV*, 17, 2, 1966, 319 - 324 (il.).
3. C. S. Nicolăescu - Ploșor, *Dacia*, 2, 1958, 384; D. Berciu, *Contribuții*, 13.
4. C. S. Nicolăescu - Ploșor, *Materiale*, 6, 1953, 54 (il.).
5. Id., *IstRom*, 1960, 22.
6. Id., *Materiale*, 1953, 51, 54 (il.).
7. Al. Păunescu, *Materiale*, 8, 1962, 156; id., *SCIV*, 17, 2, 1962, 319, 324.
8. a) C. S. Nicolăescu - Ploșor, *Materiale*, 6, 1953, 54 (il.); Al. Păunescu, *I. Pop*, *Materiale*, 7, 1961, 33 - 35 (il.); Al. Păunescu, *Materiale*, 8, 1962, 153 - 156 (il.); id., *SCIV*, 17, 2, 1966, 319, 324;
b) Al. Păunescu, *I. Pop*, *Materiale*, 7, 1961, 35.
9. M. Roska, *Dacia*, 1, 1924, 306.
- 10-11. M. Roska, *Dacia*, 1, 1924, 306 - 8 (il.); id., *BSSC*, 2, 4, 2, 1925, 184, 189; 3, 4, 2, 1927, 193 - 196 (il.); *Kézikönyv*, 1, 306, 332, (il.); 2, 402; id., *Barlangk*, 14 - 15, 1926 - 1927, 23; id., *Emlékkönyv*, 260; id., *AIGR*, 14, 1929, 96 - 97, 118, 120 (il.); id., *Rep.*, 143, nr. 320; H. Breuil, *BSSC*, 2, 4, 2, 1925, 197 - 98 (il.); V. G. Childe, *Danube*, 16; I. Nestor, *Stand*, 20 - 21 (il.); C. S. Nicolăescu - Ploșor, *Dacia*, 5-6, 1935-1936, 79, 95; id., *Dacia*, 1, 1957, 52; I. Andrieșescu, *ATG*, 4 - 5, 1938, 29.
12. M. Roska, *Dacia*, 1, 1924, 306; id., *Rep.*, 143, nr. 320.

[I.W., Sz.Z.]

XXXI g. GĂLMA

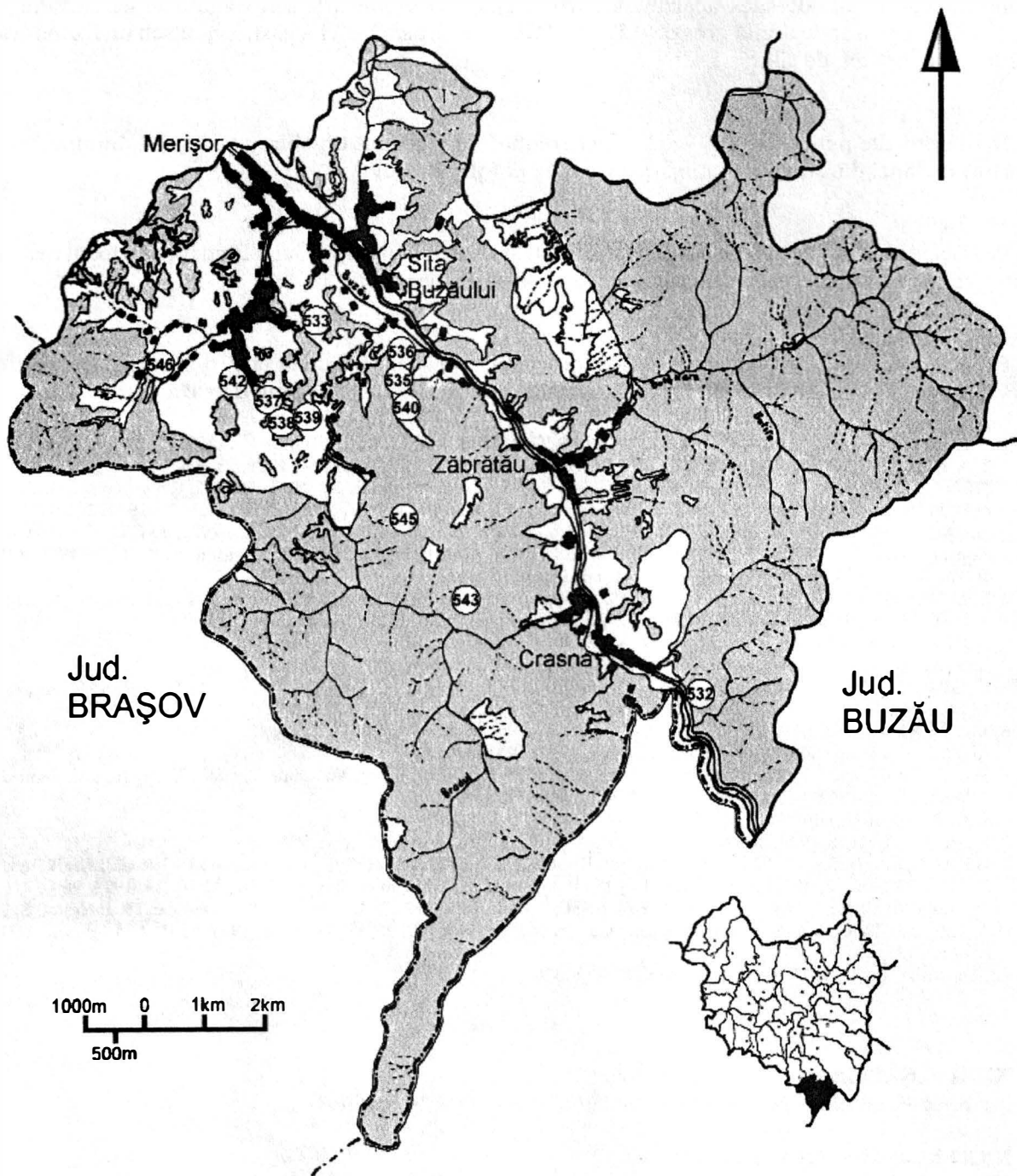
azi Valea Brădetului, comuna Sita Buzăului - vezi Valea Brădetului

XXXI h. VALEA BRĂDETULUI

Cătun, (Gılma), comuna Sita Buzăului

1. (547) P, N

Pe dealul "Gălma Mare", cercetările arheologice efectuate în 1957-1959 au surprins un nivel de locuire din *paleolitic* (atelier de tăiere a silexului din *gravettianul final*) asociat în partea sa superioară cu câteva fragmente ceramice din *neoliticul timpuriu*.

Comuna suburbană SITA BUZĂULUI

1. C. S. Nicolăescu - Ploșsor, *Dacia*, 2, 1958, 384, 387; D. Popescu, *Dacia*, 2, 1958, 480, nr. 6; id., *Dacia*, 3, 1959, 587, nr. 2; id., *SCIV*, 10, 1, 1959, 145, nr. 2; *SCIV*, 11, 1, 1960, 182.

[M.B.]

XXXI i. ZĂBRĂTĂU

Sat aparținător de comuna suburbană Sita Buzăului.

XXXII. TÂRGU SECUIESC, oraș

XXXII a. LUNGA

(Nyujtód, Nagynyujtód), aparține orașului Târgu Secuiesc

1. (548) N

Dintr-un loc neprecizat de pe teritoriul satului provine un topor plat de piatră, datând din *epoca neolitică* (MNS).

2. (549) Sb

De pe teritoriul fostului sat Săsăuși, înglobat în Lunga, dintr-un loc neprecizat, provine o ulcică și fragmente ceramice aparținând culturii *Schneckenberg* (MNS).

3. (550) XII-XIII

La o distanță de 300 m de la fostul sat Săsăuși, înglobat în Lunga, în anul 1949 a fost găsit un schelet pe spate, lângă el o spadă cu două tășuri, cu garda în formă de cruce, pe cap un coif metalic, care a fost spart de muncitori. Mormântul datează din *sec. XII - XIII*.

1. G. Nagy, *AÉ*, 2, 1882, 29; id., *SzNMÉ*, 1, 1890, 44; M. Roska, *Rep.*, 206, nr. 19
2. M. Roska, *Rep.*, 122, nr. 112; *Zs. Székely, Bronz*, 79.

[V.V.,Sz.Z.]

XXXII b. SĂSĂUȘI

(Kézdiszászfalu, Szászfalu), sat desființat, înglobat la Lunga, aparține orașului Târgu Secuiesc - vezi acolo.

XXXII c. TÂRGU SECUIESC

(Kézdivásárhely)

1. (551) Na

În cartierul "Kanta", pe un teren lângă drumul spre Sânzieni, a fost descoperită o așezare cu ceramică specifică culturii *Noua*. Tot acolo s-a găsit un buton de os, cu ornament "micenian" (MNS).

2. (552) Na, D, R

La nordul orașului, pe terasa pârâului Turia s-au găsit materiale ceramice aparținând culturii *Noua, La Têne-ului dacic și epocii romane*, într-un strat de cultură gros de 60-80 cm.

3. (553) R

Pe partea nordică a orașului în grădina lui J. Bardócz, curtea nr. 3, în anul 1972, cu ocazia săpării unei fundații au fost găsite o amforă și un opaiț *roman*. Pe gâtul amforei erau vopsite cu roșu literele: M. V. Amfora, după formă, datează dintr-o perioadă târzie a stăpânirii romane. La 100 m de la locul descoperirii Z. Székely a făcut sondaje de verificare într-o grădină. Au fost găsite cărămizi, țigle și fragmente de vase *romane*. Se presupune existența unei așezări *romane*. (MNS).

4. (554) W, IV?, VII-VIII?

Cu ocazia construirii căii ferate spre Brețcu, în 1907, s-a găsit la capătul orașului, un mormânt de incinerare de tip *Wietenberg*, precum și alte obiecte: patru vase, o zăbală și o sabie de fier, formând

probabil, inventarul unui mormânt din *sec. IV sau VII - VIII*. (MNS, I, 352, 354, 355, 358). Sabia s-a aflat până în 1944 în MNS.

5. (555) F1, R

Lângă cimitirul catolic, pe terasa superioară a Râului Negru se află ceramică din *prima vârstă a fierului*. Tot aici s-au găsit și fragmente ceramice din *epoca romană*.

6. (556) ?

În "Piața de găini" s-au găsit trei urne, trei ulcioare și fragmente ceramice, aparținând probabil unui cimitir de incinerare dintr-o epocă *neprecizată*.

7. (557) R

La capătul de nord-est al orașului, cu ocazia construirii drumului spre Oituz, s-a descoperit în 1844 un depozit de șase vase de bronz, din *epoca romană*, dintre care unul avea pe mâner inscripția *TALIO F (ecit)* (CIL III, 1640,4) și o cazma (?) de bronz (Mz. Viena).

8. (558) D?, R?, MT?

În partea de sud-est a orașului, lângă cimitirul reformat, pe drumul către Ruseni, cu ocazia unei săpături executate de G. Nagy, s-au găsit mai multe vase atribuite epocii *dacice* sau *romane*, care ar putea aparține însă și începutului epocii *medievale timpurii* (MNS, 1882/45 b-45h, 54 a-p, 54a-b). De aici provine și un castron cu două torți, de culoare cenușie, lucrat cu roata, descoperit cu puțini ani în urmă (MNS, nr. inv. 16.611).

9. Din puncte neprecizate provin:

a) (559) B

un topor și un vârf de lance, ambele de bronz, din *epoca bronzului*;

b) (560) F1

un depozit de bronzuri, constând din mai multe celturi cu ornamente, un fragment de brici, o daltă cu tub de înmănușare, fragmente de lame de cuțite, fragmente de peduncul de cuțit cu găuri pentru nituri, un nasture plat, un torques, o brățară cu capete suprapuse, o măciucă stelată. Depozitul se încadrează în *Hallstatt B2*. (fostul Mz. Lubomirski, Lwov, azi în Ucraina);

c) (561) F1

un depozit compus din șase celturi din *Hallstatt B*;

d) (562) Na

un vas cu două torți cu butoni aparținând culturii *Noua* (MNS);

e) (563) M

un mormânt cu două cești din faza *Monteoru II* și urme de locuire din aceeași fază;

f) (564) ?

pahar de bronz (MNIT);

g) (565) F2

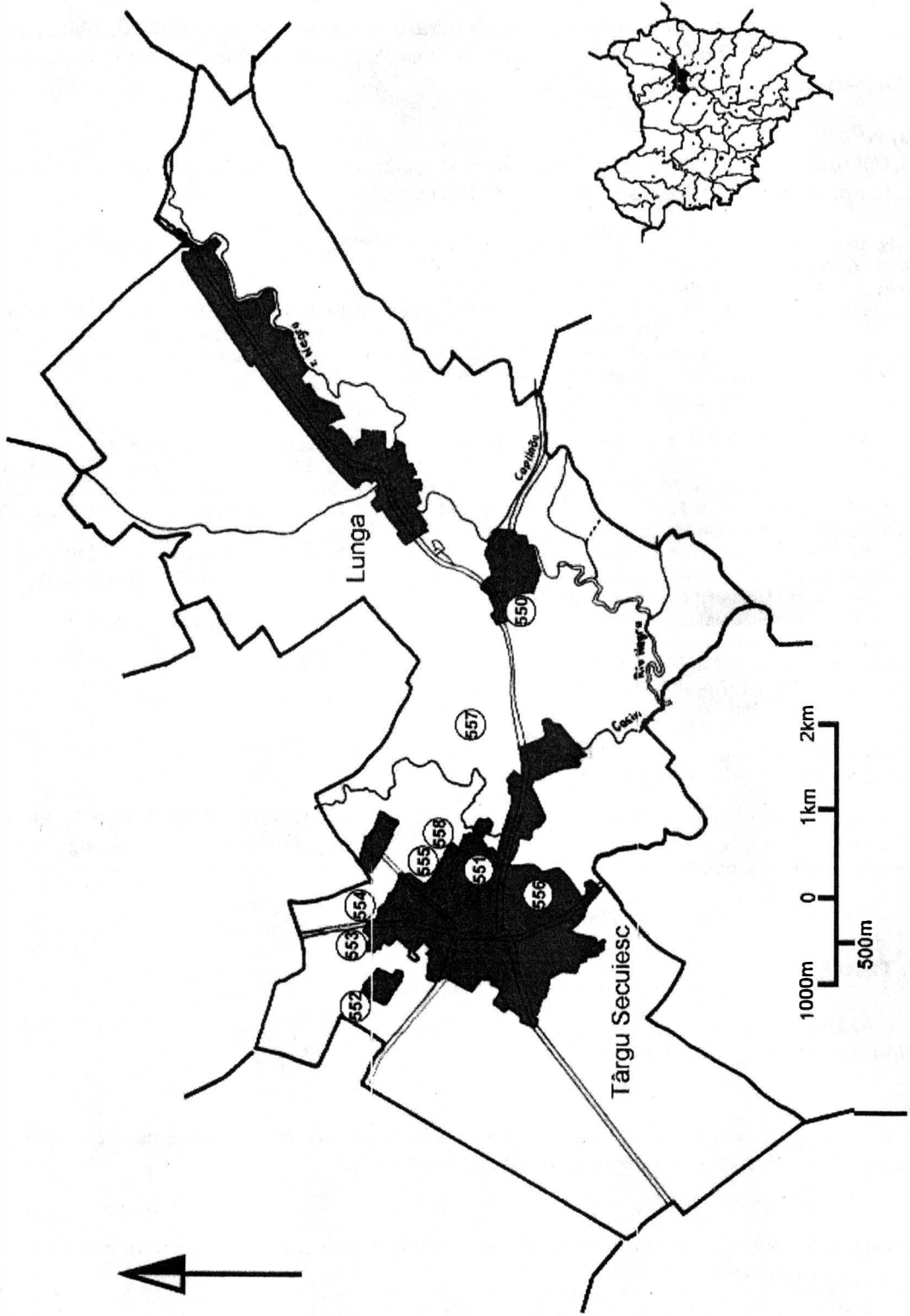
un lot de vase din perioada *La Tène*, s-au găsit în 1882;

h) (566) F2

denari republicani și imitații locale;

i) (567) F2

situla și castron cenușiu de factură *romană, sec. I f.e.n. - I e.n.*;

Orașul TÂRGU SECUIESC

j) (568) ?

vase, prâsnele și fragmente de vase cu loc și epocă *neprecizate* (MNS);

k) (569) R, VI-VII

țevi de apeduct *roman*, amforă *romană*, urne funerare, cărămizi *romane* (MNS), obiect mic de bronz (MNIT, I, 8247 a), *monede* de la *Traian și Antoninus Pius*; ceramică aparținând grupului *Luka-Raicovețkaia* (*sec. VI - VII*).

10. (570) Na

Pe locul "Oborul de vite", prin anul 1901, au fost găsite două cești, fiecare cu câte două torți supraînălțate aparținând culturii *Noua* (MNS 198/1901).

1. Z. Székely, *Aluta*, 8 - 9, 1976 - 1977, 26; id., *SCIVA*, 29, 2, 1978, 289 - 290 (il); Informație P. Haszman.
2. Z. Székely, *SCIVA*, 26, 3, 1975, 347 - 350 (il.).
3. Z. Székely, *SCIVA*, 26, 3, 1975, 347 - 350(il); id., informație.
4. F. László, *JSzNM*, 1907, 1908, 19; Gy. László, *Művészet*, 3; K. Horedt, *SCIV*, 2/2, 1951, 4, 204 - 205 (il.); 18, 3, 576, nota 5 și harta; M. Chișvasi - E. Comșa, *SCIV*, 8, 1957, 270; 9, 1, 1958, 76; 10, 1, 1959, 70; *IstRom*, 738; I. Nestor, *SCIV*, 10, 1, 1959, 51, nota 2; I. H. Crișan, *St. Dănilă, Materiale*, 7, 1961, 147; I. Pop, G. Bakó, *Cumidava*, 1, 1967, 111; Z. Székely, *Aluta*, 1, 1969, 13 - 14; T. Soroceanu, *ActaMN*, 10, 1973, 500; I. Andrițoiu, *SCIVA*, 1, 29, 2, 1978, 255.
5. Informație M. Petrescu-Dîmbovița; D. Tudor, *Orașe*, 280; *TIR*, L 35, 72.
6. *SzNMÉ*, 3, 1902, 18.
7. *Hon és K*, 1844, nr. 59, 233 - 234; I. G. Seidl, *OBLK*, 1846, 148, 345; J. F. Neugebauer, *Dacien*, 280; M. J. Ackner, *AVSL*, 4, 1859, fasc 1, 31; id., *JCC*, 1, 1856, 32 - 33; Fr. Müller, *AVSL*, 3, 1858, 336 - 337; C. Gooss, *Chronik*, 61, 121; id., *AVSL*, 13, 1876, 501; I. Paulovics, *Dacia*, 75; Z. Székely, *SCIVA*, 26, 3, 1975, 347 - 350 (il.); D. Tudor, *Orașe*, 280; *TIR*, L, 35, 72.
8. G. Nagy, *SzNMÉ*, 1, 1890, 53; V. Pârvan, *Getica*, 565, 580, 584 (il.); M. Roska, *Rep.*, 123; id., *Közl*, 1944, 60, nr. 49.
9. a) F. Müller, *AVSL*, 3, 1858, 336 - 337;
 - b) *Katalog des Lubomirski Museum, Lemberg (Lwov)*, 1877, 12; 1889, 12; M. Roska, *Emlékkönyv*, 278 - 279, 290 (il.); id., *Rep.*, 123, nr. 115 (il.); I. Nestor, *Stand*, 132; T. Sulimirski, *RPAN*, 1, 1937, 35, 36 (il.); M. Rusu, *Dacia*, 7, 1963, 209, nr. 34; M. Petrescu - Dîmbovița, *Depozite*, 144, II;
 - c) M. Roska, *Emlékkönyv SzNM*, 290 (il.); id., *Rep.*, 123, nr. 115; M. Rusu, *Dacia*, 7, 1963, 209, nr. 16; M. Petrescu - Dîmbovița, *Depozite*, 144, I.
 - d) M. Roska, *Emlékkönyv SzNM*, 304 (il.); id., *Rep.*, 123 (il.); I. Nestor, *Stand*, 117;
 - e) Z. Székely, *Aluta*, 8 - 9, 1976 - 1977, 26; M. Morintz, *Contribuții*, 1, 110;
 - f) C. Pop, *Civiltă*, 159, E 36;
 - g) I. Nestor, *SCIV*, 10, 1, 51, nota 2;
 - h) Z. Székely, *SCN*, 6, 1975, 217 - 218; A. Stoica, *Dacia*, 20, 1976, 286, nr. 60;
 - i) Fl. Costea, *Sargetia*, 11 - 12, 1974 - 1975, 277;
 - j) G. Téglás, *OTTE*, 13, 1888, 68; G. Nagy, *SzNMÉ*, 1, 1890, 53;
 - k) L. Kóvári, *ErdRég*, 44; B. Orbán, *Székelyföld*, 3, 101; *ErdMúz*, 2, 1875, 168; G. Nagy, *SzNMÉ*, 1, 1890, 55, 58; *Háromszék Emlékkönyv*, 8, 101; B. Richthofen, *AE*, 45, 1931, 258 - 259; Z. Székely, *Jegyzetek*, 28; id., *Sepsisztyg*, 42;
10. A. C. Florescu, *Rep.*, 131, nr. 546.

[I.W., V.C., V.Cr., Sz.Z.]

XXXIII. TURIA, comună

XXXIII a. ALUNGENI

(*Futașfalău, Futásfalva*), comuna Turia

1. (571) N

În punctul "Piatra", în stânga drumului ce duce spre Turia, la NE de sat, între pâraiele "Bélmező" și "Fântâna rece" se semnalează o așezare *neolitică*. Necercetată.

2. (572) E

Lângă pădurca "Capătul Stejarului" s-a constatat o așezare din *eneolitic* cu fragmente de fusăiole și un topor de piatră (MNS).

3. (573) D

În cartierul satului numit "Fântâna Sărată" în curtea locuitorului Ștefan Lukács, cu prilejul unor lucrări de nivelare a terenului, în anul 1945, s-au descoperit resturile unei așezări *dacice* din *prima*

și a doua epocă a fierului, cu vetre de pământ și pietre, bucăți de chirpici ars, oase de animale etc., precum și un tezaur de 148 denari romani republicani de argint depuși într-o cană brună-cenușie, lucrată cu mâna, de dimensiuni mici (MNS, nr.inv. 10.654-9). A fost descoperită o cană cenușie lucrată cu roata și fragmente unor vase ceramice lucrate cu mâna aparținând unei locuințe din faza clasică a culturii dacice. Monedele au fost împrăștiate imediat după descoperire (MIR, MNS și colecții private). Au mai putut fi examinați științific un număr de 33 de denari care datează din sec. II î.e.n., până la anul 63 î.e.n. Cu prilejul lucrării amintite s-a descoperit și un zid de piatră brută fără mortar.

4. (574) ?

În partea de NE a satului, spre Turia, se semnalează un val de pământ de epocă nedeterminată. Nu s-au făcut cercetări.

5. Din puncte neprecizate provin:

a) (575) N

trei topoare neolitice de piatră (Mz. Deri, Debrețin, Ungaria);

b) (576) BTz

mai multe celturi de bronz de la sfârșitul epocii bronzului (unul din ele la MNS);

c) (577) F?

fusaiole de lut și un disc de lut găurit, datând poate din epoca fierului (MNS);

d) (578) MT?

vârfuri de săgeți. Datarea lor în epoca premedievală este îndoielnică.

6. (579) D

În grădina lui Kiss Gábor s-a descoperit un vas dacic, lucrat cu mâna, ornamentat cu butoni, din secolele III-II î.e.n.

1. Z. Székely, Dacia, 11 - 12, 1945 - 1947, 108.

2. M. Roska, Közl, 1, 1941, 58; id., Rep., 95, nr. 118; Zs. Székely, Bronz, 73.

3. Z. Székely, Jegyzetek, 17, 27; id., Dacia, 11 - 12, 1945 - 1947, 105 - 114 (il); id., Almanah, 22 - 24; MIR, Dosar, V, 1946, nr. 103 și 326; Inv. nr. 191; T. Sauciuc - Săveanu, ARBSH, 28, 161; id., ARMSI, ser. 3, 29, 485; B. Mitrea, Z. Székely, Materiale, 2, 1956, 679, nr.14; Z. Székely, Almanah 16, 20 - 22; O. Floca, SCN, 3, 1960, 103; N. Lupu, Forschungen, 7/1, 1964, 28; Z. Székely, SCIV, 16, 1965, 64; N. Lupu, JNG, 17, 1967, 118; I. Winkler, JNG, 17, 1967, 133; I. H. Crișan, Ceramica, 251, nr. 4 (il); I. Glodariu, RCD, 276, nr. 7; B. Mitrea, Aluta, 6 - 7, 1974 - 1975, 30.

4. Z. Székely, Jegyzetek, 27.

5. a) L. Zoltai, AE, 35, 1915, 124; M. Roska, Rep., 95, nr. 118;

b) G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 69; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 51; I. Marțian, Rep., 19, nr. 272; M. Roska, Rep., 95, nr. 118;

c) G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 52; I. Marțian, Rep., 272;

d) M. Roska, TörtErd, 156.

6. Se păstrează la MNS, nr. inv. 16.401 - inedit, din depozit.

[M.B., V.Cr., Sz.Z.]

XXXIII b. BALVANYOS (vezi TURIA)

Stațiune turistică, aparținând de Turia, comuna Turia

XXXIII c. TURIA

(Turia de Jos, Turia de Sus, Balvanioș, Bálványos, Balvanioș Băi, Bálványos fürdő, Caratna-volál, Karatna, Karatnavolál)

1. (580) S, Nm, BM-W(?), F1, D, XII-XIII

În "Grădina conacului Apor" au fost dezvelite resturile așezării aparținând culturii Starčevo - Criș, o așezare din epoca bronzului, Hallstatt, La Tène dacic și o așezare din evul mediu timpuriu sec. XII - XIII. În anul 1986 au fost dezvelite trei locuințe, bordeie săpate în pământ de formă pătrată cu

dimensiunile 3 x 3 m și trei morminte cu schelet în poziție chircită, aparținând culturii *Starčevo - Criș*. Într-un bordei și în strat *Starčevo - Criș* au fost descoperite și fragmente ceramice aparținând culturii *ceramicii cu note muzicale*. A mai fost descoperită o locuință-bordei cu ceramica din *bronz mijlociu*, pentru o parte din care există analogii în cultura *Wietenberg*, dar și o serie de forme și ornamente care pot fi comparate cu ceramica din bronz milociu de tip *Vatina* (?). Din același context provine și o toartă supraînălțată cu buton cilindric care, după pastă și ardere este identică restului materialului ceramic, dar în același timp, este foarte asemănătoare cu cele des întâlnite în cultura *Noua*. Ceramica din *prima vârstă a fierului* datează din *Hallstatt B*, iar ceramica *dacică*, din perioada clasică a culturii *dacice*, *sec. I î.e.n.-I e.n.* (MNS, nr. inv. 18.134 -18.135, 18.151, 18.159, 18.174, 18.186). A mai fost dezvelită o locuință dreptunghiulară cu vatră cu boltă săpată în peretele bordeiului, inventarul lui constând din oale cu ștampilă pe fund, căni cu gura treflată, căldare din lut, cuțite din fier, o cheie din fier, trei vârfuri de săgeată și jumătatea unui pinten de fier. Bordeiul datează din *sec. XII - XIII*.

2. (581) XII-XIII, XIII-XIV

La o distanță de cca. 10 km. de la comuna Turia, pe malul stâng al pârâului "Bálványos", se ridică un deal masiv, pe a cărui culme se află ruinele cetății Bálványos. Cetatea se compune dintr-un donjon de formă pătrată, cu dimensiuni de 10 x 10 mp., de care se leagă incinta de piatră a unei cetăți interioare care cuprinde platoul. Mai are o cetatea exterioară care se leagă de colțul vestic al cetății interioare. Pe latura estică este situată poarta cetății. Dimensiunile: a celei interioare 40 x 25, a exterioarei 105 x 40 m. Grosimea zidului 1,5 - 2 m. În anul 1942, MNS a făcut săpături conduse de S. Fencenzi. Materialul a dispărut în război și rezultatele nu sunt cunoscute. În anul 1971, săpăturile au fost reluate sub conducerea lui Z. Székely. Pe baza elementelor de construcții și a materialului descoperit, donjonul a fost încadrat în *sec. XII - XIII*, iar incintele de piatră - în *sec. XIII - XIV*. În *sec. XVII* cetatea a fost abandonată. Materialul (ceramică, pinten din fier) se află la MNS.

3. (582) Cț, Sb, W, D

Pe partea dreaptă a drumului care duce de la Turia de Jos spre Târgu Secuiesc, lângă cimitirul romano-catolic, prin cercetări arheologice au fost descoperite urme de locuire *Cotofeni* - o groapă rituală, care conținea două vase și patru bucăți de metacarpe de animal. Au mai fost găsite fragmente ceramice aparținând culturilor *Schneckenberg* și *Wietenberg*, precum și două locuințe de formă pătrată cu dimensiunile 3,75 x 3,75 m care aparțin populației *dacice* din *sec. IV - III î.e.n.* Pe o terasă înaltă situată lângă cimitir a fost cercetată o așezare locuită în *epoca bronzului* și cea *dacică*. Descoperiri: două locuințe de suprafață.

L.1., de formă pătrată, (3,75 x 3,75 m), a fost delimitată de urmele de pari. În partea sudică, spre centru, era o vatră de foc, de formă circulară (1 x 1 m), în jurul căreia se aflau fragmente de vase lucrate cu mâna și un fund inelar de vas, de culoare roșie, lucrat cu roata. Fragmentele de vase lucrate cu mâna au pasta nisipoasă, unele, sunt de culoare neagră și provin de la borcane ornamentate cu butoni plăți sau brâu alveolar.

L.2., a fost delimitată de bucățile de lipitură, doar în colțul nord-vestic s-a profilat o urmă de par. Ea avea formă dreptunghiulară (4 x 3 m), cu axul lung pe direcția est-vest. În interior, lângă peretele estic, era o vatră de foc (1,25 x 1,25 m), lutuită; fragmente ceramice lucrate cu mâna: borcane ornamentate cu butoni plăți și brâu alveolar, fragmente de străchini, cești, un pahar de dimensiuni mici (lucrate cu mâna), un idol antropomorf; ceramică lucrată cu roata: un fragment de amforă, de culoare cărămie și un picior de fructieră, de culoare cenușie.

Fragmentul de vas lucrat cu roata din prima locuință și cel de amforă din a doua provin, crede autorul, din centrele grecești de pe litoralul Mării Negre.

Bazându-se pe slaba reprezentare a ceramicii lucrate cu roata, autorul datează locuirea în *sec. IV - III a. Ch.* Studiind materialele aflate în depozitul MNS, credem că așezarea se încadrează în *sec. II a. Ch. - I p. Ch.* MNS. (nr. inv. 18288 - 18293, 18406, 18408).

4. (583) S, Bo, Pc, A, BT, W, Na, F1, S-M, XI-XII

Pe malul stâng al pârâului Turia pe un platou înalt și larg, "Judet - Vármegye", pe extremitatea de nord a comunei, la confluența pârâielor Turia și Caratna se află o mare așezare aparținând culturii

Ariușd - Cucuteni. Pe "Panta de mestecăniș" a fost dezvelită o locuință de suprafață de formă dreptunghiulară cu dimensiunile 5 x 10 m. Pe locul denumit "Telek" a fost dezvelită o locuință de suprafață cu găuri de par cu dimensiunile 5 x 10 m. Așezarea a avut două nivele de locuire, ultimul aparținând unei faze târzii de dezvoltare, după cum arată fragmentele de vase de tip *Petrești B* găsite în inventarul locuinței. Lângă această locuință a fost descoperit și un bordei aparținând culturii *Precucuteni*, suprapus de o locuință a culturii *Noua*. Tot pe Telek a fost descoperită o așezare din prima vârstă a fierului suprapusă de una din *sec. XI - XII*. Așezarea culturii *Sântana de Mureș - Cerneahov* este reprezentată de fragmente de vase de tip "*Krausengefässe*" și de o monedă de bronz a împăratului *Valentinianus II (375 - 392)* găsită tot pe acest loc. Pe partea platoului "Groapa caprei - Kecskésödör" a fost depistată o așezare din *sec. XI - XII*. În fața așezării culturii *Starcevo - Criș* din grădina conacului Apor, pe marginea malului stâng al pârâului Turia au fost dezvelite două locuințe de suprafață cu pldvor aparținând culturii *Starcevo - Criș* dintr-o fază de dezvoltare evoluată (după M. Ciută, *faza IIIB-IVA*).

Între drumul care merge paralel cu mal și drumul care duce spre nord, a fost găsit un "*Kistengrab*" cu schelet și cu vas de tip "*askos*", aparținând *Bronzului timpuriu I a, orizontul Zimnicea-Mlăjeț-Sânzieni-Turia*. La capătul nord-estic al comunei, pe malul pârâului Turiei, pe o terasă ridicată, care poartă toponimul de "Județ-Vármegye", a fost descoperită o așezare al culturii *Boian-faza Giulești*, și o necropolă de incinerare în urne din bronzul mijlociu, cultura *Wietenberg II*. Au fost cercetate 26 de morminte, în care au fost găsite 28 de urne funerare. În cele mai multe cazuri urnele au fost acoperite cu un alt vas folosit drept capac.

5. (584) F1

De pe teritoriul fostului sat Caratnavolal (Karatnavolál), provine un depozit de bronzuri din *Hallstatt B2* ce se află în MNS.

6. Din puncte neprecizate topografic provin:

a) (585) BTz

un depozit de bronzuri de tip *Uriu Domănești, Bronz D* (MNS);

b) (586) F1

un depozit de bronzuri din *Hallstatt A2*, se păstrează în MIC;

c) (587) D

în Mz. Brașov și MNS se păstrează câte un vas *dacic*;

d) (588) F2

două *tetradrahme thasiene*;

e) (589) F2

un *denar din a. 114 î.e.n.*;

7. (590) ?, W

De pe teritoriul fostului sat Balvanioș se menționează: o seceră de bronz de tip transilvănean, un topor și o măciucă de bronz. Între comunele Turia și Băile Bálványos între două pâraie pe un promontoriu se află "cetatea Turia", unde, după săpătura executată de MNS, s-a constatat o așezare ce aparține culturii *Wietenberg*.

8. (591) A, VII-VIII

La vest de comuna Turia se află un bot de deal înconjurat de pârâul Katarna denumit "Balázs - Telke"; pe acest loc este o așezare aparținând culturii *Ariușd - Cucuteni*; s-a dezvelit o locuință de suprafață (5 x 4 m), un vas din inventarul locuinței are decorul reprezentând stilul *Cucuteni B*. În valea pârâului Katarna în curtea unui gospodar s-a găsit un bordei cu vatra-pietrar, *sec. VII - VIII*.

9. (592) IV(S-M?)

Așezare din *sec. IV*, probabil de tip *Sântana de Mureș-Cerneahov*. Se află pe o terasă înaltă în locul Rétiláb, la 3 km est de sat, în dreapta drumului dinspre Târgul Secuiesc.

10. (593) F2

La "Silozuri", săpăturile efectuate de Z. Székely au dus la descoperirea a numeroase vase întregi și fragmentare lucrate cu mâna și roata, din *sec. II î.e.n. - I e.n.* (MNS, nr. inv. 18.064, 18.084, 18.086-18.087).

1. Z. Székely, Marisia; T. Soroceanu, Acta MN, 10, 1973, 500; M. Ciută, Apulum, XXXI, 1997, 12.
2. Z. Székely, Aluta, 8 - 9, 1976 - 1977, 54 - 55;
3. T. Soroceanu, Acta MN, 10, 1973, 500; Z. Székely, Simpozia Thracologica, nr. 8, 95, 96; id., Cumidava, XV - XIX, 1990 - 1994, 14 - 15; N. Șoancă, Marisia, XV - XXII, 1985 - 1992, 53.
4. E. Comșa, SCIV, 16, 1965, 634; id., Boian, 35; Gh. Lazarovici, Z. Székely, Cumidava, XV - XXII, 1985 - 1992, 15 - 16; id., Aluta, XVII - XVIII, 1985 - 86, 195; Acta - 1995, MSC - MNS, 1996, 105 - 108; Zs. Székely, Bronz, 83; id., Cercetări arheologice în aria nord-tracă, I, 1995, 127-133, n. 1-28; M. Ciută, Apulum, XXXI, 1997, 12.
5. M. Roska, Rep., 117, nr. 26, fig. 114; M. Rusu, Dacia, 7, 1963, 209, nr. 18.
6. a) M. Roska, Rep., 21, nr. 79, fig. 12; M. Rusu, Dacia, 7, 1963, 206; id., Sargetia, 4, 1966, 37, nr. 139;
b) M. Roska, Rep., 21, nr. 79, fig.13; M. Rusu, Dacia, 7, 1963, 208; A. D. Alexandrescu, Dacia, 10, 1966, 128 - 129, 172;
c) Fl. Costea, Cultura materială, 4;
d) M. Roska, Rep., 21, nr. 79; E. Chirilă, G. Mihăescu, Căprioru, 35; I. Glodariu, RCD, 266; B. Mitrea, Aluta, 6 - 7, 1974 - 1975, 29;
e) M. Roska, Rep., 21, nr. 79; B. Mitrea, Z. Székely, Materiale, 2, 1956, 678; I. Glodariu, RCD, 295;
- 7.a) M. Roska, Rep., 35, nr. 48;
b) Informație Z. Székely; Székely Zs., Aluta, XIV - XV, 1983, 62; id., Sympozia Thracologica, nr. 7, 1989, 246, id., Sympozia Thracologica, nr. 5, 1987, 139 - 149; id., Sympozia Thracologica, nr. 8, 1990, 11 - 113; id., Marisia, 1985 - 1992, 31; id., Materiale, 1983, 143 - 149; id., Sympozia Thracologica, nr. 5, 1987, 139 - 141.
8. Z. Székely, La civilisation de Cucuteni en contexte Europeen, Iași, 1987, 260.
9. Descoperit de Székely Zsolt în 1991. Materialul se păstrează la MNS.
10. Informație inedită de la Viorica Crișan.

[Sz.Z., I.W., Sz. Zs., V. Cr.]

XXXIV. VALEA CRIȘULUI, comună

XXXIV a. ARCUS

(Árkos), comuna Valea Crișului

1. (594) N

La vest de sat, la locul numit "Vadea" s-au descoperit, întâmplător, două securi *neolitice* de piatră. Una din ele, descoperită într-un șanț, este de trahit și se află la MNS, cealaltă la MNIT.

2. (595) N?

Într-un punct de "lângă sat" s-a găsit un topor de piatră, lustruit, cilindroidal, perforat, lung de 0,155 m (MNS).

3. (596) N

Pe locul "După Cheie" s-au descoperit două securi *neolitice* de cupru, cu un singur tăiș și cu gaură transversală (odinioară în col. învățătorului A. Regeni, din localitate).

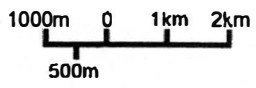
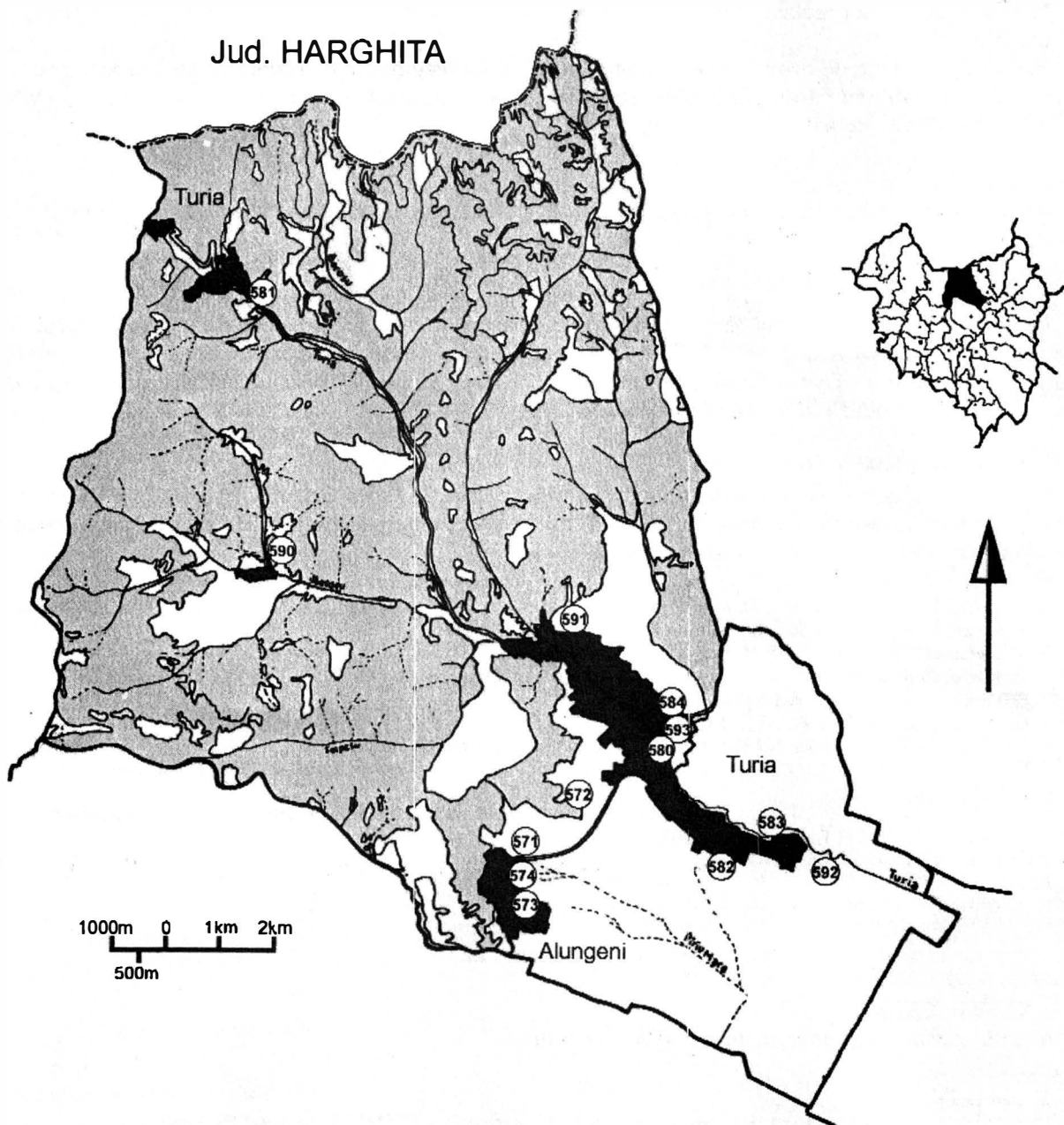
4. (597) R?

Prin zona Satului s-ar fi găsit vase și țigle *romane* cu ștampilă legionară (?). După observația personală a lui Z. Székely, nu s-au găsit aici cărămizi ștampilate.

5. (598) IV

La locul numit "Groapa Roșie" s-a descoperit o așezare din *sec. IV e. n.* cu ceramică lucrată cu mâna (o ceașcă *dacică* în MNS, 15499) și la roată (MNS).

Jud. HARGHITA

Comuna TURIA

6. (599) EM?

Între pâraiele "Égevesze" și "Sugó", pe culmea măgurii "Dealul Cetății", se află un val semicircular, înalt de 3 m cu baza largă de 11,5 m, lung de circa 250 m, construit din pământ și piatră brută. Fortificația măsoară 76 m pe axul N - S și 76 m pe direcția E - V. Cercetări: B. Orbán și Z. Székely, în 1947. Atât în interior, cât și în val, nu s-au găsit elemente pe baza cărora fortificația să poată fi datată. Se presupune că ea aparține epocii *medievale*.

7. Din punctele neprecizate, provin:

a) (600) B

mai multe obiecte de bronz din *epoca bronzului*: două fragmente de seceri, două brățări, o verigă, un ac de podoabă cu capul conic (Mz. Deri, Debrețin, Ungaria) celturi de tip transilvănean (MNS, 15314), poate un depozit;

b) (601) F2

fragmente ceramice din *a doua epocă a fierului* și o greutate de lut conică (col. A. Regeni din localitate).

8. (602) D

Pe platoul denumit "Platoul Târgului-Vásártető", care se află în drumul care duce spre Arcuș și drumul ce duce spre Olteni, în anul 1985 a fost găsit un *tezaur monetar dacic* compus din următoarele monede: 208 *drachme Dyrrachium*, 3 *tetradrahme Thasos* și 50 *denari romani* republicani. Moneda cea mai recentă se datează la *mijlocul secolului I î.e.n.*

9. (603) XIII-XIV

La intrarea în sat, pe partea dreaptă a drumului ce duce la Valea Crișului, este o movilă denumită "Loc de pivniță - Movila bisericii sfânte" - "Pincehely - Szentegyházdomb". În movilă sunt resturile unei biserici de stil *romanic târziu* din *sec. XIII - XIV*.

- 1.G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 67; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 42 - 3; I. Marțian, Rep., 28; I. Andrieșescu, Contribuție, 30, 32; M. Roska, Közl, 1941, 50; id., Rep., 30, nr. 10; D. Berciu, RArhivelor, 5, 1, 1942, 26.
2. G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 67; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 42.
3. M. Roska, Emlékkönyv, 270; id., Rep., 30, nr. 10, (il); id., Apulum, 3, 1946 - 48, 72; D. Popescu, Bronzezeit, 35; Al. Vulpe, SCIV, 21, 3, 421, nr. 12; Zs. Székely, Bronz, 74.
4. Háromszék Emlékkönyv, 8; TIR L 35, 24.
5. I. Pop, G. Bakó, Cumidava, 1, 1967, 105; Z. Székely, Aluta, 1, 1969, 19, nr. 9.
6. B. Orbán, Székelyföld, 3, 49; I. Marțian, Rep., 28; Könyöki - Nagy, A középkori várak, 284; M. Roska, Rep., 30, nr. 10; Z. Székely, Almanah, 42.
7. a) L. Zoltai, AÉ, 25, 1915, 124; M. Roska, Rep., 30, nr. 10; M. Rusu, ArhMold, 2 - 3, 1964, 247, n. 43; id., Sargetia, 4, 1966, 35, n. 35; id., Dacia, 7, 1963, 205;
- b) M. Roska, Rep., 30, nr. 10.
8. Z. Székely, Thraco - Dacica, VII, 1 - 2, 1986, 144 - 145.
9. Z. Székely, Veszprémi Történelmi Tár, 1990, I, 10.

[M.B., V.Cr., Sz.Z.]

XXXIV b. CALNIC

(Calnic, Calnoc, Kálnok), comuna Valea Crișului

1. (604) IV

De pe locul "Poteca fântâniei" o *siliqua* de la *Constantius II* (MNS nr. inv. 15.346).

2. De pe teritoriul satului, din puncte neprecizate provin:

a) (605) N

un topor *neolitic* de piatră cu gaură de înmănușare (Mz. Cristur), o *daltă neolitică* (lung. 9,5 cm), de piatră (Mz. Cristur);

b) (606) BTz

un celt de bronz de la *sfârșitul epocii bronzului* (MNS, 4747, până în anul 1944).

1. Z. Székely, SCN, 1, 1957, 471; id., Aluta, 1, 1969, 11, nr. 9; B. Mitrea, SCIVA, 30, 1979, 74.
2. a) JSzNM, 1913, 15; M. Roska, AÉ, 50, 1937, 142 (il); id., Rep., 119, nr. 45;

b) Informație, Z. Székely; M. Rusu, Sargetia, 4, 1966, 35, nr. 33.

[E.C., Sz.Z.]

XXXIV c. VALEA CRIȘULUI

(*Crișpatak, Kőrispatak, Sepsikőrispatak, Sepsikőrszpatak*), comuna Valea Crișului

1. (607) D

În ograda locuitorului Árpád Bede s-a găsit ceramică *dacică* din a doua epocă a fierului (MNS).

2. (608) D

Lângă "Valea Mare", printr-o perieghază efectuată de Z. Székely, a fost identificată o așezare *dacică* deschisă din epoca *La Tène*.

3. (609) F2

Lângă cimitirul reformat s-au descoperit mai mulți *denari romani* republicani (gințile, *Caecilia, Hargilia, Cornelia, Fonteia, Titia*) și imperiali din *sec. I (Vespasian și Titus)* (anii 91 î.e.n - 79-81 e.n.) (MNS, până în 1944).

4. (610) B, D, EM

Între Valea Mare și Valea Csudor se află promontoriul numit "Vârful cu mesteceni", prezentând o dublă circumvalație de pământ. Pe circumvalațiunea interioară s-au descoperit urne de palisadă, construită, probabil, în *epoca bronzului* și refolosită de daci. Pe circumvalațiunea exterioară au fost descoperite urme de ziduri din *evul mediu*. Cetatea a fost datată în *epoca bronzului*, epocă *dacică* (*sec. I î.e.n. - I e.n.*) și *evul mediu*. Nu s-au făcut cercetări.

5. În puncte neprecizate de pe teritoriul comunei s-au găsit întâmplător următoarele obiecte (MNS):

a) (611) N

un topor *neolitic* de piatră de formă amigdaloidă cu secțiune ovală și cu ceafă ascuțită, lung de 0,225 m;

b) (612) Cț

un topor *neolitic* de piatră cu muchie dreaptă lung de 0,077 m atribuit culturii *Coțofeni*;

c) (613) N

un topor *neolitic* de piatră cu gaură neterminată;

d) (614) N

o daltă *neolitică* de tuf trahitic greșit prezentată de unii autori ca provenind de la Crișani;

e) (615) D

o ceașcă *dacică* (MNS, nr. inv. 10827).

6. (616) EM

Biserica romano-catolică a fost *romanică* (din care se mai păstrează doar absida semicirculară).

7. (617) S

La cca. 400 m vest de drumul național Sfântu Gheorghe - Miercurea Ciuc, 150 m, nord de dru-

mul Valea Crișului - Ghidfalău și la 300 m nord de pârâul Valea Crișului, pe traseul conductei de gaz metan instalate în anul 1996, se află o așezare *neolitică* aparținând culturii *Starcevo - Criș*. Ea se întinde pe o suprafață de aproximativ 100 x 60 m. La suprafața terenului s-au găsit fragmente ceramice, toate în amestec cu pleavă. Materialele se află la MCR, Sfântu Gheorghe.

8. (618) S

La 300 m vest de drumul național Sfântu Gheorghe - Miercurea Ciuc, 450 m sud de drumul Valea Crișului - Ghidfalău și la 200 m sud de pârâul Valea Crișului se află o așezare *neolitică* aparținând culturii *Starčevo - Criș*. La suprafața așezării s-au găsit bucăți de chirpici și fragmente de vase ceramice, toate din pastă cu multă pleavă. Suprafața pe care s-au găsit vestigiile așezării este de aproximativ 50 x 30 m. Materiale se păstrează la MCR, Sfântu Gheorghe.

1. Z. Székely, *Jegyzetek*, 20;
2. id., *Almanah*, 16.
3. id., *Jegyzetek*, 20; I. Winkler, *SCN*, 2, 1958, 409; I. Glodariu, *RCD*, 296, nr. 339.
4. B. Orbán, *Székelyföld*, 3, 51; E. A. Bieltz, *JSKV*, 18, 1898, 91; Könyöki - Nagy, *Középkori várak*, 284; I. Marțian, *Rep.*, 209;
- Z. Székely, *Jegyzetek*, 18 - 23 (il).
5. a) G. Nagy, *SzNMÉ*, 1, 1890, 44; M. Roska, *AÉ*, 49, 1936, 81; id., *Rep.*, 246, nr. 50;
b) G. Nagy, *SzNMÉ*, 1, 1890, 44; M. Roska, *Közl.*, 1, 1941, 78; id., *Rep.*, 246, nr. 50;
c) M. Roska, *Rep.*, 246, nr. 50; Zs. Székely, *Bronz*, 83.
d) G. Téglás, *OTTÉ*, 12, 1887, 181; 13, 1888, 69; I. Andrieșescu, *Contribuție*, 34; I. Marțian, *Rep.*, 209; M. Roska, *Rep.*, 246, nr. 50; I. H. Crișan, *Ceramica*, 278, nr. 322.
e) I. H. Crișan, *Ceramica*, 278, nr. 322
6. V. Vătășianu, *IAF*, 1, 84.
7. Descoperită în anul 1996 de V. Cavruc.
8. Descoperită în anul 1996 de V. Cavruc.

[I.H.C., V.C., V.Cr., Sz.Z.]

XXXV. VÂLCELE, comună

XXXV a. ARACI

(*Arpătac, Árapatak*), comuna Vâlcele.

1. (619) A, Cț

Lângă drumul ce duce spre Ariușd numit "Coasta lui Ciulac" sau "Coasta Dealului", din dreapta guri pârâului Retkes, se află o așezare cu ceramică pictată de tip *Ariușd - Cucuteni* și ceramică de caracter *Coșofeni* (MNS).

2. (620) A

Pe locul "Păduros" s-a constatat o altă așezare cu ceramică de tip *Ariușd - Cucuteni* (MNS).

3. (621) N

La locul "Lunca sălciilor" s-a găsit un topor *neolitic* de piatră (MNS).

4. (622) Sb

Pe locul "Văpa Lorham" a fost identificat un cimitir de tip *Schneckenberg* și două topoare de aramă.

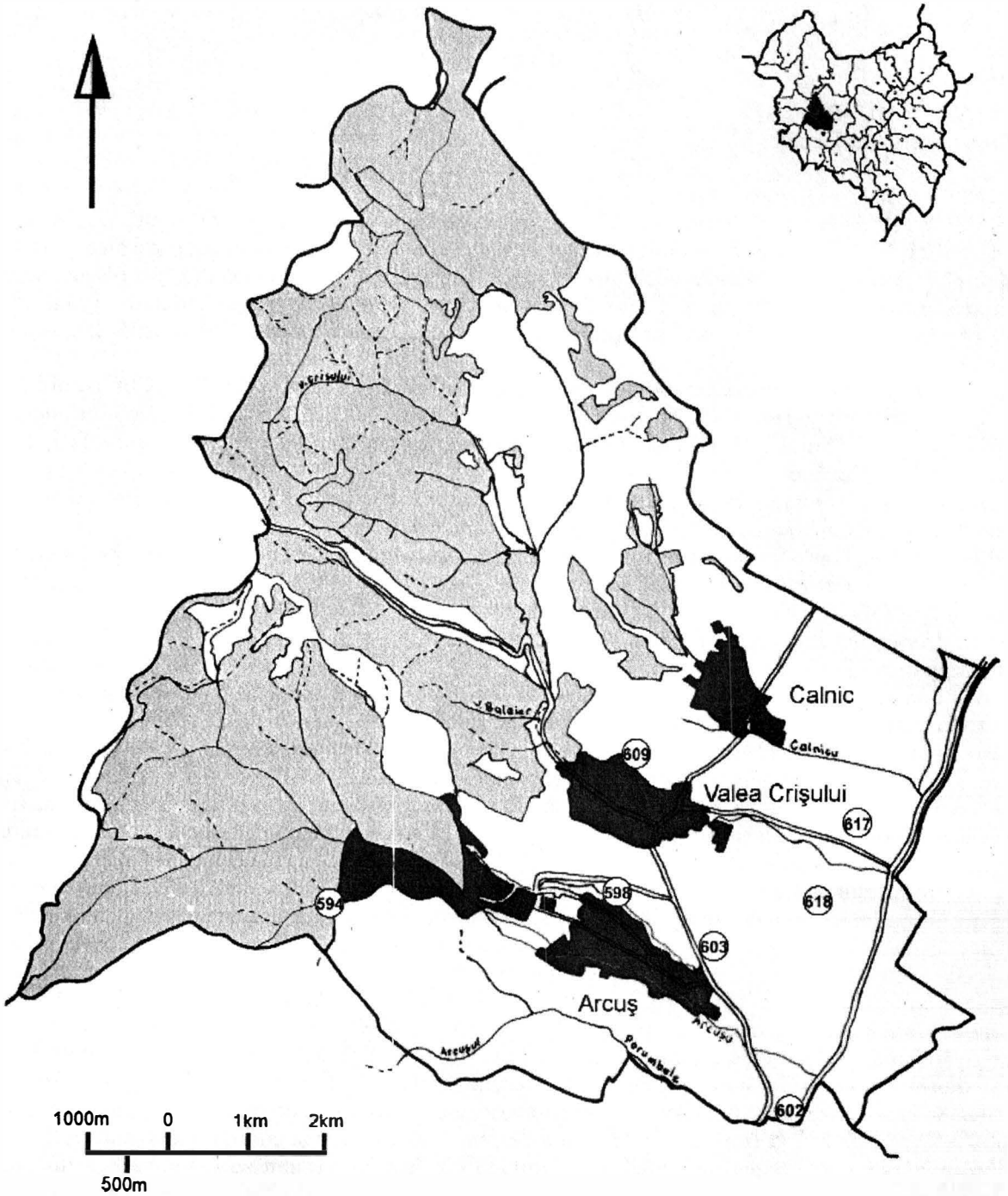
5. Din puncte neprecizate provin:

a) (623) N

o daltă *neolitică* de piatră (MNS, 5242);

b) (624) F2

trei brățări de bronz din *ă doua epoca a fierului*, una *ornamentată* cu proeminențe în grupuri de câte trei, a doua cu proeminențe și linii în forma de S, ultima simplă (Mz. Aiud și MNS, până în anul 1944).

Comuna VALEA CRIȘULUI

1. G. Supla, AÉ, 34, 1914, 13; F. László, Dolg, 5, 1914, 281; H. Schroller, Emlékkönyv SzNM, 1929, 334; id., StuKz, 77; M. Roska, Rep., 30, nr. 9; id., Közl, 3, 1943, 63, nr. 4; Zs. Székely, Bronz, 73.
 2. AÉ, 34, 1914, 158; F. László, Dolg, 5, 1914, 281.
 3. AÉ, 34, 1914, 158; JSzNM, 1913 - 1914, 15; M. Roska, Közl, 1, 1941, 50; id., Rep., 30, nr. 9.
 4. Z. Székely, Almanah, 49 - 51 (il); id., SCIV, 6, 1955, 844; G. Bichir, Dacia, 6, 1962, 90; Z. Székely, SCIV, 18, 1967, 328 - 329; I. Paul - M. Blăjan, Forschungen, 18, 2, 1975, 38; Zs. Székely, Bronz, 73.
1. a) M. Roska, Rep., 30, nr. 9;
b) K. Herepei, AFM, 2, 1, 77, 257 - 8; V. Pârvan, Getica, 551; M. Roska, Rep., 30, nr. 9; id., Közl, 4, 1944, 54, 8 (il).

[E.C., Sz.Z.]

XXXV b. ARIUȘD*(Erőd), comuna Vâlcele***1. (625) A, Sb**

La 300 m NV de sat, pe "Dealul Tyizsk", se află cunoscuta stațiune *eneolitică*. Înălțimea, cota 558 m, situată cu 57 m deasupra nivelului satului actual, reprezintă o prelungire spre valea Oltului a dealului "Tyizskmege". La poalele sale dinspre sud curge pârâul Ariușd. Partea din vârf pe care se află stațiunea, este mărginită din toate părțile de râpe abrupte. Spre NE se leagă de dealul "Tyizsk-ul de Sus", printr-o șa, lungă de 58 m și strâmtă de 4 - 5 m, tăiată printr-un șanț dublu artificial, săpat în *epoca eneolitică*.

Suprafața stațiunii însumează 5400 mp. Stațiunea a fost semnalată pentru prima dată în anul 1869 de către B. Orbán. Ulterior, între 1895 și 1906 a fost cercetată prin săpături de mică întindere de către A. Benkó, V. Csutak și J. Teutsch. F. László a întreprins săpături sistematice în anii 1907, 1908, 1910 - 1913, explorând o suprafață de 515 mp., la care se adaugă o porțiune cercetată în 1925. Săpăturile au fost reluate începând cu anul 1968. Stratul arheologic al stațiunii prezintă o grosime medie de 3,50 m, cuprinzând 7 nivele și anume (de sus în jos):

- humus gălbui, foarte mult răvășit prin gropile săpate pentru plantațiile de arbori din epoca modernă.
- humus negru amestecat cu multe resturi arheologice;
- terramare (un sol galben - verzui), cu urme de așezare;
- strat de vălătuci arși, cu fundament de locuințe și vetre;
- o altă pătură de terramare, intermediară;
- un al doilea strat de vălătuci arși cu resturi de locuințe și vetre, mai compact decât primul;
- a treia pătură de terramare, cu vetre răzlete, așezate direct peste pământul virgin.

Șase din aceste nivele, conținând un inventar foarte bogat de *eneolitic*, se referă la două așezări succesive, marcate prin cele două straturi de vălătuci arși și de vetre. G. Childe le-a numit *Ariușd - I* (stratul inferior) și *Ariușd - II* (stratul superior). F. László n-a putut observa nici o diferență importantă între resturile celor două așezări *eneolitice*, trăgând concluzie că amândouă aparțin uneia și aceleași culturi, caracterizată în primul rând printr-o ceramică pictată, bicromă și tricromă, înrudită cu aceea de la *Cucuteni*. În nivelul de humus răvășit de la suprafața stațiunii s-au găsit în mod răzlet, fragmente ceramice ornate cu impresiuni de sfoară și un târnăcop cu brațele opuse aparținând culturii *Schneckenberg*. Locuințele eneolitice descoperite la Ariușd erau patruleter, orientate N - S, construite la suprafața solului. Erau construite din pari de lemn înfipti în pământ și uniți prin grinzi transversale. Locuințele erau acoperite cu paie și trestie. Interiorul lor era împărțit în câte două încăperi, dintre care cea dinspre intrare era mai mică și avea podeaua mai joasă. În cele două nivele eneolitice s-au constatat numeroase vetre având marginile înălțate. Erau de dimensiuni și forme diferite: rotunde, eliptice, patruleter. Unele dintre ele aveau deasupra lor lespezi de piatră. O vatră era împărțită în două printr-o muchie mediană în relief. S-au constatat și mai multe cuptoare, dintre care unul conținea mai multe vase în situ. Cuptoarele erau de formă conică, simple, înalte de cca. 0,60 - 0,70 m și cu un diametru de 1,40 - 1,70 m. Într-un loc s-au găsit patru cuptoare înșirate unul lângă altul. Interesante sunt fragmentele unei mari plăci de lut ars de formă ogivală, decorate cu spirală în relief, găsite în stratul superior de vălătuci arși (*Ariușd - II*). Placa reprezintă decorul frontonului unei locuințe, deși s-a presupus că ea poate reprezenta spătarul unui tron de cult. În legătură cu locuințele sunt de menționat numeroasele gropi de forme diverse, cilindrice și conice, constatate mai ales în stratul inferior de vălătuci arși, adâncindu-se până în solul virgin și pline de resturi de vetre, cioburi, cărbuni, cenușă, oase de animale. În afară de șanțul de pe șaua din NE, stațiunea era apărată și dinspre nord, dar numai în faza *Ariușd - I*, prin două valuri

longitudinale, paralele, întărite cu palisadă. Inventarul rezultat din săpături constă din obiecte de piatră, de os, de metal, de lut ars și cu deosebire din vase și din fragmente de vase. Printre obiectele de piatră sunt frecvente silexurile (lame de cuțite, răzuitoare, vârfuri de săgeți, perforatoare, percutoare) și securile lustruite. Dintre acestea, cele mai multe sunt plate, simple, neperforate. Topoare lustruite, cu gaură de înmănușare, nu s-au găsit decât în stratul superior de vălătuci arși (*Ariușd - II*); este una din puținele diferențe notabile care s-au putut distinge între cele două nivele de locuințe eneolitice. S-au găsit și numeroase pietre de măcinat, în cea mai mare parte de gresie. Uneltele de os constau dintr-un număr mare de împungători, sule, ace, dălți. S-au găsit și câteva spatule în formă de linguri, precum și un instrument dințat, făcut din corn de cerb, servind la producerea canelurilor de pe vasele de lut. Uneltele făcute din coarne de cerb ca topoare, împungătoare sau săpăligi apar foarte des. În stratul superior de arsură (*Ariușd II*) s-a găsit un vas pictat conținând 15 silexuri prelucrate, iar alături, printre diverse cioburi de vase, s-a descoperit numeroase amulete și mărgelile făcute din dinți de animale, din piatră, din os, din corn de cerb și scoici. Un fragment de colț de mistreț, perforat la ambele capete, și un amulet făcut dintr-un molar de cerb prezentau o patină verde, rezultată din contactul cu niște mărgelile de cupru, găsite în același loc. Metalul, constatat în ambele straturi de locuințe eneolitice, este reprezentat prin mai multe obiecte de aramă, (mărgelile menționate, sule, inele, brățări cu mai multe spirale, o lamă de pumnal primitiv în formă de frunză de salcie) și prin podoabe de aur. Într-un vas se afla un întreg depozit de podoabe de aramă: perle inelare, brățări spirale, fragmente de aramă brută, un mic topor plat, o sulă. În pătura de humus negru nr. 2, dinspre suprafața stațiunii, s-a descoperit și un topor de aramă cu două tășuri dispuse în cruce. Obiectele de aur de la Ariușd, constând dintr-o sârmă răsucită ca o verigă și dintr-o lamă îngustă răsucită cilindric în spirală, au apărut la baza straturilor de cultură (în terramare inferior, *Ariușd - I*). Ceramica celor două straturi *eneolitice* de locuințe de la Ariușd, lucrată cu mâna, prezintă trei categorii și anume:

- ceramică monocromă (fără pictură), cenușie sau roșiatică mată, neagră sau brună lustruită;
- ceramică fină bicromă, neagră ori brun roșcată lustruită, ornată cu motive pictate în alb; este categoria cea mai caracteristică;
- ceramică tricromă, pictată peste tot cu trei culori: alb, roșu și negru.

Această ultimă categorie se împarte, la rândul ei, în două specii, dintre care una e caracterizată prin motive roșii, mărginite cu negru, apărând pe fond alb, alta prin motive albe, mărginite de asemenea cu negru, pictate pe fond roșu. Culoarea roșie este reprezentată adesea prin fondul primitiv, lustruit, al vasului pe când albul și negrul sunt întotdeauna aplicate în mod pozitiv. În ceramica bicromă, pe lângă pictură, apar ca ornamente: proeminențe, caneluri, alveole, incizii. În ceramica tricromă aceste elemente nepicturale dispar, cu excepția proeminențelor care se păstrează însă fără nici un rol decorativ. Motivele pictate pe vasele celor două categorii sunt unghiulare, curbe sau în formă de S culcat, dezvoltate în spirale și meandre. Formele cele mai frecvente ale vaselor pictate sunt străchinile largi, simple, cu fund sferoidal sau strâmt și plat, ceștile conice simple ori cilindroidale, oalele bitronconice cu fund mic, chiupurile înalte ovoidale, "amforele" cu două proeminențe mari, laterale, găurite, vasele cu picior, suporturile de vase, vasele-capace, vasele rectangulare, vasele în formă de animale. Nu s-a putut face nici o distincție între diferitele forme și categorii de vase pe bază stratigrafică, toate fiind comune ambelor așezări de la Ariușd. Atât prin particularitățile tehnicii, cât și prin formele și ornamentele sale, ceramica de Ariușd se încadrează în inventarul culturii *Cucuteni - Tripolie*, apropiindu-se cel mai mult, ca stil, de ceramica *Precucuteni* și *Cucuteni A* clasică. Totuși analogiile cu această ceramică nu sunt totale. Ele pot fi stabilite ușor numai în ceea ce privește specia tricromă cu fond roșu și cu motive albe tivite cu negru, dar categoria bicromă și specia tricromă cu fond alb, foarte frecvente la Ariușd, sunt parțial deosebite față de ceea ce de la *Cucuteni* și din aria *Tripolie*. Prin aceste particularități în ceramică stațiunea de la Ariușd devine reprezentanta tipică a unei variante speciale din marele cerc de cultură *Cucuteni - Tripolie*. Prin cercetările prilejuite de stațiunea de la Izvoare s-a putut deduce rolul decisiv pe care ceramica bicromă de la Ariușd l-a avut în geneza ceramicii pictate tricrome. În afară de olărie, ceramica de la Ariușd este reprezentată prin linguri, adesea pictate tricrom, prin figurine antropomorfe, înfățișând mai întotdeauna divinitatea feminină steatopigă, prin figurine de animale cu aspect bovin, precum și prin diverse obiecte de utilitate sau de podoabă, ca greutăți conice, fusaiole (prâsnele de fus), mărgelile, ștampile, (pintadere), cu decor spiral pentru tatuaj cu pictură roșie. Printre figurinele antropomorfe feminine, una, fragmentară, este decorată cu striatiuni amintind oarecum idoli din stratul A de la *Cucuteni*. Figurinele mas-

culine sunt foarte rare. A mai fost găsită o figurină fragmentară, care înfățișează un bărbat șezând pe un postament. Din corp s-a păstrat numai partea inferioară. Materialul rezultat din săpăturile lui F. László a fost depus la MNS. Cel provenit din cercetări anterioare se află la MNIT, Mz. Brașov, Mz. Sibiu, MIR, MIAB (col. Severeanu), Mz. Budapesta, Mz. Berlin.

2. (626) A(E)

La cca. 1 km NE de stațiunea precedentă, pe locul numit "Lenkert", s-a constatat existența unei așezări *eneolitice* cu vase pictate, identice cu acelea de pe "Pisc" (Tyiszk).

3. (627) N, F1, R, XI?, XII?-XIII

La cca. 800 m NV de sat, pe vârful "Csókás", s-au constatat urmele unei așezări *preistorice*. Cercetările efectuate în 1980 de Zs. Székely și Z. Székely au dus la identificarea unei așezări din *prima epocă a fierului*, suprapusă de o fortificație medievală timpurie de *sec. XI (?)*, peste care s-a ridicat o cetate cu incinta de piatră cu mortar de *sec. XII(?) - XIII*. Cu această ocazie a fost identificat și un mormânt de incinerare în groapă, dacic, de *epocă romană*, databil din *sec. II - III e.n.* Din inventarul mormântului mai face parte un vârf de săgeată cu două aripi și un tub, un cuțit de fier, o fibulă de bronz puternic profilată și resort spiralic și un fragment de ceașcă (strachină) romană, lucrată cu roata, de culoare cenușie. Pe aceeași înălțime, la locul numit "Tagis", s-au găsit fragmente de vase de tehnică superioară, probabil din *epoca romană*, precum și un fragment de fier. În pârâul "Csókás", de la poalele înălțimii, s-a găsit un topor de piatră lustruită, perforat, probabil *neolitic* (MNS).

4. (628) Pr

Pe colina "Füzestér", aproape de "Retkespatak", s-au constatat resturile unei așezări *preistorice*.

5. (629) B, EM?

Pe înălțimea "Vecer" s-a găsit un tipar pentru turnat ace, precum și fragmente ceramice din *epoca bronzului* (MNS). Tot pe "Vecer" se semnalează resturi de așezare cu țigle, fragmente ceramice de tehnică superioară, vârfuri de lănci, piteni, eventual din *epoca medievală*.

6. (630) BTz, F1

În "Valea Cetății" s-au descoperit fragmente ceramice din *epoca târzie a bronzului*, precum și o urnă de aspect hallstattian, din *prima epocă a fierului* (MNS).

7. (631) R

În "șanțul Tyiszkárka", s-a găsit un picior al unei statui de piatră din *epoca romană* (MNS).

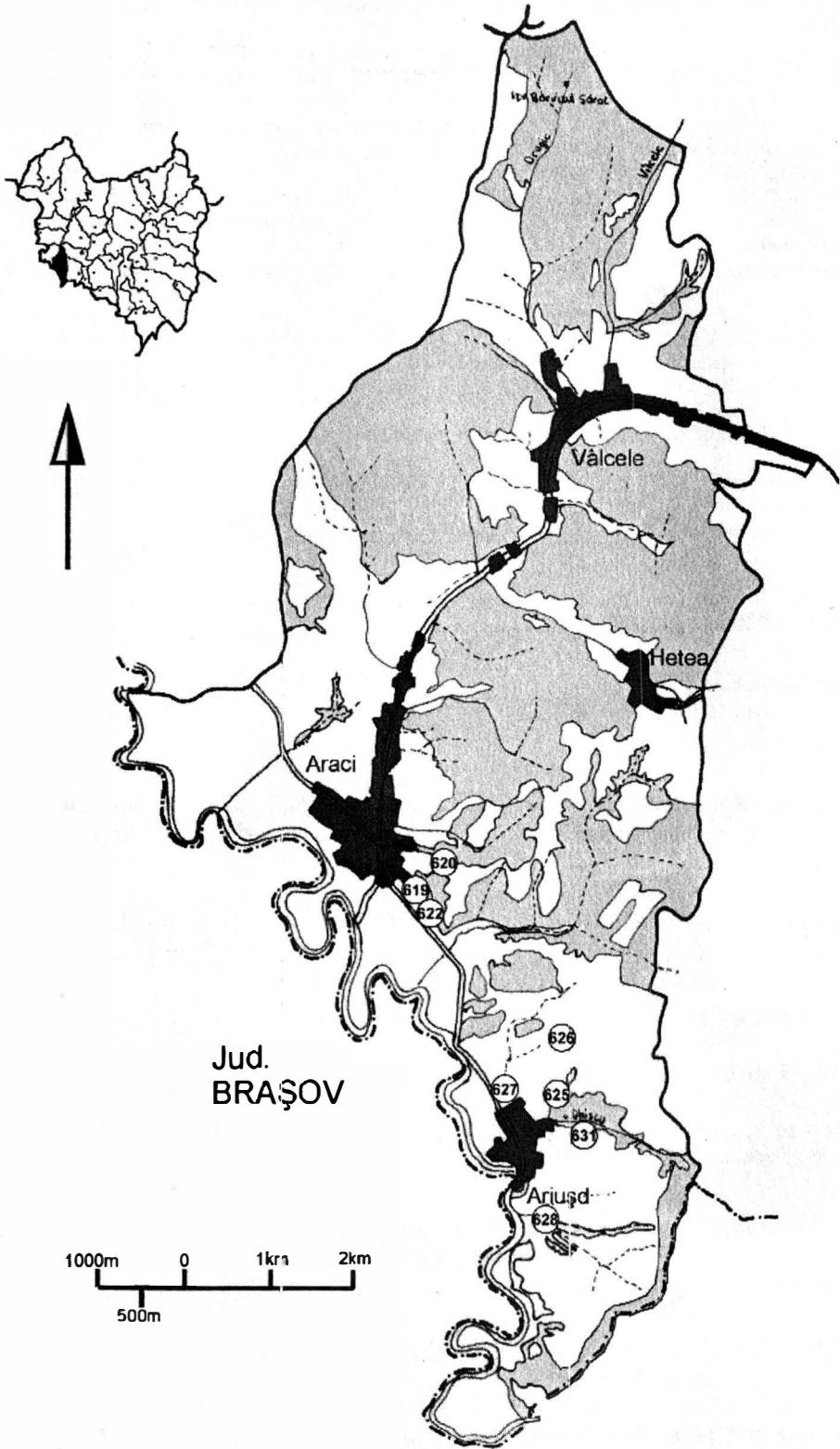
8. (632) R

În apropiere de sat, într-un loc neprecizat, a fost găsită o cărămidă *romană* cu ștampila *LEG XIII G (emina)* (fostă în MNS).

9. (633) R?

Pe diverse înălțimi din apropierea satului, ca "Vârful Straja", "Vârful Barabas" etc. au fost presupuse turnuri de observație din *epoca romană*. Nu s-au făcut cercetări sistematice intense pentru verificarea acestor ipoteze; periegeze efectuate de Z. Székely nu par să le confirme.

1. J. Teutsch, *MAGW.* 15, 1900, 189; id., *MPK.* 1, 6, 1903, 387 - 91; id., *AÉ.* 26, 1904, 221 - 7; 26, 1906, 375 - 77; C. Schmidt, *ZfE.* 26, 1904, 145 - 6; 56, 1924, 149 (il.); L. Laloy, *L'Anthropologie.* 15, 1904, 309 - 1; F. László, *JSzNM.* 1907, 15 - 19; 1908 - 9, 39 - 43; 1910 - 11, 50 - 61; 1912, 8; 1913, 11 - 13; id., *Dolg.* 2, 1911, 175 - 259 (il.); 5, 1914, 279 - 417 (il.), (raportul principal asupra stratigrafiei); id., *AÉ.* 32, 1912, 57 - 66, (il.); id., *Dacia.* 1, 1924, 1 - 27 (il.) (studiu ceramic pictate); M. Roska, *Dolg.* 5, 1914, 420 - 1 (il.); id., *AÉ.* 42, 1928, 48 - 53; 47, 1934, 162; id., *DolgSz.* 12, 1936, 40; id., *KözlDebr.* 1939, 1, 51, 1940, 1, 6; id., *Közl.* 1, 1941, 57, 82; 2, 1942, 20, 33 - 4, 50, 70, (il.); 3, 1943, 64 - 66, 13 (il.); id., *Rep.* 77, nr. 30; C. Schuchhardt, *PZ.* 13-14, 1921 - 2, 169; 15, 1924, 14; id., *Alteuropa.* 3, 171, 176, 313; G. V. Childc, *Danube.* 98 - 103, 128 - 9, 208 (il.); id., *Dawn.* 4, 132 - 7, 144 - 5; C. Frankfort, *Studies.* 16 - 17, 20 - 22, 24, 29, 34; J. Bochlau, *PZ.* 19, 1928, 74, 84; H. Schroller, *Emlékkönyv.* 327 - 332; id., *ZfE.* 62, 1930, 254 - 6 (il.); id., *StuKz.* 40 - 62 (il.); id., *PZ.* 24, 1933, 338 - 9; N. Aberg, *Chronologie.* 3, 32, 41; I. Nestor, *Stand.* 38, 69, 75, 78; id., *Dacia.* 5 - 6, 1935 - 36, 132; id., *IstRom.*

Comuna VÂLCELE

- 1, 1960, 98; B.V. Richthofen, PZ, 25, 1934, 187, 188; W. Buttler, Marburger Studien 31 - 2; A. Prox, Schneckenberg, 16, 42, 66, 78; D. Berciu, Apulum, 1, 1939 - 42, 48; I. Kutzian, Körösk, 78, n. 576; T. Passek, Periodizația, 24; Z. Székely, SCIV, 6, 1955, 844; id., Almanah, 50; id., SCIV 18, 1967, 330; id., Apulum, 9, 1971, 131 - 132 (il.); id., Materiale, 10, 1973, 219; id., Aluta, 8 - 9, 1976 - 1977, 11; id., Dacia, 22, 1978, 348, nr. 4; A. László, Aluta, X - XI, 1980, 11 - 21; id., La civilisation de Cucuteni en contexte Européen, Iași, 1987, 49 - 57; id., Aluta, XVII - XVIII, 1988, 121 - 135; E. Comșa, Neoliticul pe teritoriul României, 1987, 18, 24, 57, 100, 119, 126; Aluta, XVII - XVIII, 1988, 115 - 119; E. Zaharia - Z. Székely, Aluta, XVII - XVIII, 1988, 101 - 114; B. Bartók, Aluta, XIV - XV, 1983, 27 - 31; id., Atti del VI CISPP, vol I, Roma, 1965, 270 - 272; id., Aluta, XII - XIII, 1981, 39 - 42; id., La civilisation de Cucuteni en contexte Européen, Iași, 1987, 259 - 261; Z. Székely, B. Bartók, Materiale, Oradea, 1979, 55 - 57; id., Aluta, 5, 1973, 37 - 42, (il.); B. Bartók, Aluta, XIV - XV, 1983, 25 - 26; id., Aluta, XVII - XVIII, 1988, 137 - 148; D. Popescu, Materiale, 2, 1954, 200 (il.); id., SCIV, 13, 1962, 400; id., SCIV, 20, 3, 1969, 473; id., SCIV, 21, 3, 1970, 496; id., Dacia, NS, 13, 1969, 509; id., Dacia, NS, 14, 1970, 434; id., Dacia, NS, 20, 1976, 274, nr.63; N. Vlăsa, SCIV, 11, 1960, 131 - 132; id., SCIV, 15, 1964, 362, 364; Vl. Dumitrescu, SCIV, 14, 1963, 59; Al. Vulpe, SCIV, 15, 1964, 460, n.17; id., SCIV, 20, 1969, 473; 21, 1970, 496; id., Dacia, 13, 1969, 509; 14, 1970, 434; E. Comșa, SCIV, 16, 1965, 634; id., Boian, 35; A. Nițu, Danubius, 6 - 7, 1972 - 1973, 16; id., Aluta, 5, 1973, 57 - 125 (il.); E. Zaharia, Aluta, 5, 1973, 26 - 32 (il.); Zs. Székely, Bronz, 74.
2. F. László, Dolg, 3, 1911, 181, 232; H. Schroller, Emlékkönyv, 334.
3. B. Orbán, Székelyföld, 3, 26 - 27; F. László, Dolg, 5, 1914, 281, 388; id., JSzNM, 1908 - 9, 48; M. Roska, KözIDebr, 1939, 1, 3; id., Rep., 79; Informație Z. Székely; Z. Székely, Aluta XII - XIII, 1981, 42 - 53; id., Materiale, XV, 1983, 498 - 502; L. Georgescu - Székely Zs., Aluta, XII - XIII, 1980 - 1981, 37 - 38; Zs. Székely, SCIVA, 33, 1, 1982, 136 - 138.
4. F. László, Dolg, 5, 1914, 281, 388.
5. B. Orbán, Székelyföld, 3, 26 - 27; AÉ, 34, 1914, 158 - 159.
6. M. Roska, Rep., 79.
- 7 - 9. B. Orbán, Székelyföld, 3, 26 - 27; TIR, L 34, 24; D. Tudor, Orase, 278.

[V.V., Sz.Z., Sz.Zs., V.Cr.]

XXXV c. HETEA

Sat apartinător de comuna Vâlcele

XXXV d. VÂLCELE

(Előpariak), comuna Vâlcele

1. (634) Cț

Pe locul "Drumul Săcuiesc", lângă pâraul "Ciuntit", s-a găsit un topor perforat de piatră lustruită, de formă migdaloidă, cu tăiș arcuit, lung de 0,085 m, aparținând culturii *Coțofeni* (MNS).

2. (635) D

Pe malul stâng al pâraului Simeria, în locul numit "Vereskút", în șanțurile săpate de armată a fost descoperit un fragment de fructieră. Perieghiza efectuată de Z. Székely au dovedit că aici a existat o așezare *dacică* (*sec. I î.e.n.-I e.n.*) distrusă de lucrările edilitare.

3. (636) Bo

Din loc neprecizat provin fragmente ceramice *neolitice* aparținând culturii *Boian*, *faza Giulești*.

1. JSzNM, 1914, 1915, 15; M. Roska, KözI, 1, 1941, 57; id., Rep., 72, nr. 14; Zs. Székely, Bronz, 83.

2. Z. Székely, Almanah, 23.

3. E. Comșa, Boian, 35.

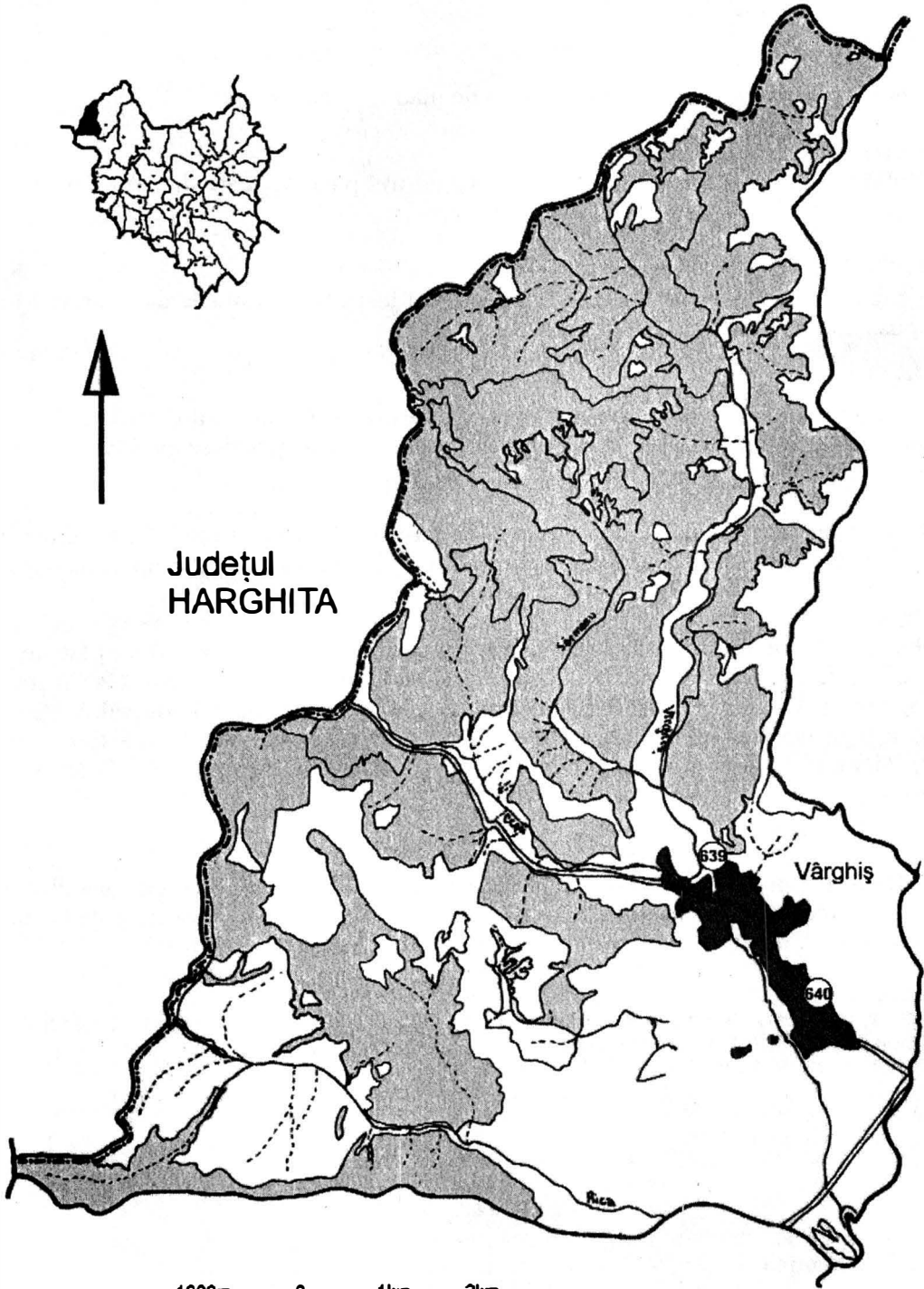
[E.C., V.Cr., Sz.Z.]

XXXVI. VÂRGHIȘ, comună

XXXVI a. VÂRGHIȘ

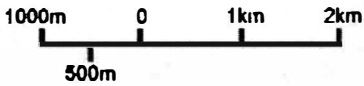
(Vârghiș, Vargyas), comuna Vârghiș

1. Cetățile "Ascuțită", "Kustaly" și "Cetatea cepii" din așa-zisa "Pădure Rika", așezate de obicei greșit pe teritoriul acestui sat, se află în realitate pe teritoriul altor sate; prima la Jimbor, a doua la Ocland, a treia la Crăciunel (vezi acolo).

Județul
HARGHITA

Vârghiș

Comuna VÂRGHIȘ

2. (637) MT?

La V de sat, de-a lungul muntelui "Rika", în direcția SN există un val de pământ și de piatră, lat de cca. 4 m, numit "Răzorul dracului" sau "Răzorul cocoșului", datând dintr-o epocă neprecizată, probabil din a doua jumătate a mil. I e.n.

3. (638) Cț

Dintr-un punct neprecizat provine un topor-ciocan de piatră, de tip *Coțofeni* (MNS).

4. (639) XII-XIII

În albia pârâului Vârghiș a fost găsit un vas de bronz cu trei picioare, care datează din sec. XII - XIII (MNS).

5. (640) EM

Sub casa de rugăciune reformată pe terenul comunei au fost găsite resturile unei biserici în stil romanic suprapusă o alta, construită în stil gotic.

6. (641) P, EM

În Cheile Vârghișului au fost descoperite mai multe peșteri cu urme de locuire, datând din *paleolitic* până în *evul mediu*. În unele din ele, s-au efectuat săpături arheologice descoperindu-se urme de locuire din *paleoliticul mijlociu și superior*.

a) **(642) S**

Peștera nr. 1 aflată pe malul stâng al râului Vârghiș, la oarecare înălțime. Emödi Iános semnaleză ca provenind de aici, o descoperire perieghetică: două fragmente ceramice de tip *Starčevo - Criș* (MNS?)

b) **(643) S, Cț, W**

Peștera nr. 9 se află pe malul drept al pârâului Vârghiș, la oarecare înălțime. Dénes István semnaleză ca provenind de aici o descoperire perieghetică: materialul ceramic *Starčevo - Criș* în amestec cu ceramica *Coțofeni și Wietenberg*. Materialul ceramic se află în posesia descoperitorului.

c) "O peșteră de o parte dreaptă a pârâului", semnalată de E.V. Lehman la 28 iunie 1909. Poate fi peștera nr. 9(?). Aici a fost găsit un fragment ceramic de tip *Starčevo - Criș* ornamentat în "spic de grâu". (MNS, nr. inv. 1706-1718).

7. (644) BTz

Pe înălțimea Kövesbérc prin anii 1950 - 1951, cu ocazia unor lucrări de construcție, s-a distrus un tumul în care au fost mai multe morminte. S-au recuperat: un vas ceramic; trei piese de bronz din care un cuțit, o brățară și un ac cu cap rulat, toate datând din *epoca bronzului târziu*.

2. B. Orbán, Székelyföld, I, 209; G. Téglás, AK, 19, 1895, 23, 25 (il).

3. G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 70; G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 43; AÉ, 34, 1914, 158; M. Roska, Közl, 1, 1941, 82, nr. 10; id., Rep., 279, nr. 19; A. Vulpe - E. Tudor, SCIVA, 21, 1970, 422; Zs. Székely, Bronz, 83.

4. Z. Székely, Aluta, VI - VII, 1974 - 75, 71.

5. B. Bartók, Acta - 1995, MSC - MNS, 1996, 145 - 146.

6. B. Jungbert, Acta MN, 16, 1979, 407 - 409;

a-c) M. Ciută, Apulum, XXXI, 1997, 12-13.

7. Z. Székely, SCIV, VI, 3 - 4, 1955, 860; A. C. Florescu, Rep., 159.

[E.C., V.C., Sz.Z.]

XXXVII. ZAGON, comună

XXXVII a. PĂPĂUȚI

Sat aparținător de comuna Zagon

XXXVII b. ZAGON

(Zágon), comuna Zagon

1. (645) F1

Pe înălțimea "Dealul Mete", în anul 1888, întâmplător s-a descoperit un depozit de bronzuri, din care au fost achiziționate - de către muzeele din Sfântu Gheorghe și Aiud - 42 de piese. În MNS se păstrează: 8 celturi, 1 seceră, 3 vârfuri de lance, iar în Muzeul din Aiud: 4 sau 5 celturi, 2 seceri, 2 vârfuri de lance. Restul pieselor a dispărut din MNS în anul 1944, cu prilejul războiului. Depozitul este datat în *Hallstatt B1*.

2. (646) F1

În pădurea Ceremuș - Stejăriș, de lângă sat, cu prilejul unei arături, a fost descoperit în 1877, într-un vas de lut, un alt depozit de bronzuri, de același tip și din *aceleași epocă*. El se compune din: o secure plată cu aripi, opt celturi, un ciocan, 18 seceri de tipul a languette, unele fragmentare, un cuțit cu mâner plin, partea superioară a unei cești de bronz cu tortiță nituită, trei nasturi discoidali, o podoabă de harnașament, constând din trei verigi înlănțuite, cu pandantive, brățări și fragmente de brățări, bucăți de bronz brut (MNS).

3. Din puncte neprecizate de pe teritoriul satului, provin:

a) (647) ?

un nucleu de obsidiană (MNS);

b) (648) F1?

o secure de bronz cu disc și spin și alta cu buton, poate din unul din depozitele menționate la punctul 1. și 2. (Mz. Deri, Debrecen, Ungaria). Poate în legătură cu aceleași depozite trebuie considerate două vârfuri de lance, trei celturi, o secure cu marginea curbă, trei seceri, o brățară ornată cu creștături dese, toate de bronz, provenind din această localitate și păstrate în Mz. Aiud. Un topor plat de bronz găsit la Zagon, izolat, a fost păstrat în MNS până în 1944, când a dispărut cu prilejul războiului;

c) (649) R?

de aici se semnalează două fibule, probabil din *epoca romană* (Mz. Aiud, 3586 - 7);

d) (650) MT?

o secure, două vârfuri de lance, patru vârfuri de săgeți, un cuțit, toate de fier, despre care se susține că ar fi din *epoca medievală timpurie* (MNS);

e) (651) ?

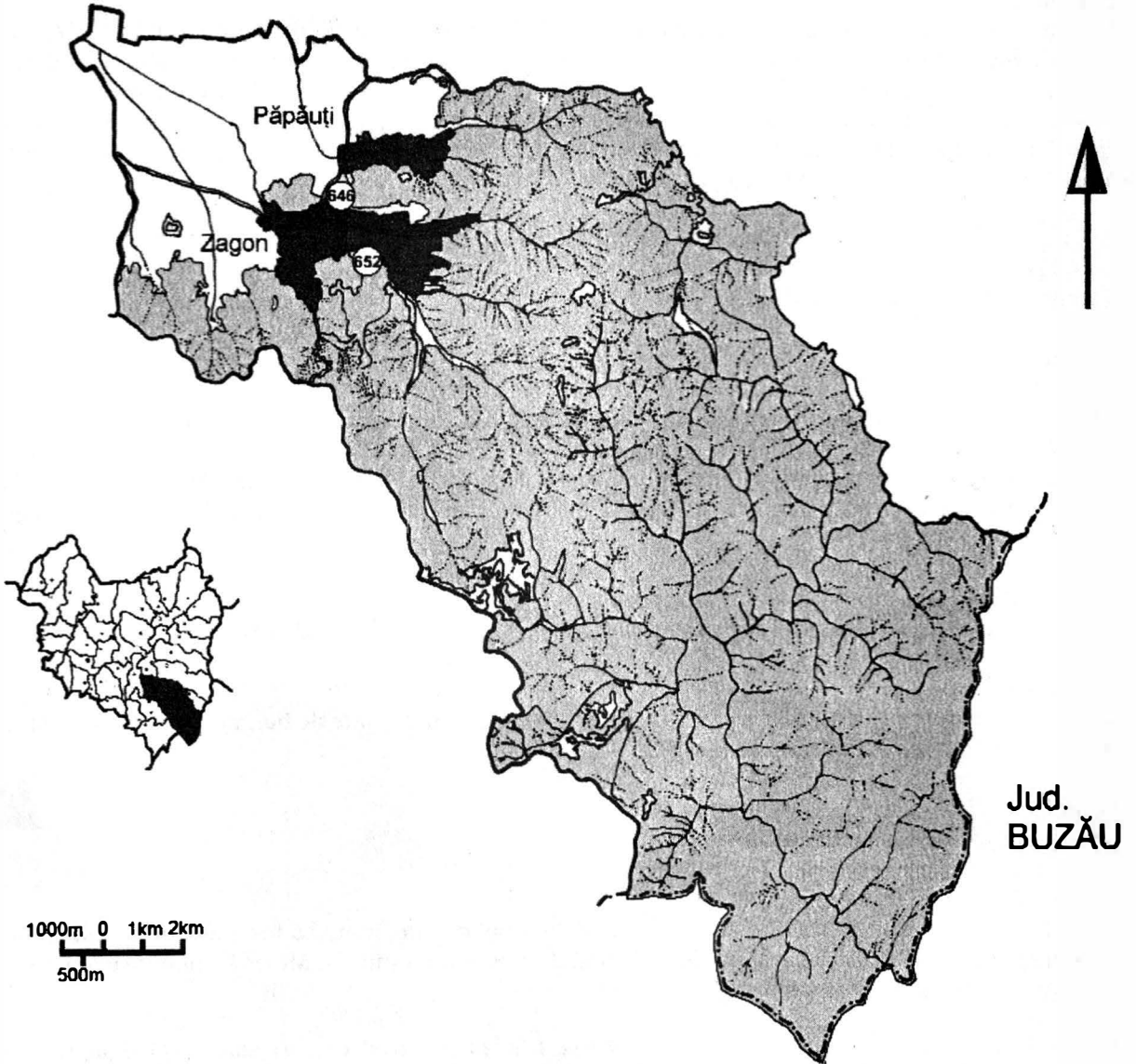
urne funerare fără alte precizări.

4. (652) XII-XIII

În hotarul comunei în anul 1977 surpându-se malul unei movile, în mal a fost găsit un schelet înhumat cu o spadă cu două tășuri cu mâner în formă de cruce și un pinten. Mormântul datează din *sec. XI - XIII*.

1. M. Roska, Emlékkönyv, 292 (il); id., ESA, 12, 1938, 160; id., Rep., 309, nr. 10 (il); I. Nestor, Stand, 132 - 33 (il); M. Rusu, Dacia, NS, 7, 1963, 209; M. Petrescu-Dimbovița, Depozite, 138 - 139.
2. C. Gooss, KorrbIVSL, 1, 1878, 99; G. Nagy, AÉ, 2, 1882, 30; id., SzNMÉ, 1, 1890, 48; G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 69; I. Marțian, Rep., 752; I. Nestor, Stand, 134 (il); id., PZ, 26, 1935, 51; N. Aberg, Chronologie, 5, 53 (il); M. Roska, Rep., 309, nr. 10 (il); M. Rusu, Dacia, NS, 7, 1963, 209.
3. a) M. Roska, AÉ, 1934, 156; id., Rep., 309, nr. 10;
b) L. Zoltai, AÉ, 35, 1915, 124; M. Roska, Rep., 309, nr. 10;
d) G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 57;
e) B. Orbán, Székelyföld, 3, 1869, 159 - 60.
4. Informații de la Székely Zoltán

[I.I.C., Sz.Z., v.C.]

Comuna ZAGON

XXXVIII. ZĂBALA, comună**XXXVIII a. PETENI***(Petőfalva, Székelypetőfalva), comuna Zăbala***1. (653) Cm, Na, XI-XII**

La sud-vest de sat, pe malul stâng al pârâului Peteni, ce se varsă în Râul Negru, în dreapta drumului spre Zăbala, s-a descoperit o așezare a culturii *Noua*, în care au fost descoperite și vase aparținând culturii *Ciomortan*, suprapusă de o necropolă din *sec. XI - XII*.

2. (654) D

La sud de sat, pe platoul "Hotarul de Jos - Panta cu Mesteceni", s-a descoperit în 1960 un *tezaur* de monede și podoabe compus din 39 *denari* republicani romani, (172 - 68 a. Ch.), două brățări spiralice cu palmete, decorate cu motive în relief realizate prin ștanțare, un colier fragmentar și două fibule de tip Nauheim, bucăți de bandă de argint, o placă de bronz și un fragment dintr-o placă de fier. Monedele au fost depuse într-o oală lucrată cu mâna din care s-a recuperat doar fundul, iar restul pieselor lângă aceasta (*Sec. I a. Ch.*).

Descrierea pieselor:

I. Brățări spiralice:

a) Bară cu secțiunea ovală; capetele lățite prin forjare, au ornamente, realizate prin ștanțare, diferite:

1). dinspre corpul brățării spre extremitatea ei: șapte palmete cu o nervură mediană, în relief, de care se leagă linii incizate vertical. Dimensiunea lor crește spre extremități, prima este de 15 mm iar ultima de 22 mm; câmp decorat cu o nervură mediană în relief și linii incizate în zig-zag; trei borduri tăiate orizontal ce formează trei șiruri de puncte în relief; se termină într-un cap de animal care are ochii redați printr-o semilună incizată iar pe bot patru linii incizate orizontal.

2). Acest capăt este mai îngust decât celălalt. Este decorat cu opt palmete stilizate iar capul de animal, mult mai stilizat, este decorat pe margini cu linii incizate vertical. Părțile decorate sunt aurite. Brățara este ruptă în trei, se păstrează capetele și două fragmente de spirală.

b). Asemănătoare primei. Se păstrează doar capătul descris la a/1.

II. Fibule. Sunt identice. Lipsește acul și resortul. Sunt decorate cu nervuri drepte pe marginile corpului, până spre mijlocul capului, unde se răsfrâng înapoi în unghi ascuțit. Portagrafa pornește din piciorul fibulei și este făcută dintr-o placă îndoită prin forjare. (L = 7,8 cm; 15 g).

III. Colier. Fragmentar. Este realizat dintr-o bandă lată de 24 mm și grosă de 1 mm, decorată cu proeminente sferice în jurul cărora sunt puncte incizate (MNS, nr. inv. 15.730-78).

3. (655) B

Din loc neprecizat de pe teritoriul satului provin două vase ceramice mari și un ulcior din *epoca bronzului* (MNS, 1887/67 a-g).

1. D. Popescu, SCIV, 12, 1961, 138; B. Mitrea, Dacia, NS, 5, 1961, 588; Z. Székely, StComSibiu, 12, 1965, 22; id., RevMuz, 7, 1970, 42; id., Materiale, 9, 1970, 305; id., Aluta, 3, 1971, 151 - 152; T. Soroceanu, ActaMN, 10, 1973, 499; Z. Székely, Aluta, 8 - 9, 1976 - 77, 53; id., Materiale, 9, 1970, 305; id., Materiale, 10, 1973, 497; id., Aluta, XVI, 1984, 7 - 14; id., Muzeul Național, V, 1981, 137 - 140; id., SCIVA, 1, 41, 1990, 84 - 110; id., Materiale, 1980, 129 - 130; Z. Székely, Zs. Székely, Materiale - Oradea, 1970, 71 - 12.

2. B. Mitrea, Dacia, NS, 5, 1961, 588; id., SCIV, 12, 1961, 149; Z. Székely, SCIV, 16, 1965, 58 - 66; id., Aluta, XVII - XVIII, 1985 - 1986, 211 - 223; ErdTört., I, 1986, 219; B. Mitrea, SCIV, 17, 1966, 419 - 420; J. Winkler, JNG, 17, 1967, 133, 149; Z. Székely, SCN, 4, 1968, 456; I. Glodariu, RCD, 219, 406; Z. și Zs. Székely, Materiale - Oradea, 1979, 71 - 72.

3. G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, 47, 53; I. Marțian, Rep., 504; M. Roska, Rep., 222, nr. 36.

[E.C., Sz.Z., Sz.Zs., V.Cr.]

XXXVIII b. SURCEA*(Szörcse) com. Zăbala*

1. (656) ?

La temelia unei case s-au găsit "multe unelte de piatră cioplită", fără precizarea epocii.

2. (657) N, B, F1, F2, R

Pe ogorul unui locuitor au fost culese fragmente ceramice, fusaiole de lut, oase de animale, lame de silex, aparținând *epocii neolitice*; s-au găsit, de asemenea, fragmente ceramice, un vas cu patru butoni, o ceașcă cu toartă, aparținând *epocii bronzului*; nu lipsesc nici fragmente ceramice care să reprezinte prima și a doua epocă a fierului. Au fost culese și fragmente de vase romane. Toate materialele indică o stațiune foarte bogată și de lungă durată.

3. (658) XVII

Din hotarul "Satu Dămăcuș" provine un toc de fier cu două ace (MNS), considerat de F. László ca datând din *epoca romană*. În realitate obiectul este medieval, în același loc găsind-se și urme unei așezări din *sec. XVII*.

4. (659) D

În a. 1934 cu ocazia săpării fundamentului casei lui Hadnagy Dezsó și Hadnagy Vince s-au găsit următoarele obiecte:

a) o faleră de argint aurit, reprezentând cavalerul trac cu o pasăre deasupra capului și un câine la picioare;

b) o faleră reprezentând un animal înaripat (grifon);

c) patru baze de cupe, de formă semisferică, ornamentate în relief (de sus în jos): șnur, frunze de acant și lotus cu vârful în jos, alternând; spațiile dintre vârfurile frunzelor sunt umplute cu puncte (D=7,2-7,3 cm).

Toate aceste obiecte sunt fabricate din placă de argint aurit;

d) șase nicovale mici de fier, de dimensiuni diferite;

e) o bară de argint (lingou) ca material brut;

f) diferite vase ceramice, printre care o ceașcă cu toartă, la fund decorată cu "omphalos", o oală decorată, o ceașcă *dacică* și fragmente de fructiere. Tezaurul datează din *sec. I î. e. n*

5. (660) D

Într-un loc neprecizat topografic s-a găsit o ceașcă *dacică* (Mz. Miercurea Ciuc).

1. Székelység, 8/1, 1938, 9.

2. Informație Z. Székely.

3. Informație Z. Székely.

4. M. Fetich, Archäologische Beiträge zur Geschichte der Sarmatisch-dakischen Beziehungen, Acta Arch, 3, 1953, 128 - 144 (il.); Z. Székely, Adatok, 1954, 5 - 14, 37 - 9; id., SCIV, 16, 1, 1965, 61 - 64; id., Almanah, 16; B. Mitrea, Z. Székely, Materiale, 2, 1956, 683; C. Preda, SCIV, 8, 1957, 118; D. Popescu, Dacia, 2, 1958, 194, 197 - 198; I. Glodariu, Sargetia, 11 - 12, 1974 - 1975, 21 - 26, nr. 5, (il.); Gh. Bichir, MIR, 3, 1976, 116; Ildre, 182 - 183 D 201 - 213 (il.); E. D. Philips, The Royal Hordes, London, 1965, 104, 107.

5. I. H. Crișan, SCȘCluj, 6, 3 - 4, 1955, 146, nr. 76.

[I.W., Sz.Z., V.Cr.]

XXXVIII c. TAMASFALĂU

(Székelytamásfalva Tamásfalva), com. Zăbala

1. Din puncte neprecizate de pe teritoriul satului se semnalează:

a) (661) BTz

un depozit de bronz, din *epoca bronzului târziu* descoperit în 1871, care se compune din: patru pumnale de formă neobișnuită, trei vârfuri de săgeți, mai multe celturi și brățări, două cingători (probabil în Mz. Budapesta);

b) (662) ?

un fragment de strachină de lut, nedatată (Mz. Budapesta);

c) (663) R

patru monede romane de bronz, dintre care una de la *Hadrian*, una de la *Constantius*, iar două n-au putut fi determinate.

d) (664) D

fragmente ceramice de factură dacică, *sec I î.e.n.-I e.n.* (MNS, nr. inv. 17.644-17.645).

2. Între Tamașfalău și Zăbala se află "Movila Tătarului" - vezi Zăbala.

1. a - b) Gy. Dudás, TRÉT, 6, 1890, 19; TRÉT, 11, 1895, 130;

c) E. Orosz, TRÉT, 14, 1898, 41; Z. Székely, Aluta, 1, 1969, 12, nr. 17; C. Preda, SCIVA, 26, 4, 1975, 482;

d) Informație de la Viorica Crișan.

2. D. Protase, Continuitatea, 169; I. Pop, G. Bakó, Cumidava, 1, 1967, 111.

[I.H.C., V.Cr.]

XXXVIII d. PAVA

(Páva), sat desființat, înglobat la sat Zăbala, comuna Zăbala - vezi Zăbala

XXXVIII e. ZĂBALA

(Zabola), comuna Zăbala

1. (665) Z, XI-XII

La 3,5 km vest de comună, pe malul stâng al Râului Negru, pe prima terasă, pe partea dreaptă a drumului care leagă Zăbala de Tămașfalău, se află "Movila Tătarilor", o colină martor, de formă ovală, unde s-a descoperit așezarea eponimă a culturii *Zăbala*, care până în prezent este cunoscută dintr-o singură așezare și dintr-un singur mormânt. Așezarea, pe latura nordică a movilei, a fost întărită cu un șanț de apărare, lat de 3 m și adânc de 1 m. Materialul ceramic prezintă un aspect cultural distinct, caracteristic perioadei timpurii a *epocii bronzului*. Ceramica arsă cenușiu-negru prezintă următoarele forme caracteristice: a) amfora cu corp înalt-ovală sau piriformă, cu gât cilindric, prevăzută pe pântec, la maxima rotunjime, cu două torți tubulare; b) vas cu gât cilindric și pântec bombat, formă sferică, prevăzută cu două torți în bandă pe umăr; c) castroane de dimensiuni mari sau mici; d) cana cu o toartă trasă din buză; e) vas cu corp globular, cu gât cilindric, cu buza ușor răsfrântă în afară; f) vas askos; g) străchini de diferite forme, cu gura în pâlnie (*Trichterrandschüssel*). Forma dominantă și proprie este paharul cu marginea întărită. Ceramica este lustruită în interior și exterior; la unele forme, partea interioară fiind barbotinată sau grunjoasă. Decorul constă din șiruri de impresiuni în jurul marginii și a gâtului, mai rar se întâlnesc benzi în relief, crestate sau impresiuni de sfoara răsucită. Alături de ceramică au fost descoperite și fusaiole plate, idoli zoomorfi și un topor miniatural, fragmentar decorat cu șnur, cu gaura de înmănușare verticală. Ritul de înmormântare este cunoscut prin descoperirea unui singur mormânt plan, în poziție chircită, orientat în direcția est - vest, cu fața spre est, cu o amforă sferică în inventar. Cultura *Zăbala* se încadrează într-un orizont *pre-Schneckenberg*; ea a stat la baza formării fazei *Schneckenberg A* (BT. I. b, după P. Roman). Așezarea din *epoca bronzului timpuriu* este suprapusă de o necropolă de tip *Bjelo Brdo* din *sec. XI - XII*. Săpăturile au fost efectuate de Székely Zoltán, în perioada 1969 - 1970.

2. (666) F1-Sc

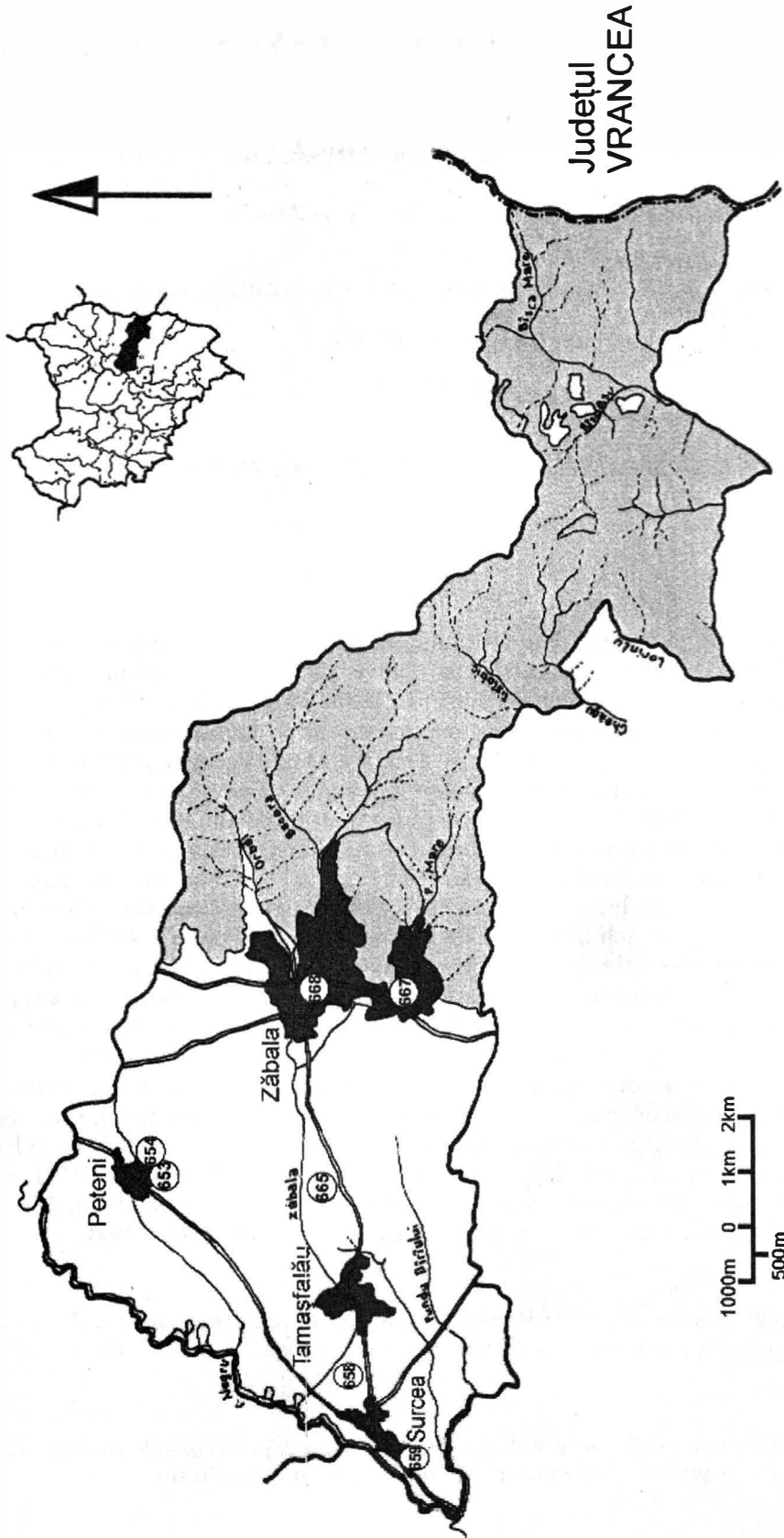
Într-o grămadă de pietriș adus din albia Râului Negru, din apropiere, pentru a fi întrebuințat la șoseaua ce trece prin sat, s-a găsit o toartă de vas din *prima epoca a fierului* prezentând caractere *scitice* (MNIT).

3. (667) F2, EM

De pe teritoriul satului Pava, înglobat la Zăbala, se menționează patru *denari* republicani; actuala biserică reformată din Pava păstrează elemente *romanice* cu altar semicircular.

4. (668) EM

Pe teritoriul intravilanului bisericii reformate din Zăbala și în împrejurimile ei, pe o terasă destul

Județul
VRANCEA

Comuna ZĂBALA

de izolată, sunt urmele unei cetăți de piatră din *epoca feudală*. În șanțul ei curge încă de la începutul secolului trecut apa pârâului Zăbala.

5. (669) D

În punctul numit "Vázköz", s-au descoperit fragmente ceramice lucrate cu mâna și cu roata, din *sec. I î.e.n.-I e.n.*, probabil aparținând unei așezări dacice (MNS, nr.inv. 17.659).

6. Din această localitate, fără precizări topografice, se semnaleză următoarele descoperiri:

a) **(670) ?**

două fusaiole de lut dintr-o epocă *nedeterminată*;

b) **(671) ?**

o secură de "trahit" lustruit, cu două tășuri drepte și profil curb, amintind securile duble egeene (MNS);

c) **(672) B**

un pumnal de bronz cu mâner plat ajurat, de un tip original, datând din *epoca bronzului* (MNS);

d) **(673) F2**

drahmă de Dyrrhachium și denari republicani.

1. D. Popescu, Dacia, NS, 14, 1970, 436; id., SCIV, 21, 1970, 497; Z. Székely, SCIV, 22, 1971, 389; M. Babeș, Dacia, NS, 15, 1971, 392; Z. Székely, Materiale, 10, 1973, 223 - 224; B. Mitrea, Aluta, 6 - 7, 1974 - 75, 29; Z. Székely, Korunk Évkönyve, 1973, 221 - 223; id., Publicationes Museorum Comitatus Vesprimensis, 19 - 20, 1993 - 1994, 277 - 305; id., Muzeul Național, V, 1981, 137 - 140; Z. Székely, Symposia Thracologica, nr. 9, 93 - 94; L. Georgescu, Aluta, X - XI, 1980, 97 - 99; Zs. Székely, Bronz, 83.

2. M. Roska, Emlékkönyv, 304; id., Rep., 308 - 9, nr. 2.

3. I. Glodariu, RCD, 288; V. Vătășianu, IAF, 80.

4. B. Orbán, Székelyföld, 3, 137; G. Téglás, MKE, 5, 1911, 58.

5. Informație de la Viorica Crișan.

6. a) G. Nagy, AÉ, 2, 1882, 29; G. Téglás, OTTÉ, 13, 1888, 67 - 8; I. Marțian, Rep., 751; I. Andrieșescu, Contribuție, 31; M. Roska, Emlékkönyv, 304; id., Rep., 308-309, nr. 2 (il);

b) M. Roska, Rep., 308 - 9, nr. 2 (il);

c) AÉ, 34, 1914, 158; M. Roska, Emlékkönyv, 280 (il); id., Rep., 308-309, nr. 2 (il);

d) I. Glodariu, RCD, 296, 355; B. Mitrea, Aluta, 6 - 7, 1974 - 5, 29.

[E.C., Sz.Zs., V.Cr.]

INDICE PE EPOCI ȘI CULTURI

Prelistorie: 11., 38., 42., 49., 128., 343., 357., 421., 444., 628.

Paleolitic: 22., 41., 94., 95., 255., 533., 534., 536., 537., 538., 539., 540., 542., 543., 544., 545., 547., 641.

Neolitic: 13., 40., 101., 129., 134., 147., 154., 169., 184., 207., 243., 244., 251., 261., 273., 275., 276., 294., 295., 302., 325., 331., 332., 333., 334., 335., 346., 347., 348., 349., 361., 371., 378., 379., 380., 385., 388., 389., 393., 394., 395., 403., 404., 413., 414., 430., 431., 435., 438., 444., 450., 455., 462., 547., 548., 571., 575., 594., 595., 596., 605., 611., 613., 614., 621., 623., 627., 657.

Cultura Starčevo-Criș: 68., 69., 91., 139., 176., 190., 231., 232., 242., 259., 359., 534., 535., 541., 580., 583., 617., 618., 642., 643.

Cultura Ceramicii Lineare: 580.

Cultura Bolan: 91., 192., 212., 443., 455., 516., 583., 636.

Cultura Precucuteni: 313., 320., 493., 497., 583.

Eneolitic: 4., 53., 106., 161., 185., 186., 269., 303., 396., 436., 451., 572., 626.

Complex cultural Ariușd-Cucuteni-Tripolie: 43., 50., 51., 52., 56., 57., 58., 83., 91., 92., 99., 133., 155., 163., 168., 171., 177., 178., 179., 180., 182., 233., 234., 249., 250., 253., 260., 282., 284., 288., 289., 292., 293., 301., 319., 320., 328., 330., 366., 369., 370., 412., 423., 429., 443., 446., 447., 448., 449., 455., 472., 493., 502., 512., 514., 518., 525., 530., 583., 591., 619., 620., 625., 626.

Cultura Bodrogkeresztúr: 28/a., 455.

Perioada de Tranziție spre Epoca Bronzului: 102., 253.

Cultura Coțofeni: 1., 35., 45., 52., 83., 96., 98., 104., 113., 115., 168., 230., 235., 248., 249., 252., 260., 284., 292., 293., 308., 350., 362., 372., 374., 415., 429., 443., 447., 455., 463., 469., 503., 516., 520., 582., 612., 619., 634., 638., 643.

Epoca Bronzului: 2., 14., 15., 23., 29., 30., 68., 97., 102., 119., 130., 142., 148., 169., 190., 204., 209., 213., 226., 248., 294., 295., 296., 301., 302., 304., 309., 323., 337., 425., 430., 433., 437., 452., 453., 464., 470., 473., 484., 485., 515., 521., 524., 559., 600., 610., 629., 655., 657., 672.

Perioada Timpurie a Epocii Bronzului: 4., 93., 185., 249., 253., 254., 276., 363., 424., 436., 583.

Cultura Zăbala: 665.

Cultura Schneckenberg: 83., 91., 96., 119., 155., 292., 295., 300., 314., 373., 492., 494., 503., 512., 516., 518., 519., 522., 534., 549., 582., 583., 622., 625.

Grupul Iernut: 253.

Perioada Mijlocie a Epocii Bronzului: 93., 336., 580.

Cultura Ciomortan: 386., 422., 653.

Cultura Costișa: 253.

Cultura Wietenberg: 6., 7., 8., 78., 167., 196., 242., 253., 281., 282., 284., 292., 293., 351., 422., 428., 443., 455., 463., 474., 481., 484., 502., 520., 521., 528., 529., 554., 580., 582., 583., 590., 643.

Cultura Monteoru: 91., 119., 135., 179., 253., 492., 563.

Perioada Târzie a Epocii Bronzului: 9., 30., 36., 123., 184., 214., 256., 266., 280., 284., 297., 298., 299., 315., 354., 391., 432., 576., 585., 606., 630., 644., 661.

Cultura Noua: 7., 96., 114., 131., 140., 145., 179., 253., 282., 327., 419., 422., 455., 508., 509., 518., 551., 552., 562., 570., 583., 653.

Prima Epocă a Fierului: 5., 7., 8., 10., 16., 47., 54., 55., 68., 79., 80., 85., 91., 93., 107., 109., 141., 142., 156., 166., 168., 180., 209., 217., 240., 252., 257., 263., 267., 268., 310., 316., 337., 387., 416., 455., 465., 475., 494., 507., 555., 560., 561., 580., 583., 584., 586., 627., 630., 645., 646., 648., 657., 666.

Cultura Gava: 504.

Elemente Scitice: 16., 80., 127/a., 267., 310., 465., 494., 496., 494., 666.

A Doua Epocă a Fierului: 17., 24., 32., 59., 81., 84., 99., 110., 136., 172., 173., 175., 183., 191., 193., 197., 218., 219., 220., 227., 239., 241., 245., 261., 262., 270., 271., 272., 285., 286., 303., 306., 307., 312., 318., 322., 323., 329., 335., 360., 382., 384., 397., 405., 406., 409., 411., 446., 466., 477., 478., 483., 487., 488., 490., 524., 565., 566., 567., 588., 589., 593., 604., 609., 624., 657., 667., 673.

Epoca Dacică: 2., 7., 8., 9., 19., 20., 25., 31., 46., 56., 60., 62., 67., 77., 82., 83., 89., 91., 100., 109., 111., 112., 113., 120., 122., 127., 137., 146., 151., 152., 153., 164., 168., 179., 180., 184., 187., 190., 198., 199., 209., 215., 216., 228., 233., 234., 238., 242., 247., 263., 264., 265., 274., 278., 283., 284., 294., 296., 301., 305., 317., 321., 328., 330., 332., 355., 367., 407., 408., 410., 417., 420., 422., 426., 436., 437., 438., 439., 440., 441., 445., 448., 454., 455., 468., 471., 485., 486., 489., 498., 511., 513., 518., 522., 523., 526., 528., 529., 552., 558., 573., 579., 580., 582., 587., 602., 607., 608., 610., 615., 635., 654., 659., 660., 664., 669.

Elemente Celtice: 24., 112., 168.

Perioada stăpânirii romane: 11., 12., 18., 21., 26., 29., 44., 56., 60., 61., 63., 65., 71., 75., 76., 77., 91., 108., 110., 111., 117., 121., 123., 124., 125., 143., 146., 160., 162., 179., 200., 203., 205., 209., 218., 229., 237., 248., 257., 260., 261., 306., 311., 323., 335., 344., 367., 398., 399., 427., 436., 437., 447., 455., 456., 457., 466., 480., 489., 490., 491., 499., 520., 531., 552., 553., 555., 557., 558., 569., 597., 627., 631., 632., 633., 649., 657., 663.

Cultura Sântana de Mureș-Cerneahov: 29., 181., 190., 305., 342., 345., 358., 383., 455., 474., 481., 485., 527., 583., 592.

Sec. II-IV: 195.

Sec. III-IV: 60., 436.

Sec. IV: 64., 177., 194., 210., 239., 261., 407., 455., 467., 499., 532., 554., 592., 598., 604.

Evul Mediu Timpuriu: 7., 66., 67., 157., 168., 201., 278., 484., 489., 522., 558., 578., 637., 650.

Sec. IV-V: 149.

Sec. V-VI: 179.

Sec. VI: 422.

Sec. VI-VII: 569.

Sec. VII: 476.

Sec. VII-VIII: 554., 591.

Sec. VIII: 238., 473.

Sec. VIII-X: 191.

Sec. IX-X: 165., 422., 455., 501.

Sec. X: 9., 500.

Sec. X-XI: 314., 458., 460., 485.

Sec. XI: 33., 627.

Sec. XI-XII: 189., 191., 319., 583., 653., 665.

Sec. XI-XIII: 48., 291., 505., 546.

Sec. XII: 37., 132., 242.

Evul Mediu: 60., 70., 83., 87., 91., 121., 123., 126., 174., 186., 221., 313., 368., 375., 392., 400., 401., 434., 471., 599., 610., 616., 629., 640., 641.; 667., 668.

Sec. XII-XIII: 54., 103., 238., 284., 461., 482., 517., 550., 580., 581., 639., 652.

Sec. XII-XIV: 209.

Sec. XII-XV: 37.

Sec. XIII: 27., 39., 188., 206., 224., 481.

Sec. XIII-XIV: 73., 166., 184., 191., 581., 603.

Sec. XIII-XV: 365.

Sec. XIV-XV: 287.

Sec. XV-XVI: 166.

Sec. XVI: 74., 209.

Sec. XVI-XVII: 522.

Sec. XVII: 118., 658.

Sec. XVII-XVIII: 91.

Sec. XVIII-XIX: 253.

Sec. XVIII-XX: 60.

Sec. XIX: 12.

Epoca Nedeterminată: 3., 28., 72., 86., 88., 90., 98., 105., 116., 138., 144., 150., 158., 159., 170., 205., 208., 211., 222., 223., 225., 236., 246., 258., 277., 321., 324., 326., 338., 339., 340., 341., 352., 353., 356., 364., 369., 376., 377., 381., 390., 402., 418., 441., 442., 459., 479., 506., 524., 556., 564., 569., 574., 590., 647., 651., 656., 662., 670., 671.

INDICELE ALFABETIC AL LOCALITĂȚILOR

A.

AITA MARE, (Nagyajta), com. Aita Mare, I a
 AITA MEDIE, (Aita de Mijloc, Aita Mijlocie, Középjta), comuna Aita Mare, I b
 AITA SEACĂ, (Szárzypatak), com. Bățani, IV a.
 ALBIȘ, (Kézialbis), comuna Cernat, XII a
 ALUNGENI, (Futașfalău, Futásfalva), com.Turia, XXXIII a.
 ANGHELUȘ, (Angyalos), com.Ghidfalău, XVIII a.
 ANINOASA, (Agherpatac, Egerpatak), com. Reci, XXVIII a
 ARACI, (Árpătac, Árapatak), com. Vâlcele, XXXV a.
 ARCUȘ, (Árkos), com.Valea Crișului, XXXIV a.
 ARIUȘD, (Erősd), com. Vâlcele, XXXV b.

B.

BALVANYOS, (Balvanioș, Balvanioș Băi, Bálványos, Bálványos fürdő), comuna Turia, XXXIII b.
 BARAOLT, (Barót), II a
 BARCANI, (Bărcan, Zăgonbárkány), Întorsura Buzăului, III a
 BĂCEL, (Bácstelek), com.Chichiș, XIII b.
 BĂȚANII MARI, (Nagybacon), com. Bățani, IV b
 BĂȚANII MICI, (Kisbacon), com. Bățani, IV c
 BEDEHÁZA, com. Ghidfalău, XXIX c.
 BELANI, (Bélafalva), com. Poian, XXVII a.
 BELIN, (Belini, Bölön), com.Belin, V a
 BELIN -VALE, (Bölönpatak),com.Belin, V b
 BIBORȚENI, (Bibarcfalva), Baraolt, II b
 BICFALĂU, (Bikfalva), com. Ozun, XXVI a.
 BITA, (Bita), com. Reci, XXVIII b.
 BIXAD, (Bicsad, Bicsadul Oltului, Bikszád, Sepsibikszád, Sepsibúkszád), com. Malnaș, XXIII a.
 BODOC, (Bodok, Sepsibodok), com. Bodoc, VI a
 BODOȘ, (Bodos), Baraolt, II c.
 BOROȘNEUL MARE, (Nagyborosnyó), com.Boroșneul Mare, VII a
 BOROȘNEUL MIC, (Kisborosnyó), com.Boroșneul Mare, VII b
 BRATEȘ, (Barátos), com. Brateș, IX a
 BRĂDET, (Bredét), Întorsura Buzăului, XXI a.
 BRĂDUȚ, (Bardócz), com.Brăduț, VIII a
 BREȚCU, (Bereck), com. Brețcu, X a

C.

CALNIC, (Calnic, Calnoc, Kálnok), com. Valea Crișului, XXXIV b.
 CAȘINU MIC, (Kiskászon), com. Sânzeni, XXX a.
 CATALINA, (Catalina, Szentkatolna), com.Catalina, XI a
 CĂPENI, (Chepeț, Köpec), Baraolt, II c
 CĂRPINENI, (Csángótelep), com. Poian, XXVII b.
 CERNAT, (Csernáton), format din contopirea localităților Cernatul de Jos (Alsócsernáton) și Cernatu de Sus (Cernáton, Felsőcsernáton), com.Cernat, XII b.
 CHICHIRĂU, com. Sita Buzăului, XXXI c.
 CHICHIȘ, (Kökös), com. Chichiș, XIII a.
 CHILIENI, (Chilieni, Kilyén), municipiul Sf. Gheorghe, XXIX b.

CHIURUȘ, (Csomakőrös), oraș Covasna, XV a.
CIOMORTAN, (Kézdicsomortán, Lutoasa), com.Lemnia, XXII c.
COMANDĂU, (Komandó), com.Comandău, XIV a.
COMOLĂU, (Comalău, Comălău, Komolló), com. Reci, XXVIII c.
COȘENI, (Szotyor), municipiul Sf. Gheorghe, XXIX a.
COVASNA, (Kovászna), XV b.
CRASNA, (Kraszna), com. Sita Buzăului, XXXI a.
CRĂCIUNEȘTI, (Krecsunesd), com. Sita Buzăului, XXXI c.
CREMENEA, com. Sita Buzăului, XXXI c.

D.

DALNIC, (Dálnok), com. Moacșa, XXIV a.
DOBÂRLĂU, (Dobolló), com. Dobârlău, XVI a.
DOBOLII DE JOS, (Aldoboly), com.Ilieni, XX b.
DOBOLII DE SUS, (Feldoboly), com.Boroșneul Mare, VII c
DOBOȘENI, (Száldobos, Székelyszáldobos), com.Brăduț, VIII b

E.

ERESTEGHIN, (Eresteghiu, Eresteveni, Eresztevény, Horia, , Réty-Eresztevény), com. Moacșa, XXIV b.
ESTELNIC, (Esztelnic), com. Poian, XXVII c.

F.

FILIA, (Erdőfüle, Filea), com. Brăduț, VIII c
FLOROAIA, (Nagyvirágospatak, Întorsura Buzăului, XXI c.
FOTOȘ, (Fotosmartonos, Martonos), com . Ghidfalău, XVIII c.

G.

GHELINȚA, (Gelencze), com.Ghelința, XVII a.
GHIDFALĂU, (Gidófalva), com.Ghidfalău, XVIII b.
GÁLMA, (Valea Brădetului), com. Sita Buzăului, XXXI d.

H.

HARALE, (Haraly), com.Ghelința, XVII b.
HĂGHIG, (Hidvég), com.Hăghig, XIX a.
HĂTUICA, (Hatolyka, Hătuica), com.Catalina, XI c
HERCULIAN, (Magyarhermány), com. Bățani, IV d
HETEA, (Hete), com. Vlcele, XXXV c.
HILIB, (Hilib), com. Ojdula, XXV a.

I.

ICAFALĂU, (Ikafalva), com.Cernat, XII c.
IMENI, (Imecsfalva) , com. Catalina, XI b
ÎNTORSURA BUZĂULUI, (Bodzaforduló, Buzăul Ardelean, Magyarbodza), XXI b.

L.

LĂDĂUȚI, (Ladóc),com.Barcani, III b

LEMNIA, (Lemhény), com.Lemnia, XXII a.
 LETȚ, (Lețfalău, Lécfalva, Lețvarheghiu), com.Boroșneul Mare, VII d
 LISNĂU, (Lisneu, Lisznyó, Lznău,), com. Ozun, XXVI b.
 LISNĂU VALE, (Lisznyópatak), com. Ozun, XXVI c.
 LUNCA OZUNULUI, (Uzonfüzes), com. Ozun, XXVI d.
 LUNGA, (Nagynyujtód, Nyujtód,), orașul Târgu Secuiesc, XXXII a.
 LUTOASA, (Ciomortan, Csomortán), com.Lemnia, XXII d.

M.

MALNAȘ, (Málnás), com.Malnaș, XXIII b.
 MALNAȘ-BĂI, (Málnásfürdő), com. Malnaș, XXIII c.
 MĂGHERUȘ, (Magyarós, Măieruș, Sepsimagyarós), com. Ozun, XXVI f.
 MĂRCUȘ, (Markesdorf, Márkos), com.Dobârlău, XVI b.
 MĂRCUȘA, (Kézdimárkosfalva, Márkosfalva), com.Catalina, XI e.
 MĂRTINENI, (Kézdimártonfalva, Marinfalău, Mártonfalva), com. Catalina, XI d
 MICFALĂU, (Micouifalău, Mikóújfalu), com. Malnaș, XXIII d.
 MICLOȘOARA, (Micula, Miklósvár), Baraolt, II f
 MERENI, (Kézdialmás), com.Lemnia, XXII b.
 MERIȘOR, (Almásrét), com. Sita Buzăului, XXXI b.
 MOACȘA, (Macșa, Maksa), com. Moacșa, XXIV b.

O.

OITUZ, (Pasul Oituz, Ojtozi szoros, Ojtozpass, Ojtoztelep, Pasul Dituz), com. Brețcu, X b
 OJDULA, (Oșdula, Ozsdola), com. Ojdula, XXV b.
 OLTENI, (Oltemir, Oltszem), com. Bodoc, VI b
 OZUN, (Uzon), com. Ozun, XXVI g.
 OZUNCA BĂI, (Uzonka),com. Bățani, V f

P.

PACHIA, (Páké), com. Brateș, IX b
 PAVA, (Páva), com. Zăbala, XXXVIII d
 PĂDURENI, (Beșenău, Beșineu, Besse nyó, Sepsibesenyő,), com. Moacșa, XXIV c.
 PĂPĂUȚI, (Papolc), com. Zagon, XXXVII a.
 PETENI, (Petőfalva, Székelypetőfalva), com. Zăbala, XXXVIII a.
 PETRICENI, (Kézdikóvár, Kóvár), com. Sânzieni, XXX b.
 POIAN, (Kézdipolyán, Kézdiszentkereszt, Poiana, Polyán,), com. Poian, XXVII d.

R.

RACOȘU DE SUS, (Felsőrákos, Racăș,), Baraolt, II e
 RECI, (Reti, Réty), com. Reci, XXVIII

S.

SACIOVA, (Saciva, Szacsva), com. Reci, XXVIII d.
 SĂRĂMAȘ, (Sármás), com. Barcani, III c
 SĂȘĂUȘI, (Kézdizászfalu, Szászfalu), Lunga, orașul Târgu Secuiesc, XXXII b.
 SCRĂDOASA, (Tálpatak), Întorsura Buzăului, XXI d.
 SFĂNTU GHEORGHE, (Sepsisíngheorgiu, Sepsiszentgyörgy), XXIX c.
 SITA BUZĂULUI, (Sita, Szitabodza), Întorsura Buzăului, XXXI c.
 SÎNCRAIU, (Sepsiszentkirály), com. Ilieni, XX c.

SÎNTIONLUNCA, (Laborfalău-Sînion, Laborfalva, Sepsiszentivány Szentivánlaborfalva, Sîntion Lunca.), com. Ozun, XXVI e.

SÂNZIENI, (Kézdiszentlélek, Sinlelec, Szentlélek), com. Sânzieni, XXX c.

SURCEA, (Szörcse) com. Zăbala, XXXVIII b.

T.

TAMAȘFALĂU, (Székelytamásfalva, Tamásfalva), com. Zăbala, XXXVIII c.

TĂLIȘOARA, (Olasztelek, Oloștelec, Olosztelek, Tălișoara, Tel.șoara.), com. Brăduț, VIII d

TÂRGU SECUIESC, (Kézdivásárhely), XXXII c.

TELECHIA, (Orbaitelek, Telek), com. Brateș, IX c

TURIA, (Caratna-volál, Karatna, Karatnavolál, Turia de Jos, Turia de Sus), com. Turia, XXXIII c.

ȚUFALĂU, (Cófalva), com. Boroșneul Mare, VII e

V.

VALEA BRĂDETULUI, (Gılma), com. Sita Buzăului, XXXI d.

VALEA CRIȘULUI, (Crișpatak, Kőrıspatak, Sepsikőrıspatak, Sepsikőrőspatak), com. Valea Crișului, XXXIV c.

VALEA DOBÂRLĂULUI, (Dobollópatak), com. Dobârlău, XVI c.

VALEA MARE, (Nagypatak), com. Harcani, III d

VALEA MĂRCUȘULUI, (Márkospatak), com. Dobârlău, XVI d.

VALEA MICĂ, (Kispatak), com. Boroșneul Mare, VII f

VALEA SCURTĂ, (Kurtapatak), com. Poian, XXVII e.

VALEA SEACĂ, (Kézdiszárzapatak Szarzapatac, Sarazpotok, Szárzapatak,), com. Sânzieni, XXX d.

VALEA ZĂLANULUI, (Zalánpatak), com. Malnaș, XIII e.

VÂLCELE, (Előpatak), com. Vilcele XXXV d.

VÂRGHIȘ, (Värghiș, Vargyas), com. Virghiș, XXXVI a.

Z.

ZAGON, (Zágon), com. Zagon, XXXVII b.

ZĂBALA, (Zabola), com. Zăbala, XXXVIII e.

ZĂBRĂTĂU, (Zabratópatak), com. Sita Buzăului, XXXI e.

ZĂLAN, (Zalán) com. Bodoc, VI c.

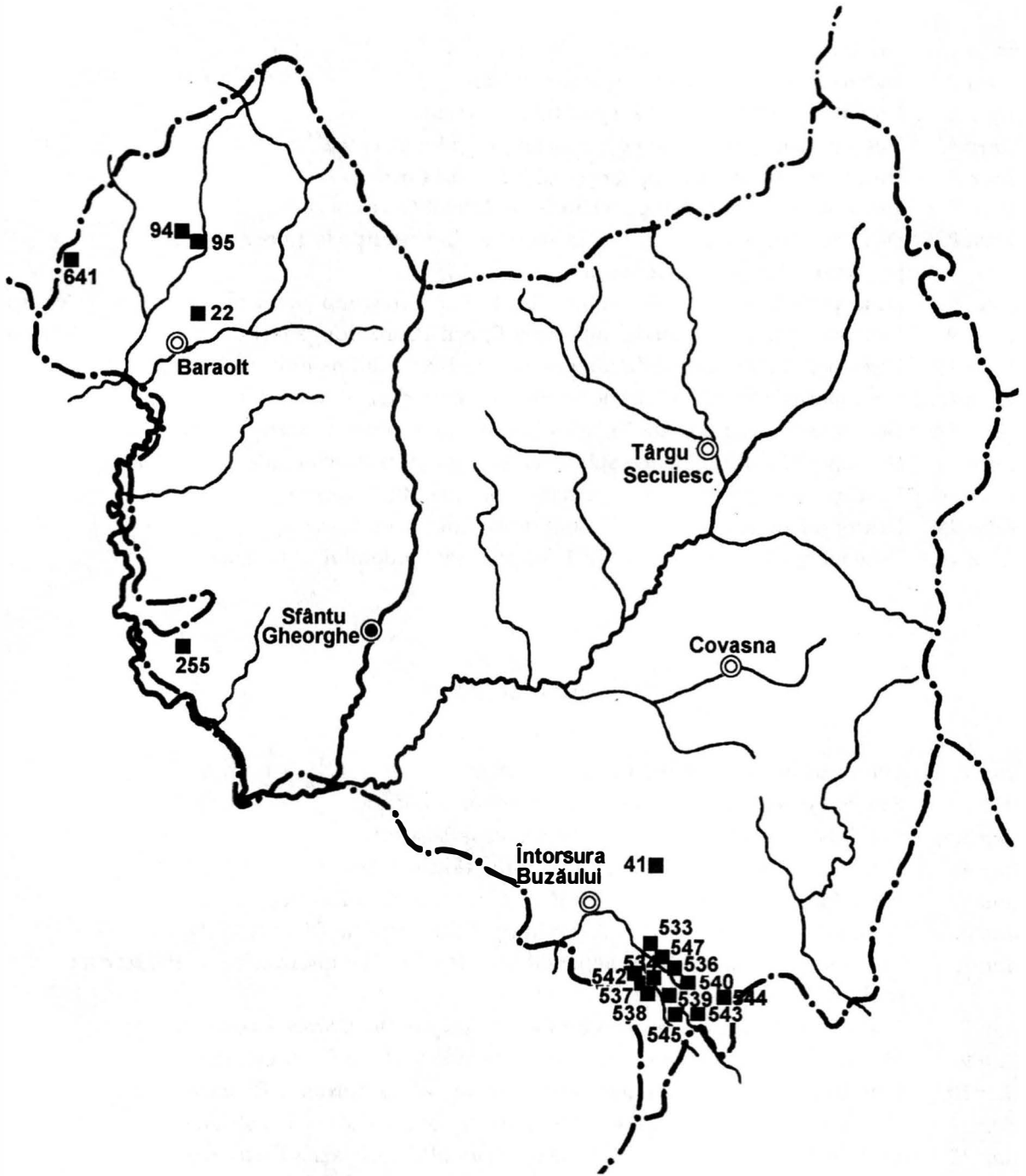
ZOLTAN, (Étfalvazoltán, Zoltani), com. Ghidfalău, XVIII d.

Lista hărților

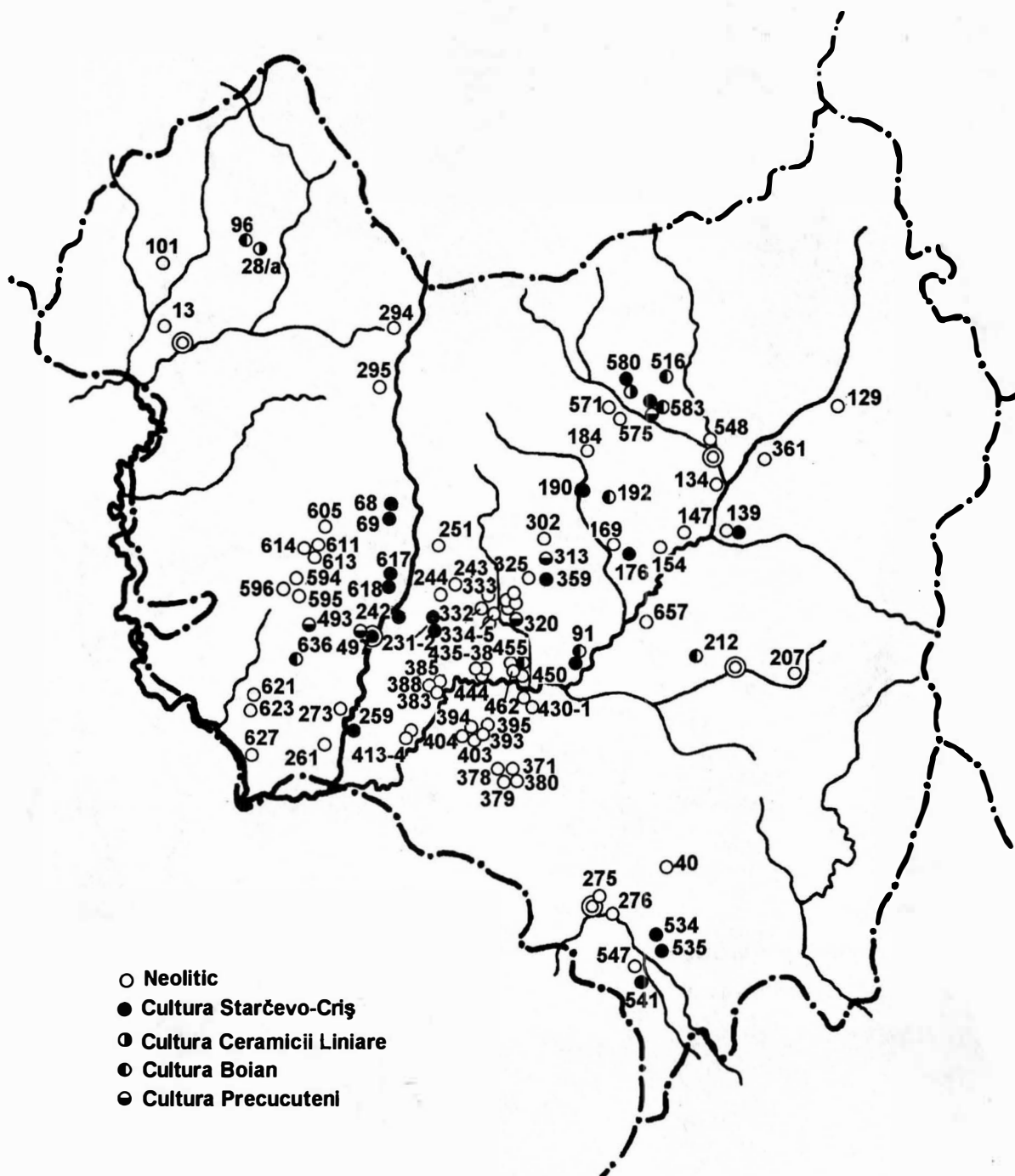
- Harta 1.* Unitățile de relief ale județului Covasna.
Harta 2. Județul Covasna în spațiul statului român.
Harta 3. Împărțirea administrativă a județului Covasna.
Harta 4. Descoperirile paleolitice pe teritoriul județului Covasna.
Harta 5. Descoperirile neolitice pe teritoriul județului Covasna.
Harta 6. Descoperirile eneolitice pe teritoriul județului Covasna.
Harta 7. Descoperirile din perioada de tranziție de la Eneolitic la Epoca Bronzului, pe teritoriul județului Covasna
Harta 8. Descoperirile din perioada timpurie a Epocii Bronzului pe teritoriul județului Covasna.
Harta 9. Descoperirile din perioada mijlocie a Epocii Bronzului pe teritoriul județului Covasna.
Harta 10. Descoperirile din perioada târzie a Epocii Bronzului pe teritoriul județului Covasna.
Harta 11. Descoperirile din Prima Epocă a Fierului pe teritoriul județului Covasna.
Harta 12. Descoperirile din a Doua Epocă a Fierului pe teritoriul județului Covasna.
Harta 13. Descoperirile din perioada stăpânirii romane pe teritoriul județului Covasna.
Harta 14. Descoperirile din sec. III–V pe teritoriul județului Covasna.
Harta 15. Descoperirile din sec. V–XIII pe teritoriul județului Covasna.
Harta 16. Descoperirile din sec. XIII–XVIII pe teritoriul județului Covasna.

List of Maps

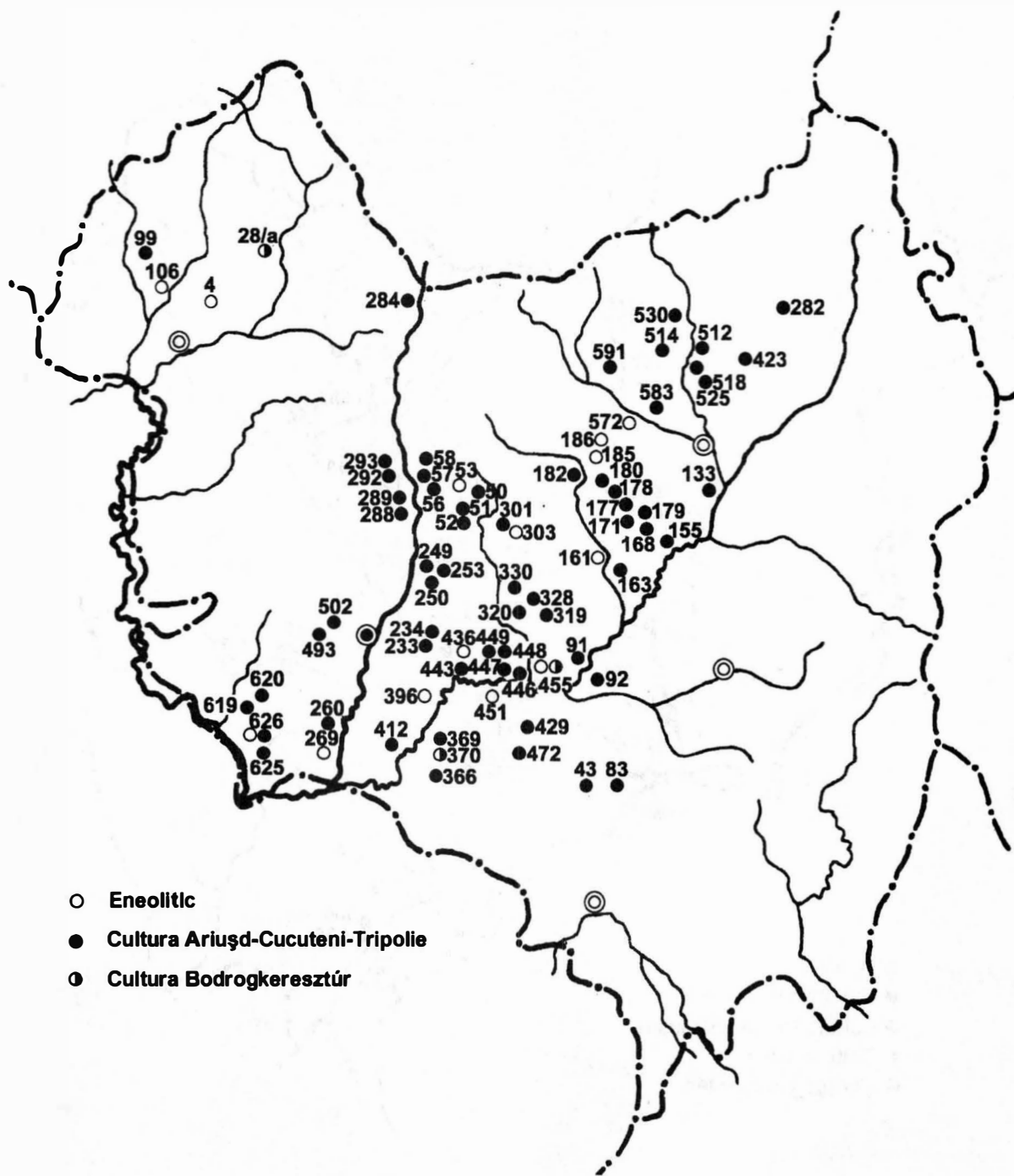
- Map 1.* The Units of Relief of the Covasna District.
Map 2. Site of Covasna District on the territory of Romania.
Map 3. Administrative Partitioning of the Covasna District.
Map 4. Palaeolithic sights on the territory of the Covasna District.
Map 5. Neolithic discoveries on the territory of the Covasna District.
Map 6. Aeneolithic discoveries on the territory of the Covasna District.
Map 7. The transition period from Aeneolithic to Bronze Age discoveries on the territory of the Covasna District.
Map 8. Early Bronze Age discoveries on the territory of the Covasna District.
Map 9. Middle Bronze Age discoveries on the territory of the Covasna District.
Map 10. Late Bronze Age discoveries on the territory of the Covasna District.
Map 11. Hallstatt period discoveries on the territory of the Covasna District.
Map 12. La Tene period discoveries on the territory of the Covasna District.
Map 13. Roman domination period discoveries on the territory of the Covasna District.
Map 14. 3rd–5th centuries discoveries on the territory of the Covasna District.
Map 15. 5th–13th centuries discoveries on the territory of the Covasna District.
Map 16. 13th–18th centuries discoveries on the territory of the Covasna District.

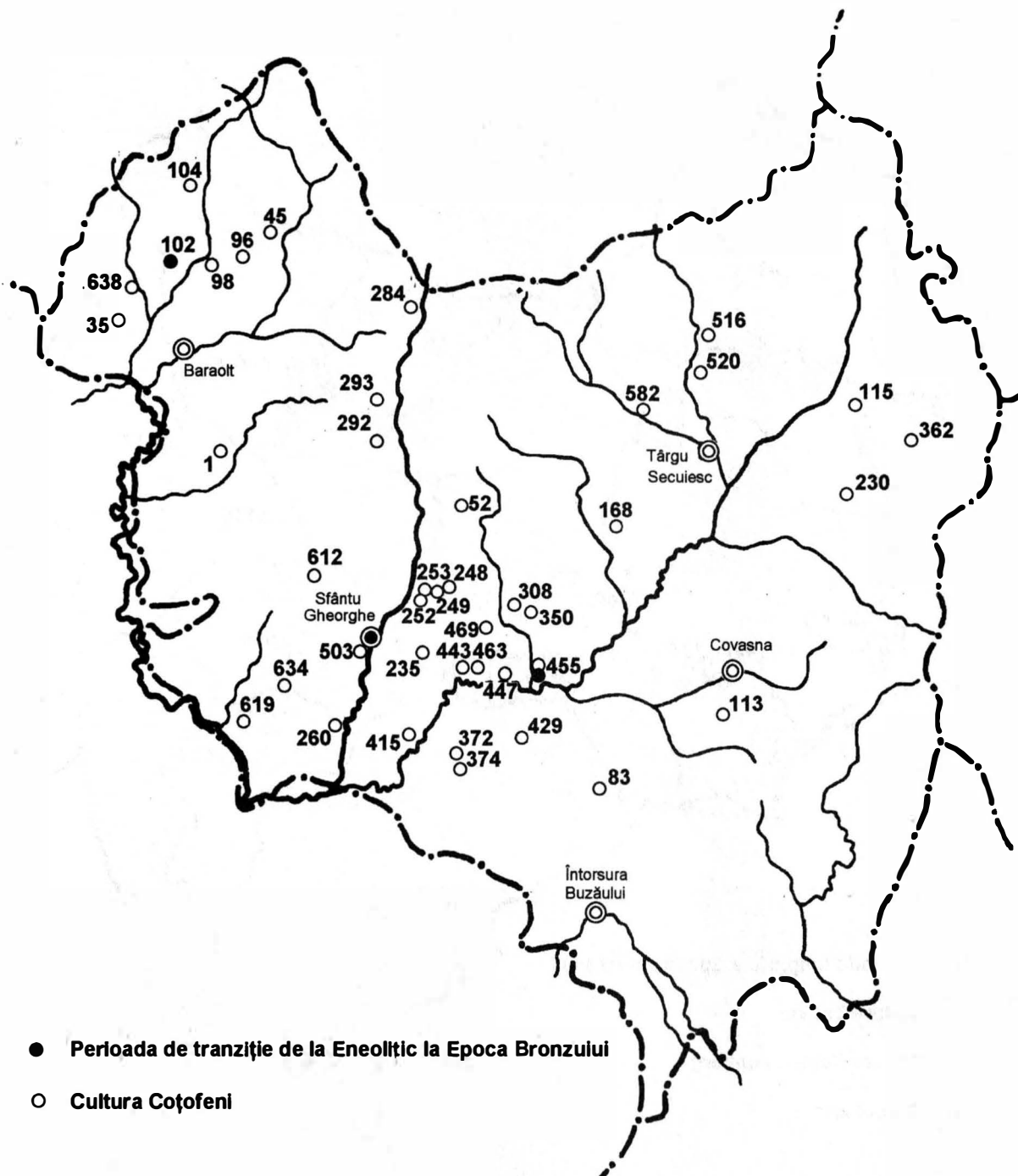
Harta 4. Descoperirile palcolitice pe teritoriul judetului Covasna.
Map 4. Palaeolithic sights on the territory of the Covasna District.

Harta 5. Descoperirile neolitice pe teritoriul județului Covasna.
 Map 5. Neolithic discoveries on the territory of the Covasna District.

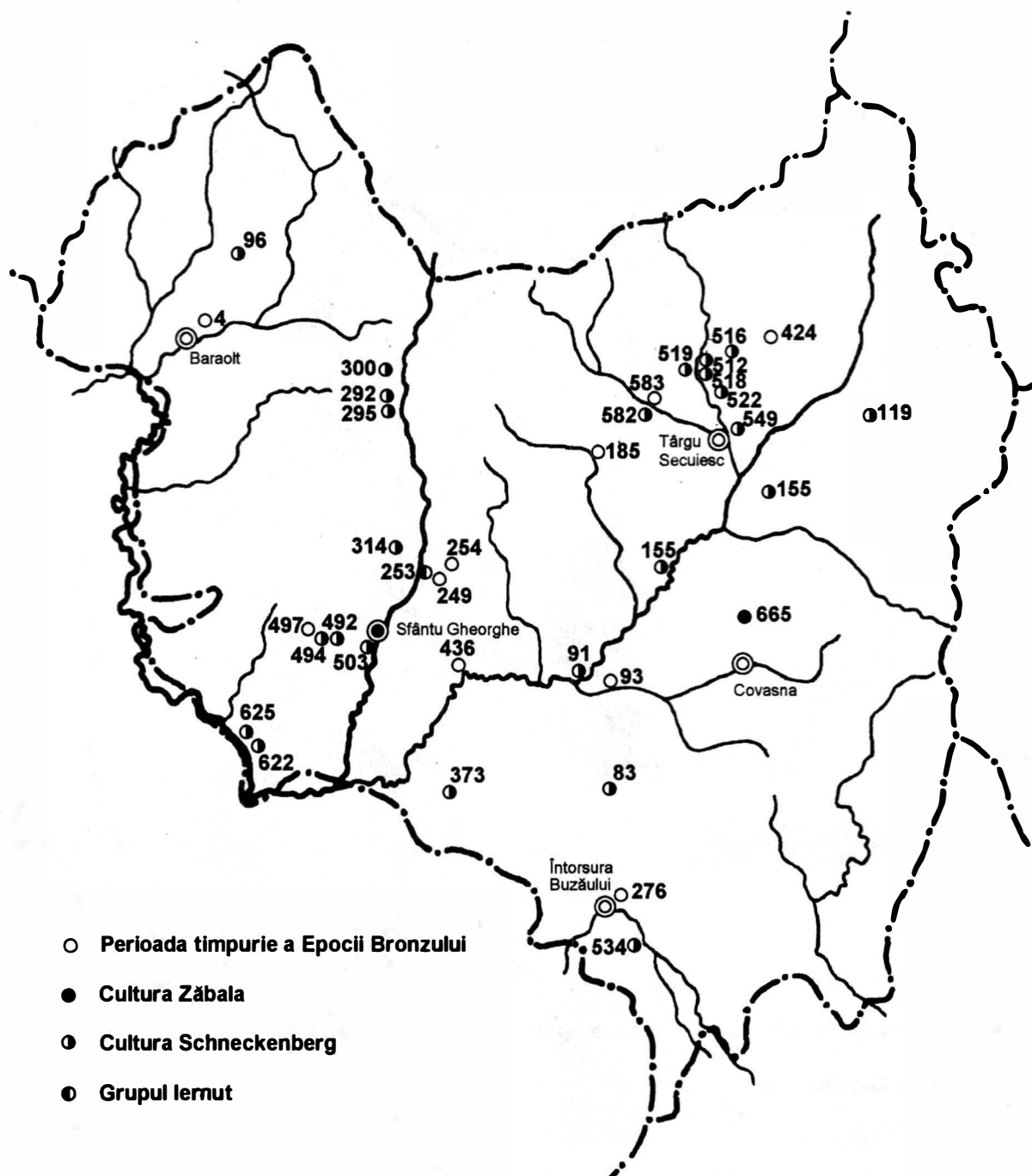

Harta 6. Descoperirile eneolitice pe teritoriul județului Covasna.
Map 6. Aeneolithic discoveries on the territory of the Covasna District.

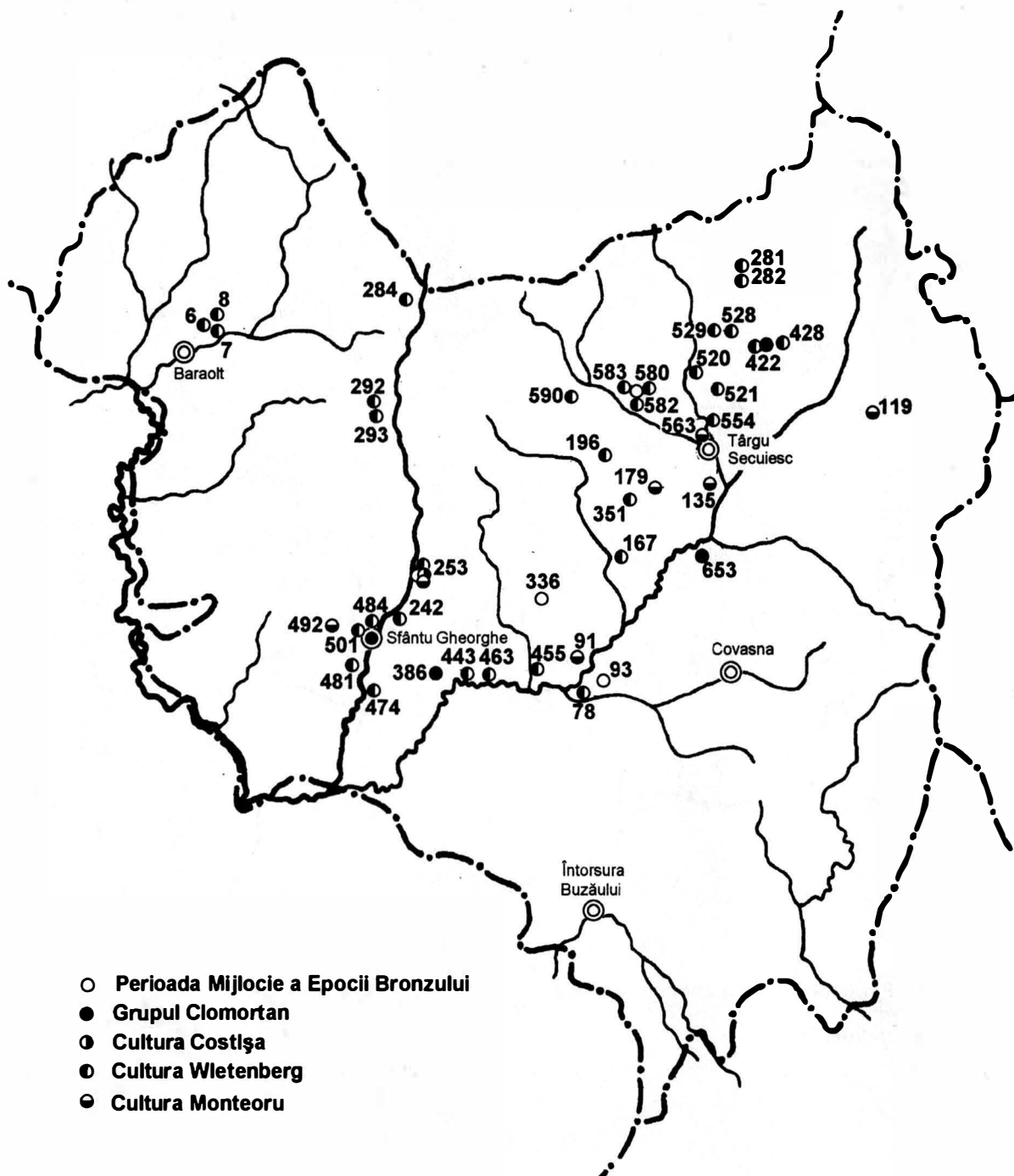

Harta 7. Descoperirile din perioada de tranziție de la Eneolitic la Epoca Bronzului, pe teritoriul județului Covasna.

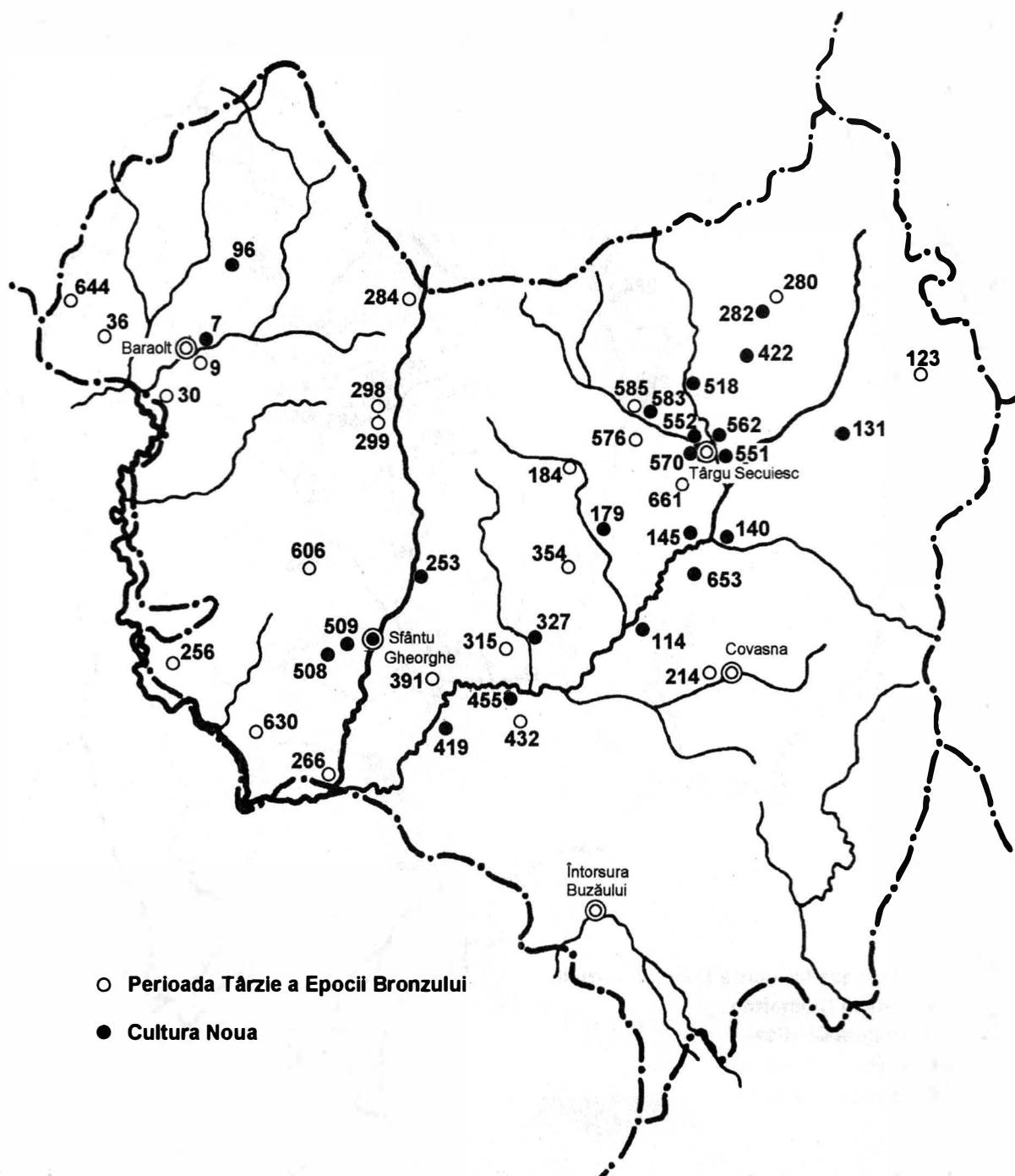
Map 7. The transition period from Aeneolithic to Bronze Age discoveries on the territory of the Covasna District.

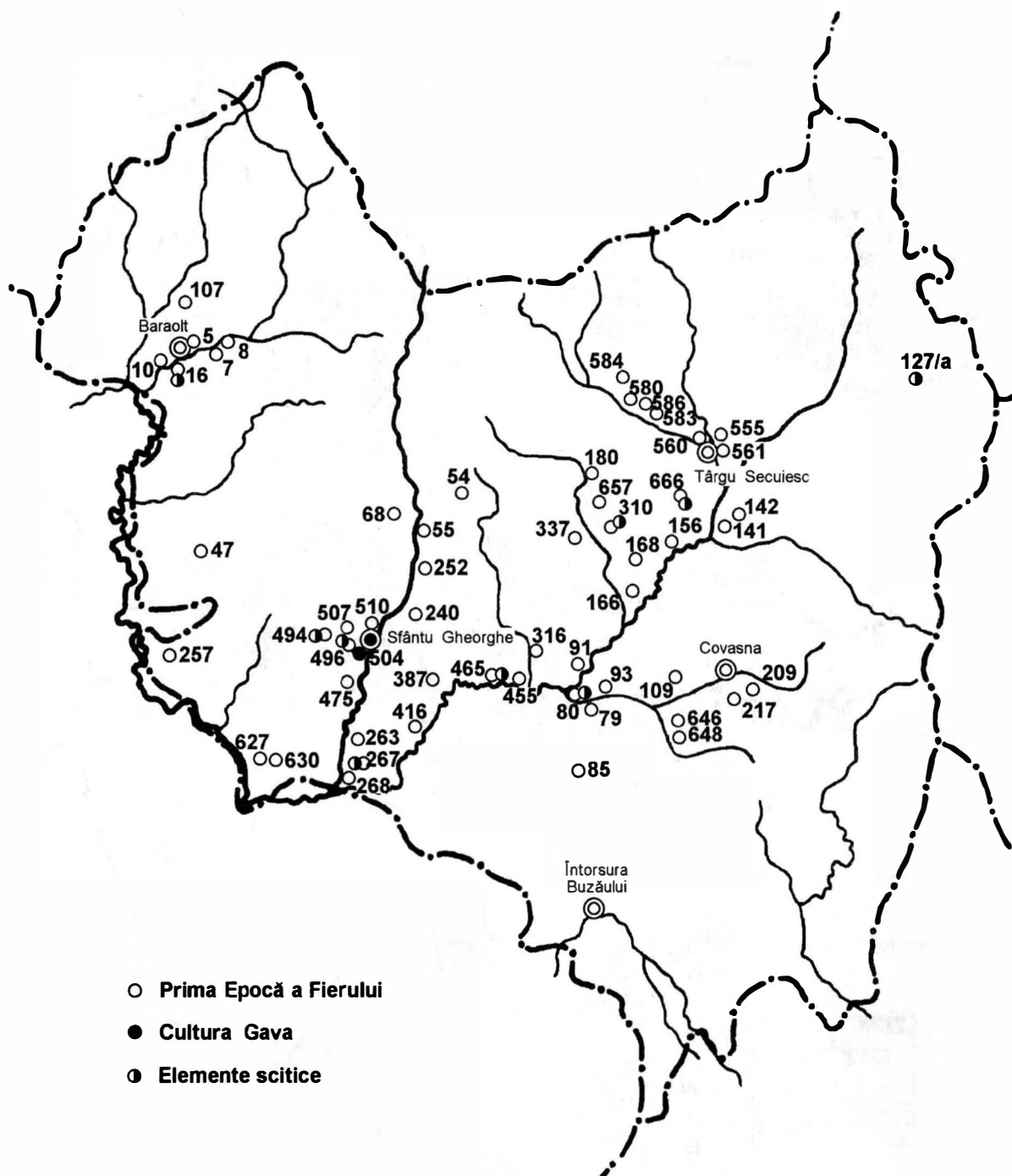
Harta 8. Descoperirile din perioada timpurie a Epocii Bronzului pe teritoriul județului Covasna.
 Map 8. Early Bronze Age discoveries on the territory of the Covasna District.

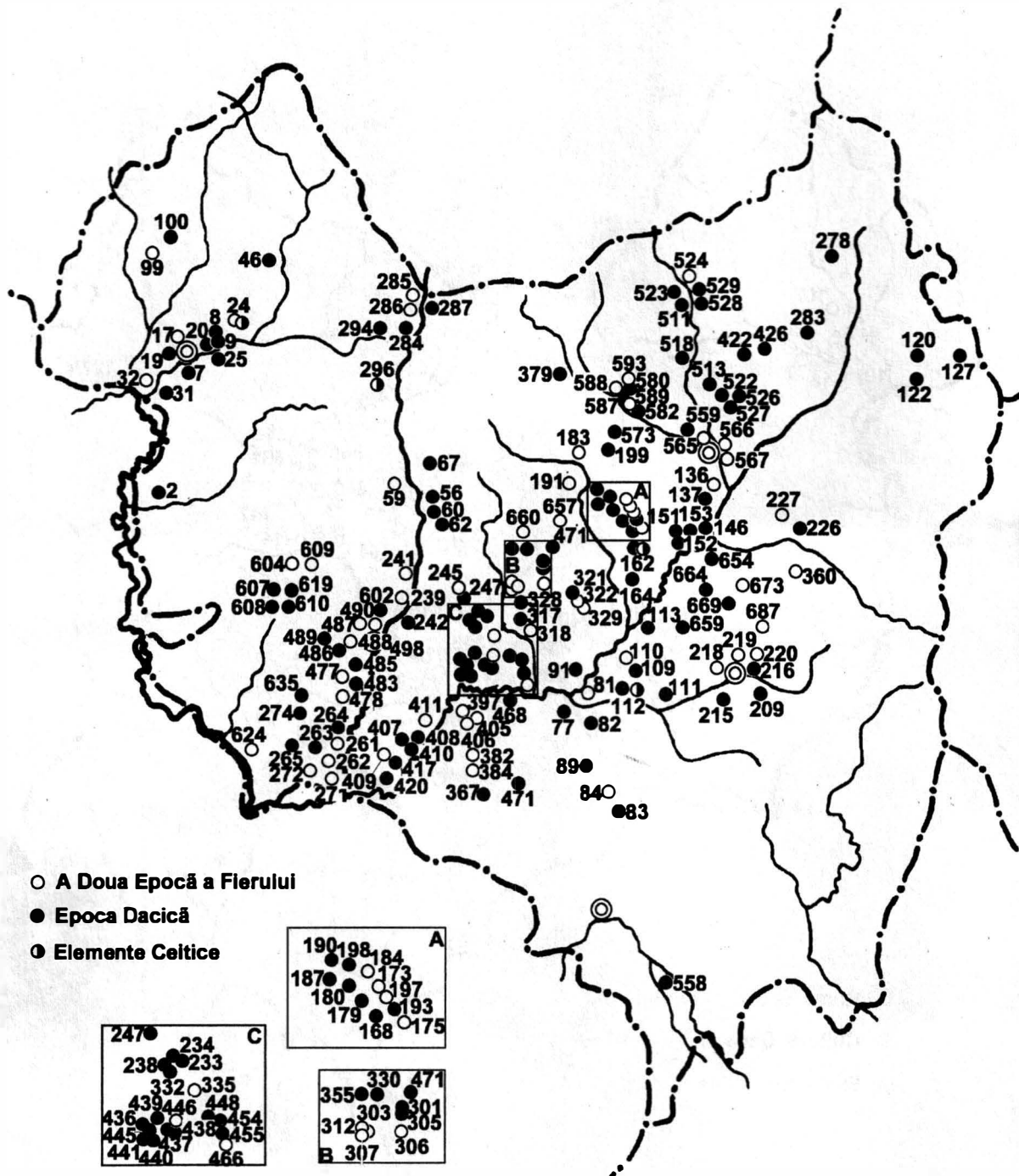
Harta 9. Descoperirile din perioada mijlocie a Epocii Bronzului pe teritoriul județului Covasna.
 Map 9. Middle Bronze Age discoveries on the territory of the Covasna District.

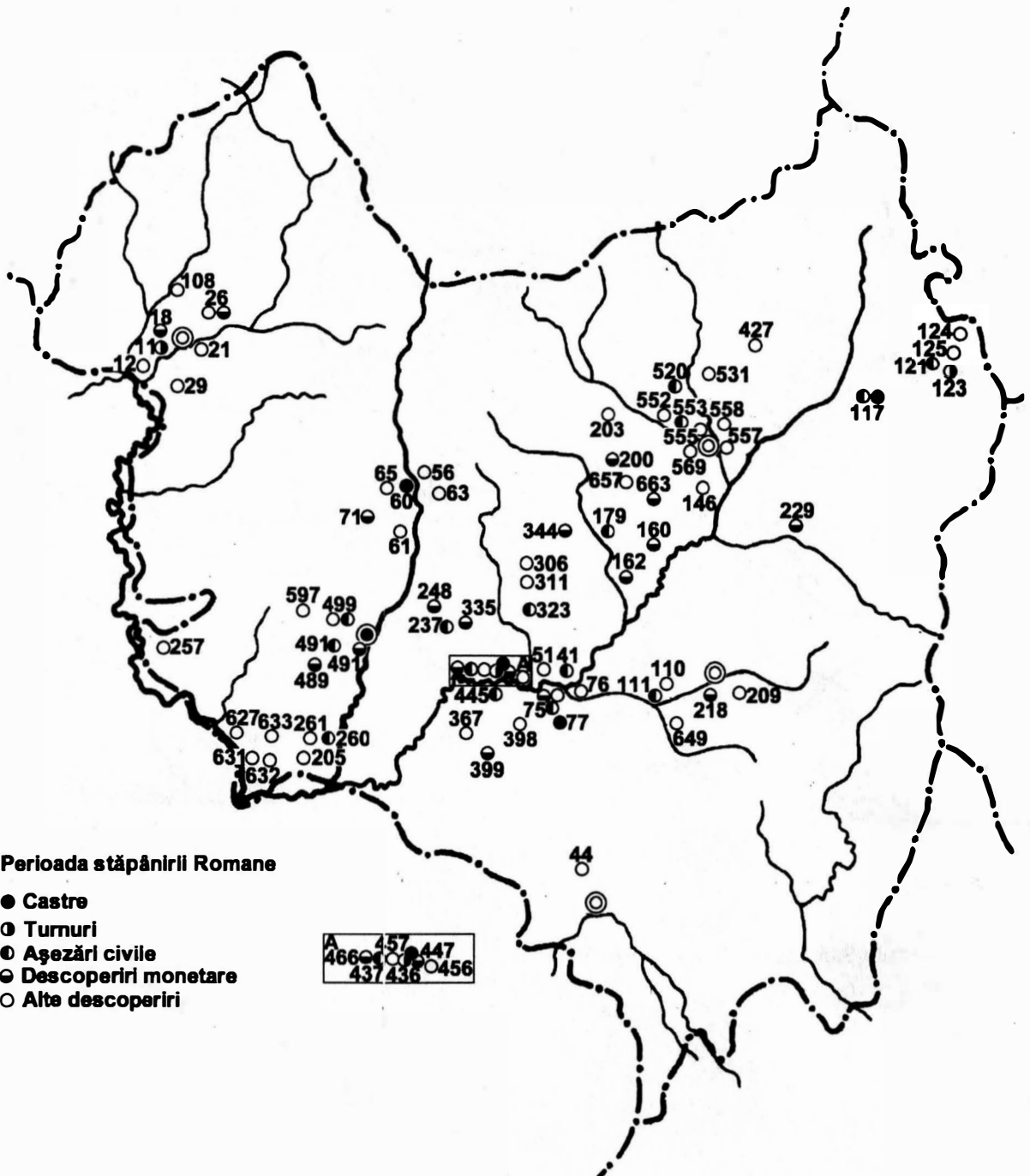
Harta 10. Descoperirile din perioada târzie a Epocii Bronzului pe teritoriul județului Covasna.
Map 10. Late Bronze Age discoveries on the territory of the Covasna District.

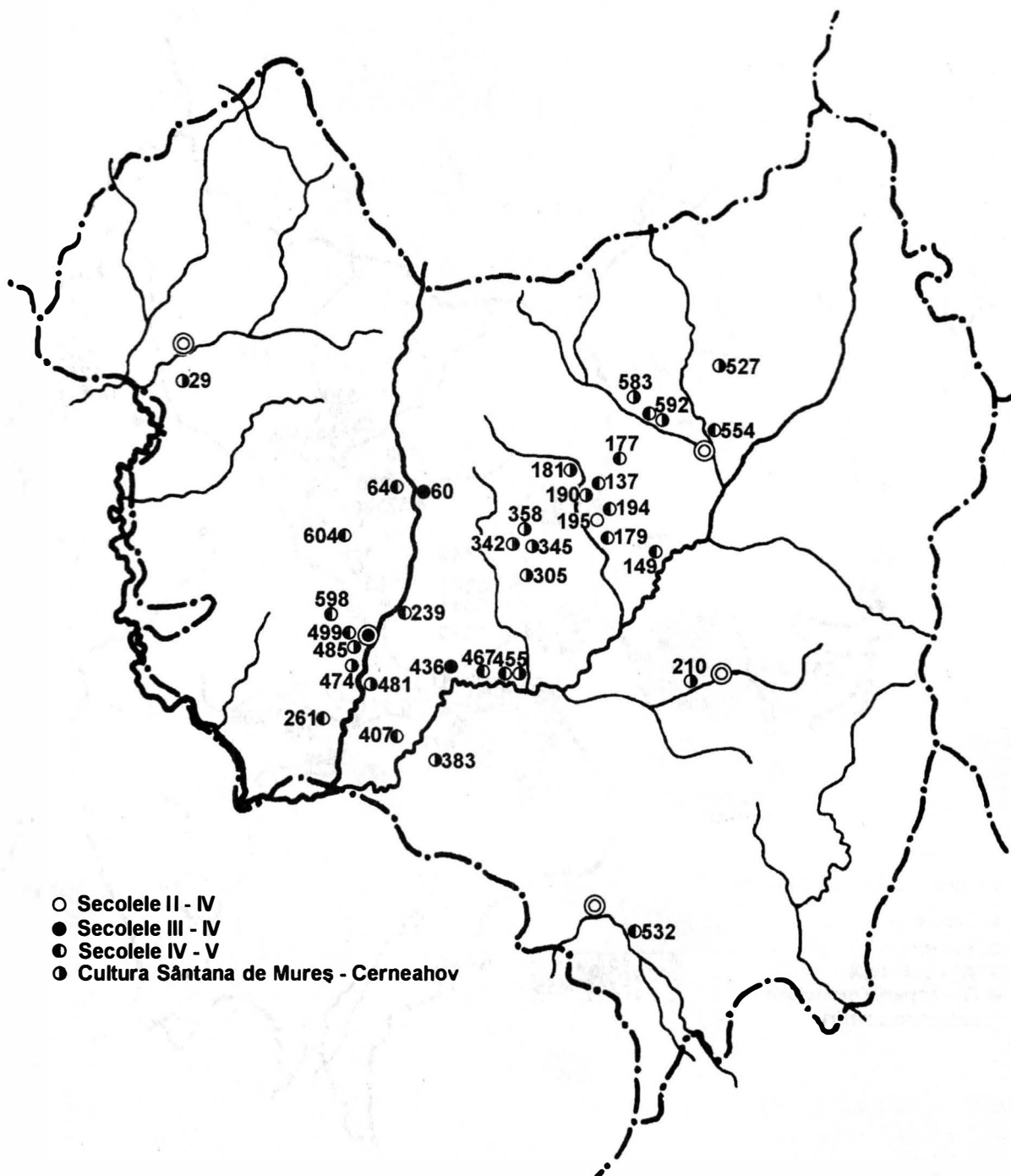
Harta 11. Descoperirile din Prima Epocă a Fierului pe teritoriul județului Covasna.
Map 11. Hallstatt period discoveries on the territory of the Covasna District.

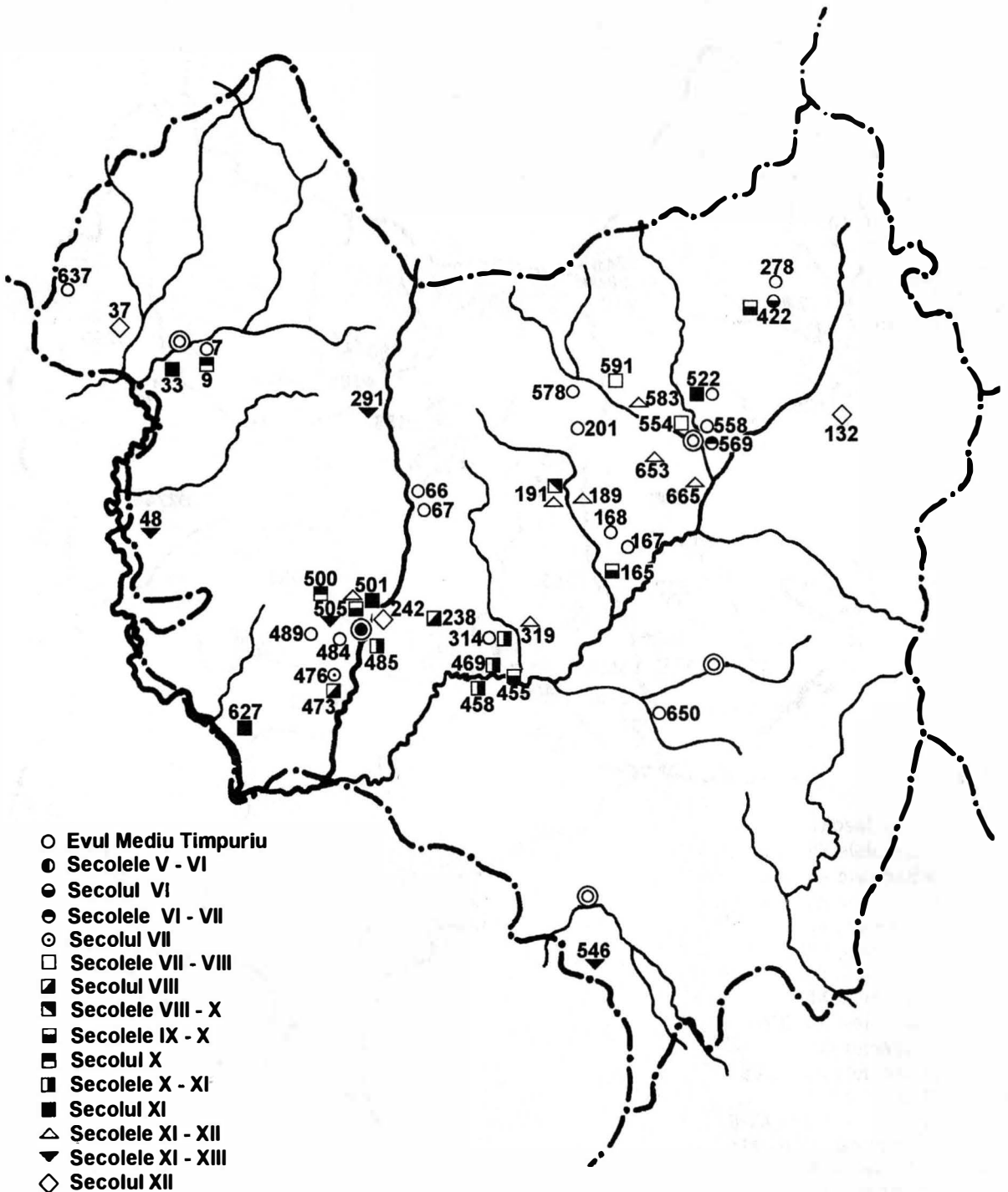
Harta 12. Descoperirile din a Doua Epocă a Fierului pe teritoriul județului Covasna.
 Map 12. La Tene period discoveries on the territory of the Covasna District.

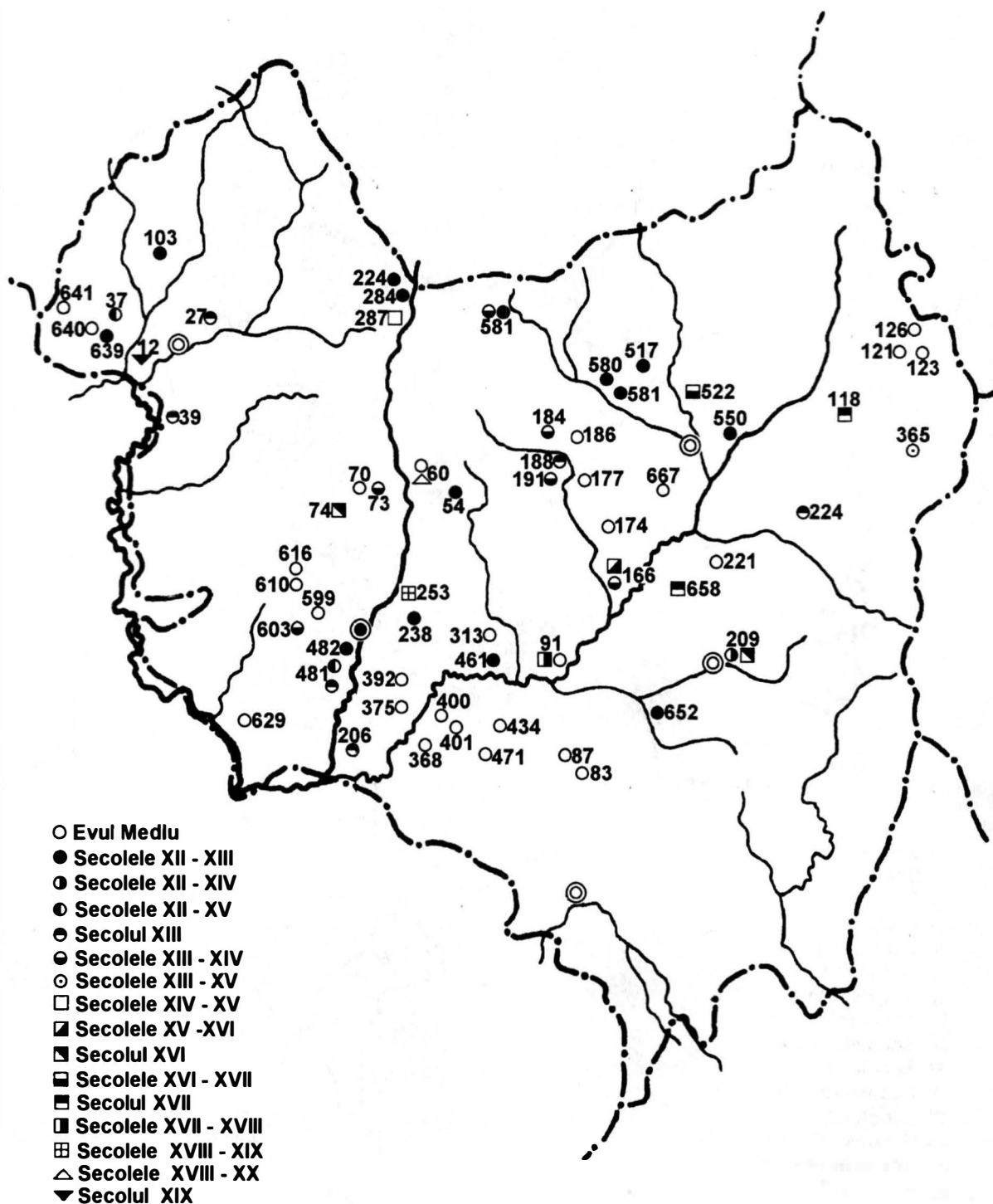
Harta 13. Descoperirile din perioada stăpânirii romane pe teritoriul județului Covasna.
 Map 13. Roman domination period discoveries on the territory of the Covasna District.

Harta 14. Descoperirile din sec. III-V pe teritoriul județului Covasna.
Map 14. 3rd-5th centuries discoveries on the territory of the Covasna District.

Harta 15. Descoperirile din sec. V–XIII pe teritoriul județului Covasna.
 Map 15. 5th–13th centuries discoveries on the territory of the Covasna District.

Harta 16. Descoperirile din sec. XIII–XVIII pe teritoriul județului Covasna.
Map 16. 13th–18th centuries discoveries on the territory of the Covasna District.

Lista Figurilor

- Fig. 1. **Cultura Starčevo-Criș.** Vase Ceramice. 1-2: Turia (580); 3-4: Leț - „Várhegy”(91).
După Marius Ciută.
- Fig. 2. **Cultura Starčevo-Criș.** Fragmente de „picioare” de la vase ceramice. Turia (580). După
Marius Ciută.
- Fig. 3. **Cultura Starčevo-Criș.** 1-3,5-6: fragmente de vase ceramice; 4: model de altar ceramic.
1-3,5-6: Leț - „Várhegy” (91); 4: Cernat (176). După Marius Ciută.
- Fig. 4. **Cultura Starčevo-Criș.** Fragmente de figurine antropo și zoomorfe din lut ars.
1,2: Leț - „Várhegy” (91); 2,4-5: Turia.
- Fig. 5. **Cultura Starčevo-Criș.** Leț-„Várhegy” (91). Unelte de piatră. După Marius Ciută.
- Fig. 6. **Cultura Starčevo-Criș.** Leț-„Várhegy” (91). Unelte de silex (1-9) și lut ars (10-13).
După Marius Ciută.
- Fig. 7. **Cultura ceramicii liniare.** Turia (580). După Székely Zoltán.
- Fig. 8. **Ariușd** (625). Planuri și profile. După László Ferencz.
- Fig. 9. **Ariușd** (625). Planurile locuințelor. După László Ferencz.
- Fig. 10. **Cultura Ariușd-Cucuteni-Tripolie.** Ariușd (625). Lut ars. După László Ferencz.
- Fig. 11. **Cultura Ariușd-Cucuteni-Tripolie.** Ariușd (625). Vas ceramic. După László Ferencz.
- Fig. 12. **Cultura Bodroghkeresztúr.** Recı (455). Ceramică.
- Fig. 13. **Cultura Bodroghkeresztúr.** Biborțeni (28/a). 1-2: ceramică; 3: cupru; 4: piatră; 5-6: silex.
- Fig. 14. **Cultura Coțofeni.** Turia (582). Ceramică. După Székely Zsolt.
- Fig. 15. **Cultura Zăbala.** Zăbala (665). Ceramică. După Székely Zsolt.
- Fig. 16. **Cultura Zăbala.** Zăbala (665). Ceramică. După Székely Zsolt.
- Fig. 17. **Cultura Zăbala.** Zăbala (665). Ceramică. După Székely Zsolt.
- Fig. 18. **Cultura Schneckenberg.** Ceramică. 1-4,6: Sfântu Gheorghe-Örkő (492); 5: Moacșa -
Eresteghin (314). După Székely Zsolt.
- Fig. 19. **Cultura Schneckenberg.** Ceramică. 1: Sânzieni (519); 2: Sfântu Gheorghe-Örkő (492).
După Székely Zsolt.
- Fig. 20. **Grupul Iernut.** Zoltan (253). 1-7,10-11: lut ars; 8-9: os. După Valeriu Cavruc.
- Fig. 21. **Grupul Iernut.** Zoltan (253). Fragmente ceramice. După Valeriu Cavruc.
- Fig. 22. **Grupul Iernut.** Zoltan (253). Fragmente ceramice. După Valeriu Cavruc.
- Fig. 23. **Grupul Iernut.** Zoltan (253). Fragmente ceramice. După Valeriu Cavruc.
- Fig. 24. **Grupul Iernut.** Zoltan (253). Fragmente ceramice. După Valeriu Cavruc.
- Fig. 25. **Eneolitic:** 2: Recı (447). Perioada timpurie a Epocii Bronzului. Cupru. 1: Araci (622);
3: Leț-„Várhegy” (91). După Székely Zsolt.
- Fig. 26. **Perioada timpurie a Epocii Bronzului.** Cupru. 1-2: Arcuș (600); 3: Sânzieni-„Perkő”
(522); 4: Sfântu Gheorghe-„Örkő” (492).
- Fig. 27. **Perioada mijlocie a Epocii Bronzului.** Bronz. Pădureni (Beșenău) (336).
- Fig. 28. **Perioada mijlocie a Epocii Bronzului.** Țufalău (93). Depozitul de piese de aur.
După Márton Roska.
- Fig. 29. **Perioada mijlocie a Epocii Bronzului.** Zoltan (253). Ceramică. După Valeriu Cavruc.
- Fig. 30. **Perioada mijlocie a Epocii Bronzului.** Zoltan (253). Ceramică. După Valeriu Cavruc.
- Fig. 31. **Perioada mijlocie a Epocii Bronzului.** Turia (580). Ceramică.
- Fig. 32. **Cultura Wietenberg.** Ceramică. 1,3,5: Sfântu Gheorghe-„Epreștető” (485); 2: Ghidfalău-
„Bedeháza” (242); 4: Târgu Secuiesc (554).
- Fig. 33. **Cultura Wietenberg.** Ceramică. 1,3-4: Ozun; 2: Sfântu Gheorghe-„Epreștető” (485);
5: Sfântu Gheorghe.
- Fig. 34. **Cultura Wietenberg.** Baraolt. Ceramică. După Székely Zsolt.
- Fig. 35. **Cultura Monteoru.** Ceramică. 1-2: Catalina (135); 3: Cernat (179)
- Fig. 36. **Perioada târzie a Epocii Bronzului.** Vârghiș (644). 1: ceramică; 2-4: bronz.
După Székely Zoltán.
- Fig. 37. **Cultura Noua.** Zoltan (253). Bronz. După Valeriu Cavruc.
- Fig. 38. **Cultura Noua.** Zoltan (253). Os. După Valeriu Cavruc.
- Fig. 39. **Cultura Noua.** Zoltan (253). Os. După Valeriu Cavruc.

- Fig. 40. **Cultura Noua.** 1: Zoltan (253), 2: Târgu Secuiesc. 1: Ceramică; 2: Os. După Székely Zoltán.
- Fig. 41. **Prima Epocă a Fierului.** Cernat (180). Depozit de piese din fier. După Székely Zoltán.
- Fig. 42. **Cultura Gava.** Sfântu Gheorghe-Simeria (504). Ceramică. După Székely Zsolt.
- Fig. 43. **Cultura dacică.** Cernat. Ceramică.
- Fig. 44. **Cultura dacică.** Ceramică. 1: Bixad (284); 2: Cernat; 3: Fotoș (247); 4,6: Sânzieni; 5: Angheluș (238).
- Fig. 45. **Cultura dacică.** Ceramică. 1-2: Olteni; 3-6: Ghidfalău-„Bedeháza” (242).
- Fig. 46. **Cultura dacică.** Ceramică. 1,3: Poian (422); 2: Olteni; 4: Sfântu Gheorghe.
- Fig. 47. **Cultura dacică.** Ceramică. 1: Reci-„Telek” (455); 2-4: Sfântu Gheorghe.
- Fig. 48. **Epoca stăpânirii romane.** Olteni (60). Planul castrului roman. a - zid roman; b - zid medieval; c - construcții moderne; d - șanț de cercetare (1987-1988). După Székely Zoltán.
- Fig. 49. **Epoca stăpânirii romane.** Planurile castrelor romane. 1: Boroșneul Mare (77); 2: Comolău (436). După Székely Zoltán.
- Fig. 50. **Epoca stăpânirii romane.** Olteni (63). Mormânt roman. A: 1 - Sarcofag (reconstituire grafică); 2 - poziția stratigrafică a mormântului; B: 1-5 - Cărămizi ștamplate. După Székely Zoltán.
- Fig. 51. **Epoca stăpânirii romane.** Boroșneul Mare (77). 1: cărămidă ștamplată; 2: inscripție. După Székely Zoltán.
- Fig. 52. **Epoca stăpânirii romane.** Comolău (436). Bronz.
- Fig. 53. **Epoca stăpânirii romane.** Olteni (60). Ceramică.
- Fig. 54. **Cultura Sântana de Mureș-Cerneahov.** Chilieni (481). Piese de fier.
- Fig. 55. **Cultura Sântana de Mureș-Cerneahov.** Chilieni (481). Piese de fier.
- Fig. 56. **Sec. V-VI.** Poian (422). 1: fibula de bronz; 2-3: vase ceramice. După Székely Zoltán.
- Fig. 57. **Sec.V-VI.** Poian (422). Ceramică.
- Fig. 58. **Sec. X-XI.** Cernat (189). Locuință. După Székely Zoltán.
- Fig. 59. **Sec. VIII-X, XII-XIV.** Cernat (191). Locuințe. A: Sec. XII-XIV; B: Sec.XII-XIII; C: Sec.VIII-X. După Székely Zoltán.
- Fig. 60. **Sec. XIII.** Piese de Fier. 1-10,12: Chilieni (481); 11; Ghidfalău-„Bedeháza” (242). După Székely Zoltán.
- Fig. 61. **Sec. XII.** Zăbala (665). Necropolă. 1-6: metal; 7: ceramică.
- Fig. 62. **Sec. XIII.** Ceramică. 1,4-8: Chilieni (481); 2-3: Turia. După Székely Zoltán.
- Fig. 63. **Sec.XII-XIV.** Planuri de biserici. A: sec.XII, Reci (461); B: sec.XIV, Arcuș - „Pincehely-Szentegyházdomb” (603); C: sec. XII, Petriceni - „Faluhely” (517).
- Fig. 64. **Albiș** (166). Biserica reformată. Cadă de botez. Andezit de Racoș. După Bartók Botond.

List of Figures

- Fig. 1. **Starčevo-Criș culture.** Pottery. 1-2: Turia (580); 3-4: Leț - „Vârhegy” (91). After Marius Ciută.
- Fig. 2. **Starčevo-Criș culture.** Pottery. Turia (580). After Marius Ciută.
- Fig. 3. **Starčevo-Criș culture.** 1-3, 5-6: pottery fragments; 4: burnt clay altar. 1-3, 5-6: Leț - „Vârhegy” (91); 4: Cernat (176). After Marius Ciută.
- Fig. 4. **Starčevo-Criș culture.** Burnt clay statuettes. 1,2: Leț - „Vârhegy” (91); 2, 4-5: Turia.
- Fig. 5. **Starčevo-Criș culture.** Leț - „Vârhegy” (91). Stone tools. After Marius Ciută.
- Fig. 6. **Starčevo-Criș culture.** Leț - „Vârhegy” (91). Silex (1-9) and burnt clay (10-13) tools. After Marius Ciută.
- Fig. 7. **Bandkeramik culture.** Turia (580). After Székely Zoltán.
- Fig. 8. **Ariușd (625).** Planes and profiles. After László Ferencz.
- Fig. 9. **Ariușd (625).** Houses planes. After László Ferencz.
- Fig. 10. **Ariușd-Cucuteni-Tripolie culture.** Ariușd (625). Burnt clay. After László Ferencz.
- Fig. 11. **Ariușd-Cucuteni-Tripolie culture.** Ariușd (625). Pottery. After László Ferencz.
- Fig. 12. **Bodrogresztúr culture.** Reci (455). Pottery.
- Fig. 13. **Bodrogresztúr culture.** Biborțeni (28/a). 1-2: pottery; 3: copper; 4: stone; 5-6: silex.
- Fig. 14. **Coțofeni culture.** Turia (582). Pottery. After Székely Zsolt.
- Fig. 15. **Zăbala culture.** Zăbala (665). Pottery. After Székely Zsolt.
- Fig. 16. **Zăbala culture.** Zăbala (665). Pottery. After Székely Zsolt.
- Fig. 17. **Zăbala culture.** Zăbala (665). Pottery. After Székely Zsolt.
- Fig. 18. **Schneckenberg culture.** Pottery. 1-4, 6: Sfântu Gheorghe - Őrkő (492); 5: Moacșa - Ereșteghin (314). After Székely Zsolt.
- Fig. 19. **Schneckenberg culture.** Pottery. 1: Sânzieni (519); 2: Sfântu Gheorghe-Őrkő (492). After Székely Zsolt.
- Fig. 20. **Iernut group.** Zoltan (253). 1-7, 10-11: burnt clay; 8-9: bone. After Valeriu Cavruc.
- Fig. 21. **Iernut group.** Zoltan (253). Pottery. After Valeriu Cavruc.
- Fig. 22. **Iernut group.** Zoltan (253). Pottery. After Valeriu Cavruc.
- Fig. 23. **Iernut group.** Zoltan (253). Pottery. After Valeriu Cavruc.
- Fig. 24. **Iernut group.** Zoltan (253). Pottery. After Valeriu Cavruc.
- Fig. 25. **Early Bronze Age.** Copper. 1: Araci (622); 2: Reci (447). 3: Leț - „Vârhegy” (91). After Székely Zsolt.
- Fig. 26. **Early Bronze Age.** Copper. 1-2: Arcuș (600); 3: Sânzieni - „Perkő” (522); 4: Sfântu Gheorghe - „Őrkő” (492).
- Fig. 27. **Middle Bronze Age.** Bronze. Pădureni (Beșeneu) (336).
- Fig. 28. **Middle Bronze Age (?)**. Țufalău (93). Hoard of gold pieces. After Márton Roska.
- Fig. 29. **Middle Bronze Age.** Zoltan (253). Pottery. After Valeriu Cavruc.
- Fig. 30. **Middle Bronze Age.** Zoltan (253). Pottery. After Valeriu Cavruc.
- Fig. 31. **Middle Bronze Age.** Turia (580). Pottery.
- Fig. 32. **Wietenberg culture.** Pottery. 1, 3, 5: Sfântu Gheorghe - „Epreștető” (485); 2: Ghidfalău - „Bedeháza” (242); 4: Târgu Secuiesc (554).
- Fig. 33. **Wietenberg culture.** Pottery. 1, 3-4: Ozun; 2: Sfântu Gheorghe - „Epreștető” (485); 5: Sfântu Gheorghe.
- Fig. 34. **Wietenberg culture.** Baraolt. Pottery. After Székely Zsolt.
- Fig. 35. **Monteoru culture.** Pottery. 1-2: Catalina (135); 3: Cernat (179)
- Fig. 36. **Late Bronze Age.** Vârghiș (644). 1: pottery; 2-4: bronze. After Székely Zoltán.
- Fig. 37. **Noua culture.** Zoltan (253). Bronze. After Valeriu Cavruc.
- Fig. 38. **Noua culture.** Zoltan (253). Bone. After Valeriu Cavruc.
- Fig. 39. **Noua culture.** Zoltan (253). Bone. After Valeriu Cavruc.
- Fig. 40. **Noua culture.** 1: Zoltan (253), 2: Târgu Secuiesc. 1: Pottery; 2: Bone. After Székely Zoltán.
- Fig. 41. **Hallstatt.** Cernat (180). Hoard of iron pieces. After Székely Zoltán .
- Fig. 42. **Gava culture.** Sfântu Gheorghe - Simeria (504). Pottery. After Székely Zsolt.
- Fig. 43. **Dacian culture.** Cernat. Pottery.
- Fig. 44. **Dacian culture.** Pottery. 1: Bixad (284); 2: Cernat; 3: Fotoș (247); 4,6: Sânzieni; 5: Angheluș (238).

- Fig. 45.* **Dacian culture. Pottery.** 1-2: Olteni; 3-6: Ghidfalău-„Bedeháza” (242).
- Fig. 46.* **Dacian culture. Pottery.** 1, 3: Poian (422); 2: Olteni; 4: Sfântu Gheorghe.
- Fig. 47.* **Dacian culture. Pottery.** 1: Reci-„Telek” (455); 2-4: Sfântu Gheorghe.
- Fig. 48.* **Roman domination period.** Olteni (60). Roman fort plan. a - Roman wall; b - Medieval wall ; c - moderne buildings; d - excavation trenches (1987-1988). After Székely Zoltán.
- Fig. 49.* **Roman domination period.** Plans of the Roman forts. 1: Boroşneul Mare (77); 2: Comolău (436). After Székely Zoltán.
- Fig. 50.* **Roman domination period.** Olteni (63). Roman grave. A: 1 - Sarcophagus (graphical reconstruction); 2 - stratigraphic position of the grave; B: 1-5 - stamped bricks. After Székely Zoltán.
- Fig. 51.* **Roman domination period.** Boroşneul Mare (77). 1: stamped brick; 2: inscription. After Székely Zoltán.
- Fig. 52.* **Roman domination period.** Comolău (436). Bronze.
- Fig. 53.* **Roman domination period.** Olteni (60). Pottery.
- Fig. 54.* **Sântana de Mureş-Cerneahov culture.** Chilieni (481). Iron pieces.
- Fig. 55.* **Sântana de Mureş-Cerneahov culture.** Chilieni (481). Iron pieces.
- Fig. 56.* **5th–6th centuries.** Poian (422). 1: bronze fibula; 2-3: pottery. After Székely Zoltán.
- Fig. 57.* **5th–6th century.** Poian (422). Pottery.
- Fig. 58.* **10th–11th centuries.** Cernat (189). House. After Székely Zoltán.
- Fig. 59.* **8th–10th, 12th–14th centuries.** Cernat (191). Houses. A: 12th–14th centuries; B: 12th–13th centuries; C: 8th–10th centuries. After Székely Zoltán.
- Fig. 60.* **13th century.** Iron pieces. 1-10, 12: Chilieni (481); 11; Ghidfalău -„Bedeháza” (242). After Székely Zoltán.
- Fig. 61.* **12th century.** Zăbala (665). Necropolis. 1-6: metal; 7: ceramics.
- Fig. 62.* **13th century.** Pottery. 1, 4-8: Chilieni (481); 2-3: Turia. After Székely Zoltán.
- Fig. 63.* **12th–14th centuries.** Plans of the churches. A: 12th century, Reci (461); B: 14th century, Arcuş -„Pincehely-Szentegyházdomb” (603); C: 12th century, Petriceni -„Faluhely” (517).
- Fig. 64.* **Albiş (166).** Reformat church. Baptism tub. Stone. After Bartók Botond.

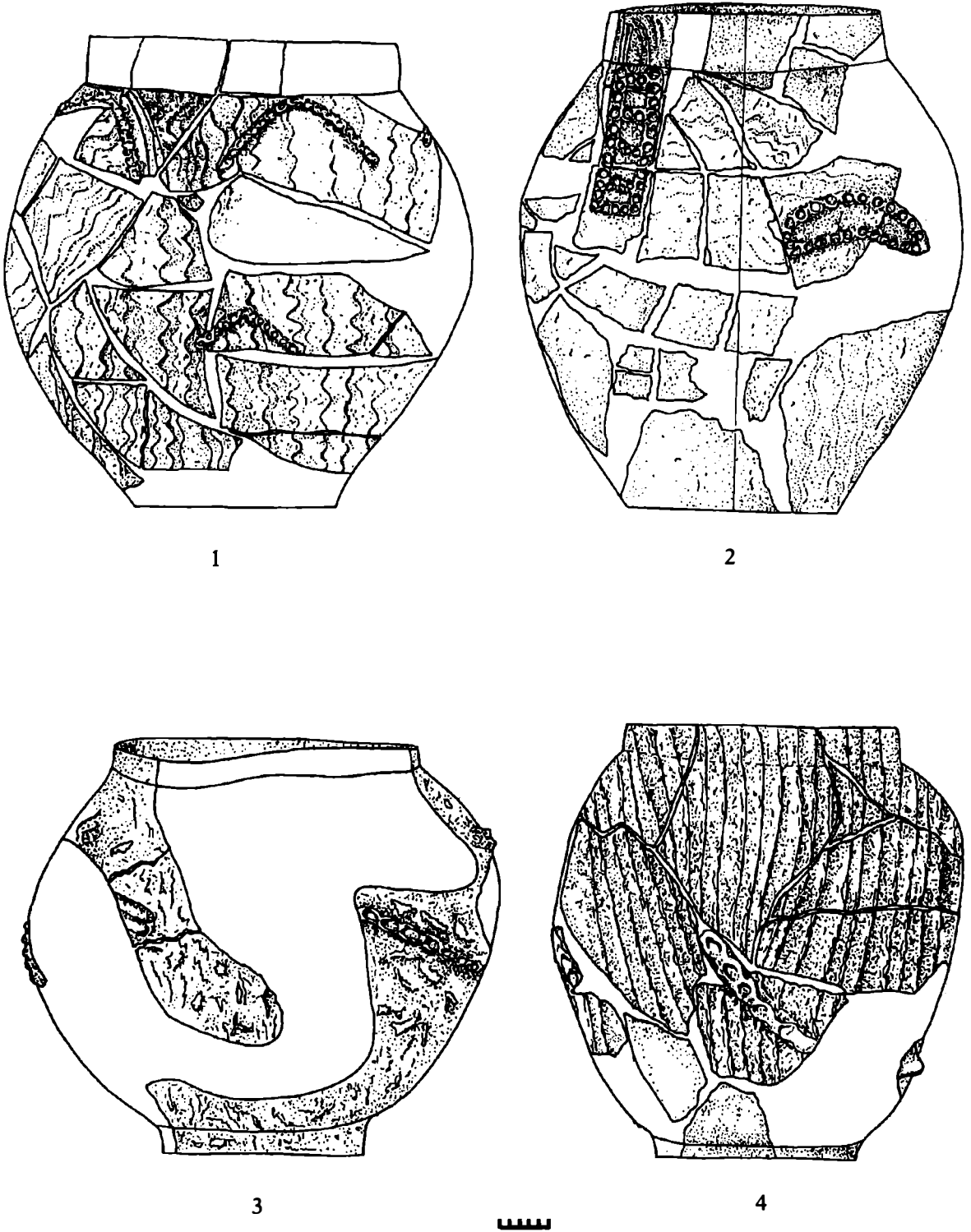

Fig. 1. Cultura Starčevo-Criș. Vase Ceramice. 1-2: Turia; 3-4: Leț „Vârhegy”. După M. Ciută.
 Starčevo-Criș culture. Pottery. 1-2: Turia; 3-4: Leț „Vârhegy”. After M. Ciută.

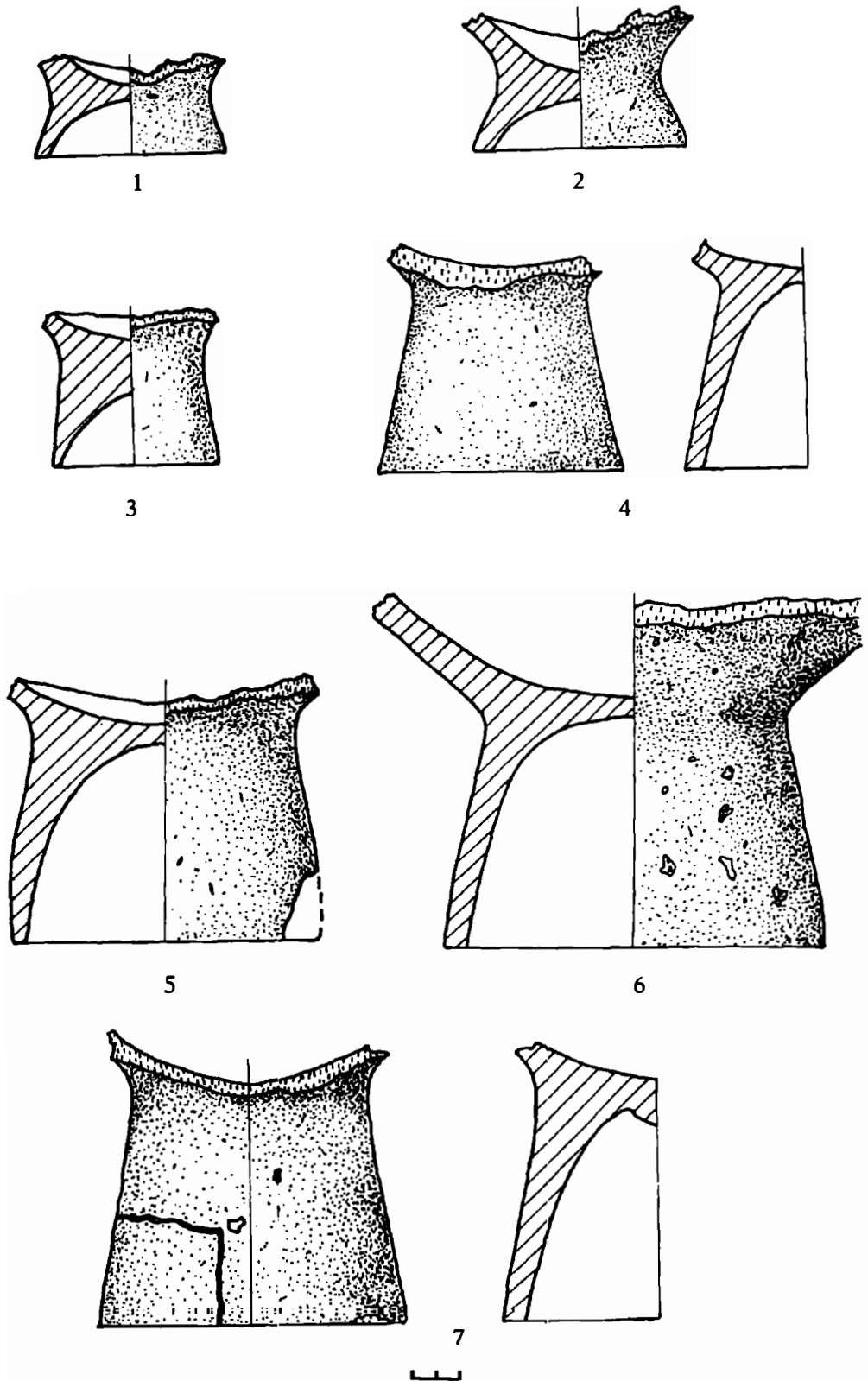

Fig. 2. Cultura Starčevo-Criș. Fragmente de „picioare” de la vase ceramice. Turia. După M. Ciută.
Starčevo-Criș culture. Pottery. 1-2: Turia; 3-4: Leț - „Vârhegy”. After M. Ciută.

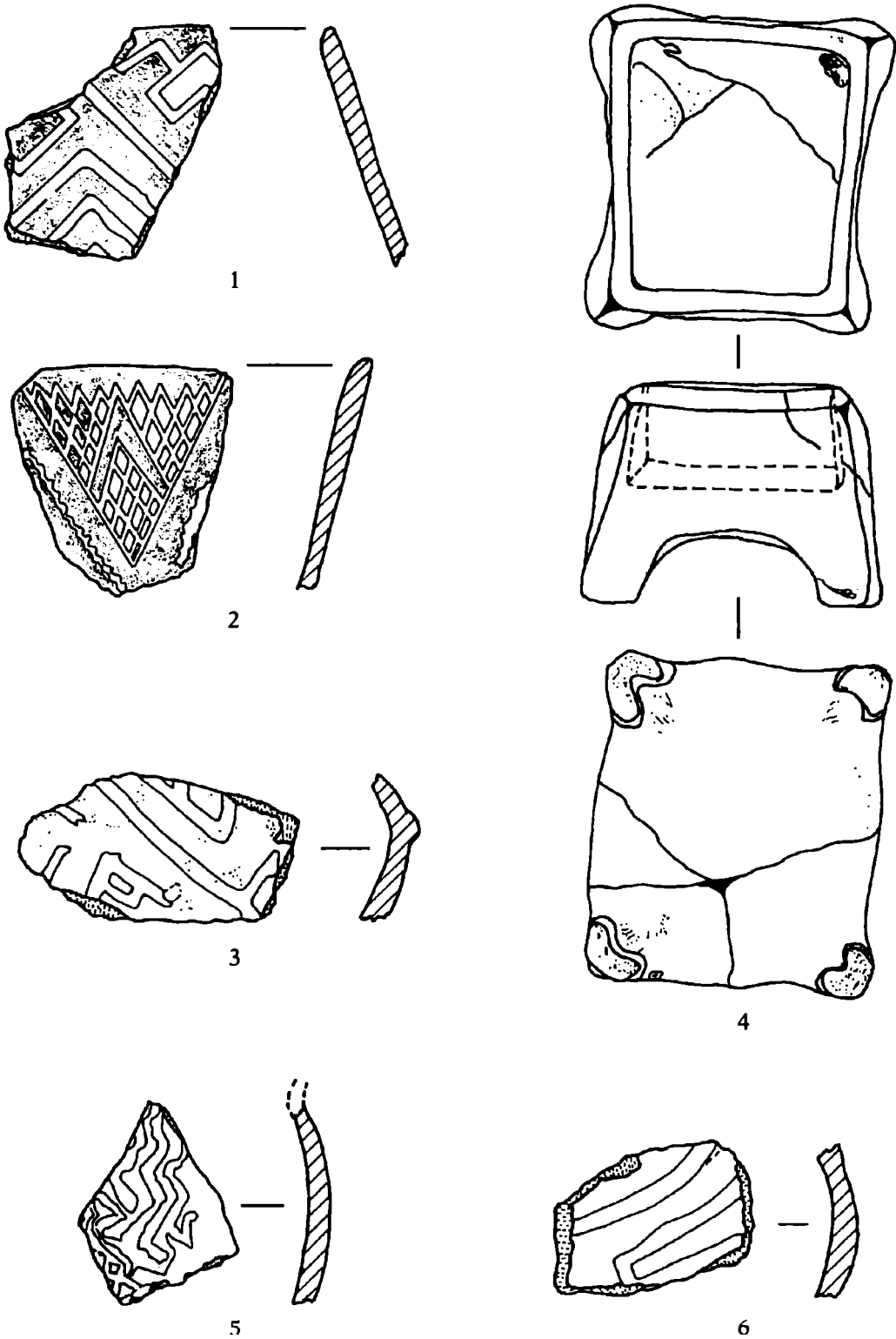

Fig. 3. Cultura Starčevo-Criș. 1-3, 5-6: fragmente de vase ceramice; 4: model de altar ceramic.
 1-3, 5-6: Leț - „Vârhegy”; 4: Cernat. După M. Ciută
 Starčevo-Criș culture. 1-3, 5-6: pottery fragments; 4: burnt clay altar. 1-3, 5-6: Leț - „Vârhegy”; 4: Cernat.
 After M. Ciută

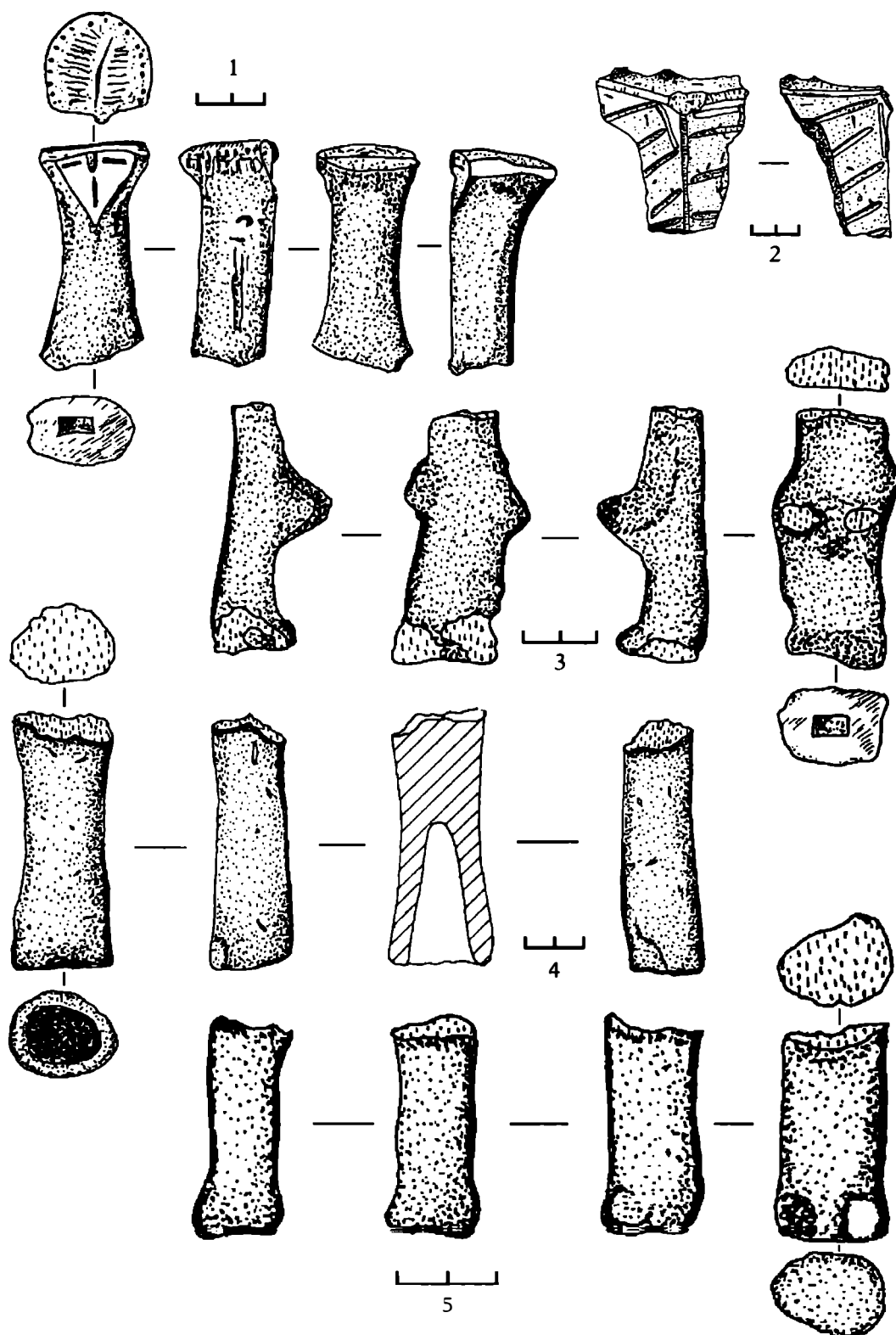

Fig. 4. Cultura Starčevo-Criș. Fragmente de figurine antrope și zoomorfe din lut ars.

1,2: Leț -„Vârhegy”; 2,4-5: Turia.

Starčevo-Criș culture. Burnt clay statuettes. 1,2: Leț -„Vârhegy”; 2, 4-5: Turia.

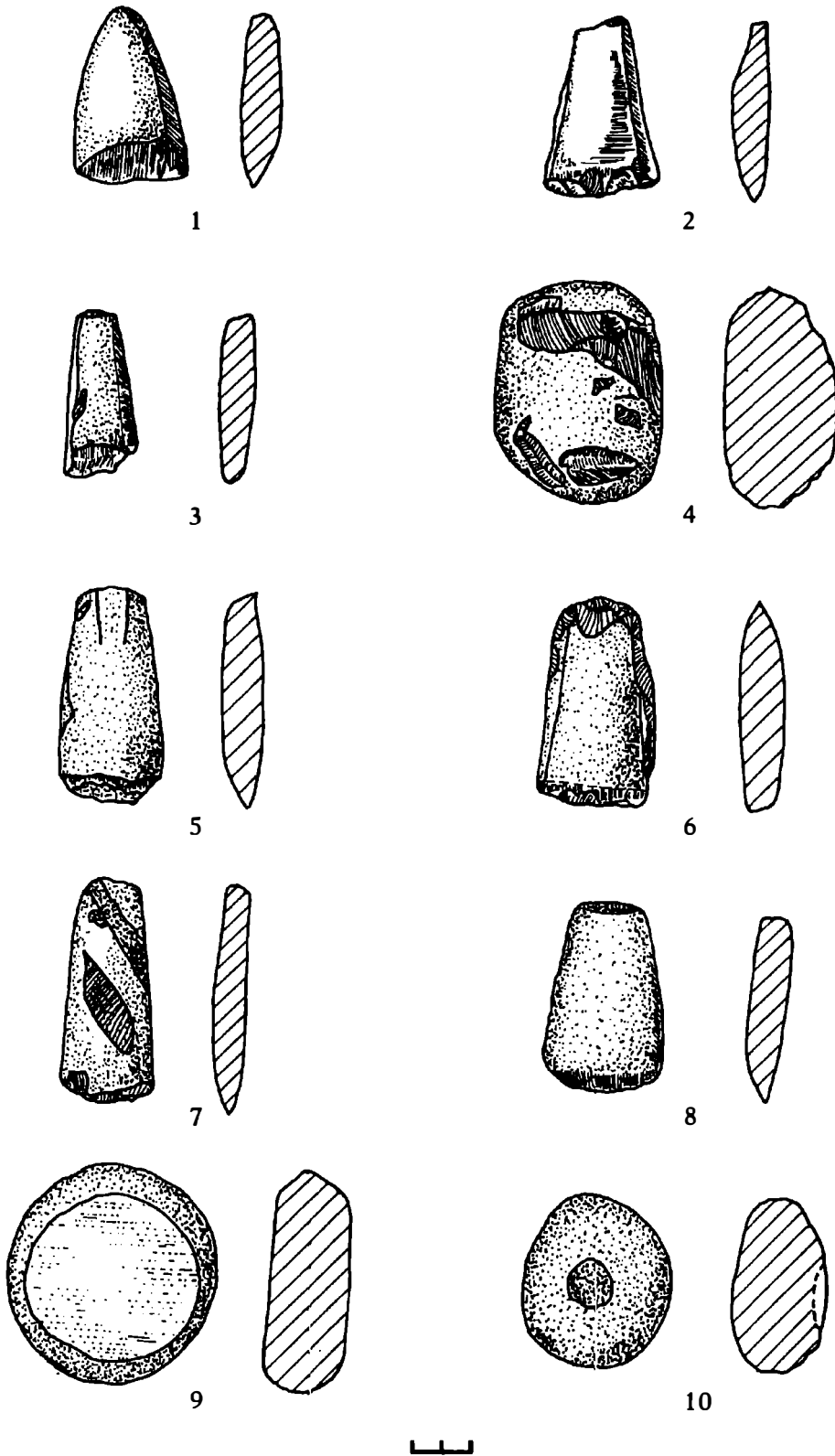

Fig. 5. Cultura Starčevo-Criș. Leț-„Vârhegy”. Unelte de piatră. După M. Ciută.
 Starčevo-Criș culture. Leț-„Vârhegy”. Stone tools. After M. Ciută.

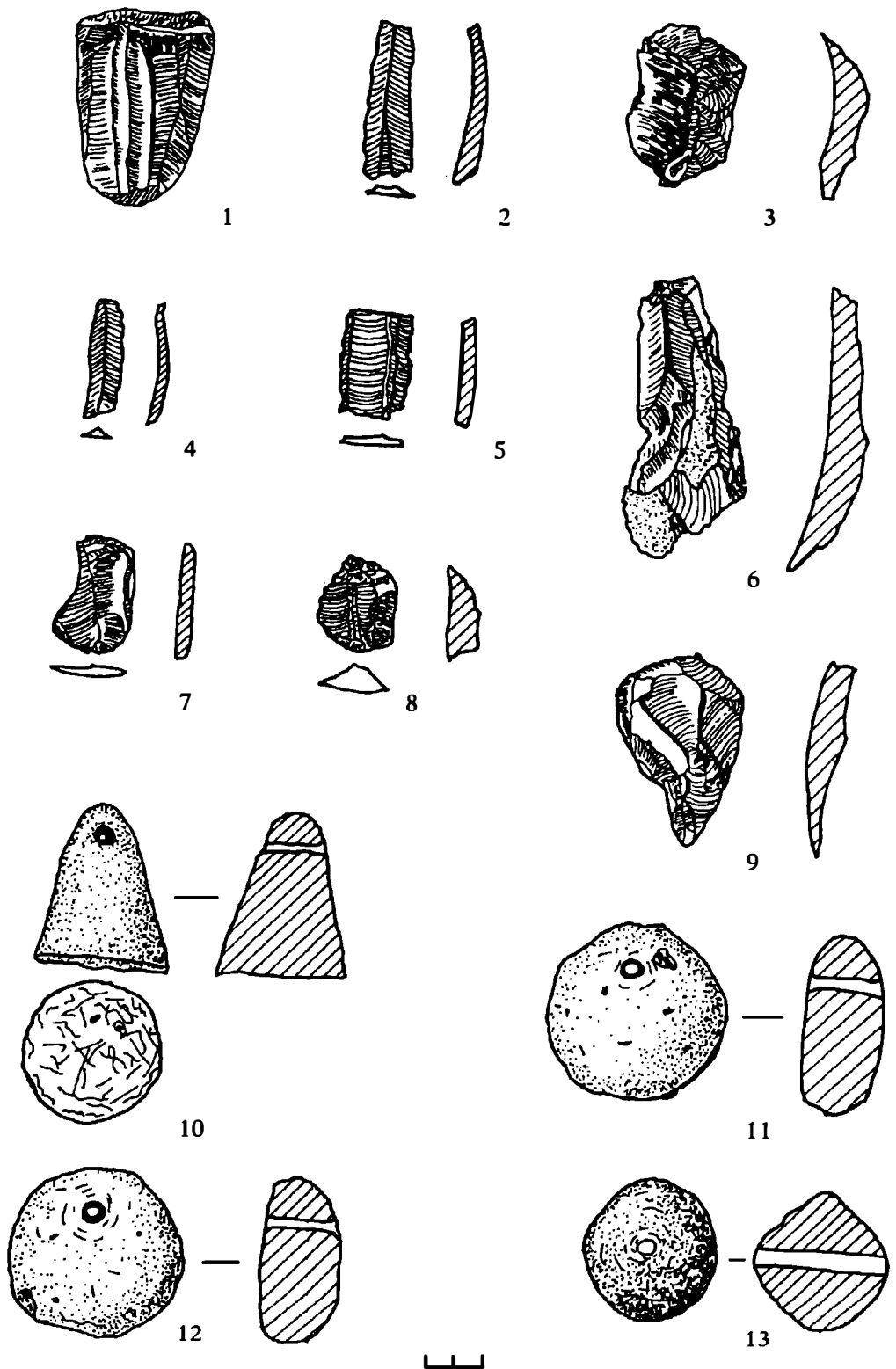

Fig. 6. Cultura Starčevo-Criș. Leț-„Vârhegy”. Unelte de silix și lut ars. După M. Ciută.
 Starčevo-Criș culture. Leț -„Vârhegy”. Silix and burnt clay tools. After M. Ciută.

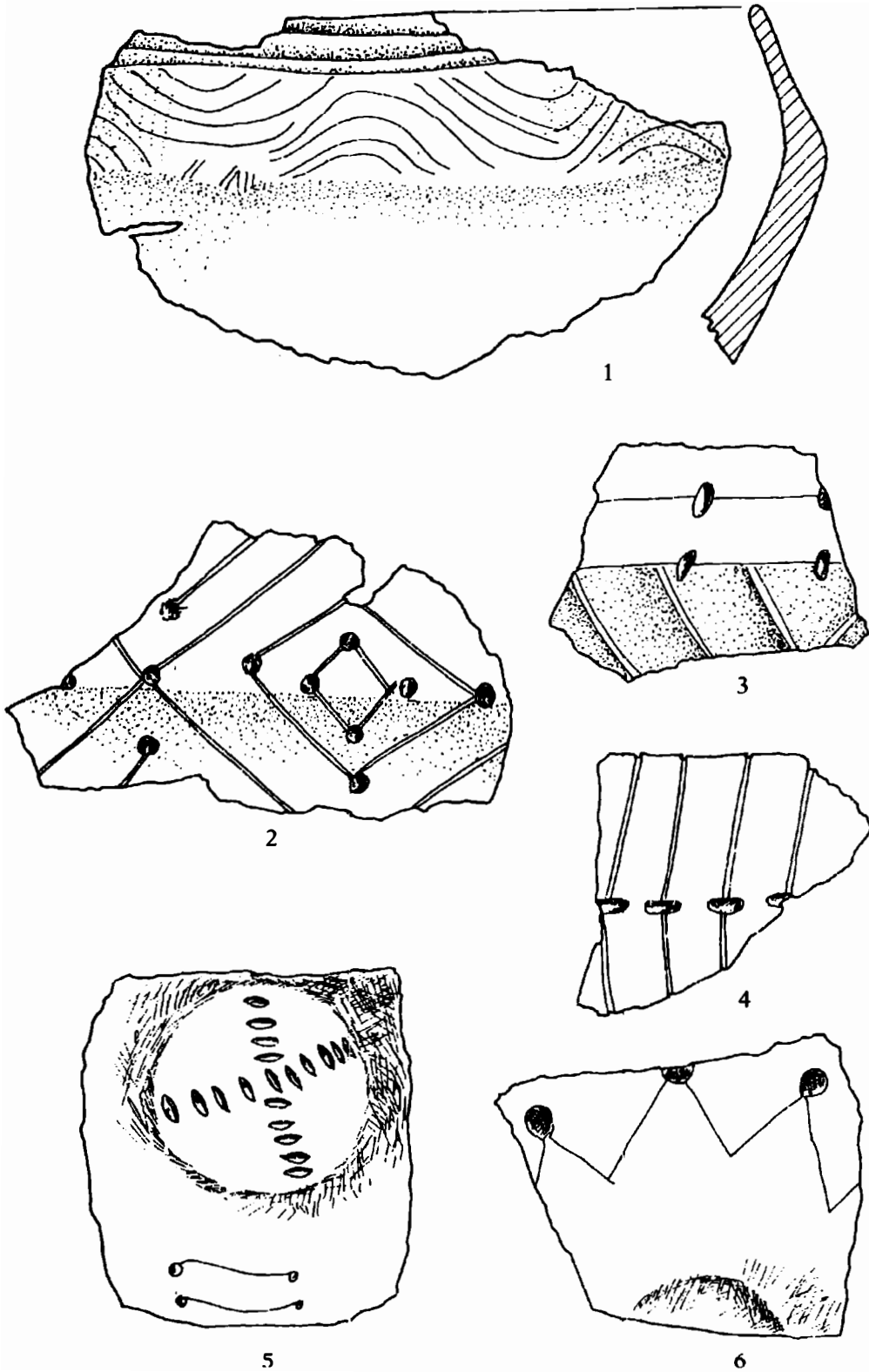
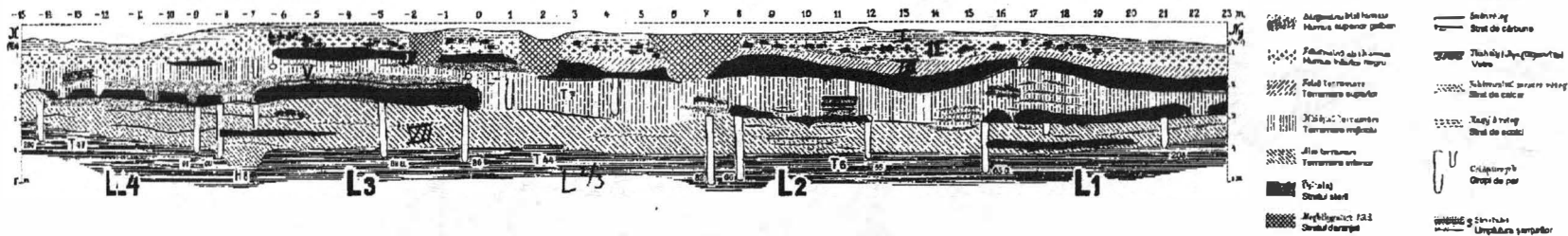

Fig. 7. Cultura ceramicii liniare. Turia. După Székely Z.
 Bandkeramik culture. Turia. After Székely Z.

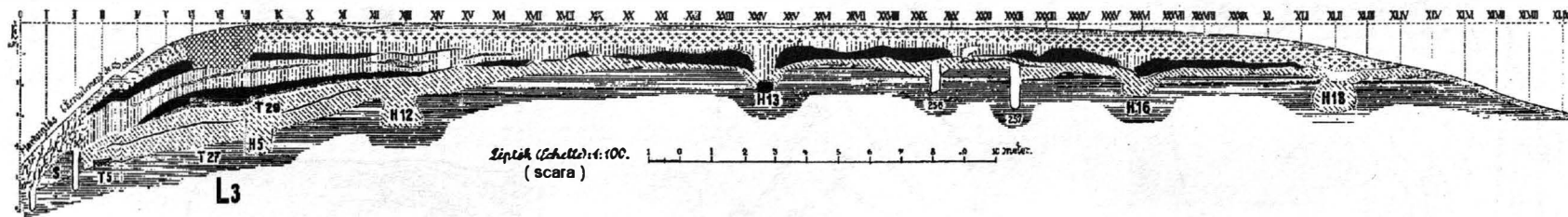
A. *Az őstelep függőleges metszete K-M₁-i irányban a VII.vonalában*

A. *Secțiunea stațiunii Anușd în direcția E-V pe linia secțiunii VII*

B. *Az őstelep függőleges metszete É-D-i irányban -2 vonalában*

B. *Secțiunea stațiunii Anușd în direcția N-S pe linia -2*

C. *A-2 és -3 közti hutatócsook alaprajza az őstalap felületén*

C. *Planul secțiunii între secțiunile -2 și -3*

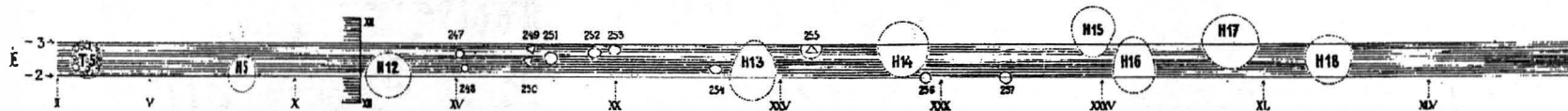

Fig. 8. Ariușd. Planuri și profile. După László F.
Ariușd. Planes and profiles. După László F.

Dr LÁSZLÓ F.

ERŐSDI ÁSATÁSOK

(Săpăturile de la Ariușd)

Az alsó szuvaltréteghez tartozó lakóházak alaprajza (L1, L2, L3)

(Planul locuințelor aparținând stratului inferior de chirpici L1, L2, L3)

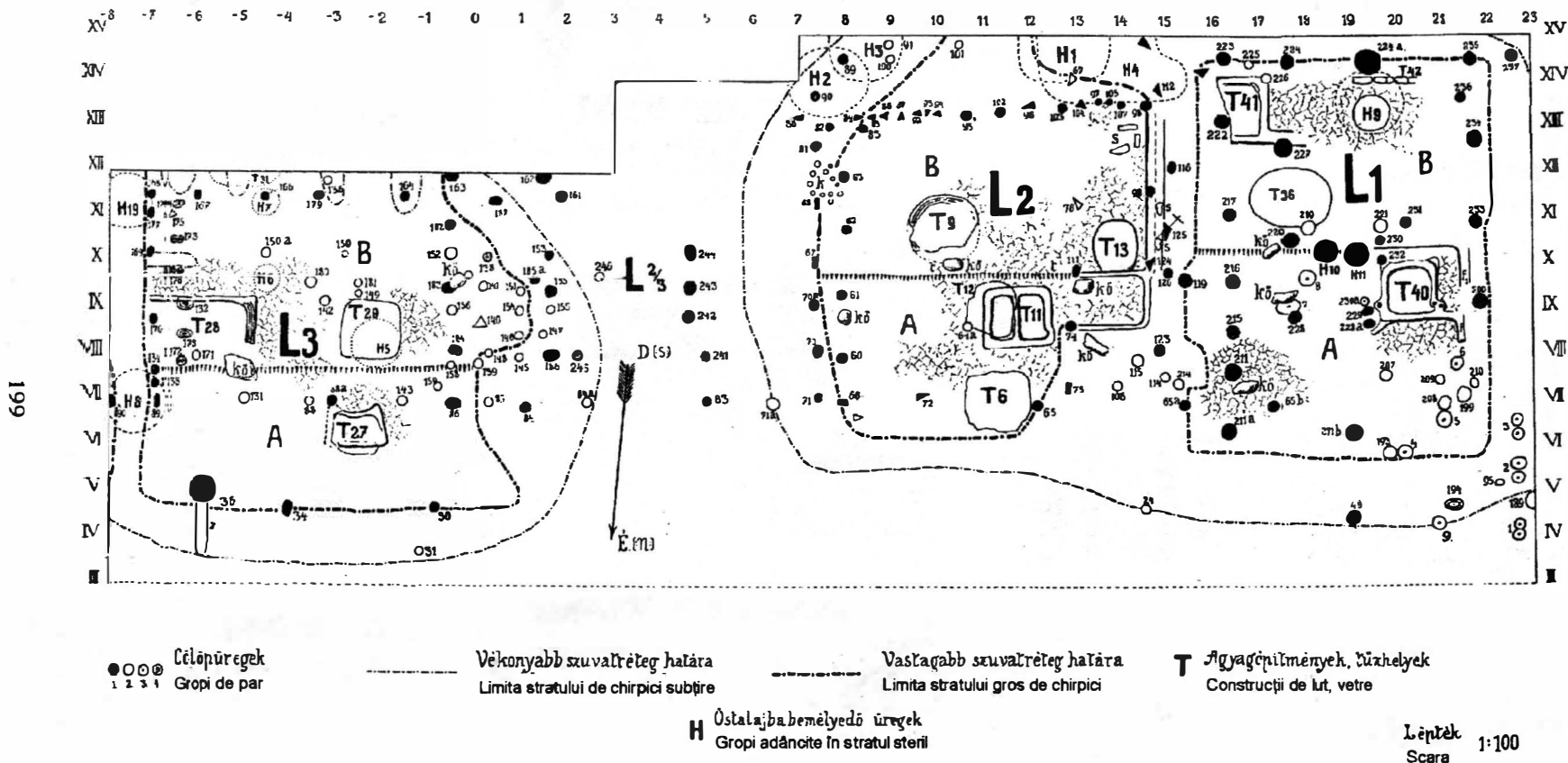

Fig. 9. Ariușd. Planurile locuințelor. După László F.
Ariușd. Houses planes. After László F.

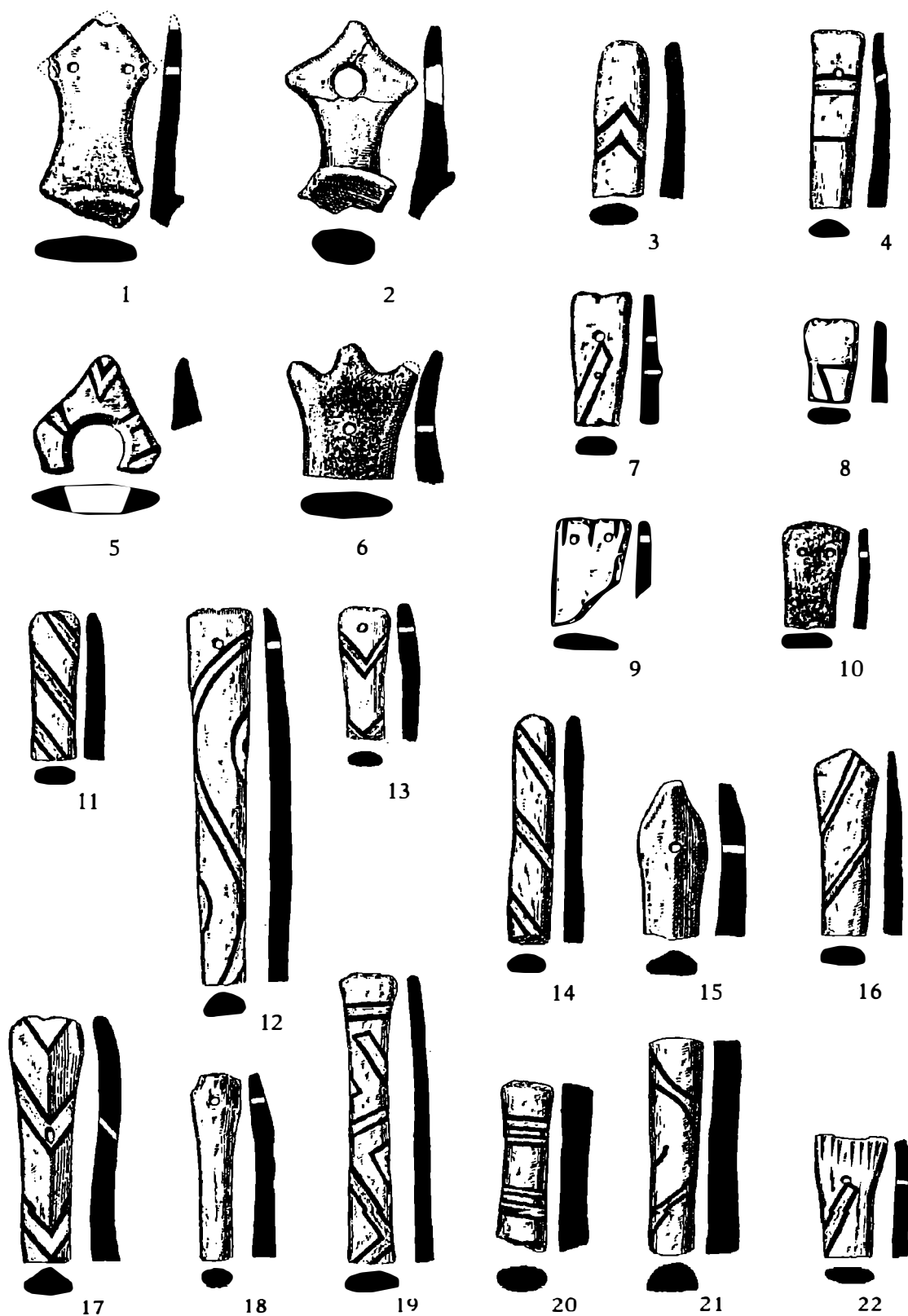

Fig. 10. Cultura Ariușd-Cucuteni-Tripolie. Ariușd. Lut ars. După László F.
 Ariușd-Cucuteni-Tripolie culture. Ariușd. Burnt clay. After László F.

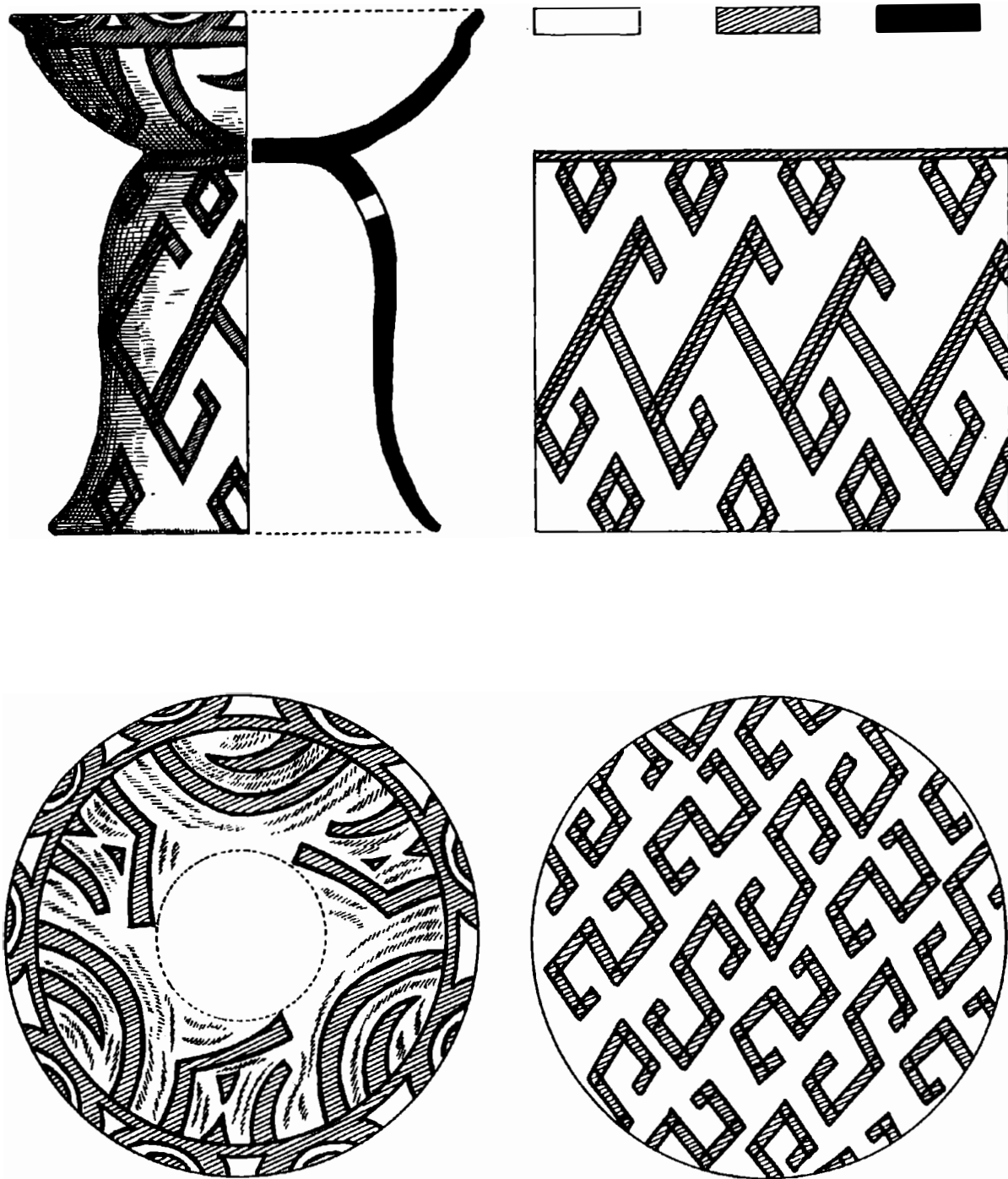

Fig. 11. Cultura Ariuşd-Cucuteni-Tripolie. Ariuşd. Vas ceramic. După I.Ászló F.
 Ariuşd-Cucuteni-Tripolie culture. Ariuşd. Pottery. After László F.

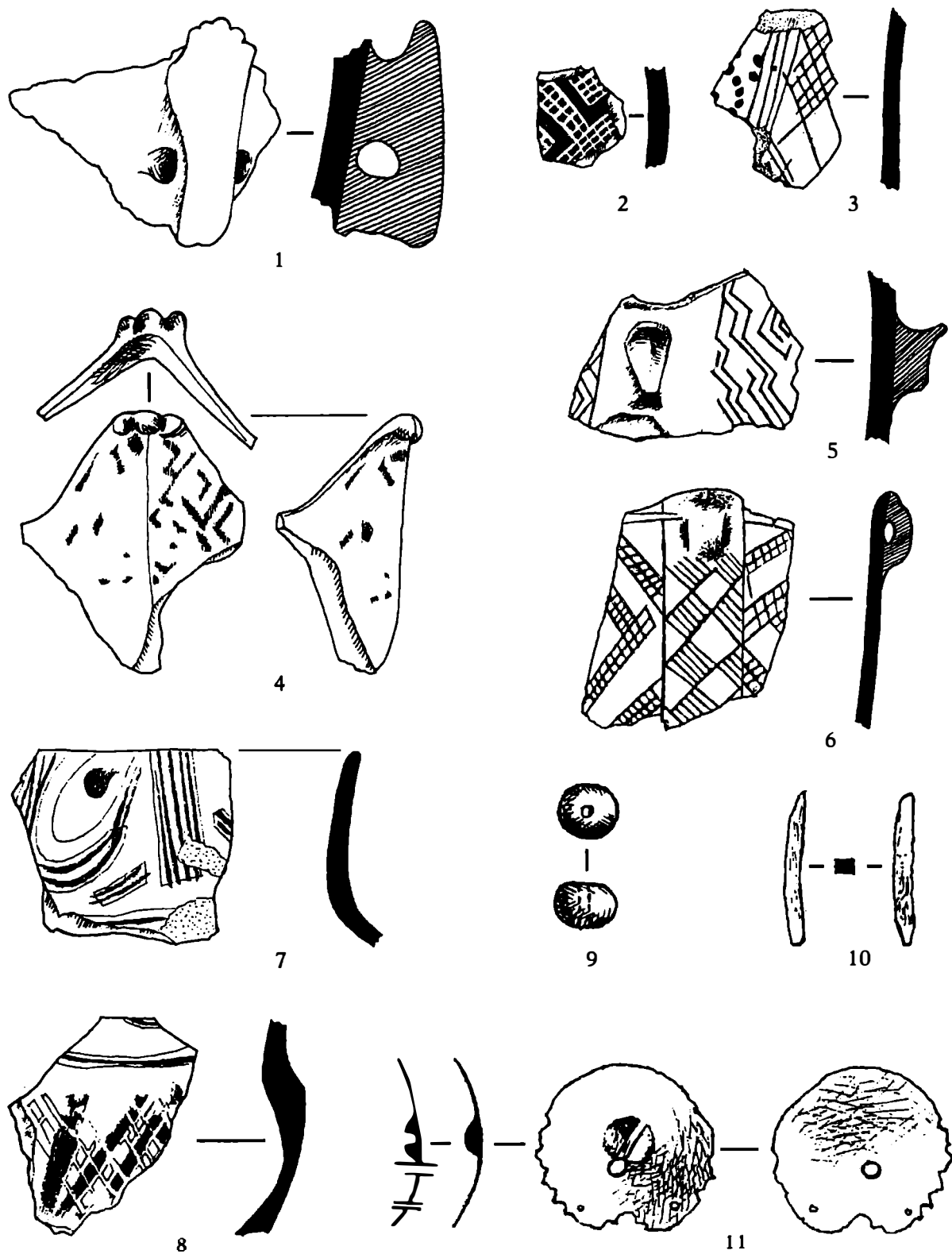

Fig. 12. Cultura Bodrogkeresztúr. Reci. Ceramică.
Bodrogkeresztúr culture. Reci. Pottery.

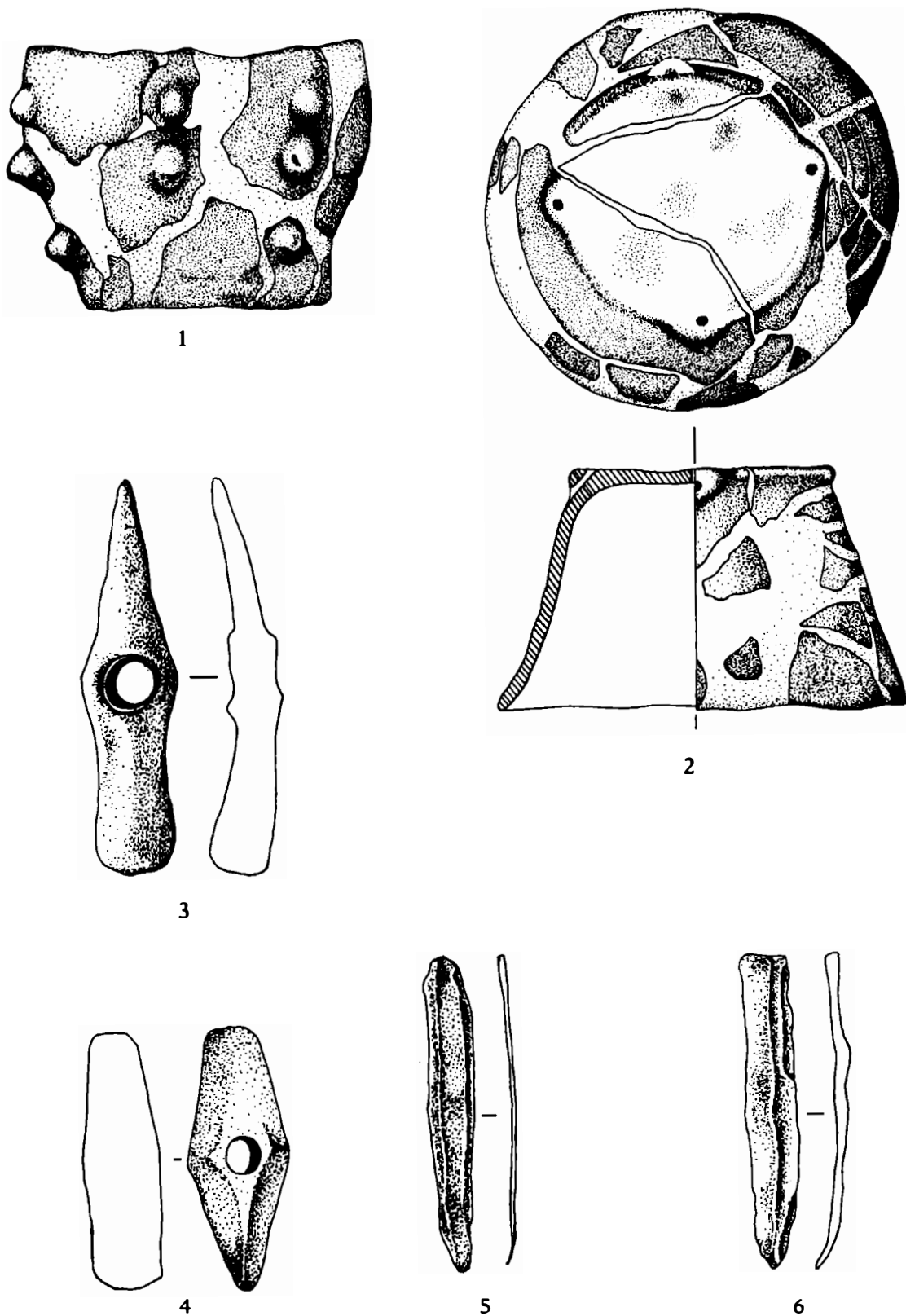

Fig. 13. Cultura Bodrogkeresztúr. Biborțeni. 1-2: ceramică; 3: cupru; 4: piatră; 5-6: silex.
 Bodrogkeresztúr culture. Biborțeni. 1-2: pottery; 3: copper; 4: stone; 5-6: silex.

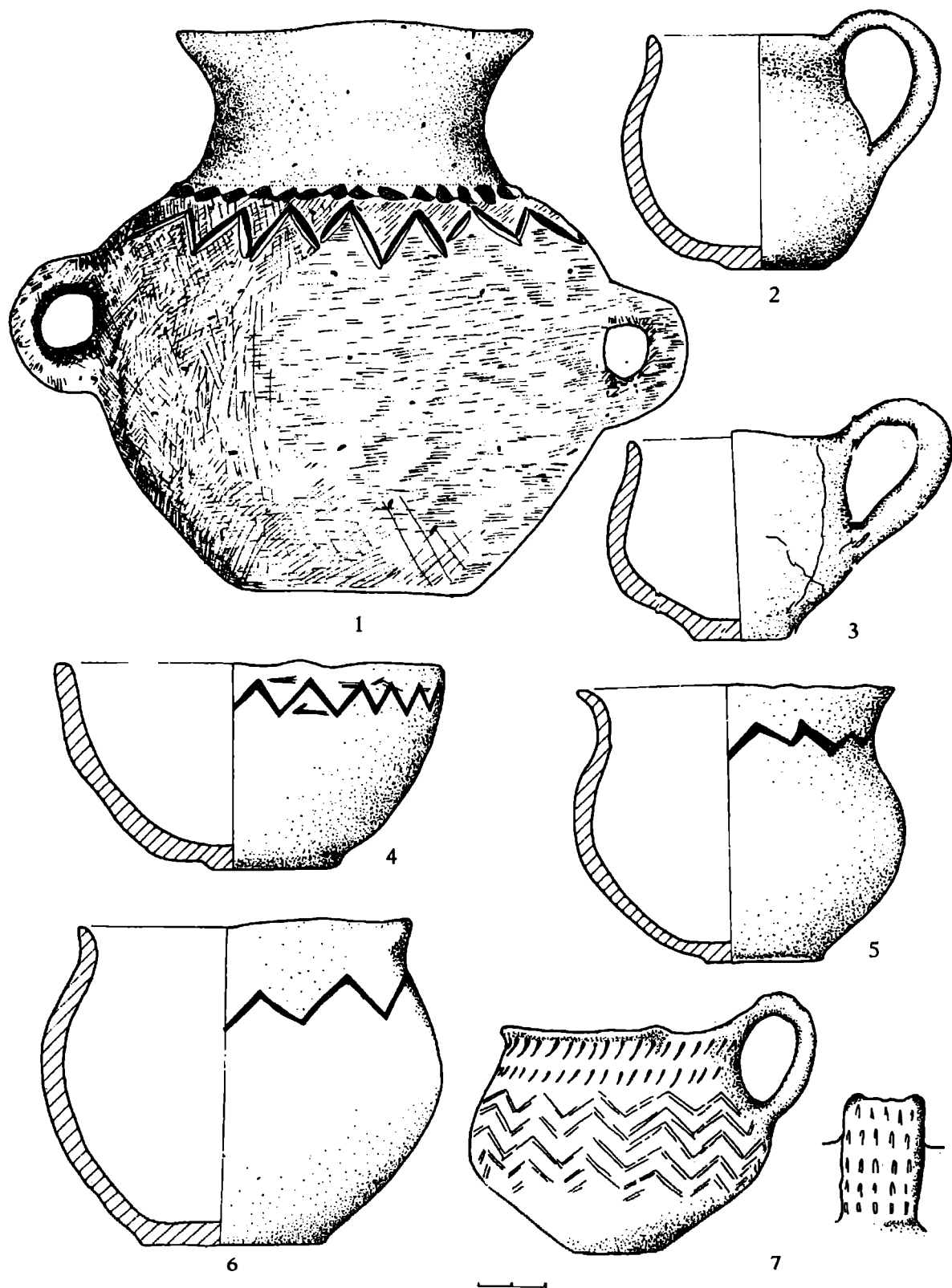

Fig. 14. Cultura Coțofeni. Turia. Ceramică. După Székely Zs.
Cotofeni culture. Turia. Pottery. After Székely Zs.

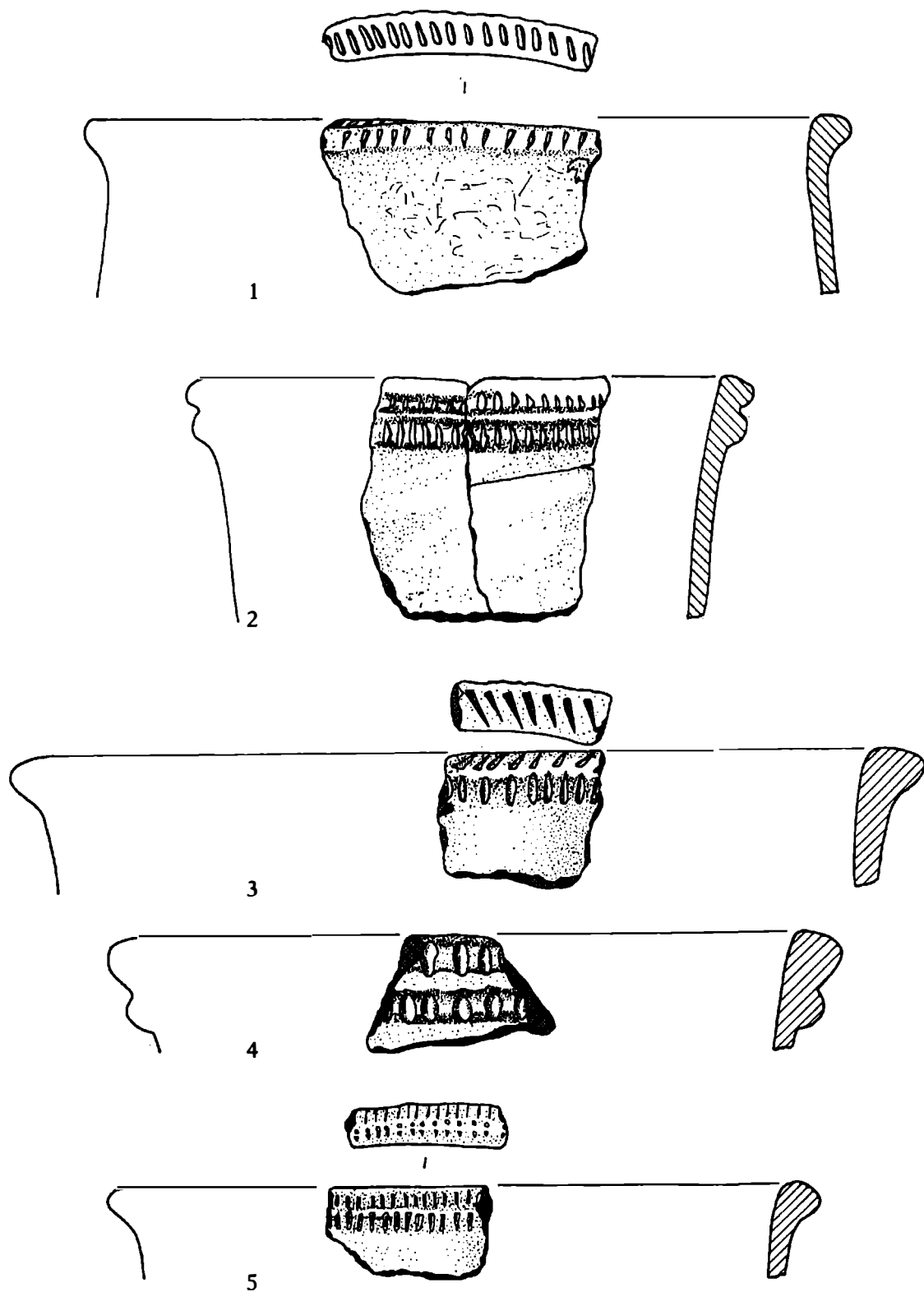

Fig. 15. Cultura Zăbala. Zăbala. Ceramică. După Székely Zs.
 Zăbala culture. Zăbala. Pottery. After Székely Zs.

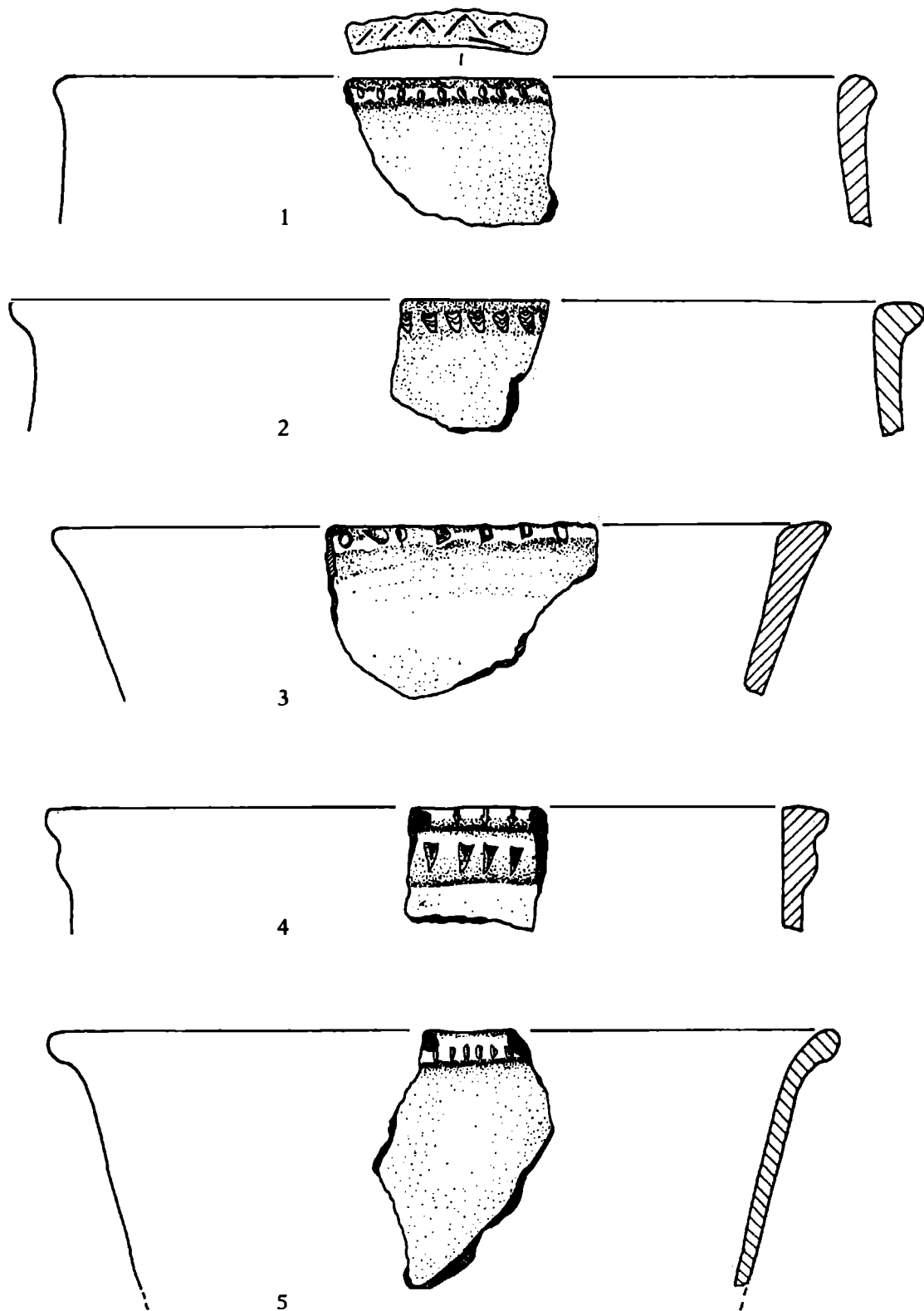

Fig. 16. Cultura Zăbala. Zăbala. Ceramică. După Székely Zs.
Zăbala culture. Zăbala. Pottery. After Székely Zs.

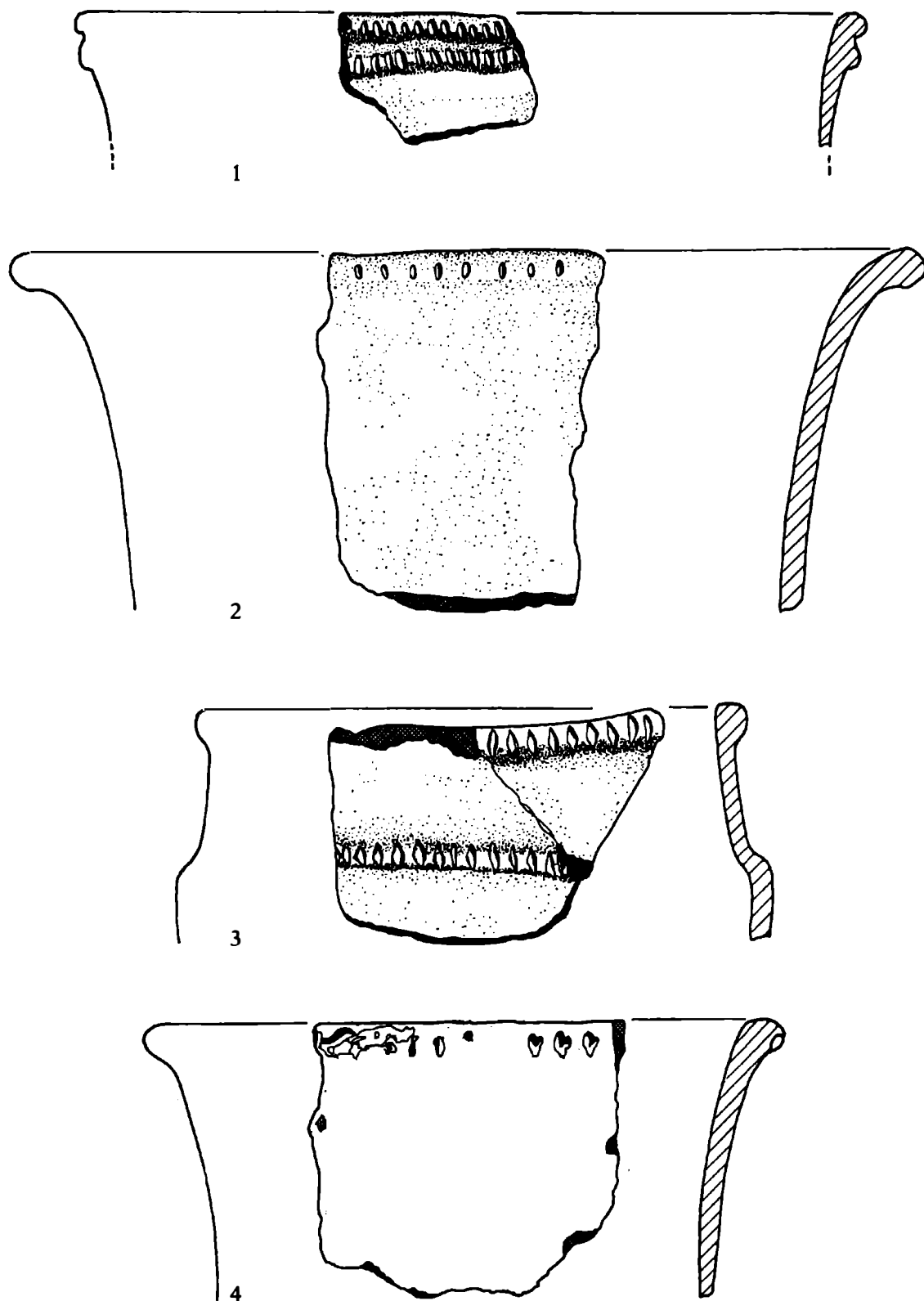

Fig. 17. Cultura Zăbala. Zăbala. Ceramică. După Székely Zs.
Zăbala culture. Zăbala. Pottery. After Székely Zs.

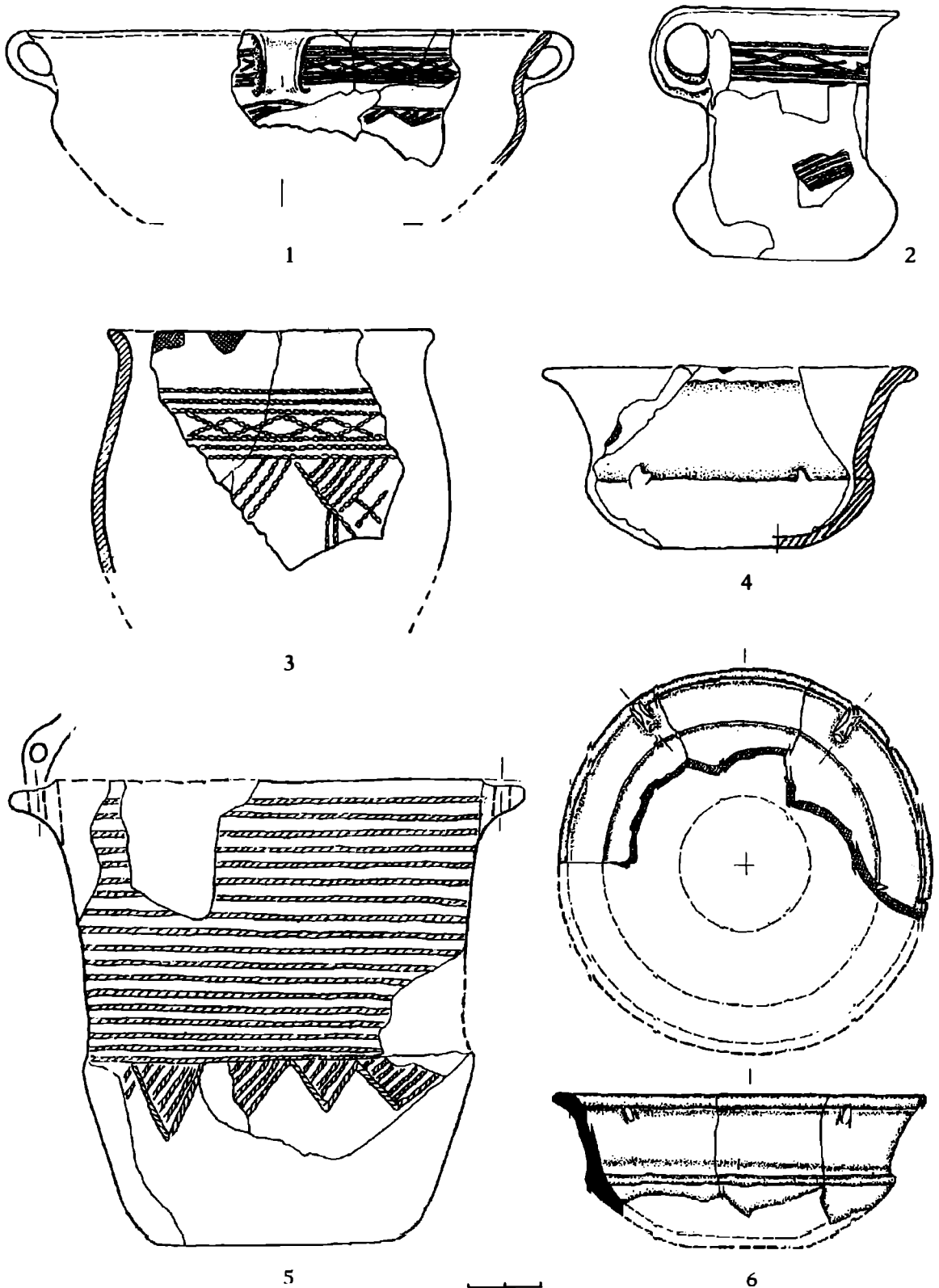

Fig. 18. Cultura Schneckenberg. Ceramica. 1-4,6: Sfântu Gheorghe-Örkő; 5: Moacșa-Eresteghin.
După Székely Zsolt.
Schneckenberg culture. Pottery. 1: Sânzieni; 2: Sfântu Gheorghe-Örkő. After Székely Zs.

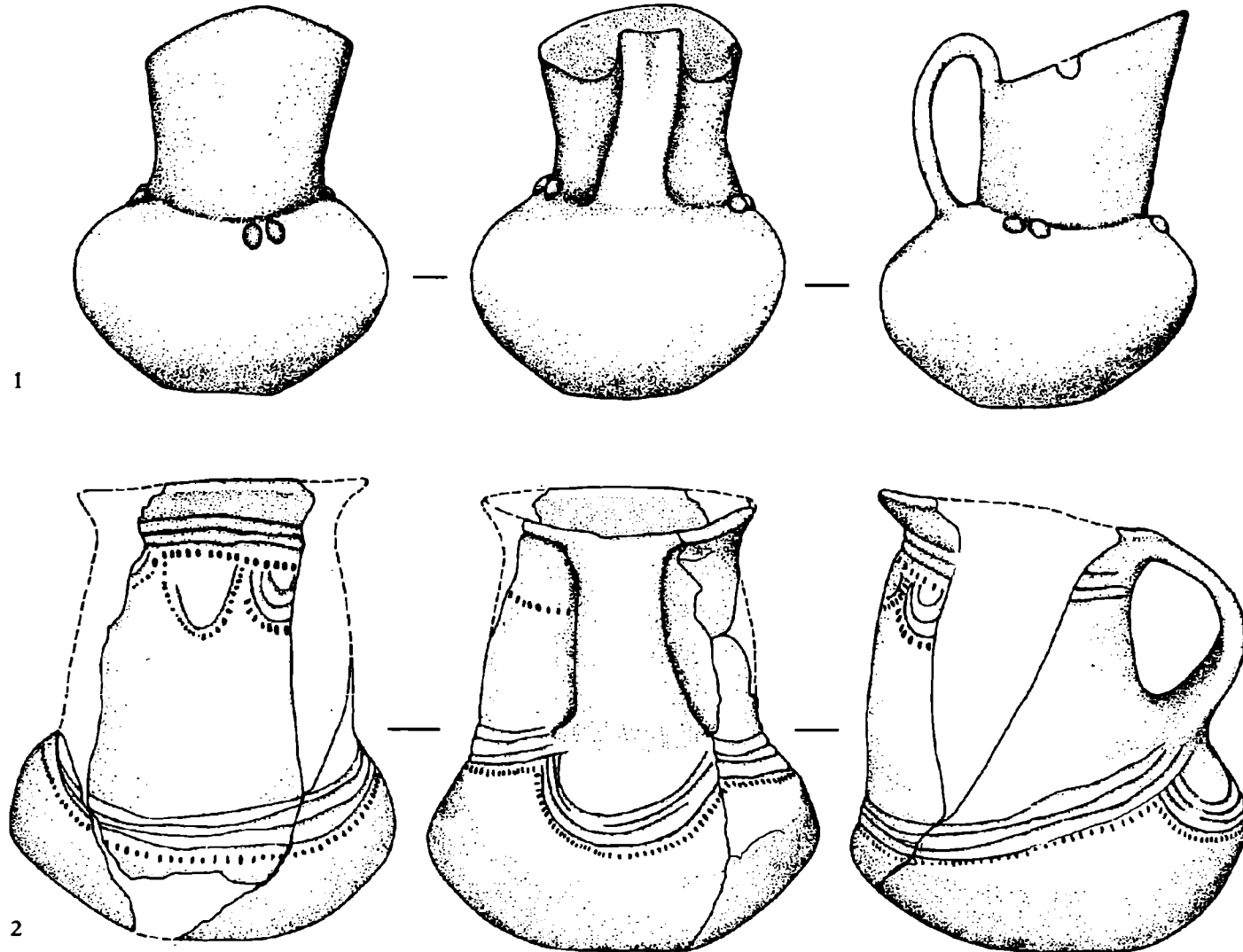

Fig. 19. Cultura Schneckenberg. Ceramică. 1: Sânzieni; 2: Sfântu Gheorghe-Ôrkő. După Székely Zsolt.
 Schneckenberg culture. Pottery. 1-4, 6: Sfântu Gheorghe - Ôrkő; 5: Moacșa -Eresteghin. After Székely Zsolt.

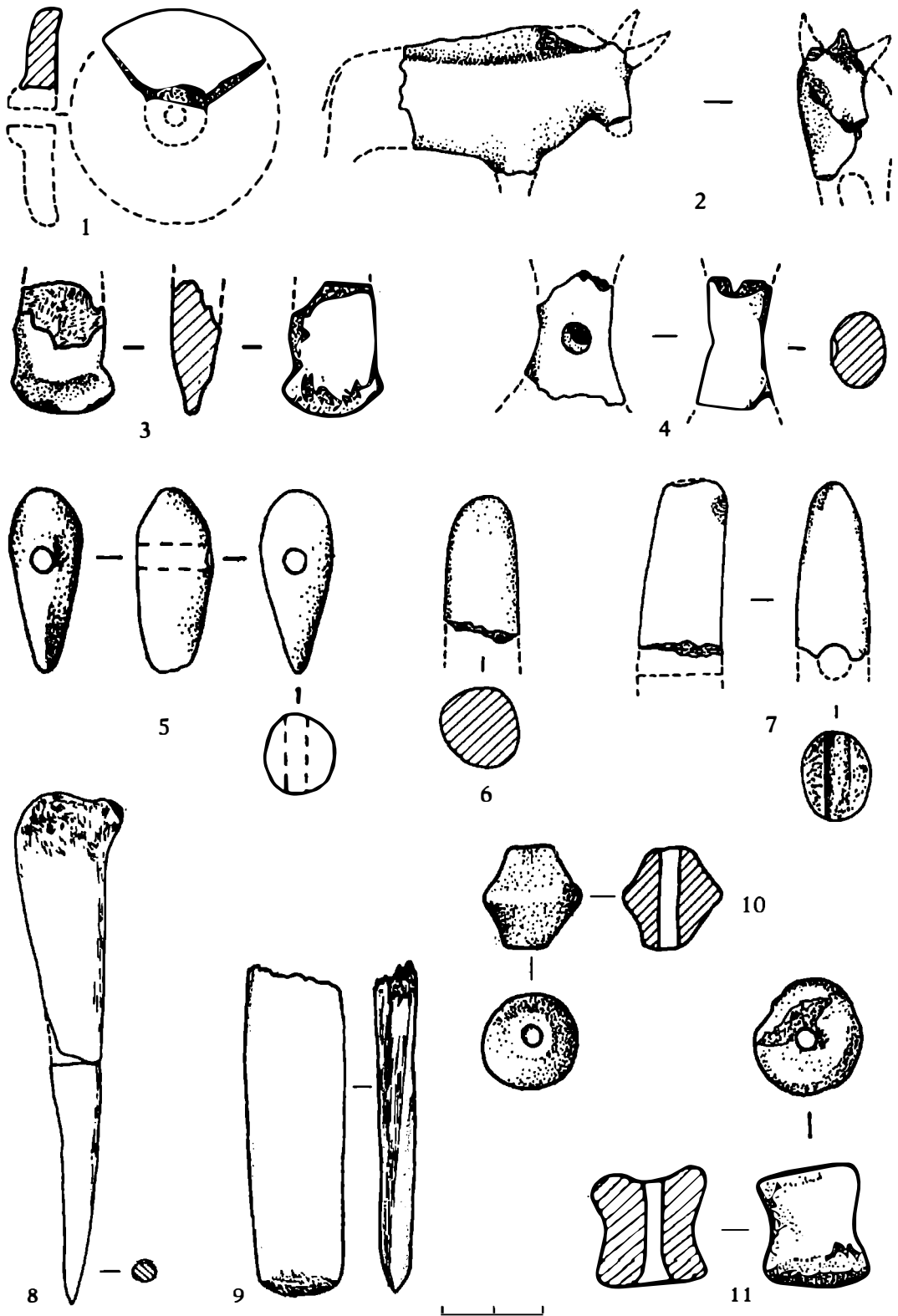

Fig. 20. Grupul Iernut. Zoltan. 1-7,10-11: lut ars; 8-9: os. După V. Căvruc.
 Iernut group. Zoltan. 1-7, 10-11: burnt clay; 8-9: bone. After V. Căvruc.

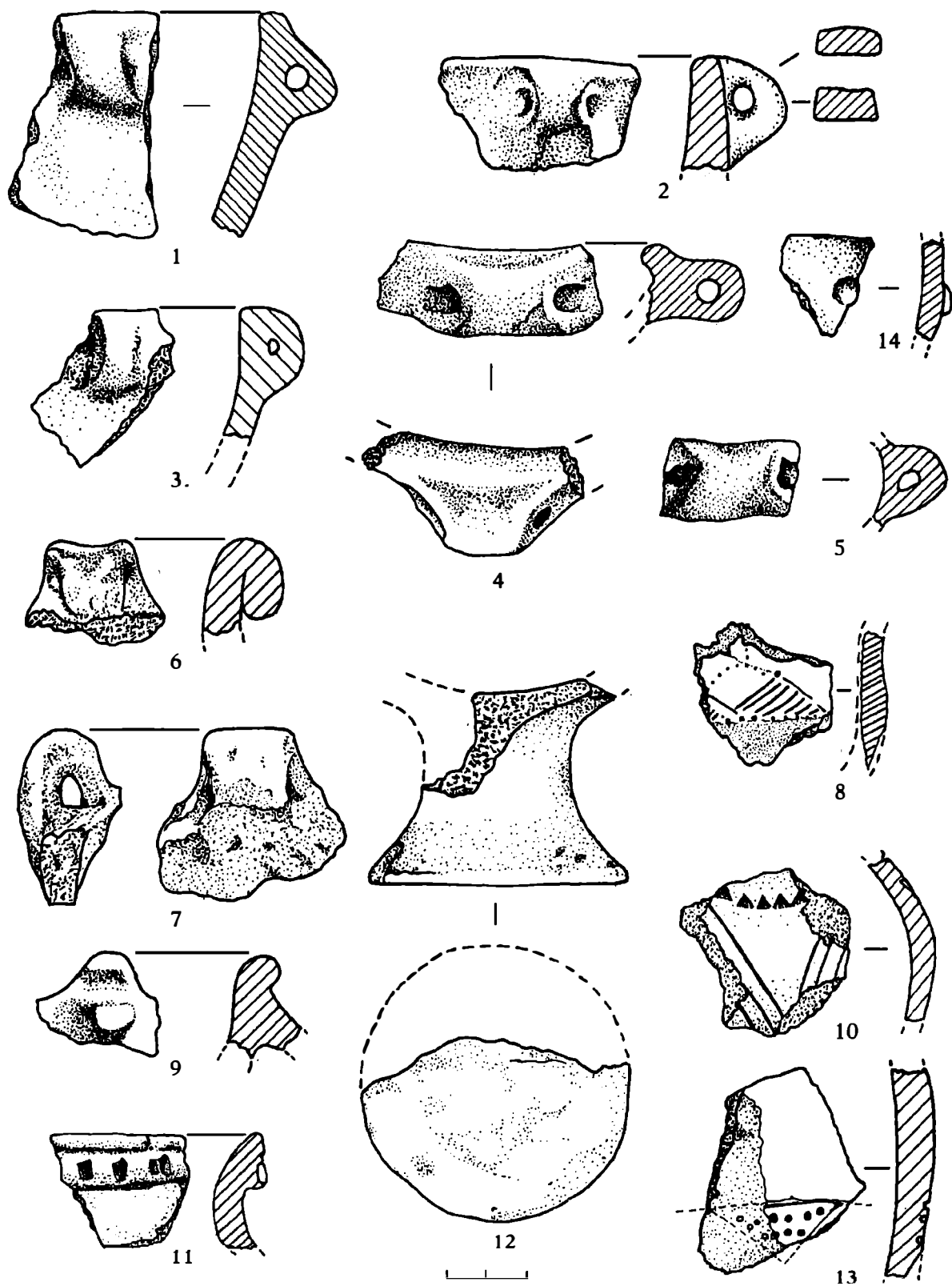

Fig. 21. Grupul Iernut. Zoltan. Fragmente ceramice. După V. Căvruc.
 Iernut group. Zoltan. Pottery. After V. Căvruc.

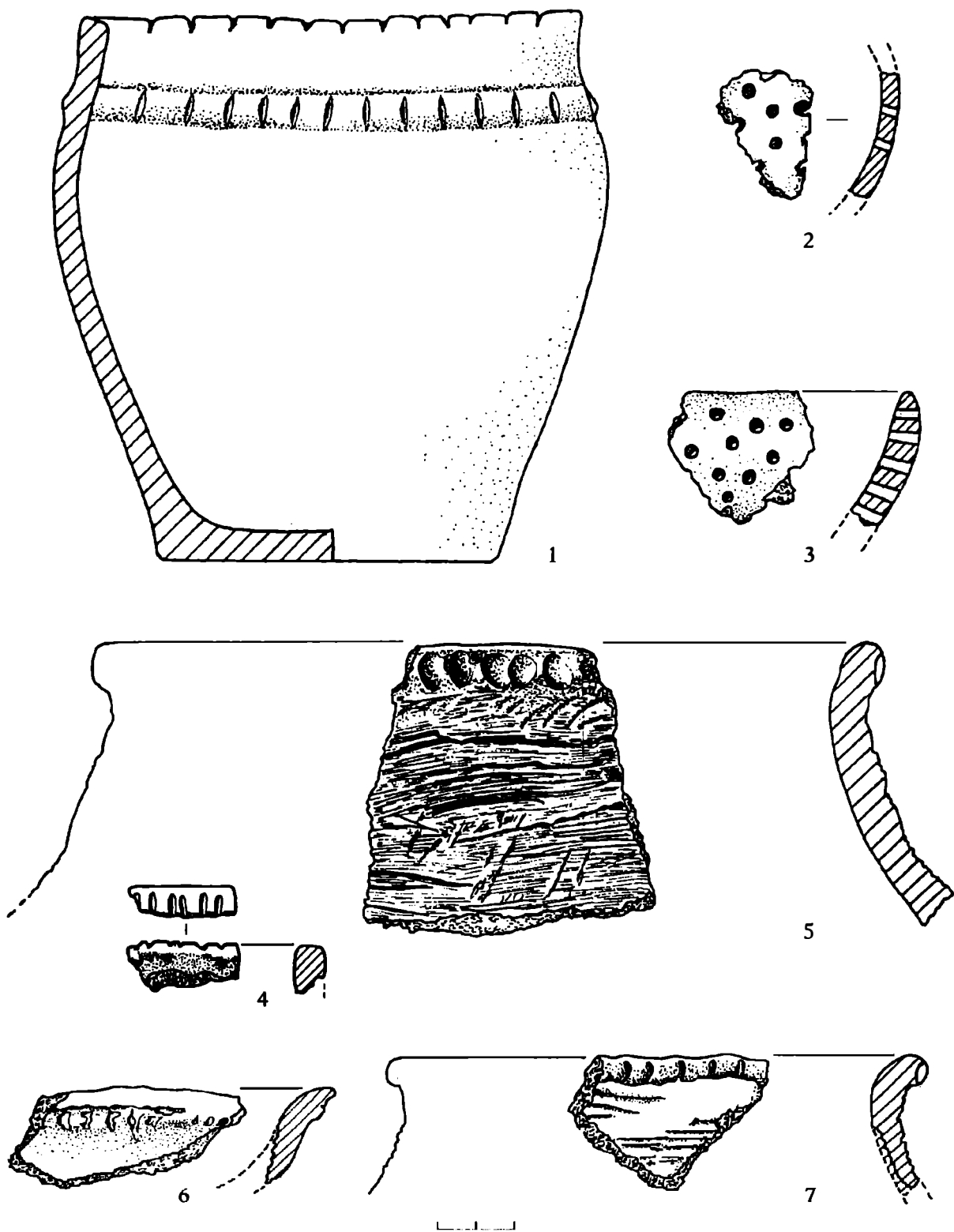

Fig. 22. Grupul Iernut. Zoltan. Fragmente ceramice. După V. Cavruc.
Iernut group. Zoltan. Pottery. After V. Cavruc.

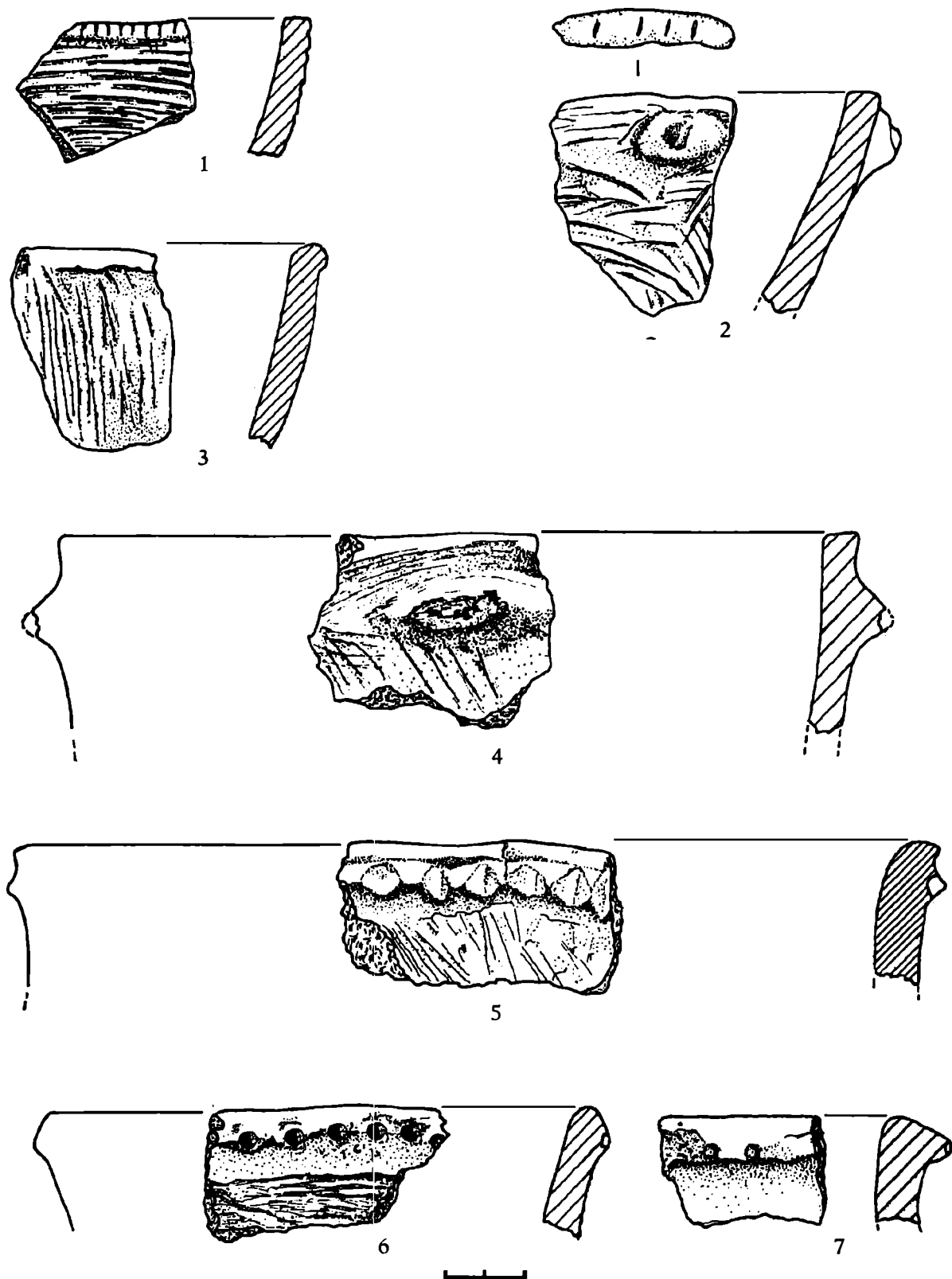

Fig. 23. Grupul Iernut Zoltan. Fragmente ceramice. După V. Căvruc.
Iernut group. Zoltan. Pottery. After V. Căvruc.

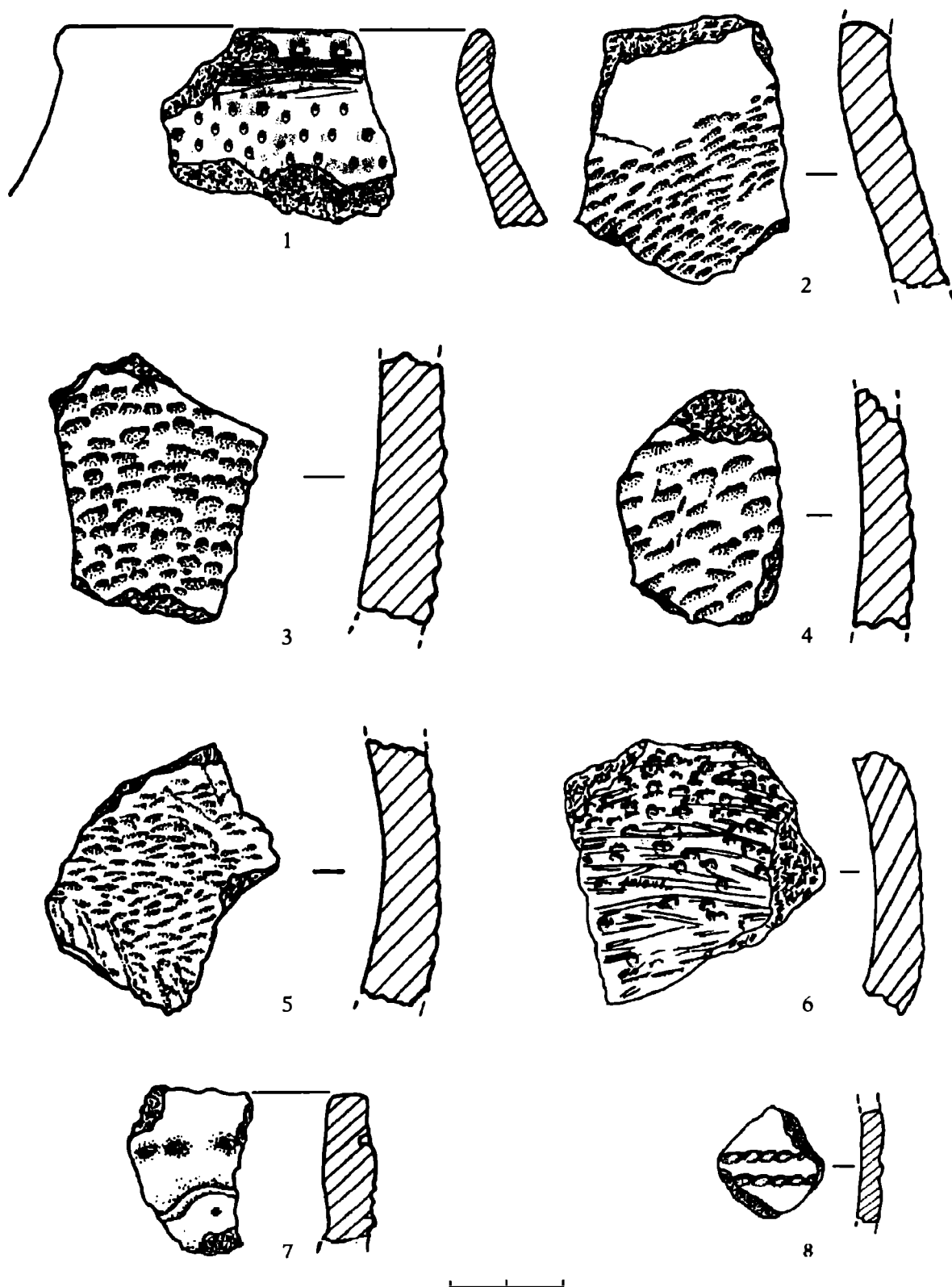

Fig. 24. Grupul Iernut. Zoltan. Fragmente ceramice. După V. Căvruc.
Iernut group. Zoltan. Pottery. After V. Căvruc.

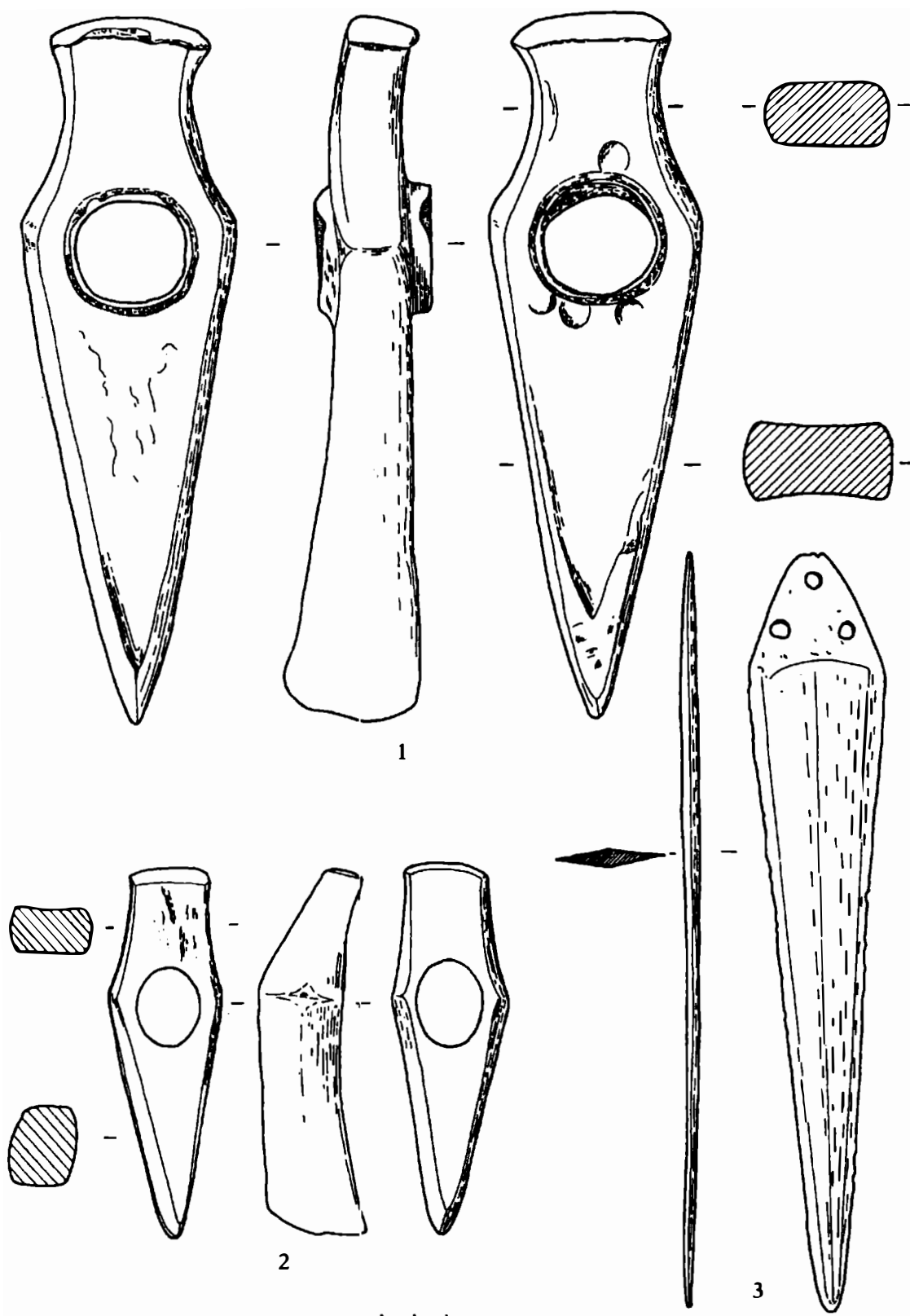

Fig. 25. Eneolitic: 2: Reci. Perioada timpurie a Epocii Bronzului. Cupru. 1: Araci; 3: Leț-"Vârhegy".
După Székely Zs.
Early Bronze Age. Copper. 1: Araci; 2: Reci. 3: Leț-"Vârhegy". After Székely Zs.

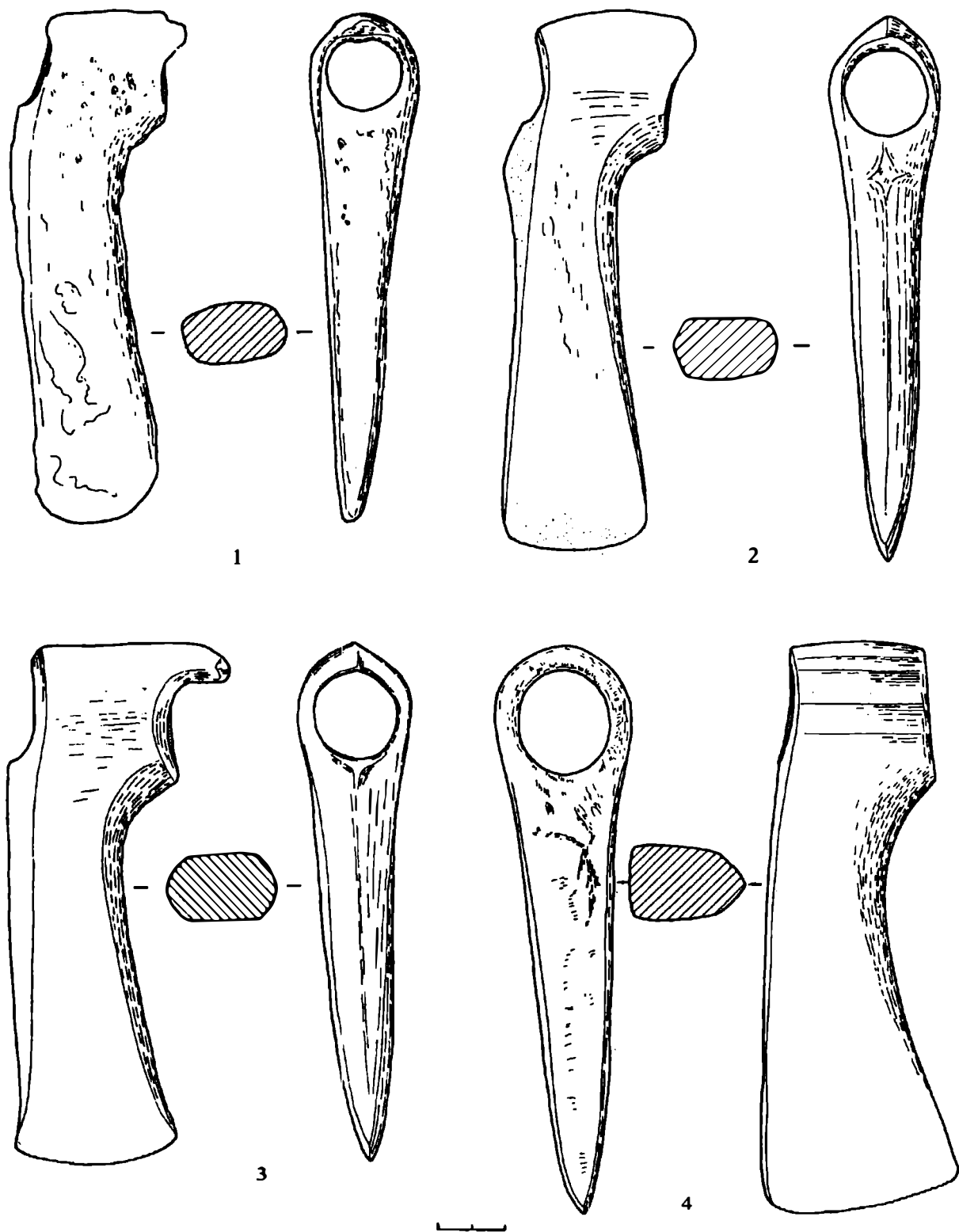

Fig. 26. Perioada timpurie a Epocii Bronzului. Cupru. 1-2: Arcuş; 3: Sânzieni-„Perkő” ;
4: Sfântu Gheorghe-„Örkő”.
Early Bronze Age. Copper. 1-2: Arcuş; 3: Sânzieni-„Perkő”; 4: Sfântu Gheorghe-„Örkő”.

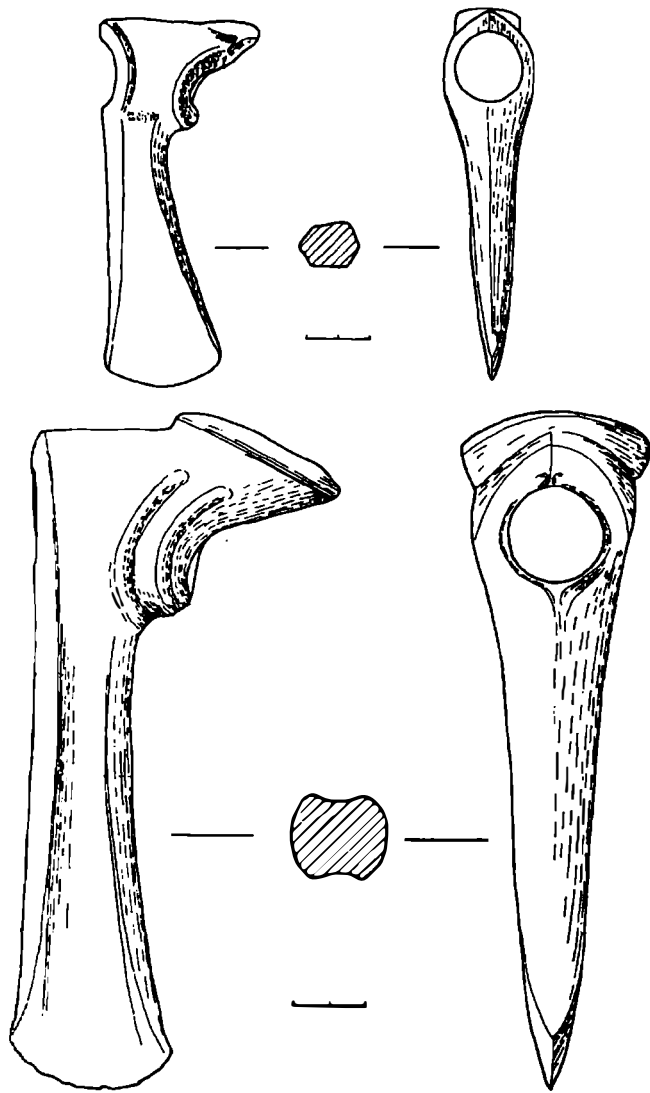

Fig. 27. Perioada mijlocie a Epocii Bronzului. Bronz. Pădureni (Beșenău).
Middle Bronze Age. Bronze. Pădureni (Beșenău)

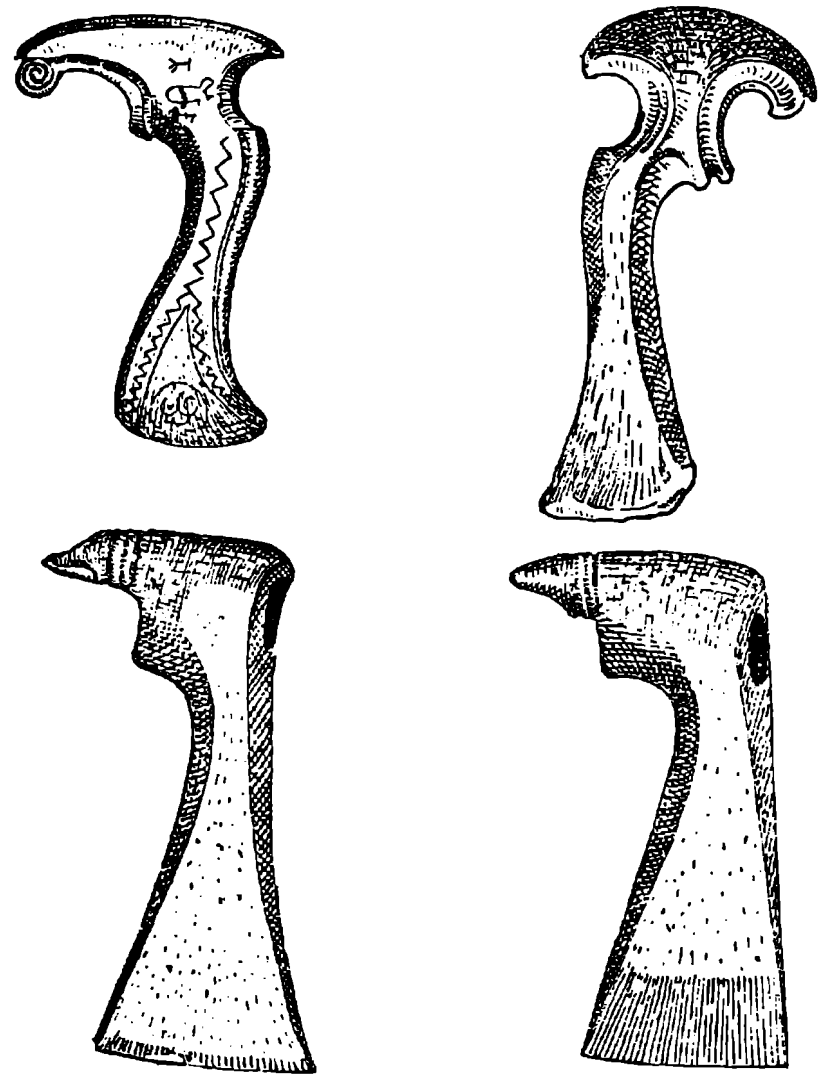

Fig. 28. Perioada mijlocie a Epocii Bronzului. Țușalău.
Depozitul de piese de aur. După Márton Roska.
Middle Bronze Age. Țușalău. Hoard of gold pieces. After Márton Roska.

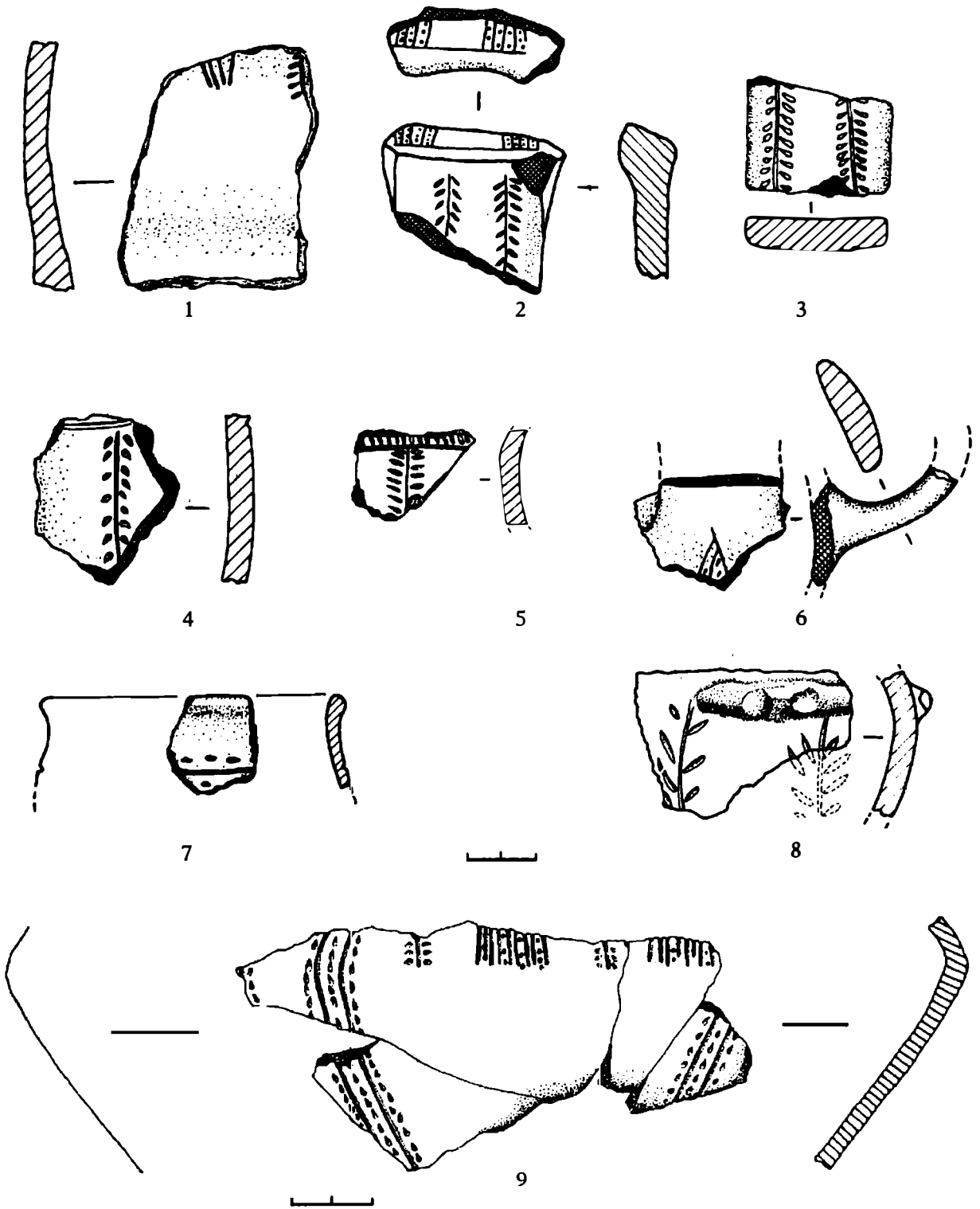

Fig. 29. Perioada mijlocie a Epocii Bronzului. Zoltan. Ceramica. După V. Cavruc.
Middle Bronze Age. Zoltan. Pottery. After V. Cavruc.

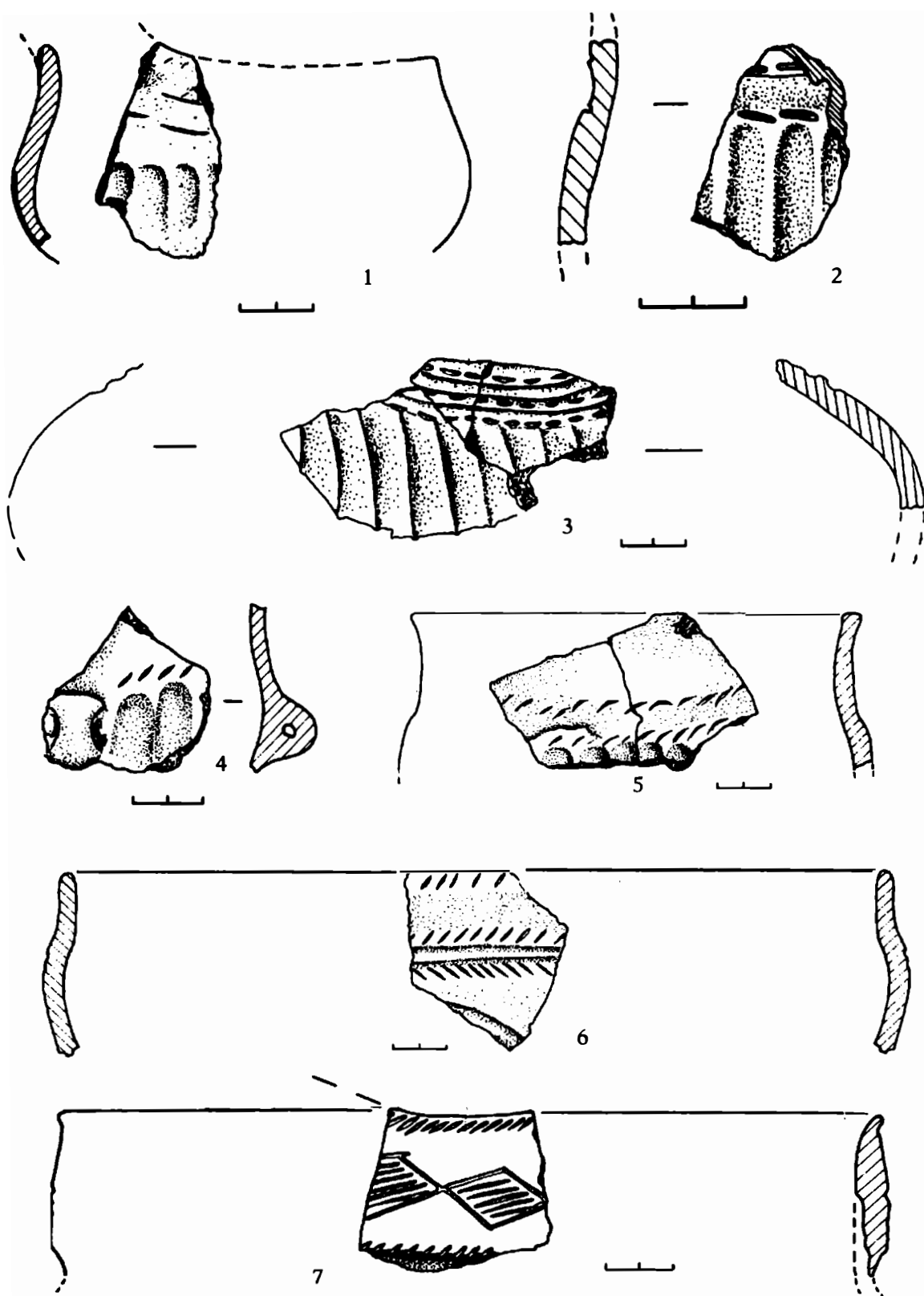

Fig. 30. Perioada mijlocie a Epocii Bronzului. Zoltan. Ceramica. După V. Cavruc.
 Middle Bronze Age. Zoltan. Pottery. After V. Cavruc.

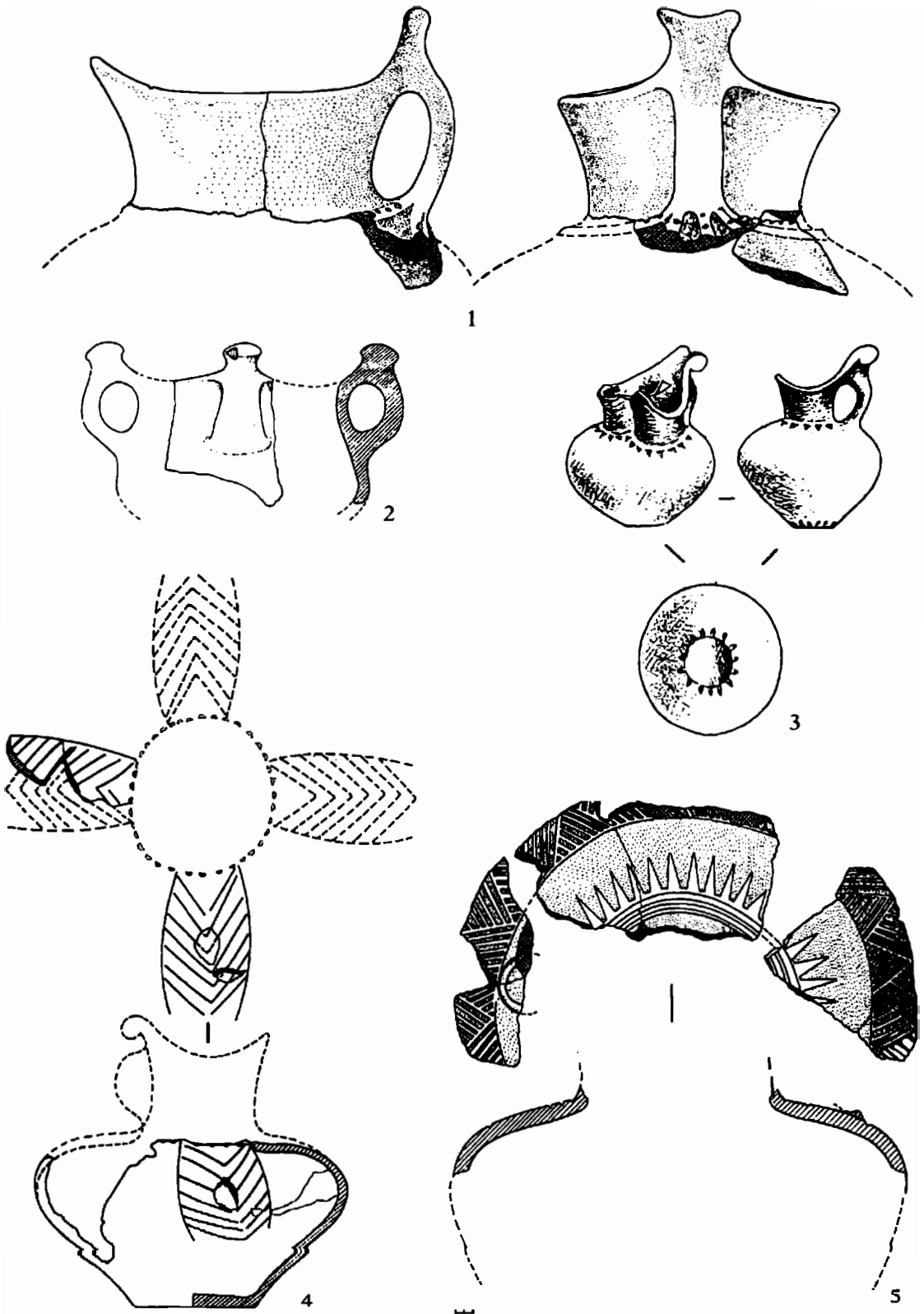

Fig. 31. Perioada mijlocie a Epocii Bronzului. Turia. Ceramică.
Middle Bronze Age. Turia (580). Pottery.

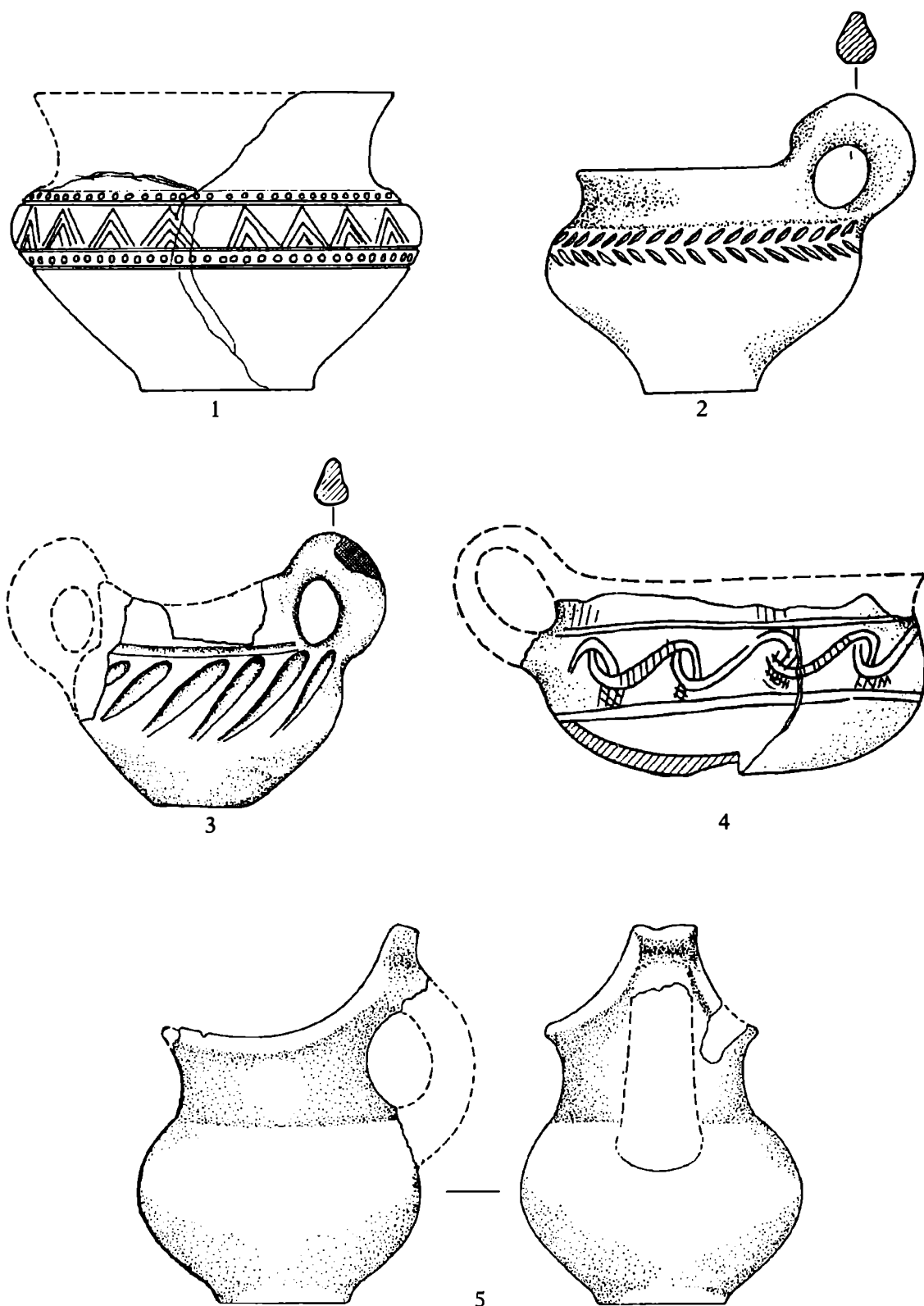

Fig. 32. Cultura Wietenberg. Ceramică, 1,3,5: Sfântu Gheorghe-„Epreșteț”; 2: Ghidfalău-„Bedeháza”;
 4: Târgu Secuiesc.

Wietenberg culture. Pottery. 1, 3, 5: Sfântu Gheorghe -„Epreșteț”; 2: Ghidfalău -„Bedeháza”; 4: Târgu Secuiesc.

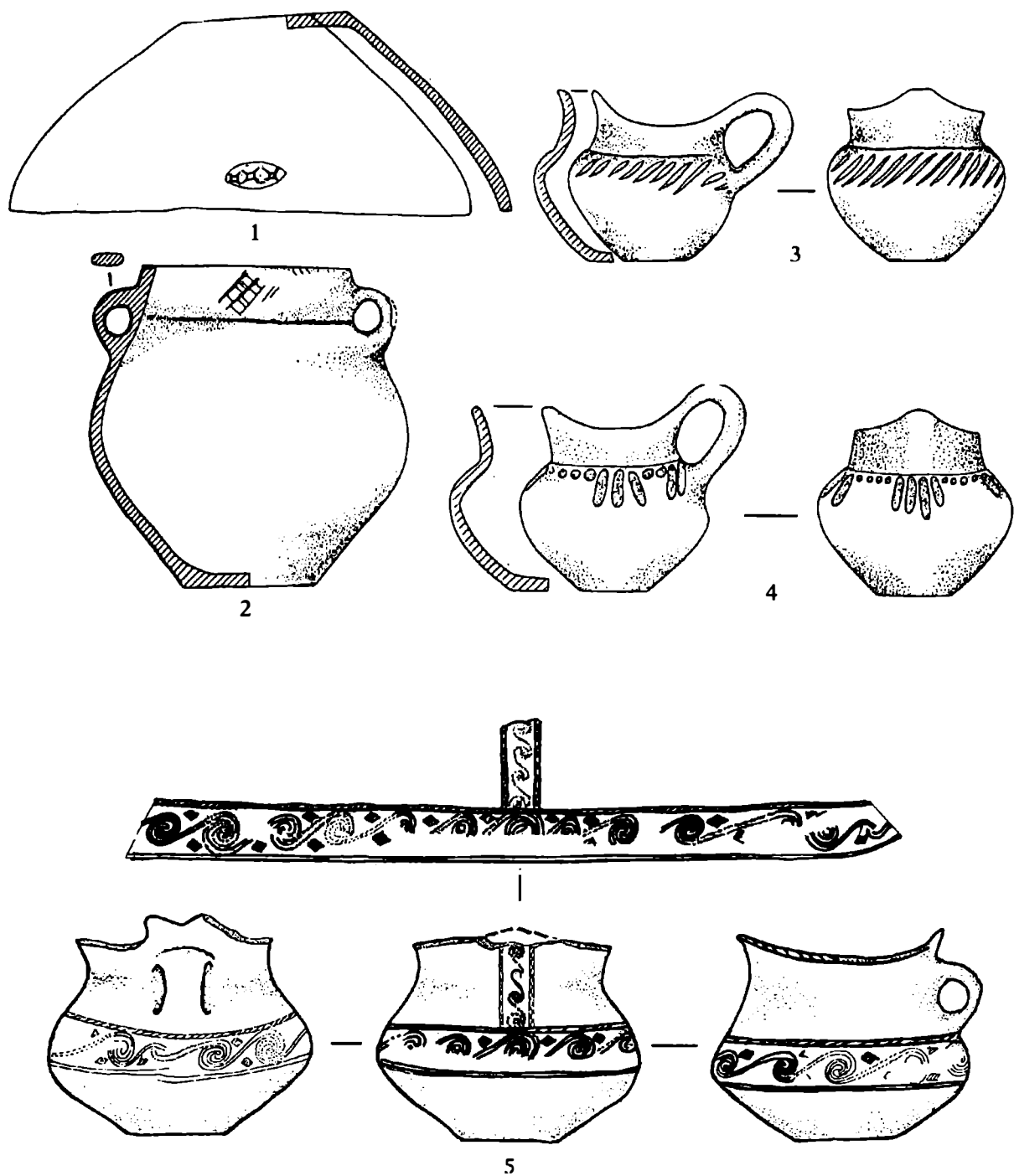

Fig. 33. Cultura Wietenberg. Ceramică. 1,3-4: Ozun; 2: Sfântu Gheorghe-„Epreșteț”; 5: Sfântu Gheorghe. Wietenberg culture. Pottery. 1, 3-4: Ozun; 2: Sfântu Gheorghe -„Epreșteț”; 5: Sfântu Gheorghe.

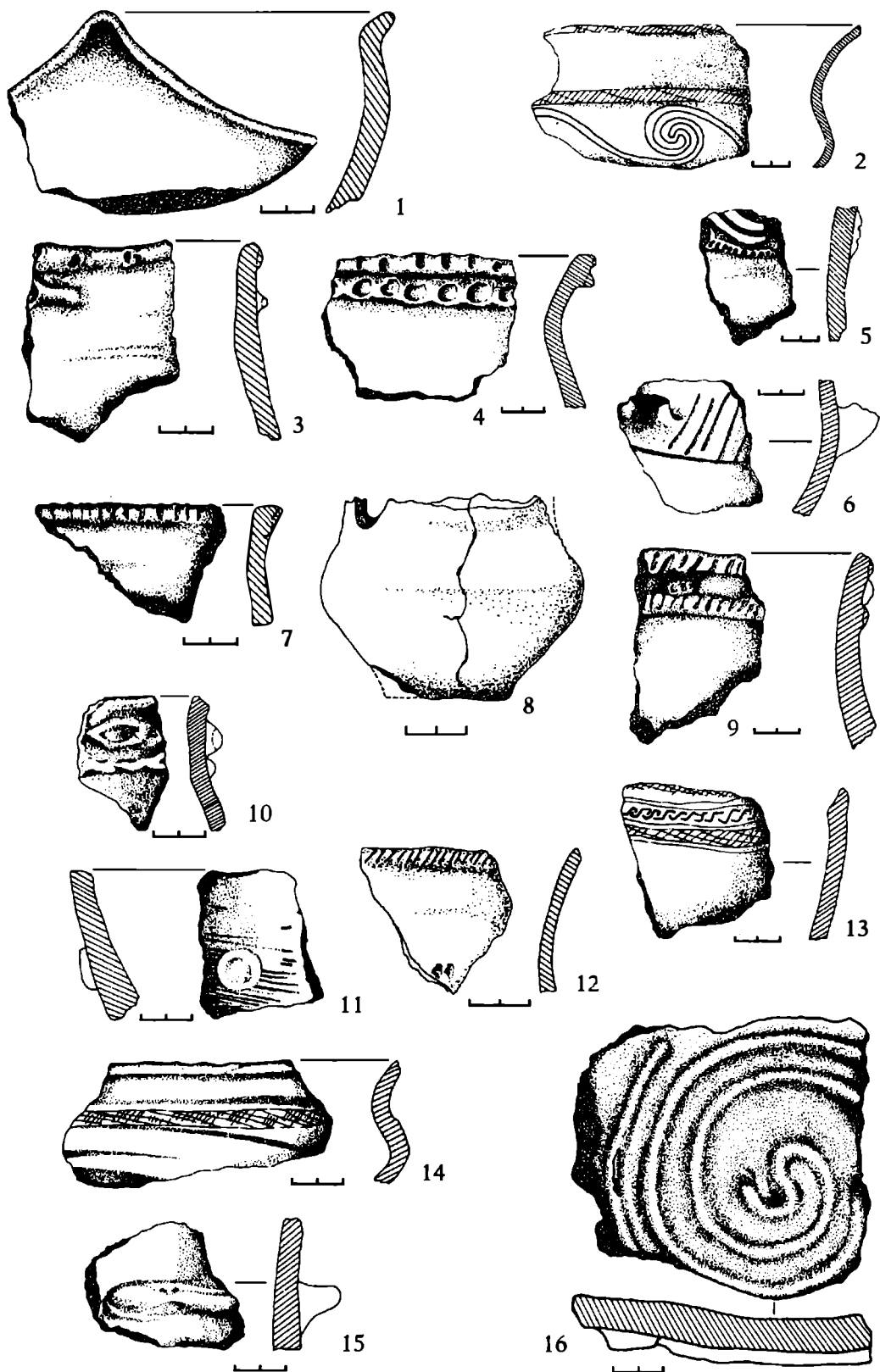

Fig. 34. Cultura Wietenberg. Baraolt. Ceramică. După Székely Zs.
 Wietenberg culture. Baraolt. Pottery. After Székely Zs.

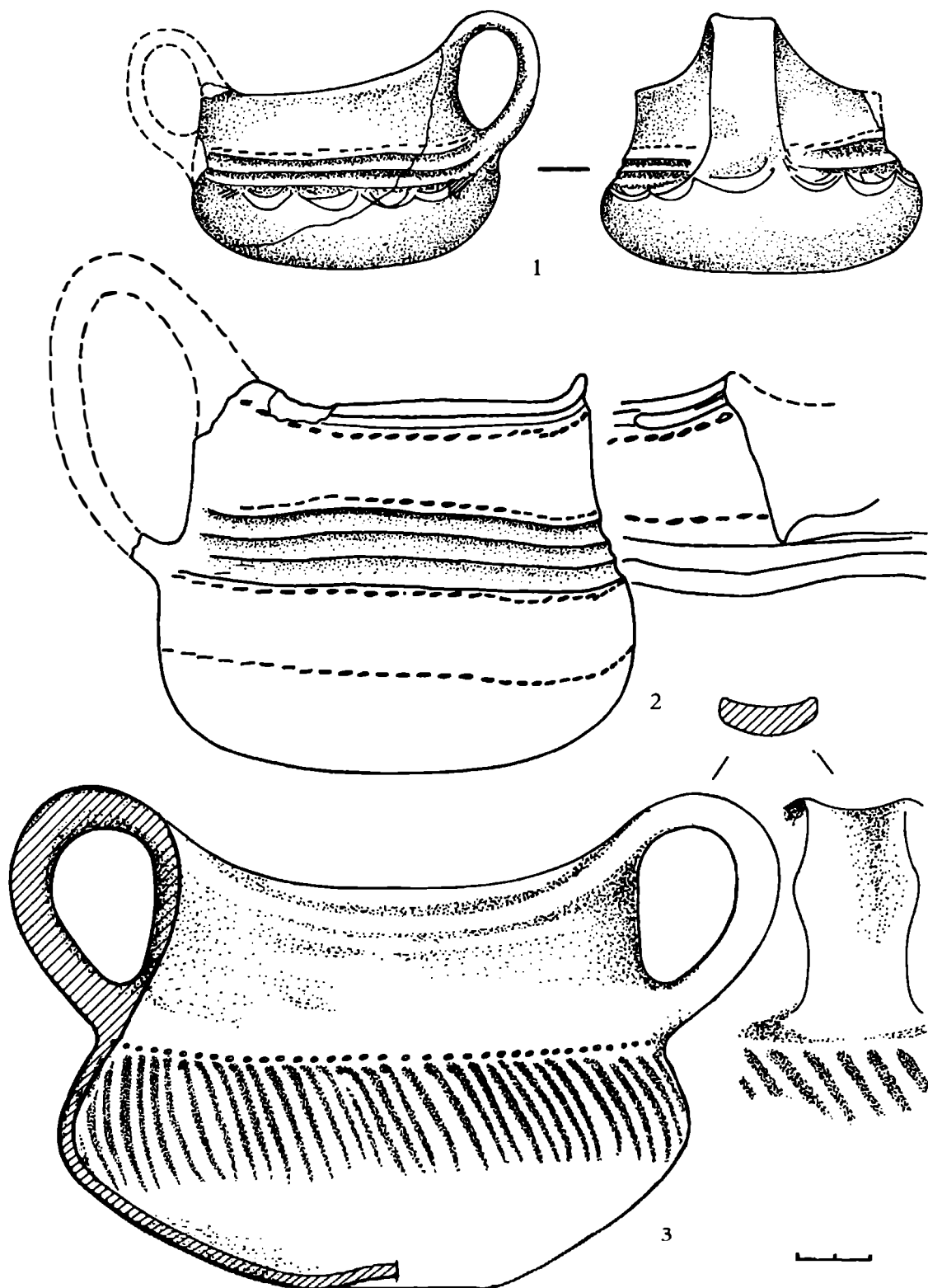

Fig. 35. Cultura Monteoru. Ceramică. 1-2: Catalina; 3: Cernat.
Monteoru culture. Pottery. 1-2: Catalina; 3: Cernat.

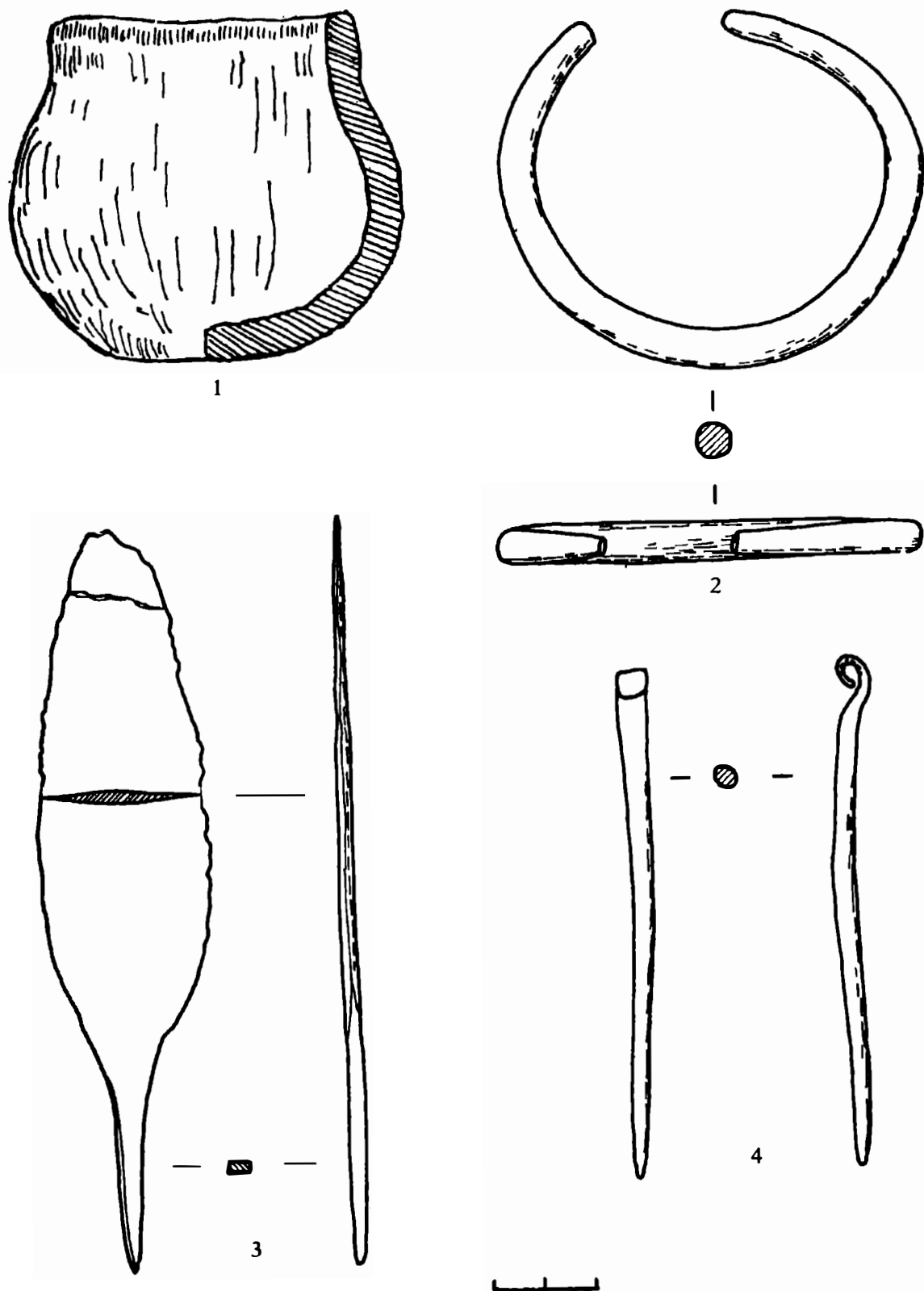

Fig. 36. Perioada târzie a Epocii Bronzului. Vârghiș. 1: ceramică; 2-4: bronz. După Székely Z.
Late Bronze Age. Vârghiș. 1: pottery; 2-4: bronze. After Székely Z.

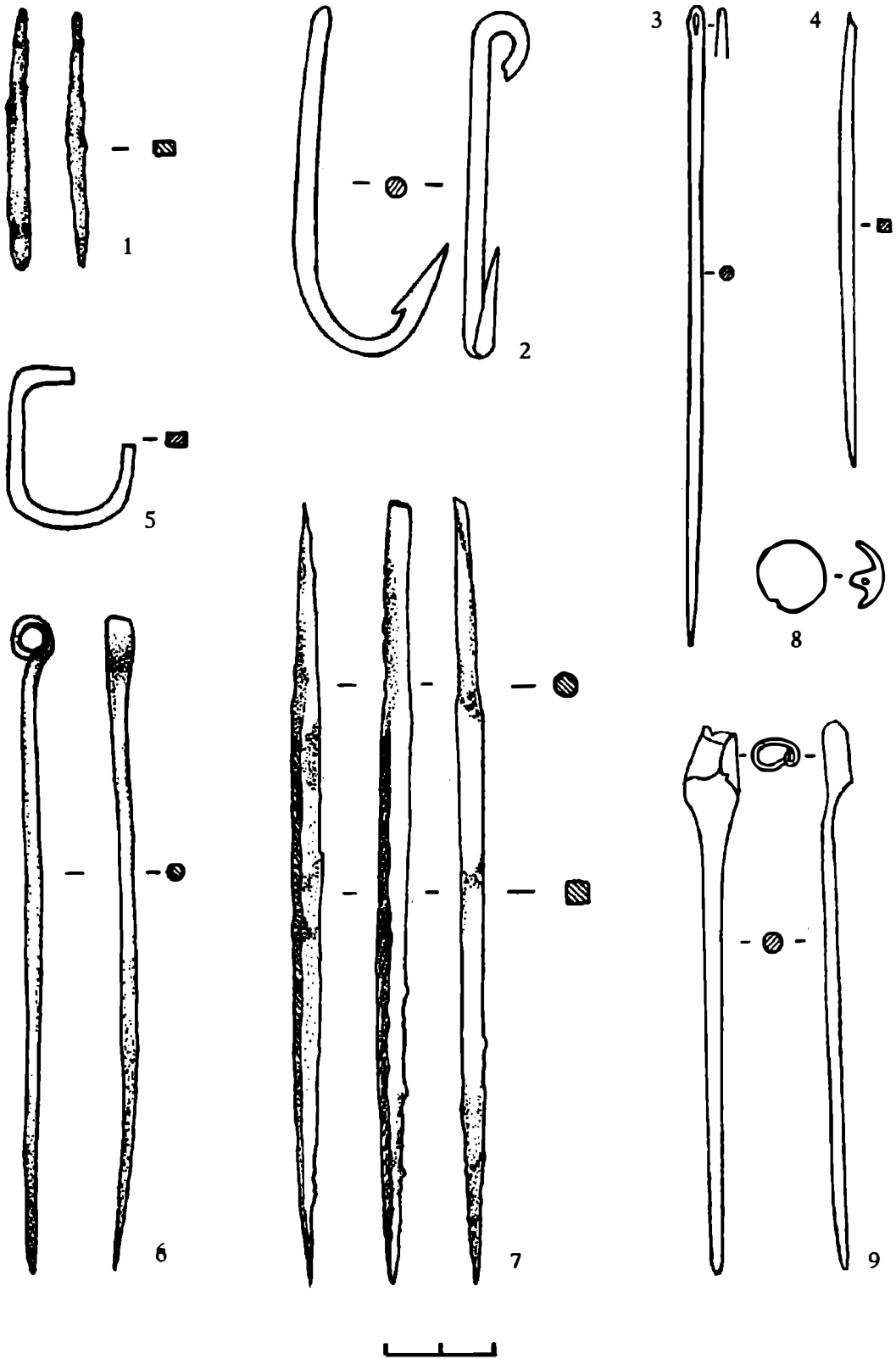

Fig. 37. Cultura Noua. Zoltan. Bronz. După V. Căvruc.
Noua culture. Zoltan. Bronze. After V. Căvruc.

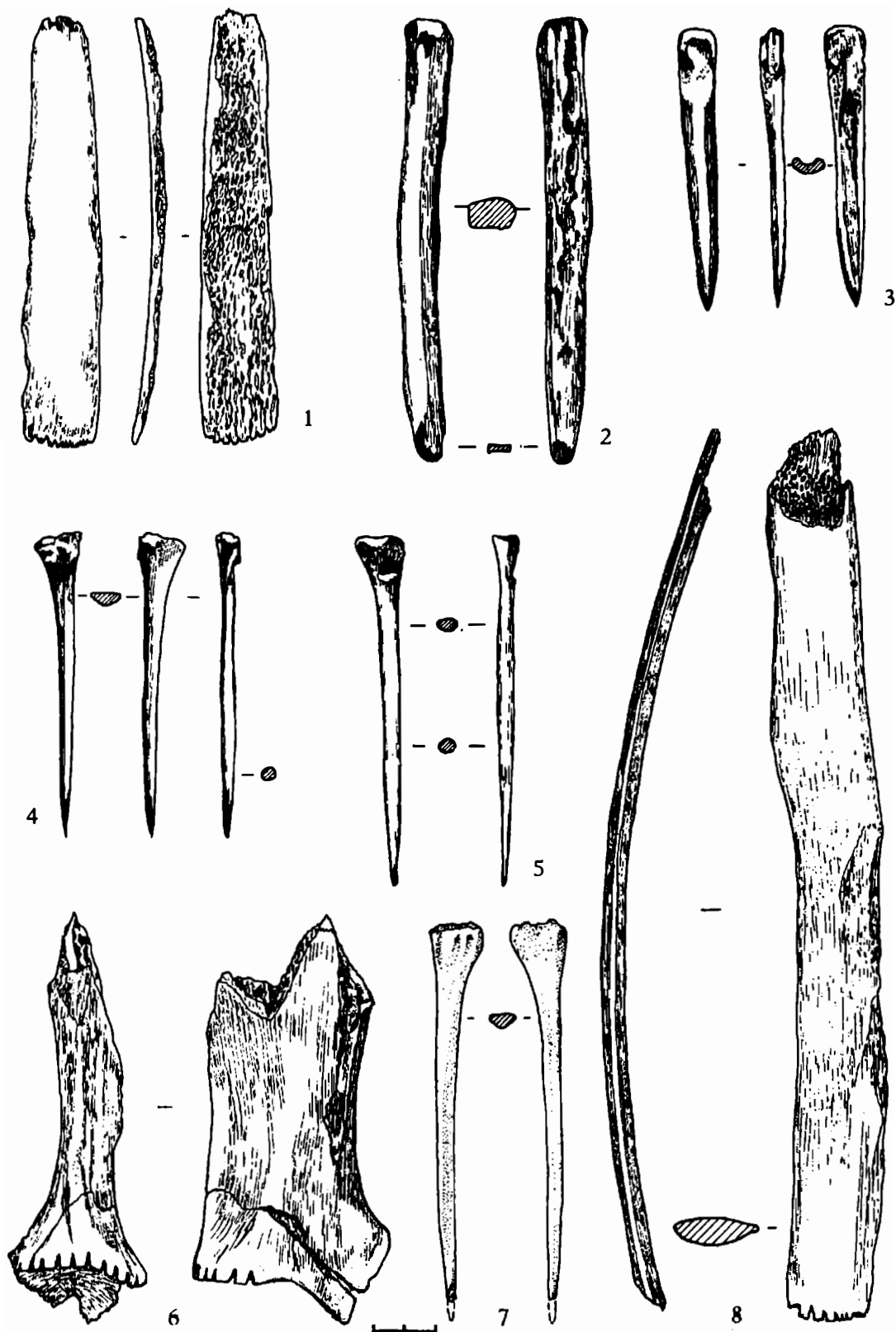

Fig. 38. Cultura Noua. Zoltan. Os. După V. Căvruc.
 Noua culture. Zoltan. Bone. After V. Căvruc.

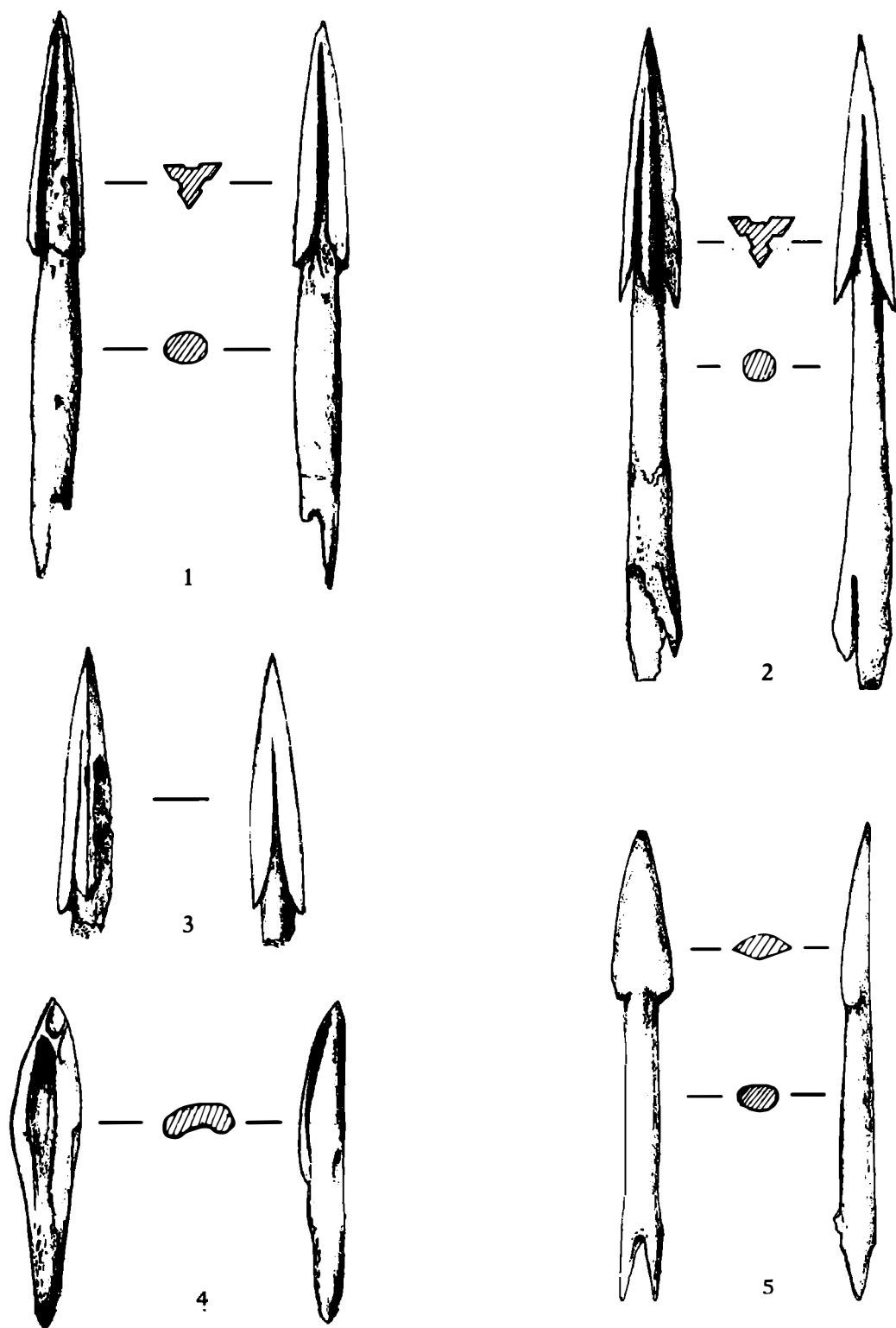

Fig. 39. Cultura Noua. Zoltan. Os. După V. Cavruc.
Noua culture. Zoltan. Bone. After V. Cavruc.

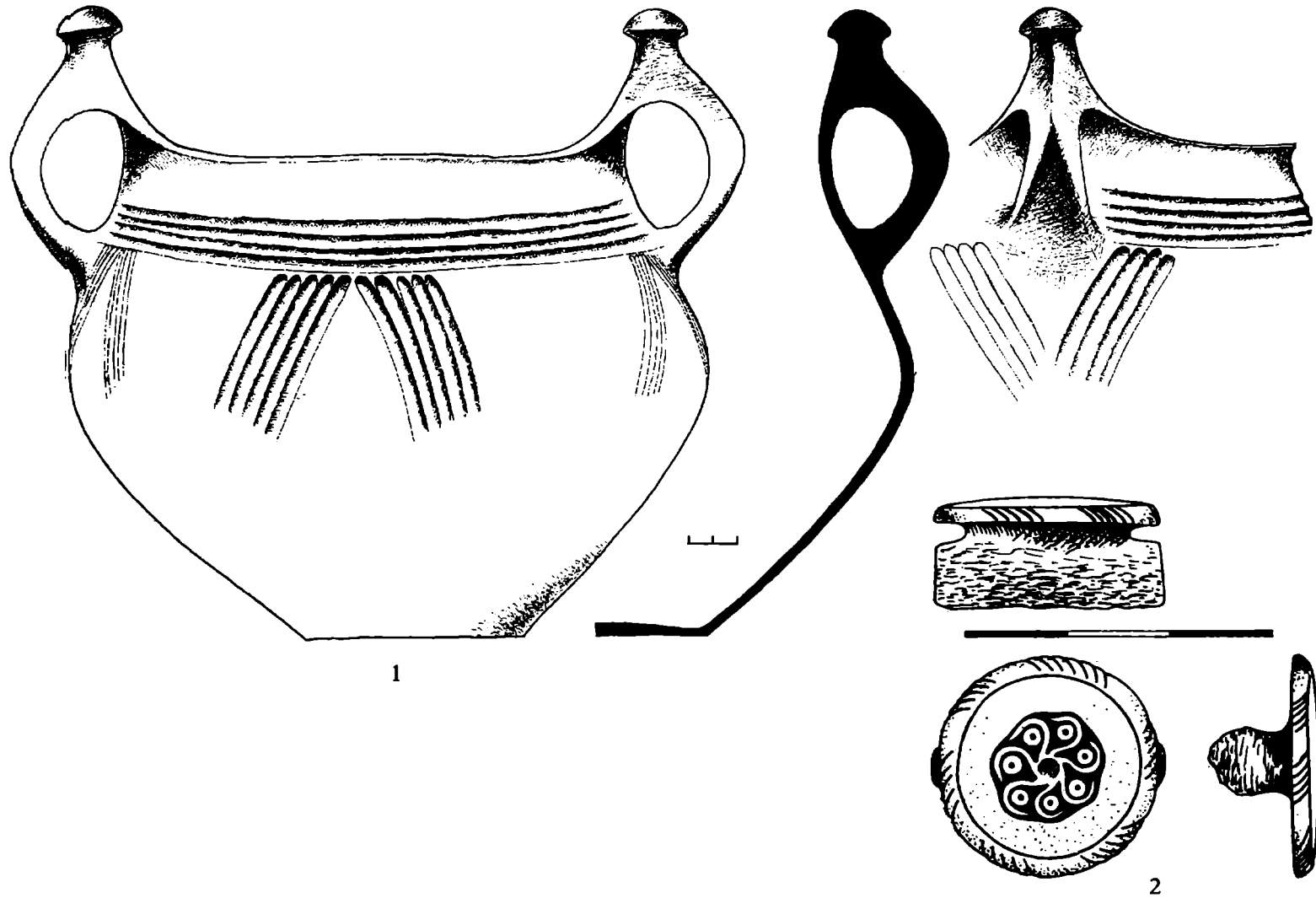

Fig. 40. Cultura Noua. 1: Zoltan, 2: Târgu Secuiesc. 1: Ceramică; 2: Os. După Székely Z.
 Noua culture. 1: Zoltan, 2: Târgu Secuiesc. 1: Pottery; 2: Bone. After Székely Z.

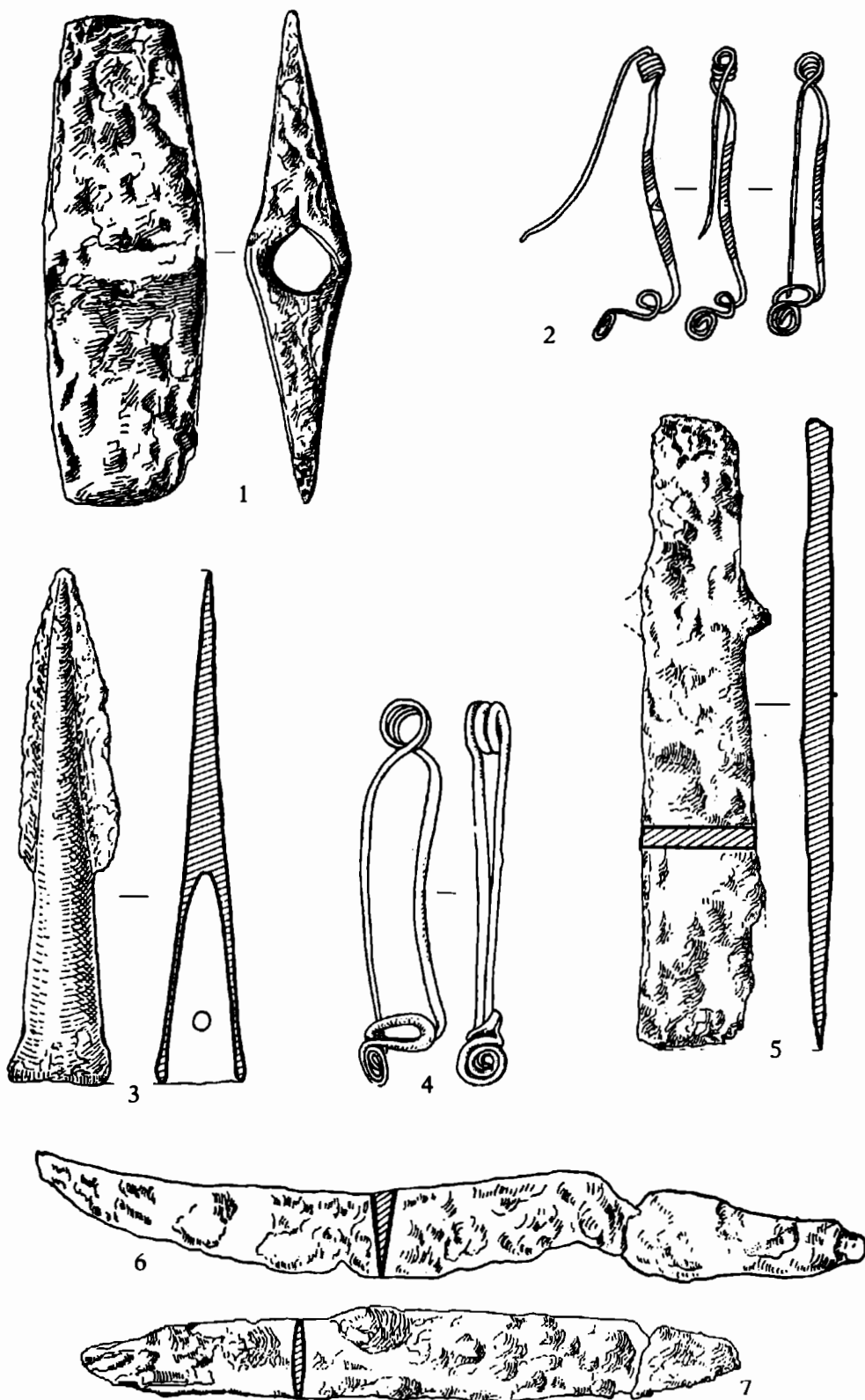

Fig. 41. Prima Epocă a Fierului. Cernat. Depozit de piese din fier. După Székely Z.
Hallstatt. Cernat. Hoard of iron pieces. After Székely Z.

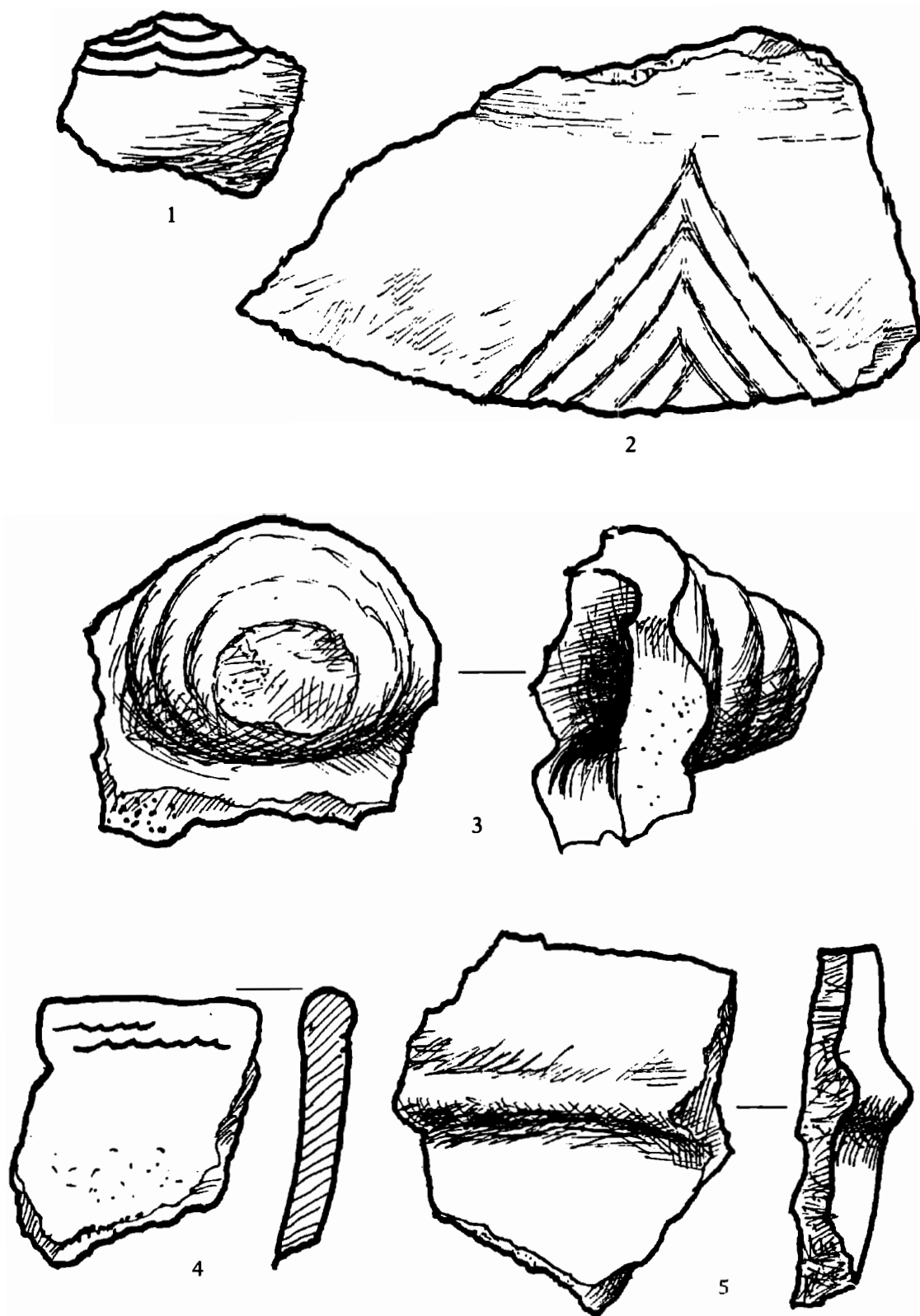

Fig. 42. Cultura Gava. Sfântu Gheorghe-Simeria. Ceramică. După Székely Zs.
 Gava culture. Sfântu Gheorghe-Simeria. Pottery. After Székely Zs.

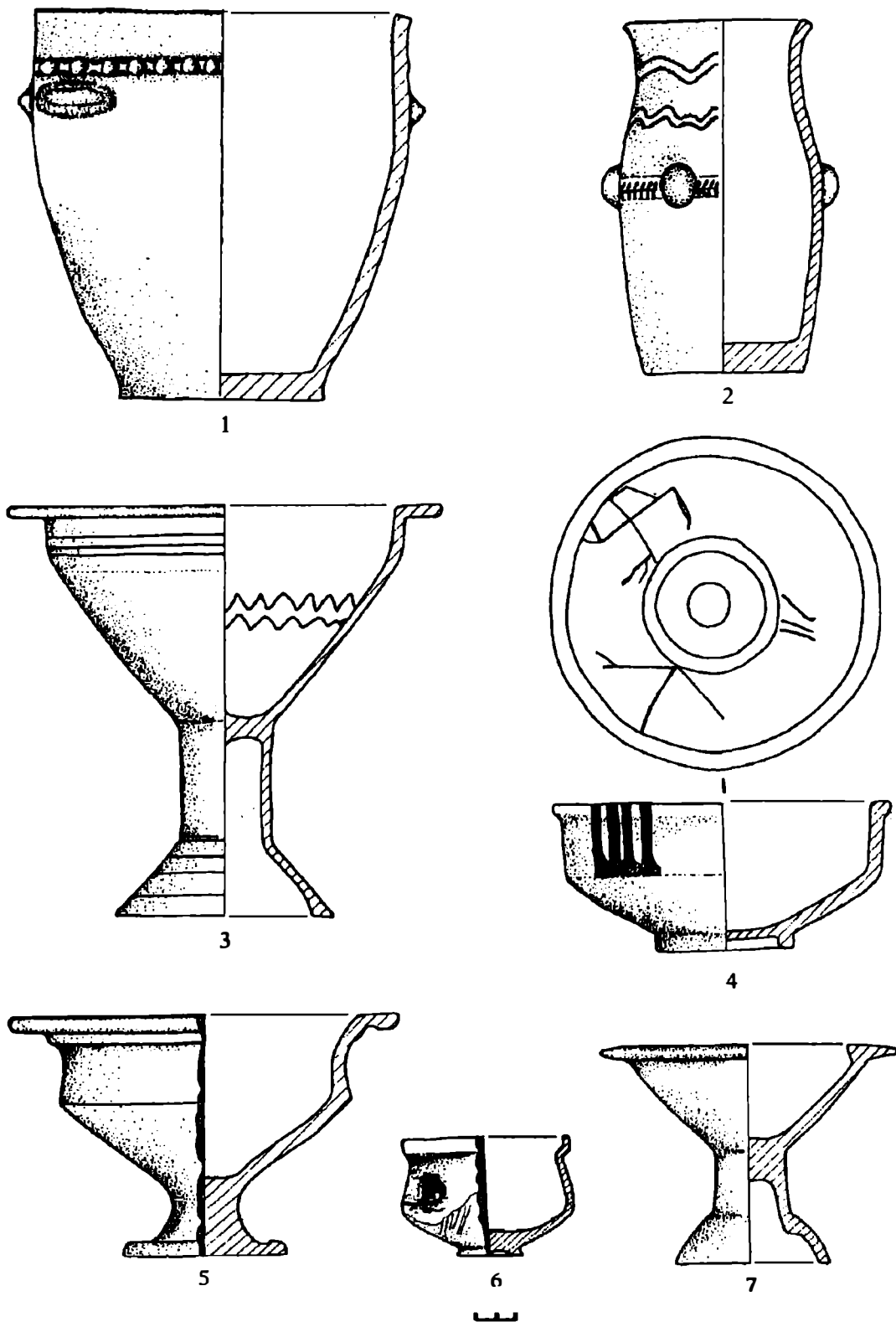

Fig. 43. Cultura dacică. Cernat. Ceramică.
Dacian culture. Cernat. Pottery.

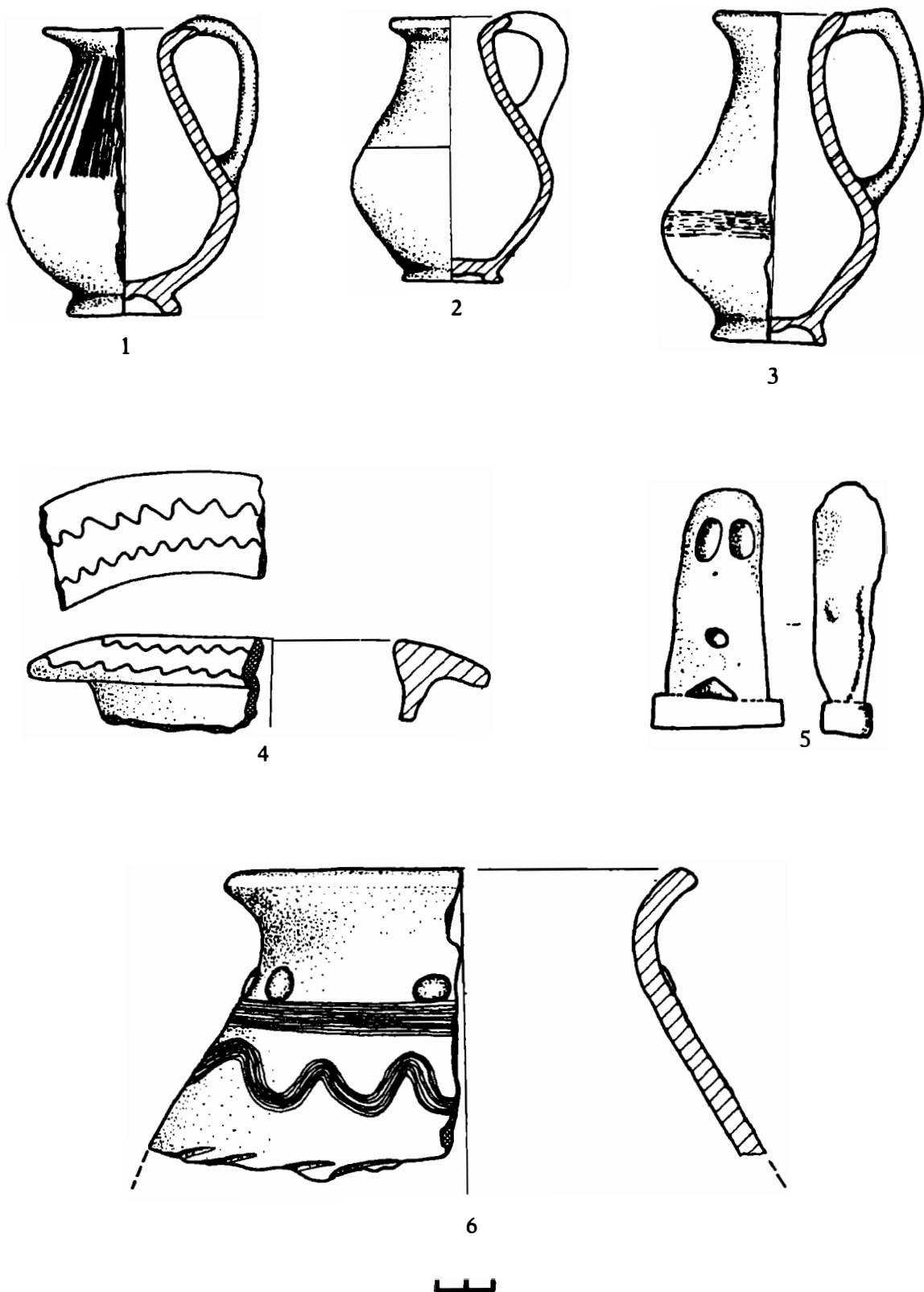

Fig. 44. Cultura dacică. Ceramică. 1: Bixad; 2: Cernat; 3: Fotos; 4,6: Sânzieni; 5: Angheluș.
 Dacian culture. Pottery. 1: Bixad; 2: Cernat; 3: Fotos; 4, 6: Sânzieni; 5: Angheluș.

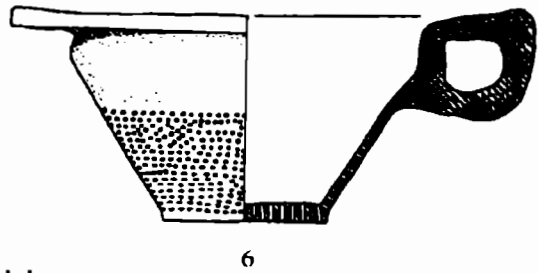
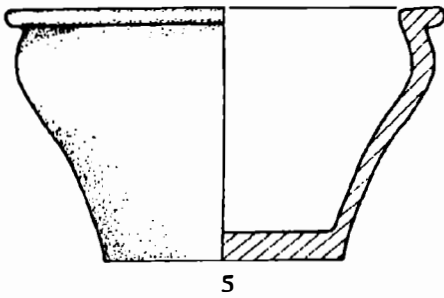
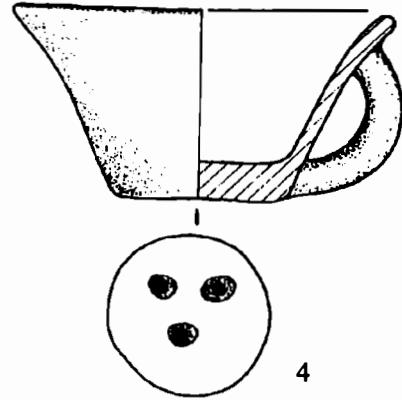
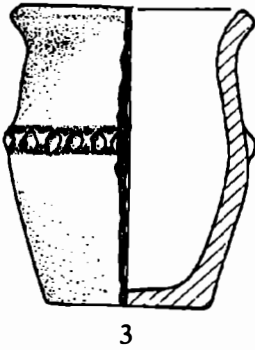
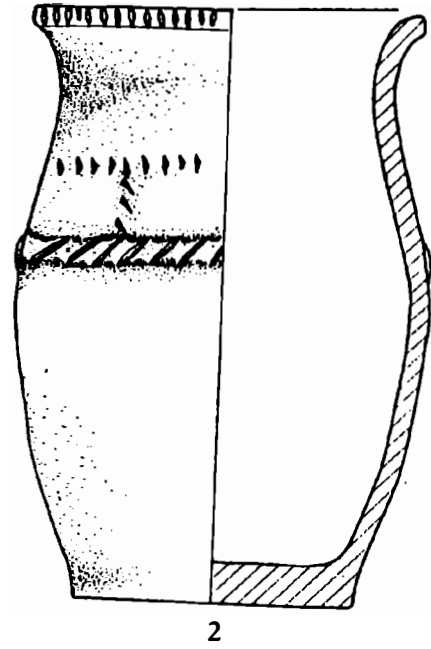
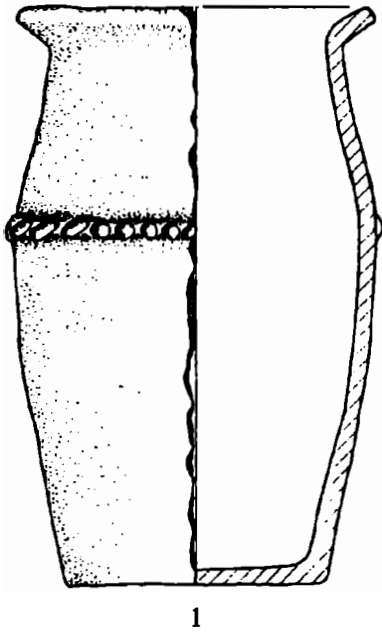

Fig. 45. Cultura dacică. Ceramică. 1-2: Olteni; 3-6: Ghidfalău-„Bedeháza”.
Dacian culture. Pottery. 1-2: ●Olteni; 3-6: Ghidfalău-„Bedeháza”.

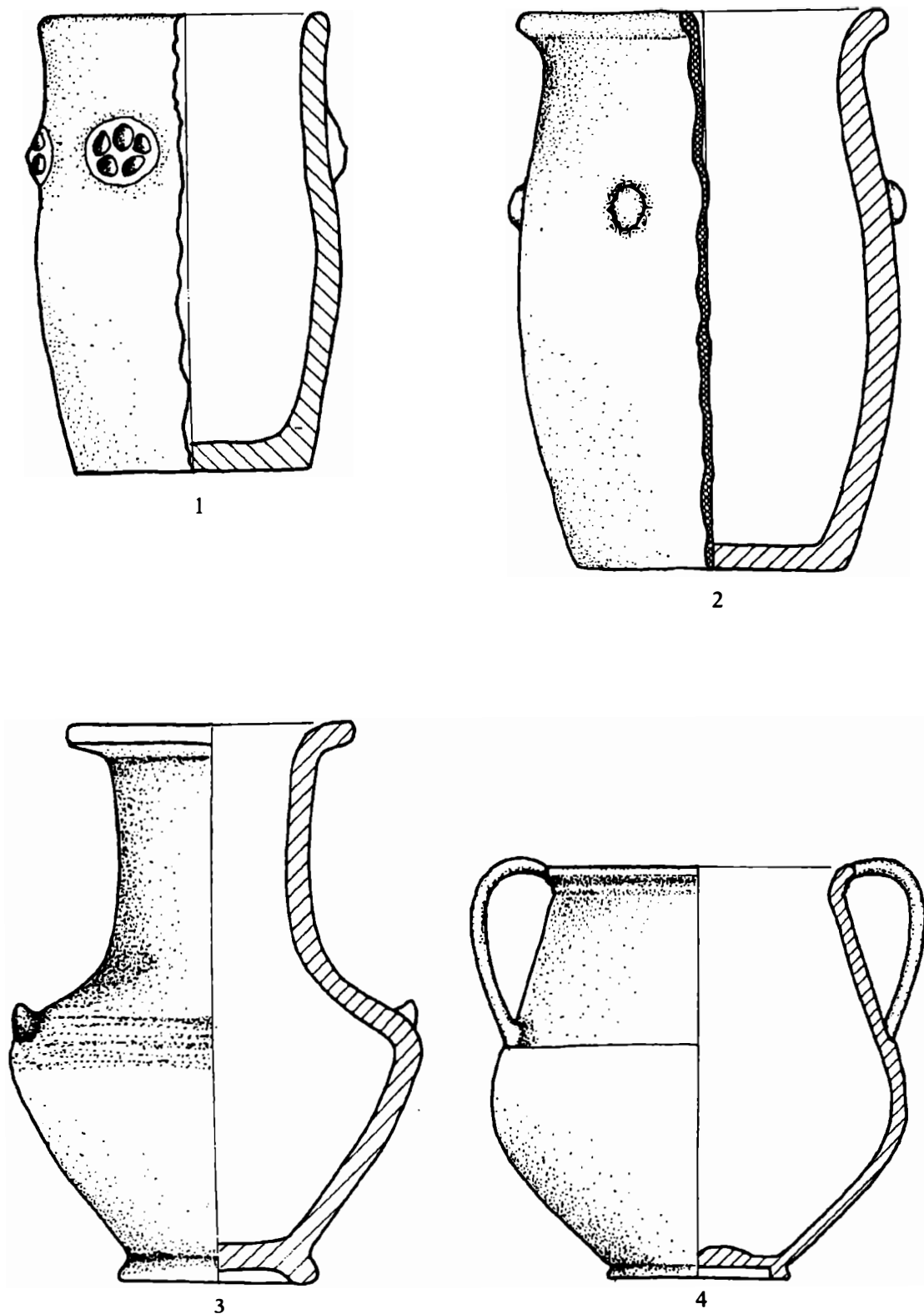
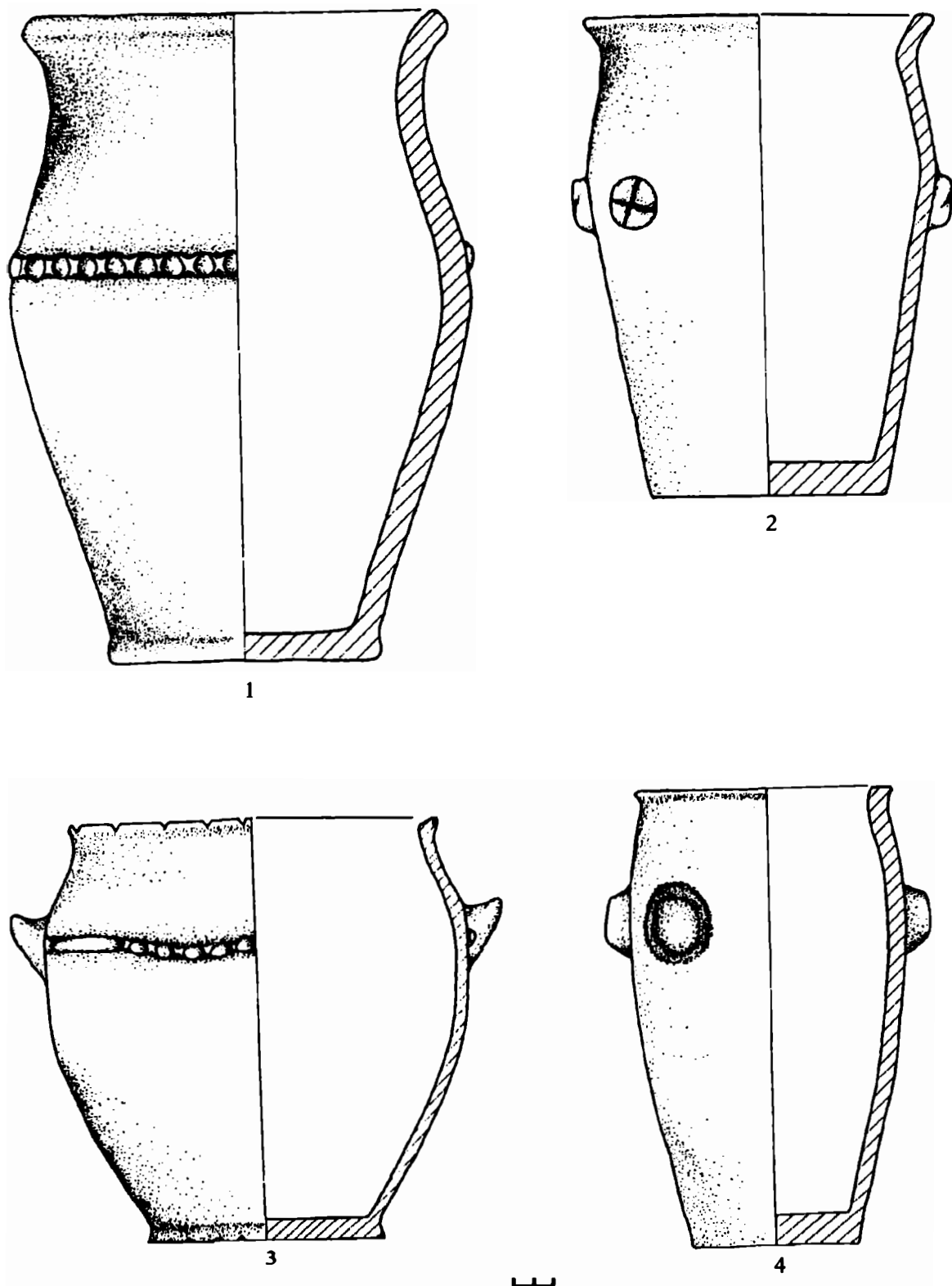

Fig. 46. Cultura dacică. Ceramică. 1,3: Poian; 2: Olteni; 4: Sfântu Gheorghe.
 Dacian culture. Pottery. 1,3: Poian; 2: Olteni; 4: Sfântu Gheorghe.

**Fig.47. Cultura dacică. Ceramică. 1: Reci-„Telek”; 2-4: Sfântu Gheorghe.
Dacian culture. Pottery. 1: Reci-“Telek”; 2-4: Sfântu Gheorghe.**

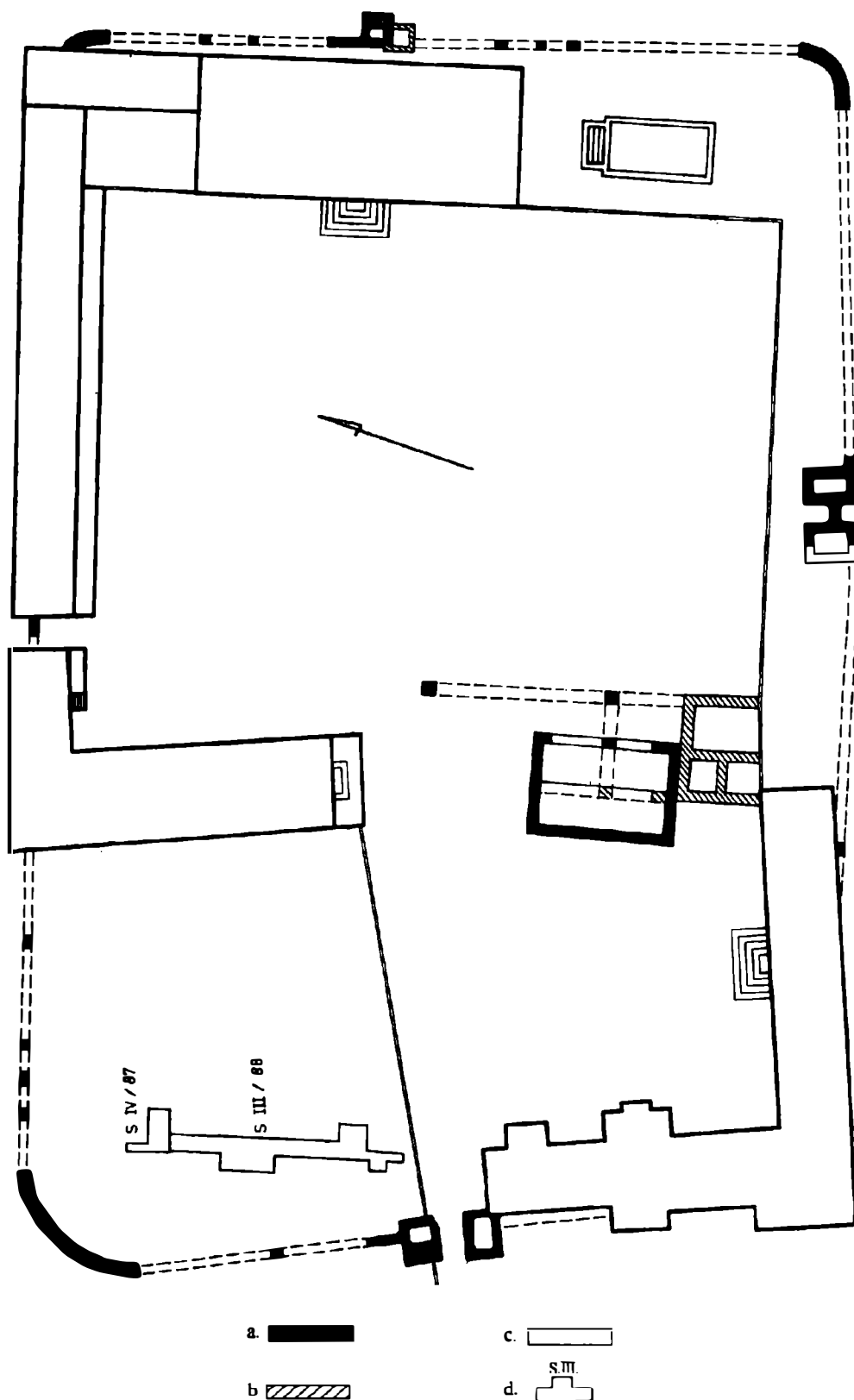

Fig. 48. Epoca stăpânirii romane. Olteni. Planul castrului roman. a - zid roman; b - zid medieval; c - construcții moderne; d - șanț de cercetare (1987-1988). După Székely Z.
Roman domination period. Olteni. Roman fort plan. a - Roman wall; b - Medieval wall; c - moderne buildings; d - excavation trenches (1987-1988). After Székely Z.

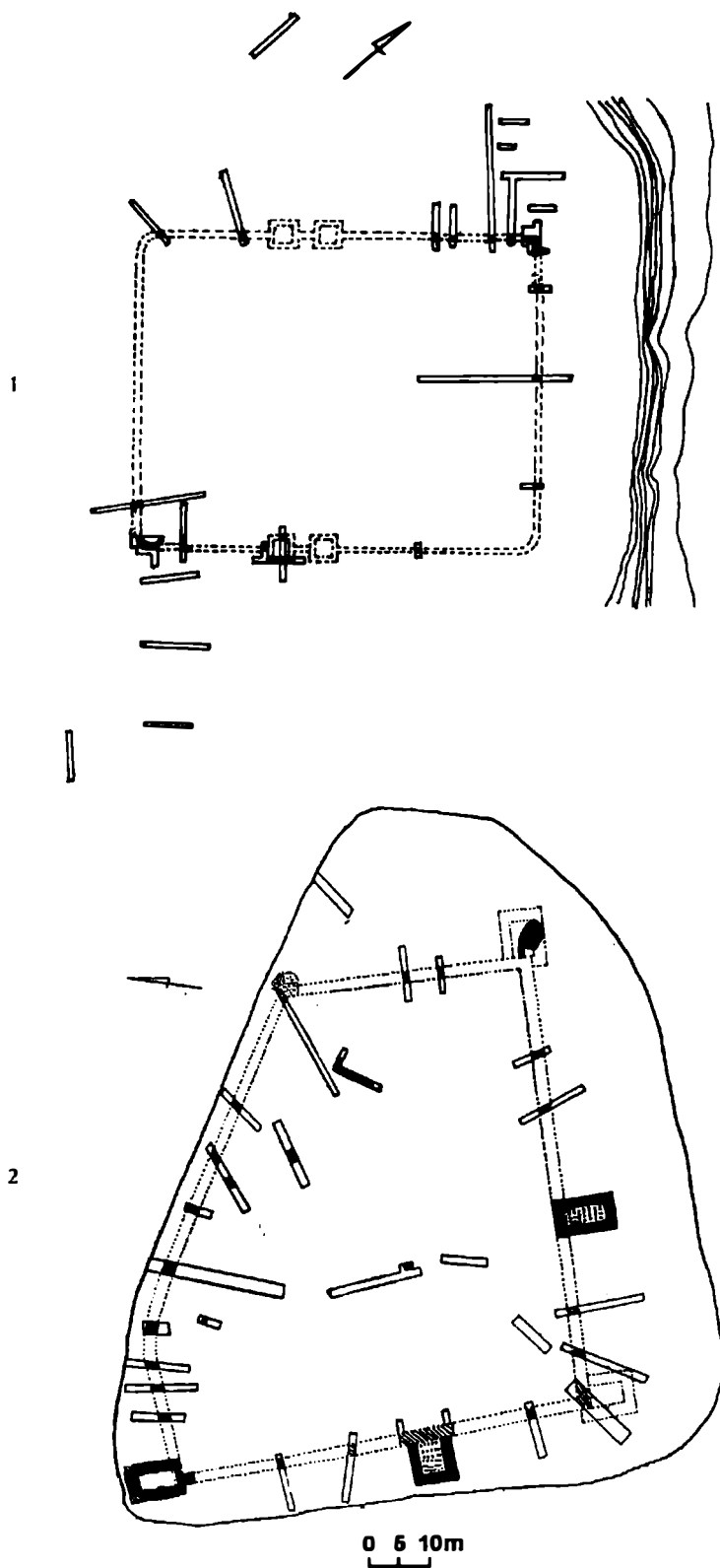

Fig. 49. Epoca stăpânirii romane. Planurile castrului roman. 1: Boroșneul Mare; 2: Comolău. După Székely Z.
Roman domination period. Plans of the Roman forts. 1: Boroșneul Mare; 2: Comolău. After Székely Z.

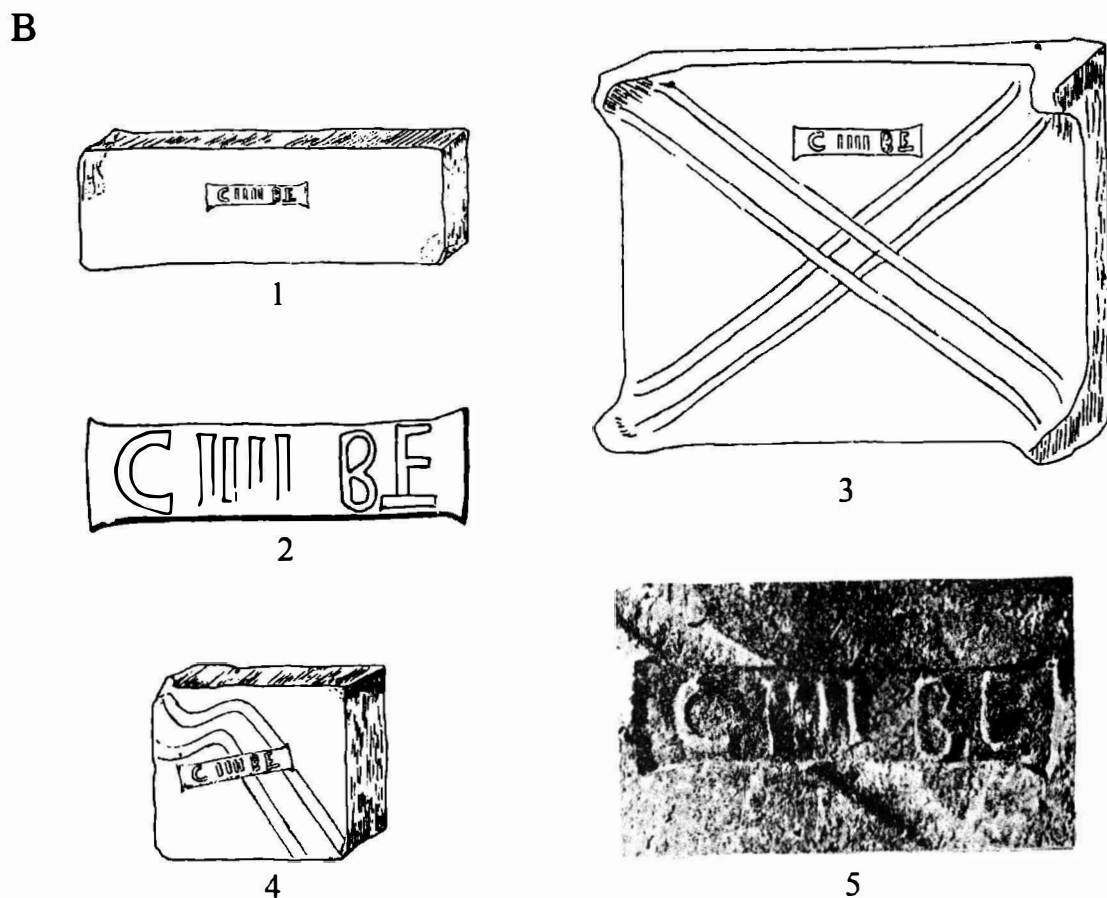
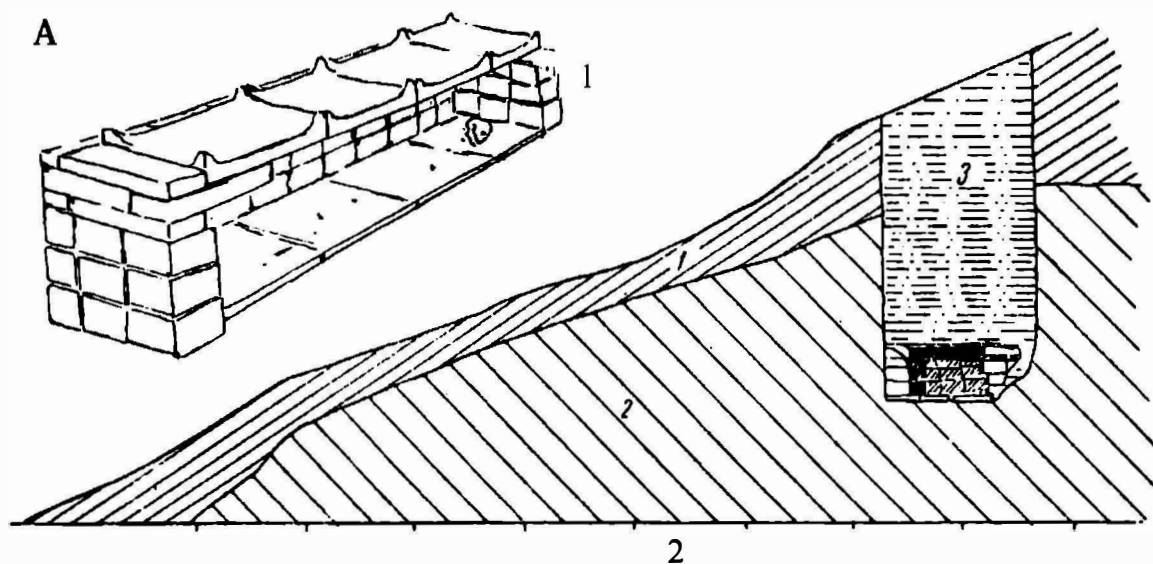

Fig. 50. Epoca stăpânirii romane. Olteni. Mormânt roman. A: 1 - Sarcofag (reconstituire grafică); 2 - poziția stratigrafică a mormântului; B: 1-5 - Cărămizi ștampilate. După Székely Z.
Roman domination period. Olteni. Roman grave. A: 1 - Sarcophagus (graphical reconstruction); 2 - stratigraphic position of the grave; B: 1-5 - stamped bricks. After Székely Z.

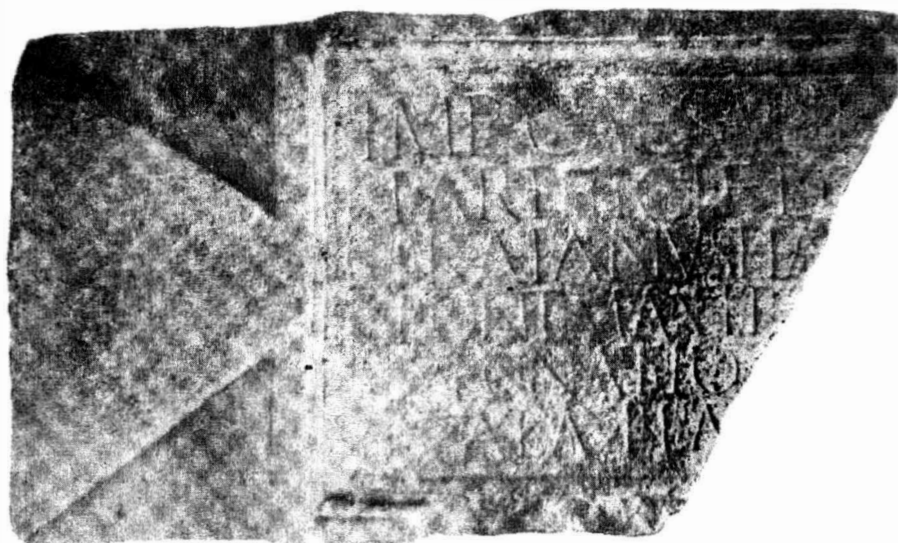

Fig. 51. Epoca stăpânirii romane. Boroșneul Mare. 1: cărămidă ștampilată; 2: inscripție. După Székely Z.
Roman domination period. Boroșneul Mare. 1: stamped brick; 2: inscription. After Székely Z.

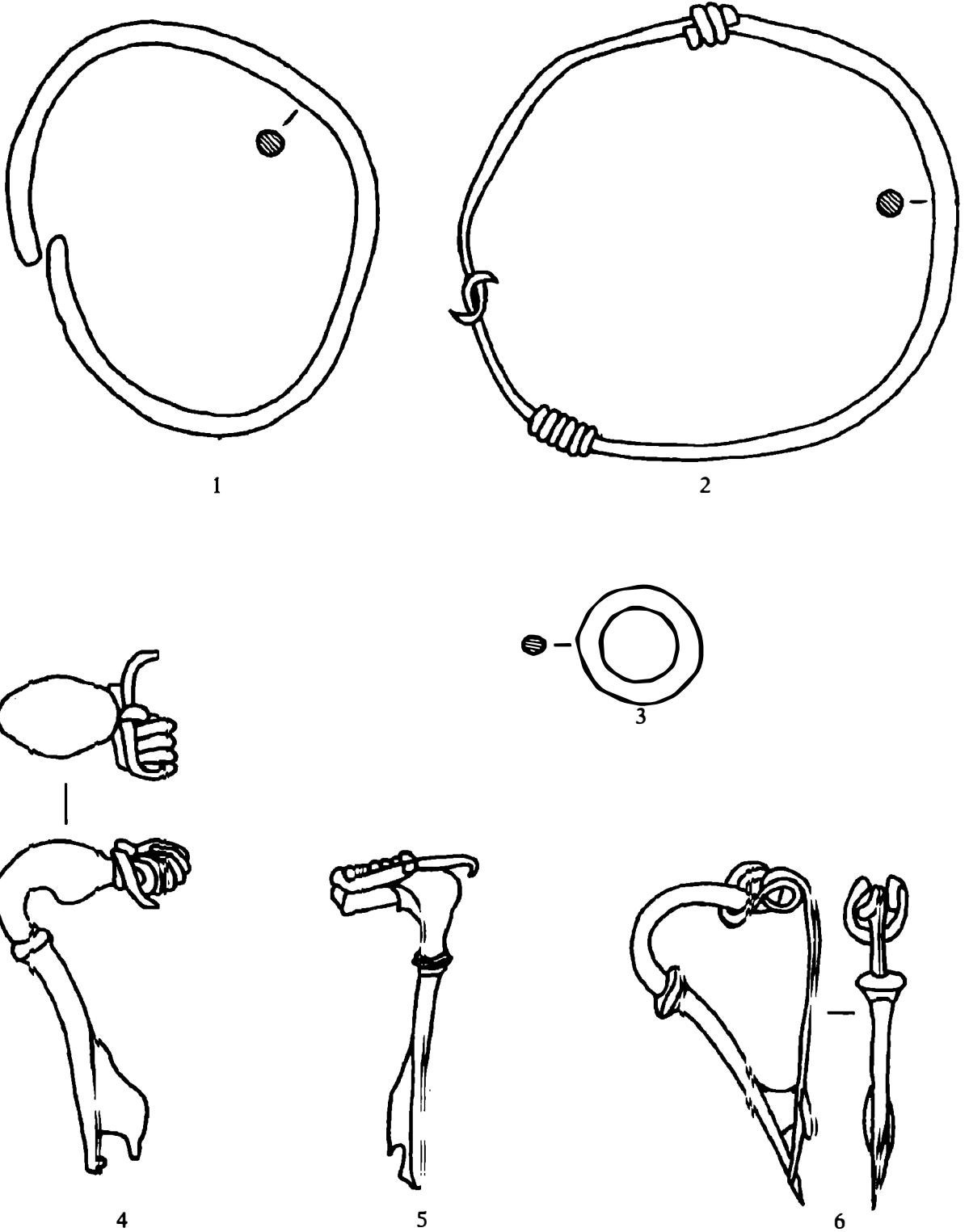

Fig. 52. Epoca stăpânirii romane. Comolău. Bronz.
 Roman domination period. Comolău. Bronze.

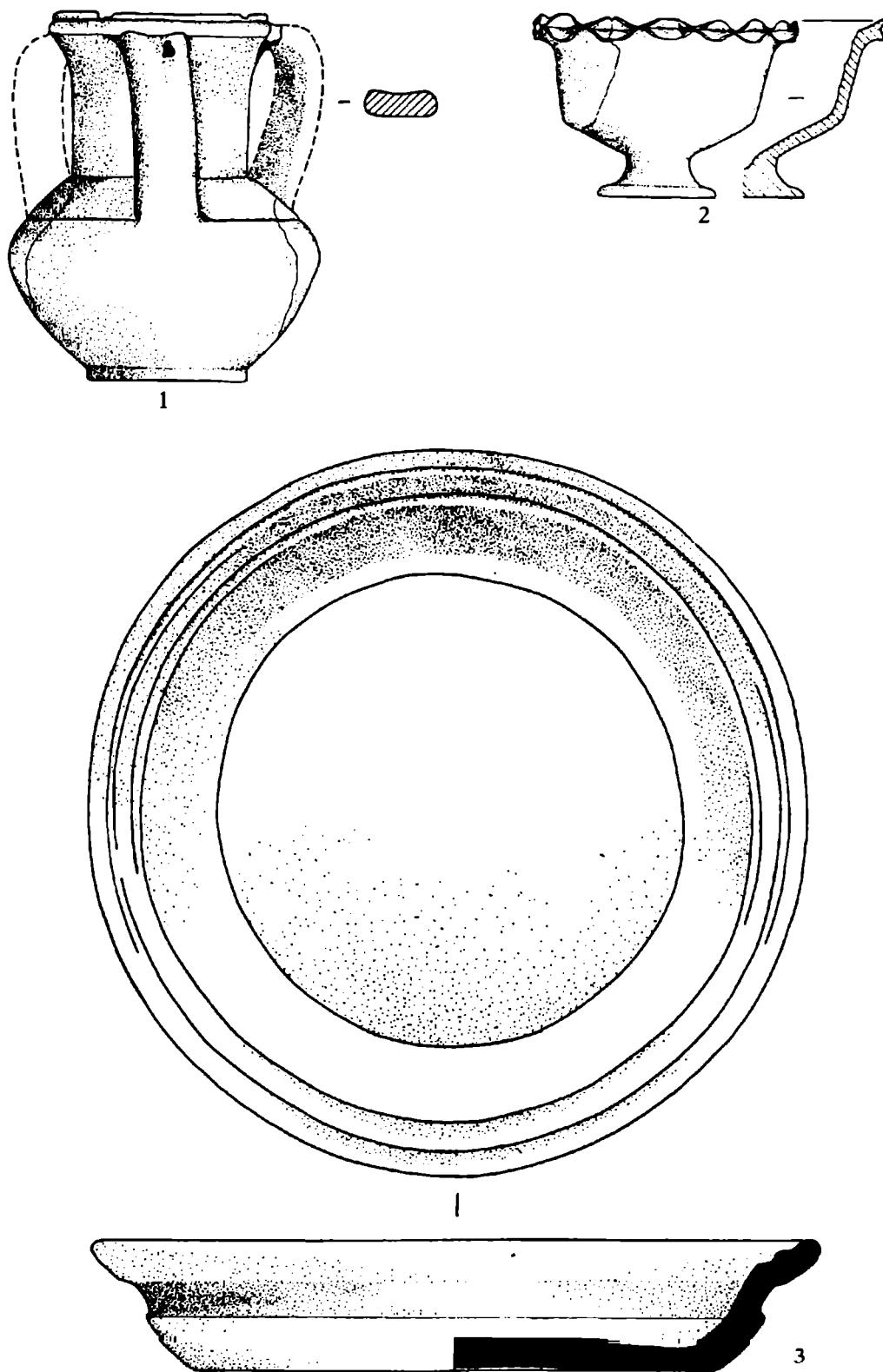

Fig. 53. Epoca stăpânirii romane. Olteni. Ceramică.
Roman domination period. Olteni. Pottery.

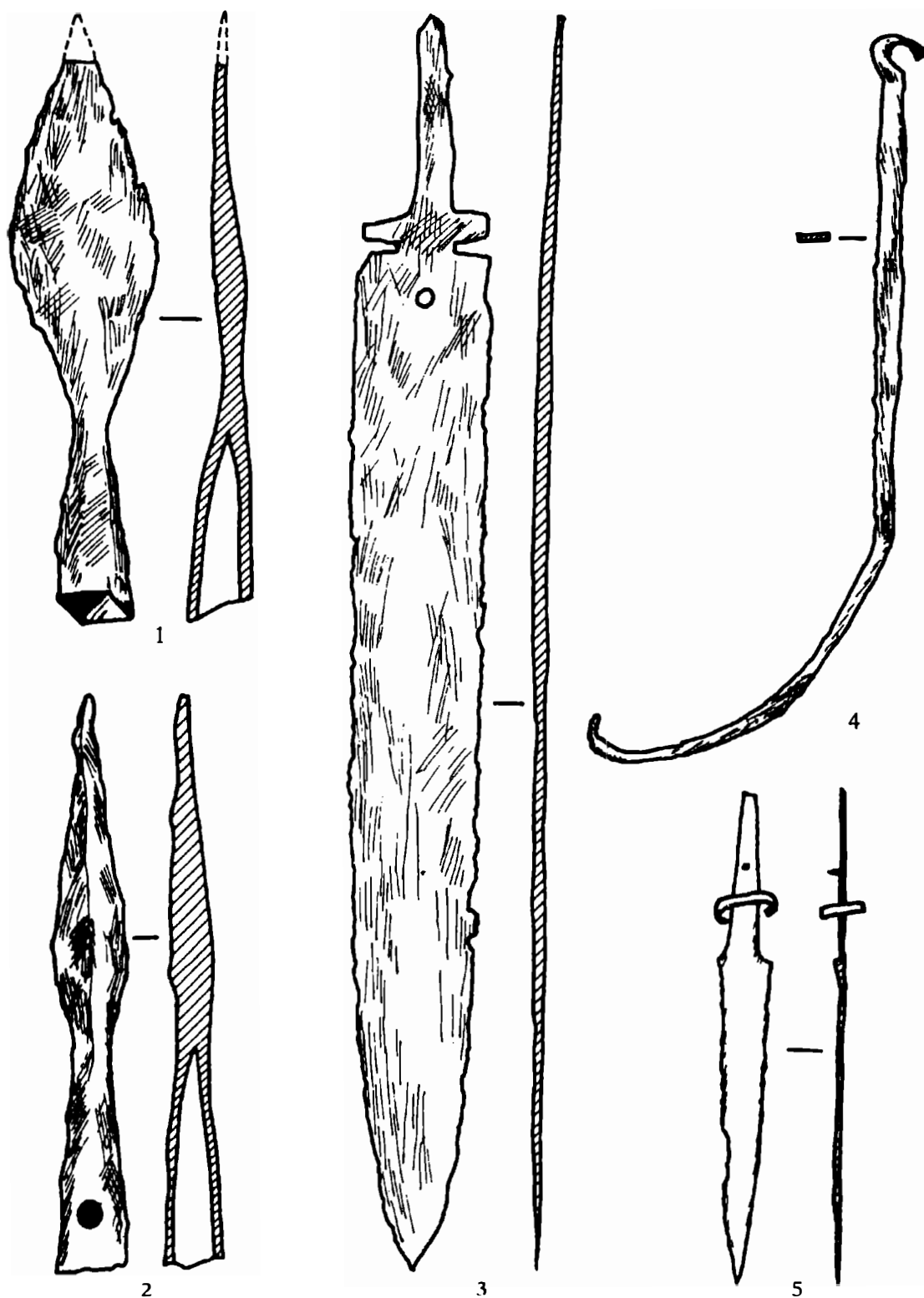

Fig. 54. Cultura Sântana de Mureș-Cerneahov. Chilieni. Piese de fier.
Sântana de Mureș-Cerneahov culture. Chilieni. Iron pieces.

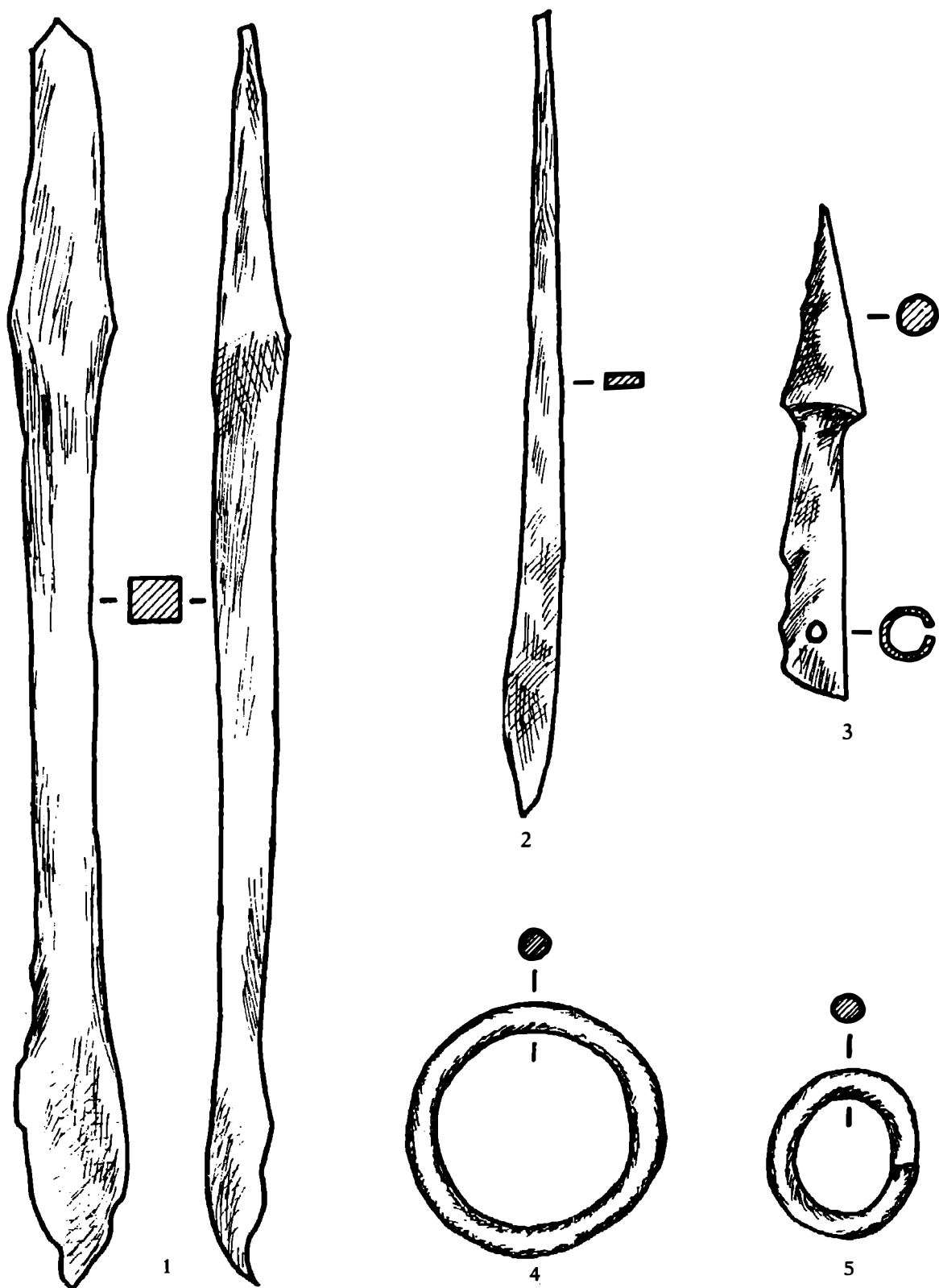
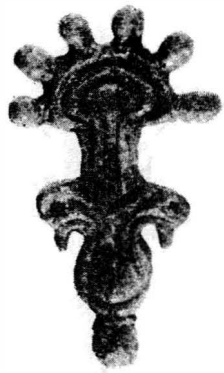
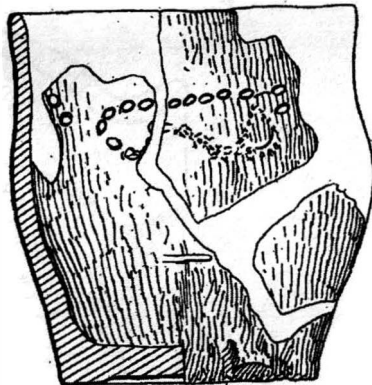

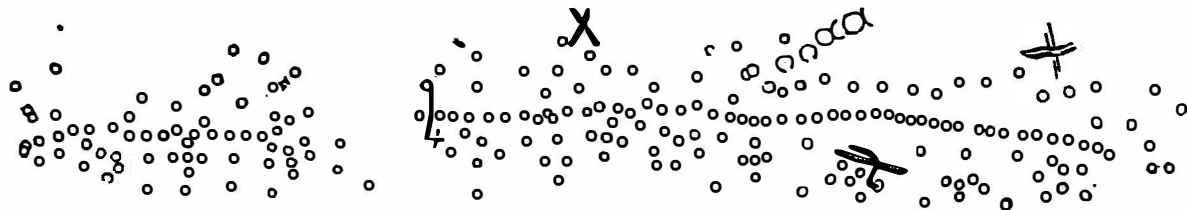
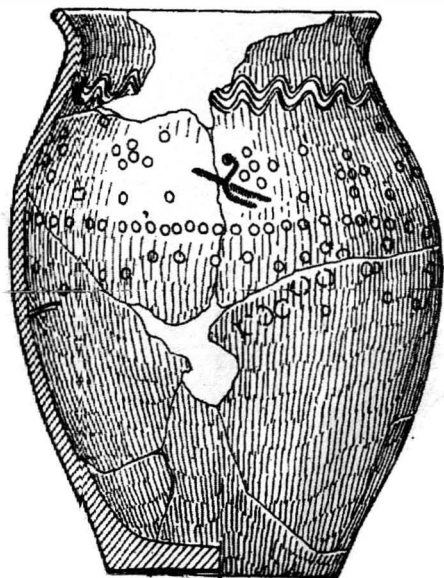
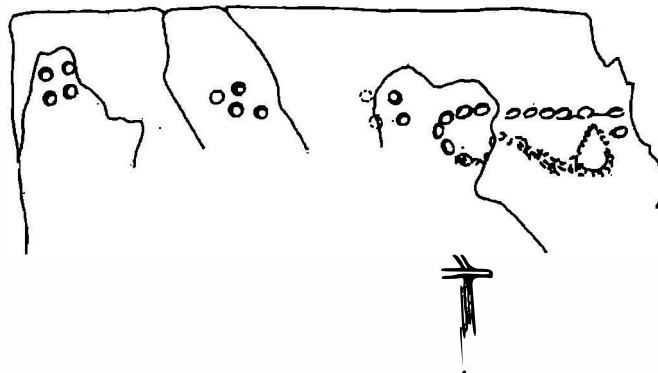
Fig. 55. Cultura Sântana de Mureș-Cerneahov. Chilieni. Piese de fier.
Sântana de Mureș-Cerneahov culture. Chilieni. Iron pieces.

1

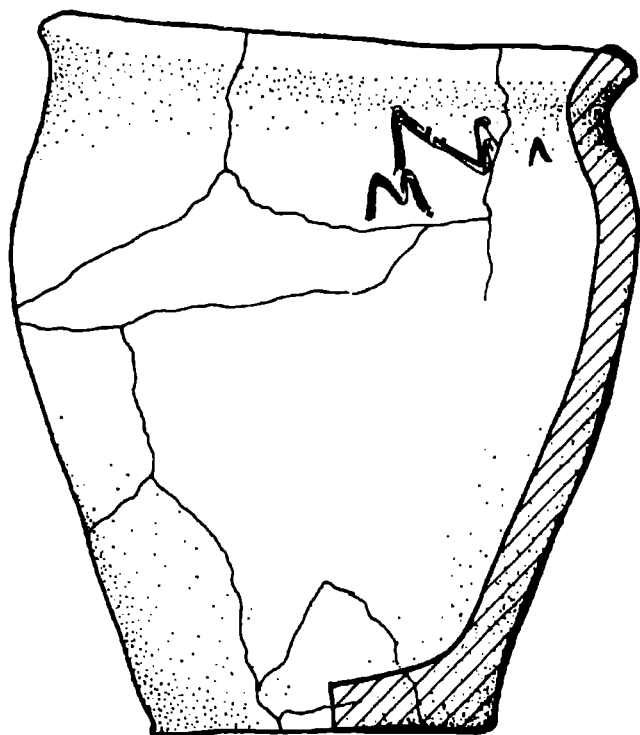

2

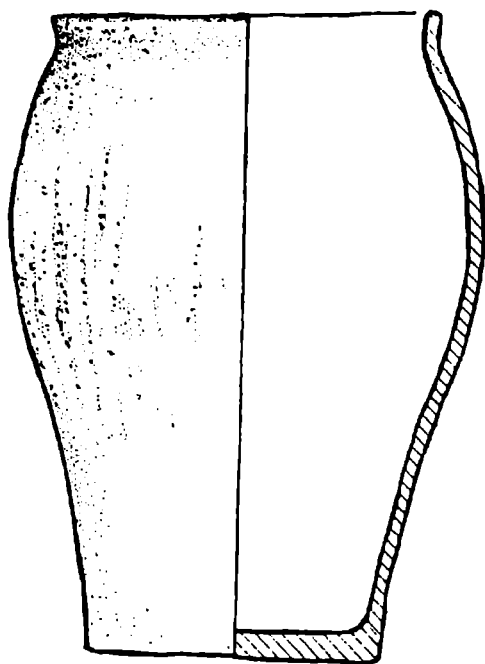

3

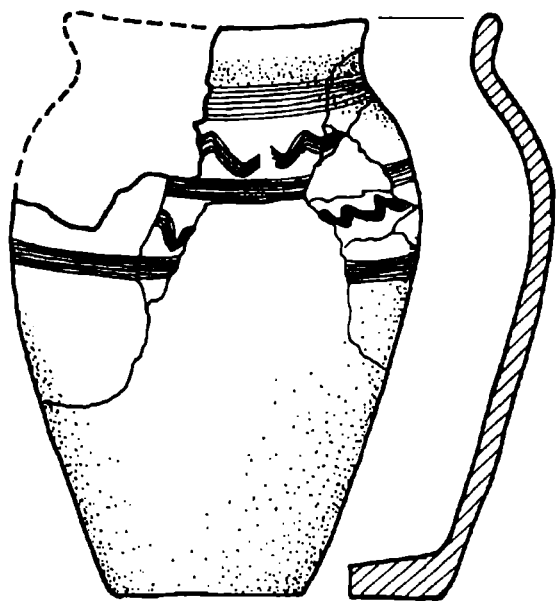
Fig. 56. Sec. V-VI. Poian. 1: fibula de bronz; 2-3: vase ceramice. După Székely Z.
5th-6th centuries. Poian. 1: bronze fibula; 2-3: pottery. After Székely Z.

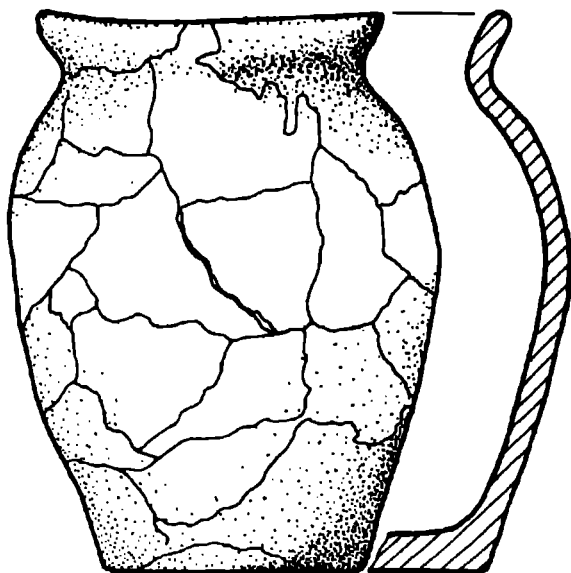
1

2

3

4

Fig. 57. Sec.V-VI. Poian. Ceramică.
5th-6th century. Poiari. Pottery.

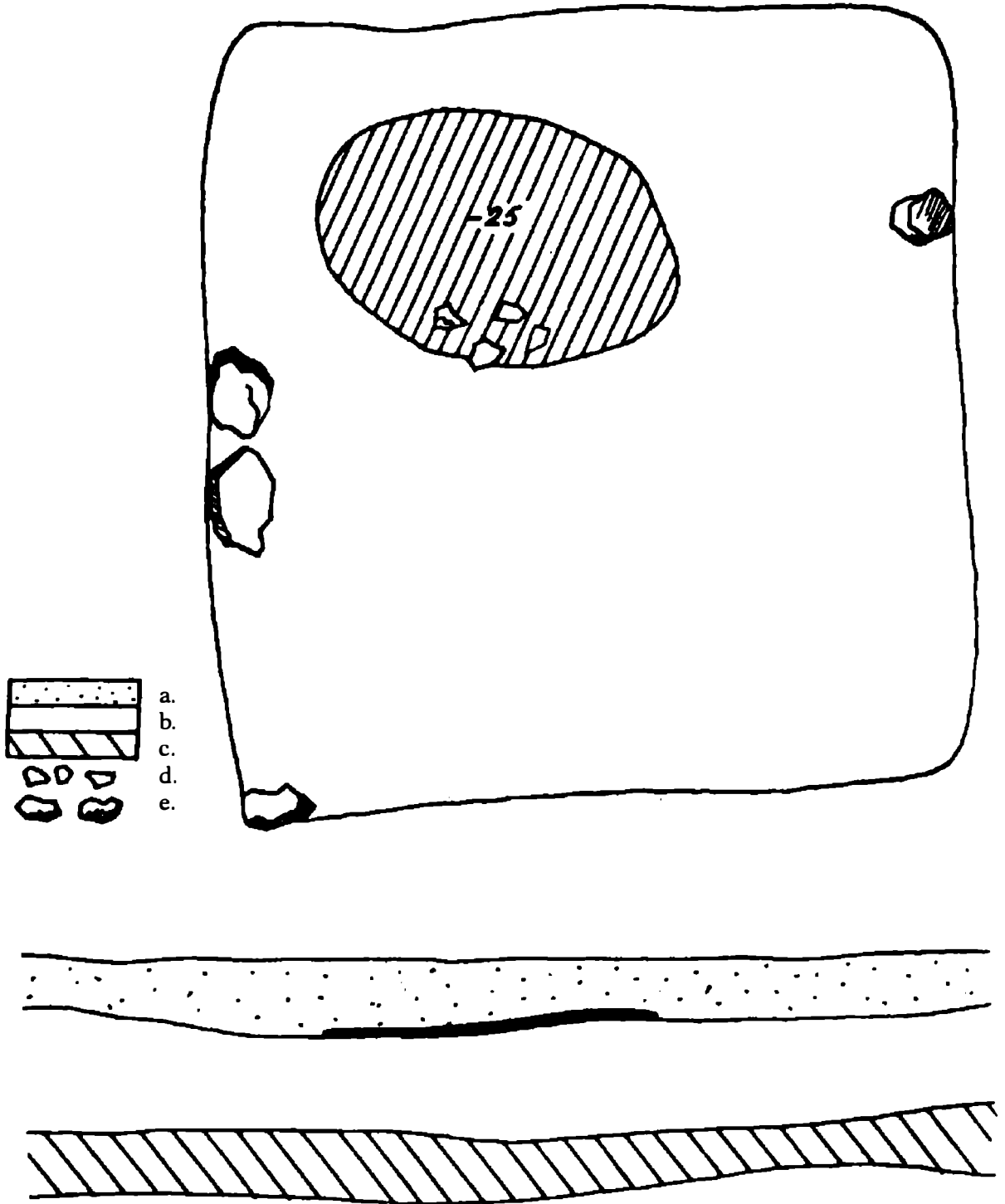

Fig. 58. Sec. X-XI. Cernat. Locuință. După Székely Z.
10th-11th centuries. Cernat. House. After Székely Z.

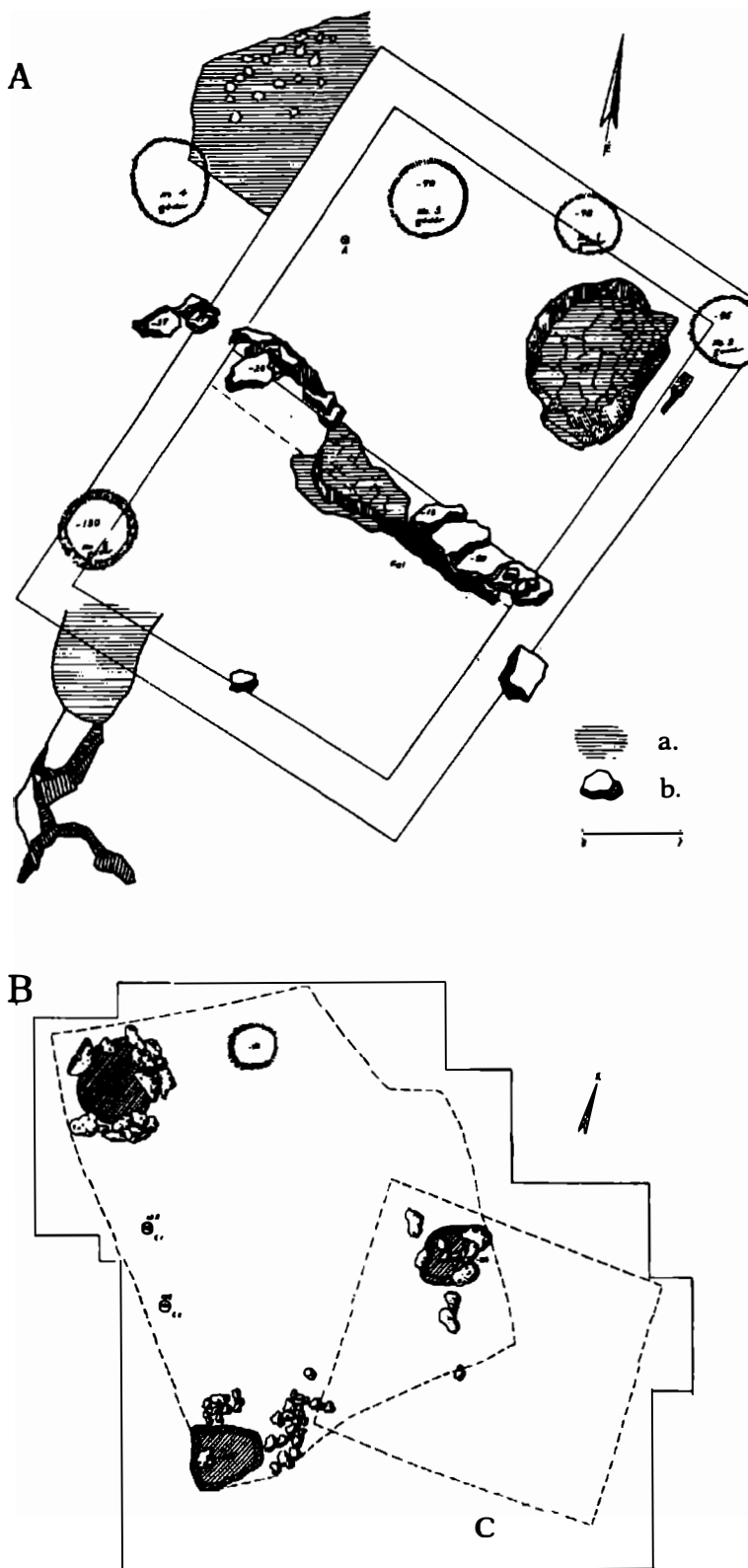

Fig. 59. Sec. VIII-X, XII-XIV. Cernat. Locuințe. A: Sec. XII-XIV; B: Sec. XII-XIII; C: Sec. VIII-X. După Székely Z. 8th–10th, 12th–14th centuries. Cernat. Houses. A: 12th–14th centuries; B: 12th–13th centuries; C: 8th–10th centuries. After Székely Z.

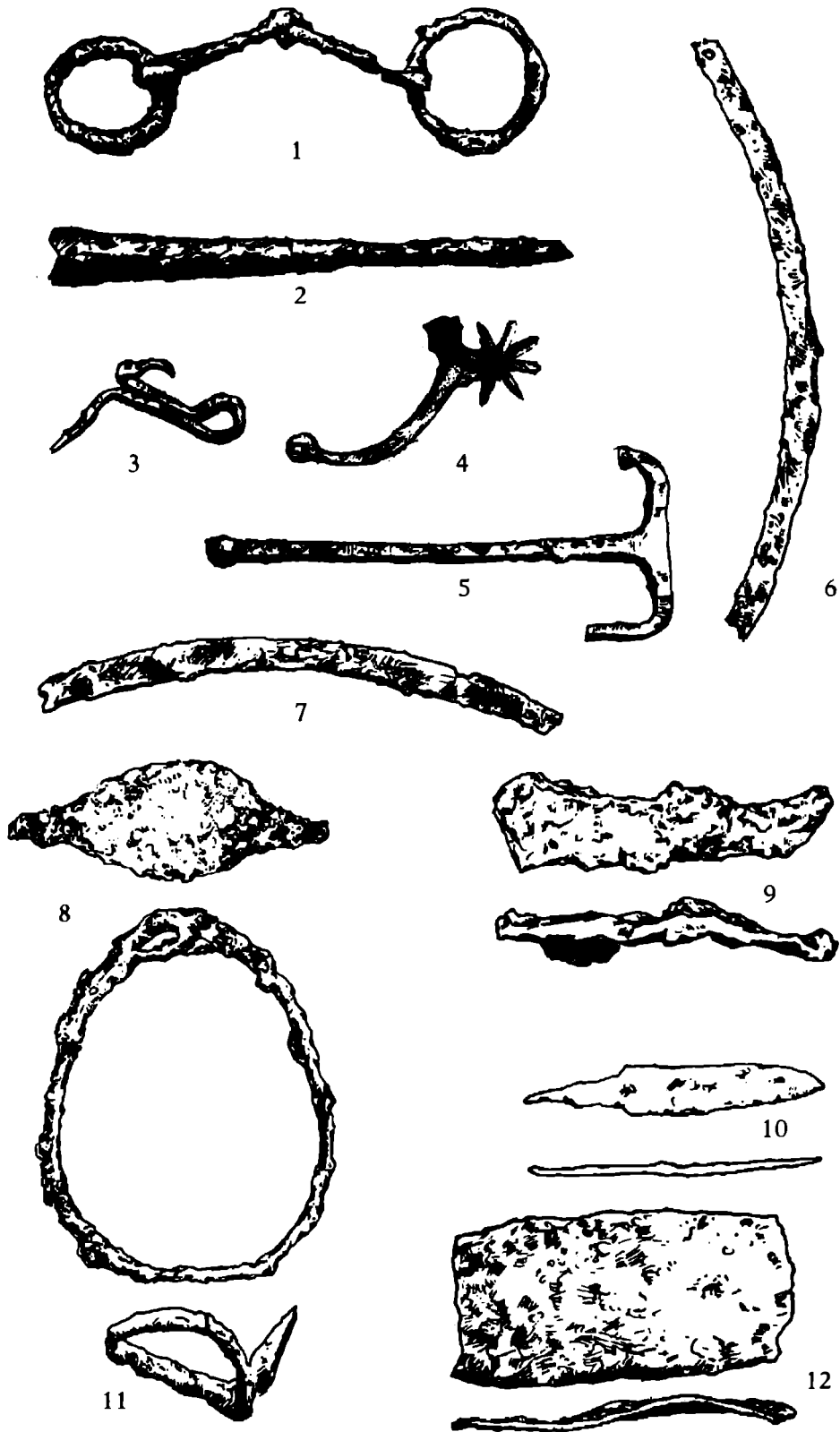

Fig. 60. Sec. XIII. Plese de Fier. 1-10,12: Chilieni; 11: Ghidfalău-„Bedeháza”. După Székely Z. 13th century. Iron pieces. 1-10, 12: Chilieni; 11: Ghidfalău -„Bedeháza”. After Székely Z.

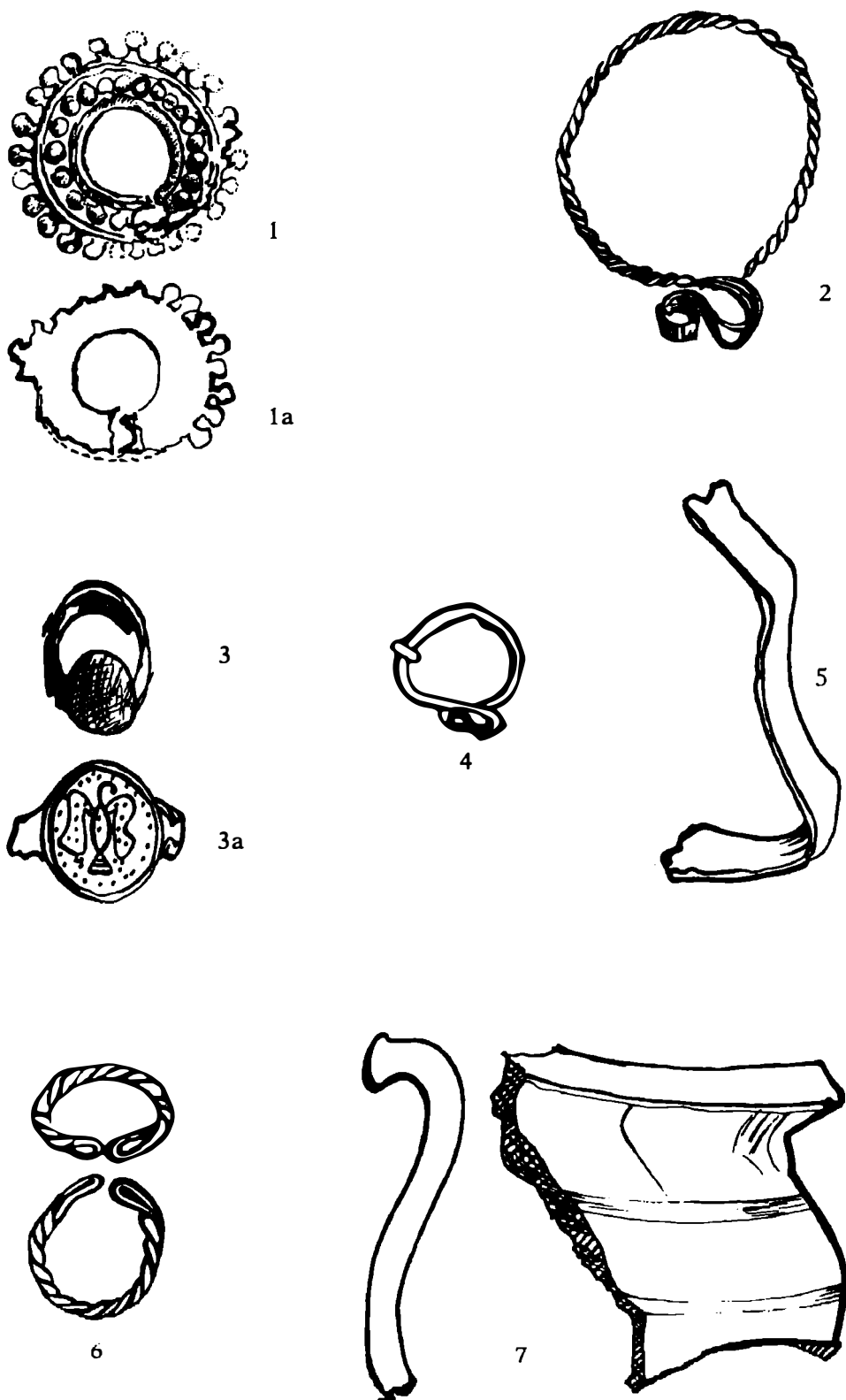

Fig. 61. Sec. XII. Zăbala. Necropolă. 1-6: metal; 7: ceramică.
12th century, Zăbala. Necropolis. 1-6: metal; 7: ceramics.

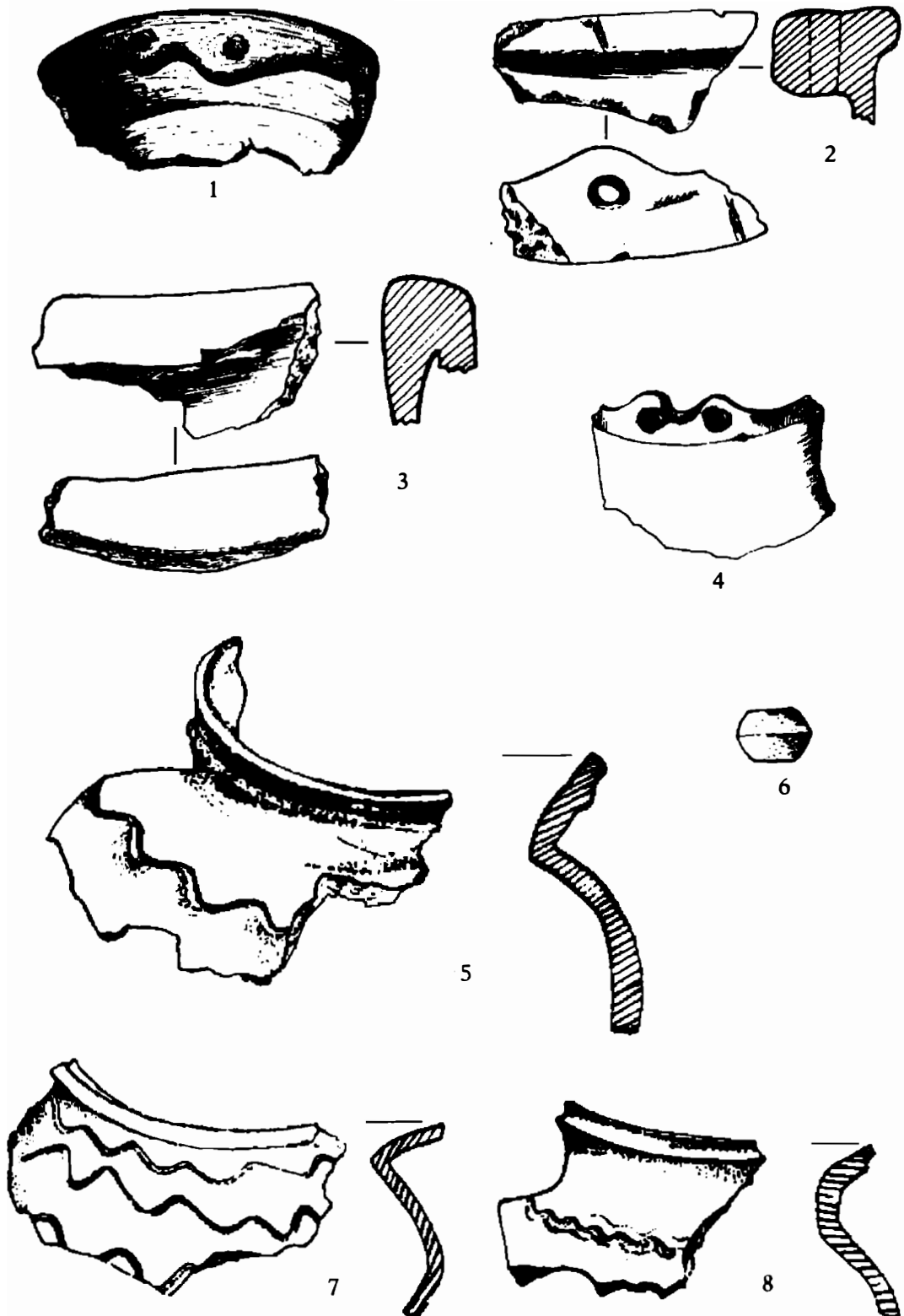

Fig. 62. Sec. XIII. Ceramică. 1,4-8: Chilieni; 2-3: Turia. După Székely Z.
13th century. Pottery. 1, 4-8: Chilieni; 2-3: Turia. After Székely Z.

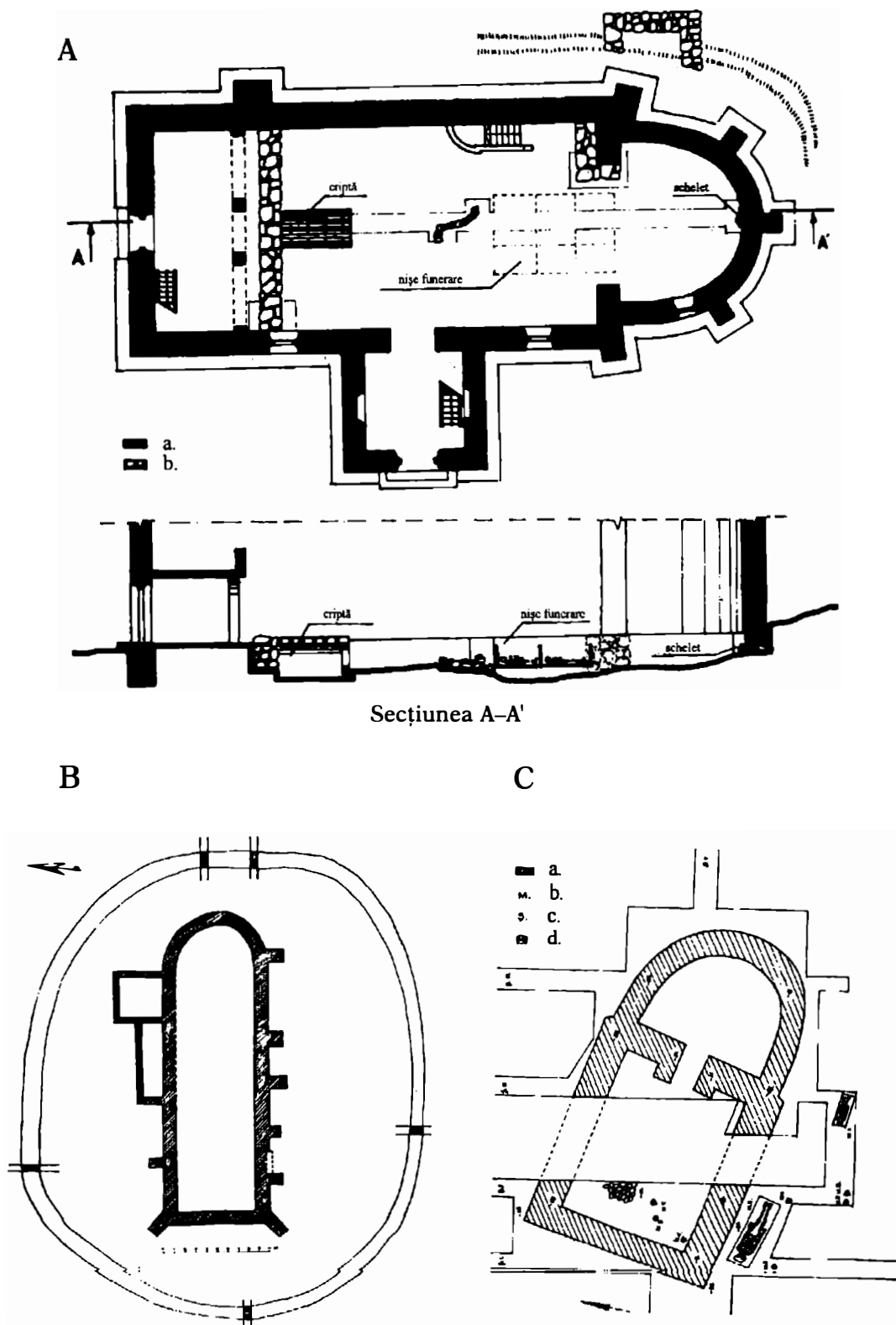

Fig. 63. Sec. XII-XIV. Planuri de biserici. A: sec. XII, Reci; B: sec. XIV, Arcuș - „Pincehely-Szentegyházdomb”; C: sec. XII, Petriceni - „Faluhely”.
 12th–14th centuries. Plans of the churches. A: 12th century, Reci; B: 14th century, Arcuș - „Pincehely-Szentegyházdomb”; C: 12th century, Petriceni - „Faluhely”.

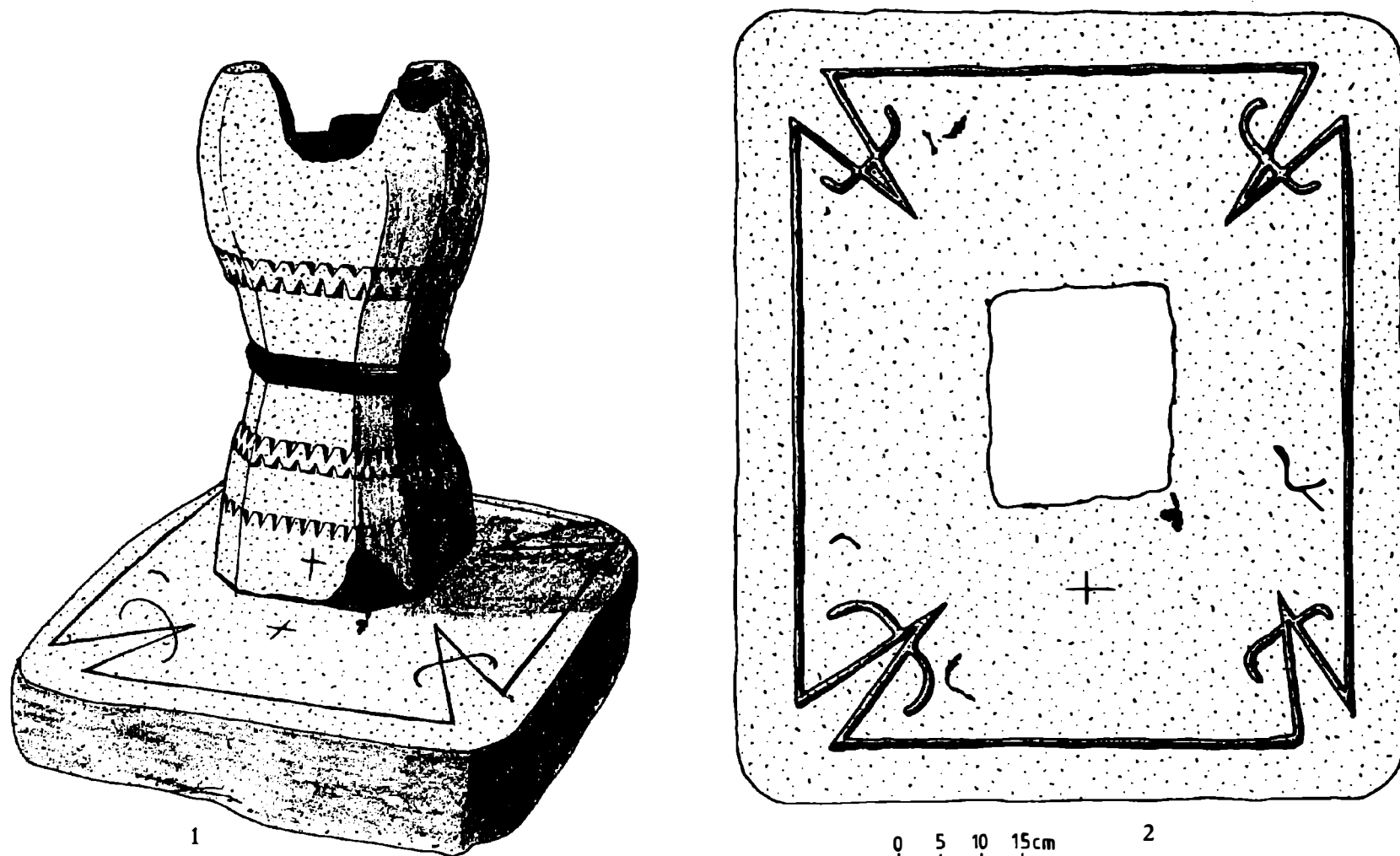

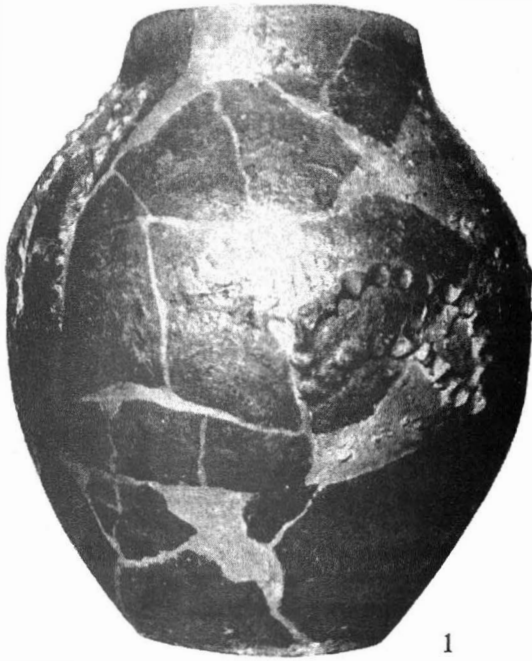
Fig. 64. Albiș. Biserica reformată. Cadă de botez. Andezit de Racoș. După: Bartók B.
Albiș. Reformed church. Baptism tub. Stone. After Bartók B.

Lista Planșelor

- Planșa I.* **Neolitic. Vase ceramice.** 1: Cultura Starčevo-Criș, Leț - „Várhegy” (91); 2, 4, 6 : Cultura Boian, Turia (583); 3: Cultura Precucuteni, Moacșa-Eresteghin (313); 5: Cultura Ariușd-Cucuteni-Tripolie, Ariușd (625).
- Planșa II.* **Ariușd-Cucuteni-Tripolie.** Ariușd (625).
1: Depozit (ceramică, cupru); 2: Vase ceramice.
- Planșa III.* **Cultura Ariușd-Cucuteni-Tripolie.** 1-3,5-6: Ariușd (625), ceramică;
4: Sfântu Gheorghe (502), piatră.
- Planșa IV.* **Cultura Ariușd-Cucuteni-Tripolie.** Malnaș Băi (288). 1: os; 2-9: lut ars.
După László Attila.
- Planșa V.* **Perioada de tranziție de la Eneolitic la Epoca Bronzului și Perioada timpurie a Epocii Bronzului.** 1,3,5: Cultura Coțofeni, Turia (582); Cultura Schneckenberg: 2: Turia (583), 4: Moacșa-Eresteghin (314), 6: Sfântu Gheorghe-Órkő (492).
Cultura Zăbala. Zăbala (665). Lut ars.
- Planșa VI.* **Cultura Zăbala.** Zăbala (665). Lut ars.
- Planșa VII.* **Grupul Iernut.** Zoltan (253). Ceramică.
- Planșa VIII.* **Perioada mijlocie a Epocii Bronzului.** Zoltan (253). Ceramică.
- Planșa IX.* **Perioada mijlocie a Epocii Bronzului.** Zoltan (253). Ceramică.
- Planșa X.* **Perioada mijlocie a Epocii Bronzului.** Cultura Monteoru: 1: Târgu Secuiesc (563), 2: Catalina (135), 3: Cernat; Cultura Wietenberg: 4: Turia, 5: Sfântu Gheorghe - „Eprestetó” (485), 6,7: Sfântu Gheorghe, 8: Catalina (135).
- Planșa XI.* **Perioada mijlocie a Epocii Bronzului.** Cultura Wietenberg, ceramică: 1-3: Sfântu Gheorghe - „Eprestetó” (485), 4,6: Ozun (419). 5: Pădureni (Beșeneu) (351), bronz.
- Planșa XII.* **Cultura Noua.** Biborțeni (28/a). Ceramică.
- Planșa XIII.* **Prima Epocă a Fierului.** Ceramică. 1-2: Reci (455); 3: Turia (580); 4: Ghidfalău (240).
- Planșa XIV.* **Prima Epocă a Fierului.** Sfântu Gheorghe (495). Inventarul mormântului scitic.
1: bronz, 2-7: lut ars.
- Planșa XV.* **Cultura dacică.** Surcea (659). Depozit. Argint.
- Planșa XVI.* **Epoca stăpânirii romane.** Comolău (436). Castru roman. Vedere generală.
După Székely Zoltán.
- Planșa XVII.* **Epoca stăpânirii romane.** Olteni (63): 1-2: inventarul mormântului roman, 3,7-8: castrul roman. Comolău (436): 5-6: castru roman. 1: sticlă, 2: argint, 3: bronz, 4-8: lut ars.
- Planșa XVIII.* **Epoca stăpânirii romane.** A: Olteni (60), castrul roman; B: Comolău (436), castru roman. Piese de fier.
- Planșa XIX.* **Cultura Sântana de Mureș-Cerneahov.** 1,4: Sfântu Gheorghe (485); 2: Chilieni (481); 3: Târgu Secuiesc. Sec. V: 6: Poian (422). 1-3: ceramică; 4-6: os.
- Planșa XX.* **Sec. V-IX.** Ceramică. 1: Sfântu Gheorghe; 3,5-6: Poian (422).
- Planșa XXI.* **Sec. XII.** Zăbala (665). Necropolă. 1-8: monede; 9: inel. După Székely Zoltán.
- Planșa XXII.* **Sec. XII.** Zăbala (665). Necropolă. Monede. După Székely Zoltán.
- Planșa XXIII.* **Sec. XII-XIII.** 1-4: sec.XII, Zăbala (665), necropolă, inele; 5: sec. XII-XIII, Vârghiș (639), vas de bronz. După Székely Zoltán.
- Planșa XXIV.* **Sec. XII.** Zăbala (665). Necropolă: 1,6-8: inele; 2-5: cataramă.

List of Plates

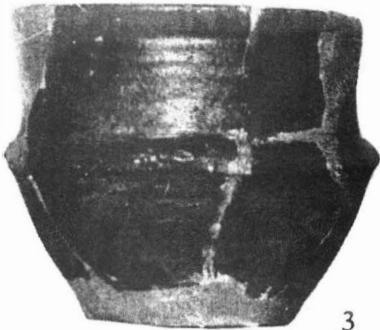
- Plate I.* **Neolithic. Pottery.** 1: Starčevo-Criş culture, Leţ-„Várhegy” (91); 2,4,6: Boian culture, Turia (583); 3: Precucuteni culture, Moacşa-Eresteghin (313); s5: Ariuşd-Cucuteni-Tripolie culture, Ariuşd (625).
- Plate II.* **Ariuşd-Cucuteni-Tripolie culture.** Ariuşd (625). 1: Hoard (ceramics, copper); 2: Pottery.
- Plate III.* **Ariuşd-Cucuteni-Tripolie culture.** 1-3,5-6: Ariuşd (625), ceramics; 4: Sfântu Gheorghe (502), stone.
- Plate IV.* **Ariuşd-Cucuteni-Tripolie culture.** Malnaş Băi (288). 1: bone; 2-9: burnt clay. After László Attila.
- Plate V.* **Transition Period from the Eneolithic to the Bronze Age and the Early Bronze Age.** 1,3,5: Coţofeni culture, Turia (582); Schneckenberg culture: 2: Turia (583), 4: Moacşa-Eresteghin (314), 6: Sfântu Gheorghe-Örkő (492).
- Plate VI.* **Zăbala culture.** Zăbala (665). Burnt clay.
- Plate VII.* **Iernut group.** Zoltan (253). Pottery.
- Plate VIII.* **Middle Bronze Age.** Zoltan (253). Pottery.
- Plate IX.* **Middle Bronze Age.** Zoltan (253). Pottery.
- Plate X.* **Middle Bronze Age.** Monteoru culture: 1: Târgu Secuiesc (563), 2: Catalina (135), 3: Cernat (179); Wietenberg culture: 4: Turia, 5: Sfântu Gheorghe - „Eprestedő” (485), 6,7: Sfântu Gheorghe, 8: Catalina (135).
- Plate XI.* **Middle Bronze Age.** Wietenberg culture. Pottery: 1-3: Sfântu Gheorghe - „Eprestedő” (485), 4,6: Ozun (419). 5: Pădureni (Beşeneu) (351), bronze.
- Plate XII.* **Noua culture.** Biborţeni (28/a). Pottery.
- Plate XIII.* **Hallstatt.** Pottery. 1-2: Reci (455); 3: Turia (580); 4: Ghidfalău (240).
- Plate XIV.* **Hallstatt.** Sfântu Gheorghe (495). Scythian grave inventory: 1: bronze, 2-7: burnt clay.
- Plate XV.* **Dacian culture.** Surcea (659). Hoard. Silver.
- Plate XVI.* **Roman domination period.** Comolău (436). Roman fort. General view. After Székely Zoltán.
- Plate XVII.* **Roman domination period.** Olteni (63): 1-2: roman grave inventory, 3,7-8: roman fort. Comolău (436): 5-6: roman fort. 1: glass, 2: silver, 3: bronze, 4-8: burnt clay.
- Plate XVIII.* **Roman domination period.** A: Olteni (60), roman fort; B: Comolău (436), roman fort. Iron pieces.
- Plate XIX.* **Sântana de Mureş-Cerneahov culture:** 1,4: Sfântu Gheorghe (485); 2: Chilieni (481); 3: Târgu Secuiesc. 5th century: 6: Poian (422). 1-3: pottery; 4-6: bone.
- Plate XX.* **5th-9th century.** Pottery. 1: Sfântu Gheorghe; 3,5-6: Poian (422).
- Plate XXI.* **12th century.** Zăbala (665). Necropolis. 1-8: coins; 9: ring. After Székely Zoltán.
- Plate XXII.* **12th century.** Zăbala (665). Necropolis. Coins. After Székely Zoltán.
- Plate XXIII.* **12th-13th centuries.** 1-4: 12th century, Zăbala (665), necropolis, rings; 5: 12th-13th centuries, Vârghiş (639), bronze vessel. After Székely Zoltán.
- Plate XXIV.* **12th century.** Zăbala (665). Necropolis: 1,6-8: rings; 2-5: buckles.

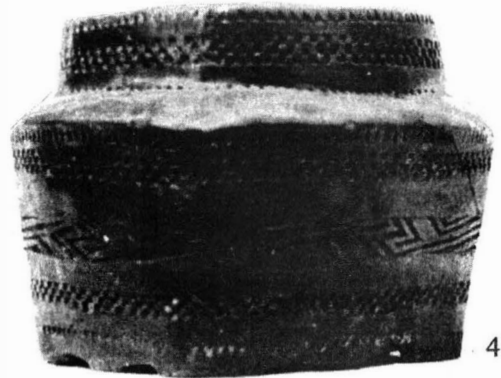
1

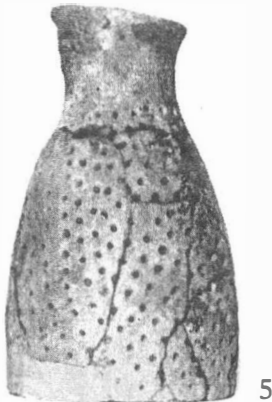
2

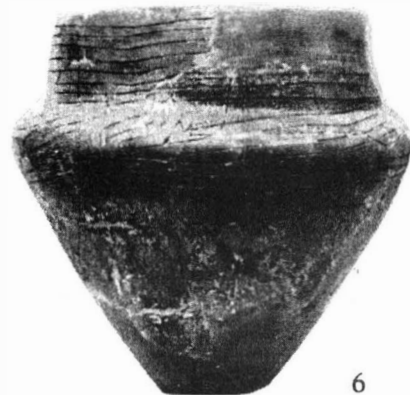
3

4

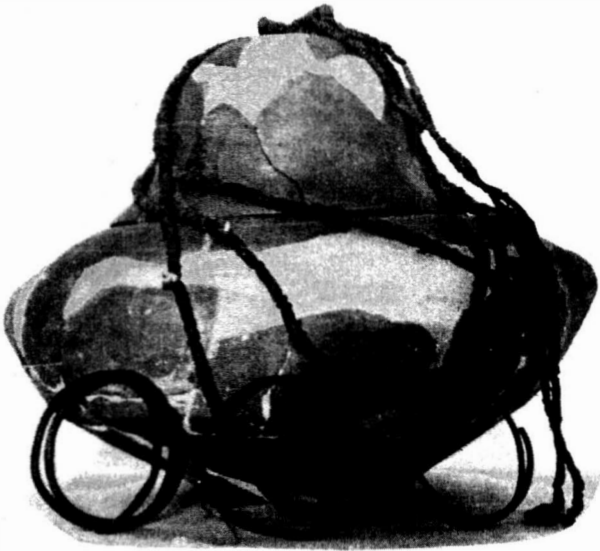

5

6

Pl. I. Neolitic. Vase ceramice. 1: Cultura Starčevo-Criș, Leț - „Vârhegy”; 2, 4,6 : Cultura Boian, Turia;
3: Cultura Precucuteni, Moacșa-Eresteghin; 5: Cultura Ariușd-Cucuteni-Tripolie, Ariușd.
Neolithic. Pottery. 1: Starčevo-Criș culture, Leț-„Vârhegy”; 2,4,6: Boian culture, Turia;
3: Precucuteni culture, Moacșa-Eresteghin; 5: Ariușd-Cucuteni-Tripolie culture, Ariușd.

1

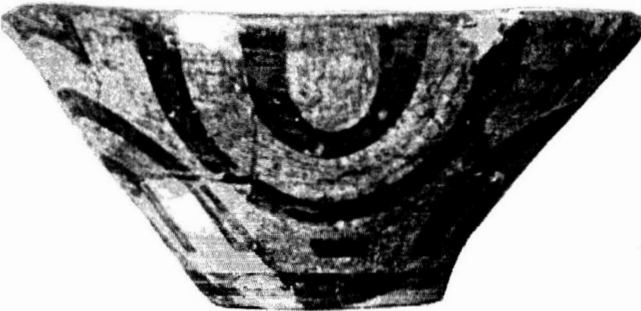
2

|

4

3

5

Pl. II. Ariușd-Cucuteni-Tripolie. Ariușd. 1: Depozit (ceramică, cupru); 2: Vase ceramice.
Ariușd-Cucuteni-Tripolie culture. Ariușd. 1: Hoard (ceramics, copper); 2: Pottery.

1

2

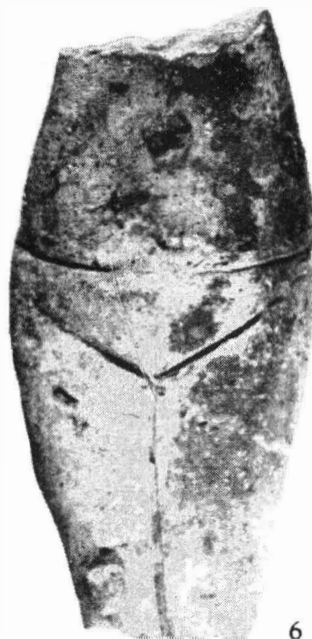
3

4

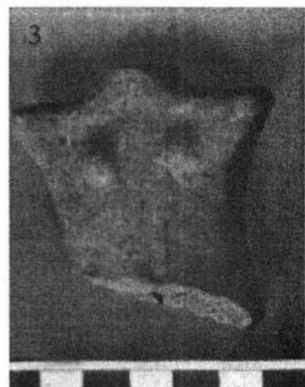

5

6

Pl. III. Cultura Ariuşd-Cucuteni-Tripolie. 1-3,5-6: Ariuşd, ceramică; 4: Sfântu Gheorghe, piatră.
Ariuşd-Cucuteni-Tripolie culture. 1-3,5-6: Ariuşd, ceramics; 4: Sfântu Gheorghe, stone.

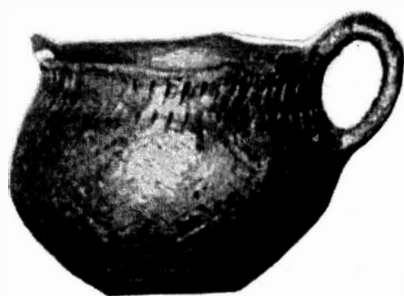
Pl. IV. Cultura Ariuşd-Cucuteni-Tripolie. Malnaş. 1: os; 2-9: lut ars. După László A.
Ariuşd-Cucuteni-Tripolie culture. Malnaş. 1: bone; 2-9: burnt clay. After László A.

1

2

3

4

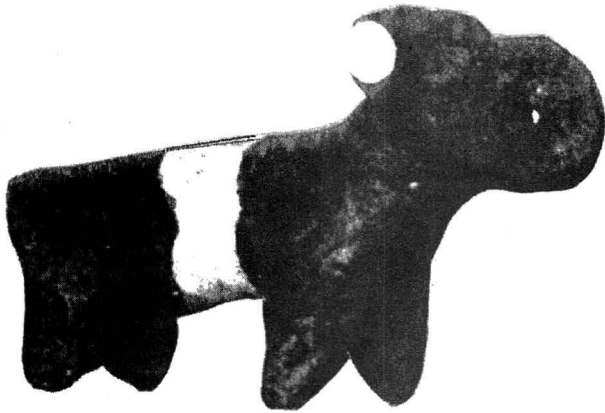

5

6

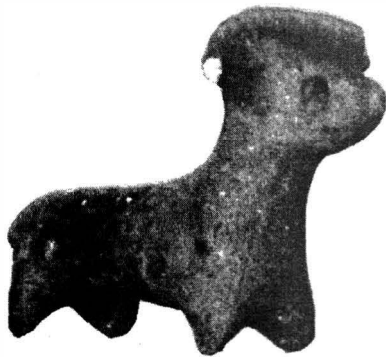
*Pl. V. Perioada de tranziție de la Eneolitic la Epoca Bronzului și Perioada timpurie a Epocii Bronzului.
1,3,5: Cultura Coșofeni, Turia; Cultura Schneckenberg: 2: Turia, 4: Moacșa-Eresteghin, 6: Sfântu Gheorghe-Örkö.
Transition Period from the Eneolithic to the Bronze Age and the Early Bronze Age. 1,3,5: Coșofeni culture, Turia;
Schneckenberg culture: 2: Turia, 4: Moacșa-Eresteghin, 6: Sfântu Gheorghe-Örkö*

1

2

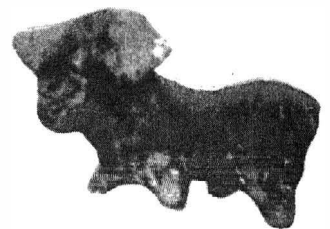
3

4

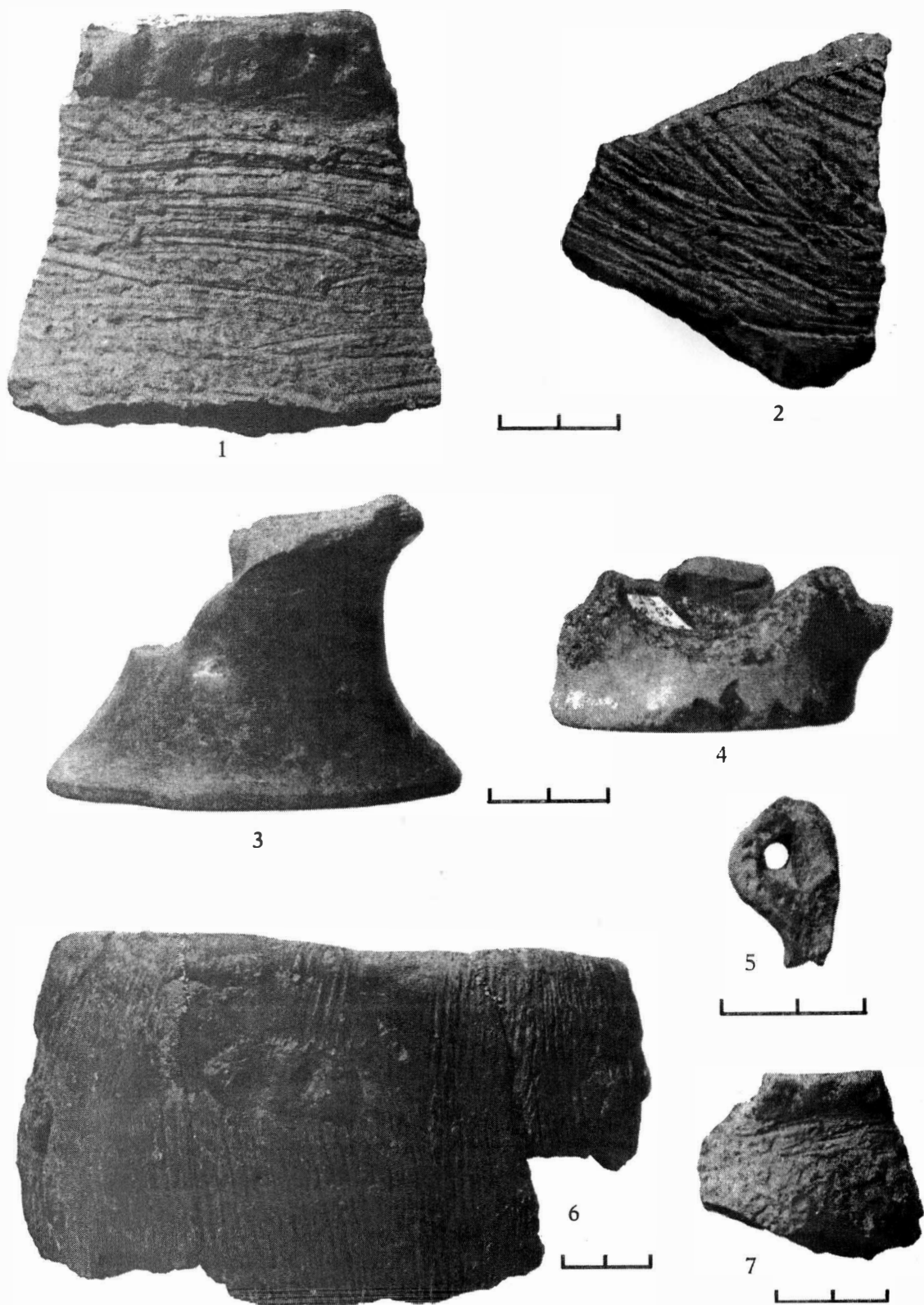

5

6

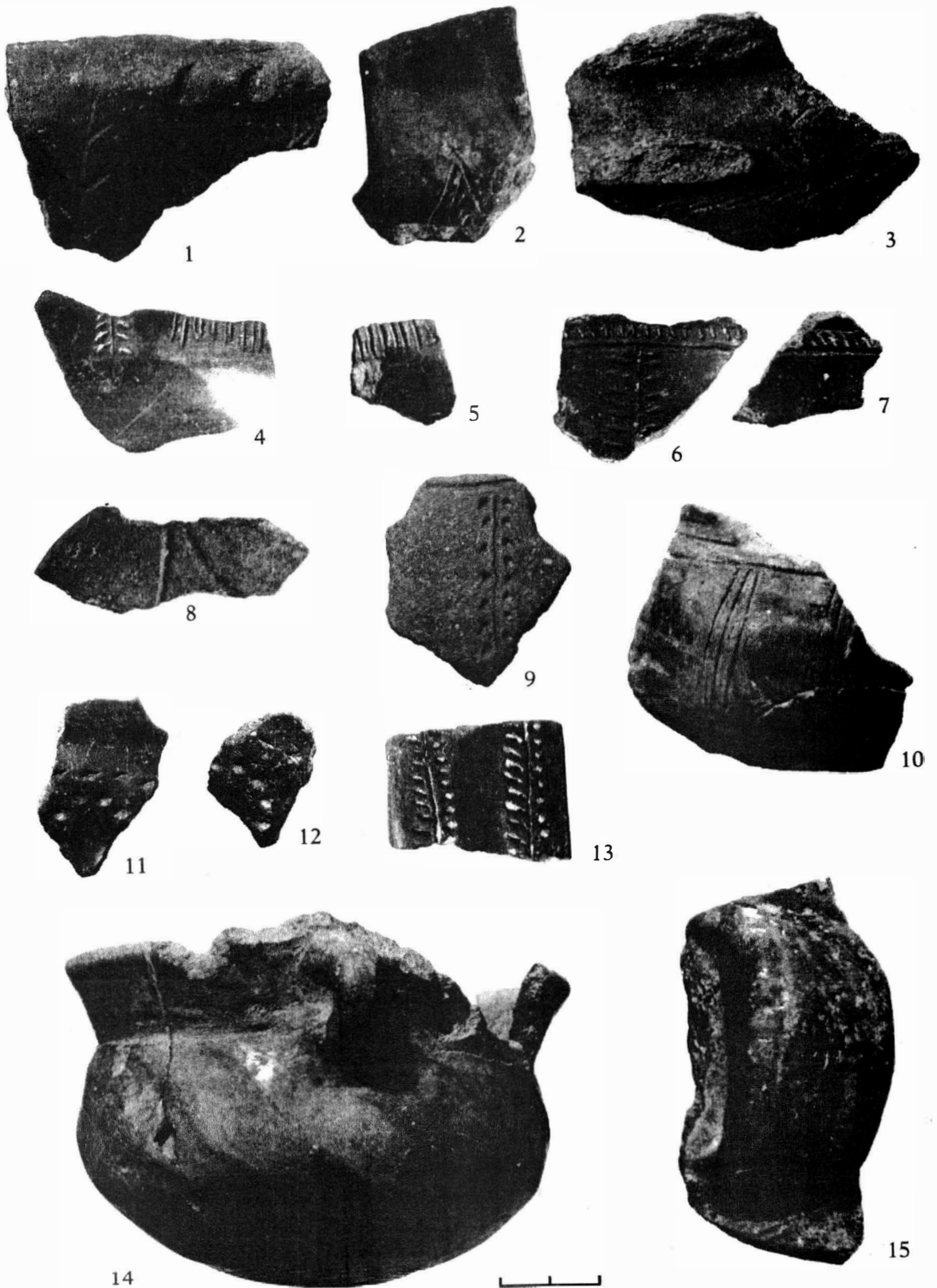
Pl. VI. Cultura Zăbala. Zăbala. Lut ars.
Zăbala culture. Zăbala. Burnt clay.

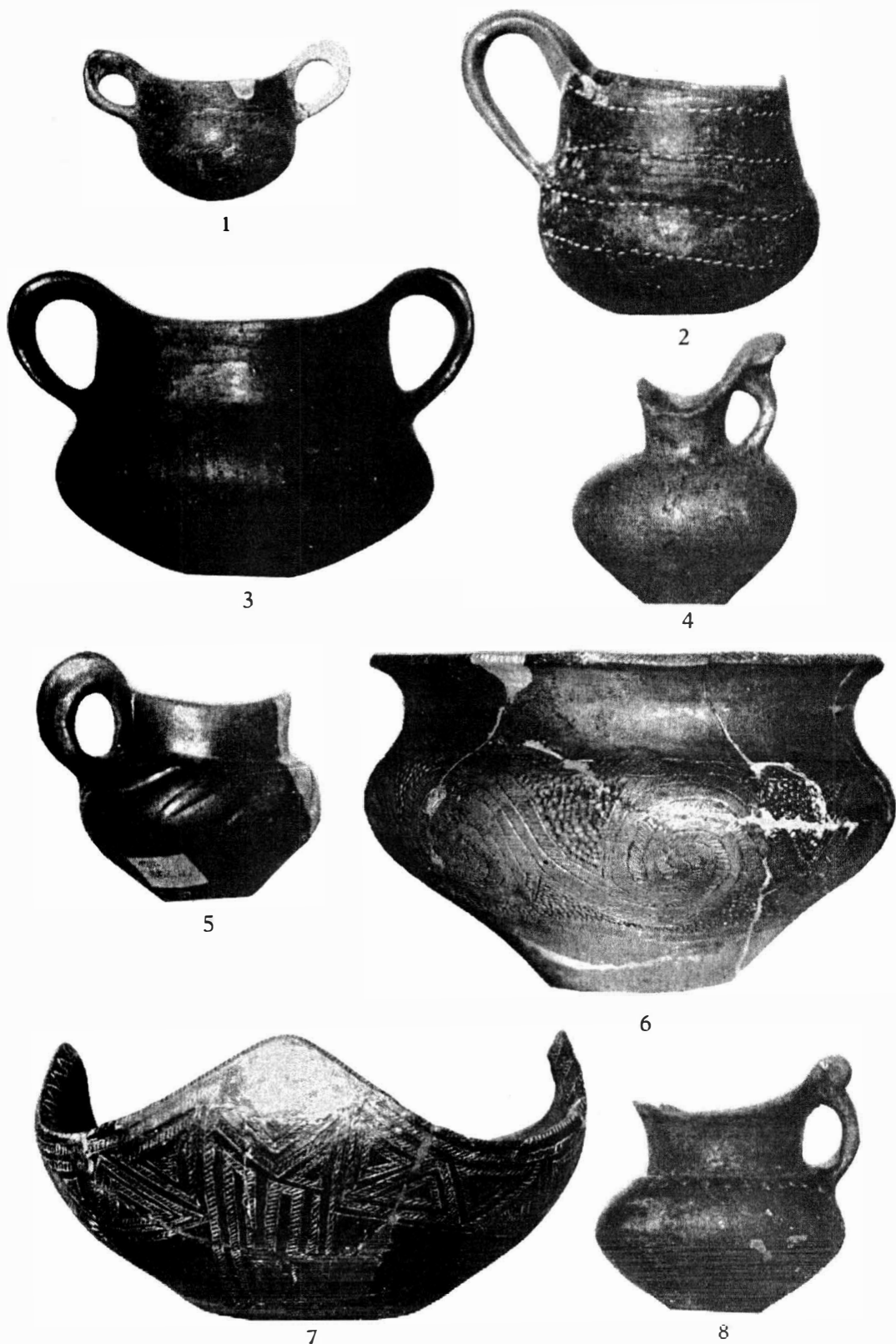
Pl. VII. Grupul Iernut. Zoltan. Ceramică.
Iernut group. Zoltan. Pottery.

*Pl. VIII. Perioada mijlocie a Epocii Bronzului. Zoltan. Ceramică.
Middle Bronze Age. Zoltan. Pottery.*

Pl. IX. Perioada mijlocie a Epocii Bronzului. Zoltan. Ceramică.
Middle Bronze Age. Zoltan. Pottery.

Pl. X. Perioada mijlocie a Epocii Bronzului. Cultura Monteoru: 1; Târgu Secuiesc, 2; Catalina, 3; Cernat; Cultura Wietenberg: 4; Turia, 5; Sfântu Gheorghe-„Epresteiö”, 6,7; Sfântu Gheorghe, 8; Catalina.
Middle Bronze Age. Monteoru culture: 1; Târgu Secuiesc, 2; Catalina, 3; Cernat;
Wietenberg culture: 4; Turia, 5; Sfântu Gheorghe - „Epresteiö”, 6,7; Sfântu Gheorghe, 8; Catalina.

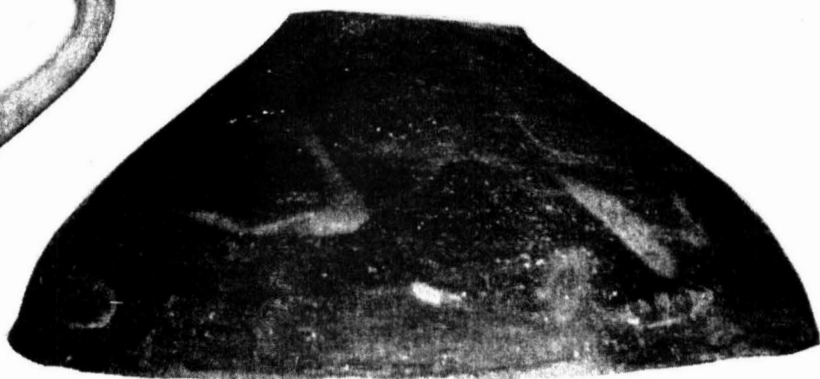
1

2

3

4

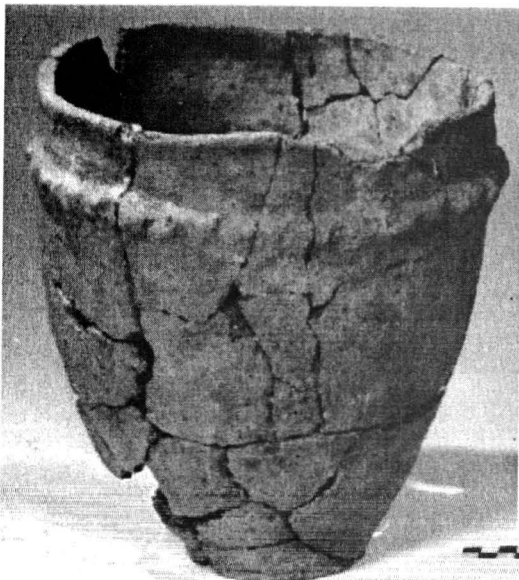
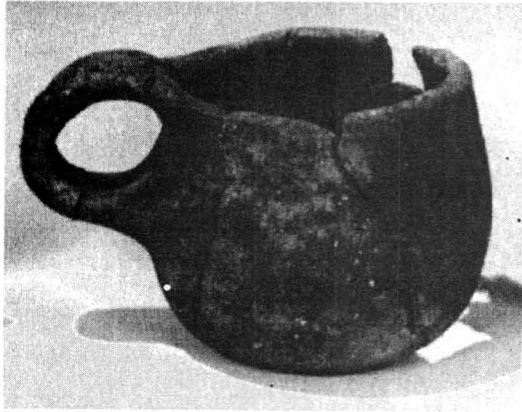
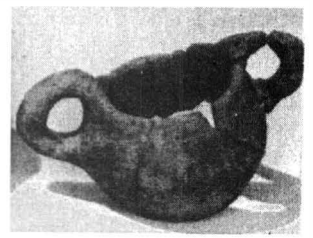

5

6

Pl. XI. Perioada mijlocie a Epocii Bronzului. Cultura Wietenberg, ceramică: 1-3: Sfântu Gheorghe - „Eprestet6”, 4,6: Ozun. 5: Pădureni (Beşeneu), bronz.
 Middle Bronze Age. Wietenberg culture. Pottery: 1-3: Sfântu Gheorghe - „Eprestet6”, 4,6: Ozun.
 5: Pădureni (Beşeneu) (351), bronze.

Pl. XII. Cultura Noua. Biborţeni. Ceramică.
Noua culture. Biborţeni. Pottery.

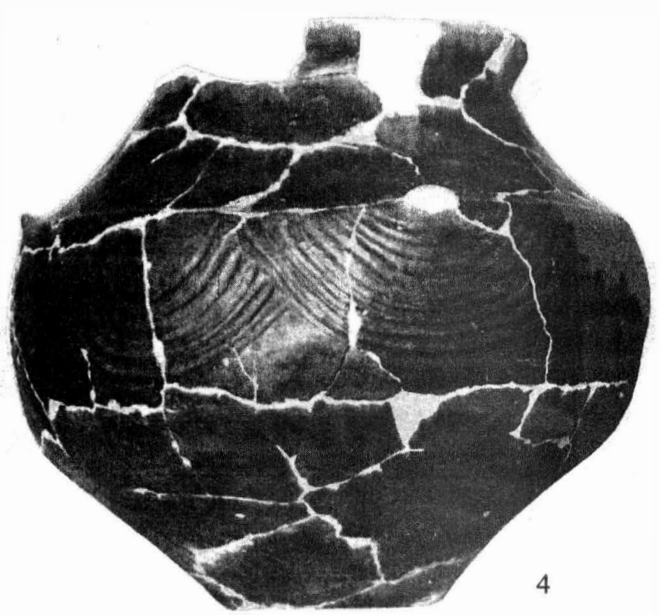
1

2

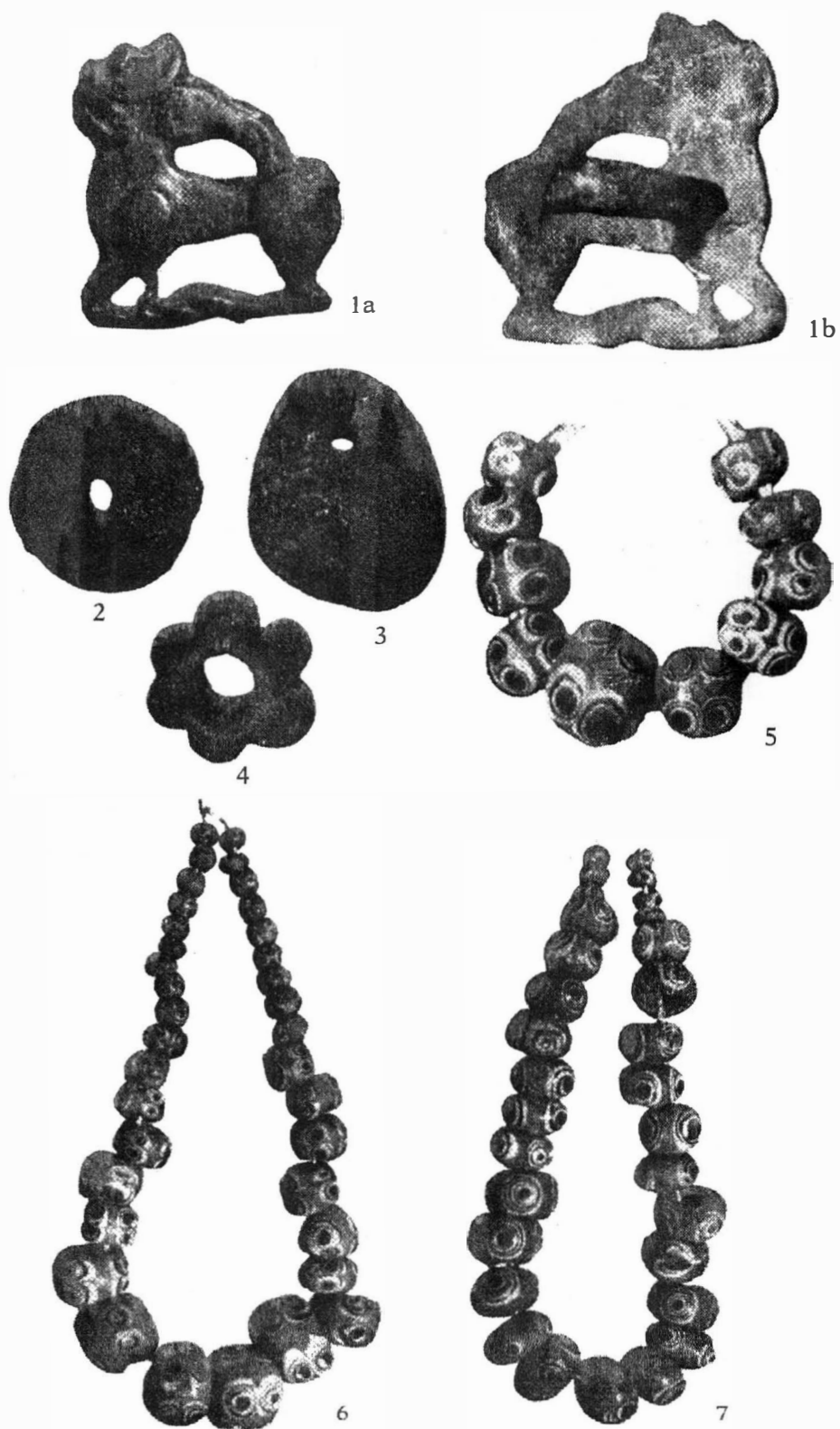

3

4

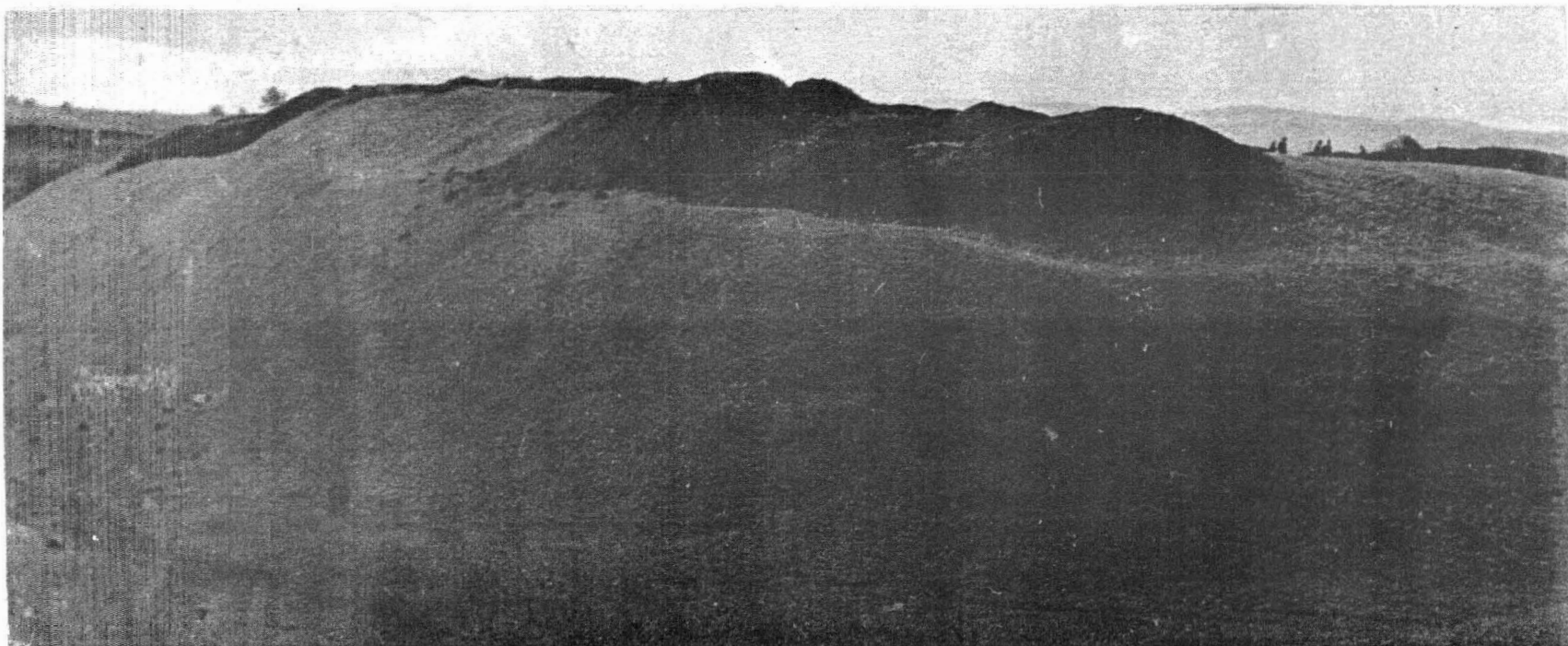
Pl. XIII. Prima Epocă a Fierului. Ceramică. 1-2: Reci; 3: Turia; 4: Ghidfalău.
Hallstatt. Pottery. 1-2: Reci; 3: Turia; 4: Ghidfalău.

Pl. XIV. Prima Epocă a Fierului. Sfântu Gheorghe. Inventarul mormântului scitic. 1: bronz, 2-7: lut ars.
Hallstatt. Sfântu Gheorghe. Scythian grave inventory: 1: bronze, 2-7: burnt clay.

Pl. XV. Cultura dacică. Surcea. Depozit. Argint.
Dacian culture. Surcea. Hoard. Silver.

Pl. XVI. Epoca stăpânirii romane. Comolău. Castru roman. Vedere generală. După Székely Zoltán.
Roman domination period. Comolău. Roman fort. General view. After Székely Zoltán.

Pl. XVII. Epoca stăpânirii romane. Olteni: 1-2: inventarul mormântului roman, 3,7-8: castrul roman.
 Comolău: 5-6: castru roman, 1: sticlă, 2: argint, 3: bronz, 4-8: lut ars.
 Roman domination period. Olteni: 1-2: roman grave inventory, 3,7-8: roman fort.
 Comolău: 5-6: roman fort. 1: glass, 2: silver, 3: bronze, 4-8: burnt clay.

A

B

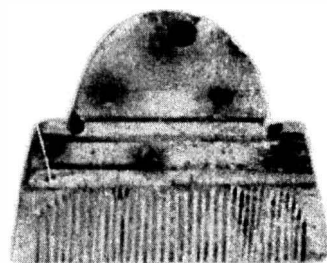
Pl. XVIII. Epoca stăpânirii romane. A: Olteni, castrul roman; B: Comolău, castru roman. Piese de fier.
Roman domination period. A: Olteni, roman fort; B: Comolău, roman fort. Iron pieces.

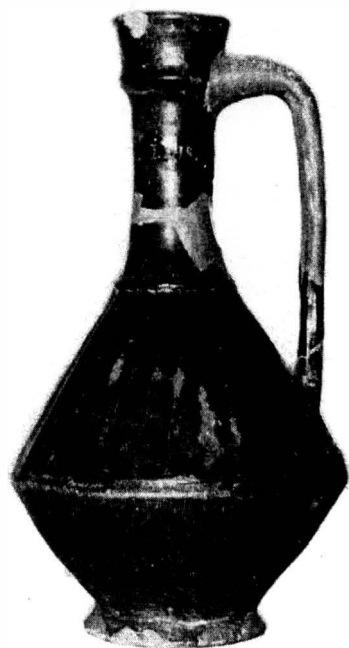
1

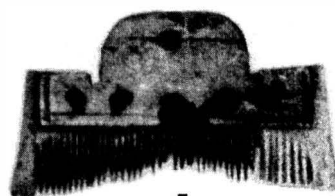
2

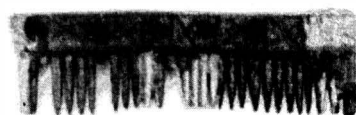
4

3

5

6

Pl. XIX. Cultura Sântana de Mureş-Cerneahov. 1,4: Sfântu Gheorghe; 2: Cliliceni; 3: Târgu Secuiesc.
 Sec. V; 6: Poian. 1-3: ceramică; 4-6: os.
 Sântana de Mureş-Cerneahov culture: 1,4: Sfântu Gheorghe; 2: Cliliceni; 3: Târgu Secuiesc.
 5th century; 6: Poian. 1-3: pottery; 4-6: bone.

1

2

3

4

5

6

Pl. XX. Sec. V-IX. Ceramică. 1: Sfântu Gheorghe; 3,5-6: Poian.
5th-9th century. Pottery. 1: Sfântu Gheorghe; 3,5-6: Poian.

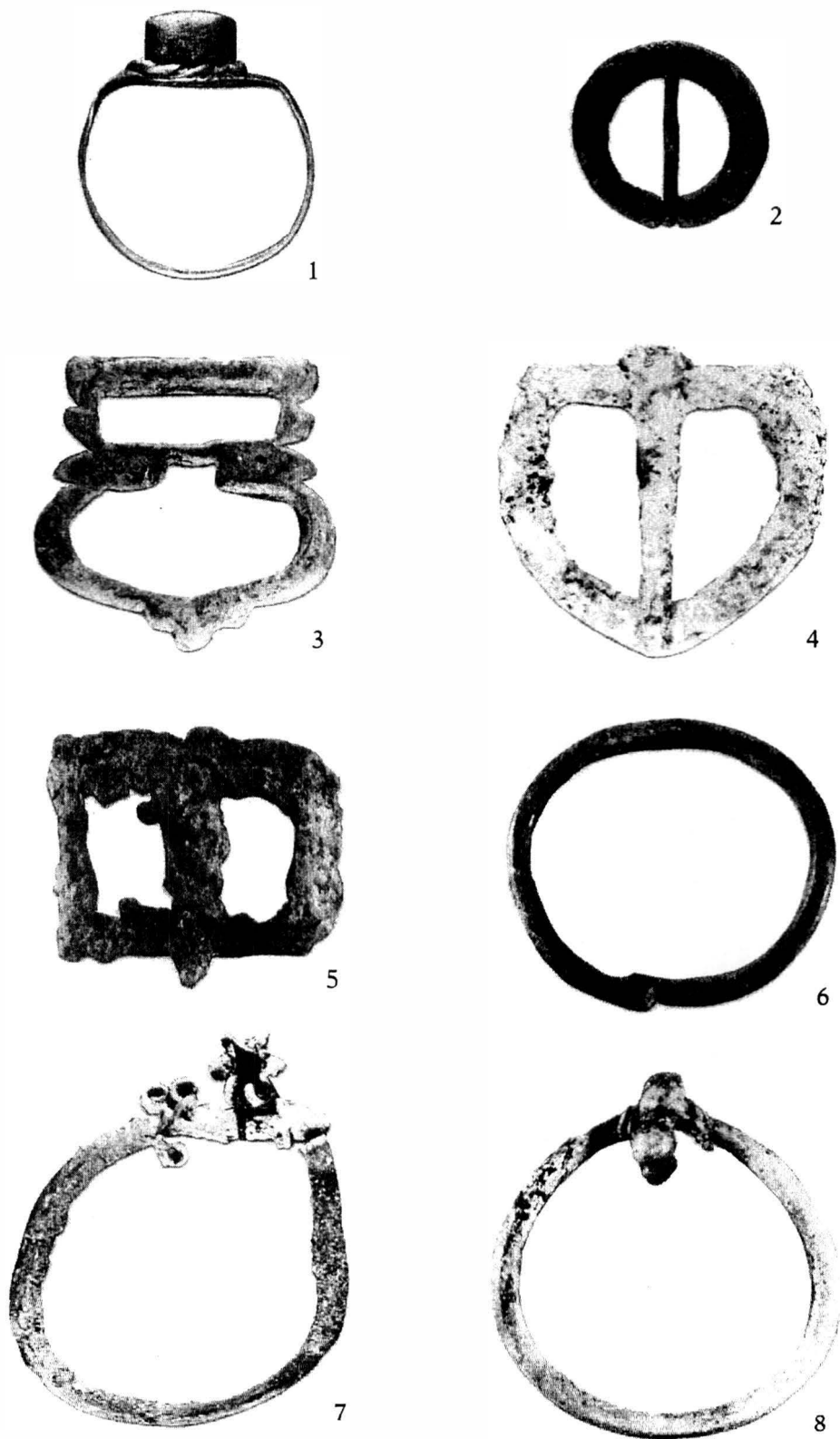
Pl. XXI. Sec. XII. Zăbala. Necropolă. 1-8: monede; 9: inel. După Székely Zoltán.
 12th century. Zăbala. Necropolis. 1-8: coins; 9: ring. After Székely Zoltán.

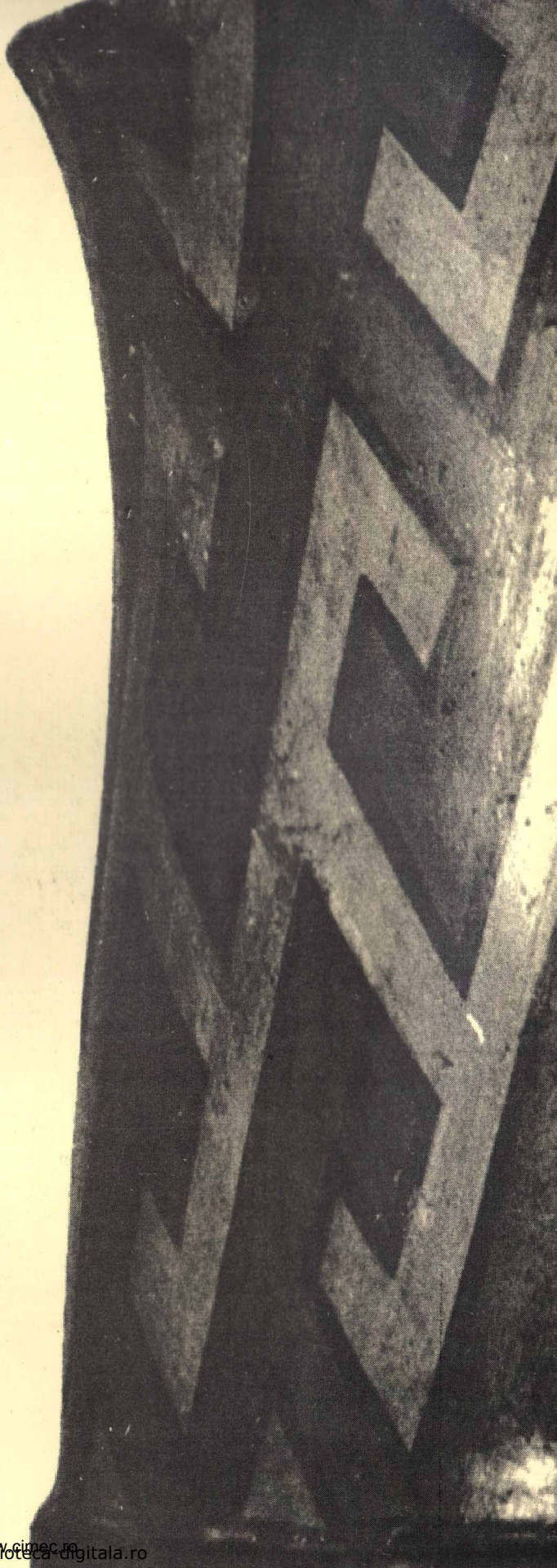
Pl. XXII. Sec. XII. Zăbala. Necropolă. Monede. După Székely Zoltán.
12th century. Zăbala. Necropolis. Coins. After Székely Zoltán.

Pl. XXIII. Sec. XII-XIII. 1-4: sec. XII, Zăbala, necropolă, inele; 5: sec. XII-XIII, Vârghiș, vas de bronz.
 După Székely Zoltán.
 12th-13th centuries. 1-4: 12th century, Zăbala, necropolis, rings; 5: 12th-13th centuries, Vârghiș, bronze vessel.
 After Székely Zoltán.

Pl. XXIV. Sec. XII. Zăbala. Necropolă: 1,6-8: inele; 2-5: cataramc.
12th century. Zăbala. Necropolis: 1,6-8: rings; 2-5: buckles.

ISBN -973-0-00-735-7

<https://www.cibec.ro>